



Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte

Komunikācijas studiju nodaļa

Klinta Ločmele

**Lauku diskurss presē latviešu valodā Latvijā
(1989–2012)**

PROMOCIJAS DARBS

Doktora grāda iegūšanai komunikācijas zinātnes nozarē
Apakšnozare: komunikācijas teorija

Promocijas darba zinātniskā vadītāja: *Dr. hist.*, prof. Vita Zelče

Rīga, 2014



LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

EIROPAS SAVIENĪBA

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā “Atbalsts doktora studijām Latvijas
Universitātē”

ANOTĀCIJA

Promocijas darbā analizēts preses veidotais lauku diskurss un tā izmaiņas sociālekonomisko un citu apstākļu ietekmē no 1989. līdz 2012. gadam. Pētījumā aplūkotas laukiem, to iedzīvotājiem un zemniecībai piedēvētās nozīmes, rezultātus skatot nacionālās identitātes un sociālās atmiņas kontekstā.

Teorētiskajā daļā izskaidrota lauku un nācijas saikne, nacionālās identitātes, sociālās atmiņas jēdzieni un komunikācijas loma nācijas re-iztēlošanas procesā. Konteksta uztverei darbu papildina latviešu nacionālās identitātes izpratnes, lauku un lauksaimniecības attīstības, mediju vides un tēmas izpētes līmeņa apraksts.

Empīriskie dati iegūti ar diskursa vēsturisko analīzi un kvantitatīvo kontentanalīzi, izmantojot gadījuma studiju pieeju. Rezultātu izklāstā preses veidotais lauku diskurss atklāts hronoloģiskā secībā. Lai gan laika gaitā lauku diskursam raksturīga arī lauku deromantizācija un pragmatisks skatījums, lauku romantizācijas diskurss, visspilgtāk iesācies Trešās atmodas perioda presē, caurvij visu pētījuma periodu. To veido emocijās un sociālajā atmiņā, nevis racionālos kritērijos par laukiem, lauksaimniecību un zemniekiem balstīti apgalvojumi un argumenti.

Atslēgvārdi: lauki, nācija, nacionālā identitāte, prese, diskurss, reprezentācija, sociālā atmiņa, zemnieki, konteksts, 1989–2012

ABSTRACT

The author of this Doctoral Thesis provides an analysis of a rural discourse that is introduced by the printed media, and its changes within the time of 23 years (1989–2012) due to socioeconomic reasons and other circumstances. The research focuses on the meaning of the farming, countryside and its people represented by the press, by paying attention to the context of national identity and social memory.

The theoretical part of this Thesis offers an explanation of the link between countryside and nation, and theories regarding national identity, social memory and the role of communication in the process of re-imagination of nation. The author also provides a comprehensive description of Latvian national identity conception, the development of the countryside and agriculture, media environment and the former research results of this topic for a better understanding of the context.

The empirical data are gathered by multiple-case study approach using discourse historical analysis and the quantitative content analysis. The results are revealed in a chronological sequence on the basis of a thorough analysis of contradictory discourse pairs. Although in length of time rural discourse obtained characteristics of deromantization and pragmatic, the contrary discourse of countryside romantization, most notably begun during the Third national awakening, interweaves the entire study period. It consists of statements and arguments about countryside, farmers and agriculture based on emotions and social memory rather than rational criteria.

Keywords: countryside, nation, national identity, press, discourse, representation, social memory, farmers, context, 1989–2012

SATURS

ATTĒLU UN TABULU SARAKSTS	8
IEVADS	12
1. LAUKI UN NĀCIJA	17
1.1. Lauku un nācijas saikne	17
1.2. Nacionālisma un nācijas jēdzieni	22
1.3. Identitāte un nacionālā identitāte	25
1.4. Sociālā atmiņa	29
2. KOMUNIKĀCIJA UN NĀCIJA	36
2.1. Sociālās atmiņas un identitātes mediācija	36
2.2. Mediji un nācijas (re)iztēlošana	41
2.2.1. Komunikācijas nozīme nācijas (re)iztēlošanā	42
2.2.1.1. Andersona iztēlotās kopienas jēdziens	43
2.2.1.2. Pieejas kritika	45
2.2.1.3. Nācijas iztēlošanas pieejas attīstība	46
2.3. Mediji un nacionālās vērtības globalizācijas kontekstā	48
2.4. Reprēzentācija	51
3. LATVIJAS LAUKI UN LAUKI LATVIEŠU NACIONĀLAJĀ IDENTITĀTĒ	56
3.1. Lauku jēdziena nozīme	56
3.2. Zeme, lauki, zemnieku tauta (hronoloģisks pārskats)	58
3.2.1. Latvijas lauki un lauksaimniecība līdz 1940. gadam	59
3.2.2. Tradicionālās zemniecības un lauku identitātes iznīcināšana Latvijas okupāciju periodā	63
4. NACIONĀLĀS IDENTITĀTES, SOCIĀLĀS ATMIŅAS, LAUKU UN MEDIJU TRANSFORMĀCIJAS LATVIJĀ KOPŠ 20. GS. 80. GADIEM	68
4.1. Lauku reprēzentācija latviešu publicistikā un literatūrā	68
4.2. Lauki un mediji	73
4.3. Zeme un lauki Trešās atmodas periodā	77
4.4. Vēstures apstākļu raksturojums (1989–2012)	80
4.5. Zeme, lauki un to vieta latviešu identitātē pēc 1991. gada	83
4.6. Mediju vides transformācijas	94
4.6.1. Ieskats medijos Trešās atmodas laikā (1989–1991)	94
4.6.2. Mediji 20. gs. 90. gados (1992–1999)	95
4.6.3. Mediju vide 21. gs. (2000–2012)	98
5. LAUKU PĒTNIECĪBA LATVIJĀ	100
5.1. Latviešu identitātes izpēte Latvijā	101
5.2. Lauku un lauksaimniecības tematikas izpēte	106
5.2.1. Lauku tematikas izpēte Latvijā padomju gados	107
5.2.2. Latvijas lauku tematikas izpēte pēc neatkarības atjaunošanas	108
5.2.3. Pētījumi par laukiem komunikācijas griezumā	111
6. PĒTĪJUMA METODES UN DIZAINS	112
6.1. Gadījuma studiju pieeja	112
6.2. Pētījuma metodes	114
6.2.1. Kvantitatīvā kontentanalīze	114
6.2.2. Diskurss un diskursa analīze	116
6.2.2.1. Diskursa jēdziens	116
6.2.2.2. Diskursa analīze	119

6.2.2.2.1. Diskursa kritiskā analīze.....	122
6.2.2.2.2. Diskursa vēsturiskā analīze	122
6.3. Pētījuma dizains.....	125
6.3.1. Pētījuma avoti un dati	125
6.3.2. Analīzes shēma.....	128
7. LAUKU ROMANTIZĀCIJAS DISKURSS TREŠĀS ATMODAS PERIODA PREŠĒ (1989–1991)	131
7.1. Pašapziņas diskurss	131
7.1.1. Lauku – Latvijas pamata – diskurss	131
7.1.1.1. Lauku pārākuma pār pilsētu diskurss	135
7.1.1.2. Viensētas kā vērtības diskurss	136
7.1.2. Zemniecības – latvieša nodarbošanās – diskurss.....	138
7.1.2.1. Individuālās zemniekošanas kā aicinājuma diskurss.....	139
7.1.2.2. Entuziasma un gaišās nākotnes zemniecībā diskurss	141
7.1.3. Laucinieku – latvieša ideāla – diskurss	141
7.2. Nenoteiktības diskurss.....	148
7.2.1. Drūmas lauku tagadnes un nākotnes diskurss	148
7.2.2. Skepses par individuālo zemniekošanu diskurss.....	151
8. LAUKU (DE)ROMANTIZĀCIJAS DISKURSS “LAUKU AVĪZĒ” 1996. GADĀ.....	153
8.1. Pašapziņas diskurss	155
8.1.1. Zemes kā vērtības diskurss.....	155
8.1.2. Lauku – latviešu tradicionālās kultūras glabātavas – diskurss	158
8.1.3. Zemnieku – smagi strādājošu varoņu – diskurss	161
8.2. Neapmierinātības ar dzīvi diskurss.....	164
8.2.1. Lauku – bēdu ielejas – diskurss.....	164
8.2.2. Laucinieku morālā pagrimuma diskurss.....	168
8.2.3. Zemnieku kritikas diskurss.....	170
8.2.4. Vilšanās lauksaimniecībā diskurss	173
9. LAUKU PRAGMATISMA UN REROMANTIZĀCIJAS DISKURSS “LATVIJAS AVĪZĒ” (2004–2007)	179
9.1. Lauksaimniecības – dzīvesveida un biznesa – diskursi.....	179
9.2. Lauku grimšanas un atdzimšanas diskursi.....	187
9.2.1. Lauku – tautas sakņu – diskurss	190
9.2.2. Lauku kā pilsētnieku atpūtas vietas diskurss.....	193
9.2.3. Lauku – veselīgas pārtikas nodrošinātāju – diskurss.....	195
9.2.4. Pilsētas pārākuma pār laukiem diskurss	197
9.2.5. Novadu reformas kā lauku nolemības diskurss.....	199
9.3. Zemniekam nepieciešamā zemnieka “gēna” un biznesa domāšanas diskursi.....	201
9.4. Lauku palīgu un pretinieku diskursi	207
10. LAUKU (D)EVOLŪCIJAS DISKURSS LAIKRAKSTOS “DIENA”, “LAUKU AVĪZĒ” UN ŽURNĀLĀ “SESTDIENA” (2008–2012)	212
10.1. Lauku diskursa kvantitatīvie aspekti (2008–2012).....	212
10.2. Lauku lejupslīdes un atdzimšanas diskurss presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012).....	218
10.2.1. Lauku lejupslīdes diskurss.....	219
10.2.1.1. Lauku (a)izmiršanas diskurss	219
10.2.1.2. Zemnieku saimniecību iznīkšanas diskurss.....	239
10.2.1.3. Laucinieku morālās degradācijas diskurss	244
10.2.2. Lauku atdzimšanas diskurss	247
10.2.2.1. Lauku cilvēku morāles koda diskurss.....	247

10.2.2.2. Lauku – tradīciju krātuves – diskurss	252
10.2.2.3. Lauku dabas bagātību diskurss	255
10.2.2.4. Lauku – atpūtas vietas – diskurss	259
10.2.2.5. Lauku pamatīguma diskurss	261
10.2.2.6. Zemnieka – tautas pamata – diskurss	264
10.2.2.7. Lauku – nacionālās identitātes vērtības – diskurss	269
SECINĀJUMI	276
IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI	289
PIELIKUMI	323
1. pielikums	324
Promocijas darba rezultātus atspoguļojoši referāti konferencēs un zinātniskas publikācijas	324
2. pielikums	327
Žurnāla “Ievas Māja” reklāma	327
3. pielikums	328
Preses sistēmas raksturojums 20. gs. 90. gados (1991–1999)	328
4. pielikums	329
Lauku tematikas izpētes piemēri humanitārajās un sociālajās zinātnēs padomju periodā	329
5. pielikums	333
Preses kvantitatīvās kontentanalīzes kategorijas	333
6. pielikums	335
Žurnāla “Lauku Dzīve” pēdējo vāku noformējuma ar viensētu attēliem piemēri	335
7. pielikums	336
Lauku un zemnieku saimniecību attīstības reprezentācijas “Lauku Avīzē” 1996. gadā	336
8. pielikums	337
Lauku iedzīvotāju neapmierinātības ar politiķu un ierēdņu darbu reprezentācija “Lauku Avīzē” 1996. gadā	337
9. pielikums	339
Lauku pagātnes reprezentācijas piemēri laikrakstā “Lauku Avīze” 1996. gadā	339
10. pielikums	341
Eiropas Savienības reprezentācijas piemēri laikrakstā “Latvijas Avīze” (2004–2007)	341
11. pielikums	342
Lauku reprezentācija presē (2008–2012)	342
12. pielikums	343
Lauku (a)izmiršanas un tukšuma reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)	343
13. pielikums	345
Zemnieku un lauksaimniecības reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)	345
14. pielikums	351
Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)	351

ATTĒLU UN TABULU SARAKSTS

Attēli

- 1.1. *attēls*. Galvenās teorētiskās pieejas nācīgas skaidrojumam
- 4.1. *attēls*. Pilsētu un lauku iedzīvotāju skaita (%) salīdzinājums 1935. un 1992. gadā
- 4.2. *attēls*. Latviešu īpatsvars (%) reģionos un republikas pilsētās 1989. gada sākumā
- 4.3. *attēls*. Preses izdevumu abonentu skaits 1997. gada janvārī
- 4.4. *attēls*. Latvijas iedzīvotāji, kuri ir lasījuši vai caurskatījuši kaut vienu nacionālo dienas laikrakstu dienā
- 5.1. *attēls*. Vizualizācija, kas ilustrē promocijas darba tēmas saikni ar vairākiem tematiskajiem lokiem
6. 1. *attēls*. Vizualizācija, kas ilustrē vairāku gadījumu un to pētniecības metožu apvienojumu promocijas darba pētījumā
- 7.1. *attēls*. Lauku romantizācijas diskurss Trešās atmodas perioda presē latviešu valodā Latvijā (1989–1991)
- 7.2. *attēls*. Lauku (de)romantizācijas diskurss “Lauku Avīzē” 1996. gadā
- 9.1. *attēls*. Lauku reromantizācijas un pragmatisma diskurss “Latvijas Avīzē” (2004–2007). Rezentēta vērtību fragmentācija globalizācijas, sociālās un kultūrtransformācijas procesu ietekmē
- 10.1. *attēls*. Raksta atrašanās vieta vai tā pieteikums preses izdevumā (2008–2012)
- 10.2. *attēls*. Presē reprezentētie pārmaiņu procesi laukos (2008–2012)
- 10.3. *attēls*. Presē reprezentētie zemnieku apdraudējumi (2008–2012)
- 10.4. *attēls*. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits pēc dzimuma 2012. gadā Latvijā
- 10.5. *attēls*. Lauku (d)evolūcijas diskurss presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
11. *attēls*. Žurnāla “Ievas Māja” reklāma
12. *attēls*. Žurnāla “Lauku Dzīve” pēdējo vāku noformējums ar viensētu attēliem
13. *attēls*. Lauku reprezentācija presē (2008–2012)

Tabulas

- 1.1. *tabula*. Pētnieces Sāras Nīlas raksturojums divām hegemoniskām izpratnēm par Lielbritānijas laukiem mūsdienās
- 1.2. *tabula*. Nācijas un tās kultūras veidošanās avoti
- 4.1. *tabula*. “Latvijas Avīzes” abonēšanas dati
- 6.1. *tabula*. Ar diskursa vēsturiskās analīzes palīdzību pētītā teksta apgalvojuma-argumenta-lingvistiskās realizācijas analīzes piemērs
- 6.2. *tabula*. Pētījumam izveidotā diskursa vēsturiskās analīzes shēma
- 7.1. *tabula*. Lauku nozīmes piemēru reprezentācija Trešās atmodas perioda presē latviešu valodā Latvijā
- 7.2. *tabula*. Lauku iedzīvotāju/zemnieku reprezentācijas piemēri Trešās atmodas perioda presē latviešu valodā Latvijā
- 8.1. *tabula*. Dzīves laukos reprezentācijas piemēri lauku diskursā 1996. gada “Lauku Avīzē”
- 8.2. *tabula*. Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemēri “Lauku Avīzes” lauku diskursā 1996. gadā
- 8.3. *tabula*. Kaimiņu savstarpējās izpalīdzības piemēru reprezentācija “Lauku Avīzē” 1996. gadā
- 8.4. *tabula*. Zemnieku saimniecību atšķirību reprezentācija “Lauku Avīzē” 1996. gadā
- 9.1. *tabula*. Lauksaimniecības reprezentācija “Latvijas Avīzē” (2004–2007)
- 9.2. *tabula*. Lauku tagadnes un nākotnes reprezentācijas piemēri “Latvijas Avīzē” (2004–2007)
- 9.3. *tabula*. Pilsētnieku bērnu reprezentācijas piemēri “Latvijas Avīzē” (2004–2007)
- 9.4. *tabula*. Latvijas dabas reprezentācijas piemēri “Latvijas Avīzē” (2004–2007)
- 9.5. *tabula*. Lauku nosaukšanas piemēri “Latvijas Avīzē” (2004–2007)
- 9.6. *tabula*. Zemnieka reprezentācijas piemēri “Latvijas Avīze” (2004–2007)
- 9.7. *tabula*. Valsts lauku politikas reprezentācijas piemēri “Latvijas Avīzē” (2004–2007)
- 10.1. *tabula*. Lauku – notikumu un pasākumu norises vietas – reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
- 10.2. *tabula*. Lauku – kultūras pasākumu satura daļas – reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
- 10.3. *tabula*. Laucinieku izceļošanas no laukiem reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
- 10.4. *tabula*. Pierobežas un Latgales reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

- 10.5. *tabula*. Sabiedriskā transporta satiksmes problēmu reprezentācijas piemēri preses izdevumos latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
- 10.6. *tabula*. Lauku reprezentācijas piemēri administratīvi teritoriālās reformas kontekstā presē latviešu valodā (2008–2012)
- 10.7. *tabula*. Lauku cilvēku morālās degradācijas reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
- 10.8. *tabula*. Lauku pamatīguma reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
- 10.9. *tabula*. Zemnieka – palīga – reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
- 10.10. *tabula*. Lauku un latviešu identitātes saiknes reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
11. *tabula*. Preses sistēmas raksturojums 20. gs. 90. gados (1991–1999)
12. *tabula*. Lauku un zemnieku saimniecību attīstības apakšdiskursa piemēri laikrakstā “Lauku Avīze” 1996. gadā
13. *tabula*. Politiķu, ierēdņu un citu lauku iedzīvotāju neapmierinātības ar politiķu un ierēdņu darbu reprezentācija laikrakstā “Lauku Avīze” 1996. gadā
14. *tabula*. Lauku pagātnes reprezentācijas piemēri laikrakstā “Lauku Avīze” 1996. gadā
15. *tabula*. Eiropas Savienības reprezentācijas piemēri laikrakstā “Latvijas Avīze” (2004–2007)
16. *tabula*. Lauku (a)izmiršanas un tukšuma reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)
17. *tabula*. Zemnieku un lauksaimnieku reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
18. *tabula*. Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

PATEICĪBA

Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļu saucu par savējo kopš bakalaura studiju sākuma 2003. gadā, tāpēc vēlos pateikties tās visiem mācībspēkiem un administratīvajam personālam. Studijas šajā nodaļā ir veidojušas manu pasaules skatījumu un rosinājušas aizrautību ar pētniecību un pedagoģisko darbu. Īpašs paldies pienākas tagadējiem un kādreizējiem bibliotēkas darbiniekiem par atsaucību un pretimnākšanu.

No 2010. līdz 2012. gadam piedalījos Latvijas Universitātes doktorantūras skolā “Politisko, sociālo un ekonomisko procesu analīze postpadomju telpā”, kas bagātināja zināšanas un veicināja pētījuma starpdisciplināru izpratni. Paldies tās vadības padomei un lektoriem.

Esmu pateicīga Eiropas Sociālā fonda projektam “Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē” (Vienošanās Nr. 2009/0138/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/004; LU reģistrācijas Nr. ESS2009/77) par sniegto finansiālo atbalstu. Mērķstipendija, ko saņēmu no 2009. līdz 2013. gadam, bija ievērojams atspaidis promocijas darba tapšanā un nodrošināja līdzekļus tā pētījuma rezultātu prezentācijai starptautiskā un vietējā mērogā.

Novērtēju iespēju paralēli studijām asistēt pētījumu projektos prof. Vitas Zelčes un prof. Skaidrītes Lasmanes vadībā. Promocijas darba kontekstā jānorāda no 2010. līdz 2014. gadam realizētais valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte” 8. projekts “Latvijas sociālā atmiņa un identitāte”. Pateicība pienākas arī LU Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo un politisko pētījumu institūtam un tā darbiniekiem.

Vēlos pateikties prof. Skaidrītei Lasmanei un prof. Viesturam Zanderam par konsultācijām, doktorantūras padomes locekļiem par kritiku un ieteikumiem promocijas darba priekšizstāvēšanā un iepriekšējos eksāmenos. Paldies par vērtīgām sarunām ikvienam kolēģim, konferencēs sastaptiem domu biedriem un oponentiem, kā arī komunikācijas zinātnes studentiem.

Darba tapšanas gaitā neatsverama bija Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas darbinieku palīdzība. Sevišķi jāizceļ viņu pacietība, meklējot un izsniedzot neskaitāmus laikrakstu un žurnālu numurus pētījuma veikšanai. Paldies! Pateicos arī Baltinavas novada bibliotēkai par iespēju laikrakstu sējumus izņemt uz mājām.

Esmu pateicīga asoc. prof. Ābramam Kleckinam un asoc. prof. Ojāram Skudram par promocijas darba manuskripta lasīšanu un vērtējumu. Asoc. prof. Ojārs Skudra bija arī promocijas darba zinātniskais vadītājs no 2012. gada septembra līdz 2013. gada janvārim. Paldies par sadarbību.

Īpašs paldies promocijas darba zinātniskajai vadītājai prof. Vitai Zelčei.

IEVADS

Sava mūža pirmos 18 gadus pavadīju Baltinavā. Tās cilvēki un atrašanās vieta (Latvija – Latgale – lauki) ir veidojuši manu identitāti un pasaules redzējumu. Lai gan tas ir lauku ciems, nejutos sliktāk tikai tāpēc, ka nedzīvoju pilsētā. Drīzāk to tagad uztveru kā ieguvumu. Tiesa, lai darbdienas sākumā nokļūtu Rīgā, nācās celties četros vai piecos no rīta. No Rīgas to šķir 250 kilometri, klusos vakaros var dzirdēt dzelzceļa dunu Krievijas pusē. Baltinavā nav SPA centra, šobrīd – arī bankomāta, varētu uzskaitīt vēl virkni ar pakalpojumiem, kas cilvēkiem nav pieejami, tomēr arī tur – Latvijas mazākajā novadā (iedzīvotāju skaita ziņā) – dzīvo cilvēki, un tās himnā ir vārdi: “Šeit dzīvi neviltotu jūt.” Tikai, vidusskolas Žetonu un absolventu vakarā tos dziedot, piezogas bažas, vai pēc gadiem skolēnu skaita sarukuma dēļ vēl būs skola, kurā „salidot”.

Man ir sava personīgā pieredze par dzīvi laukos. Versiju par lauku vidi skatītājiem piedāvā arī vairāk nekā 100 reizes spēlētā izrāde “latgola.lv” Latvijas Nacionālajā teātrī. Taču ļoti ietekmīgi laukiem piešķirto nozīmju veidotāji un izplatītāji plašai auditorijai ir mediji. Lauki kā latviešu identitātes saknes, depresīva vide – ir tikai pāris no to reprezentācijas aspektiem, kas, iepludināti publiskajā telpā, kļūst par īslaicīgu vai ilgnoturīgu lauku kopējā diskursa daļu, kuru līdztekus mediju saturam rada arī cita veida teksti – politikas dokumenti, kultūras pasākumi, mācību grāmatas u.c. Promocijas darbā izanalizēju vienu daļu no kopējā lauku diskursa – pētījuma centrā ir preses izdevumu veidotais lauku diskurss no 1989. līdz 2012. gadam.

Temata aktualitāte un nozīmība

Lauki – ģeogrāfiska teritorija – ir arī īpaša sociāla un kultūrtelpa. No vēsturiskās latviešu un lauku saiknes izriet uzskats par latviešiem – zemnieku tautu, un līdz pat mūsdienām daļēji saglabājusies izpratne par dzīves vērtībām, piemēram, savu zemi. Vārds “lauki” ietver plašu nozīmju loku, kas lielā mērā atkarīgs no konteksta, piemēram, sarunvalodā to attiecina uz ko neattīstītu un atpalikušu (salīdzinājumā ar pilsētām). Līdztekus izglītības sistēmai un personīgai saziņai (ģimenē) mediji ir viens no ietekmīgākajiem sociālās atmiņas un identitātes formēšanas avotiem, tostarp, arī lauku nozīmju veidotājiem. Mediji tās rada no jauna vai aktualizē / turpina izplatīt sabiedrībā jau eksistējošus apgalvojumus un argumentus par laukiem, to iedzīvotājiem un zemniecību, piešķirt tiem tās vai citas nozīmes.

Lauku reprezentācijas pētniecības aktualitāti nosaka mūsdienu situācija, kurā, pirmkārt, valda arvien pieaugoša neskaidrība par nacionālās identitātes būtību un tās (ne)mainību laika gaitā. Otrkārt, procesi Latvijas laukos, ko ilustrē ziņu virsraksti par ciemiem, kuros vairs nav neviena iedzīvotāja, slēgtajām lauku skolām un zemnieku saimniecību bankrotu. Ekonomiskie un

citi faktori nosaka lauku pakāpenisku kļūšanu par vietu, kuru apzīmē ar vārdu „tukšums”, taču tas ir pretstatā tautas sociālajā atmiņā saglabātajam uzskatam par latviešiem kā zemnieku tautu un laukiem kā saknēm, pamatu un vietu, kur pat kara laikā nedraud bads. Tādējādi lauku reprezentācijas medijos analīze iegūst jo sevišķu nozīmību, jo rezultāti atklāj ne tikai mediju veidoto lauku diskursu kopumā, bet tā ietvaros arī – reprezentēto izpratni par lauku un latviešu identitātes saikni, sociālās atmiņas ietekmi uz mediju saturu.

Ap 2500 publikāciju analīze laika periodā no 1989. līdz 2012. gadam atklāj preses veidoto lauku diskursu un tā pārmaiņas, mainoties sociālekonomiskajiem apstākļiem un kontekstam – Trešās atmodas periodā, 20. gs. 90. gadu vidū, pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā un nosacītajās mūsdienās – no 2008. līdz 2012. gadam. Tautas pašapziņas uzplaukums, neatkarības atjaunošana, kolhozu sistēmas sabrukums, vairākas ekonomiskās krīzes, Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā – šie tikai daži no notikumiem, kas ir atstājuši pēdas mediētājā lauku izpratnē. Taču ietekmes uz to jāskata arī dziļākā pagātnē. Sociālajā atmiņā spēcīgi saglabājušies lauku pagātnes nospiedumi par tautas agrāro dzīvesveidu, vēlmi iegūt īpašumā “savu stūrīti zemes”, zemniecības “zelta laikiem” Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā, okupācijas režīmu (sevišķi padomju varas) vardarbīgajiem mēģinājumiem salauzt tradicionālo zemnieka dzīvesveidu ar deportāciju, kolektivizācijas, viensētu likvidācijas un citu metožu palīdzību.

Pētījuma novitāte

Lai gan lauki ir bijuši arī vēsturnieku, sociālantropologu, sociologu un literatūrzinātnieku uzmanības lokā, komunikācijas zinātnē šis ir pirmais promocijas darba līmeņa pētījums Latvijā. Atšķirībā no citiem lauku tematikai veltītiem darbiem, šis starpdisciplinārais pētījums fokusējas nevis uz situācijas laukos izpēti, bet uz mediētās realitātes jeb preses veidotā lauku diskursa analīzi, lai noskaidrotu lauku reprezentāciju preses izdevumos ilgstošā laika periodā (23 gadu laikā) un izprastu lauku diskursa izmaiņas sociālpolitisko apstākļu maiņas rezultātā. Atšķirību no citu zinātnes nozaru pētījumiem iezīmē izmantotās teorijas iegūto datu analīzei (liela uzmanība veltīta nācijas, identitātes un sociālās atmiņas komunikatīvajiem aspektiem), pētījuma dizains ar īpaši pielāgotu analīzes shēmu un pētījuma mērķis un rezultātu analīze kopumā, kuras centrā ir preses radītais lauku diskurss un tā veidojošie elementi – diskursīvās stratēģijas, apgalvojumi, argumenti, to lingvistiskā realizācija u.c.

Galvenās teorijas un jēdzieni

Promocijas darba teorētiskajā daļā skaidrota lauku un nācijas saikne, aplūkoti nācijas, nacionālisma, nacionālās identitātes, sociālās atmiņas jēdzieni. Uzmanība veltīta komunikācijas

un nācijas kopsakarības atklāšanai, rakstot par sociālās atmiņas un identitātes mediāciju, mediju lomu nācijas (re)iztēlošanā un skaidrojot reprezentācijas jēdzienu.

Promocijas darba **pētījuma mērķis** ir izziņāt un skaidrot preses veidoto lauku diskursu un tā pārmaiņas, šo maiņu iemeslus un rezultātus no 1989. gada līdz 2012. gadam Latvijas laukos notiekošo politisko, sociālo, saimniecisko un kultūras transformāciju kontekstā.

Pētnieciskie jautājumi ir šādi:

- 1) Kāda nozīme preses saturā ir lauku diskursam?
- 2) Vai un kādas ir lauku diskursa līdzības visā pētījuma periodā?
- 3) Kādas diskursu tēmas veido lauku diskursu katrā no pētījuma periodiem?
- 4) Kādā veidā lauku diskursā atklājas lauku un nacionālās identitātes kopsakarības?
- 5) Kurā pētījuma perioda posmā lauku un nacionālās identitātes kopsakarības atklātas visizteiktāk?
- 6) Kāda loma lauku diskursā ir pilsētai un pilsētniekiem?
- 7) Vai un kādas ir paralēles starp preses veidoto lauku diskursu un reālo kontekstu?

Pētījuma priekšmets ir preses radītais lauku diskurs, **pētījuma objekts** – preses publikācijas. Promocijas darba pētījuma īstenošanai izvirzīju un realizēju **pētījuma uzdevumus**:

- 1) analizēt literatūru par lauku un nācijas kopsakarībām, nācijas, nacionālās identitātes un sociālās atmiņas teorijām, komunikācijas un nacionālās identitātes saikni, reprezentācijas jēdzienu; noskaidrot līdzšinējo tēmas izpēti līmeni komunikācijas zinātnē un citās zinātņu nozarēs, regulāri iepazīties ar jauniem šīs jomas pētījumiem;
- 2) apkopot informāciju un iedziļināties pētījuma kontekstā par lauku un nacionālās identitātes vēsturiskajām kopsakarībām, lauksaimniecības attīstību un mediju vidi;
- 3) apgūt gadījuma studiju pieejas specifiku un izvēlēties promocijas darba pētījuma metodes (diskursa vēsturisko analīzi, kvantitatīvo kontentanalīzi);
- 4) izveidot tēmai pielāgotu pētījuma dizainu;
- 5) veikt pētījumu ar diskursa vēsturiskās analīzes un kontentanalīzes palīdzību;
- 6) apkopot iegūtos rezultātus, tos analizēt un interpretēt, izmantojot darbā ietvertās teorētiskās pieejas un konteksta zināšanas;
- 7) pētījuma rezultātus kodolīgi rezumēt secinājumos.

Pētījuma metodes

Preses publikāciju analīze veikta vairāku gadījumu studijas ietvaros, izmantojot kvantitatīvo kontentanalīzi un diskursa vēsturisko analīzi. Vadoties pēc speciāli izstrādātas diskursa vēsturiskās analīzes shēmas, analizēju kopumā ap 2500 publikāciju šādos laika

nogriežņos: 1989–1991, 1996, 2004–2007, 2008–2012. Tostarp par 1030 publikācijām pēdējā pētījuma periodā iegūti arī kvantitatīvās kontentanalīzes rezultāti.

- Trešās atmodas periodā analizēti laikraksti “Atmoda”, “Diena”, “Lauku Avīze”, “Literatūra un Māksla”, “Padomju Jaunatne” / “Latvijas Jaunatne”.
- 1996. gadā rezultātu salīdzināšanai pētīju “Lauku Avīzi”, bet 2004.–2007. gadā – “Latvijas Avīzi”.
- Pievēršot lielāku uzmanību pēdējam pētījuma periodam (2008–2012), izlasē iekļauti laikraksti “Diena”, “Latvijas Avīze” un žurnāls “SestDiena”.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Lauku diskursu presē visa pētījuma perioda ietvaros veido apzīmējumi, kas dažādas tematikas rakstos piešķirti **laukiem, lauku iedzīvotājiem, zemniekiem, lauksaimniecībai, pilsētai un pilsētniekiem, dažādiem procesiem** (teritoriāli administratīvajai reformai, migrācijai, modernizācijai u.c.), kā arī izteiktie apgalvojumi, argumenti un to lingvistiskā realizācija.
2. Viscaur pētījuma periodam lielākā vai mazākā mērā ir izteikta **lauku romantizācijas** tendence. Tas nozīmē, ka lauki ir reprezentēti, priekšplānā izvirzot emocionālos, sociālās atmiņas ietekmētos, nevis racionālos apgalvojumus un argumentus par laukiem, zemniekiem un lauksaimniecību.
3. Katrā no pētījuma periodiem lauku diskursu veido **pretrunīgi tematiskie jeb apakšdiskursu pāri**: 1) lauku romantizācijas diskursu: pašapziņas un nenoteiktības apakšdiskursi; 2) lauku (de)romantizācijas diskursu: pašapziņas un neapmierinātības ar dzīvi apakšdiskursi; 3) lauku pragmatisma diskursu veido pragmatisma un rromantizācijas apakšdiskursi un 4) lauku (d)evolūcijas diskursu: lejupslīdes un atdzimšanas apakšdiskursi.
4. **Lauku un nacionālās identitātes** kopsakarību lauku diskursā atklāj **sociālajā atmiņā** balstīti un emocionāli apgalvojumi un argumenti par latviešu saknēm laukos, laukiem kā latvietim piemērotu dzīvesvietu, tajos saglabātajām vērtībām un zemniecību kā latviešiem iedzimtu nodarbošanos.
5. Lauku un nacionālās identitātes kopsakarības lauku diskursā visizteiktāk atklātas **Trešās atmodas periodā**, izmantojot tādas diskursīvās stratēģijas kā atsauces uz pirmās Latvijas Republikas laiku, lauksaimniecībā strādājošo apzīmēšana par zemniekiem, atbalsts individuālai saimniekošanai u.c.
6. **Pilsēta un pilsētnieki** reprezentēti kā lauku un laucinieku pretmets, salīdzinājumā ar kuru izteikti apgalvojumi par lauku un laucinieku pārākumu vai mazvērtību.
7. Lauku (de)romantizācijas, pragmatisma un lejupslīdes apakšdiskursus veido apgalvojumi un argumenti par **reālo situāciju laukos**, taču lauku romantizācijas, rromantizācijas un

atdzimšanas apakšdiskursi, lai arī daļēji balstīti reālajos apstākļos, vairāk sakņojas **sociālajā atmiņā un emocionālos, neracionālos apsvērumos.**

8. Kopumā: lai gan preses veidotais lauku diskurss ir mainīgs atkarībā no konteksta, tā ietvaros viscaur pētījuma periodam no Trešās atmodas līdz 2012. gadam lielākā vai mazākā mērā izteikta, bet **nemainīga ir lauku romantizācija.** Proti, lauku reprezentācijā izmantoti sociālās atmiņas ietekmēti un emocionāli apgalvojumi un argumenti par laukiem, zemniekiem, lauksaimniecību un īpašo latviešu–lauku saikni. Tie publicēti preses saturā neatkarīgi no reālo apstākļu konteksta, tādējādi liecina par sociālās atmiņas ietekmētu apgalvojumu un argumentu dzīvotspēju un **presi kā vienu no kanāliem** to reaktualizēšanai sabiedrībā.

Struktūras apraksts

Promocijas darbā pēc ievada ir ietvertas desmit galvenās nodaļas. Pirmās divas no tām atklāj darba teorētisko pamatu – izskaidro nācijas un lauku saikni, nācijas, nacionālisma un nacionālās identitātes jēdzienus, vērš uzmanību sociālās atmiņas jēdzienam un komunikācijas un nācijas kopsakarībai, tostarp, mediju lomai identitātes un sociālās atmiņas reprezentācijā, nācijas (re)iztēlošanā. Izveidota arī apakšnodaļa par medijiem un nacionālo identitāti globalizācijas kontekstā. Trešā nodaļa sniedz ziņas par Latvijas laukiem un to nozīmi latviešu identitātē, savukārt ceturtā plašāk raksturo lauku, nacionālās identitātes, sociālās atmiņas un mediju transformācija laikā kopš 20. gs. 80. gadiem.

Darba turpinājumā piedāvāts pārskats par līdzšinējo lauku pētniecību Latvijas teritorijā. Sestā nodaļa veltīta gadījuma studiju pieejas, pētījuma metožu (kvantitatīvās kontentanalīzes un diskursa vēsturiskās analīzes) un dizaina aprakstam. Pētījuma rezultāti atklāti, analizēti un skaidroti promocijas darba septītajā līdz desmitajā nodaļā hronoloģiskā secībā, sākot ar Trešās atmodas periodu un noslēdzot ar lauku diskursa presē analīzi laikā no 2008. līdz 2012. gadam.

Nozīmīga darba sadaļa ir rezumējums par galvenajiem secinājumiem. Turpinājumā iekļauts izmantoto informācijas avotu saraksts ar literatūras un avotu uzskaitījumu. Visbeidzot, darbu noslēdz 14 pielikumi. Darbs sastāv no 360 lapām.

Pētījuma rezultātu aprobācija

Promocijas darba rezultāti prezentēti 18 starptautiskās zinātniskās konferencēs un četrās vietēja mēroga konferencēs. Tie publiskoti astoņās zinātniskās publikācijās (sarakstu sk. 1. pielikumā). Pētījuma rezultāti ir integrēti valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte” projekta Nr. 8. “Latvijas sociālā atmiņa un identitāte” pētījumos (tā realizācijas gaitā 2010.–2014. gadā).

1. LAUKI UN NĀCIJA

Lielā daļā Eiropas nāciju lauki ir vieta, ar kuru saistītas nācijas saknes. Tādējādi tradicionālās lauku vides izzušana uztverta kā drauds nacionālajai identitātei. Liela loma lauku iztēlošanā ir arī publiskajam diskursam, tostarp, medijiem, ar kuru palīdzību tiek atjaunotas / no jauna apstiprinātas laukiem piedēvētās nozīmes, kas tos apzīmē kā vitāli svarīgu vietu nācijas pastāvēšanai un tās savpatīgās kultūras, identitātes kontinuitātei. Samazinoties zemniecībā nodarbināto skaitam, savukārt intensīvi pieaugusi lauku reprezentācija. Tā lielā mērā balstās sociālajā atmiņā par nācijas senču dzīvi laukos. Tādējādi jebkuras izmaiņas lauku apstākļu pasliktināšanā un to reprezentācijā ir saistītas ar satraukumu un sociālās atmiņas „viļņošanos”.

1.1. Lauku un nācijas saikne

Šajā nodaļā skaidrošu divas galvenās pieejas lauku izpratnē un vērsīšu uzmanību lauku un nācijas kopsakarības skaidrojumam un izmaiņām šajās attiecībās.

Jēdziens „lauki” ir neskaidrs un daudznozīmīgs. Pat sociālajās zinātnēs nav vienprātības, vai lauki ir sociālģeogrāfisks apvidus, vai sociāla konstrukcija. Tiesa, šīs abas pieejas ir papildinošas, nevis konkurējošas. Politikas veidotāji un statistiķi laukus definē lielākoties kā īpašu sociālģeogrāfisku vietu, koncentrējoties uz iedzīvotāju skaitu, zemniecības rādītājiem un uzskatu par lauku vidi kā daudzdimensionālu jēdzienu, ko veido sociālo, demogrāfisko, ekonomisko un/vai kultūras aspektu kombinācija.¹ Savukārt zinātnieki, kas pārstāv sociālā konstruktīvisma pieeju, laukus uzlūko kā sociālu konstrukciju jeb iztēles vietu (*realm of imagination*). Viņi nevis identificē sociālās, demogrāfiskās un ekonomiskās iezīmes, kas nosaka lauku un urbānas vides atšķirības, bet vairāk interesējas par simboliem un zīmēm, ko cilvēki iztēlojas, domājot par lauku vidi (*rurality*).²

Populārākajos tēlos par lauku sabiedrību ir atsauces uz lauksaimniecību un nācijas agrāro pagātni. Lai gan ir kļūdaini laukus saistīt tikai ar zemkopību, jo tajā nodarbināto skaits ir sarucis līdz mazāk nekā desmitajai daļai iedzīvotāju, tomēr lauksaimniecība saglabā nozīmi nācijas pārtikas sagādē un vispārējā labklājībā. Lauku saimniecībām, zemniekiem un zemniecībai ir arī ievērojama simboliska nozīme kā nacionālās identitātes aspektiem.³ Kaut gan 21. gadsimtā pasaule tiek dēvēta par urbanizētu, jo vairāk kā puse tās iedzīvotāju dzīvo pilsētās, lauku cilvēki

¹ Brown, D., Schafft, A. K. (2012/2011). *Rural people & communities in the 21st century: Resilience & transformation*. Cambridge: Polity Press. P. 4.

² Turpat. 4.–5. lpp.

³ Brown, D., Schafft, A. K. (2012/2011). *Rural people & communities in the 21st century*. P. 167.

un kopienas aizvien ir pētnieku uzmanības lokā.⁴ Viens no iemesliem – izmaiņas lauku un nācijas kopsakarībā. Tās ir līdzīgas gan Rietumeiropas, gan Austrumeiropas valstīs – lauksaimniecībā nodarbināto skaita sarukums un tradicionālās zemkopības izzušana rada satraukumu un nemieru par izmaiņām arī nacionālās identitātes būtībā.

Vēsturnieks Tonijs Džads (*Judt*) norāda, ka izmaiņas tradicionālajā zemniecības praksē ir ražošanas efektivitātes un produktivitātes pieauguma sekas. Viņš atzīmē, ka pēc Otrā pasaules kara lielākā daļa Eiropas (Vidusjūras valstis, Skandināvija, Īrija, Austrumeiropa) vēl bija laucinieciska, pirmsindustriāla un šīs valstis – „katrā ziņā atpalikušas”.⁵ Kamēr ASV 1950. gadā lauksaimniecībā bija nodarbināti vien 12 procenti iedzīvotāju, tikmēr daļā Eiropas zemniecībā strādāja katrs otrais vai trešais. Taču turpmāko 30 gadu laikā tajā nodarbināto cilvēku procents strauji saruka, jo liela daļa eiropiešu pārcēlās no laukiem uz (liel)pilsētām un sāka strādāt tur dažādu pakalpojumu (sakarū, transporta, banku, sabiedriskās administrācijas u.c.) jomās.

Zemniecībā nodarbināto skaita sarukums lielu iespaidu uz pašu ražošanas procesu neatstāja, jo pati lauksaimniecība, pateicoties modernizācijai, kļuva mazāk darbietilpīga, un dažās valstīs (Itālijā, Īrijā, Skandināvijas un Francijas daļās) „vienas paaudzes laikā pārgāja no lauksaimnieciskas ekonomikas uz tādu, kura balstās uz pakalpojumiem”.⁶ Lai gan Džads skaidro, ka lauksaimniecībā nodarbināto skaita mazināšanās ir sekmējusi lielākās daļas Eiropas augšupeju,⁷ pāreja no agrārās uz industriālo ražošanu ir nesusi līdzī arī ietekmes, ko nevar izmērīt ciparos, bet kas ir sašūpojušas nācijas pašdefinīciju.

Piemēram, franču vēsturnieks Pjērs Norā (*Nora*) raksta, ka Francijā 20. gs. 70. gados zemnieku skaita samazināšanās tika uztverta kā nacionālās identitātes daļas un stabilās pasaules izjūtas zaudējums. Kad lauksaimnieku skaits saruka aptuveni līdz 10% no visiem Francijas iedzīvotājiem, tradicionālā agrārā dzīves modeļa nomaiņa tika uztverta arī kā savu sakņu zudums. Reakcija uz to bija gremdēšanās atmiņās, jo atsauces uz vēsturi tika uzskatītas kā vienīgā iespēja, lai nodrošinātu zaudētu stabilitāti un vēstures kontinuitāti, jo reālajā laikā tā bija zudusi reizē ar tradicionālo zemniecību un lauku vidi.⁸

⁴ Brown, D., Schafft, A. K. (2012/2011). *Rural people & communities in the 21st century*. P. 3.

⁵ Džads, T. (2007/2005). *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. Rīga: Dienas Grāmata. 370. lpp.

⁶ Turpat. 370.–371. lpp.; Par to raksta arī ģeogrāfs Armands Frimunts (*Frémont*). Viņš norāda – lai gan Francijā lauksaimniecībā strādājošo skaits saruka līdz 8,2 procentiem no kopējā strādājošo skaita 1985. gadā, tajā pašā laikā pieauga fermu saražotā produkcija. Sk.: Frémont, A. (1997/1992). *The Land*. In: Nora, P. (ed.). *Realms of memory: The construction of the French past. Volume II: Traditions*. New York: Columbia University Press. P. 4.

⁷ Džads, T. (2007/2005). *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. 371. lpp.

⁸ Nora, P. (1998/ 1992). The era of commemoration. In: Nora, P. (ed.). *Realms of memory: The construction of the french past. Volume III: Symbols*. New York: Columbia University Press. P. 621–622, 625–626, 634, 636–637; Nora, P. (1997/1992). Introduction to „Realms of Memory” Volume II. In: Nora, P. (ed.). *Realms of memory: The construction of the French past. Volume II: Traditions*. New York: Columbia University Press. P. X.

Piemēram, viena no izpausmēm, par kuru raksta mākslas vēsturniece Franoisa Kešāna (*Cachin*), ir nostalgija pēc tradicionālās lauku vides, kas izpaužas arī kultūrā un tās patēriņā. Sociālajā atmiņā cilvēkiem, kas ilgi dzīvojuši rurālā vidē, bet pēc tam – urbanizētā, gleznotas ainavas, ticējumi un dziesmas, kurās pieminēta daba, uzbur sava veida ģimenes pagātņi. Attēliem, portretējot kādreiz tautas pagātnē tuvās vietas, piemīt spēks ilustrēt zaudēto paradīzi. Kešāna ainavu gleznu izstādes Francijā 20. gs. 70. un 80. gadu vidū salīdzina ar ģimenes albumiem – apmeklētāji stāvēja rindā, lai jaunatklātu lauku ainavu kā nelielu daļu no viņu visu kopīgās vēstures.⁹ Būtu grūti atrast ģimeni, kurai tālā vai nesenā pagātnē nebūtu saknes laukos. Lai gan urbanizācijas rezultātā pēdējā gadsimta laikā (sevišķi laikā no 20. gs. 60. līdz 90. gadiem) kultivētā zemes virsma ir samazinājusies dēļ pilsētu un to nomaļu aizņemtajām platībām, ģeogrāfs Armands Frimunts (*Frèmont*) raksta, ka francūzim joprojām zemes sajūta ir klātesoša, jo tā kā vērtība ir arī iekodēta vēstures dziļumos.¹⁰

Arī pētnieka Terija Gasnjēra (*Gasnier*) novēroto var uzskatīt par vēl vienu mēģinājumu atgriezt / piedzīvot zaudēto tradicionālo lauku vidi. Tā ir „lokālā” kā vērtības atdzimšana. Par to liecina vietvārdu atjaunošana, valodas akcentu atgriešanās un citi procesi, kas apstiprina „lokālā” vitalitāti. „Lokālā” vērtības celšanu sekmēja standartizēti dzīvesveidi, mainīgas vērtības sabiedrībā krīzes laikā, arī tūrisma attīstība.¹¹ „Lokālā” evolūciju Francijā pavadīja atmiņu „bums” – vēsturiskas izstādes, folkloras grupas, muzeju skaita pieaugums. Gasnjērs ir pārliecināts, ka tā nav tikai lēnām balojoša nostalgija, bet kas vairāk – lokālās telpas sāka tika uzstvertas kā atmiņu vietas.¹²

Bažas par lauku tradicionālās vides izzušanu nav tikai 20. gadsimta nogales zīme – tās ietekmē lauku izpratni arī patlaban. Līdzīgu procesu – apjukumu un nedrošību par identitātes pamatiem, mainoties lauksaimniecības produkcijas ražošanas procesam un samazinoties tajā nodarbināto skaitam, – Lielbritānijā raksturo pētniece Sāra Nīla (*Neal*). Viņa novērojusi, ka šai tēmai veltīts arvien pieaugošs skaits zinātniskās literatūras, un jo sevišķi pēc 2005. gada Lielbritānijā ir pausts satraukums par lauku un līdz ar tiem – arī angliskuma (*Englishness*) izzušanu, ko pavada melanholija par sociālajām pārmaiņām. Ņemot vērā ilgo nācijas saikni ar laukiem, uztraukums par tiem vienlaikus ir arī bažas par pašu nāciju. Lauki ir kā spogulis. Tā kā pastāv uzskats par krīzi laukos, tad tā ir arī refleksija par (šķietamu) angļu identitātes krīzi. Ja

⁹ Cachin, F. (2006/1984). The painter's landscape. In: Nora, P. (ed.). *Rethinking France: Les Lieux de mémoire*. Vol. 2. Space. Chicago and London: The University of Chicago press. P. 296, 338.

¹⁰ Frèmont, A. (1997/1992). The Land. P. 3–4.

¹¹ Gasnier, T. (2006/1984). The local. In: Nora, P. (ed.). *Rethinking France: Les Lieux de mémoire*. Vol. 2. Space. Chicago and London: The University of Chicago press. P. 232.

¹² Turpat.

pārmaiņas notiek laukos, tad sabiedrībā tas atspoguļojas kā satraukums arī par mainīgo un apdraudēto nāciju. Tādējādi diskusijas par laukiem nenovēršami ir arī par etnicitāti un identitāti.¹³

Lauki piedzīvo turbulenci un pārmaiņas – tie ir kā neskaidra sociālās, kultūras un ekonomiskās heterogenitātes vieta, nesakārtota un mainīga telpa, uz kuru tiek attiecinātas ļoti dažādas nozīmes, tostarp, divas pretējas – „rurālās idilles” un „rurālās krīzes” izpratnes. Nīla kopā ar kolēģi Džuliānu Edžimenu (*Agyeman*) ir ieviesuši jēdzienu „salauztie naratīvi par laukiem”. Proti, laukiem veltītā sabiedrības uzmanība ir pārtapusi divos arvien pieaugošos hegemoniskos un šķietami pretrunīgos rurālajos iztēlojumos (*imaginings*).¹⁴ Katras izpratnes raksturojums ir norādīts 1.1. tabulā, taču šīs iezīmes ir savā starpā vairāk saistītas nekā nošķirtas.

1.1. tabula

Pētnieces Sāras Nīlas raksturojums divām hegemoniskām izpratnēm par Lielbritānijas laukiem mūsdienās¹⁵

Rurālā idille	Rurālā krīze
Neskartas kopienas	Izjukušas kopienas
Kopienas sajūta	Mājokļu cenas un apsaimniekošanas trūkumi
Drošība	Tuvums veikaliem un sociālajām ērtībām
Kaimiņu attiecības (<i>neighbourliness</i>) un sociālās rūpes	Kaimiņu attiecību trūkums un sociālo rūpju neesamība
Maza mēroga un lokālās agrokultūras ekonomika	Rurālā rekonstrukcija un lauksaimniecības biznesa augšana
Atvērta telpa (<i>open spaces</i>)	Regulāra braukšana uz darbu pilsētā (<i>commuting</i>)
Privātums un vientulība	Izolācija
Tuvums dabai un lauku tradīcijām	Uzbrukumi un aizliegumi rurālajām praksēm un tradīcijām
Angliskuma (<i>Englishness</i>) apstiprinājums un kultūras drošība (<i>cultural security</i>)	Nacionālās identitātes zaudējums un kultūras nedrošība (<i>cultural insecurity</i>)
Mūžība (<i>timelessness</i>)	Konstantas pārmaiņas

Rurālais vienlaicīgi tiek izprasts kā 1) homogenitātes, kārtības un pārliecības telpa un 2) heterogenitātes, neskaidrības un nestabilitātes telpa. Tostarp, arvien pieaug neskaidrība par rurālā nozīmi. Rurālās idilles un rurālās krīzes diskursi var tikt saprasti kā daļas no plašākiem, atšķirīgiem diskursiem, piemēram, debatēm par globālo, nacionālo un urbāno, vēlās modernitātes nedrošību, individuālismu un nestabilitāti.¹⁶

Samazinoties lauksaimnieku skaitam, pastiprinās citas laukiem piedēvētās nozīmes. Piemēram, Frimunts secina, ka lauki ir kļuvuši par Francijas „atpūtas parku” un atvaļinājumu

¹³ Neal, S. (2009). *Rural identities: Ethnicity and community in the contemporary English countryside*. Farnham: Ashgate. P. 2–4.

¹⁴ Turpat. 2., 4. lpp.

¹⁵ Turpat. 5. lpp.

¹⁶ Turpat. 12., 15. lpp.

galamērķi, vietu, kur laiski pavadīt vasaras dienas un jautas nedēļas nogales. Tādējādi tie ir kas vairāk nekā „atmiņas vieta” („*lie de mémoire*”).¹⁷

Šie lauku pārmaiņu piemēri un to atbalsošanās bažās par nācijas nākotni ir Rietumeiropas pētnieku secinājumi par procesiem, kas notiek laukos, sākot ar 20. gs. 70. gadiem. Kā īpaši svarīgi brīži tika minēti gan 70. gadi, kad sabiedrībā radās apjausma par tradicionālās lauku vides neatgriezeniskām izmaiņām, gan arī laiks pēc 2005. gada, kad ir pieaugušas bažas, ka lauku izzušana ir cieši saistīta ar izmaiņām nācijas identitātes kodolā.

Ņemot vērā atšķirīgos politiskos režīmus, Austrumeiropas valstis šos ar lauku vides izmaiņām saistītos procesus piedzīvo ar laika nobīdi un citādāk. Bijušās PSRS teritorijā radikālā transformācija, ko reģions pieredzēja saistībā ar privātīpašumu atņemšanu un vēlāk – 20. gs. 90. gados – atgūšanu, ietekmēja miljonus Austrumeiropas iedzīvotāju. Zemniecības attīstības virzienu noteica arī valstu iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā, pieņemot jaunas normas un vērtības.¹⁸ Tiesa, tradicionālās zemniecības izzušanas sākums jāmeklē daudz senāk, piemēram, vēsturniece Larisa Likošina (*Лыкошина*) raksta, ka Polijā zemniecības norieta pirmais posms bija 20. gs. 60. gadi līdz ar sociālistisko modernizāciju, zemnieku aizplūšanu no ciemiem un savas mentalitātes „zemnieciskuma” daļas zaudēšanu. Savukārt otru posmu raksturo sistēmiska transformācija, radot profesionālu lauksaimniecības eliti, kas pēc būtības vairs nebija zemnieki.¹⁹ Tomēr Likošina uzskata, ka zemnieku kultūra joprojām ir iesakņota poļu mentalitātes dziļumos, lai arī ne vienmēr tā izpaužas apzināti – nereti tieši zemapziņas un intuīcijas veidā.²⁰

Apkopojot pētnieku atziņas par lauku un nācijas saikni, jāuzsver konstatētās sabiedrības bažas par tradicionālās lauku vides izzušānu, kas vienlaicīgi ir arī raizes par nāciju un tās likteni. Nīla uzsver, ka saikne starp lauku un nācijas jēdzieniem nav jauna, bet tās pašreizējā intensitāte (vienlaicīgi pastāvošas bažas un ilgošanās pēc rurālās telpas) ir iemesls tās izgaismošanai un analizēšanai.²¹ Tam pievērsīsies promocijas darba gaitā, analizējot Latvijā latviešu valodā izdotās preses veidoto lauku diskursu no 1989. līdz 2012. gadam. Tas ir laika periods, kad nozīmīgas transformācijas piedzīvoja abi atslēgvārdi – nācija un lauki, tāpēc ir iespējams secināt par drukātajos medijos reprezentēto nacionālās identitātes un lauku saikni zemniecības un lauku vides neizbēgamo pārmaiņu kontekstā.

¹⁷ Frémont, A. (1997/1992). *The Land*. P. 5.

¹⁸ Игрицкий, Ю. (2013). Предисловие. В. кн.: Игрицкий, Ю. (отв. ред.). *Крестьянство в странах Восточной Европы. 1990–2010 гг.* Москва: ИНИОН РАН. С. 4–6.

¹⁹ Лыкошина, С. Л. (2013). Закат польского крестьянства? В. кн.: Игрицкий, Ю. (отв. ред.). *Крестьянство в странах Восточной Европы. 1990–2010 гг.* С. 22.

²⁰ Turpat. 7. lpp.

²¹ Neal, S. (2009). *Rural identities*. P. 15.

1.2. Nacionālisma un nācijas jēdzieni

Nereti teorētiskajā literatūrā var atrast apgalvojumu, ka nāciju un nacionālismu definēt ir sarežģīti.²² Filozofs un antropologs Ernests Gellners (*Gellner*) un sociologs Entonijs Gidenss (*Giddens*) nacionālisma definīcijā atsaucas uz politiku un sentimentu – indivīdu piederību noteiktam simbolu un pārliecību kopumam.²³ Tiesa, diskusijas joprojām raisa Gidensa apgalvojums, ka nācija eksistē tikai tad, kad valsts ir administratīvi vienota.²⁴

Gan nacionālisma, gan nācijas definēšanā liela nozīme ir piešķirta kultūrai. Gellners domā, ka divi cilvēki ir no vienas nācijas, ja viņiem ir kopīga kultūra (ideju, zīmju un asociāciju sistēma, un izturēšanās, komunikācijas veidi) un tie “atpazīst” (*recognize*) viens otru kā piederīgus vienai nācijai.²⁵ Tiesa, viņš arī kritiski norāda, ka nacionālisma ideoloģijā izmantotā kultūras mantojuma dažādība (mitoloģija, simboli, vērtības) var būt neīsta un izdomāta. Tāpēc Gellners uzskata, ka “nacionālisma ideoloģija pretendē aizsargāt sentautu sabiedrību (*old folk society*), lai gan patiesībā tā palīdz radīt anonīmu masu sabiedrību”.²⁶

Tādējādi nacionālisms un nācija nav tikai ideoloģija vai politika, bet arī kultūras izpausmes forma, kurā iekļaujas valoda, apziņa, publiskie rituāli, mitoloģija, simbolika un citi nācijas raksturlielumi.²⁷ Gellnera audzēknis sociologs Entonijs D. Smits (*Smith*) kultūru uzskata par ideālās nācijas pamata elementu.²⁸ Iespējams, tāpēc, ka kultūra palīdz abstrakto nacionālisma ideoloģiju iemiesot konkrētā, saprotamā veidā, piemēram, simbolos, ieražās un rituālos, kas „uzreiz emocionāli iedarbojas uz visu sabiedrību”.²⁹

Taču nācijas definīcija būtu nepilnīga, ja kopīga kultūra būtu tās vienīgais nosacījums. Smits uzsver, ka nācija ir cilvēku kopumu, “kam ir sava vēsturiskā teritorija, kopīgi mīti un ar vēsturi saistītas atmiņas, vienota tautas masu kultūra, kopīga ekonomika un visiem sabiedrības

²² Piemēram, sk.: Gellner, E. (2006/1983). *Nations and nationalism*. 2nd ed. Malden: Blackwell Publishing. P. 5.; Postill, J. (2008/2006). *Media and nationbuilding: How the Iban became Malaysian*. New York, Oxford: Berghahn Books. P. 3. Tas apgalvots arī grāmatā: James, P. (1996). *Nation formation: Toward a theory of abstract community*. London [etc.]: Sage Publications.

²³ Gellner, E. (2006/1983). *Nations and nationalism*. P.1.; Giddens, A. (1992/1985). *The nation-state and violence: Volume two of a contemporary critique of historical materialism*. Cambridge: Polity Press. P. 116.

²⁴ Piemēram, pētnieks Pols Džeimss (*James*) uzskata, ka šāda definīcija ir pārāk šaura un izslēdzoša, noderīga tikai modernas nācijas valsts raksturojumam. Sk.: James, P. (1996). *Nation formation*. P. 14; Giddens, A. (1992/1985). *The nation-state and violence*. P. 117.

²⁵ Gellner, E. (2006/1983). *Nations and nationalism*. P. 6–7.

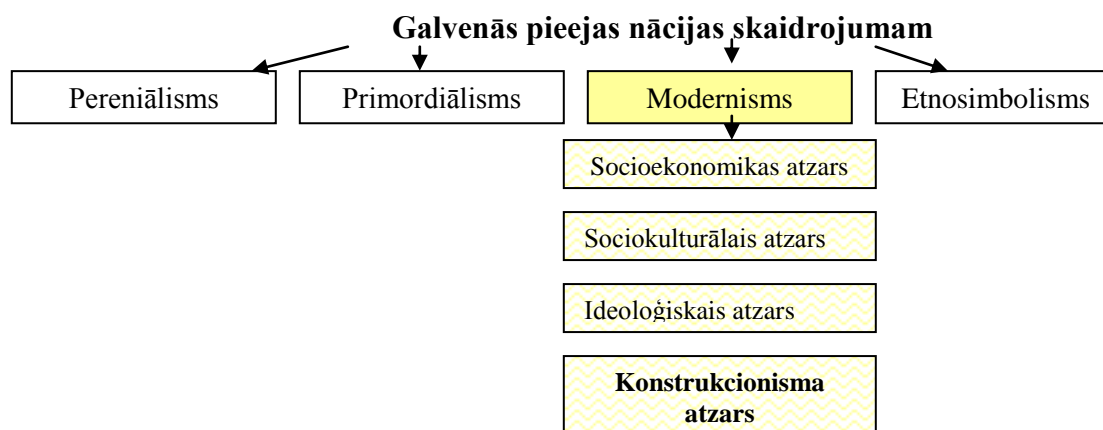
²⁶ Turpat. 119. lpp.

²⁷ Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. Rīga: AGB. 6., 98. lpp. Sk arī: Smith, D. A. (1998). *Nationalism and modernity*. London; New York: Routledge.

²⁸ Smith, D. A. (2007). Nations in decline? The erosion and persistence of modern national identities. In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: The persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 26.

²⁹ Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. 85. lpp.

locekļiem vienādas likumīgas tiesības un pienākumi”.³⁰ Pārstāvot etnosimbolisma pieeju, viņš šajā definīcijā ir sakausējis modernisma pieejā akcentētās pazīmes ar primordiālisma perspektīvas galveno ideju – kopīgu etnisko izcelsmi kā nācijas priekšnoteikumu. Kopumā pēc Smita klasifikācijas (sk. 1.1. attēlu), nācijas skaidro pereniālisma, primordiālisma, etnosimbolisma un turpmāk plašāk aplūkotā modernisma pieeja.³¹ Tajā apvienoti četru atzaru uzskati, kuru starpā ir samērā būtiskas atšķirības, taču tās pieņem, ka nāciju rašanos var datēt ar 19. gadsimtu.³²



1.1. att. Galvenās teorētiskās pieejas nācijas skaidrojumam³³

Ideja par kultūras simbolu un to reprezentācijas nozīmi nācijas un tās kultūras definēšanā ir saglabājusi aktualitāti arī zinātniskajā literatūrā, kurā uzsvars ir uz nāciju un nacionālās identitātes diskursīvo dabu. Piemēram, sociologs un kultūras pētnieks Stjuarts Hols (*Hall*) piedāvā uz nacionālo kultūru raudzīties kā uz diskursu, kas ietekmē nācijas locekļu pašuztveri un arī viņu darbības. Nacionālā kultūra konstruē identitātes, radot nozīmes par „nāciju”, ar kurām cilvēki var identificēties. Tas notiek ar stāstu un atmiņu palīdzību, kas liecina par nācijas kontinuitāti – savieno pagātņi ar tagadni un nācijas kultūrā radītos tēlus.³⁴ Taču arī pats kultūras

³⁰ Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. 22. lpp.

³¹ Smith, D. A. (2009/2001). *Nationalism: Theory, ideology, history*. Cambridge: Polity. P. 47–61.

³² Sociālekonomiskās pieejas pārstāvji uzskata, ka nacionālismu un nāciju veidošanos sekmēja galvenokārt ekonomiski un sociāli faktori (industrializācija, kapitālisms, reģionālā nevienlīdzība, šķiru cīņa, u.c.). Sociokulturālā virziena atbalstītāji apgalvo, ka nācijas un nacionālisms ir modernās industriālās ēras fenomenī. Protī, nāciju homogēnā kultūra ir radusies izglītības un standartizēta darba rezultātā. Trenējot mobilu, izglītotu darbaspēku, nācijas atbalsta industrializāciju un otrādi. Ideoloģiskās pieejas pamatā ir uzsvars uz Eiropas saknēm un nacionālisma kvazi-reliģisko varu un tā lomu impēriju sagraušanā un nāciju radīšanā. Savukārt konstrucionistu pieeja uzsver nācijas un nacionālisma sociāli konstruēto raksturu. Spilgti šīs pieejas pārstāvji ir, piemēram, vēsturnieks Ēriks Hobsbaums (*Hobsbawm*), Benedikts Andersons (*Anderson*) u.c. Sk.: Smith, D. A. (2009/2001). *Nationalism*. P. 47–48. Arī antropologa Džona Postila (*Postill*) klasifikācijā ir iedalīti divi virzieni – vienā apgalvots, ka nācijas ir radušās apgaismības un industrializācijas rezultātā. Otra piekritēji savukārt nācijas pirmsākumus saskata antīkajā pasaulē vai pat senāk. Sk.: Postill, J. (2008/2006). *Media and nationbuilding*. P. 3–4.

³³ Turpat. 47.–61. lpp.

³⁴ Hall, S. (2006/1996). The question of cultural identity. In: Hall, S., Held, D., Hubert, D., Thompson, K. (eds). *Modernity: An introduction to modern societies*. Malden: Blackwell Publishing. P. 613.

diskurss var tikt konstruēts, dekonstruēts un rekonstruēts atkarībā no cilvēku identitātēm.³⁵ Šajā nācijas un nacionālās identitātes konstruēšanā liela nozīme ir medijiem un komunikācijai plašākā nozīmē – šo tēmu atsevišķi iztirzāšu promocijas darba otrajā nodaļā.

Vairāki pētnieki (Smits, Hols, Rutas Vodakas (*Wodak*) pētnieku grupa³⁶) piedāvā skatījumu par nācijas, nacionālās identitātes un kultūras rašanās avotiem, kas palīdz diskursīvi konstruēt nacionālo vienotību. Viņu uzskati ir samērā līdzīgi, lai gan pastāv nelielas atšķirības (sk. 1.2. tabulu).³⁷ Pēc 1.2. tabulā apkopotajiem paņēmieniem³⁸ nācijas un kultūras veidošanā var secināt, ka nacionālo kultūru konstruē sociālā atmiņa, apjausma par kultūras robežām un teritoriju, nācijas pirmsākumu un radīšanas mītu apzināšanās un pārmantojamība no paaudzes paaudzē, kā arī kopīgu tradīciju, simbolu un rituālu izplatīšana kopienas locekļiem.

1.2. tabula

Nācijas un tās kultūras veidošanās avoti

Diskursīvā stratēģija	Mērķis, nozīme	Hols	Vodaka un Kolakovskis	Smits
Vēsturiskā atmiņa, nācijas kontinuitātes un bezlaicības (<i>timelessness</i>) uzsvērums	Nozīmīga nacionālās identitātes sastāvdaļa neatkarīgi no vēsturiskās atmiņas satura patiesuma. Tas ir vēstījums, ka nācijas galvenais raksturojums vēsturisko apstākļu maiņā palicis stabils un mūžīgs. Tas ietver kolektīvu mītu, simbolu, atmiņu, tradīciju kultivēšanu un izplatīšanu kopienas locekļiem. Tostarp stāstus par nācijas „zelta laikiem” – varonīgu un harmonisku sociālo kārtību pagātnē, kas prezentē idealizētu atšķirīgas pirmatnējās kultūras tēlu un ir kopienas „patiesās dvēseles” spogulis.	x	x	x
Medijos, literatūrā un populārajā kultūrā prezentētais nācijas naratīvs	Rada saiti starp stāstiem, scenārijiem, vēsturiskiem notikumiem, nacionālajiem simboliem un nacionālajiem rituāliem, kas reprezentē kopīgas pieredzes un rūpes, triumfu vai sakāvi. Šī narācija piešķir nozīmi un drošību nācijas eksistencei un tās dzīvi kā mūžīgu pavedienu tin „nācijas likteņa” kamolā.	x		
Tradīcijas un simboliski rituāli	Nācijas locekļos ieaudzina noteiktas vērtības un normas, kā arī padara saprotamas vēsturiskās neskaidrības.	x		x
Radīšanas mīts	Vēsta par nācijas pirmsākumiem, cilvēkiem un viņu nacionālo raksturojumu tik tālā pagātnē, ka tie vairs nav „reāli”, bet eksistē tikai „mītiskajā” laikā.	x	x	x
Ideja par “īstu” pirmsākumu tautu (<i>folk</i>)	Tautas sākotnei piemīt bezlaicīgums, tās rašanos un pastāvēšana ir Dieva noteikta kārtība, tauta/nācija eksistē kopš seniem laikiem.	x		
“Nacionālā gara” ideja	Izpaužas noteiktās kulturālās formās un kolektīvajā uzvedībā, sevišķi krīzes brīžos, cilvēku prātos saglabājot domu par īpašu nācijas raksturojumu.		x	

³⁵ Handler, R. (1996/1994). Is “identity” a useful cross-cultural concept? In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The politics of national identity*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. P. 27.

³⁶ Rutas Vodakas pētnieku grupas viedoklis ir formulēts sintēzē ar pētnieka Leška Kolakovska (*Kolakowski*) uzskatiem. Sk.: Wodak, R. [etc.]. (1999). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

³⁷ Hall, S. (2006/1996). The question of cultural identity. P. 613–615; Wodak, R., Cillia, de R., Reisigl, M., Liebhart, K. (1999). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press. P. 24–26; Smith, D. A. (2007). Nations in decline? P. 20–21.

³⁸ Tos esmu apkopojusi maģistra darba ietvaros. Sk.: Ločmele, K. (2009). *Latviešu nacionālās identitātes vērtību – lauku un lauksaimniecības – reprezentācija laikrakstā „Latvijas Avīze” (2004–2008)*. Maģistra darbs. Rīga: LU Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļa. Darba zinātniskā vadītāja: Dr. hist. prof. Vita Zelče.

1.2. tabulas turpinājums				
Diskursīvā stratēģija	Mērķis, nozīme	Hols	Kolakovskis un Vodaka	Smits
Cerības un nākotnes paredzējums	Nācijas tiek aplūkotas kā personificēti aktori, kas tāpat kā cilvēki satraucas, ir vērsti uz nākotni un izdzīvošanu.		x	
Teritorializācija	Tā ietver nacionālo teritoriju, iedzīvotāju skaitu, ainavas un dabu. Arī atmiņas par dzimto zemi, identificēšanos ar ainavu un tās iedzīvotājiem.		x	x
Sevis definēšana	Sevis nosaukšanas sociālais process nodrošina sevis pretstatīšanu citiem – tiem, kuri nav līdzīgi, bet ir sveši.			x
Likteņa upuru / ziedoju ideāli	Kopienas locekļi piemin savu varoņu nāvi, kas palīdzējuši atjaunot nāciju.			x
Publiskā kultūra	Atšķirīgas publiskās kultūras formēšana un tās izplatīšana rituālos, kodos un izglītībā.			x
Likumu izdošana	Senču normu ievērošanas uzraudzība un jaunu likumu izdošana kopienas locekļiem.			x

Cilvēka identificēšanās ar nāciju, nācijas kultūras esība ir ciešā veidā saistīta ar viņa identitāti un tās veidošanu / veidošanos. Tāpēc nākamajā apakšnodaļā pievērsīšos identitātes jēdziena skaidrojumam, īpaši vienam no kolektīvās identitātes veidiem – nacionālajai identitātei.

1.3. Identitāte un nacionālā identitāte

Līdzīgi kā citus starpdisciplinārus jēdzienus arī identitāti var aplūkot no daudzējādām perspektīvām – psihoanalīzes, postfeminisma u.c.³⁹ Tomēr pastāv uzskats, ka identitātes pētījumu vēsture meklējama sociālajā psiholoģijā. 20. gs. 20. gados izpētes centrā bija indivīds, bet desmitgadēs līdz 20. gs. 50. gadiem pētnieku uzmanība bija fokusēta uz interakciju grupās.⁴⁰

Sociālpsihologs Henrijs Tedžfels (*Tajfel*) pirmais lietoja sociālās identitātes jēdzienu. Kopā ar kolēģi Džonu Tērneru (*Turner*) 20. gs. 70. gadu beigās viņi veica pētījumu par iekšgrupu rīcību, kategorizāciju, sociālo uztveri, aizspriedumiem un konfliktu cēloņiem.⁴¹ Sociālā identitāte tika definēta kā personas pašnovērtējuma aspekts, kas balstīts uz viņa piederību vienai vai vairākām grupām, ar kurām ir kopīga vērtību konotācija, un šai piederībai tiek piešķirta emocionālā nozīmība.⁴² Personīgā jeb individuālā identitāte ir saistīta ar sociālajām identitātēm, kas nozīmē identificēšanos ar sociālajām grupām, organizācijām, kultūrām un nācijām u.c.

³⁹ Pastāv uzskats, ka psiholoģiskā analīze bija identitātes teoriju attīstības pamatā Sk.: Turner, C. J. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories. In: Ellemers, N., Spears, R., Doosje, B. (eds.). *Social identity*. P. 8.

⁴⁰ Hogg, A. M., Abrams, D. (1999). Social identity and social cognition: Historical background and current trends. In: Hogg, A. M., Abrams, D. (eds.). *Social identity and social cognition*. Oxford: Blackwell publishers. P. 2.

⁴¹ Turpat. 9. lpp.; Ellemers, N., Spears, R., Doosje, B. (1999). Introduction. In: Ellemers, N., Spears, R., Doosje, B. (eds.). *Social identity*. P. 6.

⁴² Turner, C. J. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories. P. 8.

Akadēmiskajā vidē pastāv divas pieejas identitātes izpratnei. Plašāk atbalstīts ir uzskats, ka identitātes netiek mantotas, kā to uzskata primordiālisma pārstāvji, bet gan pašu cilvēku izvēlētas un “konstruētas kā mākslas objekts” (konstrukcionisma pieeja).⁴³ Politologs Deivids Leitins (*Laitin*) nodala personīgo identitāti no sociālās identitātes. Pirmo viņš tomēr atzīst par iesakņotu primordiālajā jeb ģenētiskajā jomā (piemēram, rase), un šāda personīgā identitāte ir neatsavināma. Turpretī sociālās piederības ir konstruētas. Leitins tās salīdzina ar etiķetēm, ko cilvēks izvēlas (vai citi viņam piedēvē), kad viņš pretendē uz piederību kādā sociālā kategorijā.⁴⁴

Sociologs Ričards Dženkins (*Jenkins*) skaidro, ka individuālās un kolektīvās sociālās identitātes radīšanas, reproducēšanas un mainīšanas process ir analogs. Abu atšķirība izpaužas vien tajā, ka individuālā identitāte uzsver atšķirību, bet kolektīvā – vienādību.⁴⁵ Sociālās identitātes veidošanā liela nozīme ir valodai. Proti, sociologs Alberto Meluči (*Melluci*) raksta, ka sociālā identitāte ir kopīgs valodā konstruēts indivīdu vai grupu pašdefinējums.⁴⁶ Tādējādi tās ir grupas pašas sev piešķirtās lingvistiskās nozīmes. Diskursa pētniekiem un sociolingvistiem ir izaicinājums parādīt ne tikai valodas noteicošo lomu identitāšu konstruēšanā un pārraidīšanā, bet arī atklāt konkrētas formas, kā valodas praksē šīs identitātes atveidotas.⁴⁷ Pētniece Anna de Faina (*Fina*) ir pārliecināta, ka sociālās identitātes ir diskursīvi radītas sociālo aktoru mijiedarbībā.⁴⁸ Viedokli par identitāti kā diskursīvu, sociālu konstrukciju pārstāv arī citi pētnieki, piemēram, Grīrs K. Džonsons (*Johnson*), Lorencs Grosbergs (*Grossberg*) un citi.⁴⁹

Mūsdienās īpaša interese par identitāti ir dažādu kultūras un sociālu procesu vadīta, piemēram, globalizācijas, postmodernisma, poststrukturālisma un citu nedrošību un neskaidrību veicinošu faktoru noteikta.⁵⁰ Jau 1991. gadā sociologs Entonijs Gidenss (*Giddens*) aplūkoja modernitāti kā posttradicionālu kārtību. Nevis tādu, kurā tradīcijas un ieraduma drošība aizstāta

⁴³ Laitin, D. D. (1998). *Identity in formation: The Russian-speaking populations in the near abroad*. Ithaca and London: Cornell University press. P. 11–12; Par identitāšu konstruēšana raksta arī Dž. H. Klipingers. Sk. Clippinger, H. J. (2007). *A crowd of one: The future of individual identity*. New York: Public Affairs. P. 152.

⁴⁴ Laitin, D. D. (1998). *Identity in formation*. P. 14–16.

⁴⁵ Jenkins, R. (2002/1996). *Social identity*. Londond [etc.]: Routledge. P. 19–20.

⁴⁶ Melucci, A. (1995). The process of collective identity. In: Johnston, H., Klandermans B. (eds.). *Social movements and culture*. P. 41–63.

⁴⁷ Fina, de A. (2006). Group identity, narrative and self-representations. In: In: Fina, de A., Schiffrin, D., Bamberg, M. (eds.). *Discourse and identity*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press. P. 351.

⁴⁸ Turpat. 353–354.

⁴⁹ Johnson, C. G. (2006). The discursive construction of teacher identities in a research interview. In: Fina, de A., Schiffrin, D., Bamberg, M. (eds.). *Discourse and identity*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press. P. 213; Grossberg, L. (2007/1996). Identity and cultural studies: Is that all there is? In: Hall, S., Gay, du P. (eds.). *Questions of cultural identity*. London; Thousand Oaks; New Delhi. P. 93.

⁵⁰ Elliot, A., Gay du P. (2009). Editors' introduction. In: Elliot, A., Gay du P. (eds.). *Identity in question*. Los Angeles [etc.]: Sage. P. XI.

ar racionālām zināšanām, bet tādu, kurā dominē nedrošība un izvēļu daudzveidība.⁵¹ Viņš modernitāti skata sasaistē ar medijiem – pieaugot mediētai pieredzei, ko pārraida ar dažādu komunikācijas līdzekļu starpniecību, notiek identitātes izmaiņas. Proti, pirmo reizi cilvēces vēsturē “pats” (*self*) un sabiedrība ir saistīti tik globālā mērogā. Gidenss, postmodernitātes vietā lietojot jēdzienu “*high modernity*” skaidro, ka posttradicionālā sabiedrībā “*self*” kļūst par “refleksīvu projektu”.⁵² No tā izriet, ka viņa skatījumā identitāte ir sociāli konstruējama.

Arī citi postmodernās identitātes raksturotāji to aplūko lielākoties kā lingvistiskas vai simboliskas sistēmas rezultātu vai konstrukciju, kas saistīta ar reprezentācijām.⁵³ To, ko Gidenss sauc par posttradicionālo identitāti, daļa citu pētnieku (piemēram, sociologi Entonijs Eliots (*Elliot*) un Pauls du Gejs (*Gay*)) apzīmē par postmoderno identitāti.⁵⁴ Pastāv uzskats, ka postmodernitāte nozīmē specifiskas izmaiņas ikdienas dzīvē, sociālajās attiecībās un identitātes tekstūrā. Postmodernitātes ietekmē tā piedzīvo dekonstrukciju un rekonstrukciju, kļūst plūstoša, fragmentēta, pārtraukta (*decontionuous*), decentrēta, izklīdināta (*dispersed*), kulturāli eklektiska, hibrīda. Vēl dažas no pētnieku piedāvātajām postmodernās identitātes iezīmēm – performatīva, sekla (*depthless*), rotaļīga, ironiska, tai raksturīga scenāriju, diskursu un vēlmju daudzskaitlība.⁵⁵

Globalizācijas, migrācijas un citu procesu ietekmē ir palielinājusies arī individuūdu saskarsme ar „citiem”, kas ir vēl viens aspekts identitātes jēdziena problematizācijā un raisījis cilvēku satraukumu par drošību, sociālo statusu un viņu identitāti.⁵⁶ Politologs un sociālantropologs Tomass Hillans Ēriksens (*Eriksen*) norāda, ka mūsdienās cilvēkiem ir grūtāk definēt identitāti, jo ir parādījušās jaunas kultūras formas un valda vispārējs uzskats, ka dzīvi veido indivīda brīva izvēle.⁵⁷ Viņš skaidro:

Neticami daudz sociologu pēdējos divdesmit gadus apgalvojuši, ka nedrošība tagad ir lielāka nekā agrāk. Sabiedrības ir lielākas, robežas starp tām izzūd, tehnoloģiskās pārvērtības notiek tik spēji, ka tik tikko var elpu atvilkt, un kultūras zināšanu pārmantojamība no paaudzes paaudzē gaist, jo vienai paaudzei nepieciešamās zināšanas modina vien nostaļģiju nākamajā paaudzē.⁵⁸

⁵¹ Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press. P. 2–3.

⁵² Turpat. 24., 32. lpp.

⁵³ Elliot, A., Gay du P. (2009). Editors' introduction. P. XIII – XIV.

⁵⁴ Turpat. XI. lpp.

⁵⁵ Turpat. XII. lpp.

⁵⁶ Fina, de A. (2006). Group identity, narrative and self-representations. P. 351; Delanty, G., Wodak, R., Jones, P. (2008). Introduction: Migration, Discrimination and Belonging in Europe. In: Delanty, G., Wodak, R., Jones, P. (eds.). *Identity, belonging and migration*. Liverpool: Liverpool University Press. P. 12.

⁵⁷ Ēriksens, T. H. (2010/2004). *Saknes un pēdas: Identitāte mainīgā laikā*. Rīga : Zvaigzne ABC. 131. lpp.

⁵⁸ Turpat. 133.–134. lpp.

Tradīcija sniedz drošību un skaidru identitāti. “Atmiņai zūd, sociālā identitāte pārtrūkst,” rezumē Ēriksens, uzsvērdams sociālās atmiņas īpašo nozīmi identitātes uzturēšanā mūsdienās.⁵⁹

Nacionālā identitāte, neapšaubāmi, ir viens no sociālās identitātes veidiem, kuriem, salīdzinājumā ar laiku pirms dažām desmitgadēm, arvien intensīvāk nākas saskarties ar globalizācijas un cita veida ietekmēm, kas to var vājināt.

Nacionālās identitātes teoriju uzplaukums aizsākās reizē ar nācijas un nacionālisma pētniecības vilni 20. gs. 80. gados. Daži autori uzskata, ka nacionālā identitāte ir cilvēka pamata sociālā identitāte.⁶⁰ Piemēram, Smits to definē kā „nepārtrauktu simbolu, vērtību, atmiņu, mītu un tradīciju reprodukciju, reinterpretāciju un pārraidīšanu, kas rada nācijas atšķirīgo mantojumu, un indivīdu identificēšanos ar šīs mantojumu kultūras elementiem”.⁶¹ Tās nozīmi atklāj funkcijas: kopienas locekļu socializēšana, saišu stiprināšana starp indivīdiem un sabiedrības šķirām, jo tiek piedāvātas visiem kopīgas vērtības, simboli un tradīcijas.⁶² Smita darbos nacionālā identitāte ir cieši saistīta ar nācijas kultūru: jo intensīvāk nācijas kultūras avoti tiek uzturēti un kultivēti, jo sagaidāma stiprāka, nezūdoša, lai gan mainīga nacionālā identitāte.⁶³

Pētniece Montserata Giberno (*Guibernau*) identitāti skaidro kā indivīda sevis definīciju un interpretāciju, kas radusies sociālo attiecību un reprezentāciju sistēmā. Viņa nacionālās identitātes definējumā izšķir piecas dimensijas: psiholoģisko, kultūras, teritorijas, vēstures un politisko, un kā būtiskāko (nacionālās) identitātes raksturojumu uzskata kontinuitāti laikā un atšķiršanos no citiem.⁶⁴

Līdzīgi kā uzskatā par identitāti kā diskursīvu konstrukt, arī nacionālo identitāti mūsdienās raksturo kā sociāli konstruētu, nevis iedzimtu.⁶⁵ Šajā aspektā būtiska ir gan nācijas kultūra, gan sociālā atmiņa, kas, izmantojot dažādus izplatīšanas kanālus (savstarpējās sarunas ģimenē, izglītības sistēma, mediji, populārā kultūra u.c.), līdzdarbojas nacionālās identitātes konstruēšanā (šajā darbā kā nacionālās identitātes konstruēšanas kanāls ir analizēti preses izdevumi). Tā rezultātā cilvēki tic nācijai – iztēlotai kopienai un garīgam konstruktam – un identificējas ar to emocionāli, jo viņus pārlicina tās iedomātais tēls un idejas, kas vēsta par

⁵⁹ Ēriksens, T. H. (2010/2004). *Saknes un pēdas*. 136., 157. lpp.

⁶⁰ Hagendoorn, L., Pepels, J. European nations and nationalisms: an introductory analysis. In: Hagendoorn, L., Csepeli, G., Dekker, H., Farnen, R. (eds.). *European nations and nationalism*. Aldershot: Ashgate. P. 17; Hall, S. (2006/1996). The question of cultural identity. P. 611.

⁶¹ Smith, D. A. (2007). Nations in decline? P. 19.

⁶² Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. 25. lpp.

⁶³ Turpat. 21. lpp.

⁶⁴ Guibernau, M. (2010/2007). *The identity of nations*. Cambridge: Polity. P. 10–11.

⁶⁵ Stráth, B. (2008). Belonging and European identity. In: Delanty, G., Wodak, R., Jones, P. (eds.). *Identity, belonging and migration*. Liverpool: Liverpool University Press. P. 24.

kolektīvo unikalitāti un vienlīdzību, robežām un autonomiju. Šāda informācija nācijas locekļiem tiek izplatīta diskursīvā veidā, tostarp, nacionālās kultūras naratīvos.⁶⁶

Tradicionālo un stabilo vērtību izmaiņu globālās homogenizācijas un citu apstākļu rezultātā Hols un Smits apzīmē ar hibridizācijas jēdzienu, bet modernās nācijas nosauc par kultūras hibrīdiem, kas piedzīvo pārmaiņu procesu.⁶⁷ Lai gan nacionālās identitātes un valstu nākotne tiek apšaubīta, norādot, ka tās piedzīvo izaicinājumu, tam pretstatā ir viedoklis, ka nacionālā identitāte un valsts ir dziļi iesakņojušās reālā un iztēlotā pagātnē, tāpēc ir spējīgas pretoties un pielāgoties neskaitāmiem draudiem, tostarp globalizācijai.⁶⁸

Kopumā mūsdienās postmodernitāte ir viesusi izmaiņas jēdzienu „lauki”, „nācija” un „nacionālā identitāte” reālajā esībā un akadēmiskajā izpratnē. Modernitāte, no vienas puses, veicina identitātes sadrumstalotību un lielāku pakļāvību tās konstruējošajiem procesiem, bet, no otras puses, tieši šādā “nedrošā” posttradicionālā pasaulē vislabāk redzama sociālās atmiņas (un mediju kā starpnieku tās izplatīšanā) nozīme identitātes formēšanā. Gidenss norāda, ka komunikācijā pārraidītā medietētā pieredze arvien pieaug.⁶⁹ Tāpēc nākamajā apakšnodaļā pievērsīšos sociālās atmiņas skaidrojumam, bet nodaļā par komunikāciju un nāciju detalizētāk aprakstīšu identitātes konstruēšanu un nācijas (re)iztēlošanu medijos.

1.4. Sociālā atmiņa

Sociālā atmiņa ir aktīvā pagātne, kas formē cilvēku identitātes. Priekšstats par identitāti ir atkarīgs no atmiņas un tās izpausmēm tagadnē. Pastāv arī otrāda kopsakarība, ka sociālā atmiņa ir atkarīga no identitātes.⁷⁰ Tādējādi var spriest par sociālās atmiņas un identitātes abpusēji konstituējošo raksturu. Ņemot vērā pirmajā nodaļā rakstīto par nācijas un lauku saikni, sociālā atmiņa ir nozīmīgs jēdziens tās izpratnē un cēloņsakarību saskatīšanā.

Kādas grupas kopīgo atmiņu apzīmēšanai tiek lietoti dažādi jēdzieni, kas ir saturiski tuvi, bet nav identiski sinonīmi. Piemēram, sociālā atmiņa, kolektīvā atmiņa, kultūras atmiņa, nācijas atmiņa, publiskā atmiņa, populārā atmiņa u.c. Jebkura lietojums nozīmē, ka atmiņas tiek

⁶⁶ Hall, S. (2006/1996). The question of cultural identity. P. 612.

⁶⁷ Turpat. 617. lpp.; Smith, D. A. (2007). Nations in decline? The erosion and persistence of modern national identities. P. 18.

⁶⁸ Zuelow, E., Young, M., Sturm, A. (2007). The owl's early flight. In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: The persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 11.

⁶⁹ Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity*. P. 24.

⁷⁰ Piemēram, sk. Gillis, R. J. (1996/1994). Memory and identity: The history of a relationship. In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The politics of national identity*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. P. 3–4.; Olick, K. J. (2007). *The politics of regret: On collective memory and historical responsibility*. New York, London: Routledge. P. 20.

aplūkotas plašākā (ne tikai individuālā) kontekstā, un norāda uz indivīda referentās grupas vēsturi un pagātņi. Akadēmiskajā vidē nav vienprātības par kāda no šiem jēdzieniem prioritāro lietojumu un to atšķirīgajām niansēm. Pat kolektīvās atmiņas jēdziena ieviesēja Morisa Halbvaksa (*Halbwachs*) darbā var atrast abus – kolektīvās un sociālās atmiņas – jēdzienus, nenorādot to šķirumu.⁷¹ Viena no versijām, kas izskaidro vārdu „sociālā atmiņa” ienākšanu plašākā aprītē, saistāma ar sociologa Pītera Bērka (*Burke*) lekciju Vulfsona koledžā Oksfordā 1989. gadā, kuras publikācijā viņš atzīst, ka šo jēdzienu aizņēmis no pētnieces Annas Kolāras (*Collard*) npublicētas runas kādā konferencē.⁷²

Sociālās atmiņas teorētiskās izpratnes pirmie aizmetņi meklējami 19. gs. nogalē un 20. gs. sākumā rakstītajos franču sociologa Emīla Dirkema (*Durkheim*) darbos. Tajos sociālās atmiņas jēdziens vēl netiek lietots, taču ir vairākas norādes uz cilvēku grupas kopīgo, sociāli radīto apziņu. Piemēram, Dirkems raksta:

Ir skaidrs, ka būtībā sociālā dzīve sastāv no reprezentācijām. Tikai šīs kolektīvās reprezentācijas ir diezgan citāda rakstura nekā individuālās. Mēs neredzam iebildumus saukt socioloģiju par vienu no psiholoģijas variācijām, ja vien uzmanīgi piebīdīsim, ka sociālajā psiholoģijā ir tās pašas likumi, kuri nav individuālajā psiholoģijā.⁷³

Viņš akcentē reprezentāciju lomu sabiedrības kopīgas apziņas radīšanā un nošķir socioloģiju no psiholoģijas. Tā ir ļoti būtiska norāde uz psiholoģijas lauka fenomenu izpētes iespējamību no atšķirīgas – sociālas – perspektīvas. Arī vēlāk Dirkems turpina iezīmēt socioloģijas kā atsevišķas zinātnes aprises. Piemēram, viņš analizē cilvēku grupu kopīgo apziņu un ticības (pirmatnējo kopienu reliģiju) kā sociālu parādību, secinot, ka tradīcijas pauž veidu, kādā sabiedrība reprezentē cilvēku un pasauli. Šīs reprezentācijas ir nepieciešamas cilvēka morālās dzīves labsajūtai. Pateicoties tām, grupa apstiprina un uztur sevis apziņu. Dažādu fizisku rituālu nolūks ir atmodināt kolektīvā noteiktas idejas vai sentimentus, savienot tagadni ar pagātņi vai indivīdu – ar grupu. Piemēram, kopīgi izpildot rituālu, dievlūdžējam rodas emocionāla komforta sajūta.⁷⁴

Lai gan šie daži Dirkema spriedumi ataino svarīgu sociālās atmiņas funkciju – nodrošināt pagātnes klātesamību tagadnē –, viņa darbā ir tikai jaušama saikne ar to, ko vēlāk viņa

⁷¹ Piemēram, sociālās atmiņas lietojumu sk.: Хальбваск, М. (2007/1925). *Социальные рамки памяти*. Москва: Новое издательство. С. 336. Iespējams, šāda jēdzienu neprecizitāte radusies tulkojumu dēļ.

⁷² Bērks, P. (1998/1989). *Vēsture kā sociālā atmiņa*. Grām.: Ķīlis, R. (sast.). *Atmiņa un vēsture: No antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga: N.I.M.S. 42. lpp.

⁷³ Durkheim, E. (1979/1897). *Suicide: A study in sociology*. New York [etc.]: The Free Press. P. 312.

⁷⁴ Durkheim, E. (1965/1915). *The elementary forms of the religious life*. New York [etc.]: The Free Press. P. 419–420, 423, 427, 431.

zinātniskais pēctecis filozofs un sociologs Moriss Halbvakss 20. gs. 20. gadu vidū ir nosaucis par kolektīvo atmiņu. Viņu dēvē par mūsdienu kolektīvās atmiņas pētījumu aizsācēju. Tiek pat uzskatīts, ka sociologu interese par pagātnes kolektīvo interpretāciju radās galvenokārt šā teorētiskā iespaidā.⁷⁵ 1925. gadā publicētais darbs “*Social frameworks of memory*” (oriģinālvalodā “*Les Cadres Sociaux de la Mémoire*”) un pēc viņa nāves izdots “*On collective memory*” (oriģinālvalodā “*La Mémoire collective*” (1950)) kalpojis par diskusiju pamatu daudziem sociālo zinātņu pētniekiem turpmākajās desmitgadēs un arī mūsdienās.⁷⁶

Sociologs Džefrijs Olicks (*Olick*) atzīmē, ka Halbvaksa izpratnē kolektīvā atmiņa ir kādas grupas pastāvēšanas svarīgākais nosacījums – to var pat salīdzināt ar asinsrites nozīmi cilvēka dzīvības procesos.⁷⁷ Halbvaksa mēģinājums pierādīt kolektīvās atmiņas sociālo raksturu uzlūkojams kā viens no būtiskākajiem soļiem jēdziena attīstībā, jo pirms tam atmiņas galvenokārt tika analizētas no psiholoģijas un psihoanalīzes viedokļa.⁷⁸ Viņš izvirza tēzi, ka vienīgi sapņi ir uzskatāmi par individuālu fenomenu, jo tie nav balstīti sociālajā kontekstā un tiem trūkst kontinuitātes. Visas pārējās atmiņas ir sociālas.⁷⁹ Halbvakss skaidro, ka priekšmetus un vārdus cilvēki uztver atkarībā no nozīmēm, kuras tiem attiecinājusi viņu referentā grupa. Proti, ieraugot kādu priekšmetu, cilvēks vienlaikus iedomājas, kā to varētu redzēt citi. Tādējādi nav uztveres bez atmiņas, un otrādi. No tā izriet, ka jebkura sazināšanās jau pašos pamatos balstās kolektīvajā atmiņā. Halbvaksa skatījumā atcerēšanās ir atmiņā saglabātie tēli, un rekonstruēt tagadnē pagātni cilvēkiem ļauj valoda.⁸⁰ Svarīgs ir arī Halbvaksa atzinums, ka indivīds būtu aizmirsis daudz faktu un detaļu, ja citi šo atmiņu neglabātu viņa vietā. Tādējādi sabiedrība var izdzīvot tikai tad, ja starp tās indivīdiem pastāv vienotība uzskatos.⁸¹

Kolektīvās atmiņas funkcionēšanā Halbvakss lielu nozīmi ierāda tās sociālajiem rāmjiem, kas nosaka pagātnes notikumu atcerēšanos. Ja tie daļēji vai pilnīgi izzūd, sākas aizmiršanas process. Dažādos dzīves periodos sociālie rāmji var mainīties, jo pagātnes interpretācija ir

⁷⁵ Schwartz, B. (1982). The social context of commemoration: A study in collective memory. *Social Forces*. 2 (61), 375.; Olick, K. J. (2007). *The politics of regret*. New York, London: Routledge. P. 5–6.

⁷⁶ Halbwachs, M. (1992/1950). *On Collective Memory*. Chicago: University Of Chicago Press. Šajā grāmatā arī ietverta nodaļa par sociālajiem atmiņas rāmjiem.

⁷⁷ Olick, K. J. (2007). *The politics of regret*. P. 5–6.

⁷⁸ Piemēram, psihoanalītiķa Zigmunda Freida (*Freud*) darbos. Plašāk par viņa pētījumiem saistībā ar atmiņas funkcionēšanu, sk. Wood, C. (2006). Memory at work: Maurice Halbwachs, Sigmund Freud, and the sociology of knowledge in contemporary studies of cultural memory. (Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Montreal Convention Center, Montreal, Quebec, Canada). *All Academic Research*. Retrieved January 18, 2011 from http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/0/5/0/7/pages105079/p105079-1.php

⁷⁹ Хальбвакс, М. (2007/1925). *Социальные рамки памяти*. С. 321.

⁸⁰ Turpat. 321.–322., 326., 328. lpp.

⁸¹ Turpat. 336. lpp.

atkarīga no konkrētā laika un apstākļiem.⁸² Šādi Halbvakss pamato, ka indivīdu atmiņas galvenokārt nosaka sociālie faktori, ne viņu personīga atlase. Piemēram, ietekmīgs sociālais rāmis ir sabiedrības šķira.

1941. gadā Halbvakss norādīja, ka kolektīvā atmiņa ir pagātnes rekonstrukcija, kas adaptē senu faktu tēlu tagadnes ticībām un garīgajām vajadzībām (*the beliefs and spiritual needs*).⁸³ Šī doma par pagātnes reprezentāciju tagadnē ir kopīga vairākiem 20. gs. pirmās puses teorētiķiem, tostarp, amerikāņu filozofam, sociologam un psihologam Džordžam Herbertam Mīdam (*Mead*). 1929. gada esejā viņš skaidro, ka pagātne tagadnē parādās dažādu reprezentāciju veidā (parasti – atmiņas tēlos, kas savā būtībā ir pašreizēji). Tā lielākoties pastāv tagadnes konstruktos, kuros ir tikai niecīgs atmiņas tēlu saturs. Pagātne tiek konstruēta atkarībā no šodienas problēmu skatupunkta.⁸⁴

Lai gan Halbvakss bija galvenais kolektīvās atmiņas teorētiķis 20. gs. pirmajā pusē, pētnieki Olicks un Robins (*Robbins*) uzskaita arī citus zinātniekus, kuru darbos jaušams kolektīvās atmiņas jēdziena agrīns atspīdums (piemēram, filozofs Valters Benjamins (*Benjamin*), vēsturnieks Marks Blohs (*Bloch*), u.c.).⁸⁵

Interese par pagātnes sociālo konstrukciju atkal uzplauka 20. gs. 60. un 70. gados.⁸⁶ Tieši šajā desmitgadē sociologi Pīters Bergers (*Berger*) un Tomass Lukmans (*Luckmann*) izstrādāja darbu, kurā, skaidrojot realitātes sociālo konstrukciju, uzsvēra sociālā konteksta un sociālo procesu nozīmi identitātes veidošanā. Piemēram, zinātnieki raksta, ka augstai amatpersonai ir citādāka identitāte nekā klaidonim utt. Taču ikvienam cilvēkam viņu sociāli konstruētā pasaule kļūst par dominējošo un definēto realitāti.⁸⁷

Cita dimensija kolektīvās atmiņas pētniecībā radās 20. gs. 80. gados – līdz ar Ērika J. Hobsbauma (*Hobsbawm*) un viņa kolēģa vēsturnieka Terenca Rendžera (*Ranger*) darbu par izdomātajām/izgudrotajām (*invented*) tradīcijām.⁸⁸ Sociologs Berijs Švarcs (*Schwartz*) vērtē, ka šā darba piensums ir pārdomāta norāde par rituālu, emblēmu un pieminēto fikciju jeb

⁸² Хальбвакс, М. (2007/1925). *Социальные рамки памяти*. С. 325.

⁸³ Halbwachs, M. (1941). *La Topographie Légendaire des Evangiles*. Paris: Presses Universitaires de France. P. 7. Citēts pēc: Schwartz, B. P. (1991). Social change and collective memory: The democratization of George Washington. *American Sociological Review*, 2 (56), 221.

⁸⁴ Mead, G. H. (1929). The Nature of the Past. In: Coss, J. (ed.). *Essays in honor of John Dewey*. New York: Henry Holt & Co. P. 235, 237–238, 241–242.

⁸⁵ Olick, K. J., Robbins, J. (1998). Social memory studies: From „Collective memory” to the historical sociology of mnemonic practices. *Annual Reviews*. 24: 106, 118.

⁸⁶ Turpat. 108. lpp.

⁸⁷ Berger, P., Luckmann, T. (1991/1966) *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. London, [etc.]: Penguin Books. P. 194–195, 204.

⁸⁸ Hobsbawm, E. (1984). Introduction: Invention traditions. In: Hobsbawm, E., Ranger, T. (eds.). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 1–14.

izdomājumu (*fabrication*). Grāmata arī parāda, kā šīs jaunās simboliskās un fiziskās zīmes atbalsta jaunas mentālas pagātnes konstrukcijas. Proti, tradīcijas, kas ir definētas kā paaudžu uzturēta prakse, tiek “izgudrotas” un apzināti “modelētas” nolūkā risināt tagadnes problēmas.⁸⁹ Tas saskan ar Mīda rakstīto par pagātnes konstruēšanu atkarībā no tagadnes vajadzībām.

Hobsbaums raksta, ka tradīcijas ir divējādas. Pirmkārt, izdomātas, konstruētas un formāli organizētas. Otrkārt, radušās organiski, un to pirmsākumi ir datējami ar kādu periodu. Viņš ar izdomātās tradīcijas jēdzienu saprot rituālas vai simboliskas dabas prakšu kopumu, kas vērsts uz noteiktu vērtību, normu, principu vai uzvedības ieaudzināšanu caur atkārtojumu, kas savā būtībā ietver pagātnes turpinājumu.⁹⁰ Hobsbauma devums kolektīvās atmiņas teorētiskajā apjēgsmē redzams kādai grupai kopīgo vērtību, normu ieaudzināšanas fakta atklāsmē. Turklāt viņš izdomātās tradīcijas demonstrē kā sociāli konstruētas, kuru uzdevums ir iepludināt pagātnes atspulgu kopienas pašdefinīcijā.

Citu perspektīvu sociālās atmiņas izpratnē iedibinājis kultūras un atmiņas pētnieks Jans Asmans (*Assmann*). Viņš izšķir komunikatīvo un kultūras atmiņu. Asmans komunikatīvās atmiņas jēdzienā ietver kolektīvās atmiņas variācijas, kas ir balstītas ikdienas komunikācijā. Būtībā tā ir mutvārdu vēsture.⁹¹ Komunikatīvā atmiņa var izpausties arī jokos, baumās, personiskās pieredzes stāstījumā u.c. ikdienas sarunās. Šādā komunikācijā indivīds rada atmiņu, kas ir sociāli medītēta un attiecas uz grupu. Vēl kāds svarīgs šķērums – komunikatīvo atmiņu raksturo tās tuvums ikdienas dzīvei, turpretī kultūras atmiņu – attālināšanās no tās.⁹² Kultūras atmiņa ir fiksēta – tā nepiedzīvo krasas pārmaiņas laika gaitā. Liktenīgi pagātnes notikumi ir saglabājušies atmiņā dažādu kultūras formu veidā, piemēram, tekstos, rituālos pieminekļos un institucionālā komunikācijā. Būtībā kultūras atmiņa pastāv divos veidos: tas ir “arhīvs”, kurā akumulēti teksti, tēli, uzvedības noteikumi, bet vienlaikus tam piemīt arī aktualitāte, jo mūsdienu konteksts tam piešķir savu, atbilstošu nozīmi un perspektīvu.⁹³ Var teikt, ka Asmana pieejā īpaši saskatāma komunikācijas nozīme sociālās atmiņas uzturēšanā un nodošanā nākamajām paaudzēm.⁹⁴ Taču šā teorētiskā skatījuma prioritāru izmantojumu pētījuma rezultātu skaidrojumā apgrūtina vairākas neskaidrības praktiskā komunikatīvās un kultūras atmiņas nošķiršanā.

⁸⁹ Schwartz, B. P. (1991). Social change and collective memory. P. 221.

⁹⁰ Hobsbawm, E. (1984). Introduction. P. 1

⁹¹ Assman, J. (1995). Collective memory and cultural identity. *New German Critique*, 65, 126.

⁹² Turpat. 127.–129. lpp.

⁹³ Turpat. 129.–130. lpp.

⁹⁴ Sociālās atmiņas problemātikai ir pievērsusies arī kultūras pētniece Aleida Asmane (*Assmann*). Plašāku viņas skatījuma izklāstu sk.: Skudra, O. (2010). Vēstures pelni sociālās atmiņas formācijās un struktūrās: terminoloģijas aspekti. Pagātnes pelni jeb Latvijas Otrā pasaules kara sociālā atmiņa un identitāte. Sk. 2014. 24. maijs.: http://szf-old.lu.lv/files/petnieciba/pelni/pirmie_10/Ojars_Skudra.pdf

Raugoties uz sociālās atmiņas izpētes tendencēm kopumā, sociologs Švarcs raksta, ka sociālā konstrukcija, ko ietekmē tagadnes jautājumi un rūpes, ir plašāk izmantotā pieeja pagātnes skatīšanai.⁹⁵ Pēdējo 20 gadu periodā uz to izteikti balstījušies vairāki atmiņas pētnieki, kas norādījuši uz atcerēšanās, aizmirstānās un atmiņas subjektīvo, diskursīvo dabu un atbilstību pagātnes sociāla konstrukta jēdzienam.⁹⁶ Lai gan kopumā viņi sociālo atmiņu skata kā sociāli konstruētu, katrs sniedz vērtīgu papildus skaidrojumu tās izpratnei. Piemēram, Halbvaksa pieejas atbalstītājs Naidžels Hants (*Hunt*) raksta, ka kolektīvā atmiņa kā kopienas vienotas atmiņas par pagātņi var attiekties uz jebkuru tās periodu, taču lielāka nozīme ir piedzīvotajam aptuveni trīs paaudžu laikā.⁹⁷ Kolektīvā atmiņa, kas nodrošina kopienas kontinuitāti un ir veids, kādā kolektīvās zināšanas tiek nodotas nākamai paaudzei, sniedz tai iespēju konstruēt personīgās un sociālās identitātes, vienlaikus no pagātnes atmiņām konstruējot tagadni.⁹⁸ Uz to, ka sociālā atmiņa ir vairāk subjektīvs, nekā objektīvs fenomens jeb ir realitātes konstrukcija, norāda arī vēsturnieks Džons R. Džilliss (*Gillis*).⁹⁹

Šāda pieeja redzama arī Halbvaksa tradīcijas sekotāja, ievērojamā kolektīvās atmiņas pētnieka Pjēra Norā zinātniskajā devumā. Aplūkojot zemniecības transformācijas ekonomisko un sociālo apstākļu ietekmē pagājušā gadsimta 70. gados, viņš secināja, ka tās ir radījušas “pārmaiņas nācijas kopīgās apziņas dziļumos”. Nācija faktiski zaudēja savu tradicionālo agrāro dzīves modeli un ar to saistīto stabilo pasaules izjūtu. Zuda vēsturiskā kontinuitāte, tāpēc ar entuziasmu tika pieminēta pagātne.¹⁰⁰

Postmodernitāte ir pārmaiņu iniciators gan identitātes, gan sociālās atmiņas izpratnē. Sociologs Pauls Konertons (*Connerton*) raksta, ka pilnvērtīgai sociālās atmiņas uzturēšanai traucē vairāki cēloņi – “megapilsētu rašanās, elektronisko mediju pieaugoša nozīme, informācijas tehnoloģiju attīstīšana pēc 20. gs. vidus” u.c.¹⁰¹ Savukārt vēsturnieks Deivids Louentāls (*Lowenthal*) kā apdraudējumu uzskata globalizācijas un transnacionālās politikas ietekmi.¹⁰² Šie apgalvojumi, no vienas puses, rosina domāt par iespējamu sociālās atmiņas fragmentāciju un tās ietekmes vājināšanos, taču, no otras puses, kā liecina Norā vērojums Francijā, tieši apdraudējumi,

⁹⁵ Schwartz, B. P. (1991). Social change and collective memory. P. 222.

⁹⁶ Piemēram, sk.: Gillis, R. J. (1996/1994). Memory and identity. P. 3–5.; Kasabova A. (2008). Memory, memorials, and commemoration. *History and Theory*, 3 (47), 335.; Olick, K. J. (2007). *The politics of regret*. P. 26.

⁹⁷ Hunt, C. N. (2010). *Memory, war and trauma*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 97.

⁹⁸ Turpat. 105. lpp.

⁹⁹ Gillis, R. J. (1996/1994). Memory and identity. P. 3–5. Arī Olicks un Robins atbalsta sociālās atmiņas un postmodernās dzīves attiecību analīzi. Sk.: Olick, K. J., Robbins, J. (1998). Social memory studies. P. 134.

¹⁰⁰ Nora, P. (1998/1992). The era of commemoration. P. 621–622, 625–626.

¹⁰¹ Connerton, P. (2009). *How modernity forgets*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 132.

¹⁰² Lowenthal, D. (1996/1994). Identity, heritage, and history. In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The politics of national identity*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. P. 41–43.

kas skar nācijai nozīmīgas vērtības (kā Francijas gadījumā – laukus un lauksaimniecību) savilņo sociālo atmiņu un tajā tiek meklēts zudušās realitātes jeb pagātnes atspulgs kā mierinājums pārmaiņu procesā.

Kopumā sociālās atmiņas jēdziena izpratnes dažādība zinātniskajā literatūrā ir viena no akadēmiskajām problēmām. Turklāt, laikam ritot, tiek piedāvātas arvien jaunas pieejas. Piemēram, vēsturnieks Bū Strāts (*Stråth*) ir novērojis, ka pastāv tendence kolektīvās atmiņas kā fiksētas kategorijas vietā runāt par publisko komemorāciju, atcerēšanos un to politiku un praksi, jo šie jēdzieni esot mainīgāki, diskursīvāki nekā Halbvaksa iedibinātais kolektīvās atmiņas jēdziens.¹⁰³ Lai gan jēdziena izpratne fragmentējas un diversificējas, tomēr dažādu autoru pieejās pārsvarā atšķiras tikai nianšes. Konstruccionisma pārstāvju darbos nemainīgs paliek uzsvērums, ka sociālā atmiņa, identitāte un komunikācija/sociālās reprezentācijas ir savstarpēji atkarīgi jēdzieni. Turklāt mūsdienu situācijā tiem jāaskaras ar ārējiem izaicinājumiem (postmodernitātes izpausmēm, tostarp, strauju elektronisko mediju attīstību), kas maina gan sociālās atmiņas uzturēšanas un izplatīšanas veidus, gan arī pašu sociālo atmiņu kopumā. Sociālā atmiņa ir viens no faktoriem, kas ietekmē mediju saturu un tajā reprezentēto identitāti. Tādējādi tas ieņem nozīmīgu vietu identitātes un komunikācijas procesu analīzē.

Rezumējot, šajā nodaļā lauku, nācijas un sociālās atmiņas jēdzieni ir aplūkoti secīgi un kopsakarībā, kas norāda uz to savstarpējo saikni promocijas darba tēmas ietvaros. Nākamā nodaļa ir veltīta nācijas komunikācijas tēmai, skaidrojot sociālās atmiņas un identitātes mediāciju, mediju lomu nācijas iztēlošanā un reprezentācijas jēdzienu. Tādējādi šīs nodaļas veido teorētisko pamatu promocijas darbā veiktajām pētījumiem, kura centrā ir lauku diskurss preses izdevumos.

¹⁰³ Stråth, B. (2007). Preface. In: Mithander, T., Sundholm, J., Troj Holmgren, M. (eds.). *Collective traumas: Memories of war and conflict in 20th-century Europe*. Bruxelles [u.c.]: P.I.E. Peter Lang. P. 11–12.

2. KOMUNIKĀCIJA UN NĀCIJA

Kultūras reproducēšanas mehānismi, tostarp masu mediji, rada kolektīvo atmiņu un nacionālo identitāti. Tagadnē veidotie stāsti par pagātņi ir viens no identitāšu konstruēšanas avotiem, raksta pētnieki Deivids Morlejs (*Morley*) un Kevins Robins (Robins).¹⁰⁴ Viņi saista identitāti un atmiņu ar komunikācijas zīmēm un plūsmām un medijus uzlūko kā kolektīvās atmiņas konstruētājus un tās krātuves.¹⁰⁵ Morleja un Robinsa uzskats par medijiem kā svarīgiem identitātes un atmiņas veidotājiem sasaucas ar nacionālisma teorētiķa Benedikta Andersona (*Anderson*) iztēlotās kopienas jēdziena skaidrojumu (tajā viņš pamato sakarību starp drukāto valodu, nācijas kopīgo apziņu un nācijas valsti).¹⁰⁶ Tādējādi redzama plašsaziņas līdzekļu nozīme kādas grupas kopīgas apziņas veidošanā jeb “iztēlošanā”. To akcentē arī filozofs Jirgens Hābermāss (*Habermas*):

Man nepalika nepamanīta „nācijas” Janusa seja kā pirmās modernās kolektīvās identitātes forma, kas vēl joprojām barojas no izcelsmes projekcijām. Tā variē starp iztēlotu tautasnācijas (*Volksnation*) dabiskumu un valstspilsoņa nācijas tiesisku konstrukciju. Taču Rietumeiropas un Ziemeļeiropas, kā arī Viduseiropas un Austrumeiropas nacionālās valsts rašanās ceļš – *from state to nation vs. from nation to state* – apliecina šīs jaunās identitātes formācijas konstruēto raksturu, ko pastarpinājis tiesību medijs un masu komunikācija.¹⁰⁷

Šīs nodaļas apakšnodaļās skaidrošu, kā ar mediju palīdzību notiek sociālās atmiņas un identitātes mediācija un nācijas (re)iztēlošana. Uzmanību veltīšu arī literatūras analīzei par šo procesu mūsdienās, kad mainās nacionālās identitātes veidošana/ās komunikācijas intensitātes pieauguma un citu iemeslu rezultātā.

2.1. Sociālās atmiņas un identitātes mediācija

Sākotnēji mediju un sociālās atmiņas teoriju un pētniecības metožu izstrāde attīstījās šķirti, jo vispirms katram no šiem jēdzieniem vajadzēja kļūt par patstāvīgu izpētes objektu zinātnes laukā. Nostiprinoties abu jomu teorētiskajām pieejām un izvērsoties pētniecībai, kļuva skaidrs, ka vairākos aspektos tās robežojas viena ar otru un pat krustojas. 20. gs. nogalē un 21. gs.

¹⁰⁴ Morley, D., Robins, K. (1995). *Spaces of identity: Global media, electronic landscapes and cultural boundaries*. London and New York: Routledge. P. 47, 91.

¹⁰⁵ Turpat. 90., 174. lpp.

¹⁰⁶ Anderson, B. (2006/1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London, New York: Verso. P. 46.

¹⁰⁷ Hābermāss, J. (2012/1998). *Postnacionālā konstelācija un demokrātijas nākotne*. Rīga: Zinātne. 90. lpp.

sākumā ir sākusies šo jēdzienu pētnieciska tuvināšanās. Sociālās atmiņas veidošana tiek uzskatīta par komunikatīvu procesu, un tā izpēte iegūst arvien nozīmīgāku vietu komunikācijas zinātnē.

Sākotnēji žurnālistika un atmiņas studijas tika uztverti kā atsevišķi patstāvīgi radinieki, kas zina viens par otra eksistenci un atzīst kopīgu darbības lauku. Taču tie abi var vispilnīgāk realizēties, tikai stāvot viens uz otra pamatiem, tēlaini raksta pētniece Barbija Zelizera (*Zelizer*). Tāpat kā žurnālistikai nepieciešama atmiņa, lai daudzos notikumus ievietotu kontekstā, tā atmiņai nepieciešama žurnālistika, lai nodrošinātu vienu no pagātnes publiskajiem uzmetumiem, viņa raksturo abu fenomenu simbioziskās attiecības. Pētniece akcentē, ka kolektīvās atmiņas izpētē līdz šim nepelnīti maz pievērsta uzmanība žurnālistikai kā centrālajam aģentam tās veidošanā. Piemēram, Zelizera ir secinājusi, ka vairāku populāru atmiņas teorētiķu darbos nav aplūkota žurnālistika kā sociālās atmiņas aģents (lai gan tas ir ļoti būtisks), tomēr mūsdienās situācija sāk mainīties.¹⁰⁸

Žurnālistika ir galvenais informācijas avots par pagātņi un kopīgo pagātnes izpratni, Zelizeras viedokli aizstāv arī žurnālistikas pētniece Karolīna Kiča (*Kitch*).¹⁰⁹ Žurnālisti sistemātiski un nepārtraukti formē veidus, kādos cilvēkiem domāt par pagātņi.¹¹⁰ Var teikt, ka tā ir pirmais pagātnes melnraksts, vienlaikus pati būdama piepildīta ar pagātņi. Piemēram, to apliecina pētījumi, kas atklājuši, ka reportieri vēsta par tagadnes notikumiem, lietojot kultūras arhetipus un naratīvus.¹¹¹ Kiča piedāvā mainīt konservatīvo izpratni, kas aplūko sociālo atmiņu saistībā ar kādiem lieliem, šokējošiem notikumiem visas nācijas līmenī. Tā vietā viņa aicina vairāk pievērsties dažādiem ikdienas dzīves aspektiem, piemēram, mūzikai, modei, ēdienam, darbam, draudzībai, ģimenei u.c., kas arī ir žurnālistikas temati un piedalās sociālās atmiņas konstruēšanas ilgtermiņa procesā.¹¹²

Sociālā atmiņa tiek izplatīta ar mediju, izglītības sistēmas palīdzību, kā arī sociālajā saziņā kopumā. Pētnieki īpaši izceļ mediju (un plašākā nozīmē – komunikācijas) un skolu nozīmi (nācijas) atmiņas veidošanā.¹¹³ Var nodalīt divus komunikācijas ietekmes veidus uz identitāti un

¹⁰⁸ Zelizer, B. (2008). Why memory's work on journalism does not reflect journalism's work on memory. *Memory Studies*, 1 (1), P. 79–81. Zelizera skaidro, ka šāds uzskats ir saistīts ar pieņēmumu par darba dalīšanu, ka žurnālistu pārziņā ir jaunās ziņas, bet vēsturnieku – pagātne. Turklāt pastāv priekšstats, ka žurnālistu attieksmā pret pagātņi ir vairāk saistīta ar vairākuma atbalsēto vēsturi nekā ar atmiņu. Par šo sk. arī: Zelizer, B. (2010). Journalism's memory work. In: Erll, A., Nünning, A. (eds.). *A companion to cultural memory studies*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. P. 379.

¹⁰⁹ Kitch, C. (2008). Placing journalism inside memory – and memory studies. *Memory Studies*, 1 (3), 311–312.

¹¹⁰ Zelizer, B. (2010). Journalism's memory work. P. 379.

¹¹¹ Kitch, C. (2008). Placing journalism inside memory – and memory studies. P. 312.

¹¹² Turpat. 313. lpp.

¹¹³ Bietti, M. L. (2010). Sharing memories, family conversation and interaction. *Discourse and Society*, 21 (5), 501.; Hunt, C. N. (2010). *Memory, war and trauma*. P. 97.; Fentress, J. J. (1992). *Social memory: New perspectives on the past*. Oxford and Cambridge: Blackwell. P. 127.

sociālo atmiņu. Pirmkārt, kolektīvā atmiņa izplatās interpersonālās komunikācijas rezultātā. Piemēram, sociālās atmiņas pētnieks Džeimss Dž. Fentress (*Fentress*) skaidro, ka kopīgās atmiņas (lai arī kādi būtu to avoti) galvenokārt tiek komunicētas mutvārdos – anekdotēs, baumās utt..¹¹⁴ Turpretī Hants ir pārliecināts, ka kultūras naratīvi tiek pārraidīti medijos daudz lielākā apjomā nekā literatūrā vai interpersonālajā mutvārdu saziņā.¹¹⁵ Viņš izceļ mediētās komunikācijas nozīmi, ko aplūkošu pamatīgāk.

Mediji ir ziņu (un tādējādi – sociālās atmiņas) krātuves, savukārt žurnālisti – atmiņas aģenti.¹¹⁶ Pastāv arī līdzīgs uzskats, ka žurnālistika ir atmiņas teksts un tās līdzeklis.¹¹⁷ Ar medijiem saprotot plašsaziņas līdzekļus šaurākā nozīmē, socioloģe Ivonna Irvina-Zarecka (*Irvin - Zarecka*) tos ierindo starp nozīmīgākajiem kolektīvās atmiņas “infrastruktūras” līdzekļiem – grāmatām, dokumentālajām filmām, pieminekļiem, vietām, parādēm, muzejiem un tekstiem (tostarp, ģimenes stāstiem), kas cilvēkiem rada saikni ar pagātni.¹¹⁸ Kas nav publiski zināms un pārrunāts, taps sociāli aizmirsts, atzīmē Irvina-Zarecka, tādējādi pamatodama mediju un citu sociālās atmiņas uzturēšanas instrumentu jēgu.¹¹⁹

Komunikācijas pētniece Džila Edija (*Edy*) norāda, ka modernajā masu sabiedrībā tieši mediji ir atbildīgi par kopīgo stāstu (*shared stories*) izplatīšanu demogrāfiski atšķirīgai un ģeogrāfiski izkliedētai publikai.¹²⁰ Tie veido cilvēku atmiņu un identitātes, attieksmes un pārliecības.¹²¹ Žurnālistika vieno lasītājus kopienās un nācijās, nosaucot un apstiprinot šo grupu vērtības un identitātes. Ziņu reportāžas kalpo kā publisks forums, kurā ar naratīvu palīdzību tiek skaidri iezīmēti nelieši un varoņi, kā arī identificētas un mācītas kopīgās vērtības. Mediji pārraida kultūras stāstus, izmantojot zināmus elementus, kas sarindoti atpazīstamā kārtībā.¹²²

No medijiem cilvēki gūst daudzus (iespējams, visvairāk) no viņu priekšstatiem par vēsturi kā “mantojumu”. Viens no konkrētiem sociālās atmiņas izpausmes un reizē – radīšanas – veidiem medijos ir raidījumi un publikācijas, kas veltītas atsevišķu gadadienu, traģisku notikumu

¹¹⁴ Fentress, J. J. (1992). *Social memory*. P. 97.

¹¹⁵ Hunt, C. N. (2010). *Memory, war and trauma*. P. 120.

¹¹⁶ Kitch, K. (2005). *Pages from the past: History and memory in American magazines*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press. P. 7.; Zelizer, B. (2008). Why memory's work on journalism does not reflect journalism's work on memory. P. 80.

¹¹⁷ Kitch, C. (2008). Placing journalism inside memory – and memory studies. P. 312.

¹¹⁸ Irvin-Zarecka, I. (1994). *Frames of remembrance: The dynamics of collective memory*. New Brunswick; London: Transaction Publishers. P. 13, 19.

¹¹⁹ Turpat. 115. lpp.

¹²⁰ Edy, A. J. (2006). *Troubled pasts: News and the collective memory of social unrest*. Philadelphia: Temple University Press. P. 5.

¹²¹ Hunt, C. N. (2010). *Memory, war and trauma*. P. 120.

¹²² Kitch, K., Hume, J. (2008). *Journalism in a cultura of grief*. New York, London: Routledge. P. XV.

atcerei.¹²³ Tās (kā mediju notikumi) ļauj piedzīvot lielus nacionālus pasākumus, tādējādi daļēji personīgo atmiņu saturs par pagātņi balstās mediju reprezentācijā par kādu notikumu.¹²⁴ Kolektīvās atmiņas pētnieki gan kritizē žurnālistu pieeju publikācijās un reportāžās stiprināt kolektīvo atmiņu, kas jau ir eksistējusi notikumu reprezentācijās pirms tam (reti kad ir jaunas interpretācijas). Taču vienlaikus viņi atzīst, ka cilvēki kopumā vieglāk atceras notikumus, ja tie iekļaujas jau esošajos naratīvos.¹²⁵

Gan mediju, gan indivīda atmiņas ir subjektīva vēstures versija (ja pieņem, ka sociālā atmiņa jau ir konstruēta sabiedrībā, tad mediji darbojas kā otrs filtrs, piedāvājot diskursu, kā skatīties uz notikumiem, problēmām, cilvēkiem),¹²⁶ taču indivīdam mediētā pagātne palīdz formēt viedokli, nodibināt emocionālu un morālu saikni ar pagātņi, skaidro Irvina-Zarecka.¹²⁷ Mediētā sociālā atmiņa uztur, maina¹²⁸ kolektīvo atmiņu, kā arī “papildina” esošās atmiņas trūkstošos posmus. Piemēram, kara veterāniem intervijās ir detalizētas “atmiņas” pat par tām kaujas norisēm, kuras viņi klātienē nav redzējuši. Acīmredzot atmiņas ir ietekmējis dzirdētais interpersonālā saziņā vai lasītais, redzētais medijos. Tāpat paudzēm, kas dzimušas pēc Otrā pasaules kara, atmiņas par to ir iegūtas no sarunām ar cilvēkiem, kas tajā laikā dzīvoja, grāmatām un žurnāliem, filmām, memoriālu un kaujas vietu apmeklējumiem u.c.¹²⁹

Fentriss uzsver, ka atmiņa ir sociāla tikai tad, ja to ir iespējams nodot tālāk. Tādā nolūkā tai pirmām kārtām jābūt verbāli un/vai neverbāli artikulētai. Salīdzinājumā ar individuālo atmiņu, sociālā atmiņa ir vairāk konceptualizēta, jo tēlu sociālā transmisija var notikt tikai tad, ja tie ir konvencionalizēti (nozīmīgi visai grupai) un vienkāršoti. Tādējādi līdz minimumam jāsamazina tēlu sarežģītība.¹³⁰

Sociālā atmiņa un identitāte, kas sākotnēji bija psiholoģijas, socioloģijas un citu saistītu nozaru pētāmie objekti, komunikācijas zinātnē ienāca pamazām līdz ar starpdisciplināru pētījumu attīstību un 20. gs. 90. gadu vidū sāka raisīt diezgan plašu komunikācijas pētnieku interesi. Sociālās atmiņas un identitātes pētījumi komunikācijas zinātnē atšķiras ar to, ka tie kļūva

¹²³ Kitch, K. (2005). *Pages from the past*. P. 1–2.

¹²⁴ Piemēram, medijos pagātne tiek minēta gan publisku personu dzimšanas, miršanas gadskārtās, gan svarīgu notikumu piemiņas dienās. Tāpat ziņas atsaucas uz pagātņi, kurā tiek meklēta vēstures analogija ar mūsdienām. Piemēram, pagātne tiek piesaukta, lai paredzētu nākotni. Sk.: Edy, A. J. (2006). *Troubled pasts*. P. 22, 92, 94.

¹²⁵ Turpat. 22. lpp.; Fentress, J. J. (1992). *Social memory*. P. 88.

¹²⁶ Edy, A. J. (2006). *Troubled pasts*. P. 6, 8; Irvin-Zarecka, I. (1994). *Frames of remembrance*. P. 7–8.

¹²⁷ Irvin-Zarecka, I. (1994). *Frames of remembrance*. P. 19.

¹²⁸ Atmiņas mainās, jo sabiedrībā mainās uztvere par pagātnes notikumiem. Tas var notikt arī mediju – grāmatu, filmu, laikrakstu, ziņu reportāžu un diskusiju ietekmē. Vairāk sk.: Hunt, C. N. (2010). *Memory, war and trauma*. P. 122.

¹²⁹ Turpat. 121. lpp.

¹³⁰ Fentress, J. J. (1992). *Social memory*. P. 47–48.

komplicētāki. Kopā tika analizēts arī trešais elements – mediji un/vai žurnālisti – un līdz ar to paplašināts izpētes lauks, veidojot atsevišķu novirzienu, kurā darbojās kolektīvās atmiņas-identitātes-mediju savstarpējo attiecību problemātikas pētnieki. Barbija Zelizere, Karolīna Kiča, Dženisa Hjūma, Džila Edija ir dažas no pētniecēm, kas savos darbos skatījušas pagātnes, komemoratīvo notikumu u.c. reprezentāciju medijos. Taču kopumā par sociālās atmiņas un identitātes mediācijas tematiku un žurnālistu praksēm pagātnes “lietošanā” literatūras vēl nav daudz. Edija to izskaidro ar agrāko uzskatu, ka ziņas ir pretējas pagātnei un vēsturei, tāpēc to kopsakarības nav vēl pilnībā izpētītas.¹³¹

Nenoliedzami, šāda pētījumu virziena attīstību noteica arī sabiedrības un kultūras kopumā orientācija uz pagātņi un tās pieminēšanu. Proti, Kiča ir konstatējusi, ka pretēji tradicionālajam uzskatam par žurnālistikas koncentrēšanos uz jaunajām ziņām, 21. gs. sākums ASV liecina par pretējo – gan žurnālistikas saturs, gan plašākā mērā – visa nacionālā mediju kultūra – ir aizrāvusies ar “vakardienu”.¹³² Iespējams, daļēji to ietekmēja traģiskais 2001. gada 11. septembris, kura komemorācijai un reprezentācijai medijos, notikuma ietekmei uz žurnālistiku veltītas vairākas grāmatas vai to nodaļas¹³³

Pētnieki secinājuši, ka sociālās atmiņas ietekmē ir pārvietojušās žurnālistikas žanru robežas. Ziņu mediji kopumā ir arvien vairāk ietvēruši atsauces uz pagātņi savā saturā. Kopš 20. gs. vidus ziņas kļūst arvien interpretatīvākas – pat “cietajās” ziņās, kurās līdz tam pastāvēja teju stenogrāfiska pieeja, sāka tikt novērotas izteiktākas kolektīvās atmiņas izpausmes. Mūsdienās ziņas ir interpretatīvākas un aplūko notikumus plašākā pagātnes kontekstā. Vērojama arī tendence tās aizstāt ar sociālas ievirzes aprakstiem.¹³⁴

Nemot vērā vairāku pētnieku ieteikto perspektīvu skatīt sociālo atmiņu, identitāti un to mediāciju postmodernitātes kontekstā, mūsdienās, iespējams, spilgtāk nekā jebkad agrāk redzama šo jēdzienu savstarpējā saikne, kas balstās vienkāršā formulā – vienas daļas (sociālās atmiņas, identitātes vai mediju) iztrūkums/vājums apdraud pārējo divu jēdzienu pilnvērtīgu esību. Tas ir pamatots iemesls pievērsties mediētās identitātes un sociālās atmiņas pētniecībai komunikācijas zinātnes ietvaros, jo teorētiķu atzinumi liecina par šo jēdzienu sociālo darbu un mediju kā to konstruētāju, izplatītāju un mainītāju funkciju.

¹³¹ Edy, A. J. (2006). *Troubled pasts*. P. 162.

¹³² Kitch, K. (2005). *Pages from the past*. P. 1.

¹³³ Piemēram, Zelizer, B., Allan, S. (2011). *Journalism after September 11 (Communication and society)* Routledge.; The editors from Salon.com & Talbot, D. (2002). *Afterwords: Stories and reports from 9/11 and beyond*. Washington: Washington Square Press.; Kitch, K. (2005). A working-class hero is something to be: The lasting story of September 11th”. In: Kitch, K. *Pages from the past: History and memory in American magazines*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press. P. 38–60.; etc.

¹³⁴ Edy, A. J. (2006). *Troubled pasts*. P. 7, 87.

2.2. Mediji un nācijas (re)iztēlošana

Nācijas (re)iztēlošanās ir nemitīgs process, ko rosina gan vispārējais konteksts (piemēram, politiskā iekārta, populārā kultūra, globalizācija, patērniecība u.c.), gan dažādas ikdienas prakses un ieradumi – pat laika ziņu skatīšanās. Komunikācijas zinātnes laukā īpašu ievērtību guvusi vēsturnieka un antropologa Benedikta Andersona 20. gs. 80. gados ieviestā iztēlotās kopienas (*imagined community*) pieeja. Lai gan tā akcentē kopīgu masu mediju (vispirms jau grāmatu un laikrakstu) patēriņa nozīmi nācijas apziņas dzimšanā 19. gs., iztēlotā kopiena un mediju loma tās radīšanā ir aktuāls teorētiskais ietvars arī 21. gs. parādību analīzei.

Andersons uzskata, ka savulaik viens no nācijas apziņas rašanās iemesliem bija “drukas kapitālisms”. Tas arī palīdzēja nostabilizēties vienai kopīgai valodai dialektu dažādībā un nācijas koncepcijai.¹³⁵ Mūsdienās lielas daļas nāciju kolektīvajā atmiņā jau glabājas informācija par iztēlotajām saiknēm starp nācijas locekļiem tagadnē vai vismaz pagātnē. Medijos regulāri nācija tiek (re)iztēlota, turklāt tas ir dinamisks, pārmaiņām pakļauts process.

Akadēmiskos darbos mediju un nācijas iztēlošanas saikne iztirzāta daudzveidīgos virzienos. Ir darbi, kas medijus un nācijas apziņas veidošanos skata vēsturiskā dimensijā.¹³⁶ Īpaši jāatzīmē pēdējās desmitgades publikācijas, kurās diskutēts par nācijas iztēlošanos kopsakarībā ar globalizācijas ietekmēm.¹³⁷

Pētnieku interesi saistījusi arī mediju ietekme uz diasporu kopienu iztēlošanos (tiesa, arī daļā šo rakstu aplūkota situācija globalizācijas un transnacionālo mediju kontekstā).¹³⁸ Ievērojams skaits publikāciju vēltītas mediju rituālu un citu žanru lomas izzināšanai nācijas apziņas uzturēšanā, piemēram, analizēta mediju notikumu loma iztēlotas kopienas radīšanā Grieķijā.¹³⁹ Atsevišķi jānorāda darbi, kas akcentē tieši jauno mediju darbību kopienas

¹³⁵ Anderson, B. (2006/1983). *Imagined communities*. P. 46.; Nācijas apziņas veidošanā un uzturēšanā mediji ieņem būtisku vietu (piemēram, tie palīdz uzturēt atšķirīgu nāciju kultūru). Vairāki autori argumentē mediju centrālo lomu vai atzīst to par vienu no svarīgākajiem faktoriem iztēlotās kopienas veidošanā. Sk.: Postill, J. (2008/2006). *Media and nationbuilding: How the Iban became Malaysian*. New York, Oxford: Berghahn Books. P. 5–6, 15–16.; Castelló, E. (2007). The Production of Television Fiction and Nation Building: The Catalan Case. *European Journal of Communication*, 22 (49), 49–51.

¹³⁶ Piemēram, Walter, P. (2003). Literacy, Imagined Nations, and Imperialism: Frontier College and the Construction of British Canada, 1899–1933. *Adult Education Quarterly*, 42–58. Par nācijas iztēlošanos pēcpadomju pārmaiņu procesā sk.: Stukuls-Eglitis, D. (2002). *Imagining the nation: History, modernity and revolution in Latvia*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

¹³⁷ Piemēram, Beck, U. (2011). Cosmopolitanism as Imagined Communities of Global Risk. *American Behavioral Scientist*, 55 (10), 1346–1361.; Søndergaard, H. (2003). Globalization and national identity in Danish television: The return to the nation. In: Hjarvard, S. (ed.). *Media in a globalized society*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. P. 91–127.

¹³⁸ Piemēram, Robins, K. (2003). Beyond imagined community? Transnational media and Turkish migrants in Europe. In: Hjarvard, S. (ed.). *Media in a globalized society*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. P. 187–205.;

¹³⁹ Piemēram, Postill, J. (2008/2006). *Media and nationbuilding*.; Castelló, E. (2007). The Production of Television Fiction and Nation Building. P. 49–68; Reijnders, S. (2007). Media rituals and festive culture: Imagining the nation

iztēlošanā.¹⁴⁰ Andersona pieeja nācijas apziņas veidošanā izmantota arī reklāmu un patērmiecības pētniecībā,¹⁴¹ u.c. Pieejas būtību, tās kritiku un attīstību iztirzāšu nākamajās apakšnodaļās.

2.2.1. Komunikācijas nozīme nācijas (re)iztēlošanā

Andersons nebija pirmais teorētiķis, kura uzskatos nācija tika skatīta saistībā ar medijiem vai vismaz komunikāciju tās plašākā nozīmē. Piemēram, 1953. gada grāmatā politikas zinātnieks Karls Doičs (*Deutsch*) apgalvo, ka bez sabiedrības nav kopienas un kultūras, savukārt bez komunikācijas (informācijas apmaiņas) nevar pastāvēt neviena sabiedrība.¹⁴² Doičs ar jēdzienu “*people*” apzīmē lielu cilvēku grupu, ko vieno papildus (*complementary*) ieradumi un komunikācijas iespējas. Šāda kopienā vēsture tiek “piedzīvota” kā kopīga un nepieciešams saglabāt, pārraidīt, pārkombinēt plašu informāciju, kas sastāv no atmiņām, simboliem, ieradumiem u.c. Cilvēkus vieno saziņas iespējas starp kopienas locekļiem un šīs komunikācijas efektivitāte.¹⁴³

Nacionālo apziņu (*consciousness*) Doičs skata korelācijā ar simboliem. Proti, ir informācija sociālās komunikācijas kanālos vai indivīda prātā. Nacionālā apziņa rodas, ja kāda pamata nozīme prātā tiek papildināta ar sekundārajiem simboliem. Rezultātā ir nevis vienkārši kalnu pļavas, bet itāļu kalnu pļavas, nevis asprātība, bet franču asprātība u.c.¹⁴⁴ Doiču interesē, cik bieži šie nacionālie simboli ir aprītē, kādas personas, lietas un institūcijas tos rada, un cik liela nozīme ir galvenajai komunikācijai, kura ar tiem tiek papildināta. Viņš uzskata, ka nacionālā apziņa (tāpat kā citas apziņas) var būt tikai par kaut ko, kas eksistē. Taču tā faktus var arī sagrozīt vai reprezentēt neprecīzi.¹⁴⁵

Netiešas norādes par nācijas kopīgu iztēlošanos manāmas arī Gellnera nācijas izpratnē.¹⁴⁶ Viņš uzsver rakstības ieviešanas nozīmi kopumā – tā nodalīja apgalvojumu no runātāja. Pirms

in Dutch television entertainment. *International Journal of Cultural Studies*, 10 (225), 225–242.; Tsaliki, L. (1995). The Media and the Construction of an “Imagined Community”: The Role of Media Events on Greek Television. *European Journal of Communication*, 10 (345), 345–370.

¹⁴⁰ Piemēram, Tynes, R. (2007). Nation-building and the diaspora on Leonenet: a case of Sierra Leone in cyberspace. *New Media Society*, 9 (3), 497–518.

¹⁴¹ Piemēram, Foster, R. (1999). The Commercial Construction of 'New Nations'. *Journal of Material Culture*, 4, 263–282.

¹⁴² Deutsch, W. K. (1966/1953). *Nationalism and social communication: An inquiry into the foundations of nationality*. Cambridge; London: The M.I.T. Press. P. 95.

¹⁴³ Turpat. 91., 96., 98. lpp.

¹⁴⁴ Deutsch, W. K. (1966/1953). *Nationalism and social communication*. P. 172.

¹⁴⁵ Turpat. 173. lpp.

¹⁴⁶ Lai arī Gellners atzīst komunikatīvo aspektu nācijas definēšanā, viņa pieeja atšķiras no Andersona skatījuma. Gellners ir pārliecināts, ka kultūra (mitoloģija, simboli, vērtības u.c.) var būt fiktīva, izdomāta un ar izglītības sistēmas palīdzību izplatīta modernajai masu sabiedrībai. Sk.: Gellner, E. (2006/1983). *Nations and nationalism*. P. 54, 56, 119.

tam (bez rakstības) jebkura runa bija saistīta ar kontekstu, taču līdz ar to šķīrumu „zināmā mērā šajā brīdī dzimst transcendentais, jo nozīme tagad dzīvo bez runātāja vai klausītāja”.¹⁴⁷ Rakstība arī nodrošināja iespēju apgalvojumus kodificēt un sistematizēt. Gellners norāda: „Rakstītā vēsts savā veidā ir patiesi universāla. Tā spēj identiski būt klāt daudzās, daudzās vietās.”¹⁴⁸

Laikmetā, kad ir lēts papīrs, druka, izplatīta lasītprasme un viegla komunikācija, ideoloģijām vieglāk vērsties plašumā. Tomēr, atzīstot komunikācijas lomu nacionālisma izplatīšanā, viņš arī uzsver, ka trūkst teorētiska formulējuma par saikni starp nacionālismu un modernās komunikācijas iespējām. Tādējādi rodas maldīgs iespaids, ka prese, tranzistors vai citi mediji tikai pārraida tiem piegādātās idejas un palīdz nacionālisma idejai sasniegt auditoriju ielejās un ciemos, ko nebija iespējams izdarīt laikā, kad vēl nebija mediju. Gellners turpretī domā, ka svarīgākā ziņa ir paša medija radīta un atkarīga no tā komunikācijas – svarīgāks ir ziņas pārraides stils un valoda nekā tās saturs. Kopienā tiek ietverti tikai tie cilvēki, kas saprot šo stilu un valodu. Tāpēc Gellners uzskata, ka masu komunikācijas būtiskā loma modernajās sabiedrībās ir “kristālskaidri” redzama.¹⁴⁹

Pirms pievēršanās nācijas kā iztēlotās kopienas skaidrojumam no Andersona skatu punkta svarīgi norādīt, ka cilvēks var identificēties arī ar kopienām, ko raksturo kopīga vieta, vērtības vai intereses.¹⁵⁰

2.2.1.1. Andersona iztēlotās kopienas jēdziens

Nācijas saikne ar komunikāciju visspilgtāk izpaužas Andersona pieejā, un tieši viņa darbs raisījis jaunus nacionālisma pētniecības viļņus un jautājumus.¹⁵¹ Iedomātās kopienas jēdziens nodrošināja makrolīmeņa analīzi procesam, kurā radās un izplatījās nacionālisma ideja agrajā modernajā Eiropā, skaidro sociologs Tims Filips (*Philips*). Viņaprāt, Andersona pieeja nācijas iztēlošanā no citām atšķīrās ar jaunu skatījumu uz kopienām, balstoties vairāk uz netiešām, nekā tiešām klātienē sociālajām attiecībām, taču reizē ar personisku piederības sajūtu (nacionālajai) iedomātajai kopienai.¹⁵²

¹⁴⁷ Gellners, E. (2000/1988). *Arkls, zobens un grāmata: Cilvēces vēstures struktūra*. Rīga: Madris. 61.–62. lpp.

¹⁴⁸ Turpat. 63. lpp.

¹⁴⁹ Gellner, E. (2006/1983). *Nations and nationalism*. P. 121–122.

¹⁵⁰ Phillips, T. (2002). Imagined Communities and Self-identity: An Exploratory Quantitative Analysis. *Sociology*, 3 (36), 599.

¹⁵¹ Castelló, E. (2007). The Production of Television Fiction and Nation Building. P. 50.; Wogan, P. (2001). Imagined Communities Reconsidered: Is Print-capitalism what We Think it is? *Anthropological Theory*, 1(4), 403.

¹⁵² Phillips, T. (2002). Imagined Communities and Self-identity. P. 599–600.

Proti, Andersons uzskata, ka nacionālā identitāte ir radīta diskursīvā veidā jeb iztēlota cilvēku prātos. Pat vismazākās nācijas locekļi nav savstarpēji pazīstami. Viņi nekad nesatiksies un pat nebūs dzirdējuši viens par otru, lai gan dzīvo ilūzijās par savstarpējo sazināšanos un kopību. Satiekoties diviem nepazīstamiem vienas nācijas pārstāvjiem, iztēlotās kopīgās nācijas saites ir pamats tuvībai un biedriskumam.¹⁵³

Andersons iztēlotās kopienas jēdziena skaidrojumā akcentē trīs savstarpēji saistītus jēdzienus – drukātā valoda, nācijas kopīgā apziņa un nācijas valsts. Plašsaziņas līdzekļu nozīmi kādas grupas kopīgas apziņas veidošanā jeb “iztēlošanā” viņš skaidro, atskatoties uz romānu (*novel*) un laikrakstu uzplaukumu Eiropā 18. gs., kas bija nozīmīgi priekšnoteikumi iedomātās kopienas dzimšanai.¹⁵⁴

Grāmata ir pašpietiekama ilgu laika periodu, turpretī laikrakstiem piemīt vienas dienas popularitāte. Tieši avižu īsais mūžs ir pamatā “masu ceremonijai” – regulārai, gandrīz precīzi vienlaicīgai to iegādei noteiktās rīta vai vakara stundās, raksta Andersons. Viņš atsaucas uz filozofa Georga Vilhelma Frīdriha Hēgeļa paradoksālo atzinumu, ka laikraksti modernajam cilvēkam kalpo kā rīta lūgšanu aizvietotāji. Tās noris klusumā un cilvēka prātā, taču lūdzējs ir pārliecināts, ka šo rituālu vienlaikus atkārtot tūkstoši (vai miljoni) citu. Tāpat kā lūgšana, arī preses iegāde notiek ar dienas vai citu regulāru intervālu viscaur kalendāram. Turklāt laikraksta lasītājs, dzirdot metro, veikalos vai kaimiņos atsauksmes par avīzi, tiek nemītīgi no jauna pārliecināts, ka viņa iedomātā pasaule redzami sakņojas ikdienas dzīvē.¹⁵⁵

Regulāra preses iznākšana un patērēšana ir viens no Andersona nosauktajiem iedomātās kopienas rašanās cēloņiem. Plašākā mērā nozīmīga bija arī drukātās valodas rašanās. Tā bija pamats nacionālajai saziņai, radot vienotu komunikācijas lauku dažādiem dialektiem. Drukātais kapitālisms, kā to dēvē Andersons, valodu nofiksēja (stabilizēja un standartizēja).¹⁵⁶

Vēl viens nācijas iztēlošanās priekšnoteikums bija citu jēdzienu un parādību autoritātes zaudēšana. Piemēram, bija jāpārvar fatalitātes uzskats, kas sevī ietvēra domu par nāvi, zaudējumu, kalpību, piedāvājumu atpestīties, ticību, ka sabiedrība ir dabiski organizēta ap un zem centriem, kosmoloģijas un vēstures nedalāmību u.c. Taču vienlaikus nāciju iztēlotās kopienas nav tikai reliģisko kopienu un monarhiju panīkuma rezultāts.¹⁵⁷

¹⁵³ Anderson, B. (2004). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. In: S. A., Grosby, S. Leoussi (ed.). *Nationality and nationalism*. London: I. B. Tauris. P. 295–296.

¹⁵⁴ Anderson, B. (2006/1983). *Imagined communities*. P. 24–25, 46.

¹⁵⁵ Turpat. 34.–36. lpp.

¹⁵⁶ Turpat. 44. lpp.

¹⁵⁷ Turpat. 22., 36. lpp.

Lai gan Andersons nācijas iztēlošanos raksturo 19. gs., kad radās masu laikraksti, viņu nereti kritizē par teorijas nepapildināšanu atbilstoši vēlākiem laika periodiem. Plašāk viņa pieejas kritiku aplūkošu nākamajā apakšnodaļā.

2.2.1.2. Pieejas kritika

Lasot nācijas iztēlošanās pieejas opozicionāru darbus, nereti rodas iespaids, ka tiek kritizēts nevis teorijas saturs, bet gan meklēts, kā tajā nav, taču, pēc kritiķu domām, vajadzēja tikt ietvertam.

Kultūras pētnieku Timu Edensoru (*Edensor*) pārliecina iztēlotās kopienas ideja, tomēr pārmērīgs fokuss uz lietotprasmi (*literacy*) un drukātajiem medijiem piedāvā sašaurinātu skatījumu uz kultūru. Viņaprāt, Andersons nav ietvēris atsauces uz citiem nācijas iztēlošanas ceļiem, piemēram, koncertzālēs, teātros, populārajā mūzikā, svētkos, arhitektūrā, modē, dažādos ieradumos un televīzijā, kino, radio un internetā.¹⁵⁸

Savukārt antropologs Pīters Vogens (*Wogan*) apšaubā Andersona uzskatu par mediju patērēšanu vienatnē (kā lūgšanas procesā), jo tas ir klajā pretrunā ar sociologa un filozofa Jirgena Hābermāsa publiskās sfēras jēdzienu. Andersona savrupie, klusie lasītāji ir tālu no kliegām Hābermāsa raksturotajos kafijas namos, salonos un krogos, kur notika diskusijas.¹⁵⁹

Vogens arī domā, ka Andersons ir pārāk uzsvēris dihotomiju starp drukāto un runāto valodu. Proti, atspoguļojis tipisku Rietumu viedokli, saskaņā ar kuru mutvārds (*orality*) ir negatīvais jēdziens, bet druka – pozitīvais. Pēdējā tiek saistīta ar izziņu (*cognition*), universālismu, vienvalodību un patstāvīgu atmiņu, kamēr mutvārds tiek asociēti ar pretējo – emocijām, daudzvalodību, nepastāvību u.c.¹⁶⁰ Tomēr Vogens atzīmē, ka arī pats Andersons atzīstot: emocionālā pieķeršanās nācijai (piemēram, gatavība par to mirt) ir izskaidrojama ar runāto valodu, un iztēlotajai kopienai ir nepieciešamas abas valodas formas. Iespējams, mutvārds pieminēti tikai kā sekundāri kopienas iztēlošanai, jo Andersons valodu saistīja ar lokālismu – nacionālās unificēšanās ienaidnieku. Daudzvalodības samazināšana kopienai radītu vienotu komunikācijas lauku (standartizētu valodu).¹⁶¹

Savs viedoklis par Andersona darbā jūtamo plurālisma iznīdēšanu ir arī sociologam Kevinam Robinsam, kurš atzīmē, ka iztēlotās kopienas pieeja ir vērsta uz nacionālās kopienas

¹⁵⁸ Ederson, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. Oxford; New York: Berg. P. 7.

¹⁵⁹ Wogan, P. (2001). *Imagined Communities Reconsidered*. P. 409–410.

¹⁶⁰ Turpat. 403.–404. lpp.

¹⁶¹ Turpat. 405.–407. lpp.

aizsardzību ar mērķi uzturēt iedomātās kopienas integritāti (ar uzskatu, ka identitātei jābūt vienai), taču arī integritāte var būt tikai iedomāta.¹⁶²

Lai gan Andersons personīgu piederības sajūtu atzīst kā svarīgu iztēloto kopienu studijās, viņš šo tēmu atstāj neattīstītu. Tāpēc vērts pētīt, kā mainās identitāte iedomāto kopienu iespaidā, norāda sociologs Tims Filips.¹⁶³

Apkopojot par iztēlotās kopienas pieejas kritiku, pirmkārt, jāsecina, ka teorija joprojām ir aktuāla, jo pētnieki turpina to analizēt un norāda uz nepilnībām, skatoties jau no mūsdienu skatu punkta. Otrkārt, pretrunīgs vērtējums skar atsevišķus pieejas aspektus, taču ideja par iztēloto kopienu būtību turpina dzīvot joprojām citu autoru darbos (lai arī dažkārt visai modificētā veidā).

2.2.1.3. Nācijas iztēlošanas pieejas attīstība

Šajā apakšnodaļā sniegšu ieskatu nācijas iztēlošanas pieejas attīstībā vairāku pētnieku darbos, kuru uzskati saskan ar Andersona viedokli par komunikācijas nozīmi kopienas identitātes radīšanā.

Sociālpsihologs Maikls Billigs (*Billig*) analizē nāciju iztēlošanos, ko rada dažādi ideoloģiski ikdienā lietoti ieradumi. Viņš tos apzīmē ar banālā nacionālisma jēdzienu.¹⁶⁴ Vieni no biežākajiem tā avotiem ir politika un žurnālistika: 1) politiķi izmanto klišejas par nāciju, un, sakot “mums”, liek domāt par nacionālās kopienas eksistenci; 2) laikrakstos nacionālās ziņas dominē pār ārzemju vēstīm, laika ziņās publicē valsts kartes kontūru un skaidrojumā nereti norāda valsti, uz kuru laika prognoze attiecas. Sporta jaunumos stāsta par “mūsu” komandām un sasniegumiem. Turklāt tamlīdzīgas – par banālo nacionālismu apzīmējamās atsauces – nemitīgi vērojamas masu kultūrā gan nacionālo svētku vai vēlēšanu kampaņu laikā, gan ikdienā. Billigs atzīst, ka šādi stereotipi sekmīgi (dažkārt pat nemanāmi) veido sabiedrību un stiprina nacionālo identitāti.¹⁶⁵

Arī citi pētnieki izceļ Billiga domu par banālo ikdienas prakšu nozīmi nacionālās publiskās kultūras uzturēšanā. Piemēram, komunikācijas pētnieks Enriks Kastello (*Castelló*) uzskata, ka viedoklis par nācijas “dabisku” prezentāciju ikdienas rutīnās (piemēram, karogs pie skolas u.c.), iespējams, ir visprogresīvākā nacionālisma politikas stadija. Nacionālais rāmis tiek saprasts kā pats par sevi saprotams, par to vairs netiek diskutēts. Tiesa, nācijās, kurām nav savas valsts, nācijas simboli pastāv vienlaicīgi ar valsts simboliem.¹⁶⁶

¹⁶² Robins, K. (2003). Beyond imagined community? P. 190, 195.

¹⁶³ Phillips, T. (2002). Imagined Communities and Self-identity. P. 601, 614.

¹⁶⁴ Billig, M. (2006/1995). *Banal nationalism*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications. P. 6.

¹⁶⁵ Turpat. 8., 109., 116.–117., 126, 155. lpp.

¹⁶⁶ Castelló, E. (2007). The Production of Television Fiction and Nation Building. P. 64. Atbalsts Billiga pieejai arī pausts: Postill, J. (2008/2006). *Media and nationbuilding*. P. 6.

Arī kultūras pētnieks Edensors pievēršas nacionālās identitātes, populārās kultūras un ikdienas dzīves mijiedarbības analīzei. Viņš raksta, ka ar nacionālo identitāti saistāma ne tikai “augstā” kultūra, bet arī brīvdienu pavadīšanas ieradumi, tūrisms, popzvaigznes, tabloīdi, modes dizaineri, sportisti un viņu līdzjutēji u.c. Tādējādi kultūrai nav fiksētas nozīmes, tā ir radošs dialoga rezultāts, kas atkarīgs no konteksta, kurā radīts un lietots. Tāpēc nacionālās identitātes sajūta ir dinamiska un rodama milzīgā kultūras tēlu, telpu, lietu, diskursu un prakšu matricē.¹⁶⁷ No tā izriet, ka medijus Edensors uzskata par nozīmīgiem nacionālās apziņas radītājiem, jo tie pārraida populārās kultūras elementus, kas ir vieni no nacionālās identitātes veidotājiem.

Savukārt politikas zinātniece Giberno raksta, ka valoda rada vienotu komunikācijas lauku. Cilvēkiem, kas nesaprot viens otru, nav kopīgas nacionālās identitātes. Jānorāda, ka viņas uzskatos vērojams Andersona un Gellnera pieeju sakausējums un papildinājums. Giberno ir pārliecināta: lai radītu kopīgas identitātes apziņu starp nācijas locekļiem, nacionālajai kultūrai jābūt masu fenomenam. Tikai reizē ar industriālajām sabiedrībām masu komunikācijas rezultātā notika vienotas dzimtās valodas izplatīšanās.¹⁶⁸

Skaidrojot nacionālās kultūras veidošanos, Giberno uzsver: elitēm, radot nacionālo kultūru, tajā vajadzēja iekļaut arī pietiekami daudz populārās kultūras elementu, lai šo elites konstruēto nacionālo kultūru par savu atzītu arī masas. Elites loma nacionālās identitātes konstruēšanā bija neaizstājama, ko nosaka piekļuve medijiem un politiskajām iestādēm.¹⁶⁹

Šajos trīs autoru darbos vērojama doma par nācijas (re)iztēlošanas priekšnosacījuma – kopīgas populārās kultūras – nepieciešamību. Mediji ir tās nozīmīga daļa, tiesa, laika gaitā piedzīvojuši veida, formāta un satura pārmaiņas. Andersons iztēlotās kopienas teoriju attiecina uz 19. gadsimtu, kad radās modernās nācijas un laikraksti bija plašākais un ātrākais masu informācijas līdzeklis. Patlaban globalizācija,¹⁷⁰ straujais sociālo mediju uzplaukums un citi iemesli nācijas (re)iztēlošanās procesu ir padarījuši atšķirīgu un daļēji arī – neizzinātu.

¹⁶⁷ Populāro kultūru Edensors saprot kā prevalējošu cilvēku vidū. Sk.: Edensor, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. Oxford; New York: Berg. P. 9, 14, 17.

¹⁶⁸ Guibernau, M. (2010/2007). *The identity of nations*. P. 14–16.

¹⁶⁹ Turpat. 18. lpp.

¹⁷⁰ Globalizācija ir interaktīvs process (vai to kopums), kas ietver tehnoloģiju informatizāciju, patērniecības un darba tirgus fleksibilizāciju, politisku reorganizāciju, reģionalizāciju, deregulāciju, liberalizāciju u.c. Pārmaiņas notiek arī sociālajās attiecībās – pieaug to plašums, intensitāte, ātrums un ietekme, radot starpkontinentālas vai starpreģionālas saziņas plūsmas un tīklus. Šīs plūsmas ietver cilvēku, simbolu, zīmju un informācijas pārvietošanos laikā un telpā. Sk.: Nederveen Pieterse, J. (2002). Europe, traveling light: Europeanization and Globalization. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 130, 132.; Kempny, M. (2002). Introduction: On „identity,” fixity, and change in social theory and social life under globalized conditions. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 2.; Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (1999). *Global transformations: Politics, economics and culture*. Cambridge: Polity Press. P. 16.

2.3. Mediji un nacionālās vērtības globalizācijas kontekstā

Pēc teorētiskā apskata par nāciju un iztēloto kopienu pievēršīšos nācijas apziņas uzturēšanas izaicinājumam globalizācijas ietekmē. Jirgens Hābermāss norāda, ka tā „nomāc nacionālo kopienu saliedētības spēku [...]. Globālie tirgi tāpat kā masu patēriņš, masu komunikācija un masu tūrisms veicina masu kultūras produktu izplatīšanos visā pasaulē un iepazīšanos ar standartizētiem produktiem (pārsvārā ASV ražojumiem)”.¹⁷¹ Visā pasaulē izplatās vieni un tie paši mediju produkti (filmas, televīzijas programmas), patēriņa priekšmeti un stili, un kopsummā šis process „nivele nacionālās atšķirības, un vietējo iedzīvotāju spēcīgo tradīciju aprises kļūst arvien izplūdušākas”.¹⁷²

Vai gaidāms nāciju noriets (vismaz Rietumu pasaulē)? Kā iespējamie argumenti literatūrā tiek nosaukti: 1) pasaules tirgus ietekme uz individuālo dzīvesstilu un patērniecību (tostarp, unificētu mediju lietošanu), kas cilvēkiem apgrūtina izpratni, ka viņi dzīvo īpašā, no citiem atšķirīgā veidā. 2) Līdzīgu efektu rada pieaugošā ģeogrāfiskā mobilitāte. 3) Cilvēki arvien biežāk sevi definē kopienās, kas ir sub- vai supra- nacionālas. 4) pieaugot reģionālo valdību nozīmei, piemēram, Eiropas Savienībai, sarūk nācijas valdības kā politisku lēmumu pieņemējas funkcija.¹⁷³

Mediju pētnieks Džeimss Lulls (*Lull*) uzskata, ka nacionālajām valdībām ir jādomā, kā atrast balansu starp atvērtību un protekcionismu globalizētās komunikācijas vidē.¹⁷⁴ Jau 20. gs. nogalē pētnieki secināja, ka proporcionāli lielāka ir ārzemēs, nevis iekšzemē (*domestic*) radītā dažādu kultūras produktu un mediju satura daļa. Tas raisa jautājumu, kā globālā produkcija un masu kultūras patēriņš ietekmē nacionālās identitātes un lokālās kultūras.¹⁷⁵

Sekas ir vērojamas arī masu mediju darbībā un tās efektos. Pirmkārt, mediji “denacionalizējas” – tie konkurējošā mediju tirgū piedāvā kopīgu saturu plašai un dažādai auditorijai. Globālā mediju plūsma un aktori pārveido mediju ainavu, cieš nacionālā īpatnība, uzskata sociologs Frenks Lehnērs (*Lechner*).¹⁷⁶ Otrkārt, mediji, sevišķi elektroniskie, sekmē laika un telpas apziņas izmaiņu. Tie pārkāpj nemeditētā (“reālā”) laika un telpas robežas, tā rezultātā arī auditorija interpretē un lieto mediēto laiku un vietu atšķirīgi no “reālā” laika pieredzes.¹⁷⁷

¹⁷¹ Hābermāss, J. (2012/1998). *Postnacionālā konstelācija un demokrātijas nākotne*. 51. lpp.

¹⁷² Turpat.

¹⁷³ Miller, D. (1999/1975). *On nationality*. Oxford: Clarendon Press. P. 155–158.

¹⁷⁴ Lull, J. (2000/1995). *Media, communication, culture: A global approach*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press. P. 236.

¹⁷⁵ Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (1999). *Global transformations*. P. 372–373.

¹⁷⁶ Lechner, J. F. (2008). *The Netherlands: Globalization and national identity*. New York; London: Routledge. P. 216.

¹⁷⁷ Lull, J. (2000/1995). *Media, communication, culture*. P. 34.

Kultūra tiek reteritorializēta – komunikācijas tehnoloģijas veicina sociālo saziņu, kas vairs nav atkarīga tikai no fiziskās klātbūtnes. Īpaši svarīgi tas ir diasporu sabiedrībām.¹⁷⁸

Šāds globalizētās mediju vides raksturojums ir veicinājis arī izmaiņas identitātēs. Mediju pētnieks Niks Kouldrijs (*Couldry*) skaidro, ka postmodernitāte rada telpas un/vai vietas sabrukumu mediācijas rezultātā.¹⁷⁹ Rezultātā indivīds var būt “bez saknēm” (*rootless*) un kosmopolīts, pat neizejot ārpus mājas.¹⁸⁰ Hābermāss to raksturo ar vārdiem „globalizācijas radītā bezspēcība”, kas izpaužas arī tādējādi, ka „samazinās tradicionālo nacionālo dzīvesformu integratīvais spēks”. Proti, pieaugoša izvēles un viedokļu daudzveidība komunikācijas līdzekļu, satiksmes, kultūras tīklojuma ietekmē „vājina askriptīvās saites ar ģimeni, dzīves telpu, sociālo izcelšanos un tradīciju, rosina sociālās integrācijas formas maiņu”.¹⁸¹ Hābermāss norāda: „Atrasisšanās no kādas spēcīgāk integrētas dzīvespasaules palaiž indivīdus telpā, kam raksturīga augoša brīvas izvēles ambivalence.”¹⁸²

Postmodernā sabiedrībā identitāte ir fragmentēta, daudzkārtaina, daudzveidīga, radoša nestabilu, trauslu identifikāciju konstrukcija.¹⁸³ Cilvēki ir pieraduši pie pārmaiņām kā konstantām.¹⁸⁴ Ja identitātes joprojām ir stabilas, tad tas ir tāpēc, ka tās ir nostiprinājušās saistītās un integrējošās sociālajās praksēs, uzskata kultūras sociologs Marians Kempnijs (*Kempny*).¹⁸⁵

Atšķirībā no Andersona analizētās 19. gs. nācijas iztēlošanās, korelējot laikrakstus un vienas nācijas valsti noteiktā teritorijā, šobrīd (nacionālās) iztēlotās kopienas analīzes konteksts ir daudz sarežģītāks. Mediētās ziņas var saņemt milzīga, daudzveidīga auditorija dažādās pasaules vietās.¹⁸⁶ Pieaugusi mediju dažādība, diferencētie mediji piedāvā iespējas veidot šauras pārnacionālas vai lokālas iztēlotās kopienas. Vai bezrobežu telpā maz iespējama nācijas pastāvēšana un tās (re)iztēlošana medijos (kas savukārt daļēji ietekmē nacionālās identitātes ilglaicību)?

¹⁷⁸ Reteritorializācijas procesā līdzdarbojas informācijas tehnoloģijas, popmūzika, video, laikraksti, žurnāli, grāmatas un datoru programmatūra un citi faktori. Lull, J. (2000/1995). *Media, communication, culture*. P. 253, 255.

¹⁷⁹ Couldry, N. (2000). *The place of media power: Pilgrims and witnesses of the media age*. London; New York : Routledge. P. 23.

¹⁸⁰ Bauman, Z. (2002). Identity: Then, now, what for? In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 20.

¹⁸¹ Hābermāss, J. (2012/1998). *Postnacionālā konstelācija un demokrātijas nākotne*. 59., 62. lpp.

¹⁸² Turpat. 63. lpp.

¹⁸³ Kempny, M. (2002). Introduction. P. 5, 9; O'Brien, M. (2002). An essay on the fluidity of identity. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, Postcommunism, and Globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 39; Melosik, Z. (2002). Identity and difference in postmodern culture. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 79.

¹⁸⁴ McCracken, G. (2008). *Transformations: Identity construction in contemporary culture*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press. P. 47.

¹⁸⁵ Kempny, M. (2002). Introduction. P. 4.

¹⁸⁶ Lull, J. (2000/1995). *Media, communication, culture*. P. 242.

Lai gan ir virkne argumentu par nāciju un nacionālās identitātes nozīmes vājināšanos, tomēr ir arī pamats domāt, ka nācijas nākotnē turpinās būt ietekmīga politiskās kopienas forma, vidusceļš starp lokālo un globālo.¹⁸⁷ Piemēram, nacionālā identitāte palīdz “neapmaldīties” – sniedz vēsturiskas vietas sajūtu. Tas ir īpaši svarīgs faktors sociāli un ģeogrāfiski fluīdās sabiedrībās, kurās iepriekšējo identitātes resursu (ģimene, kaimiņi) nozīme ir mazinājusies.¹⁸⁸

Globalizācija izaicina nacionālo identitāti, “kodu”, kas saista sabiedrību, vietu un cilvēkus, taču ne vienmēr sekmē nāciju vājināšanos. Tiesa, pieņemot, ka globalizācija norit viļņveidīgi, nacionālā identitāte var tikt transformēta, pārdefinēta vai “aizvietota” (*replaced*).¹⁸⁹ Vai laikraksti un citi drukātie mediji, veidojot nacionālo identitāti 21. gs., darbojas tādā pašā veidā kā Andersona teorijā, ir atvērts jautājums, kam nepieciešami pētījumi.¹⁹⁰

Vienas no izmaiņām jau ir novērojusi kultūras pētniece Astrīda Erla (*Erl*). Lai gan mediji joprojām rada atmiņu kultūru, piedāvājot versijas par pagātnes notikumiem, kultūras vērtībām, kolektīvo identitāti, atšķiras process un iesaistītie komunikācijas līdzekļi. Piemēram, pieaug jauno mediju, tehnoloģiju un aplikāciju nozīme pagātnes naratīvu izplatīšanā. Digitālās fotogrāfijas, “*Youtube*”, “*Facebook*” un citi sociālie tīkli strauji kļūst par atmiņu formēšanas vietām.¹⁹¹ Mediju un kultūras pētniece Anna Rīdinga (*Reading*) ir ieviesusi jēdzienu “*global memory*”, kas veidots, sapludinot globalizētu un digitalizētu atmiņu.¹⁹² Apstākļu maiņas rezultātā ir mainījusies arī mediju prakse un tās radītie efekti, no kuriem daļa, visticamāk, vēl nav pētnieku apjausta.

Nacionālie jēdzieni un diskursi ir nacionālās iztēlošanās kalpotāji, raksta sociologs Robins.¹⁹³ Tā kā jaunajos medijos par satura veidotājiem arvien vairāk kļūst paši mediju lietotāji – tas ir arī atkarīgs no viņiem, vai un kā noritēs nācijas (re)iztēlošana, cik liela proporcija viņu radītā mediju satura ietvers nacionālos jēdzienus un diskursus. Visbeidzot, tā ir arī atkarīga no viņu kolektīvās atmiņas un jau iepriekš konstruētās izpratnes par savu nāciju.

Literatūrzinātnieks Homi Babha (*Bhabha*) ir norādījis, ka modernās sabiedrībās nācija tiek “rakstīta” (*writing the nation*).¹⁹⁴ Tolaik galvenie nācijas “rakstītāji” un iztēlotās kopienas veidotāji (pēc Andersona uzskatiem) bija laikraksti, Gellners savukārt īpaši akcentēja elites, kas

¹⁸⁷ James, P. (1996). *Nation formations*. P. 196.; Guibernau, M. (2010/2007). *The identity of nations*. P. 22.

¹⁸⁸ Miller, D. (1999/1975). *On nationality*. P.169.

¹⁸⁹ Lechner, J. F. (2008). *The Netherlands*. P. 44.

¹⁹⁰ Turpat. 52. lpp.

¹⁹¹ Erl, A. (2011/2005). *Memory in culture*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Plagrave Macmillan. P. 131.

¹⁹² Vairāk par šo sk.: Reading, A. (2009). The globytaal: Towards an understanding of globalised memories in the digital age. In: Maj, A., Riha, D. (eds.). *Digital memories: Exploring critical issues*. Oxford: Inter-Disciplinary Press. P. 31–40.

¹⁹³ Robins, K. (2003). Beyond imagined community? P. 188.

¹⁹⁴ Bhabha, K. H. (2006/1990). DissemiNation: time, narrative, and the margins of the modern nation. In: Bhabha, K. H. (ed.). *Nation and narration*. London, New York: Routledge. P. 297.

avīzes kontrolēja, un izglītības sistēmu. Visticamāk, postmodernā sabiedrībā iztēlotās kopienas veidošanā arvien lielāka nozīme būs tās locekļu aktivitātēm – sākot ar izvēli patērēt nacionālos un/vai transnacionālos medijus un beidzot – ar aktīvu dalību mediju satura veidošanā. Tāpēc iztēlotā nācijas kopiena var kļūt fragmentēta, ja daļai tās locekļu prioritārāka šķitīs piederība pie cita mēroga kopienām. Analizējot reprezentācijas, diskursus, identitātes, mediju attīstību un auditoriju, komunikācijas pētniekiem ir iespējas vērot šo procesu un konstatēt pārmaiņas.

2.4. Reprezentācija

(Sociālā) reprezentācija ir vēl viens promocijas darba ietvaros svarīgs atslēgvārds, kas ir saistīts ar nācijas (re)iztēlošanu medijos. Lai gan šo jēdzienu par savu atzīst vairākas zinātnes nozares, piemēram, sociālpsiholoģija, kognitīvā zinātne, kultūras studijas, bez tā būtu nepilnīgs arī komunikācijas zinātnes teoriju klāsts.

Saziņa ietver nemitīgu teksta radīšanu – šajā procesā lietas, sajūtas, parādības, dzīvas būtnes tiek nosauktas vārdā jeb atveidotas valodā, piešķirot lingvistiskus apzīmējumus. Šādi, tās identificējot pēc nosaukumiem, cilvēki definē un reprezentē realitāti. Reprezentācijas analīzes neatņemama sastāvdaļa ir tekstam piešķirto nozīmju izpēte.¹⁹⁵

Sociologs un kultūras pētnieks Stjuarts Hols skaidro, ka “reprezentācija nozīmē valodas lietojumu, lai pateiktu ko jēgpilnu vai jēgpilni atveidotu pasauli citiem cilvēkiem”.¹⁹⁶ Viņš uzskata, ka tieši reprezentācija, kas ietvar valodu zīmes un tēlus, ir vidutājs starp kultūru un valodu, jo vienas kultūras locekļiem ir kopīgas dažādiem objektiem un parādībām piešķirtās nozīmes. Jāpiebilst, ka reprezentācija valodā izsaka ne vien tiešās, bet arī simboliskās nozīmes.¹⁹⁷

Psiholoģe Dorita Bilmēna (*Billman*) reprezentācijas praktiskās norises skaidrojumā uzmanību pievērš kognitīvajiem procesiem – uztverei un uzmanībai. Tie apkārtējās pasaules sniegto informāciju pārvērš kodos, radot vai mainot cilvēku prātos mītošās reprezentācijas, kas ietver zīmes, idejas, attēlus, ticības utt.¹⁹⁸ Tālāk uz šīm reprezentācijām cilvēks balstās savos spriedumos vai kā citādi dinamiski lietojot iegūto informāciju.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Webb, J. (2009). *Understanding representation*. Los Angeles; London [etc.]: SAGE. P. 1–2, 26, 65.; Hall, S. (1997). The work of representation. In: Hall, S. (ed.). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: SAGE Publications. P. 16–17, 19.; Moscovici, S. (2000). *Social representations: Explorations in social psychology*. Cambridge: Polity Press. P. 62.

¹⁹⁶ Hall, S. (1997). The work of representation. P. 15.

¹⁹⁷ Turpat. 15.–16. lpp.

¹⁹⁸ Billman, D. (1999/1998). Representations. In: Bechtel, W., Graham, G. (eds.). *A companion to cognitive science*. Malden [etc.]: Blackwell Publishing. P. 64.

¹⁹⁹ Turpat. 64.–65. lpp.

Reprezentācijas izpratnē svarīgs ir sociālās un kultūras psiholoģes Sandras Džovčelovičas (*Jovchelovitch*) atzinums, ka reprezentācija ir simboliska un sociāla. Tas, savukārt, nozīmē, ka tā nav tikai vienkārša pasaules kopija.²⁰⁰ Arī Bilmēna akcentē atšķirību starp reprezentāciju un lietu vai jebko citu, kas tiek reprezentēts, tādējādi cilvēka mentālajā reprezentācijā, piemēram, par kādu notikumu nebūs tieši tāda pati informācija, kāda raksturo pašu situāciju.²⁰¹ Reprezentācijas sociālo raksturu pamato tas, ka cilvēkbērna sevis apzināšanās nav tikai sajūtu līmenī, domas par sevi iespaido citu cilvēku līdzdalība. Savukārt reprezentācijas simbolisko dabu apliecina tas, ka personas, lai objektu pasaulei piešķirtu nozīmi, lieto vispārpieņemtās zīmes. Tādējādi viens un tas pats objekts var nozīmēt un reprezentēt dažādas lietas atšķirīgiem cilvēkiem.²⁰²

Tas ir viens no reprezentācijas jēdziena šķietamiem paradoksiem – vienai kopienai piederošiem cilvēkiem ir līdzīga izpratne par objektiem, dzīvām būtnēm, parādībām piešķirtajām nozīmēm, taču tik un tā katras individuālās personas reprezentācijas sistēma ir atšķirīga. Pēc Hols uzskatiem, ir divu veidu reprezentācijas procesi jeb sistēmas. Vispirms raksturošu pirmo no tām. Tā pieņem, ka objektu, cilvēku, notikumu nozīmi ir atkarīga no katra indivīda domās noformētās tēlu un jēdzienu struktūras, kas tiek veidotas gan par redzamām lietām, personām utt., gan arī par abstraktiem fenomeniem, piemēram, eņģeļiem, nārām, Dievu, populāru literatūras varoni utt. Šo cilvēkam piemītošo daudzveidīgo konceptu kopumu un veidu, kā viņš tos organizē, sakopo un starp tiem saskata kādu saistību, Hols sauc par reprezentācijas sistēmu.²⁰³ Tā kā cilvēki uztver un skaidro pasauli katrs savā – unikālā veidā –, šīs konceptuālās sistēmas katram ir citādas. Tomēr tās raksturo arī zināmas līdzības, kas tad arī nodrošina, ka ir iespējama savstarpēja komunikācija, jo reprezentācijas sistēmu līdzības nosaka aptuveni vienādu pasaules interpretāciju. Viens no faktoriem, kas to ietekmē, ir piederība kopīgai kultūrai. Tāpēc cilvēki spēj savstarpēji apmainīties ar kultūras nozīmēm, konstruēt sociālo pasauli.²⁰⁴

Pētnieks Filips Railijs (*Riley*) izmanto plašāku terminu – šo līdzīgo konceptu kopsummu kā kultūras sastāvdaļu dēvē par sociālo zināšanu sistēmu.²⁰⁵ Zināšanām reprezentācijas procesā ir liela nozīme, turklāt, arī otrādi – Džovčeloviča uzskata, ka reprezentācija ir visu zināšanu sistēmu pamatā. Reprezentācija ir dialogiska forma, ko rada mijattiecības starp sevi, citu un objektu pasauli (*object-world*).²⁰⁶ Uz ārējo faktoru ietekmi reprezentāciju veidošanā jau 20. gs. 60. gados

²⁰⁰ Jovchelovitch, S. (2007). *Knowledge in context: Representations, community and culture*. London: Routledge. P. 2.

²⁰¹ Billman, D. (1999/1998). *Representations*. P. 64.

²⁰² Jovchelovitch, S. (2007). *Knowledge in context*. P. 2.

²⁰³ Hall, S. (1997). *The work of representation*. P. 17.

²⁰⁴ Turpat.

²⁰⁵ Riley, P. (2007). *Language, culture and identity: An ethnolinguistic perspective*. London: Continuum. P. 40.

²⁰⁶ Jovchelovitch, S. (2007). *Knowledge in context*. P. 2.

norādīja sociologi Pīters Bergers un Tomass Lukmans, akcentējot sociālā konteksta un sociālo procesu nozīmi identitātes veidošanā. Piemēram, izpratne par pasauli augstai amatpersonai un klaidonim ir atšķirīga, jo atšķiras viņu dzīves konteksts. Svarīgs ir arī abu sociologu atzinums, ka ikvienam cilvēkam viņa sociāli konstruētā pasaule kļūst par dominējošo un definēto realitāti.²⁰⁷

Atgriežoties pie Hola divām reprezentācijas sistēmām, pirmā, tāpat, pārstāv viedokli, ka katram indivīdam ir domās noformēta tēlu, jēdzienu struktūra. Otrā reprezentācijas sistēma ir valoda, kurā šīs zīmes ir organizētas.²⁰⁸ Sociālpсихологс Seržs Moskoviči (*Moscovici*) šo dalījumu ir raksturojis līdzīgi, skaidrojot, ka reprezentācija sastāv no konceptuālā jeb verbālā un ikoniskā aspekta. Pirmais no tiem norāda uz attiecībām starp zināšanām un valodu.²⁰⁹

Hols uzskata, ka ir iespējams trejāds valodas lietojums pasaules atveidē. Viņš atsevišķi nodala atspoguļošanas (*reflective*), nodoma (*intentional*) un konstrukcionisma pieeju.²¹⁰ Līdzīgu viedokli pārstāv arī diskursa un retorikas pētnieks Džonatans Poters (*Potter*), taču viņa skatījums ir vispārinošāks, akcentējot divas no tām – atspoguļošanu un konstrukcionismu.

Atspoguļošanas pieeja meklē atbildi uz jautājumu, vai valoda vienkārši atspoguļo nozīmi, kas jau pastāv objektu, cilvēku un notikumu pasaulē. **Nodoma pieejas** nolūks ir noskaidrot, vai valoda izpauž tikai to, ko runātājs grib teikt, viņa personiskās domas. **Konstrukcionisma** uzmanības lokā ir jautājums, vai nozīme ir konstruēta valodā.²¹¹ Šīs pieejas piekritēji ir pārliecināti, ka reprezentācija apvieno: (1) objektu, cilvēku, notikumu pasauli, (2) mentālās abstrakcijas cilvēku prātos un (3) valodas zīmes, kas šos jēdzienus komunicē.²¹²

Atspoguļošanai raksturīga pasivitāte pasaules atveidojumā, bet konstrukcionisms nozīmē aktīvu pasaules reprezentāciju cilvēku sarunās, rakstītajā tekstā un citviet.²¹³ Pieejas atbalstītāji atzīst valodas publisko, sociālo raksturu, tādējādi tā ir īpaši saistoša sociālo zinātņu, tostarp, komunikācijas zinātnes, pārstāvjiem, kurus interesē izzināt nozīmju konstruēšanas apstākļus, procesu, sekas. Daudzus pētījumus komunikācijas zinātnē rosina pieejas problēmorientētais

²⁰⁷ Berger, P., Luckmann, T. (1991/1966) *The social construction of reality*. P. 108, 194–195, 204.

²⁰⁸ Hall, S. (1997). *The work of representation*. P. 18.

²⁰⁹ Moskoviči, S. (2001). Why a theory of social representations? In: Philogene, G., Deaux, K. (eds.). *Representations of the social: Bridging theoretical traditions*. Oxford: Blackwell Publishers. P. 19.

²¹⁰ Konstrukcionisma pieeja sazarojas semiotiskajā skatījumā, kuru pārstāv lingvists Ferdinands de Sosīrs (*Saussure*) un diskursīvajā, kuru saista ar filozofa un vēsturnieka Mišela Fuko (*Foucault*) zinātnisko devumu. Fuko vārdu „reprezentācija” lieto šaurākā nozīmē. Viņš uzskata, ka diskursā tiek radītas zināšanas, nevis nozīme. Hall, S. (1997). *The work of representation*. P. 15, 42–44.

²¹¹ Hall, S. (1997). *The work of representation*. P. 15.

²¹² Turpat. 61. lpp.

²¹³ Potter, J. (2005/1996). *Representing reality: Discourse, rhetoric and social construction*. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage Publications. P. 97–98.

atzinums, ka mediji nozīmi ne tikai padara redzamu, bet arī konstruē.²¹⁴ Tādējādi tiek pieņemts, ka objektiem, cilvēkiem, notikumiem nav fiksētas, patiesas nozīmes – tās tiem piešķir sabiedrība.

Šīs reprezentētās nozīmes un izmantotie lingvistiskās ekspresijas līdzekļi dažādās kultūrās atšķiras, jo atšķirības reprezentācijas satura un nozīmju izpratnē nosaka komunikācijas konteksts, kurā tās radītas. Tādējādi cilvēka reakciju uz notikumiem un atbildes uz stimuliem nosaka piederība kādai kopienai. Kopīgas reprezentācijas un to valoda uztur realitāti – rada identitāti, personas, grupas raksturojumu, reprezentācijas u.c.²¹⁵ Šis apgalvojums raksturo sociālās reprezentācijas būtību, kurai plašāk pievērsies šīs teorijas aizsācējs Moskoviči.²¹⁶ Sociālās reprezentācijas teorijas spēks ir tās spējā skaidrot sociokulturālus fenomenus, tiesa, pētniekam jāērēķinās ar kompleksas un sarežģītas metodoloģijas nepieciešamību to izpētei – sociālo reprezentāciju izpētei bieži kombinē vairākas (kvalitatīvas un kvantitatīvas) metodes.²¹⁷

Sociālās reprezentācijas atslēgvārdi ir kopīgas (*shared*) zināšanas un realitātes izpratne (*understanding*). Sociālām reprezentācijām (sociāli radītām kopīgām sociālajām konstrukcijām (par kaut ko)) ir divkārtēja daba. Pirmkārt, tās ir domāšanas, ticību un zināšanu par fenomeniem (kas tiek uzskatīti par svarīgiem kādai kopienai) rezultāts. Otrkārt, sociālās reprezentācijas ir process, kurā cilvēki konstruē realitāti. Tas norit reprezentācijām kā sociāli-psiholoģiskiem mehānismiem veidojot cilvēku domas un saziņu par objektiem, notikumiem utt.²¹⁸

Kādai kopienai piemītošās zināšanas atkarīgas no publiskās sfēras, kopienas kultūras tradīcijām utt. Lai izprastu zināšanas kā daudzskaitlīgu, heterogēnu fenomenu, jānoārda uzskats, kas zināšanas aplūko progresīvas skalas ietvaros (mērot, kā augstākas zināšanu formas aizstāj zemākas). Tā vietā būtu iedzīvināms viedoklis, ka dažādi zināšanu līmeņi pastāv vienlaikus un pilda dažādas funkcijas sociālajā dzīvē.²¹⁹ Sociālajām zināšanām ir divi avoti. Viena veida zināšanas cilvēki padara par kopīgām, jo tās balstās viņu pašu tiešajā pieredzē (cilvēki ir pārliecināti par to ticamību). Otrs zināšanu avots ir informācija, ko kāds cits ir atklājis un pārējiem ir pamats viņam ticēt. Šajā zināšanu ieguves un akceptēšanas procesā svarīgs ir ticamības aspekts. Tas, ka cilvēki kādu informāciju atzīst par uzticamu, atklāj komunikācijas un sociālās reprezentācijas ciešo saikni.²²⁰

²¹⁴ Potter, J. (2005/1996). *Representing reality*. P. 97–98.; Webb, J. (2009). *Understanding representation*. P. 30.

²¹⁵ Moscovici, S. (2000). *Social representations*. P. 20., 154.

²¹⁶ Turpat. 155. lpp.

²¹⁷ Philogene, G., Deaux, K. (2001). Introduction. In: Philogene, G., Deaux, K. (eds.). *Representations of the social: Bridging theoretical traditions*. Oxford: Blackwell Publishers. P. 4.

²¹⁸ Turpat. 5. lpp.

²¹⁹ Jovchelovitch, S. (2007). *Knowledge in context*. P. 2–3.

²²⁰ Moskoviči, S. (2001). Why a theory of social representations? P. 9.

Tā kā cilvēki objektus, personas un notikumus konvencionalizē, sociālās reprezentācijas spēj ietekmēt kolektīva individuālā dalībnieka uzvedību. Tās ir jāsaprot kā specifisks saprašanās veids, jo reprezentāciju kodētāji atpazīst sakarību „reprezentācija=tēls/nozīme”.²²¹ Vienotas reprezentācijas vai vērtības vieno indivīdus pārliecībā par kopīgu eksistenci. Šā mērķa labad tiek izmantoti viedokļi, simboli un rituāli, kas rada un vairo ticību par kopīgu eksistenci, vēlamo nākotni un rīcību, kā to sasniegt. Moskoviči norāda, ka sabiedrības irst, ja nav ideju un vērtību summas, kam tās tic un ko nodod nākamajām paaudzēm.²²²

Visu reprezentāciju nolūks ir ko nepazīstamu vai svešu padarīt zināmu un pazīstamu. Tālab sociālās reprezentācijas kļūst īpaši aktuālas krīzes laikā, kad grupa un tās tēli piedzīvo pārmaiņas. Tās tiek apspriestas, tēli un izteicieni ir „dzīvāki” nekā citkārt, kolektīvās atmiņas ir saviļņotas. Tiklīdz ir izmaiņas kultūrā, tas veicina arī sociālo reprezentāciju maiņu. Pieaugot komunikācijas intensitātei un plašsaziņas līdzekļu skaitam, pamazām reprezentācijas kļūst par reprezentāciju reprezentācijām.²²³ Tādējādi kāda jautājuma atveidojumu medijos nosaka arī komunikatora piederība sociālajai grupai un tās atzītajām vērtībām, kopīgajām reprezentācijām.

Kopumā, atskatoties uz šo nodaļu, jāakcentē komunikācijas nozīme nācijas iztēlošanā, sociālās atmiņas un identitātes mediācijā. Globalizācijas un citu procesu ietekmē nācijas iztēlošanās procesam rodas jauni izaicinājumi un mainās tā daba, piemēram, arvien lielāka loma mediju satura veidošanā ir pašiem kopienas locekļiem. Tomēr, neraugoties uz dažādām ietekmēm, kas var fragmentēt nācijas izpratni, medijiem joprojām ir liela nozīme nācijas iztēlošanā un reitēlošanā. Reprezentāciju veidošanas būtisks avots ir konteksts – nācijas kultūra, vēsture, daba, tradīcija un ieradumi. Tā ir nākamās nodaļas galvenā tēma – skaidrojums par Latvijas laukiem un to nozīmi nacionālajā identitātē.

²²¹ Moscovici, S. (2000). *Social representations*. P. 23, 26.

²²² Turpat. 124.–125. lpp.

²²³ Turpat. 19., 37., 63.–64., 154. lpp.

3. LATVIJAS LAUKI UN LAUKI LATVIEŠU NACIONĀLAJĀ IDENTITĀTĒ

Šajā nodaļā skaidroju lauku jēdziena definīcijas latviešu valodā un piedāvāju hronoloģisku apskatu par lauku, zemnieku un latviešu identitātes kopsakarībām un to attīstību vēsturē līdz 20. gs. 80. gadiem.

3.1. Lauku jēdziena nozīme

Promocijas darba ietvaros ar laukiem saprotu apdzīvotu vai neapdzīvotu vietu Latvijas teritorijā, kurai nav piešķirts pilsētas statuss. Šādai definīcijai manā pētījumā ir arī divi izņēmumi: 1) par laukiem neuzskatu kādreizējā Rīgas rajona pagastus, kas robežojas ar Rīgas pilsētas teritoriju; 2) izvērtējot analizējamo tekstu, pētījuma izlasē var tikt iekļautas arī publikācijas, kurās ir minēts vārds „lauki” vai kādā citā veidā šī apdzīvotā vieta (pilsēta vai teritorija Pierīgā) ir reprezentēta kā diskursīvie lauki. Proti, tās aprakstā parādās salīdzinājums ar laukiem vai arī to īpašību uzsvērums, kas citās publikācijās ir raksturojušas laukus.²²⁴ Tas saskan arī ar kultūras un sociālantropoloģes Daces Dzenovskas pieeju lauku izpratnei, proti, pieņemot, ka lauki „nav tikai ģeogrāfiska vai kultūrspecifiska vieta, kurā rit „lauku dzīve”. Lauki ir diskursīvi konstruēta simboliska vērtība un pārvaldes un izpētes objekts”²²⁵

Iepazīstoties ar vārda „lauki” skaidrojumu vārdnīcās un enciklopēdijās, nākas secināt, ka tas atrodams tikai dažos izdevumos²²⁶, un atšķiras atkarībā no konteksta. Piemēram, “Latviešu konversācijas vārdnīcā” lasāms, ka lauki ir pretstats pilsētas jēdzienam un „izteic ne vien

²²⁴ Piemēram, diskursīvo lauku piemērs ir rakstā: Alberte, I. (2009). Beidzot iestādīju puķes. *SestDiena*, 13. jūn., 12.–15. Tajā intervēta kādreizējā žurnāla „Deko” redaktore, kas dzīvo mājā meža malā pie Mārupes, bet pēc aiziešanas no darba pilsētā savās Zirgzandaļu mājās piedāvā izjādes ar zirgiem. Par diskursīvajiem laukiem liecina tas, ka intervētās sievietes dzīves vide aprakstīta līdzīgi, kā žurnālisti to ir darījuši publikācijās par reālajiem laukiem: „Ieejot Sandras mājā, pārņem balta skaudība. Pa vienu logu redzams, kā ganās Sandras četri zirgi, pa otru – pirts un dīķis, pa trešo – mežs. Kamīnā sprakšķ malka, sarkanā krēslā saritinājies gul pelēks kaķis.” Arī pārējā tekstā ir salīdzināta stresa pilnā pilsētas dzīve ar mieru Zirgzandelēs. Tādējādi vieta Pierīgā uzskatāma kā diskursīvie lauki.

²²⁵ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos: Starp zudušām n iespējamām nākotnēm*. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”. 20. lpp.

²²⁶ Piemēram, vārda „lauki” skaidrojuma nav K. Mīlenbaha vārdnīcā, bet tajā viena no „laucinieciski” izpratnēm tiek piedāvāta „bāurisch”, kas tulkojumā no vācu valodas nozīmē „zemniecisks, lauciniecisks”. 1985. gada izdotajā „Latvijas padomju enciklopēdijā” un 1991. gadā izdotajā „Enciklopēdiskajā vārdnīcā” ir definēti tikai dažādi lauksaimniecības šķirklji, lauku ciemata nozīme. Sk.: Endzelīns, J. (red.). (1925–1927). *K. Mūlenbacha latviešu valodas vārdnīca: II sējums*. Rīga: Kultūras fonda izdevums. 426. lpp.; Vilks, A. (galv. red.). (1991). *Enciklopēdiskā vārdnīca*. 1. sējums. Rīga: Latvijas Enciklopēdiju redakcija. 374. lpp.; Jērāns, P. (galv. red.). (1985). *Latvijas padomju enciklopēdija*. 6. sējums. Rīga: Galvenā Enciklopēdiju redakcija. 5.–16. lpp.; Vārda „bāurisch” tulkojums no vācu valodas latviešu valodā skatīts: Granta, K., Pampe, E. (1996). *Vācu-latviešu vārdnīca: Ap 52 000 vārdus*. Rīga: Avots. 94. lpp.

ģeogrāfiski atrašanās vietu ārpus pilsētas robežām, bet arī ietver sevī zināmu šo vietu raksturojumu saimnieciskā un sabiedriskā ziņā”.²²⁷

Vārdnīcas veidotāji norāda, ka „uz laukiem izveidojas arī īpastnēja garīgā un vispār kulturālā dzīve ar savu ideoloģiju. Lauki visu tautu dzīvē spēlē ļoti svarīgu lomu kā nacionālo īpatnību uzglabātāji, kā nācijas dzīvā spēka avots, kā tautas locekļu tikumisko, garīgo un fizisko spēku uzturētāji”.²²⁸ Šādu lauku jēdziena definīciju acīmredzami ir ietekmējis vārdnīcas izdošanas laiks – 1935. gads. Arī citos K. Ulmaņa režīma izdotajos darbos ir idejiski līdzīgs lauku nozīmes skaidrojums (sk. 3.2.1. apakšnodaļu).

„Latviešu literārās valodas vārdnīcas” (1980) un „Latviešu valodas vārdnīcas” (1998/1987) autori vārdu „lauki” skaidro lakoniski – „teritorija ārpus pilsētas vai pilsētciematu robežām”.²²⁹ Šajā definīcā izsmeltošāka lauku sociālo, kultūras atšķirību skaidrojuma nav. Lai gan “Latviešu etimoloģijas vārdnīcā” vārds „lauki” nav ietverts, ir sniegta vārda „lauks” izcelsme – „gaišs; ar gaišu plankumu”, gaisma, blāzma; šis vārds arī lietots baltas, gaišas, spilgtas krāsas apzīmēšanai.²³⁰ Valodnieks Konstantīns Karulis raksta, ka „latviešu valodā ir bijusi tendence paplašināt vārda „lauks” nozīmi”, proti, vārdu „gaišs” attiecinot arī uz ko tādu, kas ir „jauks, patīkams”. Protams, vārdam „lauks” ir arī otra nozīme – tīrums, klajums.²³¹

Vārdnīcās vārds „lauciniecs” (vai „lauciniecki”) ir skaidrots, kā „tāds, kas raksturīgs lauku iedzīvotājiem; tāds, kurā izpaužas lauku iedzīvotājiem raksturīgās īpašības”.²³² Lai gan vārdam „laucinieks” kā sinonīmi ir norādīti „lauķis” un „lauķe”,²³³ tiem dažkārt piedēvētā negatīvā nozīme nav pieminēta.

Lai gan “Latviešu valodas slenga” vārdnīcā vārda „lauķene” skaidrojums tur aprobežojas tikai ar bijušās „Lauktechnikas veikala vai darbnīcas” apzīmējumu,²³⁴ plašāk raksturoti sarunvalodas vārdi „pāķi”, „pāķis” un „pāķene”. Pirmo lieto lauku apzīmēšanai, un abus pārējos – lai nosauktu vīriešu vai sieviešu dzimtes lauku iedzīvotājus jeb lauciniekus. Ekspresīvāka ir otrā šo vārdu nozīme – muļķis, nemākulīgs, naivs. Savukārt vārda „pāķīgs” pirmā nozīme ir

²²⁷ Švābe, A., Būmanis, A., Dišlērs, K. (1935). *Latviešu konversācijas vārdnīca*. 12. sējums. Rīga: A. Gulbja apgādībā. 22555. sl.

²²⁸ Turpat.

²²⁹ Apine, A. [u.c.]. (1980). *Latviešu literārās valodas vārdnīca: 4. sējums: J–L*. Rīga: Zinātne. 612. lpp.; Bāliņa, R. [u.c.]. (1998/1987). *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots. 433. lpp. Turpat ir arī norādīti vārdu savienojumi, piemēram, lauku ceļš, māja, lauku iedzīvotāji, lauku darbi, dzīvot uz laukiem.

²³⁰ Karulis, K. (1992). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 1. sējums. Rīga: Avots. 507.–508. lpp.

²³¹ Turpat. 508. lpp.

²³² Apine, A. [u.c.]. (1980). *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 610. lpp.

²³³ Turpat. 615. lpp.

²³⁴ Bušs, O., Ernstsone, V. (2009). *Latviešu valodas slenga vārdnīca*. Zvaigzne ABC. 268. lpp.

lauciniecisks, bet otrā – „slikts”.²³⁵ Tas kontrastē ar izpratni par laukiem kā kaut ko gaišu un patīkamu. Pētījums liecina, ka vārdi ar sakni „pāk-”, ir lietoti arī analizētajos laikrakstos, savukārt, piemēram, Trešās atmodas perioda preses veidotajā lauku diskursā to nozīme saskan ar 1935. gadā izdotajā konversācijas vārdnīcā rakstīto.

Laukiem piedēvēta negatīva nozīme, ne tikai apzīmējot tos slenga valodā par „pāķiem”. Dzenovska norāda, ka Latvijas (un plašākā mērogā – arī Eiropas Savienības) lauku politikas kontekstā lauki nereti uzlūkoti kā problēmvide nevienlīdzīgu ienākumu, neproduktīvu uzņēmumu, nabadzības un depopulācijas dēļ, neskatoties uz to, ka laukos ir arī pretēji piemēri.²³⁶

Nākamajās apakšnodaļās hronoloģiskā veidā aplūkošu, kā dažādos vēstures periodos ir attīstījušies/mainījušies izpratne par zemi un laukiem kā latvietim nozīmīgām vērtībām. Šīs ir nozīmīgas kontekstuālās zināšanas, kas ļauj pilnīgāk izprast lauku un nacionālās identitātes transformācijas, kas sākās 20. gs. 80. gados.

3.2. Zeme, lauki, zemnieku tauta (hronoloģisks pārskats)

Latviešu identitāte gandrīz 200 gadu ilgumā (kopš latviešu pirmās atmodas 19. gs. vidū) ir piedzīvojusi gan tās nostiprināšanas, gan nolieguma periodus. Līdz ar to arī latvietības izpratnē laukiem un lauksaimniecībai bijusi mainīga loma.

“Latviešu sabiedrība savu sociālo pazīmi “mēs – zemnieki” iekļāva pašraksturojumā un izmantoja pašreferences komunikācijā, līdz tā kļuva par vienu no kultūras paradigmām – kā sabiedrība sevi redz un saprot līdz mūsdienām,” uzskata kultūras socioloģe Dagmāra Beitnere, piebilstot, ka 20. gs. beigās šī identitāte ir arī kā ironiska pašapcere.²³⁷ Sava nozīme identitātes attīstībā bija arī sociālekonomiskajiem apstākļiem, kas noteica, piemēram, zemnieku un latviešu nācijas vienādošanu pirmās Latvijas Republikas laikā un pretēji – lauksaimniecības politikas veidotāju un ekspertu vēlmi attālināties no vīzijas par Latviju kā agrāru valsti mūsdienās.

Turpmākajās apakšnodaļās īsi raksturošu svarīgākos atslēgnotikumus laukos un lauksaimniecībā pirmās Latvijas neatkarības laikā, kad tika radīta “zemnieku nācija” agrārās reformas rezultātā un Latvijas okupāciju laikā, kad mērķtiecīgi tika lauztas tradicionālās zemniekošanas prakses un līdz ar to – arī lauku dzīvesveida mugurkauls.

²³⁵ Bušs, O., Ernstsone, V. (2009). *Latviešu valodas slenga vārdnīca*. 339–340. lpp.

²³⁶ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 20. lpp. Plašāk par lauku kā problēmas izpratni sk. 21.–29. lpp.

²³⁷ Beitnere, D. (2003). *Pašreferenču latviešu kultūras paradigmā (20. gadsimta 20.–40. gadi un 90. gadi līdz mūsdienām)*. *Disertācija socioloģijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, Rīgas Stradiņa universitāte. 5. lp.

3.2.1. Latvijas lauki un lauksaimniecība līdz 1940. gadam

Zemnieku emancipācija 19. gs. pēc brīvlaišanas vienlaikus tālaika ideologu skatījumā bija arī latviešu emancipācija, kas veidoja pamatu latviešu tautas līdztiesībai un pilnvērtībai.²³⁸ Zemnieku migrācija 19. gs. otrajā pusē apliecina zemes kā vērtības nozīmi. Iespēja iegūt savu zemi bija iemesls zemnieku izceļošanai no Baltijas guberņām uz Krieviju. „19. gs. zemnieka identitātes pamatkodolu veidoja „sava zeme”. Ja to nebija iespējams iegūt dzimtenē, tad zeme, līdz ar to labklājība un dzīves jēgas papildījums, tika meklēta ārpus tās robežām,” skaidro vēsturniece Vita Zelče.²³⁹

Pirms Pirmā pasaules kara līdz agrārājam reformai 55% zemes piederēja muižniecībai un 45% – zemniekiem (mazgruntniekiem). Būtiski, ka 55% no visas zemes veidoja 881 zemes īpašums, kas bija lielāks par 500 hektāriem, tādējādi „zemes lielākā daļa piederēja dažām simtu ģimenēm, kamēr lauku iedzīvotāju vairākums bija bezzemnieki”.²⁴⁰ Tie strādāja par algotajiem strādniekiem lielsaimniecībās.²⁴¹ Taču situācija mainījās pēc neatkarīgās Latvijas valsts agrārās reformas, ko noteica 1920. gada agrārlikums. Reformas rezultātā bija iznīcinātas muižas ar vairāk nekā 500 hektāriem zemes, bet bija krietni pieauga mazo un vidējo saimniecību skaits.²⁴²

Politoloģe Katrīna Švarca (*Schwartz*) raksta, ka nācijas būvēšanas pamatā radikālais solis – nelielu zemes gabalu piešķiršana tik daudziem latviešiem, cik vien iespējams, – bija virzīts uz zemnieku nācijas radīšanu konservatīvā un etniski homogēnā nācijas valstī, kurā zemnieki būtu latviešu nacionālās identitātes prototips. Valdošā elite zemniecību uzlūkoja par visspēcīgāko bastionu pret padomju boļševisma un vietējo komunistu un sociālistu ietekmes draudiem.²⁴³ Līdzīgi uzskata arī vēsturnieks Aivars Stranga – zemes izdalīšanas bezzemniekiem nolūks bija

²³⁸ Sk.: Plakans, A. (1974). Peasants, intellectuals and nationalism in the Russian Baltic Provinces, 1820–1890. *Journal of Modern History*, 46, 445–475.; Plakans, A. (1981). The Latvians. In: Thaden, E. C. (ed.). *Russification in the Baltic Provinces and Finland, 1855–1914*. Princeton: Princeton University Press. P. 207–284.; u.c.

²³⁹ Zelče, V. (2011). Migrācijas lielākās plūsmas: 19. gs. sākums – 1991. gads. Grām.: Zepa, B., Kļave, E. (galv. red.). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību: 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 50.–51. lpp.

²⁴⁰ Skujenieks, M. (1938). *Latvijas statistikas atlās*. Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde. 22. lpp.

²⁴¹ Starcs, P. (2003). Latvijas lauksaimniecība. Grām.: Grīnberga, H., Auns, M. (sast.). *Latvieši: XX gadsimta 20.–30. gadu autoru rakstu krājums*. Rīga: Valērija Belokoņa izdevniecība. 259. lpp.

²⁴² Valsts zemes fondā tika ieskaitīta valsts un muižu zeme, agrākiem īpašniekiem atstājot neatsavināmo daļu 50–100 ha apmērā. Fonda zeme tika iedalīta jaunsaimniecībām (22 ha zemes varēja pievienot 5 ha lauksaimnieciski neizmantojamas zemes, piemēram, mežu līdz 3 ha). Reformas rezultātā apmēram 1300 lielsaimniecību vietā bija izveidojušās ap 70 000 jaunu dažāda tipa lauku saimniecību. Citur literatūrā norādīts – līdz 1929. gada 1. janvārim 102 000 bija dibinātas no jauna – savu zemi bija ieguvuši kādreizējie bezzemnieki. Sk.: Skujenieks, M. (1938). *Latvijas statistikas atlās*. 22. lpp.; Starcs, P. (2003). Latvijas lauksaimniecība. 259., 268., 272. lpp.; Adamovičs, P. (1936). Ievadam. Īss pārskats par Latvijas ģeogrāfiju. Grām.: Balodis, F., Šmits, P. (red.). *Latvieši*. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. apgāds. 28. lpp.

²⁴³ Schwartz, Z. S. K. (2006). *Nature and national identity after communism: Globalizing the etnoscape*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press. P. 8., 43.

pasargāt Latviju no komunisma, stihiskiem agrāriem/sociāliem nemieriem. Jaunsaimnieki bija savas valsts patrioti, un viņu veidotās jaunsaimniecības – visas Latvijas lepnums.²⁴⁴

Jau 20. gs. 30. gados zinātnieks Pēteris Starcs rakstīja, ka agrārā reforma, gandrīz divkārtējot zemnieku skaitu un piešķirot „savu stūrīti zemes”, ir stiprinājusi valsti un radījusi tūkstošus “pašreizējās tās sargātāju”.²⁴⁵ Lai gan ekonomiskā ziņā agrārās reformas sasniegumi nav viennozīmīgi vērtējami, jaunsaimniekus raksturoja liela darba mīlestība un apņēmība.²⁴⁶

Sevišķa saimniecības latviskošana uzplauka pēc Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma izveides. Režīms plaši atbalstīja zemniekus kā “nacionālās valsts un mūžīgās Latvijas garantus”, kā “latviešu aristokrātijas un kultūras avotu”, norāda vēsturnieks Ilgvars Butulis. Viņš vērtē, ka tolaik “labi un kārtīgi padarīts darbs tika pacelts valsts politikas līmenī, atbilda latvieša tradicionālajai mentalitātei”.²⁴⁷ Reizē ar tautas vadoņa tēlu arī pats Ulmanis iemiesoja sevī lauku saimnieka tēlu, akcentējot vienkāršību un saimnieciskumu. Arī tā laika plašsaziņas līdzekļi viņu reprezentēja kā labu, jebkurā saimniecības nozarē ieinteresētu saimnieku.²⁴⁸

Interesanti, ka pirms dažiem gadiem veiktā aptaujā par 20. gs. Latvijas vēsturē vispozitīvāk vērtējamo personību respondenti visbiežāk minējuši tieši Ulmani (30,8%).²⁴⁹ Lai gan arvien pieaug zināšanu apjoms par pretrunīgi vērtējamo Ulmaņa personību, Ulmaņlaiki rosina „asociācijas ar labiem laikiem un labiem cilvēkiem” un „latviešu kolektīvajā atmiņā simbolizē “zaudēto paradīzi””, norāda vēsturniece Zelče.²⁵⁰

20. gs. 30. gados Latvija tika raksturota kā “lauksaimniecības valsts, jo ar to nodarbojas vairāk kā 2/3 no visiem iedzīvotājiem (66%)”.²⁵¹ Gan demokrātiskās, gan autoritārās politiskās

²⁴⁴ Stranga, A. (2005). Ekonomiskā un sociālā attīstība. Grām.: Bleiere, D. [u.c.]. (2005). *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 172.–173., 176. lpp.

²⁴⁵ Starcs, P. (2003). Latvijas lauksaimniecība. 273. lpp. Par agrāro reformu tuvāk sk.: Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture: 1914–1945*. [Stokholma]: Daugava. 233.–257. lpp.; Bērziņš, V. (atb. red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīgā valsts. 1918–1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 380.–395. lpp.; u.c.

²⁴⁶ Stranga, A. (2005). Ekonomiskā un sociālā attīstība. 175. lpp.

²⁴⁷ Butulis, I. (1999, 17. jūl.). Vadonis nāk! *Sestdiena*. 7., 19. lpp.

²⁴⁸ Turpat.; Hanovs, D., Tēraudkalns, V. (2012). *Laiks, telpa, vadonis: Autoritārisma kultūra Latvijā: 1934–1940*. Rīga: Zinātne. 157., 228. lpp.

²⁴⁹ SKDS. (2010). *Nacionālā identitāte: Dimensijas. Vēsturiskā atmiņa*. LU SZF pasūtīts pētījums valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte” ietvaros.

²⁵⁰ Zelče, V. (2007). Ievads: Reiz dzīvoja/reiz bija... Grām.: Zelče, V. (galv. red.). *Agora*. 6. sēj.: *Reiz dzīvoja Kārlis Ulmanis*. Rīga: Zinātne. 7.–18. lpp. Vairāk par Kārļa Ulmaņa mītu sk.: Naglinska, E. (2007). Mīts par Kārli Ulmani latviešu presē (1989–2004). Grām.: Grām.: Zelče, V. (galv. red.). *Agora*. 6. sēj.: *Reiz dzīvoja Kārlis Ulmanis*. Rīga: Zinātne. 30.–97. lpp.

²⁵¹ Tiesa, 1920. gados lauksaimniecībā nodarbināto skaits bija vēl lielāks. Statistika liecina, ka 1920. gadā lauksaimniecībā un zvejā bija nodarbināti gandrīz 80% strādājošo Latvijas iedzīvotāju, bet 1925. gadā – 68%. Statistikā Margērs Skujenieks to skaidro ar saimnieciskās dzīves atjaunošanos, tāpēc pieaudzis nodarbināto skaits rūpniecībā, tirdzniecībā u.c. nozarēs. S.: Adamovičs, P. (1936). Ievadam. 28. lpp.; Skujenieks, M. (1928). *Latvija 1918.–1928. gados*. Rīga: Valsts Statistiskās pārvaldes izdevums. 10.–11. lpp.

iekārtās posmā publiskajā diskursā zemniecība un lauku darbi tika slavināti mākslā, muzejos, pieminekļos un publiskajās izrādēs. Nācijas raksturs tika savīts ar zemniecības vērtībām un zemes darbu strādāšanu.²⁵² To stiprināja arī politiķu, filozofu, literātu un publicistu veikums, akcentējot zemniecības prioritāro lomu tautsaimniecībā un latvietības izpratnē. Piemēram, politiķis Adolfs Klīve referātā Latviešu Zemnieku Savienības kongresā ir uzskaitījis iemeslus, kāpēc zemniecība uzskatāma par katras tautas svarīgāko pamatu. Pirmkārt, zemniecība ražo “vispirmāko, visnepieciešamāko” – pārtiku. Otrkārt, nodrošina tautas pieaugumu: „Kur nav zemnieku, tauta vairs neairojas, bet iet atpakaļ.”²⁵³ Treškārt, politiķis norāda uz zemnieku kā nacionālisma sarga un glabātāja lomu: „Nav iespējams nacionālisms bez zemnieka. Zemnieks un tikai zemnieks ir cieši saistīts ar valsts teritoriju, ar savu zemi.”²⁵⁴

Klīve uzsver lauksaimnieku ieguldījumu tautas garīgā mantojuma radīšanā un uzturēšanā:

garīgā ziņā zemnieks ir savas nācijas sargs. Tautas dziesmas, pasakas, teikas, parašas, ko visas tautas tā ciena, nav pilsētā radušās, bet radušās lauku sētās. Zemnieks ir arī tas, kas šo gara mantu vērtību vislabāk saprot un visvairāk ciena. Zemnieks ir savas tautas pirmo tradīciju un dzīves īpatnību radītājs, tālāk veidotājs un tulks. Viņš pats ir īpatnis, no kā veidojas tautas, no kā izaug pats daudzpusīgais nacionālisma jēdziens.²⁵⁵

Tādējādi politiķis aicina uzlūkot zemniekus kā “nacionālas, daiļas un spēcīgas Latvijas pamatu”.²⁵⁶ Līdzīgu ideju par zemniekiem un lauksaimniecību kā Latvijas pamatu ir paudis filozofs Pauls Jurevičs. Viņš apgalvoja, ka zemnieki “ir tautu mugurkauls”, jo viņi pārmaiņās ir stabilitātes un tradīciju uzturētāji pretstatā pilsētniekiem, kas visvieglāk pakļaujas dažādām, ne vienmēr labvēlīgām ārpusaules ietekmēm.²⁵⁷ Turpretī “zemnieks turas ar lielu uzticību un neatlaidību vispāri pie vecām parašām un tradīcijām, radīdams ar to svētīgu pretstatu mūsu modernai neprātīgai tieksmei uz pārmaiņu pārmaiņas dēļ, skriešanai pēc jaunā, tāpēc tikai, ka tas ir jauns”.²⁵⁸

²⁵² Schwartz, Z. S. K. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 8.

²⁵³ Klīve, A. (1931). *Zemnieks un politika: Referāts Latv. Zemnieku Savienības XV. Kongresā 1931*. Rīga: Latv. Zemn. Savienības izdevums. 16. lpp.

²⁵⁴ A. Klīve liek vienlīdzības zīmi starp latviešiem un zemniekiem, rakstot: “Cik tālu sniedzas kādas tautas zemnieku sēta, tik tālu valda šīs tautas nacionālisms. Zemnieks ir savas apdzīvotās zemes robežas vilcējs, un mēs bez pārspilējuma varam teikt, ka tautu pašnoteikšanās tiesības visumā nav nekas cits kā citiem vārdiem izteiktas zemnieku pašnoteikšanās tiesības.” Sk.: Klīve, A. (1931). *Zemnieks un politika*. 16.–17. lpp. Jānorāda, ka A. Klīves citātos garumzīmes ir liktas atbilstoši pašreizējiem latviešu valodas likumiem.

²⁵⁵ Turpat. 17. lpp.

²⁵⁶ Turpat. 32. lpp.

²⁵⁷ Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. Rīga: Valtera un Rapas apgāds. 153. lpp. Arī vēsturnieks Modris Ekšteins, raksturodams mazos zemes īpašniekus pirmās Latvijas Republikas laikā, atzīmē, ka viņi “kļuva par ekonomikas un kultūras mugurkaulu”. Sk.: Ekšteins, M. (2002/1999). *Ceļā kopš rītausmas*. Rīga: Atēna. 142. lpp.

²⁵⁸ Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. 242. lpp.

Tāpat kā Klīve, arī Jurevičs bija pārliecināts, ka zemniecība ir ne tikai tautas garīgā spēka krātuve, bet arī nepieciešama tautas atjaunotnes nodrošināšanā. Kamēr “pilsētu dzīve ved pie dzimstību samazināšanās”, lauku iedzīvotājiem bija lielas ģimenes ar kuplu bērnu skaitu. Tālab filozofs skaidro, ka zemnieku atbalstīšana “ir nepieciešama taisni no dziļāko nacionālo interešu viedokļa”, jo “rūpes par latvju zemniecību, var teikt, pilnīgi sakrīt ar rūpēm par latvju tautu”. Jurevičs izmanto argumentu, ka latviešus “var glābt tikai tas, ka mēs turamies pie laukiem”.²⁵⁹

Kopumā pirmās Latvijas Republikas laikā lauki un to iedzīvotāji piedzīvoja pārmaiņas, kas tautas sociālajā atmiņā ir atstājušas spēcīgus nospiedumus nacionālās identitātes formēšanās ziņā. Daudzu paaudžu lolotais sapnis par savu zemes īpašumu piepildījās agrārās reformas rezultātā, lai gan ne vienmēr salīdzinoši nelielie zemes īpašumi nodrošināja pārticību. Šis laika periods tiek pārspriests ģimeņu sarunās mūsdienās²⁶⁰ un pozitīvo vērtējumu, iespējams, iemantojis arī lauksaimniecības ekonomisko sasniegumu, piemēram, veiksmīgā lina, koka, sviesta un bekona eksporta, dēļ.²⁶¹

Vēsturnieki, sociologi un citi pētnieki ir vienprātīgi, ka viens no iemesliem, kas ļāva saglabāt latvisko identitāti 50 padomju gadu laikā, rusifikācijas politikas un citos latvisko identitāti slāpējošos apstākļos, bija augstā nacionālā pašapziņa, kas bija radusies/radīta pirmās Latvijas Republikas laikā, un atmiņas par šo laiku.²⁶² Vēsturnieks Marks Jubulis uzsver, ka padomju periodā nacionālā identitāte tika uzturēta, pateicoties vēsturiskās atmiņas izturībai un nacionālajiem mītiem.²⁶³ Latvisko identitāti palīdzēja saglabāt arī grūtības attiecināt vienotu padomju identitāti uz tik dažādām tautām, kādas bija PSRS sastāvā, jo šai padomju identitātei trūka kopīgas kultūras un vēstures pieredzes, kas ļautu padomju cilvēkiem sevi pilnībā ierindot vienā “iedomātajā kopienā”.²⁶⁴

Lai arī okupācijas režīmiem latvisko identitāti neizdevās iznīcināt pilnībā, izjaukt zemnieku tradicionālo dzīvesveidu bija viens no padomju režīma nolūkiem, lai salauztu latviešu identitāti.

²⁵⁹ Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. 235.–239. lpp.

²⁶⁰ Skolēnu un viņu ģimenes locekļu aptauja rāda, ka Kārlis Ulmanis un Ulmaņlaiki ir viena no nedaudzajām vēstures tēmām, kas tiek pārspriesta mājās un/vai par kuru skolēnu ģimenes ieskatos skolā būtu jāstāsta vairāk. Sk.: Ločmele, K. (2011). *(Ne)izstāstītā vēsture: Skola. Mājas. Atmiņa*. Rīga: LU SZF SPPI. 106., 114., 120.–123. lpp.

²⁶¹ Stranga, A. (2005). *Ekonomiskā un sociālā attīstība*. 183. lpp.

²⁶² Vairāk sk.: Butulis, I. (1999, 17. jūl.). *Vadonis nāk!* 7., 19. lpp., Tisenkopfs, T. (1999, 27. nov.). *Latviskā identitāte gadsimta izskaņā*. Es, citi, mēs. *Sestdiena*. 9.–10. lpp.; Apine, I. (2001). *Politoloģija: Ievads etnopsiholoģijā*. Rīga: Zvaigzne ABC. 49. lpp.

²⁶³ Jubulis, A. M. (2007). The persistence of the Baltic nations under Soviet rule: An ethno-symbolist critique of modernist perspectives on the breakup of the USSR. In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: The persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 180.

²⁶⁴ Jubulis, A. M. (2007). The persistence of the Baltic nations under Soviet rule. P. 187.

3.2.2. Tradicionālās zemniecības un lauku identitātes iznīcināšana Latvijas okupāciju periodā

Lauku un lauksaimniecības stāvoklis Latvijā lielā mērā ir bijis atkarīgs no politiskās iekārtas. Nacistiskās Vācijas un divkārtējā Padomju Savienības okupācija zemniekiem nesa krasas pārmaiņas viņu ierastajā dzīvesveidā.

Par pirmo padomju okupāciju (1940–1941) vēsturnieks Aivars Stranga raksta: „Tas, kas bija krāts daudzu paaudžu garumā, bija nolemts pilnīgai iznīcībai, izlaupīšanai un nonākšanai okupantu un kolaboracionistu rokās”.²⁶⁵ Vispirms jānorāda 1940. gada agrārreforma. Mēnesi pēc okupācijas tika nacionalizēta visa zeme un saimniecībām konfiscēta bez atlīdzības zeme virs 30 hektāriem. Stranga uzskata, ka tādējādi „Latvijas lauku mugurkauls, stiprās zemnieku saimniecības, bija salauzts”. Viņaprāt, laukiem, kur dzīvoja lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju un bija lielākais etnisko latviešu skaits, padomju režīma pārmaiņas bija vistraģiskākās, jo „lauki bija Latvijas kultūras un civilizācijas būtiskākā daļa”. Bezzemniekiem un nelielajām saimniecībām zemi piešķīra „ar sociālā taisnīguma lozungiem”, lai gan tāds solis nebija ekonomiski pamatots un mērķis bija cits – iznīcināt lielsaimniecības un veicināt pretrunas laukos.²⁶⁶

Arī vācu okupācijas laikā zemnieki nevarēja strādāt patstāvīgi. Vācu iestādes Latviju uzlūkoja kā lauksaimniecības produkcijas nodrošinātāju – zemniekiem bija jāsaģādā obligātās pārtikas produktu, linu šķiedru, aitas vilnas un citas nodevas.²⁶⁷ Zemniekiem tika adresēta „galvenā darba propagandas deva”, piemēram, aicinājums apstrādāt bez saimniekiem palikušo zemi. Lauku darbos bija iesaistīti arī skolēni un pilsētnieki, kuru dalība ražas novākšanā presē bija attēlota ar īpašu pacilātību. Pilsēta avīžu reprezentācijā iemiesoja vitālo spēku zuduma vietu un cilvēka morālā pagrimuma cēloni, savukārt lauki – mieru.²⁶⁸ Pētījumā par nacionālsociālistu režīma īstenoto propagandu Latvijā vēsturnieks Kaspars Zellis aktualizē būtisku jautājumu:

Vai šī lauku dzīves propagandēšana ar tās idealizāciju biju Ulmaņa režīma propagandas atbalss, vai arī tā atainoja vācu skatījumu uz demogrāfisko stāvokli laukos? Domājams, ka jāņem vērā abi faktori, – Ulmaņa režīma antiurbāno propagandu nedrīkst saistīt tikai ar paša Ulmaņa personību, bet jāņem vērā, ka dzimstības samazināšanās un cilvēku aizplūšana uz pilsētām jau režīma beidzamajos gados radīja valsts mēroga problēmas ekonomiskajā politikā. Nacisti to ņēma vērā un apzinājās, jo Latvijas galvenais uzdevums bija būt vienai no Vācijas pārtikas apgādniecēm. Tādējādi arī lauku dzīves popularizēšana jāuzskata par nacistu plāniem atbilstošu.²⁶⁹

²⁶⁵ Stranga, A. (2005). Latvijas okupācija un iekļaušana PSRS (1940–1941). Grām.: Bleiere, D. [u.c.]. *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 218. lpp.

²⁶⁶ Turpat. 218.–219., 221.–222. lpp.

²⁶⁷ Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture*. 911.–920. lpp.

²⁶⁸ Zellis, K. (2012). *Ilūziju un baiļu mašīnērija: Propaganda nacistu okupētajā Latvijā: vara, mediji un sabiedrība (1941–1945)*. Rīga: Mansards. 285.–286., 288., 292. lpp.

²⁶⁹ Turpat. 292. lpp.

Apkopjot par zemniecību nacistiskās Vācijas laikā, darba apstākļi laukos bija smagi, un trūka darbaroku,²⁷⁰ taču vismaz pašos pamatos tika saglabāta tradicionālā individuālā zemniecība. Padomju periodā tradicionālais zemnieka dzīvesveids tika pilnībā izārdīts.

Padomju varas atjaunošana (1945. gadā) laukos ievirzīja “brutālu tradicionālo zemnieku tradīciju destrūkciju”.²⁷¹ Individuālajai zemniecībai kļūstot par kolhozu zemniecību, lauku iedzīvotājiem nācās mainīt ierastās dzīves/saimniekošanas prakses, pārraut līdzšinējās zemesviensētas-saimnieka attiecības. Padomju gados lauksaimniecības vadība bija vērsta uz zemnieku kā lielas sociālas grupas iznīcināšanu. Tas tika darīts, nojaucot līdzšinējos zemnieku tradicionālā dzīvesveida simbolus, – tika atņemta zeme, individuālās saimniecības pārvērstas kopīgajās jeb kolhozos un sovhozos, iznīcinātas viensētas, turīgākie saimnieki izsūtīti uz Sibīriju. Ņemot vērā pirmās Latvijas Republikas laika uzsvāru uz zemniekiem kā latviešu identitātes mugurkaulu, šīs darbības bija kā trieciens tā salaušanai.

Jau 1941. gada 14. jūnija deportācijā uz Sibīriju tika izsūtīti 1345 zemnieki (8,7 procenti no visiem deportētajiem).²⁷² “Galvenie Kompartijas stratēģiskie mērķi bija “kulaku” kā šķiras likvidācija un vispārēja kolektivizācija,” raksta vēsturniece Daina Bleiere.²⁷³ Tika izmantotas gan ekonomiskas sankcijas (paaugstinātas nodevas, nodokļi, meža darbu normas), gan represīvie pasākumi – 1949. gada 25. marta deportācija (tajā pamatā izsūtīja lauku iedzīvotājus). Tas bija viens no līdzekļiem straujākai kolektivizācijai PSRS.²⁷⁴

Vēl viens iemesls bija arī pretpadomju bruņotās pretošanās kustības likvidēšana. Tieši latviešu zemnieki veidoja lielu daļu nacionālo partizānu atbalstītāju. Pēc 1949. gada deportācijas, kura skāra pamatā lauku iedzīvotājus, bruņotā pretošanās kustība kļuva vājāka.²⁷⁵ Bleiere norāda,

²⁷⁰ Zellis, K. (2012). *Ilūziju un baiļu mašīnērija*. 287. lpp.; Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture*. 914.–915. lpp.

²⁷¹ Jubulis, A. M. (2007). The persistence of the Baltic nations under Soviet rule. P. 185.

²⁷² Riekstiņš, J. (2001). 1941. gada 14. jūnija deportācija. Grām.: Šķiņķe, I. (proj. vad.). *Aizvestie: 1941. gada 14. jūnijs*. Rīga: Latvijas Valsts Arhīvs; Nordik. 14. lpp.; Stranga, A. (2005). *Latvijas okupācija un iekļaušana PSRS (1940–1941)*. 227. lpp.

²⁷³ Bleiere, D. (2007). Zemniecības pretošanās padomju režīma politikai Latvijā (1945–1953). Grām.: Ērglis, Dz. (sast.). *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 10. sēj.: Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1959. gadā. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2002. gada pētījumi. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 521. lpp.

²⁷⁴ Oficiālā nostāja neatbalstīja “kulaku” līdzdalību kolhozos vispār. Daļa no viņiem labprāt būtu tiem pievienojušies, lai uzlabotu savus apstākļus – padomju režīma zemes reformu un nodevu un nodokļu politikas rezultātā “vairākums “kulaku” bija ekonomiski daudz sliktākā stāvoklī nekā t. s. vidējie zemnieki”. Sk.: Bleiere, D. (2007). *Zemniecības pretošanās padomju režīma politikai Latvijā (1945–1953)*. 519.–521. lpp.

²⁷⁵ Pēc dažām aplēsēm nacionālo partizānu sastāvā ap 80% bija zemnieki. Sevišķi daudzi padomju režīma pretinieki pārstāvēja jaunsaimniekus, kas ieguva zemi pēc agrārreformas pirmās Latvijas Republikas sākumposmā. Vairāk sk.: Jansons, R. (2004). Bruņotās pretošanās kustības apspiešana pirms Latvijas iedzīvotāju deportācijas 1949. gadā. 483. lpp. Par šo jautājumu sk. arī: Strods, H. (2006). Nacionālie un padomju partizāni Baltijā 1941.–1956. gadā. 30. lpp.; Ģērmanis, U. (1995). Pretestība okupantiem ir cildena lieta. Grām.: Kalvāns, A. (sast.). *Uz ežiņas galvu liku*. 2. grām. Rīga: Daugava. 15. lpp.; Bleiere, D. (2005). *Latvija PSRS sastāvā*. Grām.: Bleiere, D. [u.c.]. (2005). *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 317. lpp.

ka “zemniecības centieni par katru cenu saglabāt savu zemi un saimniecību” bija spēcīgs dzinulis organizētai pretošanās kustībai, jo zemnieki no kolhoziem baidījās, attieksme bija dažāda – no naidīgas līdz nogaidošai.²⁷⁶

20. gs. 40. gadu beigās tika uzsākta “paātrināta un piespiedu” kolektivizācija.²⁷⁷ Tā izmainīja ne tikai ražošanas veidu un īpašuma formu, bet arī bija par iemeslu “milzīgām sociālām, demogrāfiskām un tikumiskām pārmaiņām”.²⁷⁸ 1949.–1953. gadā, kad kolhozi kļuva par galveno lauksaimniecības organizāciju, tika pastiprināti ierobežoti individuālie zemnieki, pēc tam – atsākās kolhozu “tīrīšana” no “kulakiem”, kas vēl nebija izsūtīti. Piemēram, viņi biogrāfijā atrada faktus par dalību mazpulkos vai radiem trimdā. Kolhozu vadībā labu saimnieku vietā nokļuva cilvēki bez šim darbam nepieciešamām prasmēm, tādējādi kopsaimniecību attīstība bija apgrūtināta. Dažādi ierobežojumi augstāku nodokļu un nodevu veidā kolhozu zemniecībai veicināja tās neieinteresētību savā darbā, pat apātiju. Saruka arī kolhoznieku ienākumi. Par neloyalitāti padomju režīma varēja tikt uzskatīta jebkura izpausme, “ko varētu nosaukt par zemniecības normālu uzvedību, normāliem gadsimtos ieaudzinātiem instinktiem”.²⁷⁹

Lai gan statistika rādīja, ka 1952. gadā Latvijā bija kolektivizētas 98,8% zemnieku saimniecības, iespējams, šis skaitlis bija maldīgs. Atsevišķās ciema padomēs kolhozā bija iestājušās tikai nepilni 49% vai 70% saimniecību. Bleiere uzskata: “Aiz šiem procentiem slēpjas tūkstošiem zemnieku, kas spītīgi turējās pie savas saimniecības, lai gan tika darīts viss iespējama, lai piespiestu viņus no tā atteikties.”²⁸⁰

Lauksaimniecība tika pakļauta dažādām kampaņām, lai gan tās visbiežāk nebija atbilstošas reālajiem apstākļiem, piemēram, rīkojumi kolhozu palīgozaru likvidēšanai, virzība uz kukurūzas audzēšanu u.c.²⁸¹

Padomju gados publicētajā lauku un lauksaimniecības raksturojumā izteikti vērojama ideoloģijas ietekme. Tā izpaudās apgalvojumos par lauksaimniecības straujo izaugsmi un intensifikāciju, kritizējot apstākļus laukos pirmās Latvijas Republikas laikā u.c. Piemēram, foto albumā “Padomju Latvija” tika akcentēts, cik “brīnumaini šajos gados pārvērtušies Latvijas lauki.

²⁷⁶ Bleiere, D. (2007). Zemniecības pretošanās padomju režīma politikai Latvijā (1945–1953). 518. lpp., 540. lpp.

²⁷⁷ Riekstiņš, J. (2007). 1949. gada 25. marta deportācija. Grām.: Āboliņa, A. [u. c.]. (sagat.). *Aizvestie: 1949. gada 25. marts*. 1. sēj. 9. lpp.

²⁷⁸ Bleiere, D. (2005). Latvija PSRS sastāvā (1945–1990). 334. lpp.

²⁷⁹ Bleiere, D. (2007). Zemniecības pretošanās padomju režīma politikai Latvijā (1945–1953). 523.–524., 537–538. lpp.

²⁸⁰ Turpat. 537. lpp.

²⁸¹ Bleiere, D. (2005). Latvija PSRS sastāvā (1945–1990). 339.–340. lpp. Vairāk sk. atmiņas Valkas rajona saimniecības “Grundzāle” 30 gadu pastāvēšanas gadskārtā publicētajā izdevumā: Freimanis, A. (1990). *Grundzāle*. Rīga: Avots. 13., 18. lpp.

Pagātnē nogrimuši zemniecības nabadzības un trūkuma gadi, nogurdinošs darbs, kad galvenais darbaspēks laukos bija cilvēka rokas”.²⁸² Kolhozu un sovhozu elektrifikācija, ražas novākšana ar kombainu un traktoru tūkstošiem, industrializācija un lielais skaits jauno speciālistu, kas strādā “tīrumos un fermās” – šādi ideoloģiska satura piemēri tika rādīti kā izaugsmes apliecinājumi.²⁸³

Tika veidotas vairākas ideoloģiskas konstrukcijas par laucinieku dzīvi pirms un pēc padomju varas nodibināšanas, tostarp, asi kritizēta zemnieku dzīve neatkarīgās Latvijas laikā: “Bijušais sīkstais individuālisms un “sava zemes stūrīša” filozofija, izrādījās, ir nevis latviešu zemnieka iedzimta īpašība, kā to savā laikā centās iestāstīt buržuāziskā propaganda, bet gan – sociālās iekārtas zīmogs”.²⁸⁴ Turpretī dzīve padomju republikas laukos raksturota kā “pārticīga un sabiedriskās rosmes apgarota”, ar kultūras līmeņa paaugstināšanos kolhozos un mājām, kas aprīkotas ar gāzi, radio un televīziju. Lauku tuvināšanās pilsētai tika uzlūkota kā Komunistiskās partijas politikas mērķis un īpaši laba pazīme. Par tādu uzskatīja arī rūpniecisku ražošanu un cilvēku pārcelšanos no viensētām “uz dzīvi labiekārtotos ciematos [..]. Līdztekus modernām dzīvojamām mājām tiek celti jauni kultūras nami, skolas, medicīnas un bērnu iestādes, veikali, ēdnīcas, sadzīves pakalpojumu uzņēmumi”.²⁸⁵ Tādējādi tika veidots ideoloģisks vēstījums par laucinieku labo dzīvi padomju gados. Kā nepieciešamība dzīves līmeņa uzlabošanai tika rādīta arī viensētu likvidācija.

Lai gan pamatā pirmais viensētu likvidācijas vilnis bija pagājis, 20. gs. 70. gados joprojām tika aktualizēts uzskats, ka “svarīgākā sociāli ekonomiskā problēma Latvijas PSR lauksaimniecībā ir lauku iedzīvotāju pārvietošana no viensētām uz ciematiem”.²⁸⁶ Aizvien 60% šādu dzīvojamo māju neatradās fermu, padomju saimniecību, kolhozu tuvumā, bet tas savukārt tika reprezentēts kā fakts, kas nesekmē lauksaimniecisko ražošanu, kavē industrializāciju un sadzīves un kultūras apstākļu uzlabošanu, veicina jaunatnes došanos uz pilsētām.²⁸⁷ Par ciematu dzīves priekšrocībām tika stāstīts arī bērniem adresētās grāmatās, piemēram, Imanta Ziedoņa “Kas tas ir – kolhozs?”. Paralēli izglītojošai informācijai par dažādiem lauksaimniecības, lauku dzīves jautājumiem, tajā rodams arī ideoloģisks skaidrojums cilvēku nepieciešamībai pārcelties no tālajām lauku mājām uz centru, kur tuvumā ir skola, ēdnīca, kultūras nams utt.²⁸⁸

²⁸² Vanadziņš, Z. (sast.). (1970). *Padomju Latvija: [Fotoalbums]*. Rīga: Liesma. 3. lpp.

²⁸³ Turpat.

²⁸⁴ Barkāns, J. (sast.). (1977). *Padomju Latvija: Albums*. Rīga: Liesma. 6. lpp.

²⁸⁵ Turpat.; Savčenko, V. (1973). *Padomju Latvijas lauki šodien un rīt*. Grām.: Savčenko, V. (atb. red.). *Padomju Latvijas lauki: Darbs un dzīve*. Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas vēstures institūts. Rīga: Zinātne. 5. lpp.

²⁸⁶ Savčenko, V. (1973). *Padomju Latvijas lauki šodien un rīt*. 36. lpp.

²⁸⁷ Turpat.

²⁸⁸ Piemēram, Ziedonis, I. (1983). *Kas tas ir – kolhozs?* Rīga: Liesma. 11.–13. lpp.

Politoloģe Švarca uzskata: tā kā viensēta bija viens no latvietības simboliem, jaunas kolektīvās identitātes radīšanai padomju varai vajadzēja likvidēt individuālās saimniecības, kas bija etnogrāfiskā saite ar zemnieku nāciju.²⁸⁹ Lauksaimniecības intensifikācijas vārdā tika sākta arī laukos augošo ozolu spridzināšana.²⁹⁰

20. gs. 80. gadu sākumā lauksaimniecību un tās reprezentāciju publiskajā telpā ietekmēja 1982. gadā pieņemtā PSRS Pārtikas programma laikam posmam līdz 1990. gadam. Tās nolūks bija “pēc iespējas īsākā laikā nodrošināt mūsu zemes iedzīvotāju stabilu apgādi ar pārtikas produktiem”, PSKP CK ģenerālsekretārs Leonīds Brežņevs to traktēja ne tikai kā ekonomisko, bet arī aktuālo sociāli politisku uzdevumu.²⁹¹ Tam bija arī pamatots iemesls – netika apmierināts pieprasījums pēc piena un gaļas izstrādājumiem, tāpat nepietika dārzeņu un augļu.

Pārtikas programma paredzēja realizēt pasākumu kompleksu, aptverot uzlabojumus vairākos tautsaimniecības līmeņos – sākot ar lauksaimniecības vadīšanas uzlabošanu un beidzot ar lauksaimniecības darbinieku materiālās ieinteresētības palielināt produkcijas ražošanu un tās kvalitāti paaugstināšanu, jaunu darbinieku piesaisti laukiem. Tam savukārt bija pakārtoti nākamie uzdevumi – uzlabot lauku iedzīvotāju sadzīves un kultūras pasākumus, nodrošināt ar dzīvokļiem, palīdzēt individuālo māju celtniecībā u.tml. Programmā tika uzsvērts arī jau iepriekš izskanējušais mērķis izlīdzināt sociālās atšķirības starp pilsētu un laukiem. Svarīgo uzdevumu kategorijā tika ierindota arī nepieciešamība celt lauksaimniecības darba prestižu.²⁹²

Šo faktu, iespējams, var uzskatīt par sava veida robežšķirtni padomju režīma īstenotajā lauku politikā. Atzīstot pārtikas produktu nepietiekamību un citas nepilnības, kas ir kavējušas pietiekamu produkcijas sagādi, pozitīvāk tika vērtētas piemājas saimniecības. Pret to lielumu, kuru stingri uzmanīja, sāka izturēties pielaidīgāk. Tas bija viens no pirmajiem soļiem, kas sekmēja pavērsienu 20. gs. 80. gadu beigās, kad individuālajiem zemniekiem radās iespēja iegūt zemi lietošanā ražošanas vajadzībām un pēc aptuveni 40 gadu pārtraukuma atkal iedzīvināt tradicionālo zemniekošanas dzīvesveidu, kas balstās saimnieka un savas zemes kopsakarībā.

²⁸⁹ Schwartz, K. S. Z. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 58.

²⁹⁰ Par to var lasīt, piemēram, lauksaimnieka, ekonomikas doktora Jūlija Beļavnieka atmiņu grāmatā. Sk.: Beļavnieks, J. (2011). *...bet tā bija!* Rīga: Trīsdesmit seši. 140.–142. lpp.; Savukārt par žurnālistu atlaišanu no darba par uzspridzināto Taurupes ozolu filmēšanu sk.: Ziedonis, I. (1998). *No kalna uz kalnu jeb saglabāšanas instinkts*. Grām.: Ziedonis, I. (1998/1992). *Tutepatās*. Rīga: Nordik. 10. lpp.

²⁹¹ Brežņevs, L. (1982). Par PSRS Pārtikas programmu laika posmam līdz 1990. gadam un tās realizēšanas pasākumiem. Grām.: PSKP CK. Plēnums. *PSRS Pārtikas programma laika posmam līdz 1990. gadam un tās realizēšanas pasākumi: PSKP CK 1982. gada maija plēnuma materiāli*. Rīga: Avots. 5. lpp.

²⁹² L. Brežņevs referātā norādīja, ka pieprasījuma pārsvars pār produktu ražošanu izveidojies saistībā ar iedzīvotāju naudas ienākumu pieaugumu, ar to, ka samazinājies ekonomikas agrārajā sektorā tieši nodarbināto cilvēku skaits un pieaudzis pilsētu iedzīvotāju skaits. Tāpat tika netieši izteikti pārmetumi lauku iedzīvotājiem, kas paši ar katru gadu plašāk iegādājās pārtikas produktus valsts tirdzniecības tīklā Sk.: Brežņevs, L. (1982). Par PSRS Pārtikas programmu laika posmam līdz 1990. gadam un tās realizēšanas pasākumiem. 6., 9.–15., 66.–68. lpp.

4. NACIONĀLĀS IDENTITĀTES, SOCIĀLĀS ATMIŅAS, LAUKU UN MEDIJU TRANSFORMĀCIJAS LATVIJĀ KOPŠ 20. GS. 80. GADIEM

Ceļš uz neatkarīgu valsti un tās pirmie 20 gadi bija dažādu pārmaiņu laiks, tāpēc šajā nodaļā aplūkošu daļu no tām, kuras ir ietekmējušas lauku un lauksaimniecības izpratni un tās reprezentāciju medijos. Pirmkārt, tās ir publicistikas tendences lauku reprezentācijā jau kopš 20. gs. 80. gadiem, otrkārt – jaunu mediju rašanās, kuru uzmanības centrā ir tieši lauku tematika. Treškārt, tā ir zemes un lauku izpratne Trešās atmodas periodā un vēlākajās divās desmitgadēs līdz pat mūsdienām. Ceturtkārt – vispārīgs vēstures apstākļu raksturojums, kā arī raksturošu mediju vides transformācijas šajā laikā kopumā.

4.1. Lauku reprezentācija latviešu publicistikā un literatūrā

Lai gan 20. gs. 80. gados Latvijas teritorija vēl bija PSRS sastāvā un Trešā atmoda sākās tikai 80. gadu otrajā pusē, tomēr jau desmitgades sākumā pēc Pārtikas programmas pieņemšanas publicistikā un literatūrā bija vērojamas lauku reprezentācijas izmaiņas. Lauku tematikai veltītajos darbos arvien vairāk izskanēja argumenti lauku nozīmei ne tikai tautsaimniecības ziņā, bet arī seno tradīciju, dabas, cilvēciski sirsnīgu attiecību saglabāšanā.

Lauku tēma latviešu literatūrā un publicistikā bijusi pārstāvēta vienmēr, taču ir atšķiršies principi, pēc kādiem tā iztīrāta. Piemēram, 20. gs. 40. gadu nogalē un 50. gadu sākumā lauku dzīves raksturojums un kolektīvizācijas slavinājums bija sociālistiskā reālisma manierē tapušajos darbos, piemēram, Viļa Lāča romānā “Vētra”, Annas Sakses “Pret kalnu”, Jūlija Vanaga dzejas krājumā “Dziļais arums”, Annas Brodeles, Vizbuļa Bērces darbos, u.c. To sižetā dzīve kolhozā rādīta kā “latviešu zemniecības ceļš pret kalnu, uz pārticību”.²⁹³

20. gs. 60. gadu literatūrā pretstatā valdošajam tautas pamatvērtību noliegumam pieauga interese par tautas tradīcijām, folkloru. Imanta Ziedoņa grāmatas “Kurzemīte” pirmā daļa kļuva par vienu no vairāk lasītākajām grāmatām 60.–70. gadu mijā. Literatūras vēsturē tiek vērtēts, ka šī grāmata aizsāka “70. gadu literatūrai raksturīgos savas vēstures un sakņu meklējumus, mēģinot seviš identifikācijas procesā atrast noturīgo un nemainīgo, par tautas izdzīvošanas pamatu izvirzot kultūras nepārtrauktības ideju”.²⁹⁴

²⁹³ Hausmanis, V. (zin. vad.). (2001). *Latviešu literatūras vēsture. 3. sēj.: 1940–1941, 1945–1999*. Rīga: Zvaigzne ABC. 26., 28. lpp.

²⁹⁴ Turpat. 50. lpp.

Līdz ar “Kurzemīti” aizsākās publicistikas spēka laiks, kad tā iedarbības ziņā apsteidza prozu un dzeju.²⁹⁵ Imanta Ziedoņa darbos literatūrkritiķis Guntis Berelis saskata “latviskuma formulas” meklējumus, saucot tos pat par mēģinājumiem stabilizēt latvisko mitoloģiju (līdzīgi kā to darīja, piemēram, Edvarts Virza 20. gs. 30. gados).²⁹⁶ It kā iestājoties pret pastāvošo vērtību relativitāti, literāti 70.–80. gadu (īs)prozā pievērsās harmonijas un stabilitātes meklējumiem “lauku vidē, vitālā un veselīgā pasaules uztverē, cilvēka un tautas biogrāfijā”.²⁹⁷

Jāatzīmē, ka agrāro diskursu latviešu publicistikā un daiļliteratūrā 20. gs. 70.–80. gados veicināja ne vien lokālais konteksts (lauku, lauksaimniecības tradicionālā sasaiste ar latvisko identitāti), bet arī tendences PSRS kopumā. Lauku tradīciju atgādinājums, cildinājums literatūrā un publicistikā pastāvēja kā pretspars industrializācijas un urbanizācijas dominantei PSRS tautsaimniecībā. Piemēram, 1982. gadā iznāca moldāvu literāta Liviu Damiana un Imanta Ziedoņa poēmu krājums “Maize”, kurā publicēti abu literātu maizei un lauku tradīcijām veltītie darbi.²⁹⁸ Piemēram, Ziedonis poēmā “Viddivvārpā” akcentē arāja tēlu, rudzus un zemi kā svarīgus latvieša būtības simbolus.²⁹⁹

Atbalsi literatūrā un publicistikā radīja Pārtikas programmas īstenošana, veicinot radošo nozaru pievēršanos lauku un lauksaimniecības tēmu iztirzāšanai. To var secināt, piemēram, pēc Latvijas Rakstnieku savienības izdevuma “Karogs” satura.³⁰⁰ 1982. un 1983. gada nogalē, ieskicējot nākotnes plānus, žurnāls lasītājiem solīja nākamajā gadā publicistikā pievērsties ar Pārtikas programmas sekmīgu īstenošanu saistītām problēmām. Tās tika novērtētas tikpat svarīgas kā cīņa par mieru un sociālistiskās sabiedrības ideoloģisko briedumu.³⁰¹ Piemēram, 1982. gada “Karoga” pirmajā numurā Monika Zīle aplūkoja lauksaimniecības darbaspēka trūkuma problēmu, rakstot par nepietiekamo traktoristu skaitu sējas laikā un nepieciešamību

²⁹⁵ Piemēram, popularitāti piedzīvoja arī Imanta Ziedoņa Madlienas grāmata “Tik un tā”. Sk.: Hausmanis, V. (zin. vad.). (2001). *Latviešu literatūras vēsture*. 84., 97. lpp.

²⁹⁶ Berelis, G. (1999). *Latviešu literatūras vēsture: No pirmajiem rakstiem līdz 1999. gadam*. Rīga: Zvaigzne ABC. 174. lpp.

²⁹⁷ Hausmanis, V. (zin. vad.). (2001). *Latviešu literatūras vēsture*. 51., 83. lpp.

²⁹⁸ Damianu, L., Ziedonis, I. (1982). *Maize*. Rīga: Liesma.

²⁹⁹ Ziedonis, I. (1982). Viddivvārpā. Grām.: Damianu, L., Ziedonis, I. *Maize*. Rīga: Liesma. 19.–61. lpp.; 1986. gadā iznāca arī tematiski veidota dzejas izlase “Maize aug”, kurā apkopoti no 1862. līdz 1982. gadam radīti dzejoļi ar zemes, tūruma, ražas, labības, darba u.tml. motīviem. Izlases sastādītāja Ligita Bībere raksta, ka grāmata ir mēģinājums ieskatīties minētajā laika posmā no viedokļa: „Apsēts tūrums. Zeme. Briestošas maizes smarža”. Sastādītāja akcentē dzejā rodāmās ētiskās vērtības, cildinošu, pat bijīgu attieksmi pret zemnieku un darba kā smagas nastas un vienlaikus – prieka avota – atainojumu. Tāpat viņa secina, ka apkopotos dzejoļus caurvij saudzīga attieksme pret dabu, pat aicinājums atgriezties pie tās un zemes. Sk.: Bībere, L. (1986.). [Bez nosaukuma]. Grām.: Bībere, L. (sast.). *Maize aug: Dzejoļu izlase*. Rīga: Liesma. 4.–5. lpp.

³⁰⁰ 20. gs. 80. gados “literatūras, mākslas un sabiedriski politiskā” žurnāla tirāža svārstījās 40 000–45 000 robežās, un tas savā veidā reprezentēja literatūras, publicistikas jaunākās tendences.

³⁰¹ Redakcija. (1982). “Karogs” 1983. gadā. *Karogs*, 11, vāka 3. lpp.; [B. a.]. (1983). Cienījamie lasītāji! *Karogs*, 9, vāka 3. lpp.

jaunatni piesaistīt lauku darbiem.³⁰² Tā paša gada rudenī rakstnieks un žurnālists Ēvalds Strods, citējot Brežņeva referātu par Pārtikas programmu, žurnālā publicēja rakstu “Maizes ceļš”, uzsvērdams: “Pirmais uzdevums: nostiprināt cilvēku laukos.”³⁰³

Spilgti lauku tematikas pārstāvji “Karogā” bija literāti un publicisti Andrejs Dripe, Ēriks Hānbergs, Monika Zīle, kas šo tēmu izvērsa arī citās publikācijās un daiļdarbos. Tieši “Karogs” bija vieta, kur pirmoreiz dienasgaismu ieraudzīja daudzi lauku tematikai veltīti darbi, kas vēlāk iznāca grāmatas formātā, piemēram, Harija Gulbja “Doņuleja”, Ērika Hānberga “Kartupeļu stāsti”, Ilzes Indrānes “Zemesvēzi dzirdēt”, Imanta Ziedoņa “Tik un tā”, “Tutepatās”, u.c.

Nereti publicistikas saturs disonēja ar citur piedāvāto diskursu par lauku izaugsmi. Žurnālistu vērojumi kolhozos un padomju saimniecībās pārauga arī kritiskā sociālo apstākļu vērtējumā. Līdztekus izvirzītajiem problēmjaudājumiem, kas tieši saistāmi ar Pārtikas programmu, autori pievērsās arī apakštēmām, kas dažkārt bija pat pretrunā ar iepriekšējiem padomju tautsaimniecības principiem.

Piemēram, viena no biežāk “Karogā” un citviet publicētajos īsprozas darbos un publicistikā skartajām tēmām bija vientuļās lauku mājas vai to nesakoptās drupas.³⁰⁴ Publicisti atzīst, ka pārceļšanās uz ciematiem vai pilsētām “ir laikmeta un sabiedriskās iekārtas diktēta prasība”, tomēr šajos rakstos vērojams žēlums par šo neapturamo procesu un vienlaikus – vēlme šīs mājas saglabāt, pat aicinājums “atpakaļ pie viensētām”.³⁰⁵ Piemēram, izskanēja ierosinājums, ka tās noderētu kā vasaras mājas pilsētas strādniekiem, kuri “brīvajos brīžos raujas prom uz laukiem pie dabas”.³⁰⁶ Ēriks Hānbergs pauž kopīgi visiem adresētu vainas apziņu par lauku “saļodzīšanu”³⁰⁷, norādot, ka “tā vairs nav tikai pamesta māja. Kopā ar to sabrūk paaudžu paaudzēs pārmantotie uzskati”.³⁰⁸

Hānbergs jau 1980. gada “Karogā” secina, ka līdz ar viensētām tiek iznīcinātas arī agrākās lauku tradīcijas un tikumi: “Ļaudis uz centru tek kā bišu spiets jaunā mītnē. Viensēta izzūd kā saimniekošanas veids. Un viensēta izzūd kā domāšanas veids.”³⁰⁹ Publikācijā ar vairāku piemēru

³⁰² Zīle, M. (1982). Rolanda Leimanta stratēģija. *Karogs*, 1, 122–126.

³⁰³ Strods, Ē. (1982). Maizes ceļš. *Karogs*, 9, 130. lpp.

³⁰⁴ Piemēram, Svīre, M. (1980.). Vecās mājas monologs. *Karogs*, 9, 84.–94.; Dripe, A. (1981). Sākas ar skabargu... *Karogs*, 1, 129.–132.; Hānbergs, Ē. (1982). Parastie un piedauzības akmeņi. *Karogs*, 11, 127.–133.; Hānbergs, Ē. (1985). Plūsmas. *Karogs*, 10, 126.

³⁰⁵ Hānbergs, Ē. (1985). Plūsmas. 126. lpp.

³⁰⁶ Dripe, A. (1981). Sākas ar skabargu... 129. lpp.

³⁰⁷ Hānbergs, Ē. (1989). *Tepat līdzās un ļoti, ļoti tālu: Komandējumu atskati*. Rīga: Avots; Hānbergs, Ē. (1989). *Kartupeļu stāsti: Publicistisks romāns*. Rīga: Liesma. 9. lpp.

³⁰⁸ Turpat. 19. lpp.

³⁰⁹ Hānbergs, Ē. (1980). Stārķis apmetas elektrības stabā. *Karogs*, 10, 122.

palīdzību viņš ilustrējis lauku vērtību iznīkšanu, pilsētas bērnu neziņu par mājdzīvniekiem, dabas norisēm un ritmu:

Stārķis apmetas elektrības stabā tāpēc, ka apkārtējā vidē sākušās pārmaiņas. Fotografī bildē un priecājas: “Cik interesanti!” Interesanti gan, bet vai normāli? Daudzi pilsētas bērni nav redzējuši, kā vista izdēj olu. Bet daudzi lauku bērni vairs nezina, ka stārķim vajadzīgs ratu ritenis.³¹⁰

Publicisti aicina pievērst lielāku uzmanību vecajai kuļmašīnai “Imanta”, kas “stāv etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā”, pasargāt kārkļus no to izciršanas zemes apgūšanas nolūkā, maizes iejavai izmantot akmens dzirnavās maltos miltus u.tml. iestājas pret tehnikas progresu un pastāvošo lauksaimniecības intensifikāciju, jo tā rezultātā tiek iznīcināti tradicionālās saimniekošanas priekšrocības, tostarp, personīga un iejūtīga attieksme pret zemi.³¹¹ Tradicionālās lauku vides zudums tiek saistīts ar latvisko vērtību izplēnēšanu.

Zīmīgi, ka 20. gs. 80. gadu (nogales) publicistika vēršas pret procesiem un norisēm, kas vēl pirms desmit gadiem tika izvirzītas par mērķi un uzskatītas par ļoti vēlamām. Piemēram, Monika Zīle, raksturojot sociālās pārmaiņas laukos, spriež par lauku arvien lielāku līdzināšanos pilsētai labklājības uzlabošanās rezultātā. Zīle šīs pārmaiņas vērtē kritiski – lauki zaudē savu īpatnību, un lauciniekos zūd vēlme pēc dabiskā (došanās mežā, pļavā, savas govju turēšanas), notiek atsvešināšanās no dabas. Turpretī naudas ietekmē laukos ir parādījusies vēlme pirkt “reizēm ar tādu vērienu, ka, šķiet, tas notiek par spīti pilsētai, kura savulaik augstprātīgi raukusi degunu par zemes cilvēkiem”.³¹² Zīle retoriski vaicā:

Vai tad tiešām lauku sociālās attīstības kalngals izskanēs kā divstāvu personiskā māja ar garāžu, kurai tilla aizkari?... Jā, pārticībai vajadzētu kalpot personības attīstībai. Bet kādēļ bagātajās saimniecībās – to visi jau ar neapbruņotu aci pamanījuši! – zūd laucinieckiski sirsnīgā vienkāršība un labvēlība citam pret citu. Vai ne tāpēc, ka cilvēki, no zemnieciskā krasta atīrušies, jūtas apjukuši: kas būs tālāk?... Jā, tālāk dzīvosim vēl labāk. Bet kā tas ir – **vēl labāk** [izcēlums oriģinālā – K. L.], ko no tā gūst un gūs dvēsele?³¹³

20. gs. 80. gadu publicistikai bija raksturīgs (izzūdošo) lauku vērtību apliecinājums. Piemēram, Hānbergs akcentē lauku cilvēkiem raksturīgo attiecību siltumu: “Laukos arī četrstāvu namā kaimiņi paliek kaimiņi. Bet pilsētā pat desmit gadus nodzīvojot un nezinot, kas otrā mājas galā mīt”.³¹⁴ Taču dažkārt tiek kritizēti arī lauki, pārsvarā gan norādot uz pastāvošās iekārtas

³¹⁰ Hānbergs, Ē. (1986). *Un atskrēja melns teļš*. Rīga: Avots. 89. lpp.

³¹¹ Hānbergs, Ē. (1985). Plūsmas. 123., 125. lpp.; Strauts, A. (1987). Putekļi uz grauda. *Karogs*, 7, 133.

³¹² Zīle, M. (1989). *Kāds manā logā klauvē*. Rīga: Avots. 67. lpp.

³¹³ Turpat. 68. lpp.

³¹⁴ Hānbergs, Ē. (1989). *Tepat līdzās un ļoti, ļoti tālu*. 8. lpp.

nelabvēlīgo ietekmi, kā rezultātā, piemēram, lauciniekiem ir zudusi “skaistuma izjūta, savas apkārtnes uzkopšanas prieks”.³¹⁵

Ierasta prakse bija žurnālistu, literātu īsāki vai garāki komandējumi uz kādu kolhozu vai padomju saimniecību, pēc tam uzkrāto pieredzi, iespaidus pārvēršot publikācijās. Piemēram, Andrejs Dripe “Vēstulēs no kolhoza” aprakstījis Straupes pusi, kolhoza veiksmes un problēmas, meklējis to cēloņus un risinājumus.³¹⁶ Pamatojumā, kāpēc tur uzkavējies, viņš raksta: “Varbūt lietot īso vārdu “velk”? Vienkārši velk uz turieni, un viss.”³¹⁷ Viņaprāt, dzīve

laukos atklājas nemaskētāk, nemākslotāk un tāpēc sulīgāk. Te labāk nekā pilsētā redzams, kas katrs ir un ko no viņa var sagaidīt. Šīs ir vecas patiesības, bet tās patīkami pārsteidz, ja iznācis ilgāk dzīvot pilsētas nonivelējošajā, nereti uzspēlēti visgudrajā vidē.³¹⁸

Tādējādi lauku un pilsētas pretnostatījumā atkal garīgajā jomā lauki ir atainoti pārāki.

Lauku komandējumu piezīmes lasāmas arī Ērika Hānberga, Monikas Zīles darbos, kas iznākuši sērijā “Publicists un laiks”,³¹⁹ arī tādās Hānberga grāmatās kā “Un atskrēja melns teļš” (1986), “Kukuržņi” (1988), “Tepat līdzās un ļoti, ļoti tālu” (1989), “Kartupeļu stāsti” (1989), “Klētiņa” (1991), u.c.³²⁰ Pievēršanās lauku dzīvei un cilvēkiem raksturīga arī šā perioda daiļliteratūras darbiem.³²¹

Skatoties perspektīvā, padomju periodā publicētajiem daiļliteratūras un publicistikas darbiem, kuru autori ir pievērsušies lauku tēmai, uzsvēruši tajos saglabātās vērtības, pat savā veidā tos romantizējuši, bija nozīme Trešās atmodas diskursa sagatavošanā – pētījuma rezultāti liecina, ka lauku romantizācija bija preses veidotā lauku diskursa pamata tendence.

Savā ziņā par lauku un latvietības saiknes (atkal)apstiprinājumu var uzskatīt Edvarta Virzas “Straumēnu” atgriešanos publiskajā diskursā. Pirmoreiz grāmata iznāca 1933. gadā. Padomju gados LPSR teritorijā “Straumēni” netika izdoti vai analizēti. Par tiem tika minētas tikai negatīvas atsauksmes. Taču 1988. gadā grāmatu sāka gatavot atkalizdošanai, tās fragmentus publicēja medijos – televīzijā, radio, avīzēs “Dzimtenes Balss” un “Padomju Jaunatne”. Togad

³¹⁵ Dripe, A. (1981). Sākas ar skabargu...130. lpp.

³¹⁶ Dripe aktualizē dzērāju problēmu, jauno speciālistu neieinteresētību darbā, viņu šaubas par darbu lauksaimniecībā kā “īsto vietu”, skolas nozīmi jauno speciālistu audzināšanā utt.

³¹⁷ Dripe, A. (1981). *Vēstules no kolhoza: Apraksti*. Rīga: Avots. 3.–4. lpp.

³¹⁸ Turpat.

³¹⁹ Hānbergs, Ē. (1985). *Uzrakstīto pārlasot*. Rīga: Avots.; Zīle, M. (1989). *Kāds manā logā klauvē*.

³²⁰ Hānbergs, Ē. (1986). *Un atskrēja melns teļš*.; Hānbergs, Ē. (1988). *Kukuržņi*.; Hānbergs, Ē. (1989). *Kartupeļu stāsti: Publicistisks romāns*. Rīga: Liesma.; Hānbergs, Ē. (1991). *Klētiņa: Turības un mazturības rēķinu grāmata*. Rīga: Avots.

³²¹ Piemēram, Indrāne, I. (1984). *Zemesvēzi dzirdēt*. Rīga: Liesma.; Svīre, M. (1986). *No cīruļiem līdz griezei*. Rīga: Liesma.; u.c.

“Straumēni” tika publicēti arī “Karogā” (to ievadrakstā literatūrzinātnieks Ilgonis Bērsons laukus ir rakstījis ar lielo sākuma burtu).³²²

Rezumējot, literatūrā un publicistikā pagrieziena punkts lauku atainojumā notika 20. gs. 70. gados. Pēc sociālistiskā reālisma manierē veidotiem darbiem par dzīves augšupeju kolhozos nāca spēcīgas publicistikas pieteikums. Tajā tika analizētas lauku problēmas un arī izskanēja pretestība valdošajai politikai, kas bija vērsta uz lauksaimniecības intensifikāciju, tehnoloģiju progresu. Tas tiktāl noārdīja līdzšinējās, tradicionālās lauku iedzīvotāju dzīves prakses, ka šajās pārmaiņās publicisti saskatīja vēl vienu latvietības apdraudējumu. Sevišķi Trešās atmodas gados publiskajā telpā pastiprināti tika pausta doma laukos rodamo harmoniju, stabilitāti un tautas dzīvotspēju un līdz ar atmodu atgriezās pirmās Latvijas Republikas laikā laukiem un zemkopību kā latvietības, tradīciju krātuvi, kas ir būtiska latviešu identitātei. Trešās atmodas gados lauku cilvēki un pārmaiņas kļuva par divu jaunu mediju satura centrālo jautājumu.

4.2. Lauki un mediji

Lauku tematikai veltītajam ikmēneša žurnālam „Lauku Dzīve”, kas iznāca kopš 1963. gada, Trešās atmodas laikā (1988. gadā) pievienojās laikraksts „Lauku Avīze”. Šajā gadā TV Rīga (tagadējā Latvijas Televīzijā) savu ceļu sāka arī jauns raidījums „Savai zemītei”.³²³ Abu mediju saturs iederējās „Atmodas laika noskaņās un ilgās”.³²⁴

Pārraide „Savai zemītei” ilga vairāk nekā 15 gadus un piedzīvoja pāri par 300 raidījuma sērijām. Raidījuma vadītāja žurnāliste Daina Bruņiniece atzīmē, ka visās pārmaiņās ir palikušas nemainīgas tās “vērtības, kas, paldies Dieva, laikam nepadodas”.³²⁵ Viņaspār, lauku cilvēka “noturīgākās un pamatīgākās bagātības” ir

latviskā dzīves dziņa, garīgums, sīkstums, savas zemes patiesa mīlestība un patriotisms, darba tīkums, godaprāts un vēl, un vēl... Tie ir mums visiem svarīgi un stabilizējoši laukos atrodamie lielumi, kas neļauj nonīkt latviskajam garam, kas arī, ieviešot laukos pasaules tehnoloģijas un jaunā gadsimta saimniekošanas modeļus, ja vien būs lemts, neļaus pazaudēt mums pašiem sevi.³²⁶

„Lauku Avīze” publikācijās par zemkopību, dārzkopību, lopkopību, lauku ļaudīm, reizē “ietvēra vēstījumu par latvietību, tās tradicionālo vērtību sistēmu”.³²⁷ Piemēram, 1989. gadā laikraksts rakstīja: “Latvijas atdzimšana nav iedomājama bez lauku atdzimšanas. Tas tādēļ, ka

³²² Bērsons, I. (1988). Piemineklis laukiem. *Karogs*, 8, 56, 63–64.

³²³ [B. a.]. (2010). Vēsture. *Radošā studija „Savai zemītei”*. Sk. 2013. 15. okt.: <http://savaizemitei.lv/vesture/>

³²⁴ Zelče, V. (2006). Lauku vērtība: Krāšana un tērēšana. Grām.: Lasmane, S. (red.). *Agora 5: Patērniecība Latvijā: tendences un alternatīvas*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 258. lpp.

³²⁵ Bruņiniece, D. (2001). *Ticot, cerot un mīlot*. Rīga: Avots. 5. lpp.

³²⁶ Turpat. 6. lpp.

³²⁷ Zelče, V. (2006). Lauku vērtība. 258. lpp.

lauksaimniecībai Latvijā ir senas tradīcijas, lauksaimniecība paēdina tautu un var dot preces tirgum, un beidzot – tikai laukos saglabājies mūsu latviešu tautas skaitliskais pārsvars.”³²⁸ Avīzes lomā “lauksaimniecības problēmu un zemniecības atdzimšanas jautājumu popularizēšanā” norāda arī vēsturnieks Gatis Krūmiņš: „Ātri ieguvis popularitāti ne tikai lauksaimnieku vidū, laikraksts daudz rakstīja par pirmajiem individuālajiem zemniekiem – nomniekiem.”³²⁹

Laikraksts ar sākotnējo nosaukumu „Lauku Avīze” dibināts 1988. gada 9. janvārī. Sākumā iznāca reizi nedēļā, bet 1993. gadā „pēc lasītāju lūguma” sāka iznākt divreiz nedēļā.³³⁰ Vispārīgās līnijās tematikā bija saskatāmas līdzības ar mēneša žurnālu „Lauku Dzīve”, taču šo preses izdevumu atšķirīgais periodiskums ietekmēja zināmas atšķirības to saturā.

Kopš 2003. gada 1. decembra „Lauku Avīze” sāka iznākt sešas reizes nedēļā un ar jaunu nosaukumu – „Latvijas Avīze”. 1. decembra numurā avīzes galvenā redaktore Linda Rasa nosaukuma maiņu skaidroja šādi:

Pērn „Lauku Avīzes” pašreklāmas kampaņā mēs teicām: „Latvijas sirds ir laukos.” Arī šāgada nogalē tas nebūtu nepareizi sacīts. Jo mūsu laikraksta nosaukums jeb galviņa būs jauna – „Latvijas Avīze” – un seja arī varbūt nedaudz cita, bet sirds paliks tā pati.³³¹

Izsakot cerību, ka avīzi arī turpmāk par labu atzīs ne tikai līdzšinējie lasītāji, bet arī jaunatklājēji, redaktore norāda – laikraksts joprojām būs „uzticīgs saviem principiem – būs nacionāli konservatīvs laikraksts. Bet tas ies dziļumā un plašumā – mēs analizēsim notikumus, vairāk meklējot sakni, un aptversim arī līdz šim mazāk skartu tematiku” – arī izglītības, kultūras, vēstures un citus jautājumus.³³² Telefonbalsojumā labāko nosaukuma variantu – „Latvijas Avīze” – ierosinājis kāds lasītājs. Viņaprāt, arī ar iepriekšējo nosaukumu laikraksts jau bijis visas „Latvijas Avīze”, jo „vārdi „lauki” un „Latvija” esot nesaraujami saistīti”.³³³

Skaidrojums laikraksta nosaukuma un periodiskuma izmaiņām lasāms arī pāris numurus vēlāk. Redaktore pamato, ka avīze sāka „aizvien vairāk rakstīt ne tikai lauciniekiem, bet arī pilsētniekiem. Vairs ne lielākoties par šinšillām vai Latvijas cūkgaļas iekšējā tirgus aizsardzību, bet arī par lielveikaliem, mobilajiem telefoniem un daudz ko citu, kas interesē visus!”³³⁴

Kļūstot par dienas avīzi un paplašinot tēmu loku, zemnieku un citu lauku iedzīvotāju aktuālajiem jautājumiem tās saturā joprojām ir atvēlēta nozīmīga vieta. Visbiežāk rakstus par

³²⁸ Vilsons, K. (1989, 13. okt.). Lauksaimniecības atjaunošanās Latvijā. *Lauku Avīze*. 8. lpp.

³²⁹ Krūmiņš, G. (2009). Lauksaimniecības politika Latvijā. 251. lpp.

³³⁰ Veilands, V. (red.). [2013]. *Latvijas Avīzei 25*. Rīga: Latvijas Avīze. 50. lpp.

³³¹ Rasa, L. (2003, 1. dec.). Mēs ceļā pie lasītāja. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.

³³² Turpat.

³³³ Rumka, L. (2003, 1. dec.). „Latvijas Avīzes” krusttēvs. *Latvijas Avīze*. 1., 31. lpp.

³³⁴ Andiņš, I. (2003, 3. dec.). „Latvijas Avīze” pret donu Lopesu. *Latvijas Avīze*. 12.–13. lpp.

lauku tematiku 2008.–2012. gados ir veidojuši žurnālisti Iveta Tomšone, Uldis Graudiņš, Andris Grīnbergs, Ilze Galkina u.c. Taču atsevišķiem komentāriem vai aprakstiem autori ir, piemēram, politiķi³³⁵, ierēdņi³³⁶, nevalstisko organizāciju pārstāvji³³⁷, zemnieki³³⁸ vai zinātnieki³³⁹.

Pētniece Ilze Liepiņa ir secinājusi, ka „Lauku Avīze” sevi 21. gadsimta pirmajos gados pozicionē kā visu zemnieku interešu aizstāvi, bet uzlūko tos, viendabīgi apzīmējot ar vārdiem „zemniecība” vai „Latvijas lauki”. Redakcija iztēlojas lasītāju kā ikdienas darbos aizņemtu lauku cilvēku, kuram nav „īstas drošības” par nākotni un laika tukšām sarunām. „Latvijas Avīzē” „jēdziens „zemnieki” kļūst par sinekdohu, kas apzīmē lielāku veselumu – „tauta”, „latvieši””.³⁴⁰

Neraugoties uz abonentu skaita samazināšanos, „Latvijas Avīze” ir visvairāk abonētais laikraksts Latvijā.³⁴¹ Taču gadu gaitā arī tas saskāries ar pastāvīgu abonentu skaita lejupslīdi (sk. 4.1. tabulu).³⁴²

4.1. tabula

“Latvijas Avīzes” abonēšanas dati

Periods	2004-01	2005-01	2006-01	2007-01	2008-01	2009-01
Abonentu skaits	60 903	52 819	51 147	49 511	39 367	33 240

Salīdzinājumā – 1999. gada janvārī laikrakstu abonēja 61 888 abonenti. Lai gan desmit gadu laikā laikraksta abonentu skaits dažādu iemeslu dēļ ir samazinājies gandrīz uz pusi, joprojām Latvijas preses tirgū tas ir visaugstākais.³⁴³ Tāpat „Latvijas Avīze” ir viens no visvairāk lasītajiem preses izdevumiem Latvijā.³⁴⁴ Piemēram, TNS mediju pētījums rāda, ka 2011. gadā

³³⁵ Piemēram, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrs Māris Kučinskis un 9. Seimas deputāts Gunārs Laicāns. Sk.: Kučinskis, M. (2006, 7. aug.). Ieguldījums novadu pārticībā. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.; Laicāns, G. (2008, 23. okt.). No vilka bēgot, var uzskriet lācim. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

³³⁶ Piemēram, Zemkopības ministrijas valsts sekretāres vietnieks Aivars Lapiņš. Sk.: Lapiņš, A. (2007, 16. aug.). Kompensācijas jānomaina ar lauksaimniecības apdrošināšanas sistēmu. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

³³⁷ Piemēram, biedrības „Zemnieku saeima” pārstāve Rita Sīle. Sk.: Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

³³⁸ Piemēram, zemnieku saimniecības „Aldemi” īpašnieks Dzintars Šmits. Sk.: Šmits, Dz. (2007, 3. aug.). Pelna arī mazās saimniecības. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

³³⁹ Piemēram, Dr. oec. Jūlijs Beļavnieks un Dr. agr. Ivars Dimza. Sk.: Beļavnieks, J. (2006, 10. aug.). Zemes apsaimniekošana: vai tikai īpašnieku problēma? *Latvijas Avīze*. 8. lpp.; Dimza, I. (2007, 16. aug.). Bakteriālā iedega – bailēm lielas acis. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

³⁴⁰ Liepiņa, I. (2004). Mīts par Latvijas sakārtošanu. Tradicionālisms pirmsvēlēšanu kampaņu politiskajā diskursā. Grām.: Kruks, S. (proj. vad.). *Agora I: Identitāte: Nācija, sociālā grupa*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 56. lpp.

³⁴¹ Latvijas preses izdevēju asociācija. (2008). TOP 10 – nacionālo laikrakstu abonēšanā 1. septembrī. *Latvijas preses izdevēju asociācija*. Sk. 2009. 26. janv.: <http://www.lpia.lv/?id=792>

³⁴² Latvijas preses izdevēju asociācija (2009). Industrijas informācija, abonēšana, dati. *Latvijas preses izdevēju asociācija*. Sk. 2009. 23. marts: <http://www.lpia.lv/?id=217>

³⁴³ Latvijas preses izdevēju asociācija (2009). Industrijas informācija, abonēšana, dati.

³⁴⁴ Sevišķi pēc rādītāja „Lasītāko preses izdevumu TOP 10 pēc viena numura vidējās auditorijas (cover %) mērķgrupā „latvieši”. Pēc TNS datiem, 2008. gada rudenī „Latvijas Avīze” bija TOP 10 lasītāko preses izdevumu pēc viena numura vidējās auditorijas trešajā vietā aiz žurnāliem „Privātā Dzīve” un „Ieva”. Ceturtajā vietā ir avīze

„Latvijas Avīze”, atlasdamās saraksta 6.– 8. vietā, ir apsteigusi laikrakstu „Diena”.³⁴⁵ Šie rādītāji liecina par lasītāju uzticību „Latvijas Avīzes” sniegtajai informācijai pieraduma, tās izplatīto vērtību vai citu iemeslu (cenas) dēļ.³⁴⁶

Avīze sevi pozicionējusi kā nacionāli konservatīvu dienas laikrakstu. Šo virzienu apliecina arī tā sociālās aktivitātes. Piemēram, ar tā finansiālu atbalstu tapis „Latvijas televīzijas” seriāls “Likteņa līdumnieki”, kā arī tiek īstenoti latviešu identitāti publiski reprezentējoši pasākumi, piemēram, sadarbībā ar “Latvijas Televīziju” un portālu “Apollo” laikraksts 2004. gadā rīkoja tautas balsojumu par 100 Latvijas ievērojamākajām personībām un veltīja tām grāmatu “100 Latvijas personību”. Ik gadu norisinās avīzes rīkotais Latvijas čempionāts zāles pļaušanā ar izkapti, kas īpaši izceļ lauku un lauksaimniecības saikni ar latvietību. Latvijas Republikas 90. gadadienai bija veltīta akcija „Latvijas vienības josta”, kuras nosaukums jau semantiski asociējas ar Ulmaņa sludinātajām 20. gs. 30. gadu otrās puses nacionālajām vērtībām.

„Latvijas Avīzes” izdevniecība a/s „Lauku Avīze” sevi dēvē par vienu no lielākajām nacionālajām izdevniecībām Latvijā – tā izdod laikrakstu „Latvijas Avīze”, žurnālus, piemēram, „Praktiskais Latvietis”, „Mājas Viesis”, „Agro Tops”, „36,6°C”, „Lauku Avīzes Tematiskās Avīzes”, ikgadējo kalendāru, grāmatas sērijā „Lata Romāns” un citus izdevumus.

Kopumā var teikt, ka līdz ar „Lauku Avīzes” nosaukuma maiņu 2003. gada nogalē Latvijas mediju telpā beidzās arī vesels laikmets, kurā vismaz viena vai vairāku preses izdevumu nosaukumos bija vārdi „lauki”, „zemnieks”, „arājs” u.c.³⁴⁷ Pēc „Latvijas Pasta” preses abonēšanas kataloga ziņām, 2013. gada rudenī vienīgie ar lauku tematiku vairāk vai mazāk saistītie preses izdevumu nosaukumi ir žurnāliem „Agro Tops”, „Biškopsis”, „Dārza Pasaule”, „Dārzs un Drava”, „Ievas Dārzs”, „Mazdārziņš”, „Saimnieks”, kā arī „Lauku Avīzes” tematiskās avīzes.³⁴⁸ Redzams, ka par vārda „lauki” sava veida aizstājēju ir kļuvis vārds „dārzs”. Iespējams,

„Diena”. Sk. Briča, L. (2008). Nacionālais mediju pētījums: Prese, Vasara 2008–Rudens 2008. *TNS*. Sk. 2009. 26. janv.: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2865>; Krūze, E. (2005). Preses auditorijas pētījuma rezultāti: Ziemā 2004–2005.

³⁴⁵ TNS. (2012). TNS Latvijas mediju pētījumu gadagrāmata 2011 / 2012. *TNS*. Sk.: 2013. 15. okt.: http://www.tns.lv/wwwtnslv_resources/images/Mediju_petijumu_gadagramata/2011-2012/07_Preses_auditorijas_petijums.pdf 31. lpp.

³⁴⁶ Piemēram, salīdzinot latviešu valodā iznākošo dienas laikrakstu abonēšanas cenas 2008. gadā, „Latvijas Avīzes” pusgada abonements fiziskām personām maksāja Ls 34,46 („Dienas” – Ls 41,16, „Neatkarīgās Rīta Avīzes” – Ls 41,40). Pusgada abonementu cenas 2007. gadā fiziskām personām sarindojas tādā pašā secībā: vislētākā – “Latvijas Avīze” (Ls, 28,56), tad “Diena” (Ls 29,64) un “Neatkarīgā Rīta Avīze” (Ls 31,50). Sk.: Latvijas Pasts. (2006). *Laikrakstu un žurnālu katalogs 2007*. [B. p.]: [Bez. izd. v.]. 16.–18. lpp.; Latvijas Pasts. (2007). *Preses izdevumu abonēšanas katalogs 2008. gadam*. [B. p.]: [Bez. izd. v.].

³⁴⁷ Piemēram, no 1913. gada līdz 1928. gadam iznāca laikraksts „Līdums”, 1919.–1940. gados tika izdota „Brīvā Zeme”, žurnāls „Lauku Dzīve” pastāvēja no 1963. līdz 1998. gadam, 1988. gadā sāka iznākt „Lauku Avīze”.

³⁴⁸ Latvijas Pasts. (2013). 2013. gada katalogs. *Latvijas Pasts*. Sk.: 12. sept. 2013: <https://abone.pasts.lv/lv/katalogs/>

tas skaidrojums ar dzīvesstila pārmaiņām, publikācijām, piemēram, par dārza kopšanu rodot auditoriju ne tikai laucinieku, bet arī pilsētas iedzīvotāju – māju un dārzu – īpašnieku vidū.

Interesanti, ka 2013. gada nogalē, sākot abonēšanas kampaņu 2014. gadam, žurnāls „Ieva Māja” reklāmā sevi raksturo – „vienīgais Latvijas lauku dzīvesstila žurnāls” (sk. 2. pielikumu).³⁴⁹

4.3. Zeme un lauki Trešās atmodas periodā

Jaunas agrārās reformas sākumu iezīmēja 1988. gada 3. oktobra PSRS Ministru Padomes lēmums Nr. 326 “Par zemnieku saimniecībām”. Tas par likumīgu atzina individuālo lauksaimniecisko darbību, kas vērsās plašumā.³⁵⁰ “Lēmums deva zemniekiem kopsaimniecību tiesības uz lētiem pakalpojumiem un resursiem, vienlaikus dodot tiesības brīvi realizēt savu produkciju, tātad tas bija sava veida “siltumnīcas režīms”. Šādi noteikumi bija ļoti vilinoši uzņēmīgākajiem lauciniekiem sākt patstāvīgu saimniekošanu”, skaidro vēsturnieks Krūmiņš.³⁵¹

Iespējams, laucinieku individuālās saimniekošanas vēlmi noteica ne tikai praktiski apsvērumi. „Ulmaņlaiku saimnieciskā labklājība un sasniegumi asociējās ar lauksaimniecības sasniegumiem, tādējādi neatkarīgas valsts atjaunotnes centieni savijās ar nostaļģiju pēc sakārtotas lauku vides, zemes privātīpašuma un plaukstošām saimniecībām,” norāda vēsturniece Zelče.³⁵² Valsts atdzimšanā nozīmīga bija laukos saglabātā atmiņa par pirmo Latvijas Republiku un lauksaimniecības “zelta laikiem”, kas tika sasniegti, pateicoties zemnieku sūrajam darbam.³⁵³ Pretstatā rūpniecībai, kuras attīstība Latvijā padomju laikā atnesa liela skaita nelatviešu ieplūšanu, lauksaimniecība bija latviska nodarbošanās. Lauki savā ziņā “sargāja vietējos no padomju režīma piekoptās rusifikācijas un nacionālās patības zaudēšanas”.³⁵⁴

1989. gada likums “Par zemnieku saimniecībām Latvijas PSR” atjaunoja tiesības individuālajam zemniekam iegūt zemi ražošanas vajadzībām beztermiņa lietošanā. Kā reakcija uz to tika iesniegti pat negaidīti daudzi zemes pieprasījumi zemnieku saimniecību dibināšanai.³⁵⁵ Piemēram, 1989. gadā pastāvēja 3931 zemnieku saimniecība, pēc gada – gandrīz uz pusi

³⁴⁹ Žurnāls „Ieva”. (2013). Sajūta, kas gaida tikai mājās. *Ieva*, 47 (838), vāka 4. lpp.

³⁵⁰ Krūmiņš, G. (2009). Lauksaimniecības politika Latvijā: 1985–1989. Grām.: Ērglis, Dz. (sast.). *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 24. sēj.: Baltijas reģiona vēsture 20. gs. 40.–80. gados. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2007. gada pētījumi un starptautiskās konferences „Baltija Otrajā pasaules karā (1939–1945) materiāli, 2007. gada 6.–7. novembris, Rīga. (Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 255.–256. lpp.

³⁵¹ Krūmiņš, G. (2009). Lauksaimniecības politika Latvijā: 1985–1989. 257. lpp.

³⁵² Zelče, V. (2006). Lauku vērtība. 258. lpp.

³⁵³ Turpat. 257. lpp.; Schwartz, S. Z. K. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 86.

³⁵⁴ Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā: No senākiem laikiem līdz mūsdienām*. Rīga: Grāmatvedis. 389. lpp.; Zelče, V. (2006). Lauku vērtība. 256.–257. lpp.

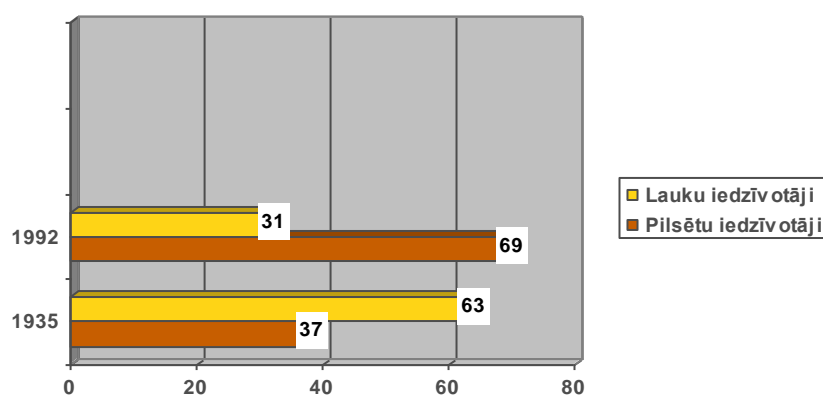
³⁵⁵ Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. 390. lpp.

vairāk (7518), bet vēlāk šis skaits strauji pieauga, piemēram, 1997. gadā kopumā bija reģistrētas 95 200 zemnieku saimniecības.³⁵⁶

Lauku un lauksaimniecības atrašanos aktualitāšu dienaskārtībā noteica arī 1990. gada nogales likums “Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos”. Viens no tā mērķiem bija veikt pakāpenisku privatizāciju un zemes lietošanas un īpašuma attiecības sakārtot tā, lai “veicinātu Latvijas tradicionālā lauku dzīvesveida atjaunošanu”.³⁵⁷ Iedzīvotāju atsauce bija liela – beidzoties likumā noteiktajam zemes pieprasījumu iesniegšanas termiņam 1991. gada vasarā, pieprasījums par 27% pārsniedza esošo zemes platību.³⁵⁸

Padomju intensīvā urbanizācija dažās desmitgadēs bija gandrīz apvērsumi otrādi Latvijas iedzīvotāju dzīvesvietas struktūru (sk. 4.1. att). Pilsētu iedzīvotāju skaits starp 1935. un 1992. gadu bija pieaudzis no 37 līdz gandrīz 69 procentiem.³⁵⁹

Pilsētu un lauku iedzīvotāju skaits (%)



4.1. att. Pilsētu un lauku iedzīvotāju skaita (%) salīdzinājums 1935. un 1992. gadā³⁶⁰

³⁵⁶ Latvijas Republikas Lauksaimniecības ministrija, Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. (1991). *Latvijas lauksaimniecība skaitļos*. Rīga: Latvijas Republikas Lauksaimniecības ministrijas Zinātniski tehniskās informācijas un propagandas centrs. 38. lpp.; Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. (1997). *Latvijas lauksaimniecība: Statistisko datu krājums*. Rīga: [Bez izd. v.]. 7. lpp.; Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. (1998). *Latvijas lauksaimniecība: Statistisko datu krājums*. Rīga: [Bez izd. v.]. 8. lpp.

³⁵⁷ Latvijas Republikas Augstākā Padome. “Latvijas Republikas likums “Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos””. Sk. 2012. gada 25. martā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=72849>

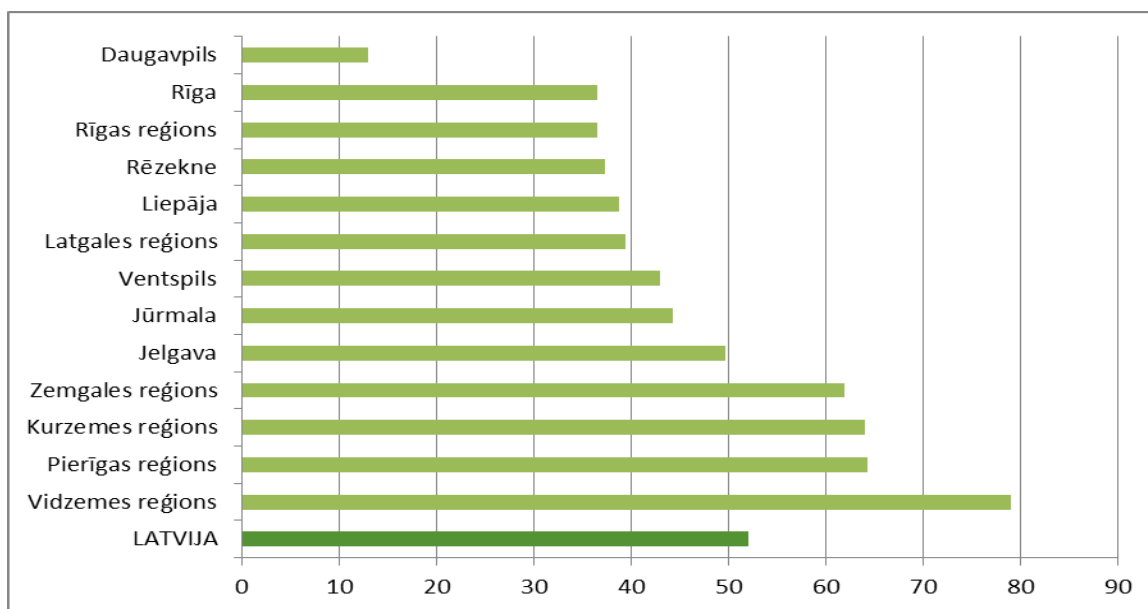
³⁵⁸ Uz 6338,2 tūkstošiem ha lauku apvidos esošo zemju bija iesniegti pieprasījumi par 8019,9 tūkstošiem ha Vairāk sk.: Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. 396.–397., 400. lpp.

³⁵⁹ 1935. gadā 37, 2% bija pilsētu iedzīvotāji, 62, 8% – lauku iedzīvotāji, bet 1992. un 1993. gadu mijā proporcija bija pretēja – 68, 7% iedzīvotāju dzīvoja pilsētās un 31, 3% – laukos. Padomju laikā īstenotā urbanizācija sekmēja strauju lauku iedzīvotāju skaita sarukumu – 1959. gadā tie vēl bija 48,1%, bet 1979. gadā – 33,3%, kas turpināja samazināties un nelielu kāpumu piedzīvoja tikai 1991. un 1992. gadā. Sk.: Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja (1992). *Iedzīvotāju dabiskā kustība un migrācija Latvijas Republikā 1991. gadā: Statistikas biļetens*. Rīga: Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. 33. lpp.; Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. (1993). *Latvija šodien: 1992–1993: Īss sociālekonomisks apskats*. Rīga: Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. 4. lpp.

³⁶⁰ Turpat.

Lauksaimniecības speciālists Arturs Boruks atceras, ka Trešās atmodas gados un neilgu laiku pēc tam – neatkarīgās Latvijas pirmajā gadā –, sabrūkot iepriekšējai saimniekošanas sistēmai laukos „bija liels morālisks pacēlums, ticība, ka līdz ar zemes atpakaļsaņemšanu un zemnieku saimniecību veidošanu problēmas risināsies pašas no sevis. Uz laukiem pārcēlās daudzi pilsētnieki – zemes ieguvēji, un lauku iedzīvotāju īpatsvars nedaudz pieauga”.³⁶¹

Vārds “laucinieks” kļuva teju par sinonīmu vārdam “latvietis”.³⁶² Statistikas dati 4.2. attēlā liecina, ka šādam uzskatam varētu būt arī racionāls pamatojums, jo pēc pastāvīgo iedzīvotāju etniskā sastāva reģionos un republikas pilsētās 1989. gada sākumā latviešu īpatsvars (%) vislielākais bija tieši Vidzemes, Kurzemes, Pierīgas un Zemgales reģionos, turpretī pilsētās (par kurām bija pieejami dati) – mazāks.



4.2. att. Latviešu īpatsvars (%) reģionos un republikas pilsētās 1989. gada sākumā³⁶³

Pagājušā gs. 80. gadu beigās un 90. gadu pirmajā pusē tika arī aktualizēts uzskats, ka “Latvijas vēsture kopš lauksaimniecības izveidošanās par latviešu tautas galveno nodarbes veidu līdz pat pēdējam laikam ir bijusi latviešu zemniecības vēsture”.³⁶⁴ Trešās atmodas laikā atdzīvināja arī pirmās Latvijas Republikas laika zemkopju tradīcijas, piemēram, Ādažu

³⁶¹ Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. 408. lpp

³⁶² Zelče, V. (2006). *Lauku vērtība*. 257. lpp.

³⁶³ Statistika par latviešu īpatsvaru pilsētās 1989. gada sākumā nav pieejama par Jēkabpili un Valmieru. Pārējos datus sk.: Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. [B. g.]. ISG191. Pastāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs reģionos un republikas pilsētās gada sākumā. Sk.: 2013, 28. okt.: <http://data.csb.gov.lv/>

³⁶⁴ Anotējot savu grāmatu, A. Boruks rakstīja: “Latvieši ilgu gadsimtu tika dēvēti par zemnieku tautu, un zemes, zemnieku un zemkopības vēsture lielā mērā parāda tautas likteņgaitas. Tas vēl jo vairāk ir tamdēļ, ka zemnieku likteņi un zemkopības attīstība saistījās ar lielajiem politiskajiem, nacionālajiem un sociālajiem procesiem Latvijā.” Sk.: Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. 2. lpp.

agrofirmas vadītājs Alberts Kauls “atjaunoja Kārļa Ulmaņa iedibināto balvu “Sējējs”, suminot izcilākās Latvijas lauku sētas. Vērtēta tika ne vien saimniekošanas prasme – labi apstrādātie tīrumi, raža, ienākumi, bet arī – un galvenokārt – latviskā lauku kultūra.³⁶⁵ 1989. gadā plašākā mērogā pirmo reizi arī notika Kārļa Ulmaņa atceres pasākumi, uzsākta viņa dzimto māju “Pikšas” būvēšana no jauna.³⁶⁶

“Valsts neatkarības atjaunošana [...] 1990. gadā ļāva pārnestā nozīmē atdzimt arī Ulmanim, ar kura personību Pirmā republika nereti asociējas kā “vecie, labie laiki”,” raksta pētnieki Deniss Hanovs un Valdis Tēraudkalns.³⁶⁷ Viņi uzskata, ka trešās Atmodas laikā Latvijas ekonomiskie sasniegumi un politiskā kultūra 20. gs. 30. gados “kļuva par vienu no latviešu nacionālās identitātes atjaunošanas pamatnaratīviem, kas atspoguļojās zinātniskā, populārzinātniskā un masu diskursā, literatūrā, kinomākslā un arī tēlniecībā”.³⁶⁸ Šajā laikā pastiprināta pievēršanās notika arī tradicionālajam agrārajam diskursam. Lauku un latviskuma vienādošana Trešās atmodas gados notika sarežģīta vēstures konteksta ietvaros, turklāt tā ietekmēja latviešu identitātes izpratnes svārstības visa turpmākā pētījuma perioda ietvaros.

4.4. Vēstures apstākļu raksturojums (1989–2012)

Šajā nodaļā apkopoju, manuprāt, svarīgākās vēstures norises, kas ir būtiskas gan rezultātu analīzē, gan to pilnvērtīgākai izpratnei. Vairāk uzmanības veltīju Trešās atmodas periodam, jo šajā pārejas posmā no padomju režīma uz neatkarīgu valsti veidojās / tika pārņemti no pirmās Latvijas Republikas / radīti no jauna priekšstati par latviešu identitāti un tās simboliem, lauku nozīmi un vietu tautas vērtību skalā.

Trešās atmodas laiku datē 1987.–1991. gadu robežās, taču promocijas darba ietvaros uzmanības centrā ir trīs gadi – 1989., 1990. un 1991. gads –, kad gan sabiedrībā, gan mediju saturā drosmīgāk un plašāk tika aktualizēti nacionālās identitātes jautājumi un līdztekus sociālās atmiņas saviļņojumam arī praktiskā veidā arvien plašākus mērogus ieguva ideja par individuālu zemniekošanu, nodaloties no kopsaimniecībām un simboliski atgriežoties dažkārt pat sagruvušajās viensētās.

³⁶⁵ Ūdris, J. (2009). *Gunta Ulmaņa vertikāle*. Rīga: Jumava. 58. lpp.

³⁶⁶ Piemēram, 1990. gada oktobrī Rīgas pilī notika Kārļa Ulmaņa piemiņas fonda rīkotais prezidenta K. Ulmaņa atceres vakars. Sk.: Stradiņš, J. (1990). Prezidenta Kārļa Ulmaņa piemiņai. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (521), 116.–120; Ulmanis, G. (1995). *No tevis jau neprasa daudz...* Rīga: Likteņstāsti. 181.–182. lpp.; Ūdris, J. (2009). *Gunta Ulmaņa vertikāle*. 59.–60. lpp.

³⁶⁷ Hanovs, D., Tēraudkalns, V. (2012). *Laiks, telpa, vadonis*. 298. lpp.

³⁶⁸ Turpat. 297. lpp.

Jurists un politologs Tālavš Jundzis norāda, ka ideja par Latvijas neatkarības atgūšanu, lai arī šķīta grūti realizējama,

tautas ievērojamas daļas apziņā nostiprinājās 1989. gada otrajā pusē un turpināja attīstīties 1990. gadā, kad Latvija gatavojās kārtējām Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanām. Labvēlīgus apstākļus tam bija sagatavojusi plašā tautas Atmoda, kas nepieredzētu vērienu ieguva jau 1988. gada vasaras beigās un īpaši rudenī, kad notika Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress.³⁶⁹

1989. gadā līdz ar politisko partiju dibināšanu par sabiedriskās dzīves normu kļuva arī uzskatu plurālisms.³⁷⁰ 1989. gadā norisinājās arī citi Atmodas perioda atslēgnotikumi, piemēram, 23. augustā Baltijas ceļš, kas, organizēts Molotova–Ribentropa pakta 50. gadadienā, apliecināja Baltijas republiku vienotību un patstāvības atgūšanas centienus.

Padomju Savienība, izmantojot ekonomiku, izglītības sistēmu un propagandu, vēlējās radīt jaunu padomju nāciju. Pēc režīma sabrukuma atdzimstošajām valstīm bija sarežģīts uzdevums – līdztekus valstiskā statusa atjaunošanai bija jādomā par simbolu un „mantojuma” atjaunotni, piemēram, karoga un ordeņu, nacionālo svētku un atceres dienu, dzimtās valodas u.c. atgriešanu priekšplānā, tostarp, jāpārraksta nacionālā vēsture.³⁷¹ Tādējādi salīdzinoši strauji nācās (pār)definēt tautas pašizpratni, lai attālinātos no padomju iedzīvotāju identitātēm un pieņemtu jaunas – nacionālām neatkarīgām valstīm atbilstošas.

“Pēc Latvijas neatkarības iegūšanas notika ne tikai politiskās iekārtas un ekonomiskā modeļa maiņa, bet arī sociālo un kultūras vērtību transformācijas,” skaidro filozofe Maija Kūle.³⁷² Pēc viņas domām, Trešās atmodas jēga bija atbrīvoties no totalitārās komunistiskās sistēmas, transformēt vērtības un apliecināt cilvēka brīvības ideju. 20. gs. 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā Austrumeiropu saviļņoja tādas vērtības kā brīvība, pašpietiekama individualitāte, atvērtība (*open society*), emancipācija, kriticisms, radošums.³⁷³

20. gs. 90. gadu sākuma diskusijās svarīgs bija jautājums par Latvijas Republikas statusu – vai tā ir “pirmskara valsts tiešs turpinājums vai tā ir būtībā jauna valsts, uzsverot saistību ar

³⁶⁹ Jundzis, T. (2000). Vēsturiski politiskā situācija laikā, kad tapa 4. maija Deklarācija (1990. g. marts-maijs). Grām.: Jundzis, T. (red.). *4. maijs*. Rīga: Fonds Latvijas vēsture. 32. lpp.

³⁷⁰ Blūzma, V. (1998). Politisko partiju veidošanās Latvijā pirmsākumi. Grām.: Blūzma, V., Celle, O., Jundzis, T., Lēbers, A. D., Levits, E., Zīle, Ī. (1998). *Latvijas valsts atjaunošana: 1986–1993*. Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs. 261. lpp.

³⁷¹ Harding, N. (1992). Legitimations, nationalities and the deep structure of ideology. In: Motyl, J. A. (ed.). *The post-Soviet nations: Perspectives on the demise of the USSR*. New York: Columbia University Press. P. 93.

³⁷² Kūle, M. (2011). Sociālo un kultūras vērtību transformācija pēc Latvijas neatkarības atgūšanas. Grām.: Feldmanis, I., Taurēns, J. (red.). *1990. gada 4. maija Latvijas Neatkarības deklarācija: Starptautiskie un iekšpolitiskie aspekti: Starptautiskas zinātniskas konferences rakstu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 227. lpp.

³⁷³ Turpat. 231.–232. lpp.

pirmo republiku, kuras eksistence tika varmācīgi pārtraukta”.³⁷⁴ Nacionālās ideoloģijas ziņā tika atdzīvināti simboli un priekšstati par latvietību, kas valdīja starpkaru periodā. Tad vēl bija dzīvi daudzi cilvēki, kas dzimuši pirmās brīvvalsts laikā pirms padomju okupācijas. Citi par šo laiku bija dzirdējuši no saviem vecākiem vai vecvecākiem. Tāpēc vēsturiskā kontinuitāte nebija jārada no jauna, jo to cilvēki atcerējās paši.³⁷⁵

Socioloģe Daina Eglīte (*Eglitis*) latviešu nācijas tiekšanos pēc pagātnes dēvē par veidu, kā īstenot pēckomunisma sociālās pārmaiņas. Tā centās atjaunot zudušo pagātnes kārtību, atgriežoties pie starpkaru perioda nacionālisma elementiem – rekonstruējot pirmās Latvijas Republikas normas, vērtības un tradīcijas, turklāt ar apzinātu mērķi atjaunot tā laika sociālo kontekstu.³⁷⁶ Līdzīgu procesu 20. gadsimta 90. gadu vidū Austrumeiropas postpadomju valstīs bija novērojis arī kultūras pētnieks Stjuarts Hols. Viņaprāt, tajā laikā nacionālajās kultūrās tika konstruētas iedzīvotāju identitātes, kam trūka tiešas tagadnes dimensijas, toties tās bija papildītas ar dažādiem pagātnes elementiem, piemēram, vēlmi atgriezties pie agrāko laiku sasniegumiem.³⁷⁷ To var skaidrot ar uzskatu, ka kritiskā situācijā, tautai saskaroties ar kolektīvu identitātes krīzi, izeja no tās tiek meklēta pagātnē.³⁷⁸

Trešās atmodas gados pagātnē, precīzāk, 22 neatkarīgās Latvijas Republikas gadi starpkaru periodā, bija vienīgā pieredze Latvijai kā neatkarīgai valstij. Sekmīgi īstenotā agrārā reforma un valsts ekonomiskā attīstība daļā sabiedrības raisīja cerības, ka tā laika pieredzes pārņemšana uzskatāma par veiksmes garantu arī 20. gs. 90. gadu sākuma Latvijā. Kultūras socioloģe Dagmāra Beitnere Latvijas kā agrāras valsts ceļa izvēli skaidro kā pretstāru iepriekšējām sistēmām – gan carisms, gan padomju iekārta šeit attīstīja industriju, tādējādi 20.–40. gadu Latvijā un arī Trešās atmodas noskaņās attīstības virziens bija pretējs – orientēts uz lauksaimniecību.³⁷⁹

Nākamajā nodaļā aplūkošu lauku un zemnieku izpratnes maiņu laika posmā no 1991. gada līdz 2012. gadam, kas noslēdz pētījuma laika rāmjus.

³⁷⁴ Bleiere, D. (2005). Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana un nostiprināšana (1991–2004). Grām.: Bleiere, D. [etc.]. *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 385. lpp.

³⁷⁵ Jubulis, A. M. (2007). The persistence of the Baltic nations under Soviet rule. P. 191–192.; Fredēns, P. L. (2007/2004). *Baltijas brīvības ceļš un Zviedrijas diplomātija 1989–1991*. Rīga, Atēna. 228. lpp.

³⁷⁶ Stukuls-Eglītis, D. (2002). *Imagining the nation*. P. 17.

³⁷⁷ Hall, S. (2006/1996). The question of cultural identity. P. 615.

³⁷⁸ Ķīlis, R. (1998). Sociālā atmiņa un nacionālā identitāte Latvijā. Grām.: Ķīlis, R. (sast.). *Atmiņa un vēsture: No antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga: N.I.M.S. 113. lpp.; Apine, I. (2001). *Politoloģija: Ievads etnopsiholoģijā*. Rīga: Zvaigzne ABC. 5. lpp.

³⁷⁹ Beitnere, D. (2012). *Mēs, zemnieku tauta? Pašreferēnce latviešu kultūras paradigmā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 47. lpp.

4.5. Zeme, lauki un to vieta latviešu identitātē pēc 1991. gada

Lauksaimniecība kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas piedzīvojusi viskrasākās pārmaiņas gan statistisko rādītāju, gan valsts politikas ziņā. Sākotnējas cerības, kas saistījās ar lauksaimniecību kā pirmās Latvijas Republikas veiksmīgās pieredzes turpinātāju, vairāku iemeslu dēļ vēlāk pārauga daudzu lauku cilvēku bezdarbā, bezcerībā un negribīgās, lēnās atvadās no sapņa par Latviju kā veiksmīgu agrāru valsti, atstādamas izredzes vien atsevišķām zemnieku lielsaimniecībām un vispārēju neatbildētu jautājumu par Latvijas lauku turpmāko nākotni.

Iespējams, daļai sabiedrības šīs atvadas bija (un joprojām ir) grūti pieņemt un ar tām samierināties, jo lauksaimniecībai Latvijā bija (ir) lielāka nozīme nekā vienkāršai tautsaimniecības nozarei. Jau vēsturiski latviešiem salīdzinājumā ar citām Latvijas teritorijā dzīvojošām tautībām zemnieku īpatsvars bija lielāks.³⁸⁰ “Laukiem kā sevišķai kultūras vērtībai bija tik ilga un pamatīga vēsture un tradīcija, ka atteikšanās no tās nozīmētu kultūras, pat nācijas pašnoliegumu,” lauku nozīmību pamato Zelče.³⁸¹

Tomēr lauksaimniecība, uzskatīta par vienu no atjaunotās valsts pamata nozarēm, gadu gaitā nespēja attaisnot tai izvirzītos mērķus. Kāds bija atjaunotās Latvijas lauksaimniecības ceļš no romantikas apdvestas nodarbes daiļdarbos līdz neperspektīvas nozares statusam, par kuru ekonomists Andris Miglavs rakstīja, ka “Latvijā ir vairāk ar laukiem saistītu zaudētāju nekā vinnētāju”?³⁸² Atbilde varētu skanēt: pretrunu pilns, jo īpaši starp laucinieku un valdību viedokļiem par lauku un zemnieku nozīmi, kā arī starp sākotnējām Atmodas laika cerībām par lauksaimniecības sasniegumiem un to noplakumu, sastopoties ar reālo tirgus situāciju.

20. gs. 90. gadu vidū un 21. gs. sākumā var saskatīt divas pretējas tendences: statistika un atsevišķu ekspertu, valdības pārstāvju paustais vēstīja par lauksaimniecības kā vadošās tautsaimniecības nozares norietu (un pat nepieciešamību pēc tā drīzākas realizācijas), kam pretstatā publiskajā telpā joprojām izskanēja saukļi par latviešiem kā zemnieku tautu un aizstāvības argumenti nepieciešamībai saglabāt lauksaimniecību kā lauku apdzīvotības nodrošināšanas pamatu.

³⁸⁰ Kaut attīstījās pilsētas un rūpniecība, lauksaimniecība 19. gadsimta beigās bija galvenā nozare, no kuras 1897. gadā pārtika aptuveni 56 % iedzīvotāju. Tas Latviju raksturo kā agrāru zemi. 1935. gadā laukos (ar pilsētām līdz 2000 iedzīvotāju) dzīvoja 1275,2 tūkstoši iedzīvotāju, kas bija 65,4% no visiem 1950,5 tūkstošiem iedzīvotāju. No tiem lauksaimniecībā strādāja 838,1 tūkstotis jeb 43% no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Sk.: Latvijas Republikas Lauksaimniecības ministrija, Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. (1991). *Latvijas lauksaimniecība skaitļos*. Rīga: Latvijas Republikas Lauksaimniecības ministrijas Zinātniski tehniskās informācijas un propagandas centrs. 11. lpp.; Mieriņa, A. (2000). Zemnieki un lauksaimniecība. Grām.: Bērziņš, J. u.c. (red.). *Latvija 19. gadsimtā: Vēstures apceres*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 72. lpp., 102. lpp.

³⁸¹ Zelče, V. (2006). Lauku vērtība. 259.–260. lpp.

³⁸² Miglavs, A. (1998). Par dažiem mītiem Latvijas laukos. Grām.: *Latvijas lauki un meži šodien un rītdienas skatījumā: Latvijas inteliģences XV konference 1997. gada 8. novembrī*. Rīga: [Bez izd.v.]. 60.–61.lpp.

Desmitgadi līdz gadsimtu mijai varētu saukt gan par vilšanās, gan jaunu cerību laiku daudzās jomās, ne tikai lauksaimniecībā. Daļa zemnieku samazināja savas ar entuziasmu dibinātās saimniecības, meklēja darbavietas citās nozarēs, bet daļa – vēl aizvien ticēja lauksaimniecības izaugsmei un atbalstam mazajām, vidējām saimniecībām. Agrārais nacionālisms kā dominējošais diskurss, iespējams, radīja grūtības Latvijas likteni iedomāties citādi nekā zemnieku tautas nākotni. “Latviešu zemniecība ir bijusi un ir latviešu tautas nacionālā dzīvā spēka devēja kā laukiem, tā pilsētām, latviešu tautas tradīciju un nacionālā gara spēka glabātāja,” izteikdams filozofa Jureviča uzskatiem līdzīgu viedokli, 20. gs. 90. gadu vidū grāmatā par Latvijas Zemnieku savienības vēsturi rakstīja vēsturnieks Heinrihs Strods.³⁸³ Lai gan viņš paredzēja, ka atjaunotajā Latvijā zemniecība zemniecība skaitliski saruks, tas nemazināja Stroda pārliecību, ka latviešu zemniecības seno nacionālo pamatvērtību – savrupsetu, darba tikuma, nacionālo tradīciju un nacionālā gara – pamatiem laukos jā saglabājas un jāizaug jaunā kvalitātē, jo “bez maizes un tās devējiem zemniekiem nav izdzīvojusi un arī nevarēs izdzīvot neviena tauta. Arklam tūrumā atkal jāklūst par godā celto skaistāko ģerboni pasaulē”.³⁸⁴

Tamlīdzīgu saukļu uzplaukumu atjaunotās Latvijas Republikas pirmajos gados filoloģe Dace Bula skaidro ar “nacionālās savdabības inventarizācijas, vārdā nosaukšanas, definēšanas mēģinājumiem”, kuru “mērķis ir arī reprezentatīvā latviskuma atjaunošana padomju etniskās nolīdzināšanas kultūrpolitikas pēclaikā”.³⁸⁵ Piemēram, pirmo neatkarīgās Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku (1995) tematika bija tieši tāda “Māja. Sēta. Latvija”.³⁸⁶

Iespējams, izpratne par latviešiem kā zemnieku tautu un tās popularizēšana Trešās atmodas gados un 90. gadu sākumā bija vieglākais veids, kā nācijai sevi definēt un kādas vērtības atzīt par prioritārām atjaunotā valstī. Pētniece Ilze Liepiņa piedāvā skatījumu, kurā

atsaukšanās uz pagātnes sociālo attiecību modeļa kontinuitāti jeb tradīciju ir viens no varas attiecību leģitimācijas veidiem. Sistēmtransformācijas sākuma posmā jaunā elite, kuras lielāko daļu veidoja agrākie vidējā un zemākā ranga Komunistiskās partijas un komjaunatnes biedri, leģitimēja savas jauniegūtās pozīcijas, izmantojot tradicionālisma diskursu. Tas ļāva viņiem definēt sevi kā 1918. gadā proklamētās Latvijas valsts pēctečus. Šajā diskursā ietvertās nacionālās vērtības un kopējie nacionālie simboli veicināja sociālo mobilizāciju etniskās grupas ietvaros (“vienotības” ideāls) un citu etnisko grupu pārstāvju izspiešanu no politikas.³⁸⁷

³⁸³ Strods, H. (1995). *Latvijas Zemnieku savienības vēsture*. Rīga: Preses nams. 8. lpp.

³⁸⁴ Turpat. 9. lpp.

³⁸⁵ Bula, D. (2000). *Dziedātājtauta: Folklorā un nacionālā ideoloģija*. Rīga: Zinātne. 75. lpp.

³⁸⁶ Vairāk par šo sk.: Mangale, A. (1995). *Latvijas skolu jaunatnes VII dziesmu un deju svētki: Māja. Sēta. Latvija*. Rīga: Izglītība. 32 lpp.

³⁸⁷ Liepiņa, I. (2004). Mīts par Latvijas sakārtošanu. 70. lpp.

Jau pirmo piecu neatkarīgās Latvijas gadu pieredze liecināja, ka atgriešanās pie pirmās Latvijas Republikas saimniekošanas modeļa vien nenodrošina ekonomikas augšupeju. Tai bija nepieciešama arī lauksaimniecību atbalstoša valsts politika un citi vairāk vai mazāk no pašiem lauku iedzīvotājiem atkarīgi pasākumi.

20. gs. 90. gadu sākumā dibinātās zemnieku saimniecības bija aptuveni 20 ha lielas.³⁸⁸ Daudziem jaunajiem zemes ieguvējiem nebija pietiekoši ēku, lopu un tehnikas. Viņi šo vājo ražošanas un materiālo bāzi tāpat kā 1920. gada jaunsaimnieki mēģināja aizstāt “ar entuziasmu un personīgo darbu”.³⁸⁹ Tomēr ar aizrautību veiksmīgai saimniekošanai bija par maz. Sabrūkot PSRS un centralizētai plānošanas un vadības sistēmai, tika sarautas arī agrākās ekonomiskās saites un sakari. Jaunas tautsaimniecības politikas koncepcijas izstrāde “nebija viegls uzdevums, jo trūka pieredzes”, vērtē Boruks. Viņš kritizē valdības izvēlēto Latvijas nākotnes attīstības modeli – tā dēvēto tilta zemes teoriju –, kas paredzēja, ka valstī nav jāattīsta rūpniecība un lauksaimniecība, bet, izmantojot izdevīgo ģeogrāfisko stāvokli, jāizvērs tikai starpniecības uzņēmumu, banku, viesnīcu darbību un citas pakalpojumu jomas. Tādēļ daudzviet uz laukiem radās bezdarbs. Valsts īstenotās ekonomikas politikas rezultātā 1993. gadā iezīmējās vispārējā lauksaimniecības krīze.³⁹⁰ Švarca un Bleiere norāda, ka 20. gs. 90. gados Latvijas liberālās valdības nevēlējās vai nebija spējīgas aizsargāt zemniekus, jo “nebija skaidra priekšstats par to, cik dziļi Latvija bija integrēta plānveida ekonomikā”.³⁹¹

Nākamās zīmīgās pārmaiņas atnesa 1995. gads. Latvija izteica vēlēšanos iekļauties Eiropas Savienībā, bet lauksaimnieciskā ražošana sasniedza savu zemāko punktu un līdzās lauksaimniecības un rūpniecības krīzei valstī sākās arī banku un finanšu rādītāju lejupslīde.³⁹² “Kapitāla trūkums un kredītu dārdzība, vāji attīstītā infrastruktūra, cenu svārstības produkcijai, valdības nekonsekventā lauksaimniecības politika un daudzi citi apstākļi noteica, ka tikai nelielai daļai izdevās izveidot konkurētspējīgas un ienesīgas saimniecības. Rezultātā laukos notika krasa sociālā noslāņošanās,” procesu sakarības norāda Bleiere.³⁹³

³⁸⁸ Latvijas Republikas Lauksaimniecības ministrija, Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. (1991). *Latvijas lauksaimniecība skaitļos*. 38. lpp.

³⁸⁹ Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. 408. lpp

³⁹⁰ Turpat. 402.–405., 410. lpp.

³⁹¹ Bleiere, D. (2005). Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana un nostiprināšana (1991–2004). 445. lpp.; Schwartz, K. S. Z. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 91.

³⁹² Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā*. 413. lpp

³⁹³ Bleiere, D. (2005). Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana un nostiprināšana (1991–2004). 447. lpp.

Reģionālās atšķirības starp pilsētām un laukiem turpināja padziļināties gan sociāli demogrāfiskajos, gan ekonomiskajos aspektos.³⁹⁴ Iekšzemes kopprodukta struktūrā turpināja samazināties lauksaimniecības un rūpniecības, bet pieaugt – pakalpojumu īpatsvars.³⁹⁵ Zemnieku saražotās produkcijas noieta tirgu sašaurināja 1998. gada ekonomikas krīze. Turklāt lauksaimniekiem bija ierobežota ilglaicīgu projektu īstenošana maz attīstītā kredītu tirgus dēļ.³⁹⁶ Viņi lielā mērā bija atkarīgi no valsts atbalsta subsīdiju veidā, jo “ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas produkcijas kopumā ir par maziem, lai nosegtu visas ražošanas izmaksas”.³⁹⁷

Tādējādi 20. gadsimta 90. gadu beigās arvien plašāk izskanēja idejas par lauksaimniecības ierobežošanu. “Šajos apstākļos, lai turpmāk lauksaimniecībā strādājošo ienākumi tuvinātos citās nozarēs strādājošo ienākumiem, ir jārēķinās ar nozarē strādājošo salīdzinošā skaita samazināšanos un pat jāveicina šo procesu, sekmējot lauku ekonomikas diversifikāciju, iespējams, arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes iespēju teritoriālo koncentrāciju,” rakstīja ekonomists Andris Miglavs. Viņš uzskatīja, ka katrā lauku sētā nav jābūt govij, cūkai, vistām vai vismaz kartupeļu tīrumam.³⁹⁸ Lauku tūrisms tika piedāvāta kā alternatīva nodarbe.

Miglavs norādīja, ka Latvijā 20. gs. 90. gados pastāvēja liberāla lauksaimniecības politika, kas joprojām nebija skaidri definēta un mērķtiecīgi virzīta. Turpretī tā paļāvās “uz privātā sektora dalībnieku priekšstatiem, iespējām un lēmumiem par racionālu uzņēmējdarbības formas izvēli, uzņēmuma (saimniecības) lielumu, specializāciju un atrašanās vietu”.³⁹⁹ Lai liktu valdībai rēķināties ar viņu interesēm, zemnieki 2000. gada vasarā bloķēja ceļus pie robežpārejas punktiem.⁴⁰⁰

Publiskajā telpā pretstatā liberālajiem valsts politikas uzskatiem un statistikas datiem, kas liecināja par lauksaimniecības pakāpenisku norietu, gadsimtu mijā joprojām turpināja pastāvēt pārliecība par laukiem kā vitāli svarīgu Latvijas sastāvdaļu un to gaidāmo augšupeju.

³⁹⁴ Latvijas pilsētās mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi vidēji uz 1 mājsaimniecības locekli 1998. gadā bija 67,26 Ls mēnesī (pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējo gadu bija par 16%), bet laukos – 51,40 Ls (pieaugums tikai 3%). Lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā nodarbināto vidējā neto alga 1998. gadā bija viena no viszemākajām valstī – Ls 71 (vidēji valstī – Ls 97). Sk.: Miglavs, A. (2000). *Latvijas lauksaimniecība un lauki 1999: Politika un attīstība*. Rīga: Latvijas Valsts Agrārās ekonomikas institūts. 20. lpp.

³⁹⁵ Kopumā 1999. gadā lauksaimniecības īpatsvars IKP bija samazinājies līdz 3,1% no kopējās pievienotās vērtības. Kopējais IKP pieaugums 1999. gadā bija tikai 0,11 %. Vairāk sk.: Miglavs, A. (2000). *Latvijas lauksaimniecība un lauki 1999*. 6. lpp.

³⁹⁶ Kredītu tirgū ražotājiem pieejamo naudas resursu cena joprojām nebija zemāka par 12%, un atmaksas termiņš nepārsniedza 5–7 gadus. Sk.: Turpat. 7. lpp.

³⁹⁷ Miglavs, A. (2000). *Latvijas lauksaimniecība un lauki 1999*. 9.–10. lpp.

³⁹⁸ Miglavs, A. (1998). Par dažiem mītiem Latvijas laukos. 6., 61. lpp.

³⁹⁹ Miglavs, A. (2000). *Latvijas lauksaimniecība un lauki 1999*. 16. lpp.

⁴⁰⁰ Bleiere, D. (2005). Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana un nostiprināšana (1991–2004). 427. lpp.

Piemēram, toreizējais zemkopības ministrs Andris Rāviņš joprojām apgalvoja, ka “Latvijā pamatu pamats ir un būs tradicionālās nozares: lopkopība, augkopība, mežkopība un zivsaimniecība”. Tāpat viņš atsaucās uz latviešu nācijas saknēm laukos, rakstot “no laukiem esam nākuši. Vai nu ļoti nesen, vai ļoti sen, kad nācija vēl bija tikai iedīgli”.⁴⁰¹ Pastāvošās lauku pretrunas un grūtības Rāviņš pamatoja ar visas pasaules neziņu, “kā demontēt sociālismu” un salīdzinoši īso laika posmu pēc atmodas. Atzīstot pastāvošās grūtības, ministrs tomēr apgalvoja, ka situācija kļūst optimistiskāka: “Vai gan citādi tik aktīvi lauku sētas un pagasti pieteiktu sevi un kaimiņus konkursiem par sakoptību. Vai gan citādi būtu tik pulka spāru svētku. Vai gan citādi būtu tik pulka pretendentu prestižajai prēmijai “Sējējs”?”⁴⁰² Nosaucot šos lauku augšupejas pierādījumus, Rāviņš izteica vēlēšanos: „Lai Latvijas lauki modernizējoties paliktu latviski”.⁴⁰³

Ekonomikas doktore Baiba Rivža pagājušā gadsimta 90. gadu nogalē aicināja laukus vērtēt ne tikai no ekonomisko efektu puses, bet arī no sociālā skatu punkta, piebilstot, ka “esam nākošo paaudžu priekšā atbildīgi par Latvijas laukiem”.⁴⁰⁴ Piemēram, lauku teritorija ir ekoloģiski tīrāka; lauksaimnieki ar sava darba rezultātu dod iespēju strādāt arī pārtikas rūpniecībā un vieglajā rūpniecībā nodarbinātajiem. Rivža uzskatīja, ka lauki ir svarīgi etniskās kultūras un kopības uzturēšanai, jo salīdzinājumā ar pilsētu tie ir konservatīvāki un nacionālāki. Tāpat laukos saglabāti (latviešiem būtiski) gara tikumi: “Lauki tradicionāli uzskata čaklumu, tikumu, godbijību pret darbu un taupību kā pamatvērtības, tātad lauki ietver sevī tautas dvēseles kodolu.”⁴⁰⁵

Šo viedokli uzturēja arī 2001. gadā izdotā Aivara Berķa, Ērika Hānberga un Imanta Ziedoņa grāmata “Lauku sēta ir gudra”, kas veidota kā atskats uz sakoptākās lauku sētas konkursu un tā dalībniekiem.⁴⁰⁶ Pēc gada iznāca grāmata “Lauki – Latvijas sirds”, kurā vairākas sabiedrībā par autoritātēm atzītas personas izteica savu atbalstu lauksaimniecības un lauku pastāvēšanai. Piemēram, dramaturgs Pauls Putniņš domā, ka “latviešu nelielo zemnieku saimniecību iznīcināšana, kur vēl turas īstais latviskums, būtu latviešu tautas gala sākums”.⁴⁰⁷ Dramaturgs ir pārliecināts, ka “latvietis savos senčos ne tikai zina, bet tieši jūt zemnieku. [..]

⁴⁰¹ Rāviņš, A. (1998). Lauki mainās pretrunās. Grām.: *Latvijas lauki un meži šodien un rītdienas skatījumā: Latvijas intelīģences XV konference 1997. gada 8. novembrī*. Rīga: [Bez izd.v.]. 3. lpp.

⁴⁰² Turpat. 6.–7. lpp.

⁴⁰³ Turpat.

⁴⁰⁴ Rivža, B. (1998). Situācija laukos un lauku atīstības iespējas. Grām.: *Latvijas lauki un meži šodien un rītdienas skatījumā: Latvijas intelīģences XV konference 1997. gada 8. novembrī*. Rīga: [Bez izd.v.]. 9., 10., 14. lpp.

⁴⁰⁵ Turpat. 10., 14. lpp.

⁴⁰⁶ Berķis, A., Hānbergs, Ē., Ziedonis, I. (2001). *Lauku sēta ir gudra*. Rīga: Jumava. Par grāmatu sk. arī Puķe, I. (2001, 23. nov.). Kur palika paradīze. *Diena.lv*. Sk.: 2012, 14. aug.: <http://www.diena.lv/arhivs/kur-palika-paradize-11183036>

⁴⁰⁷ Grīnbergs, A. (red.). (2002). *Lauki – Latvijas sirds*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte. 183. lpp.

Zemnieka, zemes kopēja gēns latvietī – tā ir mūsu vēl neapjēgta milzu bagātība!”⁴⁰⁸ Sakoptāko lauku sētu konkursa stāsti un iespaidi pavisam tika publicēti trīs grāmatās. Trešā – “100 lauku sētas Latvijā” iznāca 2007. gadā.⁴⁰⁹

Tādējādi gadsimtu mijā joprojām paralēli pastāvēja divi viedokļi lauku nozīmes izpratnē, liecinot par krustcelēm vai šūpolēm, kurās tā nokļuvusi. Viens sakņojās sociālajā atmiņā un turpināja atbalstīt tradicionālo uzskatu par lauku neatsveramo lomu latviskas Latvijas eksistencē. Otrs – izteiktāks – pamatā laukus uzlūkoja racionāli – tautsaimniecības (ne identitātes) aspektā.

1999. gadā sociologs Tālis Tisenkopfs rakstīja, ka

20. gadsimta nogalē latviskā identitāte pārdzīvo nebijušu krīzi. Tā izpaužas kā augoša pretruna starp individuālo identitāšu brīvību un vēlmi un nepieciešamību (es ceru) saglabāt kopējo latvisko identitāti. To padziļina globalizācija, kas noārda robežas, kurās ir konstruētas līdzšinējās un tradicionālās identitātes.⁴¹⁰

Viņš secināja, ka desmit gadus pēc neatkarības atjaunošanas lielāka ietekme uz ekonomikas un kultūras procesiem Latvijā ir globālajam tehnoloģiju, finanšu, preču un informācijas tirgum nekā latviskajai identitātei, kuras reakcija uz nokļūšanu sekundārās pozīcijās “ir milzīgs stress”.⁴¹¹ Filozofe Līva Muižniece skaidro – lai gan “telpas/laika pārvērtības maina lokālo robežu nozīmi un ir iemesls [...] bažām par nacionālās identitātes izzušanas draudiem”, globalizācijas efekts var būt divējāds – ne tikai nacionālisma mazināšanās, bet arī tā relokācija, atdzimšana.⁴¹²

No vienas puses, gadsimtu mijā desmit gadi pēc neatkarības atgūšanas bija pārāk neilgs laiks, lai nostabilizētos jauns identitātes pamats, bet, no otras puses, – pietiekams, lai Atmodas laika komunicētās latviskās vērtības pagātu izbalēt un latviskā identitāte iegūtu jaunus vaibstus Rietumu un globalizācijas ietekmē. Pētniece Bula to salīdzina ar “svārstīšanos uz šauras laipas”, kad Trešās atmodas laikā atgūto pašreprezentācijas iespēju apdraudēja gan politiskā un ekonomiskā iekļaušanās jaunā savienībā, gan arī atvērtība svešajam kultūras, dzīves stila ziņā.⁴¹³

Politoloģe Švarca uzskata – līdz ar Latvijas integrēšanos Eiropas un pasaules tirgū “līdzsvara stāvokli zaudēja tradicionālās attiecības starp zemi, darbu un latvietību.”⁴¹⁴ Latvijas

⁴⁰⁸ Grīnbergs, A. (red.). (2002). *Lauki – Latvijas sirds*. 188. lpp.

⁴⁰⁹ Berķis, A., Bruņiniece, D., Hānbergs, Ē. (2007). *100 lauku sētas Latvijā*. Rīga: Jumava.

⁴¹⁰ Tisenkopfs, T. (1999, 27. nov.). Latviskā identitāte gadsimta izskaņā. Es, citi, mēs. 9.–10. lpp.

⁴¹¹ Turpat.

⁴¹² Muižniece, L. (2005). Nacionālā identitāte globalizācijas kontekstā. Grām.: Ignatāne, G. (zin. red.). *Globalizācija un globālā politika*. Zinātniski pētnieciskie raksti 5(6). Rīga: Zinātne. 44. lpp.

⁴¹³ Bula, D. (2000). *Dziedātājtauta*. 53. lpp.

⁴¹⁴ Schwartz, S. Z. K. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 1, 84.

iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā mēģinājumos definēt latviešu identitāti un lauku un lauksaimniecības vietu tajā ieviesa vēl lielāku neskaidrību.⁴¹⁵

Izmaiņas identitātē var raksturot ar socioloģes Dainas Eglītes aplūkoto pēckomunisma normalitātes naratīvu maiņu. Vadoties pēc šīs pārmaiņas skaidrojošās pieejas, pieļauju, ka ir notikusi temporālā naratīva dominances aizstāšana ar telpas (*spatial*) naratīvu, kas vērsts uz nācijas pievienošanu Rietumiem, labklājību, drošību un kapitālismu.⁴¹⁶ Trešās atmodas gados iesākto pirmās Latvijas Republikas atjaunošanu nomainīja jaunas valsts politikas īstenošana, kas paredzēja uz Rietumiem vērstās Latvijas Republikas konstruēšanu, ko pierāda Latvijas pievienošanās tādām starptautiskām organizācijām kā Eiropas Savienība un NATO. Par virziena maiņu liecina arī Tisenkopfa vērojums, ka “visu sirdīs ir sarucis tas kaktiņš, kurā būtu vieta latviskajai identitātei”. No pagātnes apceres tā ir “kļuvusi par gribas, nākotnes un rīcības kategoriju”.⁴¹⁷

Jaunās tūkstošgades pirmajos gados pamazām publiskajā telpā sāka izzust 20. gs. 80. un 90. gadu uzskats “Latvija nāk no laukiem”. Tā vietā dažādos statistikas krājumos un lauksaimniecību ekspertu, toreizējā zemkopības ministra Mārtiņa Rozes runās lauksaimniecība tika aplūkota tikai kā ražojošs sektors, no kura tika gaidīta augstāka efektivitāte un uz ilgtspējīgu attīstību orientēta virzība. Tādējādi valsts politika bija vērsta uz lielsaimniecību attīstību, lauksaimniecībā nodarbināto skaita samazināšanu un jau 20. gs. 90. gados izskanējušām idejām par lauku tūrismu, nevis tradicionālās lauksaimniecības ierakstīšanu prioritāšu sarakstā.

Dažādos lauksaimniecības nozares apskatos pretēji nacionālajam lepnumam jaušama negatīva attieksme, ka Latvijā lauksaimniecības nozīme ekonomikā vēl aizvien ir augstāka nekā citviet Eiropā. Piemēram, “lauksaimniecības un medniecības daļa nacionālajā kopproduktā 2003. gadā ir 2,4 %, kas joprojām ir vairāk nekā vidēji Eiropas Savienībā (1,7%)”.⁴¹⁸

Iestājoties Eiropas Savienībā, astoņas agrākās PSRS dalībvalstis atnesa sev līdzī arī nabadzību, nevienlīdzību un citas problēmas, kas dažkārt bija raksturīgas tikai lauku reģionos. Gandrīz četri miljoni jauno dalībvalstu zemnieku uzsāka konkurēt Eiropas kopīgajā tirgū ar sešiem ar pusi miljoniem zemnieku no jau esošajām ES dalībvalstīm.⁴¹⁹ Pētnieces Kristīnes

⁴¹⁵ Ir pētnieki, kuri uzskata, ka Eiropas Savienībā ekonomiskā integrācija bija daudz veiksmīgāka nekā kopīgas kolektīvās identitātes attīstīšana. Piemēram, sk.: Tiryakian, A. E. (2007). *When is the nation no longer?* In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: the persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 59–60.

⁴¹⁶ Stukuls-Eglītis, D. (2002). *Imagining the nation*. P. 16–18.

⁴¹⁷ Tisenkopfs, T. (1999, 27. nov.). *Latviskā identitāte gadsimta izskaņā*. 9.–10. lpp.

⁴¹⁸ Vairāk sk.: Zemkopības ministrija. (2004). *Latvijas lauksaimniecība un lauki*. Rīga: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija. 7. lpp.

⁴¹⁹ Schwartz, S. Z. K. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 1, 84.

Gaugeres veiktā aptauja parādīja, ka, domājot par Eiropas Savienību, zemniekus visvairāk uztrauca dažādo vides, higiēnas un lopu labturības prasību ieviešana. Tās raisīja bažas, vai viņi spēs turpināt saimniekošanu.⁴²⁰ Primāri ir tieši ekonomiskie un praktiskie jautājumi. Tāpat arī valsts vadības līmenī jaunajā tūkstošgadē tiek uzsvērts tikai lauksaimniecības ekonomiskais devums tautsaimniecībai.⁴²¹

Toreizējais zemkopības ministrs Roze pozitīvi vērtēja saimniecību struktūras maiņu – tendenci samazināties nelielo saimniecību skaitam, bet pieaugt lielo saimniecību ar izteiktu specializāciju īpatsvaram.⁴²² Praktiski šī virzība nozīmēja sīksaimniecību pakāpenisku izzušanu un lielsaimniecību izvēršanos, kas gan nodrošināja lauksaimniecībai augstāku ekonomisko pamatojumu un konkurētspēju, bet vairs neatbilda sākotnējam lauksaimniecības kā latviskuma un visas nācijas pamata uzdevumam.

Laukos mūsdienās dzīvo vairs tikai nepilna trešdaļa Latvijas patstāvīgo iedzīvotāju, to skaits nemitīgi sarūk.⁴²³ Statistikas dati par lauksaimniecībā nodarbināto skaitu atšķiras – visticamāk, atkarībā no tā, vai lauksaimniecībā nodarbinātie tiek skatīti kopā ar mežsaimniecības un zivsaimniecības darbiniekiem. Pēc Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datiem, lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā 2007. gadā bija nodarbināti 9,6% Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju.⁴²⁴ Savukārt Zemkopības ministrijas informācija liecina, ka lauksaimniecības nozarē 2007. gadā strādāja tikai 7,4%.⁴²⁵ 2011. gada pārrēķins pēc tautas skaitīšanas rezultātiem rāda, ka lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā nodarbināti 8, 9% iedzīvotāji.⁴²⁶ Šie rādītāji ir gandrīz uz pusi augstāki nekā 2006. gadā bija vidēji Eiropas Savienībā (5%).⁴²⁷ Tas iezīmē Latvijas iedzīvotāju sociālās struktūras un nodarbinātības atšķirību no vecajām Eiropas valstīm.

⁴²⁰ Gaugere, K. (2003). *Latvijas lauksaimniecība un lauku attīstība Eiropas Savienības kontekstā: problēmas un risinājumi*. Rīga: Nordik. 5. lpp.

⁴²¹ Piemēram, toreizējais zemkopības ministrs M. Roze puda gandarījumu, ka palielinās vidējā vienas saimniecības zemes platība, ka, pateicoties SAPARD finansējumam un Ilgtermiņa investīciju kreditēšanas programmai, lauksaimnieki iegādājas jaunu tehniku un ir pieaudzis bioloģisko saimniecību skaits. Vairāk sk.: Roze, M. (2004). Ievads. Grām.: *Latvijas lauksaimniecība un lauki*. Latvijas Republikas Zemkopības ministrija. 3. lpp.

⁴²² Turpat.

⁴²³ Piemēram, 2011. gada sākumā tie bija 724163 (32,48%) , 2012. gadā – 659624 Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji (32,3%). Sk.: ISG02. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits pēc dzīvesvietas gada sākumā. *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Sk. 2012. 15. aug.: <http://data.csb.gov.lv>

⁴²⁴ NBG08. Nodarbināto iedzīvotāju skaits sadalījumā pa ekonomiskās darbības veidiem un pēc dzimuma, 1996.–2007.g. *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Sk. 2012. 15. aug.: <http://data.csb.gov.lv/>

⁴²⁵ Zemkopības ministrija. (2008). *Latvijas lauksaimniecība un lauki 2008*. Rīga: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija. 8. lpp.

⁴²⁶ NBG08. Nodarbināto iedzīvotāju skaits sadalījumā pa ekonomiskās darbības veidiem un pēc dzimuma, 1996.–2007.g.

⁴²⁷ *EUROPA*. (2006). Eiropas iedzīvotāji darbā. *EUROPA*. Sk. 2013. 7. jūn.: http://europa.eu/abc/keyfigures/work/index_lv.htm

Liela daļa lauksaimniecībā strādājošo ir skeptiski noskaņoti par nozares nākotni. Zemnieku neapmierinātības ar nozares politiku kulminācijā 2009. gada ziemā notika protesti, kuru ietvaros uz Rīgu un citām Latvijas vietām viņi devās ar lauksaimniecības tehniku. Nemieri vainagojās ar vienas no prasībām izpildi – zemkopības ministra Mārtiņa Rozes atkāpšanos.⁴²⁸ Drūmu nākotnes ainu daļai lauku iedzīvotāju iezīmē fakts, ka arī citas lauku ekonomikas nozares nespēj nodrošināt stabilus ienākumus no lauksaimniecības sektora aizejošajam darbaspēkam. Pētniece Gaugere uzskata, ka risinājums varētu būt nodarbošanās ar bioloģisko lauksaimniecību, kas vienlaikus ļautu zemniekiem saglabāt savu nodarbošanos un palikt uz savas zemes, kopjot ainavu, kā arī piegādāt tirgū veselīgus produktus.⁴²⁹

Var teikt – pirmajos gados pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienības publiskajā telpā latvietības un lauku saiknes izvērtējums kļuva sekundārs. Sava veida atdzimšanu tas piedzīvoja pēc 2009. gada. Piemēram, Rakstniecības un mūzikas muzejs 2010. gada martā rīkoja diskusiju par latviskām vērtībām “Es zinu, ka kādreiz man dārziņš būs”, kuras centrā bija jautājumi: vai zeme latvietim joprojām ir vērtība? Vai ilgas pēc sava kaktiņa, sava stūrīša mūsos vēl dzīvas?⁴³⁰ Tā paša gada rudenī muzejā tika izveidota izstāde “Zeme un mīlestība”, kuras atklāšanā tika rīkots arī tematisks sarunu vakars.⁴³¹

Pēdējo gadu laikā vairāku Latvijas teātru repertuārā tika iekļautas lugas, kuros aplūkota dzīve Latvijas laukos dažādos laika periodos vai atsevišķas to norises. Piemēram, Alvja Lapiņa “Atvari”, pēc Edvarta Virzas poēmas “Straumēni” motīviem veidotā “Plūdi un Saulgrieži Straumēnu skaņās”, Evitas Sniedzes “Tie paši oši”, Laura Gundara “Advents Silmačos” Valmieras Drāmas teātrī, “Aija pēc Jaunsudrabiņa”, Harija Gulbja “Cīrulīši” Dailes teātrī, Rūdolfa Blaumaņa “Purva bridējs”, Aivas Birbeles “Kapusvētku PR”, Danskovītes “*latgola.lv*”, Jāņa Jaunsudrabiņa “Aija” Latvijas Nacionālajā teātrī, Rūdolfa Blaumaņa “Indrāni” Mihaila Čehova Rīgas Krievu teātrī, izrādes “Kapusvētki” un “Melnais piens” Jaunajā Rīgas teātrī u.c. Kā redzams, dažiem līdzīgiem lauku motīviem veltītie darbi iestudēti vairākos teātros gandrīz vienlaikus.

⁴²⁸ Fīrere, I., Ālīte, B., Rutule, E. (2009, 3. febr.). Zemnieki daļēji apmierināti; turpina prasīt Rozes demisiju. *Diena.lv*. Sk. 2012. 16. aug.: <http://www.diena.lv/sabiedriba/politika/zemnieki-daleji-apmierinati-turpina-prasit-rozes-demisiju-649812>; Leta. (2009, 4. febr.). Roze plāno atgriezties Saeimā. *TVNET*. Sk. 2012. 16. aug.: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/219758-roze_plano_atgriezties_saeima

⁴²⁹ Gaugere, K. (2003). *Latvijas lauksaimniecība un lauku attīstība Eiropas Savienības kontekstā*. 6. lpp.

⁴³⁰ [B. a.]. (2010). Es zinu, ka kādreiz man dārziņš būs. *Rakstniecības un mūzikas muzejs*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://rmm.lv/?p=1745>; Plašāk par pasākumu sk.: [B. a.]. (2010). Izvēle – govys vai brīvība. *Rakstniecības un mūzikas muzejs*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://rmm.lv/?p=1878>

⁴³¹ [B. a.]. (2010). Izstāde par zemi un mīlestību. *Rakstniecības un mūzikas muzejs*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://rmm.lv/?p=2871>

Latviešu identitātes un vērtību (esošo un izzūdošo) meklējumi un definējumi sevišķi vērojami jaunradē. Spilgts piemērs ir “Melnais piens” Alvja Hermaņa režijā. Gatavojoties izrādei, teātra aktieri vāca informāciju par Latvijas laukiem. Izrādes apraksts atklāj aktieru atziņu, ka

latvieša īstā identitāte ir lauki, nevis pilsēta. Jo tikai laukos latvieši atšķiras no citiem. Pilsētās šīs atšķirības izzūd. Otrs secinājums: īsti lauki ir tikai tur, kur tiek piekopts lauku dzīvesveids. Jeb kā Latvijā pieņemts – tiek turēti mājlopi. Pēdējais secinājums: kad pēdējā latviešu vecmāmiņa būs atdevusi savu pēdējo govī, – īstā Latvija būs aizgājusi pagātnē. Tāpēc izrāde būs arī par govīm.⁴³²

Par lauku vērtībām aicina domāt arī žurnāls “Ievas Māja”, rosinot piedalīties konkursā “Skaistākā lauku saimniecība”. Tā reklāmā konkursa patrons Latvijas Valsts prezidents Andris Bērziņš norāda:

Kaut arī dzīvojam urbanizācijas laikmetā, ir visai grūti atrast latvieti, kura dzimtas saknes nebūtu Latvijas laukos. Arī mūsu valsts nākotne nav iedomājama bez mazpilsētām un lauku sētām [...] Tikai tā mēs spēsim saglabāt savu identitāti un veidot tādu Latvijas lauku vidi, kur cilvēks vēlas strādāt, skolot bērnus, baudīt kvalitatīvu un pilnvērtīgu dzīvi.⁴³³

Lauku nozīmi praktiskā un garīgā ziņā, rakstot par šo konkursu, savā slejā akcentē arī toreizējā “Ievas grupas” galvenā redaktore Inita Sila:

Latviju izglābs lauki. Tāpēc es gribu pateikt paldies visiem, kas joprojām saimnieko Latvijas laukos. Kas nevis saka – te ir grūti, darba nav, naudas nav – un dodas prom, bet paliek šeit, lai koptu savu senču zemi. Par spīti visādām nebūšanām. [...] Jo mūsu nākotne ir šo cilvēku rokās. Tāpēc paldies viņiem! Paldies visiem, kas saimnieko Latvijas laukos, audzējot labību, dārzeņus, govīs, aitas utt!⁴³⁴

Par uzņēmīgiem lauku ļaudīm ik nedēļu tiek veidots Latvijas Radio 1 raidījums “Viensētu stāsti”.⁴³⁵ Tāda paša nosaukuma rubrikā par raidījuma varoņiem var lasīt arī laikraksta “Latvijas Avīze” lasītāji.

Jāatzīmē, ka 15–20 gadus pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas iezīmējās tendence grāmatniecībā – tiek izdotas grāmatas, kuru saturā autori (tostarp, no personīgās pieredzes skatu punkta) atskatās uz padomju, Trešās atmodas vai citu vēstures periodu, tajā skaitā – norisēm laukos un lauksaimniecībā, politisko režīmu (un citu faktoru) veicinātām nozares pārvērtībām,

⁴³² [B. a.]. Melnais piens. *Jaunais Rīgas teātris*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://www.jrt.lv/melnais-piens>

⁴³³ Sk., piemēram, reklāmu žurnāla “Ieva” 2012. gada 8. augusta numurā 53. lpp. un žurnāla “Ievas Māja” 2012. gada 24. augusta 5. lpp.

⁴³⁴ Sila, I. (2012). Drosme uzdrošināties. *Ievas Māja*, 10. aug., 1. lpp.

⁴³⁵ Iknedēļas raidījumu pieteikumus sk.: [B. a.]. Viensētu stāsti. *Latvijasradio.lv* Sk. 2012. 16. aug.: <http://lr1.latvijasradio.lv/lv/lr1/raidijumi/viensetu-stasti/>

izvērtējot, paskaidrojot vai arī attaisnojot savu vai kāda cita cilvēka tā laika rīcību.⁴³⁶ Šie darbi aktualizē tēmu un papildina publiskajā sfērā valdošo viedokļu kopsummu par šo laiku, dažkārt skarot visai spilgtus fragmentus tautas sociālajā atmiņā, piemēram, grāmatā par Ādažu saimniecības vadītāju Albertu Kaulu.⁴³⁷ Tāpat grāmatniecībā ir aktuālas kļuvušas tēmas par kādiem noteiktiem ar laukiem saistītiem (latviešu tautas) simboliem, piemēram, maizi.⁴³⁸

Kopumā patlaban vērojamas dažas tendences lauku prestiža atjaunošanai vai vismaz mēģinājumi meklēt atbildes, saprast, kā Trešās atmodas laikā lauki pārdzīvoja krasās reformas. Tomēr joprojām neatbildēts paliek jautājums, kā laukiem pārvarēt pēcpadomju lauku ekonomiskās nesekmības iespaidā radušos neveiksmnieka tēlu. Vēsturniece Zelče atzīmē, ka patlaban lauku diskursā galvenā to vērtība ir pagātne, ne šodiena – atmiņas un to glabāšana par muižu laikiem, brīvvalsti un ulmaņlaikiem, kolhozlaikiem.⁴³⁹ Kāda loma laukiem un lauksaimniecībai tiek atvēlēta mūsdienās?

Pētnieki norāda, ka šāds jautājums skar lauku teritorijas arī citviet pasaulē, jo 21. gs. ir izmainījis lauku un lauksaimniecības lomu. Cilvēki laukus mēdz sentimentāli asociēt ar neapdzīvotu, mežonīgu dabu vai agrāro pagātni. Tā kā urbānās identitātes, kas asociētas ar pilsētām, tiek uztvertas kā pieredzējušākas, ir grūti iedomāties lauciniecišķuma kā kultūras vērtības iespējamību, skaidro lauku identitātes pētnieki Barbara Činga (*Ching*) un Džeralds V. Krīds (*Creed*).⁴⁴⁰ Viņi ir pārliecināti, ka lauku un laucinieku kultūras devalvācija ir balstīta ekonomiskajā marginalizācijā. Līdz ar to vispārējā uztverē lauki ir kļuvuši par vietu, kur ciemoties, bez izpratnes, ka tur cilvēki tik tikko spēj izdzīvot – nabadzības dēļ.⁴⁴¹

Pētījumā vēlos noskaidrot, kādu lauku diskursu veido Latvijā izdotā prese latviešu valodā vairāk nekā 20 gadu periodā, kas ietver lauku atjaunotnes cerības, vairākas lauksaimniecības krīzes, daļas iedzīvotāju tuvāku vai tālāku emigrāciju (uz pilsētām un ārzemēm), pašvaldību satraukumu par administratīvi teritoriālās jeb novadu reformas gaitu un sekām. Tāpat šo laika posmu raksturo pretrunas laukos, kad daļa zemnieku saimniecību veiksmīgi attīstās un iegādājas modernu tehniku, bet daļa, nespēdami nomaksāt kredītus, izpārdod savas saimniecības un

⁴³⁶ Piemēram, var minēt lauksaimnieka Jūlija Beļavnieka grāmatu "...bet tā bija!" Sk.: Beļavnieks, J. (2011). *...bet tā bija!*; Hānbergs, Ē. (2008). *Mūžīgais piens: Latvijas piensaimniecība no sendienām līdz mūsdienām*. [Rīga]: Vecais piensaimnieks; Berķis, A. (2006). *Likteņbērzi: Izjūtās, ainavā, naudā, birztaļā, mantojumā, finierī, mežā, mēbelēs, atmiņās*. Rīga: Jumava.

⁴³⁷ Hānbergs, Ē. (grāmatas sakārtotājs) (2010). *Alberts Kauls triumfā un traģismā*. Rīga: Jumava.

⁴³⁸ Ancāne, V. (sakārtotāja). (2008). *Maizes grāmata*. Rīga: Zvaigzne ABC; Čekstere, I. (2004). *Mūsu maize: Maizes cepšanas tradīcijas Latvijā*. Rīga: A/S "Hanzas Maiznīca" sadarbībā ar Latvijas Etnogrāfisko brīvdabas muzeju.

⁴³⁹ Zelče, V. (2006). Lauku vērtība. 258. lpp.

⁴⁴⁰ Creed, W. G., Ching, B. (1997). Recognizing rusticity: Identity and the power of place. In: Creed, W. G., Ching, B. (eds.). *Knowing your place: Rural identity and cultural hierarchy*. New York; London: Routledge. P. 4.

⁴⁴¹ Turpat. 20., 27. lpp.

ganāmpulkus, un lauku ainavā iezīmējas neapdzīvoti lauku ciemi ar tukšām viensētām un aizaugušām pļavām.

Kas veido lauku diskursu preses saturā? Kurā pētījuma perioda posmā lauku un nacionālās identitātes kopsakarības atklātas visizteiktāk? Šie ir daži no pētnieciskajiem jautājumiem, uz kuriem atbildes sniegšu pētījuma rezultātu izklāstā. Taču pirms tam aplūkošu arī mediju vides transformācijas un lauku tematikas izpētes līmeni.

4.6. Mediju vides transformācijas

Promocijas darba pētījums aptver 23 gadu periodu jeb laiku divu politisko režīmu ietvaros – Trešo atmodu, kad formāli līdz 1991. gada 21. augustam Latvija atradās Padomju Savienības sastāvā, un neatkarīgās Latvijas posmu. Lūkojoties uz to no mediju sistēmas perspektīvas, manuprāt, ir vērts sīkāk iedalīt laiku pēc neatkarības atjaunošanas – atsevišķi pievērsties procesiem mediju vidē 20. gs. 90. gados un norisēm pēc tūkstošgades mijas. Lai gan preses attīstībā šajos periodos ir arī līdzīgas iezīmes, kopumā mediju vides evolūcijas akcenti ir atšķirīgi.

4.6.1. Ieskats medijos Trešās atmodas laikā (1989–1991)

Nevardarbīgajā ceļā uz neatkarību svarīga loma bija aktīvai preses līdzdalībai.⁴⁴² Oficiāli vēl atrodoties Padomju Savienības sastāvā, 1989. gada presē jau aktīvi noritēja diskusijas par latvietību, tādējādi sekmējot latviešu nācijas kā atsevišķas, īpašas un pagātnē sakņotas tautas iztēlošanos. Tas vērtējams kā drosmīgs solis. Igaņu vēsturnieks un politiķis Marts Lārs (*Laar*) uzskata, ka daudziem pārvarēt bailes no padomju sistēmas palīdzēja pirmās uzvaras (protests Latvijā pret Daugavpils HES celtniecību 1986. gadā, “Fosfora karš” Igaunijā 1987. gadā u.c.). Tās veicināja atklātas protesta kustības.⁴⁴³

Šāds politisko apstākļu fons ļāva savā saturā kļūt brīvākiem arī laikrakstiem, iesaistīties liberalizācijas procesos. Laikā no 1988. līdz 1991. gadam sabiedrības interese par medijiem auga un sasniedza augstāko punktu.⁴⁴⁴ 20. gs. 80. gadu beigās žurnālistika un mediji līdzdarbojās Latvijas Tautas frontē kā masu sociālajā kustībā, žurnālisti kļuva par tās atbalstītājiem, viedokļu līderiem. Vairāki komunikācijas veidi – personiskā, publiskā (sapulces, mītiņi utt.) un masu

⁴⁴² Brikše, I., Dūze, D., Šulmane, I. (1993). Latvia: From the singing revolution to the 1993 elections. In: Hoyer, S., Lauk, E., Vihalemm, P. (eds.). *Towards a civic society: The Baltic media's long road to freedom*. Tartu: Baltic Association for Media Research, Nota Baltica Ltd. P. 228.

⁴⁴³ Laar, M. (2010). *The power of freedom: Central and Eastern Europe after 1945*. Tallinn: Sihtasutus Unitas. P. 124.

⁴⁴⁴ Brikše, I. (2002). Publiskās sfēras attīstība Latvijā: Individā un interneta aspekts. Grām.: Brikše, I. (galv. red.). *Komunikācija: Kultūra, sabiedrība, mediji*. Rīga: Zinātne. 88. lpp.

komunikācija cits citu papildināja.⁴⁴⁵ Mediju pētniece Inta Brikše norāda, ka viens no publiskās sfēras demokrātizācijas veicinošajiem faktoriem bija mediju dubultās lomas – tie darbojās gan kā komunikācijas kanāls, gan aktors “indivīdu, grupu un kustību līdzdalības veicināšanā un koordinēšanā”.⁴⁴⁶

To apliecina arī dokumentālie video fragmenti no Trešās atmodas gadiem – uz barikādēm un citos sastpringtākajos notikumos ceļā uz neatkarīgas valsts pasludināšanu, kadros neiztrūkstoši ir radioaparāti un laikraksts „Atmoda”, savukārt cilvēki vispārējā neziņas gaisotnē tvēra katru vārdu, ko medijs tiem piegādāja.⁴⁴⁷ Tā laika mediju paralēlās funkcijas – informācijas sniegšanu un sabiedrības saliedēšanu – atklāj arī toreizējo mediju darbinieku un arī auditorijas atmiņas.⁴⁴⁸ Tiesa, nācijas iztēlošanās laikrakstiem nebija jāsāk gluži no jauna, ņemot vērā jau pirmās Latvijas Republikas laikā vai vēl agrāk radītos priekšstatus par latvietību. Vienlaikus tie gan palīdzēja preseī sākt rakstīt par identitātes jautājumiem, gan vismaz sākotnējā periodā kavēja kritisku skatījumu uz identitāti jaunajos apstākļos – vairākas desmitgades pēc starpkaru perioda.

4.6.2. Mediji 20. gs. 90. gados (1992–1999)

Šo periodu Latvijas mediju vēsturē var salīdzināt ar ceļa meklēšanu. Izmaiņas preses sistēmā radīja ekonomiskās iekārtas maiņa – no plānveida uz kapitālismu. Tas pārveidoja arī mediju tirgu un noteica daudzu preses izdevumu likteni. Par visai sarežģīto ekonomisko situāciju 90. gadu pirmajā pusē liecina tā laika preses izdevumu vizuālais izskats – tie nereti bija iespiesti uz nekvalitatīva papīra, ar tik tikko salasāmu druku līdzekļu trūkuma dēļ. Izmaiņas mediju vidē kopš neatkarības atgūšanas līdz 1999. gadam (ieskaitot) pārskatāmāk aplūkojamas 3. pielikumā.

20. gs. 90. gados reklāma kļuva par būtisku mediju vides aspektu. Reklāmas aģentūras pat publicēja uzņēmējiem un plašākai sabiedrībai adresētu informāciju, kurā iepazīstināja ar reklāmu būtību un noderību. Atbilstoši no Rietumiem pārņemtajai pieredzei un tehnoloģiju attīstībai mainījās arī preses izdevumu vizuālais veidols un saturs. Tika demonstrēta arī atgūtā preses brīvība, piemēram, spilgts 90. gadu preses izdevums, kas pievērsās padomju perioda tabu tēmām, bija avīze „Vakara Ziņas” (avīzes formātā iznāca no 1993. līdz 2006. gadam).

⁴⁴⁵ Brikše, I. (2002). Publiskās sfēras attīstība Latvijā. 88. lpp.

⁴⁴⁶ Vairāk sk.: Brikše, I. (2005). Publiskās sfēras demokrātizācijas iespējas: *Perestroikas un glasnostj aspekts Latvijā (1985–1990)*. Grām.: Brikše, I. (galv. red.). *Latvijas Universitātes raksti: 683. sēj.: Komunikācija*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 192.–209. lpp.

⁴⁴⁷ Sk. piemēram, Askolda Saulīša dokumentālo filmu „Atmodas antoloģija” (2013).

⁴⁴⁸ Bicēna B. [2010]. *Barikāžu laiks. Apvērsums: 1991. gada pieraksti*. Rīga: Zvaigzne.; Benfelde, S. (2005). Mediji – tautas balss un atbalss. Masu mediji – neatkarības atgūšanas procesā: Normunda Beļska, Sarmītes Ēlertes, Ilmāra Latkovska, Kārļa Streipa saruna. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Baltijas brīvības ceļš: Baltijas valstu nevardarbīgās cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Rīga: Zelta grauds. 146.–154. lpp.

20. gs. 90. gados Latvijā iepļūda ārzemēs veidotais mediju saturs, kas dažkārt arī tika lokalizēts (piemēram, TV seriāls “Sirdsmīļā Monika”). Tas daļēji attiecās arī uz preses izdevumiem, piemēram, bērnu un pusaudžu žurnāliem.

Kopumā 20. gs. 90. gados **beidza pastāvēt preses izdevumi**, kuri ilgus gadus iznāca padomju gados, piemēram, “Latvijas Jaunatne” (1993), “Zvaigzne” un “Literatūra un Māksla” (1994), “Dadzis” un “Liesma” (1995), “Draugs” (1997), “Lauku Dzīve” (1998), “Skola un Ģimene” (2000). Pārstāja iznākt arī Atmosdas perioda nozīmīgs laikraksts “Atmoda” (1994), bet Latvijas Tautas frontes izdotā „Atmoda Atpūtai” iznāca līdz 1996. gadam.

Savukārt daļai padomju laikā dibināto preses izdevumu **izdevās atrast vietu preses tirgū**, piemēram, “Neatkarīgajai Rīta Avīzei” (ar šādu nosaukumu kopš 1995. gada), “Rīgas Viļņiem”, “Sporta Avīzei”, “Zilītei” u.c. Salīdzinoši nesen savu darbību pārtrauca “Rīgas Balss” (iznāca līdz 2009. gadam), arī žurnāls “Sieviete” ar šādu nosaukumu pastāvēja līdz 2009. gadam. Līdztekus šiem preses izdevumiem turpināja iznākt Atmosdas laikā dibinātās “Lauku Avīze” (kopš 2003. gada – “Latvijas Avīze”) un laikraksts “Diena”.

20. gs. 90. gadi bija starta laiks daudziem preses izdevumiem. Liela daļa no tiem bija ar salīdzinoši īsu mūžu, piemēram, “Nakts” (1992–1995), “Labrīt” (1993–1995), “Fokuss” (1997–1999), “Spogulis” (1998–1999), “Aija” (1999–2002), u.c. Tie labi ilustrē 90. gadu preses tirgu un izdevēju centienus tajā veiksmīgi darboties, diferencējot auditorijas un kļūstot par konkurentiem jau esošajiem medijiem.

Pretēji neveiksmīgiem mēģinājumiem ieņemt stabilu vietu preses tirgū 20. gs. 90. gados radās arī virkne ilglaicīgu drukāto mediju, kas turpina iznākt arī 2013. gadā, piemēram, “Rīgas Laiks”, vairāki izdevniecības “Santa” produkti (“Santa”, “Mans Mazais”, “Klubs”, “Ieva”, “Privātā Dzīve”). Kopumā Latvijas preses tirgu papildināja līdz tam laikam nebijuši preses žanri - iknedēļas sieviešu žurnāli, “dzeltenā” prese u.c.

Preses izdevumi, kas sākotnēji iznāca latviešu valodā, mēģināja aptvert plašāku auditoriju – piedāvāt saturu arī krieviski. Piecus gadus kopš 1993. gada krievu valodā iznāca žurnāls “Santa”, gandrīz desmit gadus krieviski bija lasāma arī “*Диена: газета Латвийской республики “День”*” (1990–1999). Rodas arī jauni preses izdevumi krievu valodā, daļa no tiem pastāv arī mūsdienās, piemēram, sieviešu žurnāls “*Лилит*” (kopš 1992), laikraksts “*Суббота*” (kopš 1994), avīze “*Час*” (kopš 1997), sieviešu žurnāls “*Люблю*” (kopš 1998), avīze “*Вестн Сегодня*” (kopš 1999). Mazliet vēlāk – 2001. gadā sāka iznākt “*Телеграф*”.

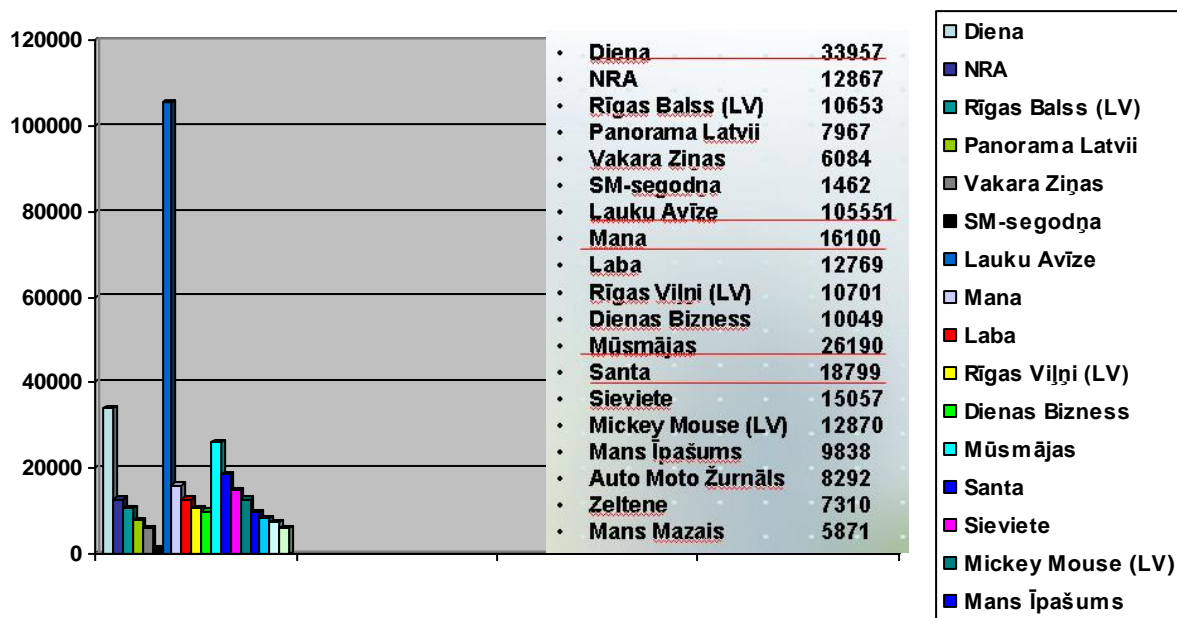
Atsevišķs preses tirgus segments, kurā notika diezgan ievērojama attīstība, bija bērnu un pusaudžu izdevumi gan ar pārsvarā pašmāju radīto saturu (piemēram, žurnāls “Mana” kļuva par

vienu no visvairāk abonētajiem preses izdevumiem), gan dažādi žurnāli, kuru nosaukums un saturs ļauj domāt, ka tie bija veidoti kā ārzemju preses franšīzes izdevumi, piemēram, “Mickey Mouse”, “Barbie”, “Dambo” u.c.

Radās vairāki laikraksti pielikumi, kas vēlāk pārauga patstāvīgos preses izdevumos. Tā, piemēram, notika ar “Dienas” pielikumu “Sestdiena”, ar “Lauku Avīzes” pielikumiem “Mājas Viesis” un “Praktiskais Latvietis”.

Lai gan sākotnēji šķiet, ka reģionālajā presē 90. gadi ir bijis salīdzinoši stabils laika periods, tomēr arī šiem preses izdevumiem bija jāpielāgojas dzīvot jaunajos ekonomiskajos apstākļos. Vairāki preses izdevumi sāka iznākt “Dienas” paspārnē – „Bauskas Dzīve”, „Dzirkstene”, „Kursas Laiks”, „Zemgales Ziņas”, „Staburags” un „Jēkabpils Vēstnesis”.⁴⁴⁹ Citi reģionālie mediji darbojās patstāvīgi, piemēram, “Vaduguns” Balvos.

Kopumā preses izdevumi tika privatizēti, kļūstot par SIA, vai arī radās no jauna. 1993. gadā kā valsts uzņēmums tika nodibināts “Latvijas Vēstnesis”, laikraksts “Diena” nonāca tur strādājošo un “Bonnier” īpašumā. Preses izdevēji izvērta saimniecisko darbību, ne tikai paplašinot preses izdevumu skaitu, bet arī, piemēram, nodibinot abonēšanas centru “Diena” vai sākot izdot grāmatas “Lata romānu” sērijā. Arī pašu preses izdevumu abonēšanas dati bija diezgan ievērojami, par līderi izvirzoties “Lauku Avīzei” ar vairāk nekā 100 000 abonentiem 1997. gadā (sk. 4.3. attēlu). Līdzīgs abonentu skaita sadalījums bija arī citos gados.



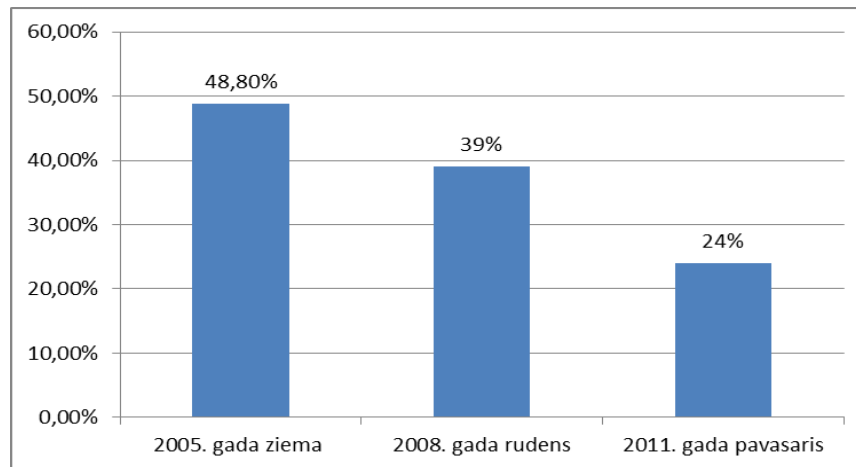
4.3. att. Preses izdevumu abonentu skaits 1997. gada janvārī

⁴⁴⁹ [B. a.]. [B. g.]. Dienas Mediji vēsture. *Dienas Mediji*. Sk. 2013. 29. jūn.: <http://www.dienasmediji.lv/par-mums/vesture/dienas-mediji-vesture>

4.6.3. Mediju vide 21. gs. (2000–2012)

Laiks pēc gadsimtu mijas salīdzinājumā ar daudzveidīgajām pārmaiņām preses sistēmā 90. gados bija salīdzinoši stabilāks, taču tas arī iezīmēja vairākas svarīgas ilgtermiņa tendences, kas ar katru gadu vērtās plašumā.

Viena no tām ir dienas laikrakstu auditorijas pakāpeniska samazināšanās. Latviešu valodā iznāk trīs nacionālie dienas laikraksti: “Diena”, “Neatkarīgā Rīta Avīze” un “Latvijas Avīze”. Iedzīvotāju aptaujas liecina par to lasītāju skaita lejupslīdi (sk. 4.4 attēlu).



4.4. att. Latvijas iedzīvotāji, kuri ir lasījuši vai caurskatījuši kaut vienu nacionālo dienas laikrakstu dienā⁴⁵⁰

2005. gada ziemā vidēji 48,8 % Latvijas iedzīvotāju ir lasījuši vai caurskatījuši kaut vienu nacionālo dienas laikrakstu dienā. 2008. gada rudenī šis rezultāts bija sarucis līdz 39% Latvijas iedzīvotāju. Bet 2011. gada pavasarī – vairs tikai 24%.⁴⁵¹ Tas skaidrojams ar interneta ziņu portālu un citu resursu kļūšanu par primārajiem informācijas ieguvē.

Taču kopumā rezultāti rāda, ka preses patēriņš 15 līdz 74 gadus vecu Latvijas iedzīvotāju vidū joprojām ir augsts, piemēram, 2011. gada pavasarī vidēji 93 % ir lasījuši vai caurskatījuši vismaz viena preses izdevuma kādu no pēdējiem sešiem numuriem, savukārt 72% to darījuši nedēļas laikā. Visvairāk lasīti ir nedēļas izdevumi (piemēram, 2011. gada pavasarī tos caurskatījuši vai lasījuši 64% Latvijas iedzīvotāju) un reģionālā prese, ar kuras satura iepazīšanos

⁴⁵⁰ Krūze, E. (2005). Preses auditorijas pētījuma rezultāti: Ziemā 2004 –2005. *TNS*. Sk. 2013. 14. okt: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2117>; Briča, L. (2008). 2008. gada pavasarī palielinājies žurnālu lasītāju skaits. *TNS*. Sk. 2013. 13. okt: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2790>; Briča, L. (2008). Dienas laikrakstu un reģionālās preses izdevumu lasīšana rudenī saglabājas stabila. *TNS*. Sk. 2013. 13. okt: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2865>; Vendele, L. (2011). 72 % Latvijas iedzīvotāju pēdējo 7 dienu laikā ir lasījuši kādu Latvijā izdotu drukāto preses izdevumu. *TNS*. Sk. 2013. 29. jūnijs: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=3475>

⁴⁵¹Turpat.

pēdējo septiņu dienu laikā ir apliecinājuši 40% Latvijas iedzīvotāju.⁴⁵² Reģionālie laikraksti, kā raksta mediju pētniece Laura Uzule, „Latvijā ir unikāls fenomens”, jo lokālajā vidē tie savas pozīcijas nezaudē un tirāžas, atšķirībā no nacionālās izplatības avīzēm, strauju tirāžas kritumu neizjūt.⁴⁵³ Tādējādi var teikt, ka visvairāk patērētie preses izdevumi ir reģionālā prese, nedēļas laikraksti un žurnāli.⁴⁵⁴

Tieši pēdējo nosaukumu skaits un kopējā tirāža strauji auga laika periodā starp 2001. un 2007. gadu. Žurnāli kļuva par vienu no patērēju kultūras simboliem.⁴⁵⁵ 21. gs. pirmās desmitgades vidū, cenšoties izdabāt visām patērniskajām vēlmēm, notikusi mediju piedāvājuma sortimenta un patēriņa daudzveidošanos (arī daļēja trivializācija) un vienlaikus – fragmentācija.⁴⁵⁶

Desmitgadi pēc gadsimtu mijas raksturo arī jauna iezīme Latvijas mediju vidē – bezmaksas laikraksti “5min” un “Rītdiena”, taču tie arī ir palikuši kā pirmās 21. gs. desmitgades fenomeni, jo sarežģītās ekonomiskās situācijas dēļ tie ir slēgti.⁴⁵⁷

Kopumā var secināt, ka, sākot no 20. gs. 80. gadiem, transformācijas ir piedzīvojuši gan latvietības un lauku saiknes izpratne, gan paši mediji, kas veidojuši lauku diskursu. Par dažādu laika periodu atšķirībām lauku kā pētījumu objekta izpratnē liecina arī tēmas izpētes tendences, ko plašāk aplūkošu nākamajā nodaļā.

⁴⁵² Vendele, L. (2011). 72 % Latvijas iedzīvotāju pēdējo 7 dienu laikā ir lasījuši kādu Latvijā izdotu drukāto preses izdevumu.

⁴⁵³ Uzule, L. (2012). Kurzemes reģionālie laikraksti – novada identitātes veidotāji: laikraksta „Saldus Zeme” piemērs. Grām.: Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē. Nacionālās identitātes meklējumi Baltijas literatūrā un kultūrā: stabils, mainīgs, zaudētais (17. rakstu krājums)*. Liepāja: LiePA. 285. lpp.

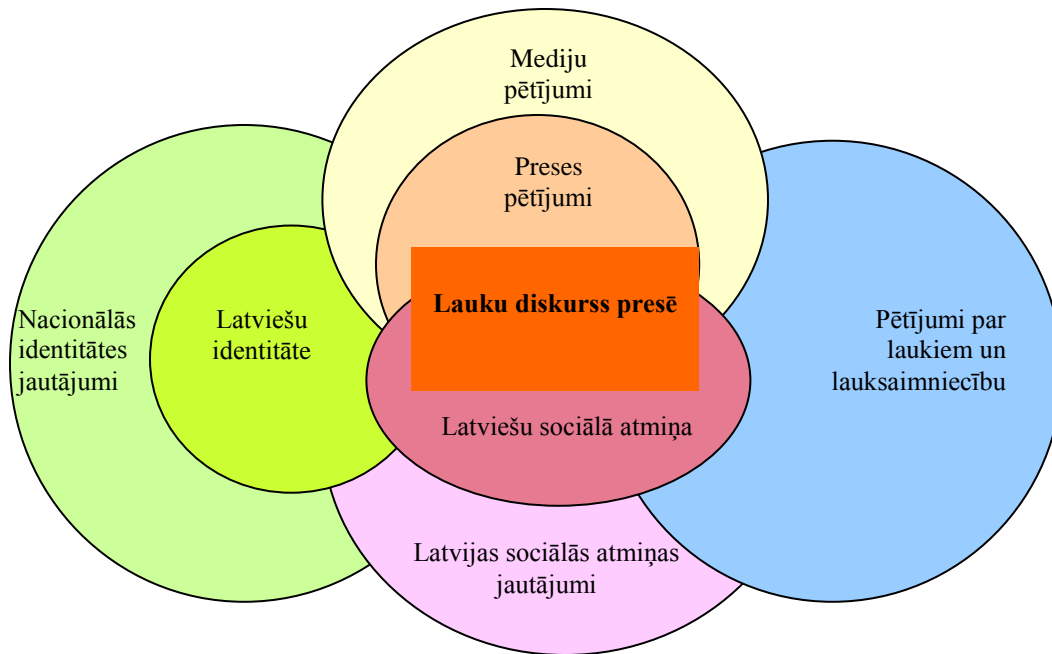
⁴⁵⁵ Ločmele, K., Procevska, O., Zelče, V. (2010). Media Landscape – Latvia. *European Journalism Centre*. Sk.: 29. jūn. 2013: http://ejc.net/media_landscapes/latvia#link_482

⁴⁵⁶ Brikše, I., Zelče, V. (2008). The Latvian media in the new millennium: Trends in development, content and usage and the emergence of a community of media users. *Informācijas Moksli/Information Sciences*. 47, 110. Tuvāk par Latvijas informācijas vidi un medijiem sk.: Brikše, I. (zin. red.). (2006). *Informācijas vide Latvijā: 21. gadsimta sākums*. Rīga: Zinātne.

⁴⁵⁷ Ločmele, K., Procevska, O., Zelče, V. (2010). Media Landscape – Latvia.; [B. a.]. (2010). Laikraksta “5min” izdošanu varētu atsākt, kad uzlabosies situācija reklāmas tirgū. 7 *GURU*. Sk.: 29. jūn. 2013: <http://www.7guru.lv/zinas/laikraksta-5min-izdosanu-varetu-atsakt-kad-uzlabosies-situacija-reklamas-tirgu>

5. LAUKU PĒTNIECĪBA LATVIJĀ

Pētījums aptver un apvieno vairākus tematiskos lokus, ko esmu pārskatāmāk ilustrējusi 5.1. attēlā. Promocijas darbs pārstāv novatorisku pētījuma virzienu Latvijā, savstarpējā saiknē skatot presi, laukus, nacionālo identitāti un sociālo atmiņu. Taču katram no šiem tēmas atslēgvārdiem Latvijas zinātnē jau ir sava izpētes vēsture – citam ilglaicīgāka, citam – salīdzinoši nesena. Lai ilustrētu promocijas darba pētījuma atrašanās vietu zinātnes laukā un iezīmētu jau eksistējošu pētījumu virzienus, turpmākajās apakšnodaļās sniegšu ieskatu tēmas izpētes līmenī.



5. 1. att. Vizualizācija, kas ilustrē promocijas darba tēmas saikni ar vairākiem tematiskajiem lokiem

Analizējot preses veidoto lauku diskursu, jāņem vērā vairāki jautājumu loki, kas apvienojušies šajā tēmā. To izpētei pievērsušās dažādas zinātņu nozares. Nereti ir grūtības nošķirt, kurai no tiem attiecīgais pētījums pieder tieši starpdisciplināritātes un tematu ciešās saiknes dēļ. Piemēram, promocijas darba pētījumā saplūst mediju, nacionālās identitātes, sociālās atmiņas un lauku pētījumi. Tāpat arī, piemēram, projekta “Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes” ietvaros tapušie pētījumi ir starpdisciplināri un tos grūti ierindot tikai vienā no tematu lokiem.

Tālab promocijas darba tēmas izpētes līmeni Latvijas zinātnē aplūkošu trīs pamata blokos – 1) pētījumus, kuros analizēta identitātes un sociālās atmiņas Latvijā problemātika, 2) darbus par

laukiem un lauksaimniecību, 3) pētījumus, kas tematikas ziņā ir vistuvākie promocijas darba tēmai – tajos analizēta lauku tematikas komunikācija medijos.

5.1. Latviešu identitātes izpēte Latvijā

Pirms latviešu identitātes izpētes zinātniskā līmenī pirmie mēģinājumi raksturot latviešus saistāmi ir publicistu veikumu. Par latviešu identitāti sāka spriest pirmās Atmodas laikā – 19. gs. vidū. Taču vēl pirms jaunlatviešu devuma jāatzīmē Garlība Merķeļa 1796. gadā izdots viņa nozīmīgākais darbs “Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimteņa beigās”. Merķelis tajā sniedzis visai kritisku latviešu raksturojumu, taču vienlaikus izteicis domu par izglītības un brīvības nepieciešamību latviešu zemniekiem.⁴⁵⁸ Latviešu valodā šis sacerējums iznāca tikai 1905. gadā. Taču pastāv ziņas, ka arī krietni pirms tam zemnieki bija iepazinušies ar tulkojuma variantu rokrakstā, kas, gan īsināts un rediģēts, tomēr bijis viens no apgaismības vēstnešiem.⁴⁵⁹

Jaunlatviešu posmā, kas sākās 19. gs. vidū, nozīmīga bija izpratnes par vienotu tautu radīšana un latviešu tautas jēdziena definēšana. Jaunlatvieši konstruēja latviešu identitāti, pretstatot to vāciešiem kā negatīvajam pretpolam. Proti, viņu skatījumā latvieši piederēja pie Eiropas senākajām zemkopju tautām, kam bija savi dievi, kultūra un valoda un kuru “laimīgo dzīvi” izpostīja vāciešu iebrukums.⁴⁶⁰

Nacionālisma teorētiķis Benedikts Andersons par nāciju izveidi 19. gs. raksta, ka drukātā valoda (grāmatas un galvenokārt – laikraksti) veicināja nācijas kopīgas apziņas rašanos.⁴⁶¹ Par pirmo laikrakstu ietekmi uz nācijas apzināšanos liecina arī vēsturnieces Vitas Zelčes apjomīgais pētījums par latviešu avīžniecību no 1822. līdz 1865. gadam. Tā ietvaros ir arī apkopota informācija par to, kādus rāmējumus par latviešiem savai auditorijai piedāvāja pirmo laikrakstu redaktori (lielākoties “latviešiem bija paredzēta zemnieku loma”, tika likta vienlīdzības zīme starp tautību “latvietis” un nodarbošanos, sabiedrības kārtu “zemnieks”).⁴⁶² Vadoties pēc Andersona pieejas, pirmajos laikrakstos publicētā informācija par apdzīvotajām vietām un avīžu abonētu kartes un ļauj nojaust, ka “Latviešu Avīžu” un citu laikrakstu lasītāji nācijas robežas

⁴⁵⁸ Merķelis, G. ([1999]/1796). *Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimteņa beigās*. Rīga: Zvaigzne ABC.

⁴⁵⁹ Straube, G. [1999]. Garlībs Merķelis un viņa laiks. Grām.: Merķelis, G. *Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimteņa beigās*. Rīga: Zvaigzne ABC. 13. lpp.

⁴⁶⁰ Sk.: Apals, G. (1998). Jaunlatviešu iespaids uz latviešu nācijas tapšanas procesu. *Latvijas Arhīvi*, 2, 23–30.; Zelče, V. (2009). *Latviešu avīžniecība. Laikraksti savā laikmetā un sabiedrībā. 1822–1865*. Rīga: Zinātne. 281.–290. lpp.

⁴⁶¹ Anderson, B. (2006/1983). *Imagined communities*. P. 24–25, 34–36, 46.

⁴⁶² Zelče, V. (2009). *Latviešu avīžniecība*. 141.–147. lpp. Par pirmo laikrakstu ietekmi nacionālisma veicināšanā sk. arī: Zelče, V. (2007). The Establishment and Early Operations of the Weekly “*Mājas Viesis*” in the Second Half of the 1850s: A Declaration of Latvian Nationalism. *Latvijas Arhīvi*. 1: 139–162.; Zelče, V. (2000). Latvijas prese 19. gs. otrajā pusē. Grām.: Bērziņš, J. (atb. red.). *Latvija 19. gadsimtā. Vēstures apceres*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 352.–376. lpp.

varēja iztēloties līdz Latgalei. Tā atradās citā cariskās Krievijas guberņā un no pārējās tagadējās Latvijas teritorijas bija nošķirta arī kultūras un vienotas nācijas izpratnes ziņā.

Viens no spilgtākajiem latviešu identitātes manifestācijas piemēriem ir stāsts par Krišjāņa Valdemāra izvēli uz savas istabiņas durvīm Tērbatā likt uzrakstu “latvietis” (gotu burtu rakstībā). Taču 19. gs. otrajā pusē latviešu identitātes izpausmes ieguva arī masveida raksturu, piemēram, pirmajos Vispārējos Dziesmu svētkos 1873. gadā, Rīgas Latviešu biedrības darbībā u.c.

Pēc pirmās tautas atmodas saviļņojuma noplakšanas kritisku latviešu raksturojumu sniedz Puriņu Klāvs grāmatā “Latvieši 20. gadu simtenim atnākot: Kritisks pārskats par latviešu tautas dzīvi mūsu laikos”.⁴⁶³ Tajā autors atzīmē tautas progresu materiālā stāvokļa un izglītības ziņā, norāda uz zemnieku tiekšanos pēc augstāka stāvokļa sabiedrībā, taču arī kritizē novēroto, piemēram, studiju mērķi – apprecēties ar bagātu sievu. Pēc autora domām, vēlmei izglītoties vajadzētu būt daudz izteiktākai:

Šajā tik skaļi daudzina “arāju” tautā vienīgajam aroda laikrakstam “Zemkopim” ir tikai pāris tūkstošu abonentu, kamēr šim skaitam, laikrakstam un pašai “arāju” tautai par labu un godu, vajadzētu būt vai 10 reizes lielākam. Redzams, ka neprot cienīt un apsvērt pašizglītības nozīmi, jo gandrīz jau katrs “arājs” jūtas savā arodā tik gudrs un varens pratējs, ka tam vairs nevajag nekā klāt mācīties un ka tas var pilnīgi apmierināties ar bēdīgi trūcīgajām un kļūdainām drumslām, kuras šajā arodā atmet viens otrs vispārīgs laikraksts.⁴⁶⁴

Pirmās Latvijas Republikas laikā publicisti un dažādu nozaru pētnieki (piemēram, Ernests Brastiņš, Pēteris Šmits, Jēkabs Vītoliņš, Ernests Blanks un citi) aprakstīja dažādus latviešu tautas raksturlielumus, piemēram, izcelsmi, vēsturi, mitoloģiju, folkloru, kultūru, demogrāfiskos rādītājus un citus tautas dzīves aspektus.⁴⁶⁵ Neatkarīgās Latvijas divdesmitgade iezīmējas ar mēģinājumiem rast latviskās identitātes definējumu un raksturot tās avotus, piemēram, filozofs Pauls Jurevičs latviešu identitātes saknes saskaņā laukos un lauksaimniecībā.⁴⁶⁶ Sevišķi jānorāda latviskuma akcentēšana Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma laikā (1934–1940).

⁴⁶³ Puriņu Klāvs. (1901). *Latvieši 20. gadu simtenim atnākot: Kritisks pārskats par latviešu tautas dzīvi mūsu laikos*. Rīga: Kalniņš un Doičmans.

⁴⁶⁴ Turpat. 5.–8. lpp.

⁴⁶⁵ Skujenieks, M. (1930). *Latvieši svešumā un citas tautas Latvijā: Vēsturiski statistisks apcerējums par emigrāciju un imigrāciju Latvijā*. Rīga: Valters un Rapa; Brastiņš, E. (2007/1931). *Latvija, viņas dzīve un kultūra*. Rīga: Antēra.; Šmits, P. (2003/1932). *Latviešu mitoloģija*. Grām.: Grīnberga, H., Auns, M. (sast.). *Latvieši: XX gadsimta 20.–30. gadu autoru rakstu krājums*. Rīga: V. Belokoņa izdevniecība. 28.–46. lpp.; Vītoliņš, J. (2003/1932). *Deviņi latviešu dziesmusvētki*. Grām.: Grīnberga, H., Auns, M. (sast.). *Latvieši: XX gadsimta 20.–30. gadu autoru rakstu krājums*. Rīga: V. Belokoņa izdevniecība. 334.–342. lpp.; Blanks, E. (1994/1927). *Latvju tautiskā kustība*. Rīga: Zvaigzne. 303 lpp; u.c. Spekke, A. (1935). *Latvieši un Livonija 16. g.s.* Rīga; A. Gulbis (spiestuve Latvju Kultūra); Lāce, M. [1935]. *Latvieši un luterāņu baznīca 17. gs. Vidzemē*. [Rīga].

⁴⁶⁶ Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. Rīga: Valtera un Rapas apgāds.

Latviešu identitātes izpēti Latvijas teritorijā uz pusgadsimtu pārtrauca padomju un nacistiskās Vācijas okupācijas. Taču trimdā pētījumi, apceres un esejas par latviešu identitāti un kultūru tika publicētas arī tad, kad padomju gados Latvijas teritorijā tas nebija iespējams.⁴⁶⁷

Latvijas teritorijā latviešu identitātes pētījumi atdzima pēc neatkarības atgūšanas, lai gan jau Trešās atmodas periodā publiskajā telpā mediji aktualizēja jautājumu par latvietības būtību un definīciju.⁴⁶⁸ 1993. gadā notika Latvijas Kultūras akadēmijas un Latvijas Kultūras fonda rīkotā konference “Latviešu kultūras identitāte: empīriskais un teorētiskais aspekts”.⁴⁶⁹ Pēc neatkarības atgūšanas vairāki pirmās Latvijas Republikas laikā izdotie darbi tika izdoti atkārtoti, piemēram, 1995. gadā – Arnolda Spekkes darbs par latviešiem Livonijā, 2003. gadā rakstu krājums “Latvieši”, dažus gadus vēlāk – arī Ernesta Brastiņa grāmata “Latvija, viņas dzīve un kultūra”.

Pētnieku interesi raisīja arī dažādi latviešu identitātes aspekti. Pēc neatkarības atjaunošanas Latvijas zinātnē uzmanība tika pievērsta **trimdas sabiedrībai** un tās identitātei.⁴⁷⁰ Īpašs identitātes jautājumu atzars ir arī **lokālā identitāte** – Suitu, Latgales, Kurzemes, Vidzemes, Sēlijas u.c. – tās bijušas uzmanības centrā konferencēs un analizētas publikācijās.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Piemēram, sk.: Bērzkalns, V. [1968]. *Latviešu dziesmu svētki trimdā: 1945–1965*. [Bruklina]: Grāmatu Draugs.; Bijusī Latvijas Valsts prezidente, psiholoģijas doktore Vaira Viķe-Freiberga ir sarakstījusi vairākas grāmatas – apceres par latviešu tautas dziesmām un latvietību – “Saules dainas” (1988), “Dzintara kalnā” (1993/1989), “Pret straumi” (1995/1993) u.c. Trimdas latviešu kopienas, sevišķi pirmajās divās desmitgadēs pēc izceļošanas, izdeva arī rakstu krājumus, kuros raksturoja dažādus viņu dzīves aspektus, piemēram, Priedītis, A. (red.). (1953). *Latvieši Austrālijā*. Melburna: Austra.; Kundrats, A. (1952). *Latvieši Kanādā: Rakstu krājums*. Toronto: Valters Ziedīņš; Radziņš, B. u.c. (red.). (1961). *Latvieši Vašingtonas štatā: Rakstu krājums par pirmiem desmit gadiem*. [Sietla]: Latviešu biedrība Vašingtonas štatā. u.c.

⁴⁶⁸ Par to sk.: Ločmele, K., Ziemele, E. (2012). Nacionālās identitātes (pār)adījums preses izdevumos trešās Atmodas periodā Latvijā. Grām.: Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Nacionālās identitātes meklējumi Baltijas literatūrā un kultūrā: Stabilais, mainīgais, zaudētais*. 17. sēj. Liepāja: LiePA. 210.–220. lpp.

⁴⁶⁹ Laķis, P. (1993). Uzmanības centrā – latviešu kultūras identitāte. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10 (555), 48.

⁴⁷⁰ Piemēram, Gāle Kārpentere, I. (1994). Trimda kā dzīves attīstības modelis. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4 (561), 19–24.; Bela, B. (1997). Identitātes daudzvalsība Zviedrijas latviešu dzīvesstāstos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6 (592/593), 112–129.; Apine, I. (2005). Latviešu identitāte svešumā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6, 16–29.; Hausmanis, V. (2005). *Latviešu teātris trimdā: Vācija, Austrija, Beļģija, Dānija, Anglija, Zviedija*. Rīga: Zinātne.; Ķikute, V. (2009). Ziņas par latviešiem Baškīrijā Latvijas un Baškīrijas arhīvos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3/4, 20–29.; Ķikuts, T. (2009). Galvenie avoti un literatūra par Baškīrijas latviešu koloniju vēsturi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3/4, 30–63.; Bela, B. (zin. red.). (2010). *Mēs nebraucām uz Zviedriju, lai kļūtu par zviedriem: Mutvārdu vēstures pētījums: Zviedrijas latviešu dzīvesstāsti*. Rīga: Latvijas Universitāte. Filozofijas un socioloģijas institūts, Latvijas mutvārdu vēstures pētnieku asociācija “Dzīvesstāsts”. Trimdas identitātes jautājumus aktualizēja arī 2004. gada konference “Trimda, kultūra, nacionālā identitāte” un tās rakstu krājums. Sk.: Kļaviņa, D., Brancis, M. (2004). *Konferences “Trimda, kultūra, nacionālā identitāte” referātu krājums: 2004. gada 30. septembris – 2. okt.* Rīgas Latviešu biedrība/Pasaules Brīvo latviešu apvienības kultūras fonds, Latvijas Valsts arhīvs. Rīga: Nordik.

⁴⁷¹ Piemēram, Paklone, I. (sast.). (2005). *Nomales identitātei: Rakstu krājums par Latgales kultūru, literatūru, folkloru, velītis drukas aizlieguma atcelšanas simtgadei Latgalē un Rīgas latgaliešu biedrības Trešō zvaigzne pastāvēšanas 15 gadiem*. Rīga: Madris.; Misāns, I. (zin. red.). (1999). *Kurzeme, Vidzeme, Latgale. Reģions un identitāte vēsturē: konferences materiāli*. Rīga: N.I.M.S. ; Kursīte, J. (red.). (2005). *Suitu identitāte*. [Rīga]: LU Akadēmiskais apgāds.; Kursīte, J. (2008). *Kāzas Latgalē*. Rīga: Madris.; Garda-Rozenberga, I., Lūse, A., Zirnīte, M. (2008). Migrācija un lokālā identitāte – starptautiska konference Latvijas Universitātē 2008. gada 27.–29. jūnijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5, 84–86.; Sk. arī: “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis” 2001. gada 5./6/

Savu artavu latviešu kultūras, folkloras, tostarp, **lokālās identitātes** izpētē ir devušas ar reģionālās augstskolas, piemēram, Daugavpils Universitātē darbojas “Latgales pētniecības institūts”, Latgales pētījumus realizē Rēzeknes Augstskolas Reģionālistikas zinātniskais institūts.⁴⁷² Savukārt Liepājas Universitāte izdevusi Kurzemes novadnieciskās identitātes meklējumiem veltītu rakstu krājumu.⁴⁷³

Igu laiku sociālo zinātņu un arī vēstures pētījumos dominēja **nacionālo minoritāšu** un to identitātes jautājumi.⁴⁷⁴ Arī valsts pētījumu programma “Letonika” galveno vērību veltīja Latvijas pagātnei, mazāk pievēršoties identitātes, kultūrvēsturiskā mantojuma un vērtību tagadnes dimensijai.⁴⁷⁵ Taču līdz ar valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte (valoda, Latvijas vēsture, kultūra un cilvēkdrošība)” realizāciju (2010–2014) Latvijas zinātne, manuprāt, ir ieguvusi daudzpusīgu pētniecisko devumu.⁴⁷⁶ Plaša platforma dažādu ar nacionālo identitāti saistītu jautājumu apspriešanai bija Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku III kongress, Letonikas IV kongress “Zinātne, sabiedrība un nacionālā identitāte” 2011. gadā un Letonikas V kongress “Pētījumi par nacionālo identitāti: paveiktais un darāmais” pēc diviem gadiem.⁴⁷⁷

numuru, 2005. gada 5. numuru, 2003. gada apvienoto 3./4. numuru, 2006. gada apvienoto 1./2. numuru; Stūre, I. (2005). Sēlijas reģionālās kultūrintentitātes pašvērtējums. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1, 17–29.; Stradiņš, J. (2010). Sēlija un tās reģionālās identitātes meklējumi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6, 20–42.; Brolišs, J. (1998). Latgaliskums – latviskuma novadnieciskā izpausme. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4/6 (597/599), 3–10.

⁴⁷² Piemēram, realizēja projektu “Teritoriālās identitātes lingvokulturoloģiskie un sociālekonomiskie aspekti Latgales reģiona attīstībā” u.c. Vairāk sk.: Laganovska, K., Jermakoviča, I. (sast.). (2012). *Zinātniskā darbība Rēzeknes Augstskolā: Pārskats par 2011. gadu*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola. Sk.: http://www.ru.lv/ckfinder/userfiles/RAweb/Saturs/zinatne/zinatniskas_darbibas_parskati/zindarb_parskats_2011.pdf; Par Latgales pētniecības institūtu vairāk sk.: [Latgales pētniecības institūts]. [B. g.]. Par LPI. *Latgales Pētniecības institūts*. Sk. 29. jūn. 2013: <http://lpi.du.lv/par-lpi/>

⁴⁷³ Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku 3. un Letonikas 4. kongress. (2012). *Novadnieciskās identitātes meklējumi Kurzemē. Liepāja 2011. gada 19.–20. oktobris. Rakstu krājums*. Liepāja: Liepājas Universitāte.

⁴⁷⁴ Piemēram, Jēkabsons, Ē. (1996). *Poļi Latvijā*. Rīga: LU FSI.; Dribins, L., Spārītis, O. (2000). *Vācieši Latvijā*. Rīga: LU FSI.; Dribins, L. (2002). *Ebreji Latvijā*. 2. izd. Rīga: Elpa.; Apine, I., Volkovs, V. (2007). *Latvijas krievu identitāte: Vēsturisks un socioloģisks apcerējums*. Rīga: LU FSI; DU; LR Īpašu uzdevumu ministrija.; Stranga, A. (2008). *Ebreji Baltijā. No ienākšanas pirmsākumiem līdz holokaustam 14. gadsimts–1945. gads*. Rīga: LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds.; 2006. gada 20. aprīlī Rēzeknē notika konference “Latgalē dzīvojošo tautu identitāte vakar un šodien”, tās rezultātā izdots rakstu krājums – sk.: Unda, V. (2006). *Par Latgalē dzīvojošo tautu identitāti vakar un šodien: 2006. gada 20. aprīlī Rēzeknē: [Materiāli]*. Rēzekne: Latgales kultūras centra izdevniecība.

⁴⁷⁵ Tuvāk sk.: Stradiņš, J., Kūle, M., Jundzis, T., Jansone, I. (2007). Letonika – programma latviešu valodas, vēstures un kultūras izpētei. Grām.: Grēns, E. (red.). *Zinātne, pētniecība un inovācija Latvijas izaugsmei. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti. 3(14). sēj.* Rīga: Zinātne. 69.–91. lpp.

⁴⁷⁶ Par pētījumu programmu vairāk sk.: <http://www.nacionalaidentitate.lv/nacionalas-identitates-petijuma-programma/>; programmas rezultāti publikācijās: <http://www.nacionala-identitate.lv/section/show/9>

⁴⁷⁷ Par 2011. gada kongresu plašāka info: [B. a.]. [2011]. Par kongresu. *Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku III kongress un Letonikas IV kongress*. Sk.: 29. jūn. 2013: <http://www.plzk.lv/>. Iznācis arī rakstu krājums: Viķe-Freiberga, V. u. c. (red.). (2012). *Zinātne, sabiedrība un nacionālā identitāte: Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku 3. kongress un Letonikas 4. kongress: Rīga, 2011. gada 24.–27. oktobris: plenārsēžu materiāli*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija; apgāds “Mantojums”. Savukārt 2013. gada kongresa programma pieejama šajā saitē: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=1842&Itemid=44, un rakstu krājumu sk.: Stradiņš, J. (red.). (2013). *Letonikas piektais kongress. 2013. gada 28.–30. oktobris. Plenārsēžu materiāli*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija.

Vairums identitātes pētījumu Latvijā ir starpdisciplināri, tomēr esmu mēģinājusi tos kategorizēt, lai gūtu vispārēju priekšstatu par pētījumu nozarēm, kurās latviešu identitāte ir bijusi saistošs un izpētei pakļaujams jautājums.

Latviešu identitāte tiek pētīta **vēstures kontekstā** (piemēram, Ulda Krēsliņa,⁴⁷⁸ Artura Žvinkļa darbos,⁴⁷⁹ latviešu etniskās identitātes jautājumiem ir pievērsušās pētnieces Māra Dirba,⁴⁸⁰ Ilze Boldāne,⁴⁸¹ Kristīne Volfarte⁴⁸²), **socioloģiskā griezumā** (piemēram, sociologu Tāļa Tisenkopfa,⁴⁸³ Aivara Tabuna,⁴⁸⁴ Dagmāras Beitneres darbos⁴⁸⁵ u.c.). No **etnopsiholoģijas** viedokļa to analizējusi vēsturniece Ilga Apine,⁴⁸⁶ savukārt, no **etnoloģijas** – Anete Karlsonē, pētot tautiskā tērpā attīstību.⁴⁸⁷ Latviešu identitāte izziņāta arī **kultūras studijās**, piemēram, folkloriste Dace Bula piedāvā izpratni par latviešiem kā dziedātāju tautu.⁴⁸⁸

Ir attīrījusies arī **komunikācijas zinātnes** pieeja (latviešu) identitātes analīzē. Jau 20. gs. 90. gadu vidū pētnieks Sergejs Kruks aktualizēja jautājumu par tradicionālisma diskursu Latvijas sabiedrībā.⁴⁸⁹ Identitātes tēma apvieno zinātnisko rakstu krājuma “Agora” publikācijas.⁴⁹⁰ Vēlākos gados tā analizēta vairākos bakalaura un maģistra darbu pētījumos, uzmanību pievēršot

⁴⁷⁸ Krēsliņš, U. (2008). Latvieši par latviešiem: nacionālās politikas īpatnības 20. gadsimtā. Bleiere, D., Karlsonē, A. (sast.). (2008). *Vēsture un identitāte: Letonikas Otrais kongress*. Rīga: Zinātne. 73.–84. lpp.

⁴⁷⁹ Žvinklis, A. (2008). *Homo sovieticus* audzināšana: latviešu padomju identitātes izveidošana. Grām.: Bleiere, D., Karlsonē, A. (sast.). (2008). *Vēsture un identitāte: Letonikas Otrais kongress*. Rīga: Zinātne. 136.–147. lpp.

⁴⁸⁰ Dirba, M. (2001). Latviskās identitātes veidošanās. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 612/613 (1/2), 1.–9. lpp.

⁴⁸¹ Boldāne, I. (2011). *Latviešu etniskie stereotipi 20. gs. beigās–21. gs. sākumā: Vēstures faktoru ietekme: Promocijas darbs*. Rīga: Latvijas Universitātes Latvijas Vēstures institūts, Etnoloģijas nodaļa.; Boldāne, I. (2007). Latviešu etniskā identitāte un tās loma sabiedrības integrācijas procesā Latvijā. Grām.: Dribins, L. (proj. vad.). *Pretestība sabiedrības integrācijai: Cēloņi un sekas*. Rīga: LU FSI; LR Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. 65.–86. lpp.; Boldāne, I. (2003). Etniskie stereotipi Latvijas sabiedrībā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1/2, 18–31.

⁴⁸² Volfarte, K. (2004). Latviešu Rīga. Grām.: Volfarte, K., Oberlanders, E. (sast.). *Katram bija sava Rīga*. Rīga: AGB. 31.–70. lpp.

⁴⁸³ Tisenkopfs, T. (1999, 27. nov.). Latviskā identitāte gadsimta izskaņā. Es, citi, mēs. *Sestdiena*. 9.–10. lpp.; Tisenkopfs, T., Āboltiņa, S., Miezīte, I. (1995). Latviešu dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 9/10 (578/ 579), 40.–48.; Baltijas studiju centrs. (2002). *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē*. Sk. 15.10.2013: <http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/petijumi.htm>.l; Tisenkopfs, T. (proj. vad.). (2008). Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē. Rīga: LU SPPI.; u.c.

⁴⁸⁴ Sk.: Tabuns, A. (ed.). (2001). *Nation, state and regime. Identity in Latvia*. Rīga: Baltic Study Centre.

⁴⁸⁵ Beitnere, D. (2000). Vai latvieši ir tikai zemnieki? *Karogs*, 11, 150–163.; Beitnere, D. (2003). *Pašreferenču latviešu kultūras paradīgā (20. gadsimta 20.–40. gadi un 90. gadi līdz mūsdienām). Disertācija socioloģijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, Rīgas Stradiņa universitāte. 202 lp.; Beitnere, D. (2006). Mainīgās identitātes veidošanās asimetrija: Latvijas zinātnieku pašreferenču. Grām.: Cimdiņa, A. (galv. red.). *Letonika: Latvijas un latviešu identitātes: Kultūra, izziņa, komunikācija*. 143.–150 lpp.; Beitnere, D. (2012). *Mēs, zemnieku tauta? Pašreferenču latviešu kultūras paradīgā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁴⁸⁶ Apine, I. (2002). Latvieši. Psiholoģiskā portretējuma mēģinājums. *Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4/5/6, (56), 66.–71.; Apine, I. (2003). Latviešu etnoģenēze cittautiešu ieceļošanas kontekstā. *Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1/2, 4–17.

⁴⁸⁷ Karlsonē, A. (2008). Tautiskais apģērbs kā nacionālais simbols. Grām.: Bleiere, D., Karlsonē, A. (sast.). (2008). *Vēsture un identitāte: Letonikas Otrais kongress*. Rīga: Zinātne. 54.–72. lpp.

⁴⁸⁸ Bula, D. (2000). *Dziedātājtauta: Folklorā un nacionālā ideoloģijā*. Rīga: Zinātne.

⁴⁸⁹ Kruks, S. (1997). Latvija ceļā uz modernizāciju un komunikatīvā prakse. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1/2 (588/589), 124.–127.

⁴⁹⁰ Brikše, I. u.c. (red.). (2004). *Agora 1: Identitāte: Nācija, sociālā grupa*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

komunikācijas lomai ne tikai nacionālās, bet arī reģionālās identitātes uzturēšanā, arī latviešu kultūras identitātei Eiropas Savienībā.⁴⁹¹ Latvijas akadēmiskajā vidē izveidojies arī salīdzinoši jauns atzars – Latvijas sociālās atmiņas un identitātes pētījumi.⁴⁹²

Tautas identitātei arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta arī citās zinātņu nozarēs, piemēram, **pedagoģijā**.⁴⁹³ Dažu pēdējo gadu laikā latviešu identitātes izpētē pienesumu ir snieguši arī **ģeogrāfijas** zinātne.⁴⁹⁴

Kopumā latviešu identitātes izpētē vērojams pētījumu skaita un daudzveidības pieaugums pēdējo gadu laikā. Visticamāk, labvēlīga finansējuma gadījumā arī nākamajā desmitgadē latviešu identitātes un tās vērtībsistēmas pētniecībai tiks veltīta uzmanība. Lai gan lauku un latviešu (nacionālās) identitātes izpētes vietu kopējā zinātnes laukā iezīmē daudzējādas publikācijas, joprojām trūkst plaša pētījuma par identitātes reprezentāciju medijos ilgākā laika posmā (lai varētu konstatēt ne tikai konkrētā brīža tendences, bet arī novērot iespējamās atainojuma izmaiņas sociālo, ekonomisko un citu apstākļu transformācijas rezultātā). Tālab promocijas darba centrā ir preses veidotā lauku diskursa analīze laika periodā no 1989. līdz 2012. gadam.

5.2. Lauku un lauksaimniecības tematikas izpēte

Lauki un lauksaimniecība ir aplūkoti no dažādu zinātnes nozaru perspektīvas – sākot no agronomijas, saimniecības un beidzot ar reģionu pētījumiem. Zemniecībai veltītas publikācijas datējamas jau ar 19. gs. pirmo pusi, bet 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā tika izdoti “Lauksaimniecības Raksti”, lauksaimniekiem adresēti kalendāri un rokasgrāmatas.

⁴⁹¹ Sk., piemēram, maģistra darbus: Runčis, A. (2011). *Latgaliešu virtuālā identitāte: mājaslapu, blogu un forumu latgaliešu valodā analīze : Maģistra darbs*. Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļa.; Zviedrāne-Leimane, L. (2011). *Nacionālā identitāte un migrācijas procesi: Komunikācijas prakses analīze: Maģistra darbs*. Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļa.; Dakša, S. (2005). *Latviešu kultūras identitāte Eiropas Savienībā latviešu nacionālās preses diskursā (1999.–2004.): Maģistra darbs*. Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļa.

⁴⁹² Piemēram, valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte” projekta “Latvijas sociālā atmiņa un identitāte” grāmatas: Kaprāns, M., Zelče, V. (red.). *Pēdējais karš: Atmiņa un traumas komunikācija*. Rīga: LU SZF SPPI.; Muižnieks, N., Zelče, V. (red.). *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne. u.c. Jānorāda arī konference “Sociālā atmiņa un lokālā identitāte” Vidzemes Augstskolā Valmierā 2011. gada 2. decembrī u.c.

⁴⁹³ Piemēram, sk.: Dirba, M. (2003). *Latvijas identitāte: Pedagoģiskais aspekts*. Rīga: RaKA.

⁴⁹⁴ Tās pārstāvji pievērsušies gan reģionālās identitātes noskaidrošanai (piemēram, darbos reģionālā identitāte skatīta korelācijā ar tradicionālo koka apbūvi Latgalē, analizēta Ziemeļaustrumu Vidzemes reģionālā identitāte Latvijas–Igaunijas pierobežā). Ģeogrāfu uzmanības centrā ir arī nacionālā identitāte, piemēram, tās veidošanās un saglabāšana ASV latviešu sabiedrībā. Sk.: Harja, E. (2007). *Ziemeļaustrumu Vidzemes reģionālā identitāte Latvijas–Igaunijas pierobežā: Maģistra darbs*. Rīga: Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Ģeogrāfijas nodaļas Cilvēka ģeogrāfijas katedra.; Jākobsons, A. (2010). *Reģionālā identitāte un tradicionālā koka apbūve Latgalē: Maģistra darbs*. Rīga: Latvijas Univeristātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Ģeogrāfijas nodaļa.; Ivanova, E. (2011). *Nacionālās identitātes veidošanās un saglabāšana: ASV Latviešu sabiedrības piemērs: Maģistra darbs*. Rīga: Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Ģeogrāfijas nodaļa.

Par laukiem un lauksaimniecību pirmās Republikas laikā ir pieejama statistikas informācija gan vispārējos statistikas krājumos, gan speciālā izdevumā par lauku apdzīvotajām vietām.⁴⁹⁵ Pēc Latvijas neatkarības proklamēšanas un agrārās reformas kā atbalss parādījās darbi, kas raksturoja lauku saimniecību izbūvi. Piemēram, 1923. gada izdevumā lasāms: “Agrārreforma Latvijā saviļņojusi iedzīvotāju lielāko daļu. Lolotie latvja-zemes rūķa sapņi par savu zemes stūrīti, savu ligzdiņu sāk izveidoties par īstenību. [...] S a v a [izcēlums oriģ. – K. L.] stūrīša izveidošana, savas saimniecības ierīkošana un izbūve ir viens no skaistākiem, bet arī grūtākiem darbiem.”⁴⁹⁶ Gadu vēlāk iznāca vēsturisks apskats par lauksaimniecības attīstību, kas izdots sērijā “Zemkopja mazā bibliotēka”.⁴⁹⁷ Iespējams, nelielo jaunsaimniecību izveide ir bijis ierosinājums grāmatas “Lauksaimniecības kooperācija” izdošanai.⁴⁹⁸ Daļai no šajā periodā izdotajiem darbiem raksturīga latvieša kā čakla zemnieka konstrukcija, atzīmējot, cik skaists notikums ir savas saimniecības izveide.

Lauku un lauksaimniecības izpēte turpinājās arī padomju periodā, taču svarīgi piebilst, ka tas bija neviendabīgs vēsturisko apstākļu dēļ.

5.2.1. Lauku tematikas izpēte Latvijā padomju gados

Staļinisma gados, „Hruščova atkusnī”, stagnācijas laikā un citos posmos atšķīrās zinātnes attīstības virzieni un pētniecības tēmu izvēle, kura balansēja uz robežas starp pakļaušanos valdošajam režīmam un centieniem pētīt Latvijas vajadzības, ne tikai padomju zinātnes problēmas.⁴⁹⁹

Akadēmiķis Jānis Stradiņš, raksturojot Zinātņu akadēmijas darbu, piemēram, 20. gs. 50. un 60. gados, uzsver, ka pētījumos ražošanas attīstību bija nepieciešams „saistīt ar komunisma celtniecības praksi un marksisma-ļeņinisma filozofiju”.⁵⁰⁰ Jāņem vērā, ka padomju periods zinātnē zīmīgs ar to, ka „tika apslāpēti vai pat noslāpēti pētniecības virzieni, kas saistījās ar Latviju, īpaši ar nacionālās identitātes kopšanu”.⁵⁰¹ Tas ļoti labi atspoguļojas arī lauku un lauksaimniecības tematikas izpētē šajā posmā. Lai gan lauku tematikas raksti veidoti dažādās

⁴⁹⁵ Sk., Marģera Skujenieka statistikas krājumus un Salnais, V., Maldups, A. (1936). *Lauku apdzīvotās vietas: (pēc 1935. g. tautas skaitīšanas materiāliem)*. Rīga: Valsts Statistiskās pārvaldes izdevums.

⁴⁹⁶ Piemēram, Raisters, A. [1923]. *Lauku saimniecību izbūve*. Rīga: Lauksaimniecības departaments. 1. lpp.

⁴⁹⁷ Apsītis, J. (1924). *Lauksaimniecības attīstība: (Vēsturisks apskats)*. Rīga: Latvijas Lauksaimnieku ekonomiskā biedrība.

⁴⁹⁸ Šauriņš, A. (1925). *Lauksaimniecības kooperācija*. Maskava: Latvju izdevniecība.

⁴⁹⁹ Stradiņš, J. (1998). *Latvijas Zinātņu akadēmijas izcelsme, vēsture, pārvērtības*. Rīga: Zinātne. 149., 217., 261. lpp.

⁵⁰⁰ Turpat 253. lpp.

⁵⁰¹ Turpat. 262. lpp.

zinātnes nozarēs, tostarp, ir lauku vēstures pētījumi, lauku ekonomikas analīze un publikācijas socioloģijā, piemēram, par lauku iedzīvotāju profesiju prestižu, lauksaimniecība tajās aplūkota tikai kā tautsaimniecības sektors un lauki – kā teritorijas daļa un laucinieku dzīvesvieta bez jēlkādām atsaucēm uz nacionālajiem motīviem. Ar detalizētu pārskatu par padomju gados veiktajiem pētījumiem humanitārajās un sociālajās zinātnēs var iepazīties 4. pielikumā.

Pēc neatkarības atjaunošanas zinātniskās izpētes fokusā atgriezās arī tādas lauku tematikas apakštēmas, kurās skarts nacionālās vai lokālās identitātes, sociālās atmiņas aspekts.

5.2.2. Latvijas lauku tematikas izpēte pēc neatkarības atjaunošanas

Pēc neatkarības atgūšanas sociālajās un humanitārajās zinātnēs laukiem pētījumos pievērsta uzmanība: (1) lauku iedzīvotāju izglītības iegūšanas iespējām un izvēlēm,⁵⁰² (2) lauku apdzīvojumam: (a) no cilvēka ģeogrāfijas skatupunkta,⁵⁰³ (b) lauku–pilsētu mijiedarbībai,⁵⁰⁴ (c) migrācijai,⁵⁰⁵ (3) lauku teritoriju attīstībai⁵⁰⁶ (4) lauku ainavām,⁵⁰⁷ (5) atsevišķiem lauku reģioniem.⁵⁰⁸ (6) Arī pēc neatkarības atjaunošanas vēsturnieku uzmanības lokā bija dažādi lauku

⁵⁰² Matule, Z. (1998). *Augstākās izglītības attīstība Latgales lauku rajonos (1995–1997)*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.

⁵⁰³ Grīne, I. (2009). *Promocijas darba kopsavilkums: Lauku iedzīvotāju un apdzīvotuma telpiskās struktūras izmaiņas pēc Otrā pasaules kara (Cēsu rajona teritorijas)*. Rīga: LU Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte.

⁵⁰⁴ Kūle, L. (2011). Pilsētas–lauku mijiedarbības koncepts un tā pielietošana Latvijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3/4, 55–70.; Litavniece, L., Ežmale, S. (2012). Pilsētu pievilcības koncepcijas pielietošanas iespējas Latvijā: Rēzeknes piemērs. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1/2, 20–34.

⁵⁰⁵ Krūzmētra, M., Rivža, B. (1990). Migrācijas process Latvijas laukos un tā sociāli ekonomiskās sekas. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (516), 64.–75.; Bērziņš, M. (2011). Iekšzemes migrācijas reģionālās dimensijas Latvijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3/4, 34–54.; Lūse, M. (1992). Latgales apdzīvojums – stāvoklis, problēmas, attīstības iespējas. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (535), 27.–36.; Grāve, Z., Lūse, M. (1990). Lauku apdzīvotuma pārveides projektēšana un prakse Latvijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (516), 76–86.; Lūse, M., Jākobsone, A. (1990). Priekšstatu attīstība par lauku ciematiem. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (516), 87.–97. lpp.; Par suburbanizācijas tendenci sk.: Darbiņa, G. (2012). Migrācija uz piepilsētu un sociālā statusa patēriņš. Grām.: Medveckis, A. (atb. red.). *Sabiedrība un kultūra. Rakstu krājums XIV*. Liepāja: LiePA. 256.–262. lpp.

⁵⁰⁶ Lūse, M., Grāve, Z. (1993). Tehnisko un sociālo infrastruktūru loma teritoriju attīstībā (kādu iesakņojušos uzskatu apstrīdot). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (557), 6–14.; Eglīte, P., Markausa, I. (1993). Apvidu izvēle paātrinātas attīstības veicināšanai. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (557), 15–21.; Karnīte, R. (1994). Pašvaldību reforma Latvijā: Norise, problēmas un perspektīvas. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3 (560), 1–8.

⁵⁰⁷ Melluma, A., Stūre, I., Zariņa, A. (2006). Ainavas kā mantojums: To izpētes un aizsardzības problēmas Latvijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6, 4–25.; Melluma, A. (2009). Ainavu politikas veidošana Latvijā: Situācija, problēmas, iespējas. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6, 52–74.; Zariņa, A., Liepiņš, I. (2009). Ainavas lasīšana: Pa senās kultūras pēdām Latgalē. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6, 75–98.

⁵⁰⁸ Krišjāne, Z. (1998). Dzīves kvalitātes atšķirības Latvijas novados. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4/6 (597/599), 70.–78.; Par Latgali zinātniskas publikācijas sk. “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis” 1991. gada 1. numurā, piemēram, Zeļonka, J. (1991). Dažas zemes reformu īpatnības Latgalē. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (522), 11.–14.; Markausa, I. (1991). Iedzīvotāju skaita, izvietojuma un sastāva izmaiņas Latgalē. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (522), 15.–20.; Zvidriņš, P., Krūmiņš, J. (1991). Demogrāfiskā situācija Latvijas austrumdaļā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (522), 37–44. u.c. Šajā numurā ir arī publikācijas par Latgales kultūru un vēsturi. Par Latgali arī 1993. gada 2. numurā, arī 1992. gada 2. numurā, piemēram, Mežagailis, B., Trostina, V., Katkovska, I. (1992). Latgales iedzīvotāji: demogrāfiskās pārvērtības 57 gadu laikā (1935–1991). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (535), 18–26.; Stradiņš, J. (2010). Sēlija un tās reģionālās identitātes meklējumi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6, 20–42.

un lauksaimniecības vēsturiskie aspekti, taču pēc PSRS režīma sabrukuma pētījumu lauks ir papildinājies ar vēl neizzinātiem aspektiem, piemēram, par 1949. gada deportāciju laukos.⁵⁰⁹ Vēlāk vēsturnieku interesi raisījusi arī Trešās atmodas laikā uzsāktā agrārā reforma.⁵¹⁰

(7) 20. gs. 90. gados par aktualitāti ne tikai sabiedrībā kopumā, bet arī zinātnē kļuva dažādi pārmaiņu perioda ekonomikas jautājumi, piemēram, tika publicēti raksti par zemes privatizāciju, pajām lauksaimniecības uzņēmumos, zemnieku saimniecību rentabilitātes salīdzinājums pirmās Latvijas Republikas laikā un 20. gs. 90. gadu pirmajā pusē. Pētnieki skaidroja esošo situācija lauksaimniecības nozarē⁵¹¹ un meklēja atbildes, kā veicināt uzņēmējdarbību Latvijas laukos.⁵¹² (8) Tāpat lauku tematikas izpētē arī pēc Latvijas brīvības atgūšanas vērojams tiesību zinātnes pienesums.⁵¹³ (9) Jānorāda arī pētījumi literatūrā, analizējot zemnieka tēlu.⁵¹⁴ 10) Atsevišķi ierindojami ir dažu pēdējo gadu laikā tapušie starpdisciplinārie pētījumi projekta “Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes” ietvaros – tajos aplūkota migrācija, (bez)darbs laukos, lauku dzīves kultūrsocioloģiskā iesakņotība un citi dzīves laukos aspekti.⁵¹⁵

⁵⁰⁹ Riekstiņš, J. (2000). Lauksaimniecības kolektivizācija un “kulaku” deportācija Latvijā. 1949. gads. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1/2 (606/607), 59–68.; Boruks, A. (1995). Agrārā politika neatkarīgajā Latvijas valstī 1918.–1940. gadā: problēmas un risinājumi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7/8, 45–51.; Gavars, P. (2005). Polemika agrārajā jautājumā 1917. gadā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5, 58–68.; Niedre, U. (2006). Zemnieku darba un sadzīves atspoguļojums Vidzemes pagastu tiesu protokolos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3/4, 6–25.

⁵¹⁰ Piemēram, Krūmiņš, G. (2009). Lauksaimniecības politika Latvijā: 1985–1989. Grām.: Ērglis, Dz. (sast.). *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 24. sēj.: Baltijas reģiona vēsture 20. gs. 40.–80. gados. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2007. gada pētījumi un starptautiskās konferences „Baltija Otrajā pasaules karā (1939–1945) materiāli, 2007. gada 6.–7. novembris, Rīga. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 242.–268. lpp.; Krūmiņš, G. (2007). *Agrārā reforma Latvijā 1988.–1996: Promocijas darbs*. Rīga: Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte.

⁵¹¹ Vītola, I. (1995). Putnkopība Latvijā: Stāvoklis un perspektīvas. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7/8, 69.–73.

⁵¹² Eisaka, F. (1996). Uzņēmējdarbība un tās veicināšana lauku apvidos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3 (584), 12.–15.; Straujuma, L., Priedīte, A., Lūkins, Ģ., Krastiņš, O. (1993). Latvijas zemnieku saimniecību rentabilitātes daži aspekti (1927.–1940. gads un mūsdienas). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7, 1–7.; Pelšs, A. (1993). Ražošanas apjomu un izmaksu sakarība Latgales zemnieku saimniecībās. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (547), 1–5.; Rekšņa, A. (1991). Lauksaimniecības produktu vērtības aprēķināšana un analīze. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (526), 64–73.; Zeļonka, J. (1991). Zemes privatizācija un zemnieku saimniecību veidošanās. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (526), 74–77.; Maršavs, Z., Sproģis, A. (1990). Pajas lauksaimniecības uzņēmumos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 11 (520), 7–16.

⁵¹³ Lazdiņš, J. (2000). Zemes nomas līgumu veidi Baltijā 19. gs. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6, 53–58.

⁵¹⁴ Piemēram, Straube, G. (1990). Latviešu zemnieka kultūrvēsturiskais tēls A. Johansona “Latvijas kultūras vēstures” atspoguļojumā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (521), 30.–33.

⁵¹⁵ Cimdiņa, A., Raubiško, I. (2012). *Cilvēks un darbs Latvijas laukos*. Rīga: Zinātne; Cimdiņa, A., Raubiško, I. (2012). *Dzīve, attīstība, labbūtība Latvijas laukos*. Rīga: Zinātne.; Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos: Starp zudušām un iespējamām nākotnēm*. Rīga: [Biznesa augstskola Turība]. Lauku pētniecības rezultātu izklāstam arī veltīts zinātniskā žurnāla “Akadēmiskā Dzīve” 48. krājums (2011/2012), tāpat arī pēc zinātniskās konferences “Labbūtība un attīstība Latvijas laukos: starpdisciplinārs skatījums” izdots referātu anotāciju un kopsavilkumu apkopojums. Sk.: Zinātniskā konference “Labbūtība un attīstība Latvijas laukos: starpdisciplinārs aktīvs skatījums (2011: Rīga, Latvija). (2011). *Labbūtība un attīstība Latvijas laukos: Starpdisciplinārs skatījums: Zinātniskā konference: Rīga, 2011. gada 20.–21.oktobris: Referātu anotācijas un kopsavilkumi*. Rīga: LU Humanitāro zinātņu fakultāte.

Liela daļa dažādiem lauku jautājumiem veltīto zinātnisko rakstu publicēti “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstīs”. Par laukiem un lauksaimniecību Latvijā rodama bagātīga statistikas informācijas nozares un vispārīgos statistikas krājumos, piemēram, Latvijas statistikas institūta izdotajā grāmatā “Dažādā Latvija”⁵¹⁶ un atsevišķos lauksaimniecības speciālistu pētījumos (piemēram, A. Boruka darbos⁵¹⁷). Jāatzīmē arī Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo un politisko pētījumu institūta reģionālajai attīstībai veltītais tautas attīstības pārskats.⁵¹⁸

Lauku tematikai veltītas arī publikācijas novadpētniecības jomā – sākot no grāmatām, kas vairāk līdzinās brošūrām, un beidzot ar pamatīgiem, vairāku simtu lappušu izdevumiem.⁵¹⁹ Tiesa, ne visas no šīm grāmatām klasificējamas kā pētnieciski darbi tradicionālajā izpratnē, taču to nozīme saskatāma faktā, ka tās glabā kādas apdzīvotas vietas (vai pat kādas sētas) pagātnes stāstus. Tajos starp pagastu iedzīvotāju skaita un apdzīvotības datiem lasāms arī par vēstures notikumu (piemēram, deportāciju uz Sibīriju) ietekmi noteiktā apdzīvotā teritorijā, apkopotas ziņas par dabas un kultūras pieminekļiem, sniegts ieskats valodas īpatnībās, tostarp, izmantoti ne tikai arhīvu un preses materiāli, bet arī iedzīvotāju liecības un nostāsti.

Kopumā – lai gan atslēgvārds „lauki” attiecināms uz plašu pētījumu loku, pieejams samērā pieticīgs analītiskās literatūras klāsts, kurā lauki aplūkoti ne tikai kā iedzīvotāju dzīvesvieta vai ekonomikas daļa, bet vērsta uzmanība arī identitātes faktoram.⁵²⁰ Šajā ziņā jāmin

⁵¹⁶ Vanags, E. (autoru grupas vad.). (2005). *Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas*. Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra.

⁵¹⁷ Vairākos zinātniskos rakstos un grāmatā: Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā: No senākiem laikiem līdz mūsdienām*. Rīga: Grāmatvedis.

⁵¹⁸ Zobena, A. (galv. red.). (2005). *Pārskats par tautas attīstību: Rīcībspēja reģionos*. Rīga: ANO Attīstības programma, LU Sociālo un politisko pētījumu institūts.

⁵¹⁹ Piemēram, Krūzmētra, M., Kronberga V. (1997). *Pagasts kā dzīves telpa: Ziņojums par Jelgavas rajona pagastu iedzīvotāju aptaujas rezultātiem*. Jelgava: LLU Humanitārā institūta Socioloģisko pētījumu grupa.; Dzelzkalēja, V., Mašnovskis, V., Ozola, A. (1997). *Pūres pagasts*. [B. v.]: [B. i.]; Zaļaiskalne, A., Viegliņa, G. (2002). *Valles pagasts*. Rīga: Autoru izdevums.; Mankovska, A. [u.c.]. (1993). *Praulienas pagasts*. Madona: [Praulienas pagasta valde].; Kumsāre, I. (1993). *Lazdonas pagasts gadsimtu griežos*. Madona: [b. i.]; Avotiņa, R. (2003). *Sēlpils pagasts: novadpētnieciska vietvārdu vārdnīca: Daba, iedzīvotāji, apdzīvotās vietas, vēsture*. Rīga: LR Valsts zemes dienests.; Niedre, U. (2004). *Mājvieta: Brīvdabas muzeja Ār-Luiku dzīvojamā rija vēstures laiktelpā: Sēta. Muiža. Pagasts. Draudze. Ļaudis. Tikumi. Netikumi. Notikumi: 1420–2000*. Rīga: Zinātne.

⁵²⁰ Šāda tematika aktualizējās pēc gadsimtu mijas, kad ar pāris gadu starpību šiem jautājumiem pievērsās vēsturniece Vita Zelče zinātniskā publikācijā par lauku vērtībām, kultūras socioloģe Dagmāra Beitnere promocijas darbā, aplūkojot latviešu – zemnieku tautas pašreferenci un vēlāk – arī grāmatā, politoloģe Katrīna Z. S. Švarca (*Schwartz*) monogrāfijā iztīrējot latviešu, dabas un lauksaimniecības saikni. Vairāk sk.: Beitnere, D. (2003). *Pašreferencē latviešu kultūras paradigmā*.; Beitnere, D. (2012). *Mēs, zemnieku tauta?*; Zelče, V. (2006). *Lauku vērtība: Krāšana un tēršana*. Grām.: Lasmane, S. (red.). *Agora 5: Patērniecība Latvijā: Tendences un alternatīvas*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 254.–269. lpp.; Schwartz, Z. S. K. (2006). *Nature and national identity after communism: Globalizing the etnoscape*. Pittsburgh: University of Pittsburgh press. Jānorāda arī literatūrzinātnieces Aijas Priedītes darbi: Priedīte, A. (2012). *Zaļās zemes dievsunišu un likteņa līdumnieku laiki: Literatūrsocioloģiska pētījums pirmā daļa*. Rīga: Zinātne.; Priedīte, A. (2012). *Indrānisms – latviešu identitātes stūrakmens?* Grām.: Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Rakstu krājums, 17*. Liepāja: LiePA. 239.–247. lpp.

tieši pētījumi par Latvijas reģioniem, kuros ietverts arī jautājums par (reģionālo) identitāti.⁵²¹ Vēl mazāk ir analītisku darbu, kas aplūko mediju lomu lauku un lauksaimniecības reprezentācijā.

5.2.3. Pētījumi par laukiem komunikācijas griezumā

Promocijas darba pētījuma centrā ir preses veidotais diskurss par laukiem. Tas nozīmē, ka analizē primārā uzmanība veltīta drukātajiem medijiem kā lauku diskursa veidotājiem un šā diskursa saturam, nevis procesiem laukos kā tādiem. Šī pieeja arī nosaka promocijas darba novitāti.

Kopumā lauku tematikas komunikācijas pētījumi ir salīdzinoši jauna joma, kuru daļēji ir aizsākusi kultūrsocioloģe Dagmāra Beitnere.⁵²² Savā pētījumā sabiedrībā valdošajam diskursam par laukiem (tostarp, arī mediju radītajam) pieskārusies arī sociālantropoloģe Dace Dzenovska.⁵²³ Lauku reprezentācija medijos kā pētījuma galvenais akcents ir iztirzāta vairākās manās publikācijās (sk. 1. pielikumu). To pamatā ir rezultāti, kas iegūti, ar diskursa analīzi pētot preses materiālus. Šajā pētījumā izmantotās metodes un soļus, kā esmu nonākusi līdz rezultātiem, skaidrošu nākamajā darba nodaļā.

Apkopojuot par lauku un latviešu identitātes pētniecību Latvijā, vispirms jāatzīmē publicistu veikums – viņi pirmie sāka pievērsties dažādu latviešu tautas iezīmju aprakstīšanai. Pirmās Latvijas Republikas laikā tapa arī zinātniskas publikācijas. Padomju periodā, lai arī lauku pētniecība notika dažādās zinātnes nozarēs, pētījumi bija attālināti no lauku un nacionālās identitātes kopskatīšanas un daļā gadījumu bija arī stipri piesātināti ar padomju ideoloģiju. Savukārt pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas latviešu identitātes un lauku tēmām ir pievērstas salīdzinoši liela uzmanība, tostarp, jāuzsver reģionālie pētījumi un lokālās identitātes izziņāšana. Taču komunikācijas zinātnes aspektā ierakstāms vien neliels skaits pētījumu, kuros aplūkota mediju loma lauku reprezentācijā. Promocijas darba centrā ir preses veidotais lauku diskurss no 1989. līdz 2012. gadam. Par šo tēmu tas ir pirmais promocijas darba līmeņa pētījums komunikācijas zinātnē Latvijā.

⁵²¹ Garda-Rozenberga, I. (2012). Personiskie stāstījumi kā reģionālās identitātes izpētes avoti Alsungas novadā. Grām.: Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Rakstu krājums, 17*. Liepāja: LiePA. 76.–85. lpp.; Zirnīte, M. (2012). Identitātes apziņas veidošanās pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas: avotu liecības NMV dzīvesstāstu krājumā. Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Rakstu krājums, 17*. Liepāja: LiePA. 310.–318. lpp.; Uzule, L. (2012). Kurzemes reģionālie laikraksti – novada identitātes veidotāji: laikraksta „Saldus Zeme” piemērs. 285. lpp.; Stradiņš, J. (2010). Sēlija un tās reģionālās identitātes meklējumi. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5/6, 20–42; Stūre, I. (2005). Sēlijas reģionālās kultūrintitātes pašvērtējums. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1, 17–29.

⁵²² Beitnere, D. (2012). *Mēs, zemnieku tauta?*

⁵²³ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*.

6. PĒTĪJUMA METODES UN DIZAINS

Šī darba nodaļa ir veltīta pētījuma metodoloģijas un dizaina izklāstam. Vispirms iepazīstināšu ar vispārējo pētījuma dizaina rāmi – gadījuma studiju pieeju, pēc tam – ar izraudzītajām pētījuma metodēm (kontentanalīzi un diskursa vēsturisko analīzi). Pievērsīšos arī diskursa jēdziena skaidrojumam. Savukārt nodaļas noslēgumā raksturošu šo izpētes tehniku lietojumu manā pētījumā tam speciāli izveidotas analīzes matricas ietvaros.

6.1. Gadījuma studiju pieeja

Šī pieeja ir plaši lietota sociālo zinātņu pētījumos, jo ļauj pētniekam iegūt padziļinātu ieskatu kādā atsevišķā tēmā un salīdzināt iegūtos datus un secinājumus, lai nonāktu pie to vispārinājuma un atklātu cēloņsakarības. Promocijas darba pētījumā tā ir kā visaptverošs rāmis, kurā iekļauti četri analīzes periodi – gadījuma studiju apakšvienības. Pieeja izraudzīta tālab, ka tā ļauj iegūt un analizēt rezultātus no dažādiem avotiem gan atsevišķi pa pētījuma periodiem, gan arī izdarīt visaptverošus secinājumus jeb pētījumu uzlūkot kā vienotu veselumu. Turklāt, gadījuma studiju pieeja neaprobežojas tikai ar reālā laika fenomenu pētniecību, bet ļauj pētniekam atklāt arī sociālo fenomenu vēsturisko dimensiju.⁵²⁴

Atkarībā no pētījuma jautājumiem tā var būt viena gadījuma (*single case*) vai vairāku gadījumu (*multiple case*) analīze. Abos liela uzmanība tiek pievērsta kontekstam. Pētnieks Roberts Jins (*Yin*) skaidro, ka mūsdienās dominē vairāku gadījumu pētījumi. Lai gan tie prasa vairāk laika un nereti – arī līdzekļu, tomēr viņš iesaka izvēlēties tieši šādu pieeju, jo tā nodrošina pamatotākus analītiskos secinājumus. Viņaprāt, ja pētnieks var iegūt kopīgus secinājumus par vairākiem pētītajiem gadījumiem pat tad, ja tiem ir atšķirīgs konteksts, šie secinājumi var pārliecinoši pretendēt uz vispārinājumu. Taču tikpat svarīga ir arī piebilde, ka vairāku gadījumu pētījuma izvēle ir pamatota tikai tad, ja katrs gadījums kalpo kādam specifiskam nolūkam kopējā pētījuma ietvaros, piemēram, sniedz citiem gadījumiem līdzīgus vai atšķirīgus rezultātus paredzamu iemeslu pēc.⁵²⁵

Kad pētnieks ir noskaidrojis, vai viņa uzmanības lokā būs viena vai vairāku gadījumu izpēte, ir jāsaprot arī pētījuma satura struktūra, proti, vai tas būs holistisks pētījums vai arī tāds, kuru veido vairākas apakšvienības (*embedded case*). Izvēloties pēdējo, starp daudzām priekšrocībām, slēpjas arī iespējamais risks, ka pētnieks var pievērsties analīzei pārsvarā tikai

⁵²⁴ Yin, K. R. (2003). *Case study research: Design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications. P. 6, 9, 12.

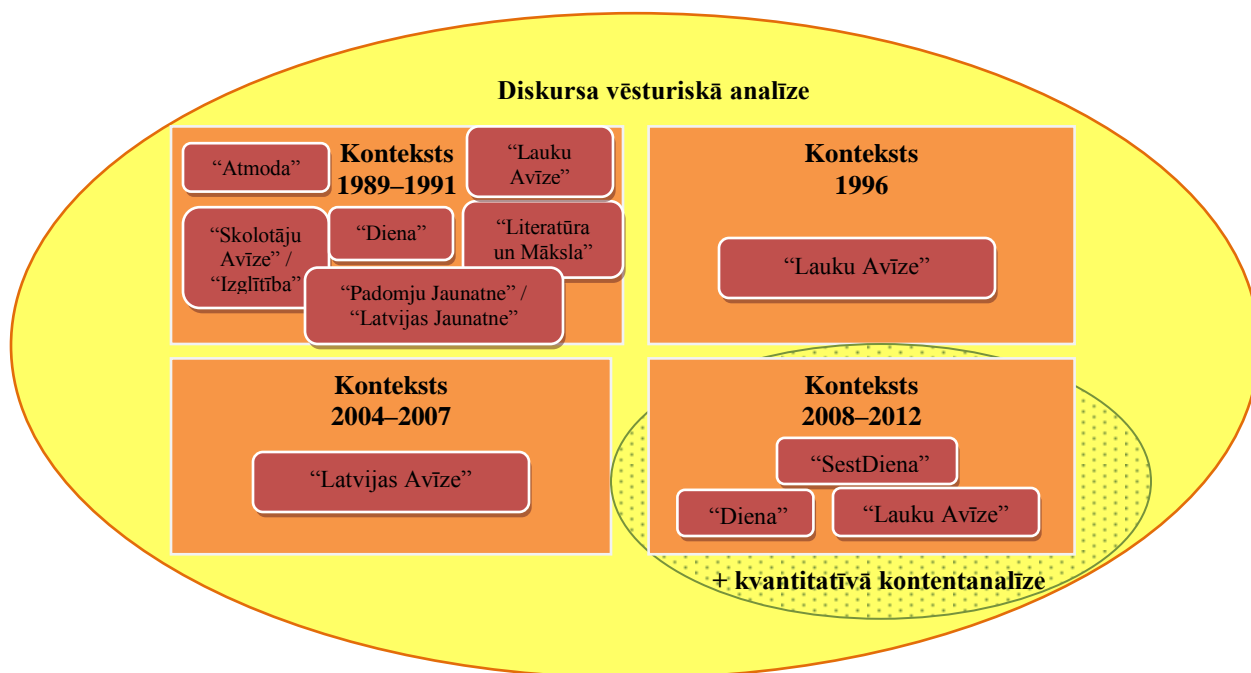
⁵²⁵ Turpat. 39.–40., 42., 45., 47., 53. lpp.

apakšvienību līmenī, neatvedinot secinājumus uz plašāka līmeņa analīzi par visu pētījumu kopmā. Proti, ir svarīgi, lai pētījuma oriģinālais fenomens nekļūst tikai par kontekstu.⁵²⁶

Veicot gadījuma studijas, liela nozīme ir pētnieka dziļai izpratnei par analizējamo problēmu un viņa piedāvātajai rezultātu interpretācijai. Lai padziļinātu izpratni, parasti gadījuma studijās iekļauj vairāku pētījuma metožu (kvalitatīvo un kvantitatīvo) lietojumu.⁵²⁷

Gadījumu studiju avoti var būt dokumenti, arhīva materiāli, intervijas, novērojums, fiziskie artefakti, tāpat arī fotogrāfijas, videoieraksti, dzīvesstāsti u.c. Preses izdevumi pēc Jina klasifikācijas ietilpst dokumentu sadaļā. Gadījuma studijas ir elastīga pieeja, jo pētījuma gaitā ļauj modificēt tā dizainu jaunas informācijas vai iegūto datu dēļ. Kopumā šī pieeja sociālajās zinātnēs palīdz pētniekam radīt jaunas idejas vai nonākt pie citām interpretācijām.⁵²⁸

Promocijas darba pētījumu veido veido vairāku gadījumu analīze, un tam ir hronoloģiska struktūra jeb gadījumi ir atklāti secībā, sākot ar senāko. Tas palīdz izskaidrot cēloņsakarības, taču visiem izpētes periodiem jāvelta vienlīdz liela uzmanība.⁵²⁹ Promocijas darba pētījumā visi gadījumi ir analizēti ar diskursa vēsturisko analīzes metodi, bet pēdējais no tiem, kuru veido 1030 publikācijas, papildus arī ar kvantitatīvo kontentanalīzi (sk. 6.1. attēlu).



6. 1. att. Vizualizācija, kas ilustrē vairāku gadījumu un to pētniecības metožu apvienojumu promocijas darba pētījumā

⁵²⁶ Yin, K. R. (2003). *Case study research*. P. 45, 53.

⁵²⁷ Woodside, G. A. (2010). *Case study research: Theory. Methods. Practice*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited. P. 2, 6, 11.

⁵²⁸ Yin, K. R. (2003). *Case study research*. P. 13, 55, 83–86.

⁵²⁹ Turpat. 153.–154. lpp.

6.2. Pētījuma metodes

Datu iegūšanai par lauku diskursu preses izdevumos un tā analīzei izvēlējās kvantitatīvo kontentanalīzi un diskursa vēsturisko analīzi. Pirmā no tām palīdzēja iegūt pēc iespējas objektīvāku ainu par lauku reprezentācijas skaitliskajiem aspektiem (piemēram, noskaidrot, cik procenti no izlasē iekļautajiem rakstiem atbilst tai vai citai tematikai). Šie dati papildināja ar diskursa vēsturisko analīzi iegūtos rezultātus, atklājot kopējo lauku diskursu un tā apakštematus, kā arī sniedzot atbildes uz citiem pētījuma jautājumiem.

6.2.1. Kvantitatīvā kontentanalīze

Kontentanalīzes (KA) attīstību veicināja masu mediju izaugsme 20. gs. pirmajā pusē.⁵³⁰ 20. gs. 40. un 50. gadu mija ir laiks, kad par kontentanalīzi var sākt runāt kā par zinātniskas izpētes metodi. Precīzāk, sevišķi jāatzīmē zinātnieku Bernarda Berelsona (*Berelson*) un Paula Lazarsfelda (*Lazarsfeld*) 1952. gada pētījums, kas bija pamats tam, ko ar KA saprot mūsdienās.⁵³¹

Liela daļa kontentanalīzes pētījumu var sniegt atbildi uz tādiem pašiem pamata jautājumiem kā ziņu žurnālistikas pamata principi: „kurš” (ziņo), „kas” (tiek ziņots), „kur” (problēmjautājums tiek ziņots), „kāpēc” (tiek ziņots) un „kad” (tiek ziņots).⁵³²

KA pētāmais materiāls var būt teksts daudzveidīgās izpausmēs, tostarp, attēls. Tā ir piemērota metode komunikācijas satura analīzei, ja vien iepriekš tam var tikt formulētas kategorijas vai arī tad, ja analīze fokusējas tikai uz teksta leksiku.⁵³³ Metodes pamatā ir analīzes vienību noteikšana, kas sintaktiskā vai semantiskā līmenī jādefinē katram pētījumam individuāli. Piemēram, sintaktiski definētas vienības ir, piemēram, zīme (vārds), teikums, viss teksts, areāls vai laiks. Semantiski definētas vienības ir, piemēram, persona, apgalvojums un nozīmes vienības.⁵³⁴ Pētnieks izveido kategoriju sistēmu, pēc kuras vadoties analizē tekstu. Katrai analīzes vienībai jābūt kodētai, lai to varētu ierindot vienā vai vairākas kategorijās. Kategoriju shēma izriet no skaidri formulētiem pētnieciskiem jautājumiem.

Sākotnēji šī pētījuma metode pilnā mērā koncentrējās uz tieši un skaidri kvantificējamiem teksta satura aspektiem. Taču laika gaitā metodes izpratne paplašinājās, un tā sāka aptvert arī sintakses un semantikas jautājumus, tiesa – joprojām saglabājot mērķi noteikt attiecīgo kategoriju

⁵³⁰ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore: SAGE Publications. P. 55.

⁵³¹ Asheim, L. (1952). Content Analysis in Communication Research by Bernard Berelson. *The Library Quarterly*, Vol. 22, No. 4, 356–357.

⁵³² Bryman, A., Teevan, J. J. (2005). *Social research methods: Canadian edition*. Oxford [etc.]: Oxford University Press. P. 332.

⁵³³ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 66.

⁵³⁴ Turpat. 58. lpp.

biežumu analizētā teksta saturā.⁵³⁵ Līdz ar kvalitatīvās kontentanalīzes pieejas⁵³⁶ attīstību ir kļuvis vēl grūtāk nošķirt šo kontentanalīzes atzaru no citām teksta analīzes metodēm, īpaši no tām, kas pārstāv etnogrāfisko pieeju vai pamatoto teoriju.⁵³⁷ Taču kvantitatīvo kontentanalīzi, ko izmantošu pētījumā, raksturo vairākas īpašības, kas to atšķir no citām teksta izpētes tehnikām.

Kvantitatīvā kontentanalīze, pateicoties tās būtiskajām īpašībām – sistemātiskumam un objektivitātei –, pieder pozitīvisma paradigmai.⁵³⁸ Sistemātiskums nozīmē, ka tekstu, attēlu un simbolu lasīšana notiek pēc iepriekš izveidotām kategorijām, iepriekš definējot, kas ar katru konkrēto kategoriju tiek saprasts. Tādējādi tiek mazināta neskaidrība, subjektivitāte un palielināta iespēja iegūt reprezentatīvus un verificējamus rezultātus. KA pozitīvisma paradigma izpaužas arī tās lietojuma raksturojumā – KA ir izpētes tehnika, kas iekļauj pētījuma priekšmeta mērīšanu, piemēram, nosakot procentus, cik presē ir pārstāvētas sievietes, citu rasu cilvēki utt. Proti, KA ļauj iegūt datus, kas pamatoti ar skaitļiem.⁵³⁹ Precīzi veicot KA pēc iepriekš rūpīgi definētām kategorijām, ir iespējams izvairīties no pētnieka subjektivitātes. Taču jāņem vērā, ka „objektivitāte” ir diskutabls jēdziens un tas patiesībā nozīmē intersubjektīvo – to, ko līdzīgā veidā uztver vairāki cilvēki.⁵⁴⁰

Lai gan etnogrāfiskās un pamatotās teorijas (*grounded theory*) metodes arī paredz darbu ar kategorijām kā analītisko rāmi (*framework*), starp tām un kvantitatīvo kontentanalīzi ir būtiska atšķirība – veicot kontentanalīzi, kategorijām jābūt izveidotām un operacionalizētām jau iepriekš. Pašā pētījuma procesā, kad jau norit teksta kodēšana, kādas izmaiņas kategoriju shēmā veicamas vien izņēmuma gadījumā. Turpretī etnogrāfiskajā pieejā un pamatotajā teorijā kategoriju attīstība balstās indukcijā, kategorijas tiek veidotas saskaņā ar teksta datiem, arī kvantifikācija jeb kodēšanas biežums šajā procesā nereti nav tik būtisks.⁵⁴¹

Pētnieki uzskata, ka KA ir īpaši piemērota preses analīzei, jo tās arhīvs bibliotēkās lielākoties ir pētniekam pieejams. Turklāt tā ir ieteicama, ja jāapstrādā liels datu apjoms, ko pēc tam var salīdzināt ar statistiku par reālo pasauli (var, piemēram, sarēķināt procentus, rezultātus

⁵³⁵ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 55.

⁵³⁶ Kvalitatīvās kontentanalīzes raksturojumu sk.: Bryman, A., Teevan, J. J. (2005). *Social research methods*. P. 337–339.; Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), Art. 20, Retrieved May 19 2013: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089>.; Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. London: SAGE.

⁵³⁷ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 55.

⁵³⁸ Sk., piemēram, Edles, D. L. (2002). *Cultural sociology in practice*. Malden: Blackwell Publishers. P. 181.; Bryman, A., Teevan, J. J. (2005). *Social research methods*. P. 333.; Wood, A. L., Kroger, O. R. (2000). *Doing discourse analysis*. Thousand Oaks: SAGE Publications. P. 32.

⁵³⁹ Berger, A. A. (1998). *Media analysis techniques*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications. P. 116.

⁵⁴⁰ Bryman, A., Teevan, J. J. (2005). *Social research methods*. P. 333.

⁵⁴¹ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 67.

uzlūkot skaitļu veidā).⁵⁴² Vēl viena KA priekšrocība ir tās piemērotībā gan pagātnes, gan tagadnes notikumu pētīšanai.⁵⁴³

Tomēr, izvēloties šo datu ieguves metodi, jāņem vērā arī iespējamie riski. Piemēram, sastopoties ar vispārīgiem jēdzieniem, parasti ir grūti definēt meklējamās kategorijas, piemēram, – kas ir vardarbība, dominēšana u.tml.⁵⁴⁴ Ja rakstā var atšķirt, kuri no attēlotajiem cilvēkiem ir sievietes, tad ir daudz grūtāk secināt, vai viņas ir “aktīvas” vai “ietekmīgas”.⁵⁴⁵

Tā kā visbiežāk nav iespējams pierādīt, ka secinājumi, kas izdarīti, balstoties tikai uz KA datiem, ir pareizi (jo kvantitatīvās KA rezultāti vieni paši neskaidro iegūtos rezultātus un to nozīmi), tā ir piemērots datu ieguves veids kompleksā pētījumā, kad tiek izmantota arī kāda no kvalitatīvajām pētniecības metodēm.⁵⁴⁶ Tālab savā pētījumā esmu apvienojusi divas izpētes tehnikas – kvantitatīvo kontentanalīzi un diskursa vēsturisko analīzi –, lai KA objektīvie dati un skaitļi papildinātu ar kvalitatīvo pētījuma metodi iegūtos interpretatīvos rezultātus (kontentanalīzes kategorijas sk. 5. pielikumā).

Uzskatu, ka KA ir piemērota šim pētījumam, jo tā ļauj analizēt apjomīgu materiālu un, precīzi definējot kategorijas, iegūt ticamus rezultātus, piemēram, uzskaitīt publikācijas par laukiem, kas atrodas preses pirmajā lapā, rakstos minētos lauku pagātnes fragmentus, galvenos publikāciju par laukiem motīvus u.c.

6.2.2. Diskurss un diskursa analīze

Šajā apakšnodaļā galvenā uzmanība veltīta diskursa jēdziena skaidrojumam, tāpat arī raksturota diskursa analīzes un tās atzara – vēsturiskās diskursa analīzes – būtība, priekšrocības un veikšanas nosacījumi.

6.2.2.1. Diskursa jēdziens

Viens no kritisko pētījumu mērķiem ir gūt labāku izpratni par sabiedrības funkcionēšanu – tās labvēlīgajiem vai kaitīgajiem efektiem un pēdējo mazināšanu, ja tos neizdodas novērst.⁵⁴⁷ Šajā pētījumā, izmantojot diskursa vēsturisko analīzi, kas pieder kritisko pētījuma metožu grupai,

⁵⁴² Bertrand, I., Hughes, P. (2005). *Media research methods*. Houndmills: Palgrave Macmillan. P. 184.; Berger, A. A. (1998). *Media analysis techniques*. P. 116.

⁵⁴³ Berger, A. A. (1998). *Media analysis techniques*. P. 116.; Bertrand, I., Hughes, P. (2005). *Media research methods*. P. 184.

⁵⁴⁴ Berger, A. A. (1998). *Media analysis techniques*. P. 117.

⁵⁴⁵ Bertrand, I., Hughes, P. (2005). *Media research methods*. P. 184.

⁵⁴⁶ Berger, A. A. (1998). *Media analysis techniques*. P. 117.

⁵⁴⁷ Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London; New York: Routledge. P. 202–203.

mērķis ir analizēt nacionālo laikrakstu un žurnālu veidoto lauku diskursu. Ņemot vērā lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos un citus apstākļus, ir svarīgi noskaidrot, kāds ir mediju piedāvātais lauku diskurss. Tie ir ietekmīgi laukiem piešķirto diskursīvo nozīmju radītāji un/vai izplatītāji.

Jēdziens „diskurss”, iespējams, ir viens no grūtāk definējamiem sociālo zinātņu terminiem tā plašās izpratnes dēļ. Piemēram, valodniece Ruta Vodaka (*Wodak*) norāda: kā diskurss vai tā daļa tikt uzskatīts kāds vēsturisks moments, atmiņu vietas, politika, politiskā stratēģija, naratīvi šaurākā vai plašākā nozīmē, un teksts, saruna, runa, valoda pati par sevi. Var pastāvēt dzimtes diskurss, nodarbinātības, bezdarba diskursi, pagātnes diskurss un neskaitāmi citi diskursi, tostarp arī mediju diskurss, kas ir mana pētījuma centrā.

Ņemot vērā jēdziena plašo izpratni, ir grūti rast tā sistemātiskas definīcijas un operacionalizācijas.⁵⁴⁸ Iespējams, to apgrūtina arī tas, ka diskursa jēdzienu lieto vairākās zinātnes disciplīnās, katrā no tām ar to saprotot nedaudz ko citu. Piemēram, valodnieks Normens Fērklovs (*Fairclough*) skaidro, ka valodu studijās „diskurss” apzīmē sociālu mijiedarbību starp cilvēkiem reālās sociālās situācijās. Savukārt sociālajā teorijā tas ir realitātes sociālā konstrukcija, zināšanu veids. Fērklova izpratnē termins “diskurss” ietver abas šīs pieejas: “Diskurss ir valoda, kas lietota, lai atainotu kādu sociālu praksi no kāda specifiska skatu punkta.”⁵⁴⁹ Proti, diskurss pastāv vairākos sociālo prakšu veidos – gan kā sociālās aktivitātes daļa, piemēram, cilvēka runa, gan arī to var saprast kā pasaules (procesu, attiecību, domu, ticības, jūtu u.tml.) reprezentācijas veidu.⁵⁵⁰

Fiziski kāds objekts var pastāvēt, bet tas savu nozīmi iegūst tikai diskursā. Diskursi ne tikai attēlo pasauli tādu, kāda tā ir, bet tie var būt arī iztēloti un, iespējams, reprezentē pasaules ainu, kas ir visai atšķirīga no esošās. Fērklovs reprezentāciju sauc par dažādu diskursa prakšu sociālo konstrukciju, jo dažādi pozicionētie sociālie aktori citādi „redz” un reprezentē sociālo dzīvi, jo to savukārt nosaka tas, kā viņi paši ir pozicionēti.⁵⁵¹ Pasaules redzējumu ietekmē konteksts – šim jēdzienam ir liela nozīme diskursa izpratnē.

Vodaka atsaucas uz vienu no kritiskās diskursa analīzes pamatlicējiem Tēna A. van Deika (*Dijk*) 1990. gada atzinumu, ka diskurss ir teksts kontekstā.⁵⁵² Arī pētniece Keja O’Hallorena

⁵⁴⁸ Wodak, R. (2008). Introduction: Discourse studies – important concepts and terms. In: Wodak, E., Krzyżanowski, M. (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. Houndmills, Basingtoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. P. 1.

⁵⁴⁹ Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Arnold. P. 18., 65.

⁵⁵⁰ Turpat. 206. lpp.

⁵⁵¹ Turpat. 206.–207. lpp.

⁵⁵² Wodak, R. (2008). Introduction. P. 5.

(O'Halloran) diskursu definē kā teksta un konteksta interakcijas rezultātu.⁵⁵³ No tā izriet, ka diskurss un teksts nav sinonīmi, bet diskurss ir definējams abstraktākā līmenī nekā teksts. Proti, teksts ir specifiska un unikāla diskursa realizācija, kamēr diskurss sevī ietver zināšanu veidus. Diskurss var tikt realizēts dažādos žanros TV diskusijās, runās utt.⁵⁵⁴

Pētītajam tekstam jābūt adekvātam diskursa prakses kontekstam. Konteksts ir strukturētas sociālai situācijai raksturīgas pazīmes, kuras ir iespējams attiecināt uz produkciju, struktūrām, interpretāciju un teksta un runas funkciju.⁵⁵⁵ Deiks skaidro, ka tas ir sociālajai situācijai atbilstoša garīga konstrukcija, kas ietekmē to, ko cilvēki saka un it īpaši – kā viņi to dara.⁵⁵⁶ Konteksts nebūt nav objektīvs sabiedrības vai kultūras ierobežojums, bet to raksturo subjektīvas dalībnieku interpretācijas, sociālās vides aspektu konstrukcijas, kas dažkārt var būt pat skaļi neizpaustas, bet ietekmēt diskursu. Tas nozīmē, ka diskursa analīze ir ļoti kompleksa, un tai jāņem vērā visi teksta un konteksta līmeņi, tāpat kā plašāks sociālais diskursa fons.⁵⁵⁷

Diskursa analīzes pētījumu būtību un atšķirību no citām pētījuma metodēm, manuprāt, izsaka vārdi – intertekstualitāte un interdiskursivitāte. **Intertekstualitāte** nozīmē tekstu savstarpējo saistību ar citiem tekstiem gan pagātnē, gan nākotnē. Daži piemēri, kā izveidojas šāda saikne: 1) tekstā ir atsauces uz kādu tēmu vai tās galvenajiem aktoriem; 2) ir atsauce uz vieniem un tiem pašiem notikumiem vai arī galvenie argumenti ceļo no viena teksta uz otru (šo pēdējo procesu apzīmē arī par rekontekstualizāciju. Vispirms, jaunā kontekstā ievietojot kādu argumentu, norit dekontekstualizācija, taču tad, kad šis elements ir organiski iekļāvies jaunajā kontekstā, – ir jau notikusi rekontekstualizācija). Savukārt **interdiskursivitātes** jēdziens raksturo to, ka diskursi ir saistīti viens ar otru dažādos veidos (ar citiem diskursiem un to apakšdiskursiem).⁵⁵⁸ Var arī teikt, ka interdiskursīvas un intertekstuālas attiecības ir gan starp diskursiem un diskursu tēmām, gan žanriem un tekstiem.⁵⁵⁹ Diskursi vienmēr ir atkarīgi no iepriekš un vienlaicīgi radītiem diskursiem, turklāt ir saprotami, ņemot vērā konvencijas un noteikumus. Tas arī nosaka diskursu iespējami nepastāvīgo dabu, jo tie var mainīties atkarībā no

⁵⁵³ O'Halloran, K. (2003). *Critical discourse analysis and language cognition*. Edinburgh: Edinburgh University Press. P. 10.

⁵⁵⁴ Wodak, R. (2008). Introduction. P. 6.

⁵⁵⁵ Dijk, van A. T. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. London ; Thousand Oaks ; New Delhi: SAGE. P. 211.

⁵⁵⁶ Dijk, van. A. T. (2006). Discourse, context and cognition. *Discourse Studies*, 8 (1), 163.

⁵⁵⁷ Turpat.

⁵⁵⁸ Wodak, R. (2008). Introduction. P. 3.; Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of critical discourse analysis*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications. P. 90.

⁵⁵⁹ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 157.

izmaiņām kontekstā – piemēram, ja izmainās citi ar diskursu saistītie diskursi (intertekstualitātes sakarības dēļ) vai sociokulturālās zināšanas.⁵⁶⁰

Sabiedrība un kultūra ir dialektiski saistītas ar diskursu: diskurss veido sabiedrību un kultūru, savukārt tās vienlaikus rada diskursu. Katrs valodas lietojums tās abas reproducē vai transformē.⁵⁶¹ Piemēram, no diskursa ir atkarīgs, kā tiek saprastas situācijas, sociālās lomas, identitātes un interpersonālās attiecības starp dažādām sociālām grupām u.c. Citiem vārdiem, diskurss rada sociālo praksi un vienlaikus pats ir tās radīts.⁵⁶²

Līdztekus sabiedrībai un sociālajām praksēm arī zināšanas Vodaka ierindo konteksta izpratnē. Savukārt Fērklavs uzskata, ka arī pašas zināšanas ir konstrukcija un pastāv diskursu veidā.⁵⁶³ Tas izriet no apgalvojuma, ka diskurss konstruē sociālo pasauli nozīmēs, kas var arī nebūt ilgstoši fiksētas.⁵⁶⁴

Diskursa teoriju mērķis ir diskursu kā sociālu fenomenu konceptualizācija un mēģinājumi izskaidrot to ģenēzi un struktūru.⁵⁶⁵ Diskursa analīzes veikšanas principi sakņojas vairākās pētījumu metodēs – semiotikā, sociolingvistikā, etnogrāfijā, sarunu analīzē u.c. Taču diskursa analīzi no teksta lingvistikas nošķir nozīmes uzsvērums, kas tiek piešķirts kontekstam. Metodes būtību un tās saikni/atšķirību no citām pētījuma metodēm aplūkoju nākamajā apakšnodaļā.

6.2.2.2. Diskursa analīze

Mediju diskursa izpēte norit ar diskursa analīzi kā pētniecības metodi, ņemot vērā sociokulturālas vērtības, normas u.c.⁵⁶⁶ Ar diskursa analīzi var pētīt dažādu žanru tekstus un sarunas (politiskās runas, fokusa grupu tekstus, medijus, intervijas, politikas dokumentus u.c.), kurās uzmanība pievērsta kompleksiem sociāliem fenomeniem.⁵⁶⁷ Piemēram, pētnieku grupa, kurā strādājusi Vodaka, ar metodes palīdzību ir analizējusi vienu no 21. gs. aktuālākajiem

⁵⁶⁰Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 147–148.

⁵⁶¹Turpat. 146. lpp.

⁵⁶²Wodak, R. [etc.]. (1999). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press. P. 8.; Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of critical discourse analysis*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications. P. 66.

⁵⁶³Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse*. P. 206; Wodak, R. (2006). Mediation between discourse and society: assessing cognitive approaches in CDA. *Discourse Studies*, 8 (1), 182.

⁵⁶⁴Philips, L., Jørgensen, W. M. (2002). *Discourse analysis: Investigating processes of social construction*. London: Sage Publications. P. 6.

⁵⁶⁵Wodak, R., Meyer, M. (2009). Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology. In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of critical discourse analysis*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications. P. 24.

⁵⁶⁶Titscher, S. (2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 27.

⁵⁶⁷Wodak, R. (2008). Introduction. P. 2.

sociālajiem jautājumiem – nacionālās identitātes problemātiku, konkrēti, austriešu nacionālās identitātes diskursīvo konstrukciju.⁵⁶⁸

Metode var tikt lietota, lai konstatētu ziņu rāmējumu, nacionālās identitātes konstrukciju vēstures grāmatās, dzimtes pozīciju un/vai diskrimināciju masu medijos un citus problēmu lokus. Lai gan diskursa analīzei ir plašas izmantošanas iespējas, mediji ir viens no biežāk lietotajiem avotiem diskursu izpētei to salīdzinoši vieglās pieejamības un valodas dēļ.

Diskursa analīze piedāvā vispārēju rāmi problēmorientētai sociālai izpētei. Katra intervija, fokusa grupu vai TV diskusija, vai vizuālais simbols tiek saprasts kā semiotiska vienība, kas iegulst pašreizējā, teksta iekšējā kontekstā un intertekstuālās un interdiskursīvās attiecībās starp izteikumiem, tekstiem, žanriem un diskursiem, tāpat kā ekstralingvistiskiem sociāliem/socioloģiskiem mainīgajiem, specifiska situācijas konteksta rāmjiem.⁵⁶⁹

Kvalitatīvās diskursa analīzes priekšrocība analizējot, piemēram, drukātos medijus, ir tās spēja atklāt lingvistiskos līdzekļus, ar kuru palīdzību tiek reprezentēta realitāte un sociālās attiecības. Pētniekam, kas veic šo teksta analīzi, jābūt izpratnei par apstākļiem, kādos medijs ir radīts un patērēts.⁵⁷⁰ Analizējot drukāto mediju tekstu, mērķis ir identificēt dažādu līmeņu nozīmi veidojošos (*meaning-making*) resursus, koncentrējot uzmanību uz veidu, kādā lasītāji tiek pozicionēti pārņemt noteiktus uzskatus. Analīze var arī tikt paplašināta ar neverbālu ziņojumu – karikatūru, diagrammu, fotogrāfiju – izpēti. Atklājot biežāk lietotās konotācijas, var arī secināt par apburto loku – jo tās biežāk lietotas, jo tām ir arī lielāks atbalsts. Lai veiktu pētījumu, nepieciešama analītiķa interpretācija.⁵⁷¹

Diskursa analīzes pētījumā svarīgākais ir nevis atklāt izteikumu (ne)atbilstību realitātei, bet pētniekam jāanalizē teksts un veids, kādā tas pausts. Diskursa analīzes sadaļas var būt vārdi, frāzes, teikumi, tēmas, tāpat arī atsevišķas publikāciju daļas, piemēram, virsraksti.⁵⁷²

Kontentanalīzes mērķis ir iegūt objektīvus, ar skaitļiem pamatotus datus, bet diskursa analīzes būtība ir tās interpretativitātē un spējā nodrošināt pētījuma rezultātu skaidrojumu. Tā ietver sistemātisku metodoloģiju, skatot saikni starp tekstu un sociālajiem apstākļiem, ideoloģijām un varas attiecībām, kādās tas radīts. Diskurss attiecināms uz visiem sociālās interakcijas procesiem, kuros viena no daļām ir teksts tā dažādās izpausmēs.⁵⁷³

⁵⁶⁸ Tuvāk sk.: Wodak, R. [etc.]. (1999). *The discursive construction of national identity*.

⁵⁶⁹ Wodak, R. (2008). Introduction. P. 2.

⁵⁷⁰ Piemēram, laikrakstu un žurnālu gadījumā jāņem vērā arī tā sauktās „ziņu vērtības”. Vairāk sk.: Mautner, G. (2008). Analyzing newspapers, magazines and other print media. In: Wodak, E., Krzyżanowski, M. (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. Houndmills, Basingtoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. P. 48.

⁵⁷¹ Mautner, G. (2008). Analyzing newspapers, magazines and other print media. P. 49.

⁵⁷² Wood, A. L., Kroger, O. R. (2000). *Doing discourse analysis*. P. 32.

⁵⁷³ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 146–147.

Lai arī diskursa analīze ir interpretatīva pētījuma metode, ļoti svarīga ir pētījuma plānošana – runātāju nolūka un teksta ārpusvalodas faktoru identificēšana.⁵⁷⁴ Diskursa analīze pēta gan kvantitatīvos, gan kvalitatīvos šo iezīmju aspektus:

- Argumentācijas veids un forma;
- Noteiktas argumentācijas stratēģijas;
- Tekstu iekšējā (*intrinsic*) loģika un kompozīcija;
- Netieši mājienu un slēptās nozīmes;
- Kolektīvais simbolisms vai tēlainība („*figurativeness*”), simbolisms, metaforas utt. valodā, dizainā – fotogrāfijās, attēlos, karikatūrās utt.;
- Idiomās (kādam valodai raksturīgs nedalāms vārdu savienojums, kura nozīme atšķiras no atsevišķo vārdu nozīmes), parunas, klišejas, vārdu krājums un stils;
- Aktori (personas, vietniekvārdu struktūra);
- Atsauces, piemēram, uz zinātni;
- Informācija par zināšanu avotu u.c.⁵⁷⁵

Iespējams, tieši tāpēc, ka diskursa analīze teksta pētniecībā ir salīdzinoši jauna metode, abās iepriekšējās desmitgadēs zinātniskajās publikācijās ir vijušās diskusijas par tās lietderību, priekšrocībām un nepilnībām.⁵⁷⁶ Piemēram, viens no metodes kritiķiem Henrijs Vidasons (*Widdowson*) norādījis, ka nav skaidra robeža starp tekstu un diskursu, un teksti lingvistikas ziņā būtu jāraksturo pēc iespējas precīzāk.⁵⁷⁷ Tikmēr pretarguments akcentē, ka kritiskās diskursa analīzes attīstība ir bijusi straujāka – Vidasons ir kritizējis kritiski lingvistisko pieeju, kas jau novecojusi par dekādi salīdzinājumā ar kritikas izteikšanas brīdi.⁵⁷⁸

Diskursa analīze un tās pētījumi ir vairāku zinātnisko žurnālu tematiskajā priekšplānā.⁵⁷⁹ Kopumā pēdējā desmitgadē diskursa analīzes pētījumu skaits ir audzis gan kvantitatīvi, gan arī daudzveidības ziņā. Metode ir izmantota dažādu žanru tekstu analīzē.⁵⁸⁰ Tas liecina par tās piemērotību starpdisciplināru pētījumu veikšanai, kā arī arvien jauniem meklējumiem un iespējām, kā diskursa analīzes veikšanas pamata principus pielāgot derīgu pētījuma rezultātu iegūšanai plaša problēmjautājumu loka analīzē.

⁵⁷⁴ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 154.

⁵⁷⁵ Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 28.

⁵⁷⁶ Par diskusijas ģenēzi vairāk sk.: Weber, J. J. (2002). The critical practices of Henry Widdowson. *Language and Literature*, 11 (2): 154.

⁵⁷⁷ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 158–159.

⁵⁷⁸ Weber, J. J. (2002). The critical practices of Henry Widdowson. *Language and Literature*, Vol 2 (11): 153.

⁵⁷⁹ Žurnālu nosaukumus un to anotācijas sk.: <http://www.discourses.org/resources/journals/>

⁵⁸⁰ Koller, V. (2005). Critical discourse analysis and social cognition: evidence from business media discourse. *Discourse & Society*, Vol 16(2): 199–224.; Rogers, R. [etc.]. (2005). Critical Discourse Analysis in Education: A Review of the Literature. *Review of Educational Research*. Vol. 75, No. 3, 365–416.; Bhatia, A. (2006). Critical discourse analysis of political press conferences. *Discourse & Society*, Vol 17(2): 173–203.; Cox, S. R. [etc.]. (2008). Sequestering of Suffering: Critical Discourse Analysis of Natural Disaster Media Coverage. *Journal of Health Psychology*, Vol 13(4) 469–480.; Maalej, A. Z. (2012). The ‘Jasmine Revolt’ has made the ‘Arab Spring’: A critical discourse analysis of the last three political speeches of the ousted president of Tunisia. *Discourse & Society*, 23(6): 679–700.; Lamb, C. E. (2013). Power and resistance: New methods for analysis across genres in critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 24(3) 334–360.

6.2.2.2.1. Diskursa kritiskā analīze

Diskursa kritiskajai metodei ir vairāki apakšveidi – filozofa Mišela Fuko (*Foucault*) iedibinātā diskursa analīze, Tēna van Deika attīstītā kritiskās diskursa analīzes sociokognitīvā pieeja, Fērklova diskursa kritiskās analīzes atzars, Vodakas diskursa vēsturiskā metode u.c.⁵⁸¹

Tām raksturīga koncentrēšanās uz sociālajām problēmām, nevis valodu vai valodas lietojumu kā tādu, bet tieši uz sociālo un kultūras procesu lingvistisko raksturu.⁵⁸² Kritisko diskursa analīzi no citām metodēm atšķir tās lietošanas mērķis – noskaidrot (nereti apslēptas) varas attiecības un iegūt rezultātus ar praktisku noderību. Turklāt jāņem vērā arī iepriekš rakstītais par konteksta un intertekstuālo, interdiskursīvo attiecību nozīmi analizēto diskursu izpratnē. Tas šo metodi padara atšķirīgu, piemēram, no etnogrāfiskās metodes, kas ir ieinteresēta valodā tās kulturālajā kontekstā. Kritiskās diskursa analīzes princips ir uzskatīt, ka valoda atklāti ietver sociālpsiholoģiskos, politiskos un ideoloģiskos komponentus. Tādējādi, veicot pētījumu ar šo metodi, ir jāaplūko plašs dažādu faktoru klāsts, lai saprastu to ietekmi uz tekstiem. Atšķirība ir arī analītiskās procedūras izpratnē – Fērklovs un Vodaka to skaidro kā hermeneitisku procesu.⁵⁸³

Viens no kritiskās diskursa analīzes veidiem ir diskursa vēsturiskā analīze (DVA). To izmantoju promocijas darba pētījumā. Plašāks metodes raksturojums – nākamajā apakšnodaļā.

6.2.2.2.2. Diskursa vēsturiskā analīze

Šī pētījuma metode ir starpdisciplināra, sociāli kritiska un interpretatīva. Ja kritiskās diskursa analīzes mērķis vairāk ir atmaskot ideoloģiskas un bieži apslēptas (aizēnotas) varas, politiskās, kontroles un dominances struktūras, tad DVA koncentrējas uz tekstu tā vēsturiskajā kontekstā, ņemot vērā teksta radīšanas un pastāvēšanas apstākļus.⁵⁸⁴ Metodes analīzes vienībām ir plašs ietvars: sākot no vārdiem un turpinot ar argumentiem. Analīzes kategorijas vispirms ir attīstītas saskaņā ar pētījuma jautājumiem, un pētniekam vēlams regulāri atgriezties pie teorijas un empīriskajiem datiem. Vēsturiskais konteksts ir vienmēr analizēts un integrēts interpretācijā, lai gan šim uzdevumam nav skaidras procedūras.⁵⁸⁵

Diskursa analīzes pētnieku pārlicība balstās uzskatā, ka teksti un diskursi ir vēsturiski un var tikt aprakstīti, saprasti un interpretēti tikai saistībā ar to specifisko kontekstu. Tie nav ietverti tikai vienā kultūrā, ideoloģijā vai vēsturē, tie visbiežāk ir intertekstuāli un saistīti arī ar citiem

⁵⁸¹ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 144.; Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 1–33.

⁵⁸² Turpat. 146. lpp.

⁵⁸³ Turpat. 165.–167. lpp.

⁵⁸⁴ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 8. lpp.

⁵⁸⁵ Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 30.

diskursiem.⁵⁸⁶ Arī metode kopumā ir eklektiska – teorijas un metodes ir integrētas, lai saprastu un izskaidrotu pētījuma objektu.⁵⁸⁷

Ar DVA tiek pētīti daudzšķautņaini (*multi-faceted*) fenomeni sabiedrībā. Izpētei var tikt pakļauta gan mutiska, gan rakstīta, gan vizuāla valoda, taču jāņem vērā, ka teksts ir tikai viena daļa no diskursa. Turklāt, teksti var tikt saistīti ar žanriem.⁵⁸⁸

Pastāv intertekstuālas un interdiskursīvas attiecības starp izteikumiem, tekstiem, žanriem un diskursiem, tāpat arī ārpusvalodas sociālie, socioloģiskiem mainīgie, organizācijas vēsture, situatīvie rāmji. Fokusējoties uz šīm attiecībām, pētnieki analizē, kā diskursi, žanri un teksti mainās saskaņā ar sociopolitiskām pārmaiņām. Diskursi ir atvērti un bieži vien hibrīdi, tiem var pastāvēt vairākas apakštēmas.⁵⁸⁹

DVA pieder pie metodēm, kas vairāk balstās uz indukciju un uz detalizētām gadījuma studijām.⁵⁹⁰ Kritiskās diskursa analīzes pieejas parasti paliek „mezo” līmenī, un pētnieki izvēlas pētījuma problēmas, kuras aplūko no jauniem skatu punktiem caur dziļām gadījuma studijām un bagātīgu, plašu datu apjomu.⁵⁹¹

Pirmoreiz DVA lietota 1986. gadā, analizējot antisemītisku stereotipisku tēlu pastāvēšanu Austrijā. Tā kombinēja lingvistisko analīzi ar vēsturiskajām un socioloģiskajām pieejām.⁵⁹² Taču DVA pieeja ir problēmorientēta, nevis fokusējusies uz specifiskām lingvistiskām lietām.⁵⁹³

Vīnes skolas pieeju diskursa vēsturiskās analīzes veikšanā raksturo teksta plānošana un pētījuma shēmas izveide, kas balstās uz tā dēvēto triangulācijas principu jeb trīsdimensionālu analītisko aparātu, analizējot saturu, argumentācijas stratēģiju un lingvistiskā izpildījuma formas kā analītiskus līmeņus. DVA trīs dimensijas ietver 1) specifiska diskursa specifiska satura vai tēmu identificēšanu (piemēram, rasistisku, antisemītisku, nacionālistisku saturu u.c.), 2) diskursīvo stratēģiju (iekļaujot argumentācijas stratēģijas) analīzi, 3) lingvistisko līdzekļu un to specifiskās realizācijas izpēti (tā atkarīga no satura, konteksta u.c.).⁵⁹⁴ Šīs daļas kā pamata balsti

⁵⁸⁶ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 146, 159.; Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 20–21.

⁵⁸⁷ Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. P. 69.; Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 160.

⁵⁸⁸ Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). P. 89–90.

⁵⁸⁹ Turpat. 90. lpp.

⁵⁹⁰ Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 20.

⁵⁹¹ Makrotēmas ir relatīvi nepretrunīgas nacionālos vai starptautiskos akadēmiskos kontekstos; dažas „mezo” līmeņa tēmas pamatā skar nacionālas kopienas. Sk.: Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 19–20.

⁵⁹² Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). P. 95.

⁵⁹³ Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. P. 69.

⁵⁹⁴ Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). P. 93.; Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 158.; Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 29.

ir visos diskursa vēsturiskās analīzes pētījumos, taču saskaņā ar specifisku analizējamo saturu var tikt mainītas diskursa kategorijas. Turklāt – ja reiz stratēģijas un lingvistiskā realizācija ir atklāta, izmantotā pieeja var tikt lietota arī citu diskursu analīzē.⁵⁹⁵ Vēlākās publikācijās Vodaka ar kolēģiem ir papildinājusi izpētes shēmu, piemēram, ar rāmējuma un diskursa reprezentācijas stratēģijām, vēršot uzmanību reportāžas, aprakstīšanas līdzekļiem, izteikumu citēšanai u.c.⁵⁹⁶

Vodaka un Martins Reisigls (*Reisigl*) skaidro, ka ar stratēģiju tiek saprasts vairāk vai mazāk apzinātu prakšu plāns (arī diskursīvās prakses), kas lietotas, lai sasniegtu noteiktu sociālu, politisku, psiholoģisku vai lingvistisku mērķi.⁵⁹⁷ Izmantotās stratēģijas liecina par komunikatoru mērķi un ir vidutājs ceļā uz to realizāciju, taču tas nenozīmē, ka interakcijas dalībnieki vienmēr šīs stratēģijas apzinās – tās var būt arī emocionālas un neapzinātas.⁵⁹⁸ Argumentācija ir diskursa galvenais elements, savukārt teksts, teikums vai vārds ir stratēģiju lingvistiskais izpildījums.⁵⁹⁹

Valodas emocionālā izteiksmība tiek panākta ar vārdu pamatnozīmēm, ar nozīmju pārnēsumiem, ar intonatīvi sintaktisko valodas organizāciju. Piemēram, ar dažādu ekspresīvu nozīmi var tikt izmantoti deminutīvi. To lietojums bieži saistās ar uzslāņojumiem, kas nāk tiem līdzīgi gan no tautasdziesmām, gan arī no to izmantojuma dažādos literārajos virzienos. Tie var veikt gan folkloristiski cildinošu, gan ironisku vai rotaļīgu funkciju. Savukārt visi speciālie tēlainības līdzekļi (tropi) palīdz izcelt attēlojamā parādībā kādu īpašu pazīmi, kas teksta autoram svarīga visa nolūka realizācijā, kā arī palīdz to parādīt autora subjektīvā vērtējumā.⁶⁰⁰

Diskursa vēsturiskā metode ir hermeneitiska un interpretatīva, ar kognitīvās zinātnes ietekmi. Tā jāsaprot nevis kā secīgi atsevišķu darbību soļi, bet gan kā aplis, kurā šīs trīs analītiskās dimensijas sistemātiski un rekursīvi attiecas uz kontekstuālo zināšanu kopumu.⁶⁰¹

DVA shēmas kategorijas un analīzes līdzekļus nosaka pētījuma specifiskā problēma.⁶⁰² To spilgti apliecina Vodakas un viņas kolēģu daudzveidīgās DVA lietojuma pieejas identitātes, diskriminācijas, reprezentāciju u.c. tematiskajos pētījumos.⁶⁰³

⁵⁹⁵ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 158.

⁵⁹⁶ Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis*. P. 29.

⁵⁹⁷ Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). P. 94.

⁵⁹⁸ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 156, 158.

⁵⁹⁹ Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. P. 73.; Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). P. 89.

⁶⁰⁰ Par emocionālo izteiksmi latviešu val. sk.: Valeinis, V. (1994). *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Latvijas Universitāte. 145.–149. lpp.

⁶⁰¹ Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. P. 158.

⁶⁰² Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. P. 70.

⁶⁰³ Wodak, R. [et al.]. (1999). *The discursive construction of national identity*.; Wodak, R. (ed.). (1997). *Gender and discourse*. London: Sage Publications.; Martin, J. R., Wodak, R. (eds.). (2003). *Re/reading the past. Critical and functional perspectives on time and value*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.; Heer, H., Manoschek, W., Pollak, A., Wodak, R. (eds.). (2008). *The discursive constructions of history. Remembering the Wehrmacht's war of annihilation*. New York: Palgrave Macmillan.; u.c.

Vodaka un Reisigls, definējot metodes būtību, piedāvā universāli lietojamus DVA jautājumus. Atbilstoši jautājumiem, ko izvirza pētnieks, tiek izstrādāti diskursīvo stratēģiju tipi jeb kategorijas, pēc kurām veikt pētījumu.

1. Kā personas, objekti, fenomen/otikumi, procesi un darbības tiek nosauktas un attiecinātas lingvistiski?
2. Kāds raksturojums, kvalitātes un iezīmes tiek piedēvētas sociālajiem aktoriem, objektiem, fenomeniem/otikumiem un procesiem?
3. Kādi argumenti tiek izmantoti diskursā?
4. No kādas perspektīvas šī nosaukšana, atributēšana un argumenti tiek izpausti?
5. Vai šīs izpausmes izteiktas atklāti vai tās ir pastiprinātas vai mīkstinātas?⁶⁰⁴

Pētījuma gaitā DVA shēma tika papildināta ar jaunām sadaļām pastāvošo piecu stratēģiju ietvaros. Plašāk pētījuma dizainu un analīzes principus skaidrošu nākamajā apakšnodaļā.

6.3. Pētījuma dizains

Nodaļas sākumā norādīju, ka pētījumā izmantoju gadījuma studiju pieeju. Šeit plašāk raksturošu pētījuma avotus, datu ieguves veidu un pētījumam speciāli izveidoto DVA matricu.

6.3.1. Pētījuma avoti un dati

Promocijas darba pētījumā analizēju dienas un nedēļas laikrakstus, kā arī žurnālu „SestDiena”. Ar „Lauku Avīzes” / „Latvijas Avīzes” darbību un tematiku iepazīstināju jau 4.2. nodaļā, tāpēc te vairāk uzmanības pievēršīšu laikrakstam „Diena” un pārējiem pētītajiem preses izdevumiem.

Promocijas darba pētījums aptver laiku no 1989. līdz 2012. gadam un sastāv no četrām daļām (gadījumiem) laika periodu ziņā. Lai atklātu lauku diskursu, pirmajā un pēdējā no tiem analizēju vairākus preses izdevumus. Savukārt 1996. gadā un laikā no 2004. līdz 2007. gadam pētīju laikrakstu „Lauku Avīze”/„Latvijas Avīze”. Tas iznāca visā pētījuma periodā un sevi raksturo kā nacionāli konservatīvu, tādējādi tā saturs varētu uzskatāmāk liecināt par iespējamajām lauku diskursa izmaiņām.

Pētījuma izlasi veido šādi periodi un preses izdevumi:

1) **Trešās atmoda** (konkrēti 1989.–1991. gads) ir laiks, kad laikraksti sāka brīvāk paust savu viedokli un veicināja diskusijas par latviskuma izpratni, latviešu identitāti un lauku vietu tajā. „Breša zemnieki” un visaptverošas pārmaiņas laukos, kolhozu sistēmas sabrukums ir daži no iemesliem, kādēļ ir vērts pētīt preses veidoto lauku diskursu, jo tās saturs bija viens no jaunās

⁶⁰⁴ Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). P. 93.

identitātes formēšanās avotiem. Rezultāti par lauku diskursu presē balstīti laikrakstu „**Atmoda**”, „**Diena**”, „**Lauku Avīze**”, „**Literatūra un Māksla**”, „**Padomju Jaunatne**”/„**Latvijas Jaunatne**” un „**Skolotāju Avīze**”/„**Izglītība**” analizē. Tādējādi pētījuma izlasē iekļauti dienas laikraksti un spilgtas sava perioda iknedēļas avīzes, kas bija adresētas dažādām auditorijām, bet šajā laikā kļuva par nacionālas nozīmes izdevumiem, ko lasīja visām sociālajām un profesionālajām grupām piederīgie preses lietotāji. Tās Trešās atmodas periodā saglabāja un palielināja savu ietekmi.

2) **1996. gadā** Latvija piecus gadus bija neatkarīga un demokrātiska valsts. Tautas atmodas saviņņojums jau bija noplacis, taču pieaugusi izpratne, ka lauku attīstībai ar cerībām vien nepietiek. Lauku diskursu analizēju laikrakstā „**Lauku Avīze**” 1996. gada janvārī, augustā un septembrī (aptverot ziemas mēnesi un aktīvas lauksaimnieciskās darbības laiku).

3) Nākamo pētījuma posmu izraudzījos četrus gadus **pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā (2004–2007)** nolūkā konstatēt lauku diskursa izmaiņas laikā, kad no jauna aktualizējās jautājums par laukiem, zemniekiem, to nākotni savienības ietvaros un saikni ar latvietību. Rezultāti liecina par dienas laikraksta „**Latvijas Avīze**” veidoto lauku diskursu šādos mēnešos: janvāris, jūlijs, augusts, septembris un oktobris.

4) Pētījuma pēdējais posms aptver **2008.–2012. gadu**. Ekonomiskā krīze, zemnieku protesti, administratīvi teritoriālā reforma ir tikai dažas no tā laika aktualitātēm, kas ietekmējušas lauku reprezentāciju. Rezultāti iegūti, analizējot dienas laikrakstus „**Diena**”, „**Latvijas Avīze**” un nedēļas žurnālu „**SestDiena**” (janvāra, maija, jūnija, jūlija, augusta, septembra un oktobra numurus – laiku, kad aktīvi norit zemes darbu sezona un vienu ziemas mēnesi).

Laikraksts „**Diena**” iznāk kopš 1990. gada 23. novembra. Avīzē “ietilpināts viss būtiskākais, ko pārdzīvojuši Latvijas zeme un tauta ceļā uz savu valsti, tās jauntošo neatkarību, demokrātiju un labklājību,” rakstīts izdevuma gada jubilejas numurā.⁶⁰⁵

Sākotnēji avīze bija iecerēta kā valdības oficiālais laikraksts, taču 1993. gadā, nodibinoties “**Latvijas Vēstnesim**” kā valsts uzņēmumam, „**Diena**” nonāca tās darbinieku un skandināvu uzņēmuma “**Bonnier**” īpašumā. „**Dienas mediji**”, kas izdod laikrakstu patlaban, ar preses izdevumiem darbojas arī biznesa informācijas laukā (laikraksts „**Dienas Bizness**”), reģionālās preses izdošanā (piemēram, avīzes „**Dzirkstele**”, „**Ziemeļlatvija**”, „**Staburags**” u.c.), kā arī atsevišķi izdod preses izdevumus, kas kādreiz bijuši laikraksta „**Diena**” pielikumi, piemēram, žurnālu „**SestDiena**”, laikrakstu „**Kultūras Diena un Izklaide**”, kā arī uztur vairākus portālus.

⁶⁰⁵ Daugmalis, V. (1991, 23. nov.). Mūsu jubilejas reizē. *Diena*. 1. lpp.

Atšķirībā no “Latvijas Avīzes”, kuras saturā vērojama primārā orientēšanās uz lauku iedzīvotājiem, “Diena” sevi pozicionē kā avīzi sabiedriski aktīviem cilvēkiem, “kas lielākoties dzīvo pilsētās, ir labi izglītoti un ar labiem ienākumiem”.⁶⁰⁶ Tomēr lauku tematika ir pārstāvēta arī tās saturā. Avīzes pirmie gadi sakrīta ar pārmaiņu procesiem laukos – kolhozu likvidāciju, īpašuma privatizāciju, par ko tika veidotas arī laikraksta publikācijas. Sevišķi var atzīmēt arī 2008. un 2009. gadu, kad lauksaimniecības krīzes ietvaros avīze veltīja uzmanību zemnieku problēmām, pagastiem administratīvi teritoriālās reformas gaidās u.c. No 2008. līdz 2012. gadam avīzē par laukiem rakstīja Anna Rancāne, Agita Grīnvalde-Iruka, Ieva Alberte, Tekla Šaitere u.c.

Pētījuma izlasē no 2008. līdz 2012. gadam iekļāvu arī žurnālu “**SestDiena**”, kas sevi raksturo kā “kvalitatīvu”, “aizraujošu” nedēļas žurnālu “aktīviem un domājošiem cilvēkiem”.⁶⁰⁷ Tas izmanto arī saukli “nedēļas nogales žurnāls par visu, kas svarīgs”.⁶⁰⁸ 2011. gadā viena numura vidējo auditoriju veidoja 73 000 lasītāju.⁶⁰⁹ Žurnāla saturā daudzkārt ir arī lauku tematika.

Kopumā pētījums aptver aptuveni 2500 publikāciju analīzi, kas atlasītas manuāli, šķirot preses izdevumu drukātās versijas. Publikācijas pētītas ar diskursa vēsturiskās analīzes palīdzību, bet 1030 publikācijas laikā no 2008. līdz 2012. gadam – arī ar kvantitatīvo kontentanalīzi (kategorijas sk. 5. pielikumā). Tās nolūks ir iegūt kvantitatīvus datus par lauku reprezentāciju (piemēram, kādā kontekstā tie tekstā ir pieminēti: kā kultūras pasākumu, noziegumu vieta u.tml.; cik publikācijās ir atsauce ir lauku pagātni u.tml.).

Publikāciju atlasē **kritēriji kontentanalīzes veikšanai** (rakstam jāatbilst 1. kritērijam un vismaz vienam no 2.–4. nosacījumiem):

- 1) raksts attiecināms uz Latviju (vai tajā ir salīdzinājums ar situāciju Latvijā);
- 2) vārdu ar sakni „lauk-” ietvērums saturā, piemēram, „lauki”, „lauksaimniecība” (arī „laucinieks”, vārdu savienojumu „lauku iedzīvotājs”, „lauku cilvēks”, „lauku dzīve u.tml.) vai to sinonīmu un vārdu, kas apzīmē šos jēdzienus („attāls nostūris”), pieminēšana tekstā;
- 3) vārda „zemnieks” (visos locījumos) un tā sinonīmu esamība publikācijas saturā;
- 4) uz laukiem attiecinātu jēdzienu, simbolu ietvērums tekstā (piemēram, zeme, piens, govys utt.), taču šajā gadījumā tiek ņemts vērā nosacījums, ka raksts ir saistīts ar laukiem (piemēram, apraksti par ēdienu gatavošanu, kuru sastāvā ir piens, nav pētījuma izlasē).

⁶⁰⁶ Dienas mediji. [B. g.]. Diena. *Dienas mediji*. Sk.: 2013. 15. okt.: <http://www.dienasmediji.lv/produkti/laikraksti/diena>

⁶⁰⁷ [B. a.]. [B. g.]. SestDiena. *Dienas Mediji*. Sk. 2013. 15. okt.: <http://www.dienasmediji.lv/produkti/zurnali/sestdiena>

⁶⁰⁸ Piemēram, mikroblogošanas vietnē “Twitter” un abonēšanas kampaņā 2011. gada nogalē.

⁶⁰⁹ [B. a.]. [B. g.]. SestDiena. *Dienas Mediji*.

Jāatzīmē, ka pētījuma izlasē neiekļāvu īsās ziņas (līdz 100 vārdiem), kā arī izteikti praktisko padomu rakstus (piemēram, kā kopt ābeles vai lilijas, kā izveidot kompostu utt.), ja vien tekstā nav minēti 1.–4. punktā norādītie kritēriji. Tādējādi ar kontentanalīzes palīdzību ieguvu rezultātus par lauku reprezentācijas presē kvantitatīvajiem aspektiem.

Tālāk no šīm publikācijām veidoju **diskursa vēsturiskās analīzes pētījuma izlasi**. Tajā iekļāvu rakstus, kuros bija piešķirti apzīmējumi vai ietverti apgalvojumi un argumenti par laukiem, zemniekiem u.c. sadaļām, ko var aplūkot diskursa vēsturiskās analīzes shēmā 6.1. tabulā. Pētījuma shēma izveidota, balstoties uz Vodakas un Reisigla piedāvātajiem diskursa vēsturiskās analīzes jautājumiem. Tos adaptēju un papildināju atbilstoši šā darba tēmai.⁶¹⁰

6.3.2. Analīzes shēma

Diskursa vēsturiskās analīzes shēma 6.1. tabulā attiecas uz 2008.–2012. gada publikāciju analīzi. Taču arī pārējo pētījuma periodu rakstu analīze ir veikta pēc identiska principa. Atšķirība ir vien dažās sadaļās, kas izriet no konteksta (piemēram, Trešās atmodas gadps sadaļā „parādību un procesu nosaukšana” pētīju „kolhozu sistēmas sabrukuma” nosaukšanu u.tml.).

Tekstā meklēju atslēgvārdus (un vārdu savienojumus), kas sākas ar sakni „lauk-”, piemēram, „lauki”, „lauksaimniecība”, „lauku iedzīvotājs” u.c. (un to sinonīmus), kā arī vārdus, kas sākas ar sakni „zem-”, piemēram, „zeme”, „zemnieks”, „zemkopība” (un to sinonīmus). Izlasē iekļāvu tikai tos teksta fragmentus, kuros varēja konstatēt kādu no diskursa vēsturiskās analīzes sadaļām – ir veikta šo jēdzienu nosaukšana (piemēram, vārds lietots deminutīvā, piešķirot vārdam emocionālu noskaņu)⁶¹¹ vai arī izteikti apgalvojumi un/vai argumenti. Piebildīšu, ka izlasē iekļāvu arī teksta fragmentus, kuros vārds „lauki” nav nosaukts šādā formā, taču par to liecina konteksts un apdzīvotas vietas nosaukums.⁶¹² Apgalvojuma, argumentācijas un to lingvistiskās realizācijas analīzes piemēru sk. 6.2. tabulā.

6.2. tabula

Ar diskursa vēsturiskās analīzes palīdzību pētītā teksta apgalvojuma-argumenta-lingvistiskās realizācijas analīzes piemērs

Apgalvojums	Argumentācija	Lingvistiskā realizācija
“Latvietis savā būtībā ir sēdošs zemkopis”	“Viņš neskraida apkārt, nav migrants [...] Zemei pie mums tikai tad ir vērtība, ja to kopj”	Ar pārspilējumu pausta negatīva attieksme pret migrēšanu – “skraidīt” ⁶¹³

⁶¹⁰ Pētnieku R. Vodakas un M. Reisigla shēmas oriģinālo variantu skatīt: Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). P. 94.

⁶¹¹ Piemēram, vārds „zemīte”. Sk.: Madalāne, V. (1996, 24. sept.). Rozes palīdz bulļu audzēšanā. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁶¹² Piemēram, fragmentā: “Nesaprotu, kā vesels bars klimst pa Vaidavas centru, neko nedarīdami, nauda pudelei atrodas, maizei – nesanāk.” Sk.: Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁶¹³ Piemērs no raksta: Feldmanis, G. (1989, 23. sept.). Nedrīkst krist vēl zemāk. *Literatūra un Māksla*. 1.–2. lpp.

Pētījumam izveidotā diskursa vēsturiskās analīzes shēma

STRATĒGIJA						MĒRĶI	AVOTI/ LINGVISTISKIE REALIZĀCIJAS LĪDZEKĻI					
1. Nosaukšana						Sociālo aktoru, objektu, fenomenu, notikumu/ procesu un darbību diskursīvā konstrukcija	<ul style="list-style-type: none"> * Piederības kategorizācijas avoti, * Tropi – metaforas, sinekdohas, * Lietvārdi, īpašības, apstākļa un darbības vārdi, kas tiek lietoti, lai apzīmētu procesus, darbības u.c. * Deminutīvi, to lietošana <div style="text-align: center;"> </div> Cildinājums Rotaļīgums Ironija					
Latviešu	Lauku	iedz. kopumā	Lauksaimniecības	Pilsētnieku, pilsētas	politiku			birokrātijas				
		zemiņnieku			migrācijas no laukiem							
		pagātnes			tradīciju							
		tagadnes			modernizācijas							
		nākotnes			kooperācijas							
		dzīves			dažādu saimniecības attīstības posmu							
		dzīvesveida			administratīvi teritoriālās reformas							
		zemes			valdības realizētās politikas attiecībā uz laukiem un zemiņniekiem							
		dabas, ainavas										
		ciņu vērtību un simbolu										
		apdraudējuma										
		2. Apgalvojums						Diskursīvs sociālo aktoru, objektu, fenomenu, notikumu/ procesu un darbību novērtējums (pozitīva/negatīva)	<ul style="list-style-type: none"> * Stereotipiska negatīvo vai pozitīvo iezīmju vērtēšana īpašības vārdu, apstākļa vārdu formā, * Kolokācijas, * Eksplīcīti salīdzinājumi, metaforas un citas retoriskās figūras (ietverot eifēmismus, hiperbolas un citus), * Atsauces uz citiem, pieņēmumi, netieši norādījumi 			
Par latviešiem	Lauku	iedzīvotāji	Zemnieka	Par pilsētniekiem	politīkiem	Lauksaimniecību	birokrātijai					
		pagātne tagadne nākotne					pieņākums			tradīcijām		
		zeme					ģimenes (bērnu) raksturojums			modernizāciju		
		dzīve					attiecības ar citiem – cilvēkiem, dzīvniekiem, dabu			lauku ienaidniekiem		
		dzīvesveids					pagātne tagadne nākotne			dažādiem saimniecības attīstības posmiem		
		vērtība					labvēji			administratīvi teritoriālo reformu		
		nozīme simboli					pretinieki			kooperāciju		
		zeme								valdības realizētā politika attiecībā uz laukiem un zemiņniekiem		
		daba, ainava										
		apdraudējums										
										ierēdņiem		

6.1. tabulas turpinājums

3. Argumentācija Tekstā minēto nosaukšanas un apgalvojumu argumenti				Patiesības un normatīvās pareizības apšaubīšana vai attaisnojums	* Tematika (formāla vai ar saturu saistīta), * Maldīgi secinājumi		
Ir	Daļēja		Nav				
Argumentācijas secība							
Uzreiz aiz nosaukšanas/apgalvojuma	Kādā no nākamajiem teikumiem	Nojaušama tekstā					
4. Perspektīva, rāmējums vai diskursa reprezentācija				Rakstītāja vai runātāja viedokļa pozicionēšana, iesaistītības vai distances izpaušana	* Tieša, netieša runa, * Citāti, * Metaforas		
Virsraksts Pamatteksts		Diskursa kontinuitāte un ilglaicība					
Raksta autora perspektīva	“Neitrāls” novērotājs	Nosaukšanu/apgalvojumu, argumentu izsaka	Raksta autors			Jauns diskurss	Turpinās iepriekšējos vai nākamajos rakstos
	Viens no iesaistītajiem, kas pauž viedokli		Intervētā persona vai kāds cits rakstā minētais cilvēks				
	Identificējas ar lauku iedzīvotāju uzskatiem		Pārstāv opozīciju lauku iedzīvotāju uzskatiem	Autors pārņem intervētā nostāju un atkārtoti vai izvēlas par virsrakstu citātu/intervētās personas teiktā pārstāstu			
5. Intensifikācija, mīkstināšana				Plokūcijas spēka (nodoma, ar kādu runātājs kādu izteikumu ir teicis) pārveidošana	*Deminutīvi, *Jautājuma teikumi, * Vēlējuma izteiksme, * Svārstīšanās, vilcināšanās, nenoteikti izteicieni, * Hiperbolas, litotas, * Sacīšanas, sajūtu, domāšanas darbības vārdi		

7. LAUKU ROMANTIZĀCIJAS DISKURSS TREŠĀS ATMODAS PERIODA PRESEĒ (1989–1991)

Šī ir pirmā no rezultātu izklāsta nodaļām. Tās izvietotas hronoloģiskā secībā, katrā atklājot vienu no analizētajiem gadījumiem – lauku diskursu Trešās atmodas periodā, 1996. gadā, 2004.–2007. gadā un no 2008. līdz 2012. gadam. Katrā nodaļā raksturoju dominējošo lauku diskursu presē un tā apakšdiskursu pārus, kas liecina par pastāvīgām lauku diskursa pretrunām.

Kopējo Trešās atmodas perioda preses veidoto lauku diskursu var dēvēt par „romantizācijas diskursu”. Tas izriet no laikrakstu „Atmoda”, „Diena”, „Lauku Avīze”, „Literatūra un Māksla”, „Padomju Jaunatne” / „Latvijas Jaunatne”, „Skolotāju Avīze”/ „Izglītība” analīzes. Romantizācijas diskurss sastāv no diviem pretrunīgiem apakšdiskursiem – pašapziņas un nenoteiktības – , ap kuriem centrējas visi pārējie uz laukiem attiecināmie diskursi.

Pirmajā no tiem lauki un zemnieki ir nācijas pašapziņas avots, kamēr otrā dominējošā ir nenoteiktība par nākotni un drūma lauku tagadnes reprezentācija. Šādi rezultāti izriet no lauku, zemnieku un citu diskursa vēsturiskās analīzes matricas sadaļu „nosaukšanas” rakstos, tām piedēvētajiem apgalvojumiem, argumentiem un to lingvistiskās realizācijas. Turpmākajās apakšnodaļās preses veidoto lauku romantizācijas diskursu un tā daļas no 1989. līdz 1991. gadam raksturošu plašāk.

7.1. Pašapziņas diskurss

Pašapziņas diskurss presē pārsvarā balstās divos uzskatos – 1) lauki ir atslēga patiesās latvieša identitātes izpratnei un 2) tajos pretstatā pilsētām valda stabilitāte un miers, kas savukārt ir harmoniskas dzīves pamatā. Trešās atmodas presē lauki ir latviešu pamats garīgā un praktiskā ziņā: tiem piedēvēta tautas garīgo vērtību krātuves un stabilitātes garanta loma un akcentēta lauku nozīme pārtikas sagādē, piemēram, rakstot, ka “zemnieks ir tas, kam būs jāpabaro Latvija”.⁶¹⁴

7.1.1. Lauku – Latvijas pamata – diskurss

Pašapziņas diskursa iezīmes ir pozitīvs skatījums uz tagadnes procesiem laukos vai vismaz uz lauku un Latvijas nākotni, arī lauku un zemnieku nozīmi, laukos saglabātajām latviešu garīgajām / materiālajām vērtībām. Atšķirībā no nenoteiktības diskursa tas rosina lepoties ar lauku vidi: „Skaists un daudzveidīgs ir Latvijas zemes vaigs. No katras sētas paveras kāda tīkama

⁶¹⁴ Krievkalns, I. (1990, 6. nov.). Kad maizīte būs zelta vērtā. *Atmoda*. 6. lpp.

ainava, kādas nav nevienā citā sētā. Šī vienreizība veido arī vienreizīgu cilvēku.”⁶¹⁵ Lauku vērtības aicina apzināties nākamais piemērs, kurā ir uzsvērtā Latvijas unikalitāte:

Latvijā ir labākais māls Eiropā. Latvijā ir dziedinošākās dūņas Eiropā. Daudzus pārsteidz Latvijas zilganās tāles un ainavu skaistums. Latvijā var vērot...Varbūt pat visdaudzveidīgākos saulrietus... pasaulē. Latviešu lauku sētai nav līdzīgas citās zemēs. Tādu kā mūsu lauku maize cep tikai Latvijā. Mums pieder mūsu svētki: Meteņi, Jāņi...mūsu amata meistari.⁶¹⁶

Par ainavu nozīmi latviešiem savā grāmatā raksta arī ģeogrāfs Edmunds Bunkše. Viņš skaidro, ka Latvijas kontekstā ir svarīga ainavas „estētiskā un mākslas dimensija, tā izpaužas arī ikdienišķos vērtējumos”, un vārda „ainava” lietojums ļauj „dziļāk saprast cilvēka subjektīvās, dvēseliskās attiecības ar vidi”.⁶¹⁷ Dažādām kultūrām ir atšķirīga ainavu uztveres pieredze, un pats par to pārliecinājies 1990. gadā, kad dāņu kolēģiem rādījis „pāris lielu, vecu koka šķūņu Vecpiebalgā ar sašķobītiem, lieliem skaidu jumtiem”:

Man tie bija mīļi gan savās proporcijās, gan pelēcīgumā, turpretim dāņi, pieraduši pie precīzi restaurētiem [...] un spoži krāsainam arhitektūras objektiem, tos uztvēra kā primitīvus un nesakoptus. Šī situācija ilustrē grūtības ieskaņties citā etniskā sfērā.⁶¹⁸

Tādējādi var teikt, ka presē publicētajos apgalvojumos par ainavām laukos izpaužas subjektīvā identitātes ietekme, liekot tās nosaukt par skaistām.

Laikraksti izplatīja viedokli, ka latvietis ir zemnieks un viņam vispiemērotākā dzīvesvieta – lauki. Šādi apgalvojami un argumenti rodami gan tiešā tekstā,⁶¹⁹ gan netieši, piemēram, rakstot par pirmajiem zemniekiem, kas atgriezušies dzimtas mājās vai pussabrukušā viensētā no salīdzinoši labiekārtotās dzīves ciematos. Vārds „lauki” bieži lietots kopā ar vārdiem „latvieši”, „tauta”, „Latvija” u.tml., tādējādi akcentējot to savstarpējo saikni, piemēram, apgalvojumos “lauki ir un paliek tautas dvēsele”,⁶²⁰ “ja stiprs būs zemnieks, stipra būs Latvija”,⁶²¹ “Latviju var “izvilkt” tikai lauki”,⁶²² “ja kādam vēl nav skaidrs, ka vienīgā izdzīvošana un turpināšanās iespēja mums ir tieši laukos, tad tas no latviešiem neko nesaprot”⁶²³ u.tml.

⁶¹⁵ Caune, A. (1991, 18. jūn.). Sirsbalss. *Lauku Avīze*. 14. lpp.

⁶¹⁶ Brikmānis, J. (1989, 13. okt.). Uzdāvinu saulrietu! *Padomju Jaunatne*. 2. lpp.

⁶¹⁷ Bunkše, V. E. (1998). *Sirēnu balsis: Ģeogrāfija kā cilvēcīga erudīcija: Bērklīja ainavu skola*. Rīga: Norden. 34.–35., 41. lpp.

⁶¹⁸ Turpat. 113. lpp.

⁶¹⁹ Piemēram, sk.: Berķis, A. (1989, 3. nov.). Kā atjaunot tuvību zemei. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁶²⁰ Rietuma, I. (1989, 18. marts). [Bez nosaukuma]. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.

⁶²¹ Igaune, M. (1991, 25. janv.). Rīgu un Latviju glāba zemnieks. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁶²² Vladimirovs, A., Mellēns, M., Grandavs, E. (1990, 6. marts). Gulbenes rajona 126. Lizuma vēlēšanu apgabalā Sarmis Mednis: „Latviju var “izvilkt” tikai lauki.” *Atmoda*. 4. lpp.

⁶²³ Randers, I. (1991, 9. jūl.). Zemnieka filozofija. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

Lauku nozīmi tautai un Latvijai kopumā apliecina arī 7.1. tabulā apkopotie piemēri, kuros lauku nozīme reprezentēta gan garīgā, gan praktiskā ziņā (tiesa, dažkārt tās ir grūti nošķirt vienu no otras).

7.1. tabula

Lauku nozīmes piemēru reprezentācija Trešās atmodas perioda presē latviešu valodā Latvijā

Lauku nozīme garīgā ziņā	Lauku nozīme praktiskā ziņā
“Ja kādam vēl nav skaidrs, ka vienīgā izdzīvošana un turpināšanās iespēja mums ir tieši laukos, tad tas no latviešiem neko nesaprot.” ⁶²⁴	“Latvijas atdzimšana nav iedomājama bez lauku atdzimšanas. Tas tādēļ, ka lauksaimniecībai Latvijā ir senas tradīcijas, lauksaimniecība paēdina tautu un var dot preces tirgum, un beidzot – tikai laukos saglabājies mūsu latviešu tautas skaitliskais pārsvars, kas ir svarīgs priekšnoteikums atdzimšanai”. ⁶²⁶
“Es nevaru iedomāties, ka mēs savu nākotni būvēsim bez lauku drošā pamata.” ⁶²⁵	“Un to, ka Latviju var atveseļot tikai spēcīgas zemnieku saimniecības [...], tas ir skaidrāks par skaidru.” ⁶²⁸
“Ja stiprs būs zemnieks, stipra būs Latvija.” ⁶²⁷	“Mūsu lauksaimniecības pamatuzdevums - paēdināt savu tautu.” ⁶³⁰
“Lauki ir un paliek tautas dvēsele.” ⁶²⁹	“Zemniekam vienmēr jāsarūpē, lai pilsētas “labdzimība” varētu dzīvot bagātībā.” ⁶³²
“Mūsu tauta ir zemnieku tauta.” ⁶³¹	“Zemnieks ir tas, kam būs jāpabaro Latvija, bet par viņu jāšāk domāt jau tagad.” ⁶³⁴
“Latvietis savā būtībā ir sēdošs zemkopis.” ⁶³³	“Ja mēs tā riktīgi, valstiski padomājam – kas tad ir galvenais? Cilvēks – zemnieks. [...] Un to, ka Latviju var atveseļot tikai spēcīgas zemnieku saimniecības [...], tas ir skaidrāks par skaidru.” ⁶³⁶
“Mūsu kultūra sakņojas laukos. Darba smagums un trūcīgās zemnieku skolas savulaik izauklēja pirmās latviešu inteliģences paaudzes. Laukos dzima latviešu teātris un Dziesmu svētki, laukos radās vienotības un brīvu domu gars.” ⁶³⁵	“Lauksaimniecībai kopumā jāsarāžo produkcija, kas nepieciešama republikas iedzīvotāju uzturam un rūpniecībai reizei dodot pēc iespējas vairāk produktu. Nekādā gadījumā nedrīkst pieļaut lauksaimnieku ražotās produkcijas daudzuma samazināšanos zemes reformas laikā.” ⁶³⁸
“Tiem apziņā vīzdegunīgiem latviešiem es gribu atgādināt, ka Latvijas vārdu mums ir devusi Latgola, es gribu atgādināt, ka sarkanbaltsarkanais karogs pēc leģendas nāk no Cēšim, bet Cēsis toreiz bija letgaļu jeb letgaļu ciltšu apvidus, un vēl es atgādināšu, ka mūsu Rainis ir dzimis Varslavānu pirtiņā.” ⁶³⁷	“Lauku rehabilitācija nav tikai lauksaimnieku pienākums, tas ir visas latviešu tautas, visu Latvijā dzīvojošo tautību uzdevums, ja mēs gribam veidot neatkarīgu savu mazo valsti.” ⁶⁴⁰
“Daudz runāts par Latvijas rajoniem un novadiem, un tas ir pareizi. Tur ir tā dzīvā kultūra, tur ir tā vieta, kur izšķirsies, vai kultūra būs vai arī paliks tikai kultūras čaula.” ⁶³⁹	

⁶²⁴ Randers, I. (1991, 9. jūl.). Zemnieka filozofija. 2. lpp.

⁶²⁵ Līcītis, E. (1991, 4. okt.). Kā „Lauku Avīze” rakstīs par laukiem. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁶²⁶ Vilsons, K. (1989, 13. okt.). Lauksaimniecības atjaunošanās Latvijā. *Lauku Avīze*. 8. lpp.

⁶²⁷ Igaune, M. (1991, 25. janv.). Ja stiprs būs zemnieks, stipra būs Latvija. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁶²⁸ Igaune, M. (1990, 30. marts). Zinātnieks par zemnieku. *Lauku Avīze*. 4. lpp.

⁶²⁹ Rietuma, I. (1989, 18. marts). [Bez nosaukuma]. 4. lpp.

⁶³⁰ Rukšāns, J. (1989, 23. jūn.). Kāpēc es kļūšu par fermeri? *Atmoda*. 3. lpp.

⁶³¹ Berķis, A. (1989, 3. nov.). Kā atjaunot tuvību zemei. 5. lpp.

⁶³² Krastiņš, O. (1991, 6. sept.). Kā dzīvot, lai zemnieks nezaudētu? *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁶³³ Feldmanis, G. (1989, 23. sept.). Nedrīkst krist vēl zemāk. *Literatūra un Māksla*. 1.–2. lpp.

⁶³⁴ Krievkalns, I. (1990, 6. nov.). Kad maizīte būs zelta vērtā. 6. lpp.

⁶³⁵ Polis, J. (1990, 31. janv.). „Mūsu kopa – atvērta katram”. *Latvijas Jaunatne*. 2. lpp.

⁶³⁶ Igaune, M. (1990, 30. marts). Zinātnieks par zemnieku. 4. lpp.

⁶³⁷ Eniņš, G. (1989, 20. janv.). Arī man Latgale sāp. Mosties Latgale! *Padomju Jaunatne*. 3. lpp.

⁶³⁸ Bunga, E. (1990, 26. okt.). Ko iesākt ar zemnieku saimniecībām? *Lauku Avīze*. 6. lpp.

⁶³⁹ Nollendorfs, V. (1990, 24. marts). Latviešiem pasaulē un dzimtenē. *Literatūra un Māksla*. 12. lpp.

⁶⁴⁰ Vilciņš, J. (1990, 1. jūn.). Skats Latvijas lauku ainavā. *Lauku Avīze*. 8.–9. lpp.

7.1. tabulas turpinājums

Lauku nozīme garīgā ziņā	Lauku nozīme praktiskā ziņā
“Vēsture arvien liecinājusi – krīzei cauri ātrāk un vieglāk iztieks tautas, kam stipri zemnieki. [...] Zemnieksaimniecībās redzu nākotni, arī Latgales nākotni.” ⁶⁴¹	“Latvijai jābūt lauksaimniecības un zinātnes zemei” ⁶⁴²
“Cilvēks ir atrauts no barojošajām saknēm – no attiecībām ar sētu, saimniecību, zemi [...]. Šādos apstākļos tauta nevar izdzīvot.” ⁶⁴⁴	“Nākotnes Latvijas valstī strauji jāattīsta lauksaimniecība.” ⁶⁴³
“Tautas liktenis izšķiras laukos. Tauta dzimst laukos, bet kultūra veidojas pilsētās. Kultūra nevar rasties, ja tauta nedzimst un nenāk ar savu specifisko uzvedību, ja tai nav sakņu [...] Ja gribam, lai tauta atgūtu veselību, ir jāizretina pārblīvētā pilsēta.” ⁶⁴⁶	“Mūsu zemes varenums un pilsētu stiprums vienmēr būs atkarīgs no lauku stipruma un tā spēka, kas tur valdīs.” ⁶⁴⁵
“Latvijas atdzimšana notiks laukos. Pašreizējo kolhozu un padomju saimniecību sistēmas iespējas ir galā. [...] Tālāka attīstība ir iespējama tikai vienā veidā – cilvēkam atgriežoties pie zemes un no algādža kļūstot par saimnieku. [...] Tieši lauki ir vieta, kur norisināsies valsts attīstība. Tā ir mūsu dabiskā vide, kurā pilnībā var atraisīties darba tikums un vitālās potences.” ⁶⁴⁸	“Mūsu ceļš, manuprāt, ir izveidot pirmklasīgu lauksaimniecības industriju, kas apkalpotu zemnieku, bet tas savukārt neilgā laikā apgādātu Latviju ar pārtiku pārpilnībā.” ⁶⁴⁷
	“Jau šodien ir skaidrs, ka, tikai pateicoties zemnieku kustībai, izdevies, piemēram, palielināt graudaugu sējplatības republikā, saglabāt vidējo izslaukumu no govīs, tādējādi bremsējot nelabvēlīgo tendenci ražošanas apjomu straujākai samazināšanai, kas vērojama ne vienā vien kopsaimniecībā.” ⁶⁴⁹

Antropoloģes Agnese Cimdiņa un Ieva Raubiško skaidro, ka Trešās atmodas gados bija vīzija par lauku atdzimšanu kā priekšnoteikumu, kas nodrošinātu ekonomiski attīstību un atveseļotu nāciju.⁶⁵⁰ Preses veidotais lauku pašapziņas diskurss to pilnībā apliecina. 7.1. tabulā apkopotie piemēri sasauca ar pirmās Latvijas Republikas gados publiskajā telpā valdošo uzskatu par laukiem kā „drošu pamatu”, to attīstību kā priekšnoteikumu Latvijas uzplaukumam. Šādu lauku reprezentāciju var uzskatīt par sociālās atmiņas ietekmētu diskursīvu stratēģiju, pagātnes pozitīvo scenāriju bez kritiska izvērtējuma pārceļot kā vēlamu lauku un Latvijas attīstības vīziju Trešās atmodas gados.

Lauku nozīme garīgā ziņā izpaužas arī tādējādi, ka tie reprezentēti kā visai latviešu tautai nozīmīgu vērtību šūpulis: „Mūsu kultūra sakņojas laukos. Darba smagums un trūcīgās zemnieku skolas savulaik izauklēja pirmās latviešu inteliģences paaudzes. Laukos dzima latviešu teātris un

⁶⁴¹ Līcītis, E. (1989, 22. dec.). Pilsētnieks zemnieka dēls. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁶⁴² Gailums, I. (1989, 6. marts). Agonijas pagarināšanas teorija. *Atmoda*. 2. lpp.

⁶⁴³ Rukšāns, J. (1989, 23. jūn.). Kāpēc es kļūšu par fermeri? 3. lpp.

⁶⁴⁴ Feldmanis, G. (1989, 23. sept.). Nedrīkst krist vēl zemāk. 1.–2. lpp.

⁶⁴⁵ Lācis, V. (1991, 8. febr.). No agrārās reformas līdz zemkopības ministram. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁶⁴⁶ Feldmanis, G. (1989, 23. sept.). Nedrīkst krist vēl zemāk. 1.–2. lpp.

⁶⁴⁷ Līcītis, E. (1989, 4. aug.). Lauciniekiem nevajag kosties. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁶⁴⁸ Polis, A. (1989, 19. maijs). Aicinām uz konkrētu rīcību. *Lauku Avīze*. 8. lpp.

⁶⁴⁹ Ģeģers, D. (1990, 12. okt.). Cienījamie lauku ļaudis! *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁶⁵⁰ Cimdiņa, A., Raubiško, I. (2012). *Cilvēks un darbs Latvijas laukos: Sociālantropoloģisks skatījums*. Rīga: Zinātne. 52. lpp.

Dziesmu svētki, laukos radās vienotības un brīvu domu gars.”⁶⁵¹ Reprēzentēti arī konkrēti piemēri, tostarp, Raiņa izcelsme no laukiem:

Tiem apziņā vīzdegunīgiem latviešiem es gribu atgādināt, ka Latvijas vārdu mums ir devusi Latgola, es gribu atgādināt, ka sarkanbaltsarkanais karogs pēc leģēdas nāk no Cēsīm, bet Cēsis toreiz bija latgaļu jeb letgaļu ciltšu apvidus, un vēl es atgādināšu, ka mūsu Rainis ir dzimis Varslavānu pirtiņā.⁶⁵²

Trešās atmodas presē pašapziņas diskursā lauki ir reprēzentēti kā Latvijas vissvarīgāko simbolu (Latvijas vārds, karogs, Dziesmu svētki) rašanās un nozīmīgu kultūras darbinieku dzimšanas vieta. Tādējādi – arī kā Latvijas saknes un sākotne.

7.1.1.1. Lauku pārkuma pār pilsētu diskurss

Pat ja rakstā ir norāde, ka kultūra veidojas pilsētā, ir arī piebilde, ka tā nevar attīstīties, ja tautai nav sakņu. Tās savukārt rodamas laukos, tāpēc izskan ieteikums – „jāizretina pārbīvētā pilsēta”, kā optimālo apdzīvotības variantu piedāvājot viensētu izvietojumu 20. gs. 30. gados.⁶⁵³

Laikrakstos pilsētniekus uzrunā ar divu veidu aicinājumiem. Pirmkārt, apciemot un apceļot laukus: “Var taču atcerēties (un brīvdienās aizbraukt un pārliecināties), ka tepat Latvijā pastāv vēl arī lauki un meži, zaļas pļavas un viena otra nesagrūvusi sēta.”⁶⁵⁴ Otrkārt, tas ir mudinājums uz daudz krasāku – dzīvesveida – maiņu: pārcelties uz dzīvi laukos vai vismaz piepilsētā, jo fiziskā slodze un pašu gādāta pārtika ir veids, kā tuvināties dabiskajai videi.⁶⁵⁵ Lauku pašapziņas diskursā lauku vērtība izcelta salīdzinājumā ar negatīvajiem faktoriem pilsētā, piemēram, to labi ilustrē šis piedāvājums dzīvot Piebalgas pusē:

Daudziem apnicis dzīvot nepārtrauktā satraukumā, pārnervozā, pārsātinātā un saindētā vidē. Tāpat daudziem nepatīk dzīvot numurētos dzīvokļos un numurētās mājās, bet vēl citiem šo dzīvokļu vienkārši nav – ir tikai pažobeles, pagrabi vai gultas vietas kopmītnēs. Zinām arī, ka pilsētā daudzi saņem savām spējām un izglītībai necienīgu atalgojumu. Tāpēc aicinām pie sevis tautiešus, kas turpmāk savu dzīvi grib saistīt ar laukiem un kuriem rūp tālāk veidot un spodrināt Piebalgas slavu. Šis ir viens no retajiem Latvijas novadiem, kur saglabājusies neskarta un nepiesārņota daba. Un tas ir īpaši svarīgi, lai mūsu jaunā paaudze izaugtu vesela un harmoniski attīstīta.⁶⁵⁶

Prese laukus reprēzentē ne tikai kā vietu, kur ir labvēlīgāki apstākļi jaunās paaudzes augšanai, bet arī kā neatsveramu tautas vitalitātes saglabāšanai – laukos dzimstības rādītāji ir

⁶⁵¹ Polis, J. (1990, 31. janv.). „Mūsu kopa – atvērta katram”. 2. lpp.

⁶⁵² Eniņš, G. (1989, 20. janv.). Arī man Latgale sāp. Mosties Latgale! 3. lpp.

⁶⁵³ Feldmanis, G. (1989, 23. sept.). Nedrīkst krist vēl zemāk. 1.–2. lpp.;

⁶⁵⁴ Čaklā, I. (1989, 4. janv.). Īsi ziņojumi no viņpasaulē. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.

⁶⁵⁵ Raksta autors iestājās par to, ka lauku saimniekiem zeme jāatdod īpašumā, lai rodas zemes saimnieka apziņa. Sk.: Raipulis, J. (1990, 4. apr.). Par latviešu nācijas potenciālu XXI gadsimtā. *Izglītība*. 14. lpp.

⁶⁵⁶ Polis, A. (1989, 19. maijs). Aicinām uz konkrētu rīcību. 8. lpp.

lielāki nekā pilsētā.⁶⁵⁷ „Lauku Avīze” apgalvoja: “Ja kādam vēl nav skaidrs, ka vienīgā izdzīvošana un turpināšanās iespēja mums ir tieši laukos, tad tas no latviešiem neko nesaprot.”⁶⁵⁸ Atmosferas perioda avīzes nav pirmās šāda lauku diskursa veidotājas un izplatītājas, jo tas teju precīzi sabalsojas ar filozofa Paula Jureviča uzskatiem, ka latviešiem jāturas pie laukiem, kas ir svarīgi arī tautas atjaunotnei, jo to iedzīvotājiem ir kupls bērnu skaits.⁶⁵⁹ Doma par pilsētām kā dzirnavām, kas „samaļ tautu un tuvina to izžušanai” aktuāla arī 1991. gada presē.⁶⁶⁰

Pilsēta netieši asociēta ar padomju režīmu un tā ietekmi uz latviešu dzīves vidi: “Rūpnīcās un ministrijās iepazīnām necilu aprēķinu, kas pārvērta mūsu latvisko dzīves telpu par bezpersonisku, bezdvēselisku, beznacionālu, kosmopolītisku vidi.”⁶⁶¹ Tas sasaucas ar 4.1. nodaļā skaidroto lauku romantizāciju 20. gs. 80. gadu literātu darbos, kuros, cita starpā, uzsvērts laukos saglabātais cilvēcisko attiecību siltums. Piemēram, bezpersoniskā–personiskā tēmu pilsētās un laukos ir skāris Ēriks Hānbergs, rakstot, ka laukos arī daudzstāvu namā starp kaimiņiem ir personīgas attiecības, taču pilsētā, pat ilgus gadus dzīvojot blakus, viņi viens otru nepazīst.⁶⁶² Lauku pašapziņas diskursā pretstats pilsētu daudzstāvu namiem ir lauku viensēta.

7.1.1.2. Viensētas kā vērtības diskurss

Tā preses saturā simbolizēja ne tikai dzīvesvietu, bet plašākā skatījumā – arī latvisko, zemniecisko dzīvesveidu. Harmoniskas, līdzsvarotas un intīmas – tā pētniece Švarca raksturo saimnieka un viņa viensētas attiecības.⁶⁶³ Arhitekts un kultūrpētnieks Pauls Kundziņš savā latviešu vides etnogrāfijas pētījumā latvju lauku sētu dēvē par “tautas pirmspēku avotu” un vēsturisku, kulturālu un nacionālu vērtību, jo latviešu tauta tajā vadījusi savu dzīvi un nešķirami tai piederējusi no paaudzes paaudzē.⁶⁶⁴

Arī laikraksti lauku viensētu uzlūko ne tikai kā atsevišķu latviskuma simbolu, bet arī kā vietu, kas glabā un apvieno citas latviešu vērtības, piemēram, darba tikumu un ģimenes tradīcijas.⁶⁶⁵ “Lai būtu pirts un pagrabs, un saimniecei silts ūdens virtuvē, kaķis uz mūrīša un

⁶⁵⁷ Viļums, U. (1989, 13. janv.). Tautas nākotne – laukos. *Lauku Avīze*. 5. lpp.; Randers, I. (1991, 9. jūl.). Zemnieka filozofija. 2. lpp.

⁶⁵⁸ Randers, I. (1991, 9. jūl.). Zemnieka filozofija. 2. lpp.

⁶⁵⁹ Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. 153., 235., 239., 242. lpp.

⁶⁶⁰ Viļums, U. (1989, 13. janv.). Tautas nākotne – laukos. 5. lpp.

⁶⁶¹ Mangale, A. (1989, 18. janv.). Tautas gudrības pavēnī. *Skolotāju Avīze*. 11. lpp.

⁶⁶² Turpat. 18. lpp.

⁶⁶³ Schwartz, S. Z. K. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 58.

⁶⁶⁴ Kundziņš, P. (1974). *Latvju sēta*. [Stokholma]: Daugava. 3. lpp.

⁶⁶⁵ Zinkovska, I. (1989, 6. dec.). Iestājos par lauku sētu. *Skolotāju Avīze*. 7. lpp.

suņu būda sētā,” laikraksts raksturo ideālo latvieša mājvietu, piebilstot, ka tajā ir arī sakoptas saimniecības ēkas, ābeļdārzs, bišu stropi un puķu dobes, kas allaž bijušas pat kalpu galā.⁶⁶⁶

Avīzes atgādina, ka zemnieka sēta ir estētiskā un praktiskā apvienojums, kura skaistums daudzina tautasdziesmās.⁶⁶⁷ No tās izaug latviešu tautas tikumi, piemēram, čaklums un ģimenes tradīcijas.⁶⁶⁸ Tiesa, ainavu arhitektes Ilzes Māras Janelis pētījumi liecina, ka latvieši ir dzīvojuši ne tikai reti izvietotās viensētās, bet vismaz kopš 17. gs. arī ciemos, kas sastāvēja no divām līdz desmit sētām. Par to atgādina, piemēram, tautasdziesmu vārdi „ciema meitas”, „ciema gani”.⁶⁶⁹ Tomēr kopumā padomju periods līdz ar kolektivizāciju, ciematu veidošanu un attiecīgi – viensētu likvidāciju – centrās izpostīt latviešu ierasto lauku dzīvesveidu. Piemēram, avīzes raksts par kādu kolhozu atklāj, ka 40 gadu laikā uzcelti 70 dzīvokļi, bet izzudušas 140 viensētas.⁶⁷⁰

20. gs. 60. gadu sākumā viens no PSKP programmas uzdevumiem bija pārvarēt būtiskākās atšķirības starp pilsētu un laukiem, kā rezultātā sākās lauku uzurbanizācija. Tā paredzēja „iedzīvotāju pārvietošanu no viensētām uz labiekārtotiem ciematiem un vairākstāvu sekciju tipa dzīvojamēku ieviešanu lauku būvniecībā”.⁶⁷¹ Pētnieces M. Lūse un A. Jākobsone vērtē, ka tikai 80. gados PSRS sākās jauns pavērsiens pilsētas un lauku attiecībās, bet pirms tam 40 gadus Latvijas lauku būvniecības attīstība noritēja, balstoties uz varas norādēm.⁶⁷² Tādējādi pārejas posmā jeb Trešās atmodas gados preses reprezentācijā lauku māju skaistuma daudzinašana iederējās kopējā latviešu identitātes vērtību rekonstrukcijas diskursā. Piemēram, žurnālists Aivars Berķis izsaka nožēlu, ka daļai cilvēku vairs nav viensētas, kurās atgriezties:

Ak, cik daudz tādu, kuriem šobrīd ar laukiem nekādu saišu vairs nav. Kam no vectēva mājvietas vairs nav palicis pāri pat ne pamatu akmens, pat ne alejas ozols un ceļmalas vītolu gatve. Nav apskaužams tādu cilvēku liktenis, kam atvaļinājums jāpavada piemēslotā un svešu ļaužu pārpildītā jūrmalas kūrortā, kam bērni augu vasaru smok pilsētas pārkarsētos mūros un piespiedu kārtā nolemti dīkdienā dzīvei.⁶⁷³

Ar atsaukšanos uz viensētu iznīcināšanu padomju periodā izskan teju zaudētās tradicionālās lauku vides salīdzinājums ar pilsētu un tās dzīvesveidam iederīgo atpūtu jūrmalas

⁶⁶⁶ Zinkovska, I. (1989, 6. dec.). Iestājos par lauku sētu. 7. lpp.; Mangale, A. (1990, 11. apr.). Pagaidām vēl bezsvara stāvoklī. *Izglītība*. 7. lpp.; Helmane, I. (1990, 22. maijs). “Rozīt’ mana, nātru dārzā...”. *Latvijas Jaunatne*. 4. lpp.

⁶⁶⁷ Miķelsone, I. (1989, 21. jūn.). Cilvēks un dārzs. *Skolotāju Avīze*. 10. lpp.

⁶⁶⁸ Zinkovska, I. (1989, 6. dec.). Iestājos par lauku sētu. 7. lpp.

⁶⁶⁹ Janelis, I. M. (2011). Par latviešu ciemu laikā un ainavā. Grām.: Cimermanis, S. (sast.). *Kultūrvēstures avoti un Latvijas ainava*. Rīga: apgāds „Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis”. 108., 125. lpp.

⁶⁷⁰ Polis, A. (1989, 19. maijs). Aicinām uz konkrētu rīcību. 8. lpp.

⁶⁷¹ Jau 1949.–1955. gadā tika izstrādātas apmēram 1100 ciematu plānošanas shēmas, bet tolaik vēl valdīja uzskats, ka „būtiskākās neantagoniskās atšķirības starp pilsētām un laukiem izzudīs tikai attīstītā komunismā”, taču šis viedoklis mainījās 1960. gadu sākumā. Sk.: Lūse, M., Jākobsone, A. (1990). Priekšstatu attīstība par lauku ciematiem. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (516), 97.

⁶⁷² Turpat. 97. lpp.

⁶⁷³ Berķis, A. (1989, 3. nov.). Kā atjaunot tuvību zemei. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

kūrortos. Taču tie ir reprezentēti kā nogurdinoši un bērnu vasaras pilsētā – kā cēlonis viņu kļūšanai par „dīkdieniem”. Tādējādi lauku pašapziņas diskursā pilsēta ir vieta, kurā cilvēks var atradināties no darba tikuma, taču laukos turpretī labprāt gaida palīgus un „viensētās veca māmuļa ilgojas dzirdēt kaut otra cilvēka balsi”.⁶⁷⁴ Vērojama nostalgija pēc zudušā laika, kad viensētās valdījusi dzīvība:

Mūsdienu paaudzei atstāts smags mantojums – tūkstošiem pamestu un brūkošu vai jau pilnībā sagruvušu ēku – dzīvojamās mājas, kūtis, klētis, šķūņi un pagrabi. [...] Izzūd gadsimtiem ilgi veidotā, katram novadam raksturīgā apbūve. Milzīgas teritorijas kļūst pilnīgi neapdzīvotas. Pa šādām vietām staigājot, kļūst skumji, reizēm pat baismi [...], iedomājoties, ka šeit bijuši auglīgi lauki. Kāds šeit dzīvojis un strādājis, gājis uz aku pēc ūdens, kopis kūti lopus, lējis spožās kannās pienu... Kādreiz pagalmā skanējušas bērnu balsis un virmojušas cilvēciskas kaislības.⁶⁷⁵

Uz vērtību transformāciju norāda arī pati prese, atzīstot, ka „šis laiks ir vērtību atgriešanas laiks, un tāpēc jāsāk ar cilvēka dzimtajām mājām, ar sākotni”.⁶⁷⁶ Reizē ar pagātnes mantojuma godā celšanu dziesmās, grāmatās, pieminekļos, „Skolotāju Avīze” atgādina neaizmirst arī senās lauku mājas.⁶⁷⁷ Uz viensētu atgriešanu publiskā diskursa virsotnē norāda arī citu mediju saturs, piemēram, žurnāls „Lauku Dzīve”. Tas iepriekš uz pēdējā vāka izvietoja reklāmas, meža, dzīvnieku un citas tematikas attēlus, bet 1989. un 1990. gadā regulāri sāka publicēt viensētu fotogrāfijas ar to aprakstiem (sk. 6. pielikumu).

Avīzes arī aicina pievērsies arī laukos saglabātiem vietvārdiem, apgalvojot ka tos atjaunot ir „absolūti nepieciešams” gan vēstures, gan tautas nākotnes vārdā.⁶⁷⁸ Tādējādi lauku pašapziņas diskursā, atzīstot laukus par Latvijas pamatu, laikraksti pauž rūpes par lauku vērtību – viensētu, vietvārdu un citu – saglabāšanu un restaurāciju, jo tie ir reprezentēti kā „īstās” latviešu identitātes garantanti un saikne ar pagātni, kas zaudēta padomju okupācijas rezultātā.

7.1.2. Zemniecības – latvieša nodarbošanās – diskurss

Lauku pašapziņas diskursā kā tās avots reprezentēti ne tikai lauki, bet arī zemnieki. Trešās atmodas periodā iezīmējas diskursīvā prakse visus lauksaimniecībā (tostarp, kopsaimniecībās) strādājošos apzīmēt kā zemniekus, nevis, piemēram, kolhozniekus. Par šo tendenci liecina intervējamo cilvēku teiktais. Piemēram, publicēta intervija ar kopsaimniecības „Vārme”

⁶⁷⁴ Berķis, A. (1989, 3. nov.). Kā atjaunot tuvību zemei. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁶⁷⁵ Polis, A. (1989, 19. maijs). Aicinām uz konkrētu rīcību. 8. lpp.

⁶⁷⁶ Vecgrāvis, V. (1989, 25. janv.). Kas glābs mirstošās mājas? *Skolotāju Avīze*. 14. lpp.

⁶⁷⁷ Turpat.

⁶⁷⁸ Eniņš, G. (1990, 18. janv.). Tēvzemes vietvārdu aizsardzības un saglabāšanas kodekss (projekta tēzes). *Latvijas Jaunatne*. 3. lpp.; Zalāne, P. (1989, 22. marts). Celsim savu valodiņu. *Skolotāju Avīze*. 8.–9. lpp.; Eniņš, G. (1989, 15. apr.). Tavas sētas vietvārdi ir tēvu zemes dārgumi. *Literatūra un Māksla*. 28. lpp.

priekšsēdētāju Ilmāru Pilenieku: „Iedams gar kapsētu [...], domāju – cik ilgi vēl Jānis vai Anna būtu nodzīvojuši, ja ne mežonīgais tēvutēvu vīzes darbs! Vistraģiskāk, ka neesmu pārliecināts, vai arī pats kā saimniecības vadītājs neesmu savu zemnieku par soļa tiesu ātrāk piebīdījis bedrei...”⁶⁷⁹ Ir notikusi diskursīvā pārorientēšanās no padomju režīma jēdzieniem uz vārdiem „zemnieks” un „tēvutēvu vīzes darbs”, tos attiecinot uz cilvēkiem un apstākļiem, kas (vēl) nav saistāmi ar individuālo zemniekošanu.

Lai raksturotu zemniekus, kas sākuši patstāvīgu saimniekošanu, dažkārt lieto vārdus „jaunie zemnieki”⁶⁸⁰, „brīvzemnieki”⁶⁸¹ vai „jaunsaimnieki”⁶⁸² taču nereti tikai raksta konteksts atklāj, vai runa ir par kopsaimniecību darbiniekiem vai zemniekiem, kas no tām aizgājuši. Savukārt vārda „jaunsaimnieki” lietojumā jāuzsver vārda daļa – „-saimnieki”. Atmosferas perioda prese norāda uz nepieciešamību pārorientēties no strādniekiem uz saimniekiem: „Pašreizējo kolhozu un padomju saimniecību sistēmas iespējas ir galā. [...] Tālāka attīstība ir iespējama tikai vienā veidā – cilvēkam atgriežoties pie zemes un no algādža kļūstot par saimnieku.”⁶⁸³

Kāda raksta autors ir novērojis divas pretējas tendences Latvijas laukos: „Viena – zemnieki atgriežas viensētās (rentnieku, fermeru kustība). Otra – veidojas varenas agrofirmas.”⁶⁸⁴ Zemnieku atgriešanās viensētās ir viens no tematiem, ar kura palīdzību uzsvērtā lauku un lauksaimniecības loma un nozīme. Zemniekiem uzticēta Latvijas „atveseļošana”, kas savukārt norāda uz padomju perioda kritiku. Preses ieskatos atgriešanos pie normalitātes var nodrošināt individuālā zemniekošana.⁶⁸⁵ Tieši šāds lauku saimniekošanas modelis ir reprezentēts saiknē ar latviešu identitāti.

7.1.2.1. Individuālās zemniekošanas kā aicinājuma diskurss

Aizaugušas, pat pussabrukušas lauku mājas un jauni, apņēmīgi cilvēki, kas uz tām pārcēlušies, lai, klausot „senču asiņu balsij”, varētu īstenot savu **sapni** – apstrādāt **savu zemi** [izcēlumi – *K. L.*]. Ar šādu pretstatu palīdzību presē reprezentēta zemnieku atgriešanās pie tradicionālās jeb individuālās saimniekošanas laukos. Spilgti piemēri ir šie divi rakstu fragmenti:

⁶⁷⁹ Jansons, G. (1989, 2. jūn.). Deputāts Ilmārs Pilenieks. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁶⁸⁰ Piemēram, sk.: Caune, A. (1991, 18. jūn.). Sirdsbalss. 14. lpp.

⁶⁸¹ Piemēram, sk.: Mozulis, J. (1991, 27. nov.). Zemnieks slienas protestam. *Diena*. 1. lpp.

⁶⁸² Piemēram, sk.: Igaune, M. (1989, 2. jūn.). Arī mēs nākam uz mājām. *Lauku Avīze*. 5. lpp.; Līcītis, E. (1989, 22. dec.). Pilsētnieks zemnieka dēls. 2. lpp.; Igaune, M. (1990, 5. okt.). Saglabāt cilvēcību. *Lauku Avīze*. 2. lpp.; Mauliņš, J. (1990, 23. nov.). Zemnieka saimniecība praktiskos apsvērumos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.; Caune, A. (1991, 18. jūn.). Sirdsbalss. 14. lpp.; Zone, I. (1991, 20. dec.). Mācās jaunsaimnieki. *Diena*. 4. lpp.

⁶⁸³ Polis, A. (1989, 19. maijs). Aicinām uz konkrētu rīcību. *Lauku Avīze*. 8. lpp.

⁶⁸⁴ Zvirbulis, A. (1989, 3. marts). Lai mūsu lauki neaizaug. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

⁶⁸⁵ Igaune, M. (1990, 30. marts). Zinātnieks par zemnieku. 4. lpp.

“Te viss vēl ir nepiegludināts, nepiekopts. Viņi ir šīgada iegātņi. Vēl jauni. Bet jūtams, ka Dobeles rajona Bukaišu ciema “Dzelzaiņos” un “Rutkos” ir sākusies jauna dzīve: klaigā bērni, rej suņi, rāmi plūc zāli govis. Šopavasār Suvorova kolhoza priekšsēdētāju Vladislavu Silkānu sameklēja šejienietis Edgars Bergs – kolhoza traktorists, jauns puisis, nule 27 gadi aiz muguras. Sak’, priekšsēdētāj, dod zemi, gribu saimniekot pats uz savu roku. Runāja, runāja – sarunāja.”⁶⁸⁶

“Andris Rozenbaums bija pirmais no tagadējā vīru duča, kurš pirms trim gadiem Smārdes pusē nolēma saimniekot uz savu roku. Kas tad toreiz Andrim piederēja? Kā pats saka – senču asiņu balss un stingra apņemšanās dzīvot uz savas zemes. Un vēl arī pamestas, līdz kliņķim nolaistas “Riekstiņu” mājas, kas bija jāpērk par bargu naudu, drupas saimniecības ēku vietā. Jā, un, protams, arī vēl ar Tukuma rajona kolhoza “Nākotne” valdes lēmumu piešķirti 44 ha zemes sapņa īstenošanai.”⁶⁸⁷

Zemnieku izvēle saimniekot individuāli izteikta arī kā „jauno zemnieku sirdsbalss izraudzītais ceļš”.⁶⁸⁸ Tamlīdzīga individuālās saimniekošanas nosaukšana ir skaidrojama kā norāde uz latvieša un zemes darbu pašsaprotamu saistību, ko līdzīgu ģenētiskajam kodam. Doma par zemniecību kā latviešiem „iedzimtu” nodarbošanos raksturīga ne tikai „Lauku Avīzei”, bet arī citiem Trešās atmodas perioda laikrakstiem. Piemēram, „Dienas” žurnāliste Anna Rancāne retoriski vaicā: “Kas liek lauksaimniekiem strādāt arī tad, kad nemaksā algu? Gēnos izveidojies pienākums pret zemi?”⁶⁸⁹ Arī komentētājs Jānis Mozulis apgalvo, ka “senču asiņu aicinājuma un arī citu motīvu vadītas, tūkstošiem roku rakstīja lūgumu piešķirt zemi. [...] Cilvēki rautin raujas tīrumus apstrādāt”.⁶⁹⁰

Šos visus apgalvojumus vieno arguments par zemniecību kā dabiski noteiktu latviešu dzīves sūtību. Atsaukšanās uz sirdsbalsi, senču asinsbalsi vai gēniem liecina, ka vēlme saimniekot patstāvīgi ir reprezentēta kā instinktīva un iedzimta – kā aicinājums, kuram nav iespējams pretoties, un pareizais risinājums ir tam sekot par spīti grūtībām.

Šāda lauku un lauksaimniecības nozīmes akcentēšana saistāma ar pārmaiņu procesā notikušo atgriešanos pie starpkaru perioda vērtībām un latviskuma esences meklējumiem, kam nacionālās atmodas kontekstā bija pievērsta sevišķa uzmanība. Jāņem arī vērā, ka urbanizācijas rezultātā padomju gados bija pilnībā izmainīta Latvijas iedzīvotāju dzīvesvietas struktūra. Jau skaidroju, ka padomju periodā saruka lauku iedzīvotāju skaits līdz aptuveni trešajai daļai no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Zemnieku ģimeņu izvēle saimniekot individuāli (tostarp, atjaunot viensētas) laikrakstu veidotajā lauku pašapziņas diskursā tika reprezentēta kā atgriešanās pie „normalitātes”, tradicionālās lietu kārtības un tādējādi – arī pie latviešu identitātes būtības.

⁶⁸⁶ Strauts, A. (1988, 6. augusts). Rentnieki un mantinieki. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁶⁸⁷ Jermaks, A. (1990, 2. febr.). Jācērt krūmi! *Lauku Avīze*. 1. lpp.

⁶⁸⁸ Caune, A. (1991, 18. jūn.). Sirdsbalss. 14. lpp.

⁶⁸⁹ Rancāne, A. (1991, 9. maijs). Zemnieks badā nenomirs. *Diena*. 1.–2. lpp.

⁶⁹⁰ Mozulis, J. (1991, 17. okt.). Zemnieks brēca savas zemes. *Diena*. 2. lpp.

7.1.2.2. Entuziasma un gaišās nākotnes zemniecībā diskurss

Iespējams, tieši tāpēc lauku pašapziņas diskursā nākotnes perspektīva ir optimistiska. Uzsvērtā zemnieku nozīme un arī lauksaimniecībai Latvijas nākotnes ainā paredzēta svarīga vieta. Par to liecina, piemēram, apgalvojums, ka “Latvijai jābūt lauksaimniecības un zinātnes zemei”.⁶⁹¹ Laikrakstos publicēta informācija par lauku iedzīvotāju skaita papildināšanos (pat vājākajās) saimniecībās:

Tā kā līdz 1. augustam 120 izskatīto iesniegumu [autori – K. L.] pretendēja uz zemnieku saimniecības statusu, Rites pagastā cer, ka arī šis nolaistais nostūris varētu kļūt par lauksaimnieciski plaukstošu zemi, kur saimniekos vairs ne caurskrējēji, bet īsti saimnieki.⁶⁹²

Optimistiskās lauku un zemnieku nākotnes diskursā iekļaujas arī ziņas par rekordlielu zemes piešķiršanas pieprasījumu skaitu, raksti par veiksmīgiem zemniekiem, kas, piemēram, attīsta piena ražošanu no kolhoza iegādātā lielfermā.⁶⁹³ Rerezentēts arī zemnieku entuziasms un viņu pašu un pārējo Latvijas iedzīvotāju uz lauksaimniecību liktās cerības. Piemēram, ziņās par jaunsaimnieku kursu absolventiem,⁶⁹⁴ docentiem, kas kļuvuši par zemniekiem,⁶⁹⁵ un kādu kundzi, kura zemniekam aizdevusi 10 000 rubļus bez procentiem.⁶⁹⁶ Šādas publikācijas lauku pašapziņas diskursā stiprina uzskatu par zemniecību un laukiem kā labas nākotnes, stabilitātes apsolījumu.

Tomēr arī šajā lauku pozitīvajā atveidojumā pieminētas bažas, piemēram, ka daļa cilvēku zemi ir pieprasījuši cerībā uz naudas kompensāciju, nevis nolūkā to apstrādāt.⁶⁹⁷ Tādējādi reprezentētas rūpes, lai zeme tiktu kopta un izmantota tieši lauksaimniecībā, nevis citiem naudas iegūšanas mērķiem. Lai gan kopumā lauku pašapziņas diskursā laucinieku raksturojums ir kā ideālā latvieša tikumu kopums, atsevišķos gadījumos lauku iedzīvotāji preses izdevumos reprezentēti arī negatīvi, taču uzreiz arī jāpiebilst, ka pēc šādiem apgalvojumiem uzreiz arī ir minēts arguments / attaisnojums – tās ir sekas padomju periodam.

7.1.3. Laucinieku – latvieša ideāla – diskurss

Pašapziņas diskursā iekļaujas arī lauku iedzīvotāju, tostarp, zemnieku raksturojuma reprezentācija presē. Lai gan pārsvarā lietots neitrālais apzīmējums „zemnieks”, dažkārt

⁶⁹¹ Gailums, I. (1989, 6. marts). Agonijas pagarināšanas teorija. 2. lpp.

⁶⁹² Grīnberga, M. (1991, 5. okt.). Ritē jau var saņemt zemi. *Diena*. 7. lpp.

⁶⁹³ Zilbers, A. (1991, 26. okt.). Zemnieki devuši miljonu. *Diena*. 7. lpp.

⁶⁹⁴ Zone, I. (1991, 20. dec.). Mācās jaunsaimnieki. *Diena*. 4. lpp.

⁶⁹⁵ Zvirbule, D. (1991, 13. marts). Docenti kļūst par zemniekiem. *Diena*. 4. lpp.

⁶⁹⁶ Zilbers, A. (1991, 23. nov.). Ziedojušs zemniekiem. *Diena*. 4. lpp.

⁶⁹⁷ Rancāne, A. (1991, 9. maijs). Zemnieks badā nenomirs. *Diena*. 1.–2. lpp.; Motivāns, J. (1991, 20. febr.). Starp kolhozu un to, kā vēl nav. *Diena*. 1. lpp.

izmantots „saimnieks”, lai norādītu uz zemnieka nākamo pakāpi – saimnieka apziņas esamību (sk. 7.2. tabulu).

7.2. tabula

Lauku iedzīvotāju/zemnieku reprezentācijas piemēri Trešās atmodas perioda presē latviešu valodā Latvijā

Lauku iedzīvotāju/zemnieku raksturojuma piemēri Trešās atmodas perioda presē
“Vīri no lauku rajoniem bija paši izturīgākie un nosvērtākie.” ⁶⁹⁸
“Latviešu zemnieks ir sīksts savā ikdienas darbā, bet latviešu zemnieks prot ne tikai strādāt – viņš prot arī cīnīties par savu zemi, savu brīvību un savu Latviju.” ⁶⁹⁹
“Latvijā veidojas arvien jaunas zemnieku saimniecības, atdzimst mūsu tautai raksturīgais zemnieku pamatīgums un darbošanās griba.” ⁷⁰⁰
“Latviešu mājas izsenis bijušas slavenas ar puķu dobēm. Glītīn glītām. Pat kalpu galā puķes vienmēr ziedējušas.” ⁷⁰¹
“Brīvajās zemnieku saimniecībās darbs prasīs gudrus cilvēkus. Uz pilsētu aizies tie, kuriem trūks gribasspēka, uzņēmības, zināšanas un spožu domu. Divcīņā ar dabu izies stiprie un intelektuālie cilvēki.” ⁷⁰²
30. gados zemnieki “bija goda vīri, kas pabaroja tautu, pelnīja valūtu, padarīja Latvijas vārdu zināmu pasaulē.” ⁷⁰³
“Zemniekam vienmēr jāsarūpē, lai pilsētas “labdzimtība” varētu dzīvot bagātībā.” ⁷⁰⁴
“Zemnieks ir tas, kam būs jāpabaro Latvija, bet par viņu jāsak domāt jau tagad.” ⁷⁰⁵
“Latvietis atrod to zemi, kuru viņš paaudzū paaudzēs apdzīvo, par skaistu. Mēs atrodam skaistumu mūsu kokos, puķēs, ūdens un meža savienojumos, un ja to sevī dziļi uzņemam, tad tās skaistums top par mūsu īpašumu, par latvisko daiļumu.” ⁷⁰⁶
“Cilvēks ar īstu zemnieka apziņu – kas pats strādā, plāno, organizē, arī riskē – patlaban laukos vēl ir retums. Vairāk ir algādža tips.” ⁷⁰⁷
“Ar ticību, ka Latvijā atkal būs pamatīgi saimnieki. Tādi ar vīra prātu un gribu. Un blakus viņiem stāsies saimnieces – mājas turētājas un šūpļa dziesmu dziedātājas.” ⁷⁰⁸
“Latviešu tauta ir sīksta un izturīga un cieši turas pie savas zemes.” ⁷⁰⁹
“Kas liek lauksaimniekiem strādāt arī tad, kad nemaksā algu? Gēnos izveidojies pienākums pret zemi?” ⁷¹⁰
“Senču asiņu aicinājuma un arī citu motīvu vadītas, tūkstošiem roku rakstīja lūgumu piešķirt zemi. [...] Cilvēki rautin raujas tīrumus apstrādāt.” ⁷¹¹
“Latvijas zemnieks badā nenomirs. [...] Kā klāsies pilsētniekiem – tas gan vēl īsti nav skaidrs.” ⁷¹²

Lauki nosaukti kā vieta, kur jāpaliek gudrākajiem, spējīgākajiem cilvēkiem. Var secināt, ka lauki norūda raksturu, to attīsta pozitīvā virzienā: “Brīvajās zemnieku saimniecībās darbs prasīs gudrus cilvēkus. Uz pilsētu aizies tie, kuriem trūks gribasspēka, uzņēmības, zināšanas un

⁶⁹⁸ Lācis V. (1991, 8. febr.). No agrārās reformas līdz zemkopības ministram. 5. lpp.

⁶⁹⁹ Igaune, M. (1991, 25. janv.). Rīgu un Latviju glāba zemnieks. 2. lpp.

⁷⁰⁰ Bērziņa, R. (1990, 4. jūl.). Mazliet par mazpulkiem. *Padomju Jaunatne*. 3. lpp.

⁷⁰¹ Helmane, I. (1990, 22. maijs). Rozīt’ mana, nātru dārzā...4. lpp.

⁷⁰² Smiļģe, S. (1990, 21. marts). Lai katra izdētā ola piederētu saimniekam. 11. lpp.

⁷⁰³ Turpat.

⁷⁰⁴ Krastiņš, O. (1991, 6. sept.). Kā dzīvot, lai zemnieks nezaudētu? 2. lpp.

⁷⁰⁵ Krievkalns, I. (1990, 6. nov.). Kad maizīte būs zelta vērtā. 6. lpp.

⁷⁰⁶ Laube, E. (1991, 28. jūn.). Kas ir latviskais skaistums. *Izglītība*. Pārpublicējums no 1940. gada žurnāla “Atbalss” un no žurnāla „Senatne un Māksla”. 12. lpp.

⁷⁰⁷ Zvirbulis, A. (1989, 3. marts). Lai mūsu lauki neaizaug. 4. lpp.

⁷⁰⁸ [B. a.]. (1989, 6. okt.). Saimniekus meklējot. *Lauku Avīze*. 1.lpp.

⁷⁰⁹ Viļums, U. (1989, 13. janv.). Tautas nākotne – laukos. 5. lpp.

⁷¹⁰ Rancāne, A. (1991, 9. maijs). Zemnieks badā nenomirs. 1.–2. lpp.

⁷¹¹ Mozulis, J. (1991, 17. okt.). Zemnieks brēca savas zemes. 2. lpp.

⁷¹² Rancāne, A. (1991, 9. maijs). Zemnieks badā nenomirs. 1.–2. lpp.

spožu domu. Divcīņā ar dabu izies stiprie un intelektuālie cilvēki.”⁷¹³ Šāds apgalvojums saskan ar iepriekš rakstīto, ka lauku pašapziņas diskursā pilsēta skatīta kopsakarībā ar slinkumu (kā vieta, kur bērni var izaugt par „dīkdieņiem”). Lai gan šajā citātā ir arī nolasāms, ka dzīve laukos var nebūt viegla, pilsēta pretstatā laukiem ir reprezentēta kā morāli vājāko cilvēku dzīves vieta. Arī rakstā par 20. gs. 30. gadiem zemnieki reprezentēti kā „goda vīri”.⁷¹⁴ Tādējādi tiem piedēvēts cildinošo rakstura īpašību kopums.

Zemnieki Atmodas perioda preses veidotajā lauku pašapziņas diskursā ir aktīvi – par to liecina tagadnes darbības vārdu lietojums, piemēram, virsrakstos „zemnieks badā nenomirs”,⁷¹⁵ „zemnieki devuši miljonu”,⁷¹⁶ „mācās jaunsaimnieki”,⁷¹⁷ „zemnieks brēca savas zemes”,⁷¹⁸ „zemnieks slienas protestam”,⁷¹⁹ „Rīgu un Latviju glāba zemnieks”⁷²⁰ u.c.

Tiesa, šie virsraksti pārsvarā ir no laikraksta „Diena”. Iespējams, to var skaidrot arī ar virsrakstu veidošanas praksi atbilstoši Rietumu žurnālistikas tradīcijām. Taču jāpiebilst, ka zemnieku aktīvā pozīcija vērojama arī citu laikrakstu publikācijās, kurās ir nosaukti, piemēram, zemnieku uzdevumi – viņiem būs „jāpabaro Latvija”.⁷²¹

Jāizceļ arī lauku iedzīvotāju pozitīvā reprezentācija presē barikāžu kontekstā 1991. gada janvārī: “Vīri no lauku rajoniem bija paši izturīgākie un nosvērtākie.”⁷²² Citas publikācijas veidotāji secina: “Latviešu zemnieks ir sīksts savā ikdienas darbā, bet latviešu zemnieks prot ne tikai strādāt – viņš prot arī cīnīties par savu zemi, savu brīvību un savu Latviju.”⁷²³ Šāda laucinieku reprezentācija sasauca ar lauku kā kultūras šūpuļa atainojumu – abos gadījumos ir akcentēta lauku iedzīvotāju nozīme valstiski svarīgu simbolu radīšanā un / vai aizstāvēšanā. Lauku pašapziņas diskursā no laukiem ir cēlies Latvijas nosaukums un karogs, arī paši laucinieki ir palīdzējuši nosargāt latviešu brīvību. Tādējādi laucinieki ir reprezentēti kā tautas un valsts drošības garantis.

Piemēri 7.1. tabulā liecina par vairākkārtējiem apgalvojumiem par zemnieku darbu visas tautas vai tieši pilsētas „labdzimtības” labā, šādā veidā uzsverot laukus un zemniecību kā devējus (kuru uzdevums „pabarot”, „paēdināt”). Attiecīgi pilsēta, pārējā tautas daļa ir ņēmēji. Tādējādi var secināt, ka lauki reprezentēti kā pamats, kur cilvēks neiznīks, ja vien strādās. Šo ideju

⁷¹³ Smiļģe, S. (1990, 21. marts). Lai katra izdētā ola piederētu saimniekam. *Izglītība*. 11. lpp.

⁷¹⁴ Turpat.

⁷¹⁵ Rancāne, A. (1991, 9. maijs). Zemnieks badā nenomirs. 1.–2. lpp.

⁷¹⁶ Zilbers, A. (1991, 26. okt.). Zemnieki devuši miljonu. 7. lpp.

⁷¹⁷ Zone, I. (1991, 20. dec.). Mācās jaunsaimnieki. 4. lpp.

⁷¹⁸ Mozulis, J. (1991, 17. okt.). Zemnieks brēca savas zemes. 2. lpp.

⁷¹⁹ Mozulis, J. (1991, 27. nov.). Zemnieks slienas protestam. *Diena*. 1. lpp.

⁷²⁰ Igaune, M. (1991, 25. janv.). Rīgu un Latviju glāba zemnieks. 2. lpp.

⁷²¹ Krievkalns, I. (1990, 6. nov.). Kad maizīte būs zelta vērtā. 6. lpp.

⁷²² Randers, I. (1991, 8. febr.). Mūs var nošaut, bet uz ceļiem nedabūs. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁷²³ Latvijas Zemnieku federācijas valde. (1991, 25. janv.). Latvijas Zemnieku federācijas aicinājums. *Lauku Avīze*. 1. lpp.

apliecina, piemēram, lauku un pilsētu pretstatījums: “Latvijas zemnieks badā nenomirs. [...] Kā klāsies pilsētniekiem – tas gan vēl īsti nav skaidrs.”⁷²⁴ Pilsētnieku (un pat visas Latvijas) atkarību no zemniekiem raksturo publikācijas nosaukums: „Rīgu un Latviju glāba zemnieks”.⁷²⁵

Lauciniekiem piedēvēts čaklums un estētiskā gaume, piemēram, “latviešu mājas izsenis bijušas slavenas ar puķu dobēm. Glītin glītām. Pat kalpu galā puķes vienmēr ziedējušas”.⁷²⁶ Tas savukārt norāda uz darba tikumu tās kopt neatkarīgi no ienākumiem un piederības sabiedrības slāņiem. Taču visizteiktāk lauku iedzīvotāju un dabas saikne atklājas reprezentētajā attieksmē pret zemi. Lauku pašapziņas diskursā tā ir svētums,⁷²⁷ turklāt uzsvērti nemainīgie latviešu centieni iegūt savu zemes īpašumu: “Latvietis no laika gala ir tiecies pēc “sava kaktiņa, sava stūrīša zemes”, pēc patstāvīguma. No šejienes – Latvijas neatkarības ideja, ko pārmantojam gēnos no paaudzes uz paaudzi.”⁷²⁸

Reizē ar pirmās Latvijas Republikas laika vērtību atgriešanu publiskajā diskursā preses izdevumi mēdza pārpublicēt jau agrāk izdotus filozofu, rakstnieku darbus vai to fragmentus, kuros paustas līdzīgas idejas. Piemēram, „Izglītībā” atgādināta filozofes Zentas Mauriņas atziņa, ka “tā ir latviešu kultūras iezīme – zemes tuvumu saistīt ar apgarotību”.⁷²⁹ Savukārt pārpublicētā rakstā no pirmās Latvijas Republikas preses apgalvots: “Latvietis atrod to zemi, kuru viņš paaudžu paaudzēs apdzīvo, par skaistu. Mēs atrodam skaistumu mūsu kokos, puķēs, ūdens un meža savienojumos, un ja to sevī dziļi uzņemam, tad tās skaistums top par mūsu īpašumu, par latvisko daiļumu.”⁷³⁰

Vairāki pētnieki (piemēram, Švarca un etnopsiholoģe Ilga Apine) atzīmē, ka starp citiem latviešu pašidentifikācijas neatņemamiem elementiem – valodu, dainām, tradīcijām, dziesmu svētkiem, tautu tērpiem un citiem – “latvieši izjūt īpašu tuvību ar dabu kā vienu no nacionālās identitātes pamata elementiem”, viņus raksturo ļoti dziļa, organiska zemes izjūta un “mīļuma pilnas attiecības ar apkārtējo dabu”.⁷³¹ Šāda latviešu attieksme pret dabu ir arī preses veidotajā

⁷²⁴ Rancāne, A. (1991, 9. maijs). Zemnieks badā nenomirs. 1.–2. lpp.

⁷²⁵ Igaune, M. (1991, 25. janv.). Rīgu un Latviju glāba zemnieks. 2. lpp.

⁷²⁶ Helmane, I. (1990, 22. maijs). Rozīt’ mana, nātru dārzā... 4. lpp.

⁷²⁷ Ēvalds Valters ir citējis Jukumu Vācieti: „Kas ir latviešu tauta? Darba tauta, kura ar neiedomājamu mīlestību ir pieķērusies sava zemes stūrītim, to turēdama par vissvētāko, ko nekad negribētu zaudēt.” Valters, Ē. (1989, 1. apr.). Manas skatuves un vakara gaitas. *Literatūra un Māksla*. 6. lpp.

⁷²⁸ Svars, E. (1989, 21. jūl.). Trāpīt naglai uz galvas. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁷²⁹ Lapiņa, Z. (1990, 17. janv.). „...man smalkām un dziļāk viss svērts.” *Izglītība* 13. lpp.; Avīzē lasāms arī, piemēram, Edvarta Virzas darbs „Laukos”. Sk.: Virza, E. (1989, 18. janv.). Laukos. *Skolotāju Avīze*. 13. lpp.

⁷³⁰ Laube, E. (1991, 28. jūn.). Kas ir latviskais skaistums. 12. lpp.

⁷³¹ Schwartz, S. Z. K. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 3, 9.; Apine, I. (2001). *Politoloģija*. 56. lpp.

lauku pašapziņas diskursā. Piemēram, latvieši reprezentēti kā “strādīga tauta”,⁷³² kurai nemainīgā vērtē gluži kā Annas Brigaderes triloģijas nosaukumā ir Dievs, daba, darbs.⁷³³ Dabas mīlestības uzsvērums sakņojas latviešu folklorā un vairākus gadsimtus senā pagātnē. Latvieša mūža ritums reprezentēts harmoniskā saskarsmē ar dabu, tās dievībām, dziesmu, folkloristisko pasaules skatījumu (vismaz kā ideāla, senajiem latviešiem raksturīga dzīves uztvere): “Senie latvieši jutās kā dabas daļa, kopā ar savām dievībām skaisti darīja savu darbu, strādāja un dziedāja, mēs diemžēl šīs lietas vairs apvienot nemākam un vairs tikai dziedam.”⁷³⁴

Tā kā pilsētā zemes un dabas izjūta nav tik izteikta, atmodas perioda presē lauku diskursā folklorā uzlūkota kā vismaz daļēja cilvēka un dabas saskarsmes aizvietotāja.⁷³⁵ Šādā veidā atkārtoti ietverta norāde uz laukiem kā piemērotāko dzīvesvietu latviešiem, jo pilsētās nav iespējams pilnvērtīgi realizēt latvieša identitātei svarīgas prakses – doties pie dabas, pie zemes.

Nereti apgalvojums par latviešu kā lauku iedzīvotāju pozitīvajām rakstura īpašībām papildināts ar piebildi par padomju perioda negatīvo ietekmi – latvietim raksturīgā darba tikuma mazināšanos. Piemēram, par to liecina apgalvojums: „Cilvēks ar īstu zemnieka apziņu – kas pats strādā, plāno, organizē, arī riskē – patlaban laukos vēl ir retums.”⁷³⁶ Cerība par saglabātajām rakstura iezīmēm izteikta šajā raksta fragmentā: „Ceru, ka atradīsies cilvēki, kuros mājō vēl vecais darba zemnieka tikums, un sāksies mūsu Tēvzemes otrais atmodas – atplaukuma laiks.”⁷³⁷ „Īstās” latviešu rakstura iezīmes apzīmētas kā „vecais darba zemnieka tikums”, kas liecina par iespējamām atsaucēm uz lauku pagātni pirms padomju perioda. Prese dažādas nevēlamas padomju laika sekas sauc par “sovjetizēšanos”, piemēram, reprezentē, ka „latviešu darba tikums ir sovjetizējies”, vienlaikus spriežot, ka apkāpšana „vēl nav latviešu mentalitātes pazīme.”⁷³⁸

Filozofe Maija Kūle, no mūsdienu skatu punkta vērtējot vērtību maiņu, norāda, ka padomju laika dzīvesstilā ienāca pavirša un bezatbildīga attieksme pret darbu, par normu bija kļuvusi arī negodīga rīcība, piemēram, informēšana par kādu paveiktu uzdevumu, lai gan tas nemaz nebija izpildīts utt. Tieši izmaiņas darba kā vērtības un tikuma izpratnē ir viena no

⁷³² Ziedonis, I. (1990, 28. apr.). Vienas paaudzes laikā mēs atdzīvosimies. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp.

⁷³³ Avots, V. (1989, 13. janv.). „...paliek tautas gods”. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.

⁷³⁴ Kalna, B. (1991, 5. jūl.). Lai latviefībai stipras saknes. 8. lpp.

⁷³⁵ Turpat.; Paula, S. (1989, 5. apr.). Ar seju pret bērnu un latvietību. *Skolotāju Avīze*. 16. lpp.

⁷³⁶ Zvirbulis, A. (1989, 3. marts). Lai mūsu lauki neaizaug. 4. lpp.

⁷³⁷ Treijs, B. (1989, 24. febr.). Melns darbs – balta maize. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁷³⁸ [B. a.]. (1990, 20. nov.). Vai latvieši spēj būt pilsoņi? *Atmoda*. 3. lpp.; Padomju perioda kaitīgā ietekme ir raksturo šādi: “Mūsu tauta ir slima, un vienā dienā, gadā (desmitā?) to nevar izārstēt, jo tas vēzis, kas plosās latviešos, ir kā bumba ar laika degli, ko atstājuši visi tie staļiņi, pelšes un dzeniņi, kas rosījušies ne tikai pa mūsu tautas smadzenēm un aramajiem tūrumiem, bet savu indīgo sēklu visdziļāk sējuši latviešu dvēselēs,” situāciju krāšņi ilustrē “Padomju Jaunatne”. Sk.: Prēdele, A. (1989, 24. okt.). Manā mīļā, plosītā tauta... *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.

svarīgākajām vērtību transformācijām Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas.⁷³⁹ Tādējādi viņas ieskatā “pašreference uz zemnieku tautu pats par sevi nav nekas slikts, jo no tās arī izaug būtiskas morālas un saskarsmes vērtības – panteisms pasaules uzskatā, tikumiskā nosvērtība, pat harmonija ar dabu, izturība, spīts, saikne ar tautasdziesmās pausto”.⁷⁴⁰

Laikrakstos izskan bažas, ka padomju gados varētu būt mainījusies arī latvieša attieksme pret zemi. “Skolotāju Avīze” pauž, ka zemes mīlestības iznīdēšana ir ļaunāka pat par zemes atņemšanu. Vienubrīd jau šķitis, ka latviešiem ir zudusi prasme kopt un saudzēt zemi:

Nolaista Latvijas ainava, pamestās, nātrēm aizaugušās viensētas, dūksnāji ap fermām, piegānītas ūdens krātuves, nesakoptās durvju priekšas liedza pēdējo cerību uz zemnieka tikuma saglabāšanu, kas gadsimtu gadsimtos ir uzturējis spēkā mūsu tautu. Un neba aiz pēkšņa latvieša slinkuma tas ir noticis.⁷⁴¹

Arī „Padomju Jaunatne” aicina: “Mums jāatgūst Latvijas laukus pametušās divas galvenās svētības – darba tikums un mīlestība pret zemi.”⁷⁴² Presē izskan rosinājumi, ka skolu audzēkņiem (vismaz laukos) ir jāiemāca kopt zemi, strādāt tās darbus.⁷⁴³ Var secināt, ka lauku pašapziņas diskursā laucinieku tikumu zudums ir argumentēts galvenokārt kā padomju perioda sekas, kuras jāmēģina pārvarēt un atgriezt „vecu darba zemnieka tikumu”.

Latvieša – lauku cilvēka – reprezentācija Atmodas perioda presē sakņojas pirmās Latvijas Republikas un tradicionālā latviešu identitātes izpratnē. Atmodas perioda preses veidotajā lauku diskursā latvietim piedēvētais raksturojums veidojies un nostiprinājies pirmās un otrās latviešu Atmodas laikā, savukārt padomju periods šīs pozitīvās latvieša kā lauku cilvēka īpašības ir slāpējis.

Par pirmās Latvijas Republikas laika vērtību pārnesi Trešās atmodas perioda presē liecina arī publikācijas, kurās tā laika lauku sētas dzīves ritms un rituāli ir rādīti kā paraugs jaunajiem zemniekiem. Piemēram, lauksaimniecības zinātņu doktors iepazīstina ar bērniības atmiņām – rituālu sestdienās cept maizi, svētdienās kā svētceļojumā apskatīt savus tīrumus – un atzīmē, ka

jaunajiem zemniekiem nopietni jādomā par labu tradīciju ieviešanu sētā. [...] Jābūt tīrības un kārtības uzturēšanai mājā un tās apkārtnē. Nebūtu slikti, ja katru sestdienas vakaru pāris stundas ziedotu šim darbam. Tas būtu tāds kā svētvakara rituāls, pārmantojams bērnos un bērnbērnos.⁷⁴⁴

⁷³⁹ Kūle, M. (2011). Sociālo un kultūras vērtību transformācija pēc Latvijas neatkarības atgūšanas. Grām.: Feldmanis, I., Taurēns, J. (red.). *1990. gada 4. maija Latvijas Neatkarības deklarācija: Starptautiskie un iekšpolitiskie aspekti: Starptautiskas zinātniskas konferences rakstu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 236. lpp.

⁷⁴⁰ Turpat. 237. lpp.

⁷⁴¹ Mangale, A. (1989, 11. maijs). Jauns mācību priekšmets? *Skolotāju Avīze*. 10. lpp.

⁷⁴² LLS Centrālās valdes prezidijs. (1989, 19. dec.). Mūs vieno darbs, zeme un Latvija. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp.

⁷⁴³ Mangale, A. (1989, 11. maijs). Jauns mācību priekšmets? 10. lpp.

⁷⁴⁴ Jansons, F. (1990, 7. sept.). Par zemkopju tradīcijām. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

Centieni ar laikrakstu palīdzību iepazīstināt ar zemnieku tradīcijām sasaucas ar mēģinājumu jaunsaimniekus padarīt par saimniekiem, kas sevī iemieso arī attiecīgu īpašību kopumu. Piemēram, izskan atgādinājums, ka „labās, kārtīgās zemnieku mājās saimnieks bija ne vien mājas īpašnieks, bet arī saimes dvēsele, jaunu tradīciju iedibinātājs un esošo kopējs”.⁷⁴⁵

Kopumā, ņemot vērā agrārā diskursa dominanci starpkaru Latvijā,⁷⁴⁶ var teikt, ka latvietības un zemniecības ciešās saiknes uzsvērums Trešās atmodas perioda presē ir tiešs pārcēlums no pirmās Latvijas Republikas nacionālās ideoloģijas. Šis laika periods avīžu skatījumā ir latvieša pozitīvo īpašību avots. Savukārt nosodoša attieksme ir pret padomju laiku un tā negatīvo ietekmi uz šīm iezīmēm. Taču, meklējot latviskās identitātes saknes laukos, laikraksti (jo sevišķi 1991. gadā) lasītājiem sāk piedāvāt viedokļu daudzveidību. Tā rodas, pateicoties rakstiem, kuri izaicina tradicionālo, līdz šim savā ziņā monolīto izpratni par latvieti kā lauku iedzīvotāju.⁷⁴⁷ Piemēram, kontrastējošu uzskatu laikrakstā „Literatūra un Māksla” piedāvā žurnālists Mārtiņš Būmanis no Minsteres. Iespējams, viņa redzējums ir atšķirīgs dzīvesvietas dēļ, tādēļ viņa skatījums uz laukiem nav tik romantizēts:

Latviešu tauta ir pārsvarā pilsētnieku tauta – bet mums trūkst urbānās latviešu kultūras. [...] Nepaguvuši pilsētu padarīt par mūsu kultūras mājām, mēs nostalgiski apdziedat zaudētās mājas laukos. Latviešu nacionālā kultūra neatdzims, neatjaunosies laukos, bet pilsētā. Bez urbānās latviešu kultūras nebūs mūsdienu lauku kultūras.⁷⁴⁸

Visvairāk kritikas pieejai, kas latvietību skaidro tikai kā „iekonservētu” jeb balstītu kādos pagātnes priekšstatos, izskanēja „Atmodā”, “Padomju/ Latvijas Jaunatnē” un “Literatūrā un Mākslā”. Savukārt laikrakstā „Diena”, kas salīdzinājumā ar citiem analizētajiem laikrakstiem, sāka iznākt tikai 1990. gada 23. novembrī, pašapziņas diskurss vairs nav tik izteikts, dominējošā ir nenoteiktība, kas reprezentēta ne tikai tagadnes ainā, bet arī lauku nākotnes nojautās. Arī „Lauku Avīzes” publikācijas veido nenoteiktības diskursu, piemēram, paužot bažas par jaunizveidoto zemnieku saimniecību ilgtspēju pieredzes un resursu trūkuma dēļ.

⁷⁴⁵ Jansons, F. (1990, 7. sept.). Par zemkopju tradīcijām. 2. lpp.

⁷⁴⁶ Sk., piemēram, Schwartz, K. S. Z. (2006). *Nature and national identity after communism*. P. 91; Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture: 1914–1945*. [Stokholma]: Daugava. 233.–257. lpp.; Bērziņš V. (atb. red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. Neatkarīgā valsts. 1918–1940*. 2. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 380.–395. lpp.

⁷⁴⁷ Par to plašāk sk.: Ločmele, K., Ziemele, E. (2012). Nacionālās identitātes (pār)adījums preses izdevumos trešās Atmodas periodā Latvijā. 215.–216. lpp.

⁷⁴⁸ Būmanis, M. (1990, 10. marts). Latvijas kultūras forums. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp.

7.2. Nenoteiktības diskurss

Tā pamatā ir Trešās atmodas perioda preses raksti par dažādiem politiskās, ekonomiskās un sociālās sistēmas pārkārtošanās procesiem. Visbiežāk tieši publikācijās par jau notikušajām vai vēl gaidāmajām pārmaiņām ir ietverti apgalvojumi un argumenti par problēmām laukos un neziņu par lauku nākotni. Tostarp, nenoteiktības diskursa ietvaros individuālā zemniekošana tiek vērtēta no racionālā un ekonomiskā, ne no emocionālā, ar tautas identitāti saistītā skatupunkta.

7.2.1. Drūmas lauku tagadnes un nākotnes diskurss

Pirmkārt, laikraksti reprezentē konkrētus pārveidojumus, piemēram, jaunpieņemtos normatīvos aktus vai to sekas. Piemēram, "Diena" vēsta, ka "pēc trīsarpus mēnešiem Latvijā kolhozu un sovhozu vismaz juridiski un formāli vairs nebūs. Līdz 15. martam tie jāpārveido un jāreģistrē statūtbiedrībās (akciju, paju sabiedrībās, SIA) vai jālikvidē, sadalot tos zemnieku saimniecībās".⁷⁴⁹ Līdzīgs piemērs ir apgalvojums, ka "kopsaimniecības "Straupe" ļaudis no kolhozniekiem kļuvuši par paju īpašniekiem. Saimniecības kopējā manta pārvērtusies par pajām un sadalīta proporcionāli ieguldītajām darbām un kādreiz atņemtajam īpašumam".⁷⁵⁰ Šāda veida izteikumos valoda ir visneitrālākā – iespējams tāpēc, ka nosaukti tikai fakti.

Otrkārt, ar ekspresīvākas valodas palīdzību ir reprezentēti konkrēti apstākļi laukos. Piemēram, laikrakstos ir publikāciju nosaukumi "lauksaimniecības stāvoklis ir kritisks",⁷⁵¹ "Cēsu puses saimniecības bankrota priekšā",⁷⁵² "lauksaimnieki ražo mazāk un mazāk",⁷⁵³ "bet saimniecības grimst...",⁷⁵⁴ „mani māc bažas par jaunajām lauku saimniecēm”,⁷⁵⁵ „piens lētāks par limonādi”⁷⁵⁶ u.c. Nenoteiktības diskursā iekļaujas raksti vai to fragmenti par kopsaimniecību plāniem samazināt kultūru platības, nepieciešamību iepirkt graudus no ārvalstīm,⁷⁵⁷ arī atzinums, ka "tūpenis lepni iesoļo deficīto mantu kategorijā".⁷⁵⁸ Kopsummā sinonīms šim diskursam ir apgalvojums: "Problēmu samilzis vesels kalns."⁷⁵⁹

Līdztekus problēmu uzskaitījumam publikācijās ir arī bezcerīgas, drūmas nākotnes prognozes, piemēram, "Diena" secina, ka "grūti būs ar gaļas, vēl grūtāk ar piena nodošanu. It

⁷⁴⁹ Mozulis, J. (1991, 30. nov.). Cik kolhozam atlicis dzīvot. *Diena*. 2. lpp.

⁷⁵⁰ Viņķelis, U. (1991, 2. nov.). Sadala kopsaimniecības mantu. *Diena*. 7. lpp.

⁷⁵¹ Vilnītis, J. (1991, 7. marts). Lauksaimniecības stāvoklis ir kritisks. *Diena*. 4. lpp.

⁷⁵² Vilnītis, J. (1991, 25. apr.). Cēsu puses saimniecības bankrota priekšā. *Diena*. 1. lpp.

⁷⁵³ Ozoliņš, M. (1991, 2. maijs). Lauksaimnieki ražo mazāk un mazāk. *Diena*. 1. lpp.

⁷⁵⁴ Tamane, R. [u. c.]. (1991, 2. maijs). Bet saimniecības grimst... *Diena*. 1. lpp.

⁷⁵⁵ Ģēģers, D. (1991, 10. maijā). Mani māc bažas par jaunajām lauku saimniecēm. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁷⁵⁶ Liepiņa, G. (1991, 18. okt.). Piens lētāks par limonādi. *Diena*. 4. lpp.

⁷⁵⁷ Vilnītis, J. (1991, 7. marts). Lauksaimniecības stāvoklis ir kritisks. 4. lpp.

⁷⁵⁸ Motivāns, J. (1991, 9. okt.). Hoplā, zemnieciņ, hoplā. *Diena*. 2. lpp.

⁷⁵⁹ Mozulis, J., Rozentāls, A. (1991, 13. dec.). "Nemodināsim zemniekā lauvu." *Diena*. 2. lpp.

īpaši brīvzemniekam. Jau tagad dažviet pēc piena atbrauc tikai divas trīs reizes nedēļā. Benzīna krīzes apstākļos var gadīties vēl retāk”.⁷⁶⁰ Situācijas pasliktināšanās nākotnē tiek prognozēta arī citās jomās, piemēram, paredzot celtniecības apstāšanos laukos: “Celtniecības objekti ir jāiekonservē, tātad tie laika gaitā ies bojā, tiks apzagti”.⁷⁶¹

No šodienas pozīcijām skatoties, šo perspektīvu varētu dēvēt arī par lauku reālo diskursu. Tas izteikti kontrastē ar lauku pašapziņas diskursu, jo nepieskaras identitātes aspektam. Priekšplānā turpretī ir racionālie argumenti par dzīves laukos lejupslīdi vai šādu iespējamo nākotnes scenāriju laukos. Preses veidotajam lauku pašapziņas diskursam bija raksturīga noteiktība un skaidrība (lauki ir Latvijas pamats, jāatgriežas pa laukos saglabātajām vērtībām utt.), taču nenoteiktības diskursā izteikta ir neziņas klātesamība. Prese ataino, ka nemitīgās pārmaiņas laukos cilvēkos ir radījušas nedrošību, neskaidrību vai pat apjukumu. Piemēram, lasāms, ka “daudzās Jelgavas saimniecībās pašlaik valda haoss un neskaidrība par rītdienu”,⁷⁶² “daudzas neskaidrības zemes gribētājus dara piesardzīgākus. Nav zināms, kādi būs nodokļi, kā veidosies īpašuma attiecības, kur ņemt tehniku”.⁷⁶³ “Dienas” komentētājs Jānis Motivāns atzīst: “Laukos sāk gāzties šī lavīna (kopsaimniecību sairšana), kurai, šķiet, neviens vēl nav īsti gatavs”.⁷⁶⁴ Neziņa ietin ne tikai vispārējus turpmākās dzīves principus, bet arī ikdienas prakses un sociālos jautājumus, piemēram, kas kolhoza vietā veciem cilvēkiem nākotnē piegādās malku.⁷⁶⁵

Vēl viena atšķirība no lauku pašapziņas diskursa ir negatīvo emociju, piemēram, vilšanās, aizvainojuma, reprezentācija, kurā izmantota spilgta, ekspresīva valoda. Piemēram, “Dienā” komentēts iedzīvotāju satraukums, ka pēc kopsaimniecībā “novergotiem” gadiem cilvēkiem vecumdienās pasludinās “putna brīvību un vilka pasi”.⁷⁶⁶ Lauku iedzīvotāju aizvainojuma atainojumā piesaukta arī dalība barikādēs, kas jau īsi pēc tām netiek ņemta vērā: “Jaunā ekonomiskā politika, it īpaši nodokļu traktējums lauciniekiem liek domāt, ka viņi no Sarkanā Antiņa tiek pārzīmēti par sarkanbaltsarkano muļķīti. Kāds pliks bijis, tādām atkal būs būt. Gana labs pie barikādēm, bet viegli apspēlējams pie saimes galda.”⁷⁶⁷ Laucinieku dalība barikādēs bija reprezentēta kā viens no lauku pašapziņas avotiem, turpretī nenoteiktības diskursā tā jau ir pārvērtusies nenovērtēšanas un vilšanās sajūtā, lepnumu nomainot ar ironisku nosaukšanu „sarkanbaltsarkanais muļķītis”. Krāsu simboli (sarkanbaltsarkano attiecinot uz Latviju, sarkano –

⁷⁶⁰ Mozulis, J. (1991, 27. nov.). Zemnieks slienas protestam. 1. lpp.

⁷⁶¹ Ozoliņš, M. (1991, 28. marts). Celtniecība laukos apstāsies. lpp.

⁷⁶² Vīlnītis, J. (1991, 7. marts). Lauksaimniecības stāvoklis ir kritisks. 4. lpp.

⁷⁶³ Liepiņa, G. (1990, 23. nov.). Zemnieks grib saimniekot pats. *Diena*. lpp.

⁷⁶⁴ Motivāns, J. (1991, 20. febr.). Starp kolhozu un to, kā vēl nav. 1. lpp.

⁷⁶⁵ Turpat.

⁷⁶⁶ Turpat.

⁷⁶⁷ Turpat.

uz PSRS) liecina, ka šajā gadījumā uzsvars ir ne tikai uz identitātēm, bet arī uz valstisko piederību. Turklāt šajā raksta fragmentā iezīmējas stabila nākamo pētījuma periodu tendence – laucinieku kā marginālu iedzīvotāju (paš)reprezentācija.

Līdztekus neapmierinātībai ar jaunajiem saimnieciskajiem apstākļiem („reālo darba algu mums jau sen vairs nemaksā”⁷⁶⁸), laikrakstos reprezentēti arī konflikti un strīdi laukos. Tie risinājušies gan iedzīvotāju starpā (par zemi un citu īpašumu), gan ar iestādēm. Piemēram, raksts “Uz zemes komisiju pēc taisnības” informē, ka “katru dienu Talsu rajona zemes komisija uzklausa apmēram piecus zemniekus, kuri tur meklē taisnību, necerot to saņemt savā pagastā”.⁷⁶⁹ Romantizētajā lauku pašapziņas diskursā laucinieku reprezentācija ir idealizēta, nereti – arī attālināta no realitātes, jo pārsvarā balstījās vai nu pagātnē, vai gaišas nākotnes vīzijās. Lai gan tagadnes grūtības tika nosauktas, cerības to pārvarēšanai dominēja pār neziņu un lauku dzīves materiālo pusi. Turpretī nenoteiktības diskursa pamatā ir apgalvojumi un argumenti dzīves laukos lejupslīdei, nesaskaņām par īpašumu, kā arī valdošās varas vainošana dažādās problēmās (šī preses veidotā diskursa iezīme saglabāsies arī vēlākos pētījuma periodos).

Tā izpaužas kā: 1) apgalvojumi intervijās, piemēram, kāda zemnieka teiktais, ka “valdība pagājušajā gadā ar iepirkumu cenām izraisīja lielu muļķību”,⁷⁷⁰ un 2) žurnālistu un komentētāju vērtējumi zemāka vai augstāka līmeņa vadītāju (bez)darbībai. Piemēram, “jau krietni nokavēta” lauksaimniecības uzņēmumu privatizācijas likumprojekta pieņemšana.⁷⁷¹ Tiek kritizēts arī fakts, ka zemes komisiju sastāvā nav neviena agronoma vai “īsta zemes cilvēka”.⁷⁷² Prese norāda, ka Privatizācijas likums “ir tik caurumains, ka piespiež daudzviet tikai izmainīt izkārtņi, nevis tiešām veikt privatizācijas procesu”.⁷⁷³ Tāpat tiek atzīts, ka “visu līmeņu deputātu padomes [...] joprojām nedara gandrīz neko, lai kardinālās, sliksni jau pārkāpušās pārmaiņas laukos nebūtu katastrofa uz nenosakāmu laiku”.⁷⁷⁴ Tādējādi nenoteiktības diskursa aspekts ir arī laucinieku neapmierinātība ar notiekošajiem procesiem, turklāt arī nākotne ir reprezentēta neskaidra un neatgriezeniski „sabojāta”, par ko liecina vārda „katastrofa” izmantojums.

Abos (pašapziņas un nenoteiktības) diskursos ir ekspresīvs valodas lietojums. Tas liecina par lauku tēmas nozīmību intervētajiem cilvēkiem un arī komentētājiem, jo šā žanra publikācijās metaforu, epitetu un citu valodas mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu ir daudz.

⁷⁶⁸ Motivāns, J. (1991, 9. okt.). Hoplā, zemnieciņ, hoplā. 2. lpp.

⁷⁶⁹ Kārkluvāka, I. (1990, 23. nov.). Uz zemes komisiju – pēc taisnības. *Diena*. 7. lpp.

⁷⁷⁰ Ceļmalnieks, J. (1991, 13. apr.). Es reāli cenšos izvērtēt savas iespējas. *SestDiena*. 1. lpp.

⁷⁷¹ Mozulis, J. (1991, 26. marts). Kolhozs šķērēšanas gaidās. *Diena*. 1.–2. lpp.

⁷⁷² Vilnītis, J. (1991, 7. marts). Lauksaimniecības stāvoklis ir kritisks. 4. lpp.

⁷⁷³ Vilnītis, J. (1991, 7. dec.). Lauksaimniekus traucē likuma nepilnības. *Diena*. lpp.

⁷⁷⁴ Motivāns, J. (1991, 20. febr.). Starp kolhozu un to, kā vēl nav. 1. lpp.

7.2.2. Skepses par individuālo zemniekošanu diskurs

Īpaši jāatzīmē publikācijas, kurās pausta skeptiska attieksme nevis par kopsaimniecību nākotni, bet tieši otrādi – individuālās saimniekošanas efektivitāti. Šajos rakstos akcentēts jauno zemnieku pieredzes trūkums, resursu un darba roku nepietiekamība:

tāpat kā Ulmaņa laikos zemnieks bez zirga nebija zemnieks, šodien zemnieks bez traktora (vismaz ar T-40 jaudu) nebūs zemnieks. [...] Diemžēl dažkārt pat mūsu ekonomikas zinātnes ļaudis dzīvo 30. gadu ilūziju gūstā, orientējoties uz roku un zirgu darbu fermās un tīrumos.⁷⁷⁵

Līdzīgs ir arī kāda kolhoza priekšsēdētāja viedoklis par saimniekošanas apstākļiem laukos:

Latvijā ir kolhozi, kur uz 100 hektāriem zemes ir tikai 5 līdz 7 cilvēki. Bieži vien – ar smagā darbā pārgurušām rokām. Bet pilsētā brēc arvien skaļāk, ēst grib arvien vairāk un labāk. [...] Skaisti skan: latvieši, nāciet uz laukiem! Par katru šādu entuziastu es priecājos. Bet pagaidām tas nav nopietni. Arī tāpēc, ka ne kārtīga arkla, ne viegla dakšu iesākumam, ne daudz kā cita. Nav īsta likuma, kas sargātu laucinieku galvenās tiesības.⁷⁷⁶

Veiksmīgu kolhozu priekšsēdētāji un arī citi lauku sabiedrības pārstāvji kā argumentus skepei par individuālās zemniekošanas izdošanos norāda arī citu kolhoza pārstāvju nevēlēšanos dibināt savas zemnieku saimniecības. Zīmīgi, ka zemnieku īpašība – stabilitāte – ir piesaukta kā arguments gan zemnieku vēlmei veidot savu saimniecību, gan arī šajā gadījumā – lai pamatotu, kāpēc būtu jāturpina darbs kopsaimniecībās:

Bet ir taču laucinieki, kuri jaunsaimniecību neņem. Un kuri nemaz negrib, ka kolhozu jauks ārā. Mēs nu viņus gribam nosodīt. Bet ko mēs gribam nosodīt? Tā taču arī ir latviešu zemnieka stabilitātes izjūta, kas viņam neļauj tikko stabilizētu tūlīt jaukt laukā. Šis pārkārtošanās trakums jau iepriekšējos gadu desmitos zemnieku ir novārdzinājis.⁷⁷⁷

Šī nenoteiktības diskursa daļa izteikti kontrastē ar entuziasmu un pārliecību par individuālās zemniecības nepieciešamību preses veidotā lauku pašapziņas diskursa ietvaros. Laikrakstu saturā reprezentētās pretrunas, visticamāk, norāda arī uz pretrunām un neskaidrībām lauku realitātē. Taču uz kopējo lauku diskursu presē Trešās atmodas periodā var attiecināt lauku romantizācijas diskursa nosaukumu. Tas izriet no reprezentētajām ilgām un cerībām par lauku un Latvijas nākotni, uzlūkojot laukus kā Latvijas pamatu, atgriežot publiskajā diskursā laukos saglabātās vērtības (viensētas, vietvārdus u.c.) un reprezentējot jauno zemnieku entuziasmu nodarboties ar lauksaimniecību kā iedzimtu un senču asinsbalss rosinātu nodarbi.

Nenoteiktības diskursā ietilpst arī politikas perspektīva, piemēram, ziņas par jaunas zemnieku partijas veidošanos u.tml., ziņas par ārvalstu palīdzību, dažādu delegāciju viesošanās

⁷⁷⁵ Bunga, E. (1990, 26. okt.). Ko iesākt ar zemnieku saimniecībām?" 6. lpp.

⁷⁷⁶ Ceriņa, I. (1989, 17. marts). Spītīgā pastāvēšana. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁷⁷⁷ Igaune, M. (1990, 5. okt.). Saglabāt cilvēcību. 2. lpp.

Latvijā vai došanos uz ārzemēm. Piemēram, virsraksti informēja: “Somu lauksaimnieki pēta Latviju”, “Lauksaimnieki lūdz Kanādas atbalstu”, “Zviedrus interesē Latvijas lauksaimniecība” u.c. Tie novietojami starp pašapziņas un nenoteiktības diskursiem – lai arī daļa no tiem stāsta par problēmām, kāpēc palīdzība tiek lūgta, vienlaikus tā ir arī cerība uz apstākļu uzlabošanu.

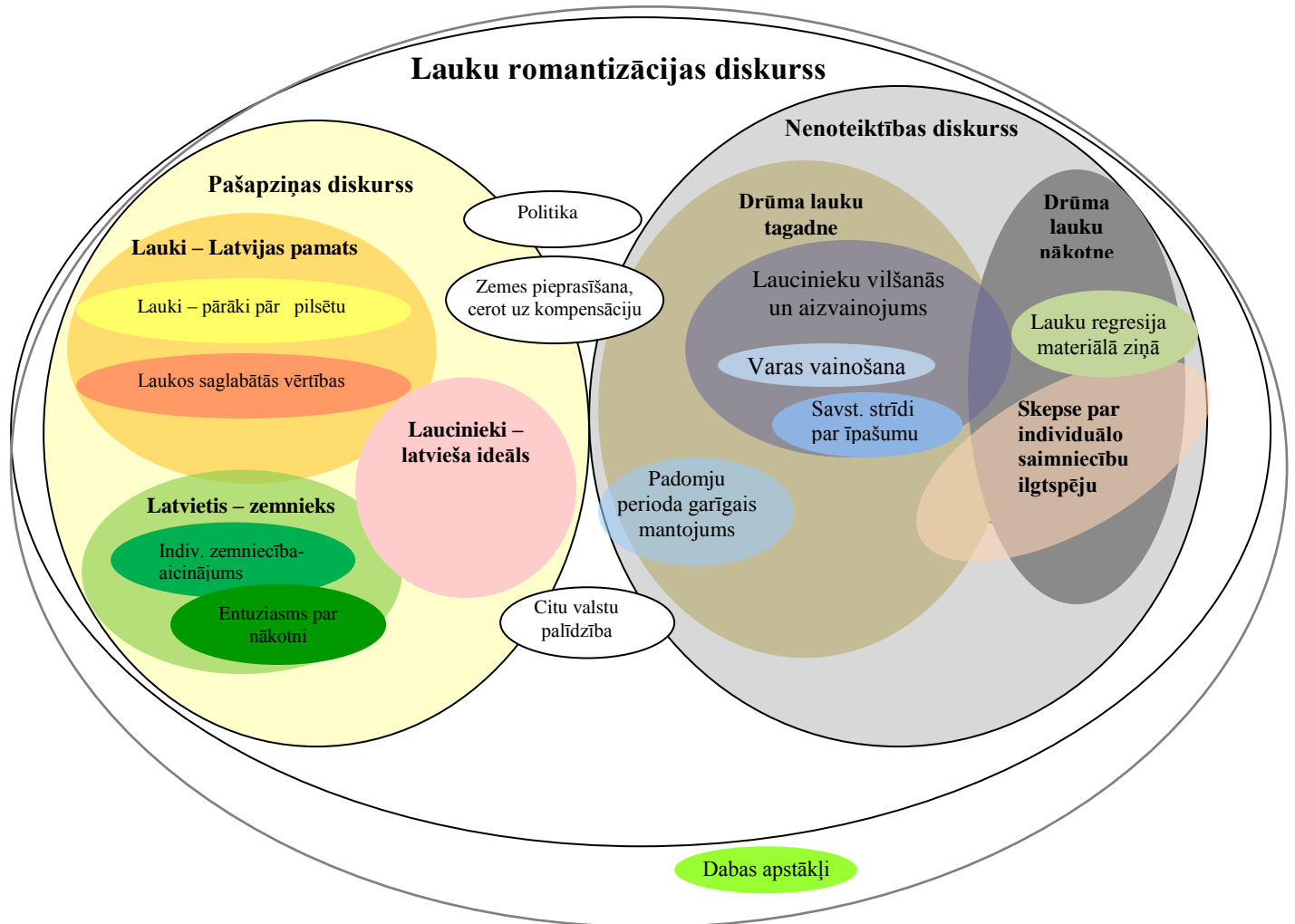
Atskatoties uz lauku romantizācijas diskursu Trešās atmodas perioda presē, jāatzīmē, ka lauki un lauksaimniecība preses saturā ieņēma nozīmīgu vietu pat tajos laikrakstos, kuru uzmanības lokā galvenokārt ir izglītības vai kultūras jautājumi. Ceļā uz neatkarības atgūšanu pārmaiņu un nacionālās identitātes reprezentācija ir priekšplānā vienlaikus ar šo avīžu profesionālajām tēmām.

Kopumā 7.1. attēlā redzamais lauku diskurss atšķiras pa laika nogriežņiem. Pašapziņas diskursu pārsvarā uztur publikācijas 1989. un 1990. gadā. Savukārt 1991. gada presē jo sevišķi izteikts nenoteiktības diskurss. Tas varētu būt skaidrojams ar politiskās situācijas saasināšanos un vispārēju sabiedrības neziņu par notiekošajām pārmaiņām un to iznākumu. Laikraksti „Literatūra un Māksla”, „Skolotāju Avīze” / „Izglītība” vairāk akcentē pašapziņas diskursu, izceļot lauku nozīmi kultūras saglabāšanā – aplūko laukus kā kā garīgā spēka krātuvi – Latvijas dvēseli⁷⁷⁸ un vietu, kur latvietis, dzīvodams viensētās, var pilnīgāk realizēt latvisko dzīvesveidu nekā tas iespējams pilsētu iedzīvotājiem.⁷⁷⁹

Drukātajiem medijiem apgalvojot, ka latviešu identitātei būtiskas vērtības sakņojas lauku vidē un zemnieku darbā, daļēji arī veidojās lauku romantizācijas diskurss. Nenoteiktības diskursa pamatā (protams, ar izņēmumiem) bija ziņas vai komentāri kā reakcija uz kādiem konkrētiem notikumiem vai faktiem (piemēram, saimniecību rādītāji pasliktinās, bankrots utt.), tajā dominēja racionālais aspekts, kamēr pašapziņas diskursu pamatā veidoja apgalvojumi un argumenti, kas konstruēti intervēto cilvēku vai raksta autoru priekšstatos, piemēram, apgalvojums, ka lauki glābs Latviju utt. Nereti tas ir tikai mediēts subjektīvais viedoklis, ko ietekmējusi kolektīvā atmiņa, piemēram, par lauku uzplaukumu 20. gs. 30. gados.

⁷⁷⁸ Rietuma, I. (1989, 18. marts). [Bez nosaukuma]. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.

⁷⁷⁹ Zinkovska, I. (1989, 6. dec.). Iestājos par lauku sētu. 7. lpp.



7.1. att. Lauku romantizācijas diskurss Trešās atmodas perioda presē latviešu valodā Latvijā (1989–1991)

8. LAUKU (DE)ROMANTIZĀCIJAS DISKURSS “LAUKU AVĪZĒ” 1996. GADĀ

Lai gan Latvija atjaunoja neatkarību 1991. gadā, stabilitātes atgūšanai bija vajadzīgs laiks. Valstī noritēja pārmaiņas, kas skāra laukus un to iedzīvotājus. Vairāku gadījumu studijas ietvaros kā otro gadījumu pētījumam izraudzījās 1996. gadu – piecus gadus pēc neatkarības atjaunošanas. Iedzīvotāji bija piedzīvojuši sociālekonomiskās grūtības neatkarīgas valsts ietvaros,⁷⁸⁰ bija arī uzsāktas diskusijas par Latvijas pievienošanu Eiropas Savienībai. Ievērojamā „Lauku Avīzes” tirāža⁷⁸¹ liecina par iespēju laikrakstā paustos apgalvojumus un argumentus par laukiem un to iedzīvotājiem izplatīt plašā auditorijā.

Lauku diskurss laikrakstā „Lauku Avīze” 1996. gadā atšķiras no preses veidotā romantizācijas diskursa Trešās atmodas periodā. Vispirms ar pretēju tendenci – (de)romantizāciju. Mazāk izteikts kļuvis „Lauku Avīzes” veidotais lauku pašapziņas diskurss. Atmodas laikā preses izdevumos pašapziņas diskursu veidoja pārsvarā mediētā subjektīvā pieredze vai tautas sociālajā atmiņā saglabātie atmiņu fragmenti par zemniecību kā „iedzimtu” latvieša nodarbi un lauksaimniecības uzplaukumu pirmajā Latvijas Republikā. 1996. gadā šāda lauku diskursa iezīme vēl ir saglabājusies, taču dominē neapmierinātības ar dzīvi diskurss, kas balstīts zemnieku un citu lauku iedzīvotāju tā laika (1996. gada) dzīves reprezentācijā.

Savukārt nenoteiktības diskursu ir nomainījis konkrētas emocionālas izpausmes – neapmierinātības ar dzīvi – diskurss. Tas ir kā nākamais attīstības solis pēc preses izdevumu veidotā romantizācijas diskursa ilgām un cerībām piepildītajā Trešās atmodas periodā.

Pārmaiņu sekas labi ilustrē publicētais toreizējā zemkopības ministra Roberta Dilbas rezumējums par situāciju laukos:

Latvijā pārejas posms uz normālu saimniekošanu nav bijis viegls. Lauksaimniecības zemes platības strauji samazinājušās. Prāva daļa aramzemes netiek apstrādāta. Sarukušas graudaugu un citu kultūru ražas. Lauksaimniecību negatīvi ietekmējusi vispārējā tautsaimniecības lejupslīde, kā arī banku krīze. 74 tūkstoši zemnieku saimniecību, kas izveidojušās zemes privatizācijas procesā, ir slikti nodrošinātas ar naudas līdzekļiem, tehniku. Šīm saimniecībām nav iespēju paplašināt ražošanu.⁷⁸²

⁷⁸⁰ Piemēram, 1992. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, patēriņa cenas pieauga 10,5 reizes; pieauga bezdarbs – piemēram, 1996. gadā piektā daļa (20,7%) no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem bija darba meklētāji. Sk.: NBG02. Ekonomiskās aktivitātes, nodarbinātības līmenis, darba meklētāju īpatsvars (%). *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Sk.: 2013. 29. okt.: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/nodarbinatiba-un-bezdarbs-datubaze-30033.html>; Kuzmina, G. (2010). 20 neatkarības gadi statistikas kaleidoskolā. *LR Centrālā statistikas pārvalde*. Sk.: 2013. 29. okt.: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/20-neatkaribas-gadi-statistikas-kaleidoskopa-25894.html>

⁷⁸¹ Piemēram, 1996. gada 19. janvāra numura metiens bija 113 800 eksemplāri.

⁷⁸² Ļuta, V. (1996. 9. aug.). Paplašināsies sadarbība ar pasaules lauksaimniekiem. *Lauku Avīze*. 4. lpp.

Nākamās apakšnodaļās raksturošu (de)romantizācijas diskursu plašāk, taču jānorāda, ka to veidojošie apakšdiskursi vietām pārklājas, piemēram, reprezentētās lauku iedzīvotāju īpašības vairs neveido tikai pašapziņas, bet arī neapmierinātības ar dzīvi diskursu.

8.1. Pašapziņas diskurss

Lauku pašapziņas diskurss daļēji ir turpinājums preses veidotajam romantizācijas diskursam Trešās atmodas gados – to uztur apgalvojumi un argumenti par zemi kā vērtību, laukiem un tradīciju ilgtspēju, lauku pārkumu pār pilsētām. Taču pašapziņas diskurss ir sarucis. Lai gan joprojām „Lauku Avīze” reprezentē laukos rodamās vērtības un to nozīmi latviešu identitātes uzturēšanā, 1996. gada laikrakstā izskan intervēto cilvēku un pašu žurnālistu atzinums par agrākā optimisma zudumu (par to vairāk sk. 8.2. nodaļā) un laucinieku samierināšanos ar nenovēršamo lauku dzīves līmeņa lejupslīdi.

Neskatoties uz dažādu problēmu reprezentāciju laukos, „Lauku Avīzes” reprezentācijā tie joprojām ir neatņemama (un atsevišķos gadījumos – pat visnozīmīgākā) Latvijas teritorijas daļa. To apliecina apgalvojumi, kuros starp laukiem un Latviju likta vienādības zīme, piemēram, „par laukiem – tātd par Latviju,”⁷⁸³ vai “laukos dzīvo absolūti lielākā latviešu tautas daļa. No tā, kā dzīvo, kā izdzīvo lauku cilvēki, ir atkarīga visa latviešu tautas nākotne”.⁷⁸⁴

Par lauku sasaisti ar latviešiem kopumā (ne tikai lauku iedzīvotājiem) liecina arī 1996. gada publikācijās izmantotais vārdu savienojums „mūsu” vai “mūsu pašu”. Piemēram, žurnāliste intervētās sievietes teikto ir izvēlējusies arī kā publikācijas virsrakstu – “Vissiltākā ir mūsu pašu lauku dzija”.⁷⁸⁵ Taču salīdzinājumā ar Trešās atmodas laiku manāma atšķirība: nav vairs apgalvojumu par to, ka lauki glābs Latviju. To vietā ir piesardzīgāki izteikumi par lauku un Latvijas saikni. Lauku diskursā lauki vairs nav glābēji, bet „izdzīvotāji”, turklāt ar aicinājumu pievērst tiem uzmanību, lai šo kritisko situāciju sāktu risināt.

8.1.1. Zemes kā vērtības diskurss

Līdzīgi Trešās atmodas perioda laikrakstiem zemi kā vērtību reprezentē arī 1996. gada „Lauku Avīze”. Kā atblāzma no pašapziņas diskursa atmodas gados ir apgalvojumi “zeme taču ir

⁷⁸³ Rozentāls, A. (1996, 23. janv.). Par laukiem – tātd par Latviju. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁷⁸⁴ Turpat.

⁷⁸⁵ Virbicka, I. (1996, 16. janv.). Vissiltākā ir mūsu pašu lauku dzija. *Lauku Avīze*. 29. lpp.; tiek lietota arī forma „mūsu lauki”. Piemēram, sk.: [B. a.]. (1996, 9. janv.). Ko “LA” lasītāji gaida no zemkopības ministra. *Lauku Avīze*. 26. lpp.

zeme, tai ir vērtība”,⁷⁸⁶ “zeme ir Dieva dāvana, un nedrīkst ļaut to nekopt”,⁷⁸⁷ “lauku cilvēka stabilākais pamats ir zeme, pie tās tad arī jāturas”,⁷⁸⁸ u.c.

Zemes kā vērtības reprezentācijā, visticamāk, nozīmīga loma ir arī sociālajai atmiņai un pagātnes uzskatam par zemi kā vērtību un labklājības garantu. Kopš 19. gs. vidus, kad zemniekiem Latvijas teritorijā parādījās iespēja dabūt zemi savā īpašumā, viņu sapnis ieguva materiālu veidolu. Taču zemes nacionalizācija padomju periodā, saimniecību kolektivizācija savu zemes īpašumu atkal padarīja kā ilgošanās objektu. Zemes vērtības izpratni vēl jo vairāk ir pastiprinājušas personīgās atmiņas vai sociālajā atmiņā saglabātā vīzija par pirmo Latvijas Republiku, kuras laikā zeme ļāva lielai daļai lauksaimnieku veiksmīgi attīstīt savas saimniecības.

Šajā kontekstā var aplūkot arī avīzes saturā aktualizēto nepieciešamību zemi kopt un neļaut tai aizaugt ar krūmiem. Vārds „zeme” ir lietots arī pamazināmajā formā, kas akcentē mīlestību, ar kādu intervētais cilvēks (Raimonds Pauls) to ir raksturojis. To izceļ arī Latvijas nosaukšana: „Tā Latvijas zemīte pašiem ir jātur kārtībā. Neviens cits to nedarīs.”⁷⁸⁹

Rakstot par zemes aizaugšanu, izskan (ne)tieša nožēla par kolhozu sistēmas sabrukumu, piemēram, publicēts kāda iedzīvotāja jautājums toreizējam premjeram Andrim Šķēlem: „Bija gadi, kad dibināja kolhozus, bija laiks, kad tos ar varu likvidēja. Tagad zeme palikusi neapstrādāta, aug tā sauktā „kokvilna”. Cik ilgi tas tā turpināsies?”⁷⁹⁰ Tādējādi zemes stāvoklis ir reprezentēts arī kā indikators saimniecības veidu salīdzinājumam. Pretēji Trešās atmodas laikam, kad preses izdevumi ziņoja par zemes pieprasījumu skaita pieaugumu, 1996. gadā publicēti apgalvojumi, ka „diemžēl zemes ir vairāk nekā apstrādāt gribētāju”.⁷⁹¹

Atšķirībā no Trešās atmodas gadiem „Lauku Avīzes” lauku diskursā 1996. gadā zeme reprezentēta ne tikai kā „devēja” un nepārprotams ieguvums, bet arī kā „ņēmēja”, kas prasa ieguldījumus. Zeme nosaukta kā „mūsu dārgais vaļasprieks. Patiešām dārgs”.⁷⁹² Taču to papildina arguments, kas attaisno „vaļasprieka” dārdzību, – pašu izaudzētā pārtika – gan dārzeni un augļi, gan „pašu gotiņas piens, biezpiens un krējumiņš, ir gaļa un olas”.⁷⁹³ Taču vārda „vaļasprieks” lietojums norāda arī uz morālo gandarījumu (tiesa, iespējams, teiktais jāvērtē ironiskā kontekstā).

⁷⁸⁶ Grīnbergs, A. (1996, 3. janv.). Septiņi brīnumi vienā sētā. *Lauku Avīze*. 17. lpp.

⁷⁸⁷ [B. a.]. (1996, 9. janv.). Ko “LA” lasītāji gaida no zemkopības ministra. 26. lpp.

⁷⁸⁸ Viļķina, A. (1996, 20. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁷⁸⁹ Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁷⁹⁰ Serdāns, V. (1996, 23. janv.). Šķēle runāja *smagi*. *Lauku Avīze*. 8.–10. lpp.

⁷⁹¹ Eglīte, G. (1996, 16. janv.). Steidzamie zemkopības ministra darbi (Lasītāju vēstule). *Lauku Avīze*. 26. lpp.

⁷⁹² Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁷⁹³ Turpat.

Lai arī zeme prasa ieguldījumus un Latvijas zeme publikācijās tiek dalīta vairākās kategorijās, sevišķi izceļot Zemgales auglīgo augsni,⁷⁹⁴ „Lauku Avīzē” tā reprezentēta kā pārticības garants. „Lauku iedzīvotāju ekonomiskais nodrošinājums ir zeme, meži, upes, ezeri, zemes dzīles un dabas skaistums. Uz šo bagātību bāzes tad arī veidojams lauku cilvēka labklājības pamats,” publicēts toreizējā zemkopības ministra Alberta Kaula apgalvojums.⁷⁹⁵

Avīzē arī izskan arī nosodījums par neprasmī zemi izmantot, piemēram, kāda avīzes lasītāja ir neizpratnē: „Var saprast to, ka Latvijai jāiepērk nafta, elektroenerģija, metālizstrādājumi. Toties grūti aptver to, ka senajai rudzu zemei Latvijai šogad jāsāk iepirkt arī rudzi... Pērn Latvijā rudzus iesēja septiņas reizes mazākā platībā nekā pirms kara. Vai mēģināsim Eiropā ieiet ar izstieptu roku?”⁷⁹⁶ Vārdu lietojums „senā rudzu zeme Latvija” norāda uz ilgajām lauksaimniecības tradīcijām un ciešo saikni starp Latviju un tās raksturojumu „rudzu zeme”. Savukārt rudzu sējumu samazināšanās kā iespējama nabadzības drauds, ko izsaka vārdu savienojums „izstiepta roka”. Rudzi šajā gadījumā ir ne tikai pārtikas izejviela, bet arī kā apzīmējums, kas norāda uz identitāti. Jau 20. gs. vidū politologs Karls Doičs nacionālo apziņu (*consciousness*) skaidroja korelācijā ar simboliem. Viņaprāt, gadījumos, kad vārda pamata nozīme cilvēku prātos tiek papildināta ar sekundārajiem simboliem, var runāt par nacionālo apziņu. Viņš piedāvā piemēru – nevis vienkārši kalnu pļavas, bet itāļu kalnu pļavas.⁷⁹⁷ Arī šajā gadījumā „senā rudzu zeme” ir Latvijas nosaukšana, kas norāda uz rudzu maizi kā latviešiem nozīmīga simbola (un lepnuma avota) reprezentāciju.⁷⁹⁸

„Lauku Avīzē” aktualizēts arī jautājums, vai zeme jāpārdod ārzemniekiem. Izmantotais arguments par labu šādai rīcībai ir vēlme pasargāt zemi no aizaugšanas, kas lauku diskursā ir ekvivalents pāridarījumam:

Saeimā lemj – pārdot vai nepārdot zemi ārvalstu pilsoņiem? Ir jāpārdod. Tikai pārdošanas cenai jābūt augstākai [...]. Zeme laukos nepiedodami ātri aizaug ar krūmiem, nezālēm, pārpurvojas. Ēkas sabruk. Ja zemes pircējs būs īsts apsaimniekotājs, lauki atdzīvosies. Trīsdesmito gadu sākumā muižu zemi sadalīja bez vilcināšanās, bez papīru un atļauju kalniem. Vienīgā licence – zemes īpašnieka patiesa vēlēšanās to godprātīgi apstrādāt.⁷⁹⁹

⁷⁹⁴ Eglīte, S. (1996, 9. janv.). Savs pārstāvis cukurbiešu audzētājiem. *Lauku Avīze*. 11. lpp.

⁷⁹⁵ Randers, I. (1996, 23. janv.). Ministrs sola jaunu kameru. *Lauku Avīze*. 11. lpp.

⁷⁹⁶ Ļuta, V. (1996, 16. janv.). Drīz var pietrūkt maizes. *Lauku Avīze*. 14. lpp.

⁷⁹⁷ Deutsch, W. K. (1966/1953). *Nationalism and social communication*. P. 172.

⁷⁹⁸ Vairākās maizei veltītās grāmatās, kas izdotas pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, ir uzsvērtā maizes nozīme latviešu nacionālajā identitātē, pat akcentējot, ka tieši maizes klaiņi latviešu identitāti raksturo visprecīzāk. Tiesa, tiek atzīts, ka tas ir vērtība arī citās valstīs, tomēr latviešiem maize esot arī kultūras simbols. Tas norāda uz praksi izmantot maizi kā latviešu identitātes raksturotāju. Vairāk par šo sk.: Ločmele, K. (2013). Maizes atainojums presē latviešu valodā (2011). Grām.: Lāms, E. (atb. red.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Rakstu krājums, 18*. Liepāja: LiePA. 215.–223. lpp.

⁷⁹⁹ Gailītis, P. (1996, 17. sept.). Jārīkojas kā bišu dravā. *Lauku Avīze*. 10. lpp.

Vārdu izvēle („lauki atdzīvosies”) norāda uz lauku tā brīža „sastingumu” vai lejupslīdi. Vēl viens no lauku pašapziņas avotiem lauku diskursā ir laukos saglabātā tradicionālā latviskā kultūra.

8.1.2. Lauku – latviešu tradicionālās kultūras glabātavas – diskurs

Atšķirībā no Trešās atmodas gadiem, kad preses izdevumi aicināja atgriezties pie laukos sataupītajām vērtībām – viensētām, senajiem vietvārdiem u.tml., „Lauku Avīzē” 1996. gadā lauku vērtības ir akcentētas, bet nu jau lielā daļā ar piebildi, ka latvieši ne vienmēr tās spēj novērtēt. Parādās arī versijas par draudiem, kuri latviskās vērtības nākotnē var iznīcināt.

Spilgts piemērs latviešu tradicionālās kultūras izgaismošanai lauku diskursā ir publicētās viensētas saimnieka pārdomas:

Latvijā tagad tik daudz iepludina lētu kultūru, lētu gaumi. Visi šie vizuļi, spīguļi, raibie skatlogi latviešu raksturam ir pavisam sveši. [...] Toties šeit, “Kalna Būriņos”, viss ir īsts. Ziemassvētkos ēdām pelēkos zirņus ar speķi, dedzinājām īstas svecītes svētku eglē, vēlām bluķi. [...] Šoziem atkal ciemiņu vidū ievēroju jaunu puisi ar meiteni, kuri tikpat kā neko nerunāja. Izrādījās, no Amerikas atbraukuši. Kā viņi priecājās un par visu brīnījās! Tur jau ir tā lieta, ka mēs paši nemaz neapjēdzam, cik bagāti esam, ka citas tautas mūs apbrīno un ir pārsteigtas par mūsu kultūras vērtībām.⁸⁰⁰

Laukos saglabātās tradīcijas ir „īstums” (attiecīgi – latviešu identitātes patiesā būtība), savukārt tām pretstatītas ir svešās vērtības un „lēta gaume”. Tā ir viena no neapmierinātības ar dzīvi diskursa daļām – nožēla par latviešu vērtību nepienācīgu novērtēšanu, priekšplānā izvirzot citas: “Vilnas zeķes, cimdi, džemperu un segas līdz šim bija gandrīz vai neaizstājamas. Tagad izsenis ierastās lietas izkonkurējis Polijas, Turcijas un “humpalas” tirgus lētākais piedāvājums, radot grūtības gan vilnas, gan arī tās izstrādājumu ražotājiem.”⁸⁰¹ Avīzē pievērš uzmanību ne tikai laukos rodamo materiālo, bet arī garīgo vērtību zudumam patērniecības un globalizācijas ietekmē. Šie piemēri rāda, kā rakstu autori vai intervētie cilvēki akcentē laukos saglabāto latviešu vērtību nozīmi un pat šķietamu pārkumu pār citu tautu kultūras mantojumu.

Jautājumā ietvertu apgalvojumu par potenciālajiem kultūras draudiem ir izteicis avīzes redaktors Voldemārs Krustiņš intervijā ar maestro Raimonu Paulu: „Vai tieši šī Rietumu masu kultūras ienākšana nav tā, kas arī lauku jauniešus mudina iet pa citu ceļu?” Paula atbilde iezīmē pārmaiņu procesus un zināmu samierināšanos ar šo latvisko vērtību nozīmes zaudēšanu: „Mums ir jārēķinās, ka šodien ir citi laiki, cita jaunatne un domāšana.”⁸⁰² Tiesa, arī atzīstot vērtību

⁸⁰⁰ Kālis, J. (1996, 23. janv.). “Kalna būriņi” – lauku sēta pilsētā. *Lauku Avīze*. 25. lpp.

⁸⁰¹ Stīvere, L. (1996, 16. janv.). Aitas audzēt nerentējas. *Lauku Avīze*. 20. lpp.

⁸⁰² Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! 5. lpp.

transformāciju, par to izskan nožēla: „Gribot negribot man ir jāatceras mamma, kas katru rītu, pirms devos uz mūzikas skolu, man atgādināja: tramvajā dod vecākiem cilvēkiem vietu, katru cilvēku, kuru pazīsti, sveicini. Mamma bija lauku cilvēks, un tā bija laukos pieņemta norma.”⁸⁰³ Vārdu „lauku cilvēks” lietojums norāda, ka laukos morālai audzināšanai ir bijusi pievērsta lielāka nozīme nekā, iespējams, pilsētā.

„Lauku Avīze” lauku pašapziņas diskursā izceļ arī kultūras vērtību materiālo veidolu. Piemēram, Laima Muktupāvela raksta, ka lauku iedzīvotāja latviskajās tradīcijās radītos māla traukus „ārzemnieki pērk un slavē kā eksotiku, franču vienveidīgos traukus visā Eiropā atskatījušies”.⁸⁰⁴ Jāatzīmē, ka ārzemnieki ir viens no pašapziņas diskursa elementiem. Apgalvojumi par viņu pozitīvo vērtējumu latviešu kultūrai ir pašapziņas diskursa pastiprinātāji. Iespējams, to var skaidrot arī mazvērtības kontekstā. Padomju periodā noliegto (laukos rodamo) latviešu vērtību atkalapliecinājumam ir svarīgs ne tikai pašvērtējums, bet arī atzinība no ārpuses, tādējādi ārzemnieku viedokļa reprezentācija laikraksta saturā ir kā papildus pierādījums šo latviešu vērtību eksistencei:

Ārzemnieki augstu novērtē mūsu nesapostīto dabu, smaržojošās pļavas, tīrās upes un saimnieču gatavoto garšīgo ēdienu. Mums jāiemācās pašcienīgi parādīt tās vērtības, kas mums ir. Rīgā ir vēsture un kultūra, ko rādīt tūristiem, un laukos ir brīnišķīga daba. Ar šīm vērtībām tūrismā var pelnīt.⁸⁰⁵

Otrs no indikatoriem lauku vērtības akcentēšanai ir pilsēta – tā reprezentēta kā vieta, kurā šo vērtību nav. Piemēram, „Lauku Avīzē” publicēts kādas tautskolas stāsts par vēlmi bērnu audzināšanu balstīt cilvēka, dabas un Dieva vienotības idejā: „Pirmklasnieki ar skolotāju iet dabā, viņi pazīst augus, kokus, dzīvniekus, viņi zinās dzimtās vietas vēsturi. [...] Šāda skola lielpilsētā vispār nav iedomājama, jo te videi ir jābūt nepiesārņotai, tīrai, tādai, lai cilvēks labi justos, lai netiktu nomākta viņa vēlēšanās darboties.”⁸⁰⁶

Nemot vērā neilgo laiku pēc Latvijas neatkarības atjaunotnes, ir izprotama lauku pašapziņas diskursa koncentrēšanās uz tradicionālo latviešu kultūru, pat mēģinot to saglabāt iekonservētā veidā, līdzīgi kā to darīja daļa trimdas pārstāvju savās mītnes zemēs. Uzlūkojot laukos saglabāto latvisko kultūru kā būtisku latvietības saglabāšanā, arī 1996. gada lauku diskursā par draudiem tika uzskatīts jebkas, kas to varētu izmainīt.

⁸⁰³ Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! 5. lpp.

⁸⁰⁴ Muktupāvela, L. (1996, 9. aug.). Uģa Pužuļa divdesmit piektais ceplis. *Lauku Avīze*. 31. lpp.

⁸⁰⁵ Kokareviča, D. (1996, 27. aug.). Rekordkarpa – zviedru tūristam, lauku pirtiņas prieki – ģimenei. *Lauku Avīze*. 23. lpp.

⁸⁰⁶ Briede, Z. (1996, 27. aug.). Visvairāk latvietim kaitē bezdarbība. *Lauku Avīze*. 24. lpp.

Analizējot „Lauku Avīzē” paustās bažas par latviešu tradīciju izplēnēšanu dažādu ārēju draudu rezultātā, var vilkt paralēles ar 20. gs. 20. un 30. gadiem, kad publicisti arī akcentēja laukos saglabātās latviešu vērtības. Tolaik uzsvērumu, ka latviešu nācijai jāveido sava nacionālā ideoloģija, pasaules uzskats, priekšplānā izvirzot kultūras vērtības,⁸⁰⁷ nomainīja satraukums par latvisko vērtību zudumu. Arī toreiz, piemēram, publicists un vēsturnieks Ernests Blanks apgalvoja, ka nacionālās vērtības tiek saglabātas un uzturētas tieši laukos. Turpretī pilsēta pārņem svešzemju tradīcijas un aizmirst godāt latviešu gara mantojumu.⁸⁰⁸ Viņš jautā: „Vai nav kauns, ka mūsu tauta dzenas pakaļ izkēmotiem modes “džimmi” apģērbiem un apaviem, visām nejēdzībām, kas vien nāk no ārzemēm. Patiesas kultūras tautas [...] lepojas ar to daiļo, ko gadu simteņu attīstībā veidojis viņu pašu gars.”⁸⁰⁹

Šajos pirmās Latvijas Republikas laikā publicētajos publicistu apgalvojumos var saskatīt paralēles ar lauku diskursu Trešās atmodas un 1996. gada presē. Trešās atmodas gados tā definēja laukos saglabātās vērtības un aicināja pie tām atgriezties, savukārt 1996. gadā, kad atmodas laika saviļņojumu bija izdzēsušas neatkarības laika problēmas, „Lauku Avīze” atzina, ka cilvēki ne vienmēr novērtē latviskās tradicionālās vērtības, tādējādi ir apdraudēta to eksistence nākotnē.

Cits lauku tradīciju aspekts ir senie vietvārdi. Gluži kā atmodas periodā arī 1996. gadā lauku diskursā ir brīdinājums neaizmirst „sensenos sādžu (solu) nosaukumus, kas ietver sevī daudzveidīgu informāciju par tautas vēsturi un pilda svarīgo adreses uzdevumu”.⁸¹⁰ Uz šīs vērtības nozīmi norāda arī publikācijā lietotā aizlieguma forma „nedrīkstam pazaudēt”.

Lauku pašapziņas diskursā daļēji ietilpst arī zemnieku reprezentācija, taču atšķirībā no Trešās atmodas perioda preses, 20. gs. 90. gadu vidū „Lauku Avīzes” veidotajā lauku diskursā vārdam „zemnieks” ir attiecināti daudzveidīgāki apgalvojumi, tostarp, tie, kas veido zemnieku – varoņu reprezentāciju.

⁸⁰⁷ Piemēram, sabiedriskais darbinieks un publicists Arturs Kroders uzskatīja, ka tikai pēc 1918. gada 18. novembra latviešu nācija sāka īsti apzināties tautisko kopību, kultūru, tās valstisko nozīmību, tika veidots nacionālais pasaules uzskats, nacionālā ideoloģija. Tāpēc, viņaprāt, valsts pamatos jāliek “latvju tautas pilnības ideja”, nacionālās vērtības jeb jaizstrādā latviešu kultūras nācijas valsts ideoloģija. Sk.: Kroders, A. (1921). *Domas par latvju kultūru*. Rīga: Leta. 3.–5., 70.–71. lpp.

⁸⁰⁸ Piemēram, latviskumu Rīgā vislabāk varot just dziesmu svētkos, kad to ienes lauku jaunatne. Līdzīgu uzskatu pārstāvēja arī literatūrzinātnieks un dievturis Alfrēds Goba, piemēram, aicinot latvisko ideju uzturēt visur – mājokļa iekārtojumā, apģērbā, svētku svinēšanā un pat ēdiena gatavošanā. Viņš kritizēja saimnieces, kas pārņēma pilsētas modi. Sk.: Blanks, E. (1926). *Nācija un valsts*. 2. izd. Jelgava: grāmatu spiestuve Ed. Lācis, Ž. Šulcs un biedri. 52. lpp.; Blanks, E. (1932). *Latviešu demokrātija un viņas vadoņi*. Rīga: Rīgas Latviešu biedrības Nac. polit. nodaļas izdevums. 20. lpp.; Goba, A. (1935). *Latvju tautas gods*. Rīga: Pagalma izdevums. 29.–30., 32., 40., 42. lpp.

⁸⁰⁹ Blanks, E. (1926). *Nācija un valsts*. 52. lpp.

⁸¹⁰ Lapsa, T. (1996, 17. sept.). *Ceiruļi vai Āpšu ala*. *Lauku Avīze*. 25. lpp.

8.1.3. Zemnieku – smagi strādājošu varoņu – diskurss

Arī 90. gadu vidū zemnieka raksturojumā „Lauku Avīzē” joprojām ir izceltas tā pozitīvi vērtējamās īpašības. Piemēram, ar atmodas perioda apgalvojumiem saskan pārliecība, ka „latviešu zemnieks vienmēr ir bijis nācijas tīrākā un godīgākā daļa”.⁸¹¹ Uz lauksaimnieku piesaisti zemei norāda arī apzīmējumi „zemes rūķis”, „vienkāršie zemes darba rūķi”.⁸¹² Vārdu savienojuma „zemes rūķa” lietojums pārnestā nozīmē raksturo „čaklu, strādīgu zemes kopēju”.⁸¹³ Jāizceļ arī zemnieku nosaukšana par „zemturi”⁸¹⁴ avīzes saturā, jo svarīga ir ne tikai vārda pirmā daļa „zem-”, bet arī otra, kas norāda uz lauksaimnieku kā zemes saimnieku jeb „turētāju”.

Pašapziņas diskursā iekļaujas arī jaunsaimnieku kā varoņu reprezentācija, uzsverot viņu neatlaidīgo un smago darbu, dažādu šķēršļu pārvarēšanu, lai iekoptu māju, pagalmu un tīrumus ap to. Sevišķi aprakstos par zemnieku saimniecībām un to īpašniekiem akcentētas pārvarētās grūtības, lai sasniegtu saimniecības augšupeju. Nereti ievērojama daļa raksta veltīta Trešās atmodas gadiem, iepazīstinot ar ģimeņu atmiņu fragmentiem par zemes iegūšanu individuālajai lietošanai. Nopirktie īpašumi raksturoti ar vārdiem “vajadzīgs pamatīgs remonts”, „plika vieta”, “gandrīz sabrukusi” kūts, bet piebraukšanas iespējas pie mītnes – “tikai ar kādu visurgājēju”.⁸¹⁵ Neatlaidību reprezentē arī šis piemērs: „Pirmos divus gadus trīs kilometrus no Medņevas diendienā uz šejieni braukājām. Reiz iesākumā siena zārdā pat nakšņojām un nācās strādāt pie siena kraušanas līdz pusnaktij”.⁸¹⁶ Lauku pagātnes reprezentācijas piemērus skatīt 9. pielikumā.

Tāpat kā Trešās atmodas presē arī 1996. gada „Lauku Avīzē” zemniekam piedēvēts čaklums, sētas sakoptība, laba gaume (skaisti iekārtots daiļdārzs) un īpašas prasmes izaudzēt labu dārzenų ražu pat tad, ja citiem tas neizdodas. Šīs īpašības atklājas vienuviet raksta fragmentā:

Kūtī [...] tīrība un kārtība, pat mēslu smaku nejūt. [...] Pagalmā skaisti iekārtots un rūpīgi kopts daiļdārzs. Malkas šķūnis priecē acis tāpat kā glīta māja. [...] Daiļdārza mauriņš pļauts neskaitāmas reizes, sulīgo zāli apēd cūkas, ka knakšķ vien. Bet darbu vēl esot daudz: jāceļ tehnikas glabātava, pirts, jāpabeidz apkurināmās siltumnīcas un pagraba būve. [...] Šogad neesot gurķu gads? Kādas muļķības! „Tabakkalnā” gurķi uz lauka bez jebkādam plēvēm aug kā traki.⁸¹⁷

Par zemnieka čaklumu lauku diskursā izveidojusies arī pretruna. Kooperatīvās sabiedrības priekšsēdētājs „zemniekiem iesaka beidzot saprast, ka ābeļdārzs, kaut vai dārzā būtu tikai trīs

⁸¹¹ Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! 5. lpp.

⁸¹² Randers, I. (1996, 23. janv.). Zemnieki baidās, ka tik Kaulu nepiemeklē Kinnas liktenis. *Lauku Avīze*. 2. lpp.; Motivāns, J. (1996, 30. janv.). Zemes kopējs un prātnieks. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁸¹³ Latvijas Zinātņu akadēmijas Latviešu valodas institūts. (1996). *Latviešu literārās valodas vārdnīca. 8. sējums T–Ž*. Rīga: Zinātne. 599. lpp.

⁸¹⁴ Zilbers, A. (1996, 27. sept.). Uzņēmējiem pašiem jāveido valsts saimnieciskā politika. 2. lpp.

⁸¹⁵ Viļķina, A. (1996, 9. janv.). Zemnieks nestrādā tikai strādāšanas dēļ. *Lauku Avīze*. 3. lpp.; Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. 2. lpp.

⁸¹⁶ Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. 2. lpp.

⁸¹⁷ Grīnbergs, A. (1996, 17. sept.). Putras laiks ir beidzies. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

ābeles, nav tikai tāda Dieva dāvana, kur augļi nobriest tāpat vien. Tas jākopj tāpat kā labības, kartupeļu vai biešu tīrums”.⁸¹⁸ Izskan aizrādījums zemniekiem vairāk pievērst uzmanības izraudzītajai nozarei un strādāt cītīgāk. Tikmēr gandrīz visos rakstos, kuru mērķis ir iepazīstināt ar kādu konkrētu zemnieku saimniecību, ir ietverts darbu uzskaitījums: „Uģis pats brauc mežā gādāt podu ceplim malku, palīdz tēvam zemnieku saimniecībā siena, mēslu un kartupeļu talkās un dara visu, kas laukos vajadzīgs.”⁸¹⁹ Līdzīgi kā šajā piemērā, arī kopumā zemnieks reprezentēts kā zinošs un prasmīgs dažādu lauku darbu veicējs.

Pat ja publikācijā lauki reprezentēti kā miera vieta, nemitīgs darbs ir neatņemama dzīves laukos iezīme. Intervētais vīrietis – „izbijis puspriekšnieks” – aizgājis pensijā un pārcēlies uz laukiem. Šis solis ir apzīmēts ar vārdiem „atradis saturīgāku nodarbošanos”: „„Gaidēnus” abi nopirka, domājot par miera vietu sev un saviem tuviniekiem. Darbs un neatlaidība tos padarījuši par pasakainu zemes stūrīti, kuru papildnam var baudīt atbraucēji. Pašiem mājiniekiem elpas atvilkšana un vaļošanās brīži nekādi neiznākot.”⁸²⁰ Šajā fragmentā viesu nama vadīšana laikos ir saturīgāka nodarbošanās nekā darbs pilsētā, tiesa, arī laukos daudz laika atpūtai neatliek.

Smagā un nerimstošā darba apakšdiskursu ilustrē vārdi „rokas allaž darba pilnas”,⁸²¹ „skriet no rīta līdz vakaram” u.c. Piemēram, kāda zemniece (kādreizējā pilsētniece) lauku darbus pretstata kādreizējam pilsētas dzīvesveidam, norādot, ka viņa nekaunas no govju slaukšanas:

Skrienam no agra rīta līdz vēlam vakaram. Tādēļ arī neatliek laika činkstēt: „Vai, cik grūta dzīve!” [..] Piecos no rīta metos darbos iekšā. Vispirms beletāžā izvingrojos, pēc tam – govju slaukt. Man tas nav nekas neparasts. Bērnībā mammai daudz esmu palīdzējusi. Citu acīs varbūt skaitos dāma, arī daudzi no paziņām netic, ka Mežgale varētu govju slaukt. Bet tas taču nav nekāds negods un es par to nekaunos. Ja govju ir, kādam tā jāslauc.⁸²²

Lauku diskursā lauku darbu strādāšanai netiek izmantotas atrunas. Smagi strādā sievietes un vīrieši, laucinieki un kādreizējie pilsētnieki, kas izvēlējušies dzīvi laukos. Piemēram, avīzē publicēts salīdzinājums, ka kādreizējā pilsētniece siena talkā

izkrāmē piecas piekabes un nekas – neviens gabals nav nokritis. [..] Es viens pats dienā sagubāju sienu – par pushektāru vairāk, visi darbi kā jau pašu saimniecībā darāmi. Ja sēdēšu klubkrēslā, televizorā gaidīšu kārtējo „ziepju operu” [..], tad es ilgi nesēdēšu. Bet mūsu laikos, satiec, kuru cilvēku gribi, galvenais, ko dzirdi: „Sevi nevajag pārpūlēt!” Kur tad mēs paliksim, sevi nemitīgi žēlojot?⁸²³

⁸¹⁸ Grīnbergs, A. (1996, 9. aug.). Āboli tāpat vien nobriest. *Lauku Avīze*. 6. lpp.

⁸¹⁹ Muktupāvela, L. (1996, 9. aug.). Uģa Pužuļa divdesmit piektais ceplis. 31. lpp.

⁸²⁰ Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. 2. lpp.

⁸²¹ Kālis, J. (1996, 23. janv.). “Kalna būriņi” – lauku sēta pilsētā. 25. lpp.

⁸²² Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. 2. lpp.

⁸²³ Turpat.

Šajos rakstu fragmentos atklājas arī citas zemnieka rakstura iezīmes – nežēlošanās par dzīvi jeb samierināšanos ar to un nekaunēšanās no sava darba. Arī savā veidā – pašupurēšanās darba dēļ. Taču tieši smagais darbs, ko publikācijās norāda vai pat lepojas zemnieki, „Lauku Avīzes” reprezentācijā ir iemesls, kāpēc viņi savu bērnu nākotni saredz citās profesijās, nevis lauksaimniecībā. „Lauku Avīzē” bērnu palīdzība saimniecībās ir īpaši uzsvērtā, taču kopumā lauku diskursā lielākā daļa zemnieku bērnu ir tikai lauku tagadnes, ne to nākotnes daļa. Piemēram, reprezentējot tagadni, lauku diskursā bērni jau no mazotnes čakli palīdz vecākiem dažnedažādos darbos. Piemēram, kāda zemiece atzīst:

„Nav jau tā, ka es viena pati pa visu kūti – mana divpadsmitgadīgā Evita un desmitgadīgais Igors prot jau daudzus darbus. Vakar, piemēram, Igors saņēma divpadsmit sivēnus. Viens pats bez jebkādam problēmām. [...] Bērniem – Evitai un Igoram – katram savi pienākumi gan kūtī, gan dārzā, gan mājā.”⁸²⁴

Lauku darbu prasmes ilustrē arī šis piemērs: „Meitenes, ja vajag, govīs ne tikai izslauc, bet arī saspricē.”⁸²⁵ Avīzē lauku bērni ir strādīgi, un, palīdzot vecākiem, iemanto papildus zināšanas jeb prot veikt saimniecības darbus tāpat, kā to dara pieaugušie.

Taču publikācijās vairakkārt uzsvērts – zemnieki saviem bērniem šo darbu nenovēl. Tas, visticamāk, liecina par zemnieku vilšanos vai neapmierinātību ar savu nodarbošanos, nenovērtēšanas sajūtu. Vēl viens iemesls – lielā fiziskā piepūle. Nākamais piemērs apliecina arī ne visai augsto lauksaimniecības darbu prestižu sabiedrībā. Intervijā zemiece Ināra saka:

Saviem bērniem es katru dienu runāju – mācieties, mācieties, lai tiktu dzīvē uz priekšu. Cik bērniem grūti jāstrādā, to taču es redzu. Skatos, kā Iveta spēlē klavieres, bet rokas viņai vienās tulznas no ķīpu kraušanas, un tad es domāju: „Vai tās ir pianista rokas?” un man ir jāraud, cik grūtu bērniņu es saviem bērniem esmu devusi.⁸²⁶

Šis piemērs rāda, ka 1996. gada „Lauku Avīzes” veidotajā lauku diskursā zemniecība, salīdzinājumā ar citām nozarēm, ir zaudētāja. Proti, „tik dzīvē uz priekšu” nozīmē strādāt citā (iespējams, sabiedrībā augstāk novērtētā) profesijā, zemnieka darbam ierādot tikai zemāko – starta – punktu, no kura būtu jātiecas augšup. Tāpat arī šis fragments izceļ pretstatus – pianista (smalkās) rokas un to bērnu plaukstas, kas ir strādājuši fiziski smago darbu laukos, kas ir lietots kā „grūtās bērniņas” arguments.

⁸²⁴ Grīnbergs, A. (1996, 17. sept.). Putras laiks ir beidzies. 2. lpp.; Bērnu iesaistīšanos zemnieku saimniecības darbā reprezentē arī šis piemērs: „Vasarā, kad darbu vairāk, palīdz bērni. Tā arī ar ģimenes cilvēkiem iztiekam – puika jau brauc ar traktoru, sievieši pa kūti.”. Sk.: Randers, I. (1996, 13. sept.). Lielsaimnieks grib nopelnīt normālu dzīvošanu. 2. lpp.

⁸²⁵ Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. 2. lpp.

⁸²⁶ Turpat.

Raksta autore Laima Muktupāvela norāda, ka arī saimnieka Pētera nevēlēšanās, lai bērni mācās lauksaimniecību, nav „poza”, jo, viņaprāt, „lauksaimniecībai Latvijā nav nākotnes, kaut pašam apkārt sasēta zeļ tīra labība, rukšķ cūkas, ganās govīs un saulē sānus spīdina tehnikas agregāti, kad galds lūst no pašu izaudzētā un pagrabs pilns līdz pavasarim”.⁸²⁷ Lauksaimnieka pārticība tagadnē netiek uzskatīta par labas nākotnes solījumu. Tas disonē ar preses veidoto lauku diskursu Trešās atmodas gados, kad tieši zemniecība tika uzlūkota kā lauku un visas Latvijas kopumā stabilitātes garants. Iespējams, atšķirību ir noteicis zemnieka reprezentācijas veids. Trešās atmodas gados preses izdevumos priekšplānā bija zemnieka nozīmes reprezentācija, tā darba savijums ir latviešu identitāti (pat lauku problēmu reprezentācija lielā mērā bija vērsta uz risinājumu meklēšanu (individuālās) zemniecības attīstībai). Turpretī 1996. gadā lauku reprezentācijā „Lauku Avīzē” dominē zemnieka ikdienas darba, grūtību un vispārējās ekonomiskās situācijas raksturojums un analīze. Tas izskaidro, kāpēc zemnieka pašapziņas diskurss salīdzinājumā ar Trešās atmodas gadiem 1996. gada „Lauku Avīzē” ir sarucis.

Kopumā lauku pašapziņas diskurss turpina izcelt laukos saglabātās vērtības, taču lepnumu pavada arī bažas par to iespējamo zudumu. Lai gan tieši pašapziņas diskursā saskatāma lauku romantizācijas tendence, pamatvilcienos 1996. gada lauku diskurss ir romantizācijas dekonstrukcija, ko apliecina plašais lauku neapmierinātības diskurss „Lauku Avīzē”.

8.2. Neapmierinātības ar dzīvi diskurss

Neapmierinātības ar dzīvi diskursu „Lauku Avīzē” veido apgalvojumi un argumenti par dzīves apstākļu pasliktināšanos laukos un laucinieku, tostarp, zemnieku reprezentācija. Neapmierinātības pavadones ir arī vilšanās tagadnē un neziņa par lauku nākotni.

8.2.1. Lauku – bēdu ielejas – diskurss

Trešās atmodas preses izdevumos lauki bija reprezentēti kā garants Latvijas attīstībai, pilsētas uz tiem varēja paļauties. Neatkarīgās Latvijas valsts pirmo piecu gadu laikā lauku diskurss ir piedzīvojis pārvērtības jeb ir notikusi lauku (de)romantizācija.

Aicinājuma „turēties pie laukiem” vietā ir atzinumi par turienes sarežģītajiem dzīves apstākļiem. Tādējādi uz tiem Latvijas glābēja loma vairs netiek attiecināta. Ministrs Roberts Dilba situāciju ir apzīmējis ar vārdu „nabadzība”: „Laukos notiekošo izprotu, bet man tiešām nav vienas atbildes, kā lai laukos tiek no nabadzības ārā.”⁸²⁸ Nabadzības aspektu apliecina arī lauku

⁸²⁷ Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. 2. lpp.

⁸²⁸ Randers, I. (1996, 3. sept.). R. Dilba: „Mans pienākums ir radīt iespējas, lai būtu kur pārdot saražoto pienu, gaļu un graudus.” *Lauku Avīze*. 7. lpp.

kā devēju metamorfoze, kļūstot par ņēmējiem. Piemēram, to ilustrē publikācijas virsraksts “R. Gerkens dāvā lauku skolām”.⁸²⁹ Nestabila situāciju laukos raksturo arī publicētais viedoklis, ka lauki un mazpilsētas „atrodas uz iznīcības sliekšņa”⁸³⁰ un cerība, ka zemkopības ministrs „atradīs ceļu, kā sakārtot mūsu laukus”.⁸³¹ Tādējādi – laukos, kas apzīmēti kā kopēji jeb „mūsu”, apstākļi nav apmierinoši, un ir nepieciešams tos „sakārtot”.

Dzīves laukos drūmo vaigu atklāj arī informācija par vilciena maršruta slēgšanu un satiksmes problēmām, radot grūtības skolēniem nokļūt mācību iestādēs vai pieaugušajiem – uz darbu.⁸³² „Autosatikme neregulāra, puse dienas paiet, lai tiktu no pagasta laukā,”⁸³³ tiek arī atzīts, ka mājās nav telefona,⁸³⁴ – šādi avīze reprezentē lauku nošķirtību no pārējās pasaules. Zīmīgi, ka vārdu savienojumu „nošķirtība no pasaules” lieto arī pati žurnāliste: „Ne jau katram laukos ir kāds braucamais. Vasarā ceļu vēl var mērot kājām, bet ziemā nošķirtība no pasaules būs nepārvarama. Autobusu satiksme daudzviet ir sliktā un vēstuļu autori netic, ka pēc pašvaldību apvienošanas naudas satiksmes uzlabošanai pietiks.”⁸³⁵

Uz šo nošķirtību netieši norāda arī lauku un pilsētas bērnu iespēju salīdzinājums, pirmo iespējas vērtējot kā zemākas. Spriežot par administratīvi teritoriālās reformas ieguvumiem, tās atbalstītāji argumentē, ka “lielākie ieguvēji sākumā būs tieši lauku pagastu iedzīvotāji, kuriem mēs [...] organizēsim autobusu satiksmi uz Kandavu. Lauku bērniem, teiksim, Kandavas mūzikas un mākslas skolas nu būs tikpat pieejamas kā pilsētniekiem”.⁸³⁶ Uz laukiem ir attiecināta arī vientulība, attālināšanās no kultūras un sabiedriskās dzīves – ne tikai iespēju ziņā apmeklēt pasākumus („visos tuvējos ciemos izzudušais lielformāta kino”⁸³⁷), bet arī ikdienas komunikācijas iespēju līmenī. Publicēts kāda vīrieša atzinums:

Es esmu pilsētas zēns, grūti pie klusuma un vienatnes pierast. Allaž esmu pa cilvēkiem burzījies. Tagad reizēm nav ar ko parunāt. Tas ir grūti – aiziet no sabiedrības, no sabiedriskās dzīves. Pārbaudījums bija pagājušā ziema, kad lielais sniegs sasnīga. Mājās paliku viens pats – Dzirdra, lai tiktu uz darbu, dzīvoja pa Valmieru. Maizes man pietika trim dienām, pēc tam divas nedēļas iztiku ar kartupeļiem. [...] Telefona mājās nav, cilvēka, ar ko kādu vārdu pārmiņ, – arī ne. Kas to nav izjutis, tam grūti iedomāties.⁸³⁸

⁸²⁹ Ruska, R. (1996, 30. aug.). R. Gerkens dāvā lauku skolām. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

⁸³⁰ Randers, I. (1996, 23. janv.). Ministrs sola jaunu kameru. *Lauku Avīze*. 11. lpp.

⁸³¹ [B. a.]. (1996, 9. janv.). Ko “LA” lasītāji gaida no zemkopības ministra. *Lauku Avīze*. 26. lpp.

⁸³² Viļķina, A. (1996, 27. aug.). Alsungā autobusu aizvieto ar tukšiem solījumiem. *Lauku Avīze*. 6. lpp.; Andiņš, I. (1996, 2. aug.). Kandavnieki sāk pirmie un paredz izdošanos. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

⁸³³ Krauja, V. (1996, 23. aug.). Vietējā vara: vēlēta, iecelta, lieka? *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁸³⁴ Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. 2. lpp.

⁸³⁵ Ancveire, A. (1996, 2. aug.). Administratīvo reformu apspriež klusi. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

⁸³⁶ Andiņš, I. (1996, 2. aug.). Kandavnieki sāk pirmie un paredz izdošanos. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

⁸³⁷ Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Ape – neizmantoto iespēju mazpilsēta. *Lauku Avīze*. 31. lpp.

⁸³⁸ Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. 2. lpp.

Laikraksta saturā par lauku nošķirtību liecina arī vārdi, kādos intervētie cilvēki vai vēl biežāk – paši rakstu autori – apzīmē laukus: „uz vietām”,⁸³⁹ „uz zemēm”,⁸⁴⁰ „zemes malā”⁸⁴¹ u.c.

Pretrunīga veidojas lauku diskursa daļa par to sakoptību/nesakoptību. Kontrastē informācija par Latvijas sakoptākajiem pagastiem⁸⁴² un kāda cita pagasta apzīmējums – „kā džungļos. [...] Visapkārt pagasta ēkai nepļautas platības, pat centrālās kāpnes ieaugušas nezālēs”.⁸⁴³ Piemērus dzīves laukos raksturojumam esmu apkopojusi 8.1. tabulā. Pretēji dominējošajai lauku (de)romantizācija dažās publikācijās akcentēta lauku izaugsme (sk. 7. pielikumu), taču tie ir tikai daži gadījumi.

8.1. tabula

Dzīves laukos reprezentācijas piemēri lauku diskursā 1996. gada „Lauku Avīzē”

Dzīves laukos reprezentācijas piemēri lauku diskursā „Latvijas Avīzē” 1996. gadā	
“Ar labām govīm var pelnīt” ⁸⁴⁴	“Aitas audzēt nerentējas” ⁸⁴⁵
R. Dilba: “Laukos notiekošo izprotu, bet man tiešām nav vienas atbildes, kā lai laukos tiek no nabadzības ārā. Jārēķina, jāstrādā, jādzīvo – nu ko es citu varu ieteikt. [...] Es kā valdības pārstāvis vienīgi varu radīt iespējas, lai cilvēki varētu pārdot pienu, gaļu un graudus, lai viņi par savu darbu laikus saņemtu normālu samaksu. Valdība vairs nedos padomus saimnieciskās lietās un arī bezdarbu laukos nenovērsīs – tas jādara uz vietas pašvaldībām.” ⁸⁴⁶	
“R. Gerkens dāvā lauku skolām” ⁸⁴⁷	“Dviete – sakoptākais Latgales pagasts” ⁸⁴⁸
“Sakarā ar vilciena maršruta Ventspils-Liepāja-Ventspils slēgšanu Kuldīgas rajona Alsungas pagasta iedzīvotāji ir palikuši bez jebkādam iespējam ar sabiedrisko transportu nokļūt Liepājā, Ventspilī vai arī līdz 13 kilometru attāļajiem autoceļiem.” Skolēni netiks uz mācību iestādēm. ⁸⁴⁹	
“Cēres pagasta padomes priekšsēdētājs H. Besikiskis neslēpj, ka sliktāk nekā bijis līdz šim, vairs vienkārši nevar būt. [...] Cērenieki kā galvenos argumentus par labu saplūšanai ar desmit kilometrus attālo Kandavu minējuši cerības atrast darbu pilsētā [...] taču pēdējā laikā uz turieni nav kursējis autobuss.” ⁸⁵⁰	
“Salas pagastā, kur vien brauc, visur kupicas, iebrauc Sēlpilī – tā kā džungļos. [...] Visapkārt pagasta ēkai nepļautas platības, pat centrālās kāpnes ieaugušas nezālēs.” ⁸⁵¹	
“Bijām patīkami iepriecināti, redzot, ka konkursam pieteiktajos pagastos notiek rosīga saimnieciskā darbība, ir sakoptas zemnieku sētas un lauki.” ⁸⁵²	

⁸³⁹ Krauja, V. (1996, 3. sept.). Kas liek šķēršļus latviešu uzņēmējiem Latvijā. *Lauku Avīze*. 21. lpp.; Krustiņš, V. (1996, 6. aug.). Diktatūru nevajag, bet kārtību gan. *Lauku Avīze*. 3. lpp.; Līcītis, E. (1996, 3. sept.). Darbīgu cilvēku satikšanās 1. septembra svētdienā. *Lauku Avīze*. 21. lpp.

⁸⁴⁰ Līcītis, E. (1996, 3. sept.). Darbīgu cilvēku satikšanās 1. septembra svētdienā. 21. lpp.

⁸⁴¹ Randers, I. (1996, 13. sept.). Lielsaimnieks grib nopelnīt normālu dzīvošanu. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁸⁴² Piemēram, Madalāne, V. (1996, 3. sept.). Dviete – sakoptākais Latgales pagasts. *Lauku Avīze*. 6. lpp.; Else, I. (1996, 9. aug.). Noskaidroti vissakoptākie pagasti. *Lauku Avīze*. 6. lpp.

⁸⁴³ Grīnbergs, A. (1996, 24. sept.). Aizaugušie mērnīklaiki Sēlpilī. *Lauku Avīze*. 29. lpp.

⁸⁴⁴ Ruska, S. (1996, 24. sept.). Ar labām govīm var pelnīt. *Lauku Avīze*. 11. lpp.

⁸⁴⁵ Stīvere, L. (1996, 16. janv.). Aitas audzēt nerentējas. *Lauku Avīze*. 20. lpp.

⁸⁴⁶ Randers, I. (1996, 3. sept.). R. Dilba: „Mans pienākums ir radīt iespējas, lai būtu kur pārdot saražoto pienu, gaļu un graudus.” 7. lpp.

⁸⁴⁷ Ruska, R. (1996, 30. aug.). R. Gerkens dāvā lauku skolām. 9. lpp.

⁸⁴⁸ Madalāne, V. (1996, 3. sept.). Dviete – sakoptākais Latgales pagasts. 6. lpp.

⁸⁴⁹ Viļķina, A. (1996, 27. aug.). Alsungā autobusu aizvieto ar tukšiem solījumiem. 6. lpp.

⁸⁵⁰ Turpat.

⁸⁵¹ Grīnbergs, A. (1996, 24. sept.). Aizaugušie mērnīklaiki Sēlpilī. 29. lpp.

⁸⁵² Else, I. (1996, 9. aug.). Noskaidroti vissakoptākie pagasti. 6. lpp.

8.1. tabula

Dzīves laukos reprezentācijas piemēri lauku diskursā „Latvijas Avīzē” 1996. gadā

“Diemžēl šobrīd laukos ir daudz tā saucamo sociālo pabērnu un mums jādomā arī par viņiem. Vienādota un strauja pagastu apvienošana radīs lielas problēmas.”⁸⁵³

“Paredzu, ka lielākie ieguvēji sākumā būs tieši lauku pagastu iedzīvotāji, kuriem mēs, piemēram, organizēsim autobusu satiksmi uz Kandavu. Lauku bērniem, teiksim, Kandavas mūzikas un mākslas skolas nu būs tikpat pieejamas kā pilsētniekiem, arī pašām mācību iestādēm pieaugošās slodzes dēļ būs lielāks labums. Bibliotēku, kino, kultūras namu pasākumu apmeklētāju loks [...] paplašināsies un pašreizējos trūcīgajos apstākļos pavērs plašākas manevrēšanas iespējas. [...] Daudzu pagastveču minstināšanās un pretestība diemžēl izskaidrojama lielākoties ar bailēm zaudēt savus siltos krēslus. Piezvanot uz lielāko daļu pagastu pēcpusdienā, priekšnieku Jūs tur parasti vairs nesastapsiet un viņam jau, taisnību sakot, arī īsti nav ko tur darīt – nav taču naudas, tātad arī iespēju ko mainīt.”⁸⁵⁴

“Es esmu pilsētas zēns, grūti pie klusuma un vienatnes pierast. Allaž esmu pa cilvēkiem burzījies. Tagad reizēm nav ar ko parunāt. Tas ir grūti – aiziet no sabiedrības, no sabiedriskās dzīves. Pārbaudījums bija pagājušā ziema, kad lielais sniegš sasniega. Mājās paliku viens pats – Dzirdra, lai tiktu uz darbu, dzīvoja pa Valmieru. Maizes man pietika trim dienām, pēc tam divas nedēļas iztiku ar kartupeļiem. [...] Telefona mājās nav, cilvēka, ar ko kādu vārdu pārmināt, – arī ne. Kas to nav izjūti, tam grūti iedomāties.”⁸⁵⁵

“Zemes reforma Latvijas laukos atnākusi ar daudzām ekonomiskām, juridiskām un psiholoģiskām problēmām.”⁸⁵⁶

“Ļaudis baidās, ka reformas dēļ viņu dzīves līmenis pazemināsies un pašvaldības darbinieki, sociālā palīdzība, ārsts vai feldšeris vajadzības gadījumā nebūs aizsiedzami. Ne jau katram laukos ir kāds braucamais. Vasarā ceļu vēl var mērot kājām, bet ziemā nošķirtība no pasaules būs nepārvarama. Autobusu satiksme daudzviet ir sliktam un vēstuļu autori netic, ka pēc pašvaldību apvienošanas naudas satiksmes uzlabošanai pietiks.”⁸⁵⁷

Dzīves laukos reprezentācijas piemēri 8.1. tabulā lielā mērā liecina par lauku kā marginālas, problēmās iestigušas teritorijas reprezentāciju. Uz to savā pētījumā norāda arī kultūras un sociālantropoloģe Dace Dzenovska: „Lauki ir sena problēma Eiropas modernitātes vēsturē, kura privilēģējusi pilsētvidi kā vietu, kur notiek politiska, sociāla un ekonomiska attīstība, tādējādi marginalizējot laukus kā atpalikušus un tradicionālus.”⁸⁵⁸ Reizē ar pārmetumiem laukiem un zemniekiem par politisku un ekonomisku reakcionārismu „lauki un lauku dzīvesveids tika romantizēti kā tradīciju, tikuma un pārticības krātuve”, apkopojot pasaules teorētiku viedokļus skaidro Dzenovska.⁸⁵⁹ Šīs pretrunas izteikti vērojamas arī 1996. gada „Lauku Avīzes” lauku diskursā, kurā, salīdzinot ar Trešās atmodas laiku, ir mainījies uzsvars no laukiem – materiālo un garīgo vērtību devējiem – uz vietu, kurā valda nabadzība, nošķirtība no pasaules. Pārmaiņas vērojamas arī laucinieku reprezentācijā – tie vairs nav nepārprotams latvieša ideāls.

⁸⁵³ Zilbers, A. (1996, 2. aug.). Ar pagastiem nevar kā ar bumbiņām – aizgrūst un pieripināt. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

⁸⁵⁴ Andiņš, I. (1996, 2. aug.). Kandavnieki sāk pirmie un paredz izdošanos. 9. lpp.

⁸⁵⁵ Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. 2. lpp.

⁸⁵⁶ Lapsa, T. (1996, 17. sept.). *Ceiruļi vai Āpšu ala*. *Lauku Avīze*. 25. lpp.

⁸⁵⁷ Ancveire, A. (1996, 2. aug.). Administratīvo reformu apspriež klusi. 9. lpp.

⁸⁵⁸ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 21. lpp.

⁸⁵⁹ Turpat. 21.–22. lpp.

8.2.2. Laucinieku morālā pagrimuma diskurs

Lauku iedzīvotāju reprezentācija veido gan pašapziņas, gan – neapmierinātības ar dzīvi diskursus. Otrā pamatā ir pabalstu ilgstošo saņēmēju, no alkohola atkarīgu lauku iedzīvotāju reprezentācija. Laikraksts aktualizē problēmu – laucinieku noslāņošanās. Iespējams, tās iespaidā arī lauku iedzīvotāju reprezentācija avīzē ir tik polarizēta – izteikti negatīva (piemēram, bezmērķīgi alkoholiķi un slinķi) vai pozitīva (piemēram, veiksmīgi zemnieki, kuri attīsta un modernizē saimniecības). Šādas reprezentācijas piemērus esmu apkopojusi 8.2. tabulā.

8.2. tabula

Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemēri „Lauku Avīzē” 1996. gadā

Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemēri 1996. gada „Lauku Avīzē”
“Prāvu ģimene pirms pieciem gadiem uz „pliku” vietu atnāca saimniekot kā parasti lauku cilvēki – Ināra strādāja bērnudārzā par saimniecības vadītāju, Pēteris bija mehāniķis.” ⁸⁶⁰
Raimonds Pauls: “Nesen savā īpašumā Salacas krastā sarīkoju pasākumu – koncertu apkārtnes iedzīvotājiem pilnīgi par brīvu. Jo daudzi nav spējīgi samaksāt pat latu par biļeti! Lats priekš viņiem ir liela nauda. Skatījies uz šiem cilvēkiem, kas nāca uz skolu, kurā kādreiz bija mācījušies, dažs raudāja, un man bija sajūta, ka esmu kaut ko ļoti labu izdarījis, jo tur nekad mūžā nekas nav bijis. Cilvēki ir cietuši, bijuši izsūtīti, par viņiem ir ņirgājušies, daudzi no viņiem to nav izturējuši un palaidušies dzeršanā. Tā ir mūsdienu lauku traģēdija, ko redzam. Mani šodien visvairāk uztrauc nevis tas, kas notiek pilsētās, bet tas, cik viegli ir sakropoļot to tīro Latvijas pamatu – lauku cilvēku. Pie viņa šodien viss ļaunais pielīp visātrāk. Uzskatāmi to redzam dažādos populārās mūzikas sarīkojumos – kādi tur izskatās šie lauku jaunieši. Diemžēl tabletes, dažādu ķīmikāliju ostīšana, alkohols utt. – tas taču viņiem ir pielīpis! Ir sagandēts tas, kas līdz šim laukos bija tīrākais un svētākais.” ⁸⁶¹
“Laikā, kad lauku atdzimšanas veicināšanai trūkstot naudas (un acimredzot arī gribas), to negrib atbalstīt pat netieši caur atbildīgi regulētiem nodokļiem. Tā ir NEJĒDZĪBA [izcēlums oriģ. – K. L.], klaji ciniska nospļaušanās uz zemniecības interesēm. Laikā, kad lauku ļaudis ar lielām pūlēm atjauno savu dzīvi, tiem neparāda nekādu pretimnākšanu, nekādi <i>šā labā</i> daudzpartiju valdība negrib atvieglināt nodokļu nastu, veicināt lauku dzīvojamo un ražošanas ēku celtniecību un līdz ar to lauksaimnieciskās ražošanas atdzīvināšanos.” ⁸⁶²
“Man ir labas maksškeres – spinings utt. Man saka – neatstājiet krastā, jums var nozagt! Vai kādreiz laukos, kur visu māju durvis stāvēja vaļā, kaut ko tamlīdzīgu varēja iedomāties? [...] Es pats saviem līdzekļiem gribēju skolas ēku pie Salacas atjaunot. Pirms gada man atveda stiklus. Otrā dienā to stiklu vairs nebija. Mēs esam paveikuši lielu darbu, lai Salacas krastā uz šīs vecās skolas bāzes izveidotu muzikālu nometni bērniem, bet man jābaidās, vai no tā darba, kas tur ieguldīts, kaut kas paliks pāri. Ziemā es taču tur nebūšu, nevarēšu visam izsekot.” ⁸⁶³
“Tā būtu traģēdija, ja pat dzimšanas vai miršanas reģistrēšanai ļaudīm būtu jābrauc pa puspasauli. Ne jau katram laukos ir mašīna, bet autosatiksmē neregulāra, puse dienas pait, lai tiktu no pagasta laukā.” ⁸⁶⁴
Dzidra: „Daudzi cilvēki ir atraduši no darba. Tas trakais sociālisma periods lielu daļu atradinājis kārtīgi strādāt. Gribētos paņemt palīgus – nav ko ņemt. Viņi gaida tikai naudu, kvalitatīvu darbu pretī nesniedzot. Skādes vairāk nekā labuma. Tad jau vienkāršāk izdarīt pašam.” ⁸⁶⁵
“Nesaprotu, kā vesels bars klimst pa Vaidavas centru, neko nedarīdami, nauda pudelei atrodas, maizei – nesanāk. Un tomēr – lai cik grūti dažreiz izliekas, dzīve nestāv uz vietas, tā palēnām virzās uz priekšu. Cilvēka spēkos ir to darīt skaistāku.” ⁸⁶⁶

⁸⁶⁰ Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. 2. lpp.

⁸⁶¹ Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! 5. lpp.

⁸⁶² Krustiņš, V. (1996, 27. sept.). Netraucējiet lauciniekiem būvēties! *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁸⁶³ Turpat.

⁸⁶⁴ Krauja, V. (1996, 23. aug.). Vietējā vara: vēlēta, iecelta, lieka? 5. lpp.

⁸⁶⁵ Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. 2. lpp.

⁸⁶⁶ Turpat.

8.2. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemēri 1996. gada „Lauku Avīzē”

“Laukos no kolhozu laikiem ir saglabājusies viena īpatnēja lieta. Cilvēks, kuram pašam tagad nav savas saimniecības un iztikšanas, labāk sēd un raud par slikto dzīvi, tomēr strādāt par samaksu pie kaimiņa vai kāda pazīstama neiet, jo to joprojām uzskata par lielu kaunu un negodu. Tieši tā ir arī mūsu pagastā. [...] Taču mani plāni to paplašināt un attīstīt tā arī paliks tikai plāni, ja valdība tik viegli turpinās maksāt bezdarbnieku pabalstus visiem slaistiem un uz laukiem nebūs darbaspēka.”⁸⁶⁷

“Ja Jūs zinātu, cik daudz mums te visādu vajadzību, varbūt arī mati saceltos stāvus! Bet kāda jēga no žēlošanās? Rīga mūsu problēmas neatrisinās. Ja gribam izdzīvot, viss jādara pašiem, un mēs izdzīvosim!”⁸⁶⁸

„Lauku cilvēka stabilākais pamats ir zeme, pie tās tad arī jāturas.”⁸⁶⁹

„Laukos dzīvojošam cilvēkam nav jānodarbojas tikai ar lauksaimniecību. Tiem, kas laukos dzīvos, bet nebūs zemnieki, turpat pagastā jābūt vietai, kur nopelnīt kaut vai 40 – 50 latus papildus iztikai, ko iegūst no piemājas zemes. Jā, zinu, ka laukos šī piepelnīšanās lieta joprojām ir liela problēma. Pie šīm lietām strādā arī pašvaldības, Vides reģionālās attīstības ministrija, Labklājības ministrija. Pagastu, rajonu un reģionu attīstība, cilvēku nodarbinātība – šis ir viens no virzieniem, kur strādāju kopā ar citiem kolēģiem valdībā. Bet tam vajadzīgs laiks.”⁸⁷⁰

„Bērnu sociālos un pagasta [...] dotos pabalstus vecāki „noplītē”, darbu nemeklē vai arī neviens nevēlas viņiem to dot.”⁸⁷¹

„Nedomāju, ka visiem lauku cilvēkiem un lauksaimniekiem kādreiz vispār varētu būt kopīga partija interešu aizstāvībai. Paskatieties, kāda noslāņošana laukos ir notikusi – kādas kopīgas intereses te gan var būt!”⁸⁷²

Lauku iedzīvotāju reprezentācija pārsvarā ir saistīta ar 1) materiālajām grūtībām (piemēram, par to liecina apgalvojumi „lauku ļaudis ar lielām pūlēm atjauno savu dzīvi,”⁸⁷³ „daudzi nav spējīgi samaksāt pat latu par biļeti! Lats priekš viņiem ir liela nauda,”⁸⁷⁴ „ne jau katram laukos ir mašīna,”⁸⁷⁵ u.c.) un 2) morāles lejupslīdi, piemēram, alkohola lietošanu, dzīvošanu uz pabalstiem: „Bērnu sociālos un pagasta papildus dotos pabalstus vecāki „noplītē”, darbu nemeklē vai arī neviens nevēlas viņiem to dot.”⁸⁷⁶ Depresīvu ainu iezīmē atzinums, ka „laukos ir daudz tā saucamo sociālo pabērnu”⁸⁷⁷ un arī reprezentētā lauku iedzīvotāju neticība, ka laucinieku dzīves līmenis kādreiz varētu uzlaboties.⁸⁷⁸

Šādu laucinieku reprezentāciju, visticamāk, ir noteicis 20. gs. 90. gadu vidus konteksts. Jau 90. gadu sākums iezīmēja krasas sociālās pārmaiņas, tostarp, masveidā zuda darbavietas un līdz ar tām – stabilie ienākumi. Dzīvē valdīja neparedzamība un nestabilitāte, kas savukārt daļai cilvēku bija cēlonis turpināt vai sākt lietot alkoholu kā mierinājumu šajā pārmaiņu laikā.⁸⁷⁹

⁸⁶⁷ Randers, I. (1996, 13. sept.). Lielsaimnieks grib nopelnīt normālu dzīvošanu. 2. lpp.

⁸⁶⁸ Bērziņš, V. (1996, 24. sept.). Ekonomikas doktors zemnieka kārtā. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

⁸⁶⁹ Viļķina, A. (1996, 20. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. 2. lpp.

⁸⁷⁰ Randers, I. (1996, 3. sept.). R. Dilba: „Mans pienākums ir radīt iespējas, lai būtu kur pārdot saražoto pienu, gaļu un graudus. 7. lpp.

⁸⁷¹ Viļķina, A. (1996, 23. aug.). Ja pagasts naudu nedos, bērnus uz skolu nelaidīsim. *Lauku Avīze*. 28. lpp.

⁸⁷² Randers, I. (1996, 13. sept.). Lielsaimnieks grib nopelnīt normālu dzīvošanu. 2. lpp.

⁸⁷³ Krustiņš, V. (1996, 27. sept.). Netraucējiet lauciniekiem būvēties! 3. lpp.

⁸⁷⁴ Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! 5. lpp.

⁸⁷⁵ Krauja, V. (1996, 23. aug.). Vietējā vara: vēlēta, iecelta, lieka? 5. lpp.

⁸⁷⁶ Viļķina, A. (1996, 23. aug.). Ja pagasts naudu nedos, bērnus uz skolu nelaidīsim. 28. lpp.

⁸⁷⁷ Zilbers, A. (1996, 2. aug.). Ar pagastiem nevar kā ar bumbiņām – aizgrūst un pieripināt. 9. lpp.

⁸⁷⁸ Ancveire, A. (1996, 2. aug.). Administratīvo reformu apspriež klusi. 9. lpp.

⁸⁷⁹ Cimdiņa, A., Raubiško, I. (2012). *Cilvēks un darbs Latvijas laukos: Sociālantropoloģisks skatījums*. Rīga: Zinātne. 43. lpp.

Ekspresīvi apgalvojumi lauku cilvēku raksturojumā ir Raimonda Paula viedoklī, stāstot par Salacas krastā sarīkotu bezmaksas koncertu:

Skatījos uz šiem cilvēkiem, kas nāca uz skolu, kurā kādreiz bija mācījušies, dažs raudāja, un man bija sajūta, ka esmu kaut ko ļoti labu izdarījis, jo tur nekad mūžā nekas nav bijis. Cilvēki ir cietuši, bijuši izsūtīti, par viņiem ir nīrgājušies, daudzi no viņiem to nav izturējuši un palaidušies dzeršanā. Tā ir mūsdienu lauku traģēdija, ko redzam. Mani šodien visvairāk uztrauc nevis tas, kas notiek pilsētās, bet tas, cik viegli ir sakropoļot to tīro Latvijas pamatu – lauku cilvēku. Pie viņa šodien viss ļaunais pielīp visātrāk. Uzskatāmi to redzam dažādos populārās mūzikas sarīkojumos – kādi tur izskatās šie lauku jaunieši. Diemžēl tabletes, dažādu ķīmikāliju ostīšana, alkohols utt. – tas taču viņiem ir pielīpis! Ir sagandēts tas, kas līdz šim laukos bija tīrākais un svētākais.⁸⁸⁰

Šajā fragmentā ir pretstatīta pilsēta un lauki (kā morālās tīrības avots), pagātne un tagadne, kad lauku jaunatne arī vairs neatbilst tiem ētiskajiem kritērijiem, kādi agrāk tai piemituši. Lauku cilvēku morāles lejupslīde ir apzīmēta ar vārdiem – „lauku traģēdija”. Pauls arī nosauc vēl vienu morāles pārkāpumu laukos – zagšanu – un to pamato ar piemēriem par savu nonākšanu upura lomā.⁸⁸¹

Bezmērķība, bezdarbība ir iezīmes, ko lauku diskursā var attiecināt uz daļu no lauku iedzīvotājiem. Neapmierinātību par to izpaušmēm lauku sadzīvē ir raksturojuši arī paši lauku iedzīvotāji – viņuprāt, „tas trakais sociālisma periods” ļaudis atradinājis strādāt, un zemniekiem tādējādi esot grūtības sarunāt palīgus, jo viņi „gaida tikai naudu, kvalitatīvu darbu pretī nesniedzot”.⁸⁸² Tas saskan ar Trešās atmodas perioda presē aktualizēto tēmu par darba tikuma iespējamo zaudēšanu padomju laikā. Tādējādi turpinās diskursīvā stratēģija laucinieku morālo pagrimumu daļēji pamatot kā padomju mantojumu, publicētajā Paula viedoklī ir arī atsauces uz deportācijām kā vienu no cilvēku morāles salaušanas iemeslu. Zemnieku reprezentācija veido gan pašapziņas, gan arī – neapmierinātības diskursus.

8.2.3. Zemnieku kritikas diskurss

Par zemnieka raksturojumu „Lauku Avīzē” var spriest no apgalvojumiem un argumentiem par zemniekiem kopumā un konkrētu zemnieku reprezentācijas. Lielākā atšķirība no zemnieka raksturojuma Trešās atmodas laikrakstos ir izteiktāka negatīvo iezīmju klātbūtne.

Viens no diskursa atslēgvārdiem ir neapmierinātība: gan paši zemnieki ir vīlušies lauksaimniecības politikā, ierēdņu, piena uzpircēju un citu cilvēku rīcībā, gan citi ir neapmierināti ar pašu zemnieku rīcību. Piemēram, zemniekiem pārmet zināšanu trūkumu, mudina mācīties. Tas

⁸⁸⁰ Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! 5. lpp.

⁸⁸¹ Turpat.

⁸⁸² Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. 2. lpp.

gan lielākoties ir politiķu vai valsts iestāžu darbinieku atzinums, piemēram, rosinot apmācības, pēc kurām izsniegt sertifikātus, kas ļautu pretendēt uz kredītu. „Lauku Avīzē” publicēts toreizējā zemkopības ministra Alberta Kaula uzskats, ka “apmēram 70 procentiem zemnieku trūkst elementāru zināšanu zemkopībā. Tāpēc [...] esot jāsāk ar ābece patiesību noskaidrošanu”.⁸⁸³ Vārdu savienojuma “ābece patiesība” izmantojums apzīmē nepieciešamību zemniekiem apgūt vismaz pamata zināšanas savā jomā, pieņemot, ka viņi nav lietpratīgi un, iespējams, strādā nekvalitatīvi. Zemnieku pasivitāte izglītoties uzsvērtā vairakkārt: „Ir lieliska iespēja iegūt agronomu, agroķīmiķu, zootehniķu un citu speciālistu padomus, turklāt par velti, taču daudzi zemnieki ir pārāk kūtri un šo izdevību neizmanto.”⁸⁸⁴

Iepretim citas publikācijas atklāj zemnieku vēlmi apgūt visu jauno: „Mēs visi – gan paši, gan bērni – mācāmies katru dienu. Gan no grāmatām, gan no praktiskā darba.”⁸⁸⁵ Tāpat arī izskan zemnieku secinājums, ka apmācības jaunas zināšanas nesniedz.⁸⁸⁶ Tādējādi lauku diskursā neizbēgamas ir pretrunas, kas liecina par dažādu viedokļu iekļaušanu avīzes saturā un arī dažādu lauku iedzīvotāju atainojumu.

Lai gan avīzes saturā zemnieks reprezentēts kā „konservatīvisma aprindu balsts”,⁸⁸⁷ ne vienmēr lauku diskursā uz viņu attiecināma individualitāte un viensētu savrupība. Citi piemēri sniedz argumentus lauku cilvēku savstarpējo attiecību siltumam, kuru savos darbos ir izcēlis publicists Ēriks Hānbergs.⁸⁸⁸ Turklāt konservatīvismu apstrīd raksti, kuros reprezentēta zemnieku saimniecību modernizācija – vai tas būtu herbicīdu smidzinātājs no Holandes,⁸⁸⁹ baseins ar maināmu ūdeni pie pirts,⁸⁹⁰ jauna kalte vai saimniecības stratēģija kopumā – „paplašināšana un attīstība”⁸⁹¹. Saimniecību veiksmīga attīstība nesaskan ar zemniekiem piedēvēto zināšanu trūkumu (vairāk piemērus lauku un zemnieku saimniecību izaugsmes raksturojumam sk. 7. pielikumā).

⁸⁸³ Kālis, J. (1996b, 26. janv.). Alberts Kauls aicina izglītēt zemniekus. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁸⁸⁴ Else, I. (1996, 24. sept.). Pagasta bēdu nogādātājs līdz Rīgai. *Lauku Avīze*. 24. lpp.

⁸⁸⁵ Grīnbergs, A. (1996, 17. sept.). Putras laiks ir beidzies. 2. lpp.

⁸⁸⁶ Piemēram: „Prāvi visu mūžu laukos dzīvojuši, tāpēc, uzsākot saimniekošanu, paļāvušies uz savu pieredzi. Taču tagad, ar smago darbu ķepurojoties virs ūdens un cīnoties par savas saimniekošanas ienesīgumu, abi atzīst, ka bez speciālista padoma neiztikt, taču ar vienu piebildi. Ināra pavasarī braukusi uz zemnieku mācībām, taču, roku uz sirds liekot, viņa saka – cik gudra aizbraukusi, tik gudra arī mājās atbraukusi.” Viņa saka: „To, ko mums, sabraukušajiem zemniekiem, kā lielu brīnumu pastāstīja, to mēs visu jau zinājām. Jo visa padomu realizācija apstājas pie naudas vajadzības.” Sk.: Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. 2. lpp.

⁸⁸⁷ Līcītis, E. (1996, 19. janv.). Grīgs un zemnieki noliek mēslu dakšas. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁸⁸⁸ Piemēram, sk.: Hānbergs, Ē. (1989). *Tepat līdzās un ļoti, ļoti tālu*. 8. lpp.

⁸⁸⁹ Grīnbergs, A. (1996, 17. sept.). Putras laiks ir beidzies. 2. lpp.

⁸⁹⁰ Kālis, J. (1996, 13. aug.). Lielgruntnieks Vadonis. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁸⁹¹ Zilbers, A. (1996, 27. sept.). Uzņēmējiem pašiem jāveido valsts saimnieciskā politika. 2. lpp.

Vēl viena pretruna lauku diskursā attiecas uz zemnieka (ne)vēlēšanos vai (ne)prasmī sadarbīties ar citiem lauksaimniekiem. Rerezentēti gan piemēri, kad zemniekiem bijis grūti vienoties, kurš pirmais brauks savā tīrumā ar kopīgi iegādāto kombainu,⁸⁹² gan savstarpēji izpalīdzīgi kaimiņi, kas viens otram palīdz ikdienā un arī siena un kartupeļu novākšanas talkās (sk. 8.3. tabulu).

8.3. tabula

Kaimiņu savstarpējās izpalīdzības piemēru reprezentācija „Lauku Avīzē” 1996. gadā

Kaimiņu savstarpējās izpalīdzības piemēru reprezentācija 1996. gada “Lauku Avīzē”
“Mums ir laimējies ar kaimiņiem – nav problēmu savstarpēji izlīdzēties ar tehniku, kas vienam ir, bet otram nepieciešama.” ⁸⁹³
“Kad Prāvi uz “Pakalniem” pārcēlušies, Ināra Dievu lūgusi – lai kaimiņi būtu labi cilvēki. Lūgšanas uzklautas. Prāvi kaimiņiem izpalīdz ar tehniku, savukārt siena talkās pie Prāviem sanāk ap cilvēku divdesmit un ved sienu šķūnī, ka put vien. Tāpat arī rudenos kartupeļu talkās. Pēc tam gan jāuztaisot labs mielasts un jāizkurinot pirts. Bet, kad uznāk ziema un sniegs nepārstāj snigt dienām, Pēteris sēžas savā buldozerā un ne tikai kā pagasta deputāts vai Medņevas mednieku kolektīva vadītājs, bet arī kā gādīgs saimnieks iztīra arī kaimiņiem ceļus.” ⁸⁹⁴
“Mēs te tīri labi „kooperējamies” un viens otru “piesedzam” ar kaimiņu – arī uzņēmīgu cilvēku. Mūsu spēkos šoruden būtu iesēt daudz vairāk – vismaz 50 ha ziemāju, jo graudu cena tagad laba.” ⁸⁹⁵

Līdzīgi kā lauku diskursā lauku iedzīvotāji ir reprezentēti polarizēti. Arī vārdam „zemnieks” „Lauku Avīzē” nav homogēna izpratne:

Ir jāpalielina konkurētspējīgo zemnieku, uzsveru, konkurētspējīgo, subsidēšana. Nav runa par kuru katru. Nekur pasaulē valsts neatbalsta nespējīgu zemnieku, kas ir sliņķis, dzērājs, nemākulis. Diemžēl mums ir diezgan daudz tādu. Jo zemes reformā nemeklējām saimniekus, bet meklējām īpašniekus! Un atradām otrās un trešās paaudzes mantiniekus, kuri nepazīst zemi, kuri tajā caur renti vai pārdošanu redz vienīgi naudas āderi. Atbrauc pie manis tāds potenciāls jauns zemes īpašnieks. Es viņam prasu, nu cik tad tas hektārs liels. Simts reiz simts metri, vai ne? Bet viņš to nezina. Pat nojēgas nav, kas ir hektārs...⁸⁹⁶

Arī Trešās atmodas perioda presē izskanēja bažas, ka jaunajiem zemniekiem ir par maz pieredzes, trūkst materiālo resursu un zināšanu veiksmīgai individuālajai saimniekošanai, taču lauku diskursā dominēja pozitīvais uzskats par zemniekiem kā lauku un tradicionālās zemkopības atdzīvinātājiem. 1996. gada „Lauku Avīzē” atmodas perioda saviļņojums ir zudis, līdz ar to arī spilgtāk un asāk izpaužas zemnieku kritika. Toreizējā neziņa par nākotnes apstākļiem ir pārvērtusies konkrētā izpratnē par sarežģīto situāciju laukos un daļas zemnieku nepiemērotību darbam lauksaimniecībā.

⁸⁹² Viļķina, A. (1996, 9. janv.). ...un kad kājāmgājējs autobusā tiek. *Lauku Avīze*. 25. lpp. Par zemnieku kooperāciju un viņu argumentiem sk. arī: Zilbers, A. (1996, 27. sept.). Uzņēmējiem pašiem jāveido valsts saimnieciskā politika. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁸⁹³ Else, I. (1996, 6. aug.). „Silkalnos” teic baldriānu un raudeni. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

⁸⁹⁴ Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. 2. lpp.

⁸⁹⁵ Randers, I. (1996, 13. sept.). Lielsaimnieks grib nopelnīt normālu dzīvošanu. 2. lpp.

⁸⁹⁶ Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. *Lauku Avīze*. 28. lpp.

Jāpiebilst, ka zemnieku reprezentācija veido ne tikai pašapziņas, bet arī neapmierinātības ar dzīvi diskursu. Piemēram, par to liecina zemnieka pašrefleksija „mulķa zemnieks”.⁸⁹⁷ Visticamāk, tā lietota ironiski – ar nolūku raksturot politiķu, dzirnavnieku un citu ne-zemnieku iespējamo skatījumu uz zemniekiem. Lauku diskursā pirmo (bez)darbība ir norādīta kā cēlonis nepiepildītām cerībām un neveiksmēm, tādējādi politiķi un tirgotāji nosaukti kā lauku pretinieki.

8.2.4. Vilšanās lauksaimniecībā diskurss

„Lauku Avīzes” veidotajā lauku diskursā (de)romantizācija ir vērojama arī lauksaimniecības reprezentācijā. Jau Trešās atmodas presē izskanēja bažas par individuālās zemniecības nākotni, tomēr tām pretstatā bija reprezentēts zemnieku entuziasms un apņēmība. Taču 1996. gadā žurnālisti novērojuši, ka Apes domes priekšsēža balsī “vairs nesaklausā tikai pirms pāris gadiem dzirdēto optimismu. [...] Tās gruntīgākās Apes zemnieku saimniecības, kuras vēl pirms pāris gadiem mēģināja ražot lauksaimniecības produkciju, nu pašķīdušas”.⁸⁹⁸

Lauku diskursā pretrunīgas atbildes ir arī uz jautājumu, vai lauksaimniecībai ir jābūt lauku iedzīvotāju galvenajai nodarbei. No vienas puses, lauksaimniecība atainota kā laucinieku vienīgais iztikas avots (par to liecina pagasta priekšsēdētāja apgalvojums, ka daudziem piena nodošana ir vienīgais ienākums).⁸⁹⁹ No otras puses, avīzē izskan arī viedokļi, ka „laukos dzīvojošam cilvēkam nav jānodarbojas tikai ar lauksaimniecību”.⁹⁰⁰ Tiesa, ar piebildi, ka laukos ir problemātiski piepelnīt 40–50 latus iztikai paralēli tam, ko var iegūt no piemājas zemes.⁹⁰¹

Rakstos par lauku problēmām zemnieku sajūtu izteikšanai nereti tiek lietots vārds “izmisums”, kas apzīmē pilnīgu bezcerību un nespēju mērķtiecīgi rīkoties.⁹⁰² Tāpat jānorāda arī vārda “haoss” izmantojums publikācijās, piemēram, iztirzājot saspīlētās attiecības starp zemniekiem un piena uzpircejiem, kas nav samaksājuši tā dēvēto “piena naudu”⁹⁰³ vai neskaidrību ar zemes komisiju darbu un zemes īpašumiem.⁹⁰⁴ Šāda pārmaiņu procesu lingvistiskā izteiksme liecina par reprezentētās neziņas pāraugšanu sarežģītāk risināmās problēmās.

⁸⁹⁷ Viļķina, A. (1996, 19. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. 2. lpp.

⁸⁹⁸ Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Ape – neizmantoto iespēju mazpilsēta. *Lauku Avīze*. 31. lpp.

⁸⁹⁹ Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Ape – neizmantoto iespēju mazpilsēta. 31. lpp.

⁹⁰⁰ Randers, I. (1996, 3. sept.). R. Dilba: „Mans pienākums ir radīt iespējas, lai būtu kur pārdot saražoto pienu, gaļu un graudus. 7. lpp.

⁹⁰¹ Turpat.

⁹⁰² Kostanda, O. (1996, 9. janv.). Vai valdība atbalstīs zemniekus? *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁹⁰³ Grīnbergs, A. (1996, 3. janv.). Jēkabpils “krūmu piens”. *Lauku Avīze*. 13. lpp.

⁹⁰⁴ Grīnbergs, A. (1996, 24. sept.). Ar ušņu duramo. *Lauku Avīze*. 29. lpp.

Pretrunīgi reprezentēta arī lauksaimniecības rentabilitāte – avīzē ir iekļauti gan saimnieku apgalvojumi, ka „ar labām govīm var pelnīt,”⁹⁰⁵ gan aitu audzētāju sūrošanās, ka „aitas audzēt nerentējas”⁹⁰⁶ u.tml. Publicēts kāda lauku iedzīvotāja viedoklis, ka viņš uz laukiem ir pārcēlies ar domu kļūt par zemnieku un iegādājies arī visu nepieciešamo tehniku, taču

pārliecinājies, ka tas neatmaksājas un ka agrāk vai vēlāk lielai daļai tagadējo zemnieku būs jāpārorientējas uz citiem peļņas avotiem. Šobrīd tie, kas uzsākuši nodarboties ar lauksaimniecību, nogaida, cerot, ka stabilizēsies valsts politika laukos un ka viņi varēs uzelpot. Laucinieki dzīvo ar to, ko saražo savā saimniecībā, nerēķinot, cik grūti un dārgi tas nāk. Taču pamazām nāks apjauta, ka laukos vajadzīgas dažādas profesijas un nodarbes, izglītība un prasmes.⁹⁰⁷

Vilšanās apakšdiskursu pastiprina arī brīdinājums par nākotni: „Latvijas lauksaimniecībai tuvojas nopietna krīze”,⁹⁰⁸ “šķirnes lopu audzēšanas darbs tiks sagrauts”⁹⁰⁹ u.tml. Izskan pat bažas, ka zemnieki varētu izzust kā sabiedrības slānis.⁹¹⁰ Krīzes pamatojumam izmantoti ne tikai emocionāli, bet arī racionāli argumenti par tehnikas nolietošanu utt. Tas vēl vairāk pastiprina šo apgalvojumu spēku.

Jāatzīmē arī avīzē publicētie viedokļi par zemes īpašnieka/saimnieka būtību un mazajām zemnieku saimniecībām. 1996. gadā lauku diskursā jau parādās aizmetņi vēlākā periodā raksturīgai tendencei – nošķirt lielās zemnieku saimniecības no mazajām, pēdējās uzlūkojot kā nerentablas, nekonkurētspējīgas un tādējādi valstij ne tik derīgas kā lielās saimniecības. Trešās atmodas perioda presē par latviešu tautai nepieciešamām atzina visas individuālās saimniecības laukos, jo galvenokārt to esamību saistīja ar latviešu tradicionālā dzīvesveida atdzīvināšanu, par ideālu uzlūkojot 20. gs. 20. un 30. gadu Latviju. Savukārt 1996. gadā ir noticis zemnieku saimniecību dalījums, priekšplānā izvirzot ne vairs identitātes, tradīciju aspektu, bet galvenokārt – ekonomisko faktoru. Par to liecina 8.4. tabulā apkopotie piemēri.

⁹⁰⁵ Ruska, S. (1996, 24. sept.). Ar labām govīm var pelnīt. 11. lpp.

⁹⁰⁶ Stīvere, L. (1996, 16. janv.). Aitas audzēt nerentējas. 20. lpp.

⁹⁰⁷ Briede, Z. (1996, 27. aug.). Visvairāk latvietim kaitē bezdarbība. 24. lpp.

⁹⁰⁸ Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grīnovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. 28. lpp.

⁹⁰⁹ Šmugā, I. (1996b, 23. janv.). Lopkopības pārraugi Madonā gaida subsīdijas. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁹¹⁰ Leiškalns, P. (1996, 5. janv.). Lauksaimniecības subsidēšanai ieplānoti tikai 8,9 miljoni latu. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

Zemnieku saimniecību atšķirību reprezentācija „Lauku Avīzē” 1996. gadā

Zemnieku saimniecību atšķirību reprezentācija „Lauku Avīzē” 1996. gadā

“Ir jāpalielina konkurētspējīgo zemnieku, uzsveru, konkurētspējīgo, subsidēšana. Nav runa par kuru katru. Nekur pasaulē valsts neatbalsta nespējīgu zemnieku, kas ir sliņķis, dzērājs, nemākulis. Diemžēl mums ir diezgan daudz tādu. Jo zemes reformā nemeklējām saimniekus, bet meklējām īpašniekus! Un atradām otrās un trešās paaudzes mantiniekus, kuri nepazīst zemi, kuri tajā caur renti vai pārdošanu redz vienīgi naudas āderi. Atbrauc pie manis tāds potenciāls jauns zemes īpašnieks. Es viņam prasu, nu cik tad tas hektārs liels. Simts reiz simts metri, vai ne? Bet viņš to nezina. Pat nojēgas nav, kas ir hektārs...”⁹¹¹

“Esmu apsekojis kādas četrpadsmit zemnieku saimniecības Zemgales novadā. Tās pieder īpašniekiem, kuri nekad nespēs būt īsti saimnieki. Viņiem tur valda naturālā saimniecība. Tur divas trīs govīs, lieli lauki nezālēm aizlaisti.”⁹¹²

“Vairs nekad nedrīkstam veidot zemnieku *piespiedu kārtā, kampaņveidīgi*. Līdz šim diemžēl tā ir noticis. Varbūt tagadējo sarežģījumu dziļākā būtība ir ne tik daudz izsaimniekotajos kompleksos un neapsētajos laikos, bet tieši tur, kur atjaunotās valsts pirmajos gados zemniekus veidojām faktiski piespiedu kārtā. Valdības solījumu dēļ cilvēki laukos “saskrēja” visdažādāko motīvu dēļ, bet īstenībā ne jau visi pat pašā sākumā ir gribējuši kļūt par zemniekiem un labiem saimniekiem. Tagad, manuprāt, arī tā būtu liela kļūda, ja, pieņemsim, valdība dabūtu “lētu” naudu priekš aizdevumiem visiem zemniekiem, lai tikai viņus par katru cenu laukos paturētu. To naudu visi jau gan gribētu, bet cik paliktu par īstiem saimniekiem?”⁹¹³

“Zemnieks, kurš, kā nu var, cīnās ar divām trim gotiņām, nav nekāds preču ražotājs, taču citu ienākumu viņam arī nav. Ja pagastā jau tagad būtu iespēja piepelnīties, tā būtu izeja un mums atliktu pateikt: izvēlies – strādāt pagastā vai cīnīties tālāk ar lopiņiem. Bet to darba vietu jau pagaidām laukos nav un tādēļ jau tā nepietiekamo atbalsta budžetu novirzīt tikai preču ražotājiem nevar. Eiropas Savienības dotācijas saņem arī par ainavas kopšanu un dzīvošanu laukos, kā arī piemaksā pārstrādātājiem, lai zemnieka precī vienmēr ņem par labu cenu. Arī mums šajā ziņā būs vien “jālavierē” kaut kur pa vidu.”⁹¹⁴

Neapmierinātības ar dzīvi diskursa viena no plašākajām daļām ir zemnieku un citu lauku iedzīvotāju vilšanās politiķu un ierēdņu darbā. Ir nosaukti arī citi pretinieki – lielie tirgi. Tabulas veidā apkopotos piemērus sk. 8. pielikumā. To var apzīmēt kā „mēs-viņi” diskursu izteiktā pretnostatījuma dēļ. „Viņi” ir politiķi, ierēdņi, birokrātija, Rīgas kungi vai Rīga kopumā, bet „mēs” – lauku iedzīvotāji, zemnieki, kuriem avīzes veidotajā lauku diskursā politiķu un ierēdņu neizdarība, neprasme un zināšanu trūkums traucē pilnvērtīgi strādāt. Dažkārt tā reprezentēta kā teju tīša kaitniecība lauku attīstībai un to iedzīvotājiem vai – apgrūtinājums lauciniekiem. Piemēram, to raksturo vārdu savienojums „ierēdņu rekets”.⁹¹⁵

Zīmīgi, ka tieši šo neapmierinātības diskursa daļu raksturo ļoti ekspresīva valoda – intervēto, aptaujāto cilvēku citātos, viedokļos par zemnieku saimniecības nākotni, lauksaimniecības ministra vai premjera darbu. Lauku iedzīvotāju kritika veltīta ne tikai „Rīgas gudriniekiem” kopumā, bet arī konkrētiem politiskajiem spēkiem, kas “tik izdeva kasetes un

⁹¹¹ Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. 28. lpp.

⁹¹² Turpat.

⁹¹³ Randers, I. (1996, 3. sept.). R. Dilba: „Mans pienākums ir radīt iespējas, lai būtu kur pārdot saražoto pienu, gaļu un graudus. 7. lpp.

⁹¹⁴ Turpat.

⁹¹⁵ Muktopāvela, L. (1996, 9. aug.). „Vecgulbenē” ar žurku ķeršanu viss mierīgi. *Lauku Avīze*. 6. lpp.

kompaktdiskus, rīkoja saviesīgus pasākumus Mežaparkā, slavināja sevi dārgos reklāmrakstos”.⁹¹⁶ Par strikto politiķu un lauku iedzīvotāju nošķirumu liecina vārdu “apakšas” un “augšas” lietojums. Arī citos rakstos pēdējie nievājošā nozīmē saukti par “gudriniekiem”, “kungiem”, viņu atrašanās vieta – “augstas tribīnes”⁹¹⁷ u.tml. Kontrastu piešķir arī miljonu un saviesīgu pasākumu pretstatījums laucinieku dzīvei, kas „jāpacieš”.⁹¹⁸ Piemēram, avīzē publicēts intervētās sievietes pārspriedums par bankas “Baltija” bankrota sekām:

Tie daudzie Rīgas gudrinieki, kuri tagad tēvišķi pamāca, ka nevajadzējis naivi cerēt uz lielajiem procentiem, lai tur muti ciet, tāpēc, ka daudzviet laukos – arī Ape ir viena no tām – citu banku nemaz nebija! [...] Mēs te, apakšā, vēl kādu laiku arī varētu paciesties, bet neviens jau nav akls, redzot, kā augšas dzīvo pa Rīgu, kur un kā apkārt braukā un ballējas – nūdien, pacietības mērs iet pāri. Ja paciesties, tad visiem.⁹¹⁹

Avīzes saturā arī ierēdņu darbs izpelnās žurnālistu un intervēto cilvēku kritiku. Piemēram, laikrakstā publicētas kāda lauku iedzīvotāja žēlabas, ka Rīgā neizdodas nokārtot nevienu jautājumu, jo viņu viens ierēdnis sūta pie nākamā. Tāpēc viņš retoriski jautā, cik vēl ilgi nodokļu maksātājs turpinās būt “muļķis”.⁹²⁰

Šāds laucinieku un politiskās elites attiecību raksturojums avīzē, iespējams, liecina par laucinieku kā politiķu un ierēdņu upuru pašpozicionējumu. Šo reprezentāciju veido avīzē publicētie gan lauku iedzīvotāju, gan opozīcijas deputātu komentāri, piemēram, iedzīvotāju attieksmi pret valdību nosaucot par “uzticības paliekām”.⁹²¹ Tiesa, arī citviet laikraksta saturā zemnieki reprezentēti kā vājāki, aizsargājami, piemēram, apgalvojumā, ka „vajadzīgs zināms mehānisms zemnieka aizsardzībai”.⁹²²

“Lauku Avīze” lasītājus rosina aizdomāties par iespējamo lauku un zemniecības izzušanu, vainu daļēji saskatot politiķu un ierēdņu lēmumos un (bez)darbībā, kas kavē lauksaimniecības attīstību. Piemēram, avīzē pārstāvēts uzskats, ka lauksaimniecības „stāvokli pasliktina neskaidrības valdības politikā un no tā izrietošā neziņa par nākotni”.⁹²³

⁹¹⁶ Eglīte, S., Viļķina, A., Grīnbergs, A., Zilbers, A., Kozlovska, L. (1996, 23. janv.). Uz ko cer zemsavieši un zemnieki? *Lauku Avīze*. 30. lpp.

⁹¹⁷ Rozentāls, A. (1996, 23. janv.). Par laukiem – tād par Latviju. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁹¹⁸ Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Premjeru gaidām, premjeru jautājam. *Lauku Avīze*. 31. lpp.; Eglīte, S., Viļķina, A., Grīnbergs, A., Zilbers, A., Kozlovska, L. (1996, 23. janv.). Uz ko cer zemsavieši un zemnieki? 30. lpp.; Rozentāls, A. (1996, 23. janv.). Par laukiem – tād par Latviju. 3. lpp.

⁹¹⁹ Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Ape – neizmantoto iespēju mazpilsēta. 31. lpp.

⁹²⁰ Serdāns, V. (1996, 23. janv.). Šķēle runāja *smagi*. *Lauku Avīze*. 8.–10. lpp.

⁹²¹ Kostanda, O. (1996, 9. janv.). Vai valdība atbalstīs zemniekus? 3. lpp.

⁹²² Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. 28. lpp.

⁹²³ Boruks, A. (1996, 17. sept.). Baltijas kopīgais lauksaimniecības tirgus. *Lauku Avīze*. 7. lpp.

Zemnieka darba neprognozējamību un atkarību no valsts lauku politikas ilustrē šis publicētais zemnieces stāsts:

Izdevumu un ieņēmumu lati taču ir jāierēķina vēl pirms katras darīšanas, bet šādi nemitīgi un pēkšņi grozījumi vienā brīdī līdz šim ienesīgu nozari vai pat visu saimniecību var izputināt! Kā mums izgāja ar bullēniem? Tiklīdz vienu 470 kilogramus smagu skaistuli biju aizvedusi uz kombinātu, piepeši paziņoja, ka subsidēšot vairs tikai virs 500 kilogramiem smagos, bet, kad nodevu nākamo, izdzirdu: vispār nekādu piemaksu par gaļas lopiem vairs nebūs... Piedevām visas pārmaiņas izdarītas ar atpakaļejošiem datumiem. Es saprotu, ka Zemkopības ministrija ar ciltsdarba subsīdiju latiņas pacelšanu it kā „spiež” uz govju skaita palielināšanu un prāvāko saimniecību atbalstīšanu, taču [...] arī nelielajās saimniecībās, kur tikai dažas gotiņas, ar mokām „iešūpinātais” ciltsdarbs bija mūža darbs, kuram tagad tiek izrauts pamats no kājapakšas. [...] Es pati, protams, ar ciltsdarbiem ņemšos, lai arī nepiemaksā ne graša – jo zinu, ka vairāk labuma būs no ražīgām govīm. Bet vai citi zemnieki arī būs līdzīgos uzskatos?⁹²⁴

Neapmierinātību ar neparedzētu valsts politikas vai piena, graudu uzpircēju plānu maiņu, solījumu neturēšanu jau tā grūti prognozējamajā lauksaimniecības nozarē akcentē arī citas publikācijas.⁹²⁵ Starp zemnieku pretiniekiem nosaukti arī lielie tirgi, no kuriem zemniekus „dzenot ārā vai vispār nelaižot iekšā.. [...] Zemnieks Rīgas tirgū nav vēlams un ieredzēts. Ne no tirgus vadības vai valdības, bet gan no uzpircēju un pārpircēju puses”.⁹²⁶ Šiem apgalvojumiem un to argumentiem ir raksturīga zemnieka pašpozicionēšanās upura lomā, nosaucot pāridarītājus.

Kopumā lauku diskurss 1996. gada „Lauku Avīzē” atšķiras no tā, kādu to veidoja Trešās atmodas perioda preses izdevumi. Lauki reprezentēti pretrunās un pārmaiņu procesos: laikraksta saturā ir kā zemnieku saimniecību veiksmes stāsti, tā teju izputējušu laucinieku vilšanās lauku politikā un zemniecībā kopumā. Ja atmodas perioda presē zemnieka reprezentācijā vairāk bija vērojama arī sociālās atmiņas reprezentācija, uzsverot zemnieka nozīmi, lomu latviešu identitātē, tad 1996. gada avīzē zemnieka raksturojums vairs nav tik pārliecinoši attiecināms uz pašapziņas diskursu – laucinieku un zemnieku problēmu atainojumā kritiskāk izvērtēti arī paši zemnieki un laucinieki. Tāpat vērojamas pārmaiņas lauku lomas izpratnē – pretēji Trešās atmodas laikam, kad avīzēs lauki tika uzlūkoti kā glābēji un izskanēja aicinājumi uz tiem pārcelties dzīvot, 1996. gada „Lauku Avīzes” veidotajā lauku diskursā tie ir reprezentēti arī kā dzīvošanai nelabvēlīga vide, attiecinot nabadzību, nošķirtību no pilsētas, satiksmes problēmas, arī lauku iedzīvotāju morāles panīkumu.

Tādējādi lauku (de)romantizācijas diskursa galvenie apakšdiskursi – pašapziņas un neapmierinātības ar dzīvi – nav krasā pretstatā viens otram, bet vietām saplūst un pārklājas

⁹²⁴ Andiņš, I. (1996, 30. aug.). Kurzemes „šveicieši” ceļā starp Kurzemi un Šveici. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

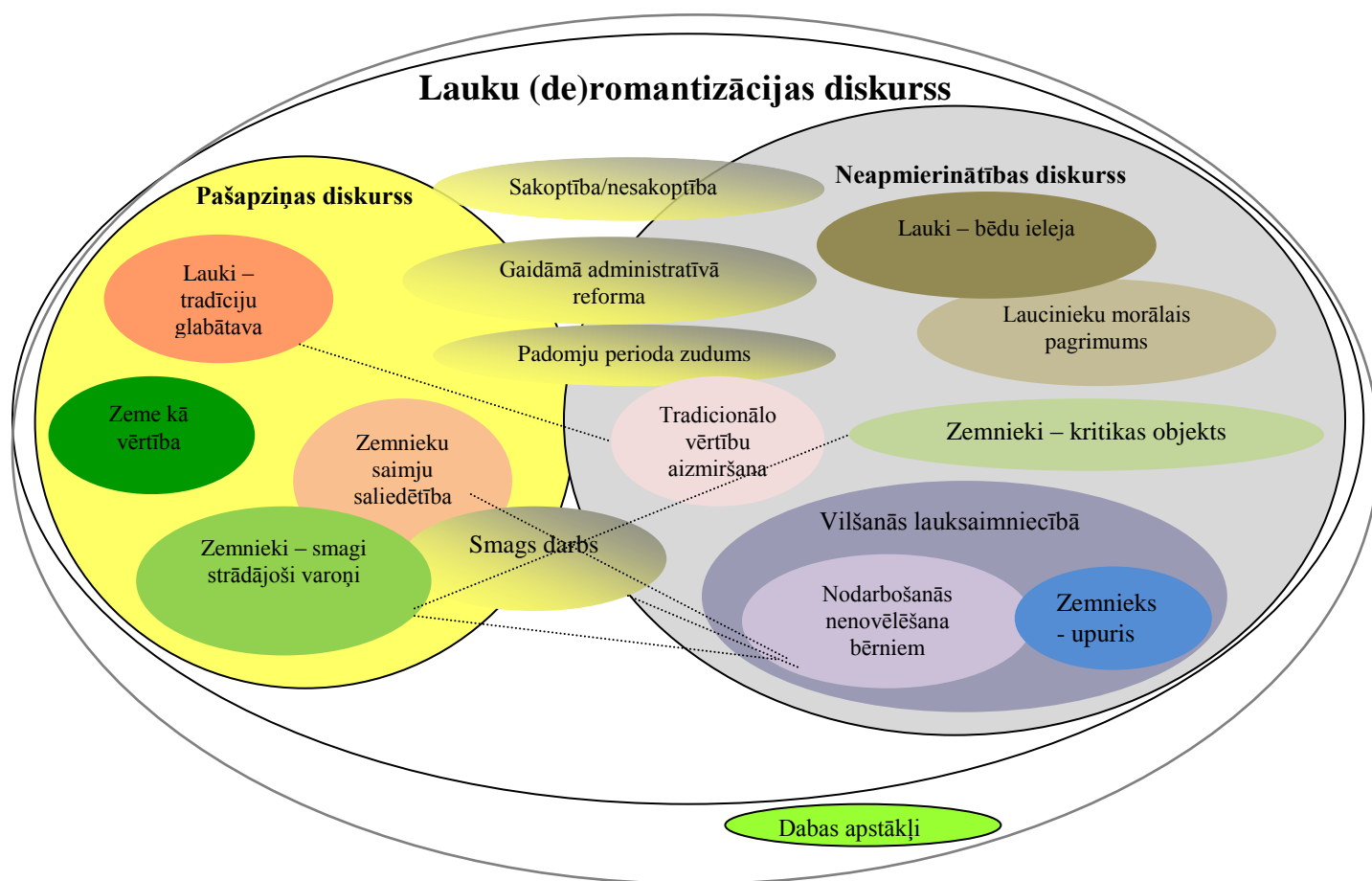
⁹²⁵ Piemēram, „Februārī ar „Dobeles dzirnavnieku” slēdzu līgumu par graudu piegādi ar orientējošo cenu līdz Ls 100 par tonnu. Tagad, ražas novākšanas laikā, runa iet par 90 latiem tonnā. Zemniekam vajag naudu, par ko sēt ziemājus, un viņš savu darbu vienkārši atdod, nevis pārdod.” Sk.: Viļķina, A. (1996, 19. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. 2. lpp.

⁹²⁶ Turpat.

(sk. 8.1. att.). 1996. gada lauku diskursa galvenā iezīme – lauku pašapziņas diskursa pakāpeniska izplēnēšana (bet joprojām zināmā mērā saglabājot savu aktualitāti). Priekšplānā nāk lauku cilvēku vilšanās reprezentācija, kas ir kā sekas atmodas gadu ilgām un cerībām, kuru paspīlgtināšanā un lauku pašapziņas komunikācijā piedalījušies preses izdevumi iepriekšējā analizētajā periodā. To ilustrē arī kāda zemnieka teiktais „Lauku Avīzes” intervijā 1996. gadā:

Gribu „iemest akmentiņu” arī jūsu avīzes „dārziņā” par vēl neseno zemes mīlestības apjūsmošanu: iet vecītis aiz zirdziņa ar arklu – ak, cik tas ir labi! Bet es jums atklāti pateikšu – ja es šodien atrastu vietu, kur varētu vairāk nopelnīt un dzīvot kopā ar ģimeni, jau rītdien pat turp aizietu un te pārdotu visu – tehniku, lopus, saimniecību, ēkas māju...⁹²⁷

Nākamajā nodaļā izklāstīšu pētījuma rezultātus par „Lauku Avīzes” veidoto lauku diskursu no 2004. līdz 2007. gadam. Publiskajā telpā Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā raisīja daudz diskusiju, tostarp, arī par lauk un lauksaimniecības tagadni un nākotni. Arī laikraksta radītajā lauku diskursā ir pretrunas un vēl spilgtāk izpaužas 1996. gada lauku diskursa iezīmes.



8.1. att. Lauku (de)romantizācijas diskurss „Lauku Avīzē” 1996. gadā

⁹²⁷ Randers, I. (1996, 13. sept.). Lielsaimnieks grib nopelnīt normālu dzīvošanu. 2. lpp.

9. LAUKU PRAGMATISMA UN REROMANTIZĀCIJAS DISKURSS “LATVIJAS AVĪZĒ” (2004–2007)

Iepriekšējās divās pētījuma rezultātu izklāsta nodaļās raksturoju lauku diskursu presē 20. gs. nogalē – Trešās atmodas gados un 1996. gadā. Šajā nodaļā apkopotie rezultāti⁹²⁸ atklāj dienas laikraksta „Latvijas Avīze” veidoto lauku diskursu vēl vienu pārmaiņu laikā, kad Latvija pievienojās Eiropas Savienībai. Tā rezultātā Latvijas laukiem pilnā mērā saistoša kļuva Eiropas Savienības lauksaimniecības politika, pieauga iespēju, risku un konkurences apjoms. Arī pats laikraksts piedzīvoja pārvērtības – 2003. gada decembrī mainīja iepriekšējo nosaukumu „Lauku Avīze” un kļuva par dienas avīzi (plašāk par to sk. 4.2. apakšnodaļā).

Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā „Latvijas Avīzes” veidotais lauku diskurss ir saglabājis pretrunas – pēc lauku (de)romantizācijas diskursa turpinās lauku reprezentācija no pragmatiskā skatu punkta, jeb lauku un lauksaimniecības nozīmi saskatot tikai tiktāl, cik tie sniedz praktiskus ieguvumus. Bet laikraksta saturā atkal ir vērojama lauku romantizācija, par ko liecina apgalvojumi un argumenti par lauku garīgo vērtību un nozīmi latviešu identitātē.

Nereti šie abi pretrunīgie diskursi pārklājas un to robežas ir neskaidras, tāpēc rezultātu skaidrojumā tos analizēju nevis atsevišķās nodaļās, bet kopā pa apakštematiem, kuros visvairāk izpaužas šo abu diskursu līdzāspastāvēšana. Lauku diskursa pamatā 2004.–2007. gadā ir lauku, lauksaimniecības un zemnieku reprezentācija. Tā turpina 1996. gada tendences, bet ir arī jauni diskursa aspekti citādo sociālekonomisko apstākļu dēļ.

9.1. Lauksaimniecības – dzīvesveida un biznesa – diskursi

„Latvijas Avīze” reprezentē divus pretējus viedokļus par laukiem, lauksaimniecību un to nozīmi, attīstību, kas arī veido katrs sava – pragmatiskā vai reromantizācijas – diskursa pamatu.

Vienu no tiem pārstāv paši lauku iedzīvotāji, tostarp zemnieki, pagastu priekšsēdētāji, bet otrs ir pamatā politiķu, ierēdņu un citu no laukiem attālinātu amatpersonu skatījums. Viedokļi savstarpēji konfrontē jautājumos (1) par sīksaimniecību nepieciešamību, (2) administratīvi teritoriālās reformas ieguvumiem, (3) tāpat arī raksturojot citas lauku problēmas, kurās lauku iedzīvotāji lielākoties aizstāv tradicionālu saimniekošanu un valsts atbalsta nepieciešamību laukiem, bet ierēdņi un valdības pārstāvji ir pārliecināti, ka lauksaimniecība jāuztver kā business,

⁹²⁸ Šajā nodaļā ietverta uzlabota, pilnveidota un papildināta daļa no mana maģistra darba „Latviešu nacionālās identitātes vērtību – lauku un lauksaimniecības – reprezentācija laikrakstā „Latvijas Avīze” (2004–2008)” rezultātiem. Sk.: Ločmele, K. (2009). *Latviešu nacionālās identitātes vērtību – lauku un lauksaimniecības – reprezentācija laikrakstā „Latvijas Avīze” (2004–2008)*. Maģistra darbs. Rīga: LU Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļa. Darba zinātniskā vadītāja: Dr. hist. prof. Vita Zelče.

nevis dzīvesveids, un galvenais zemnieku saimniecību pastāvēšanas nosacījums ir to ekonomiskā efektivitāte.

Šāda tendence bija raksturīga jau 1996. gada „Lauku Avīzes” veidotajā preses diskursā, taču, iestājoties Eiropas Savienībā, vēl vairāk ir uzsvērts, ka zemnieku saimniecība ir uzņēmums, kam jāsniedz peļņa un ieguldījums valsts tautsaimniecības izaugsmē. Tādējādi spilgti izpaužas noliegums tradicionālajam lauku dzīves modelim ar mazajām saimniecībām.

Publicēts toreizējā zemkopības ministra Mārtiņa Rozes uzskats, ka „katra zemnieku saimniecība, lai cik neliela, ir arī uzņēmums”.⁹²⁹ Latvijas Zemnieku Saeimas priekšsēdētājs Valters Bruss šādu viedokli atbalsta, jo „sapnis ar lauksaimniecību kā ģimenes ienākuma avotu ir izsapņots. [...] Lauksaimniecība ir un būs business”.⁹³⁰ Vairāki eksperti, piemēram, Latvijas piena ražotāju asociācijas vadītāja Ilze Aizsilniece un valsts Ciltsdarbu datu apstrādes centra vadītāja Erna Galvanovska, norāda uz mazo saimniecību, ganāmpulku problēmām un izaugsmes trūkumu (piemēram, tās nav eksportspējīgas), kā iemeslu minot tieši saimniecību nelielo apjomu.⁹³¹

Savukārt paši sīkzemnieki, aizstāvēdami šādu saimniecību pastāvēšanas pamatotību, uzsver: „Mazo ražotāju produkti ir tie, ar kuriem lepojames, kad braucam uz ārzemēm. Tad mēs meklējam Ķelmēnu maizi, mājās sietu sieru, grūstās kaņepes. Tie palīdz saglabāt mūsu identitāti, atšķirīgo.”⁹³² Akcentēta mazo saimniecību nozīme ne tikai pārtikas suvenīru sagādē, bet arī veselīgas pārtikas nodrošināšanā kopumā. Piemēram, izmantots arguments, ka „nelielas lauku saimniecības laukos spēj garantēt cilvēkiem drošas un veselīgas pārtikas ražošanu. Francijas un Itālijas pārstāvji uzskatīja, ka nav normāli, ka cilvēkam jāēd 5000 km vesta pārtika”.⁹³³ Vēl viens mazo saimniecību aizstāvības arguments kļiedē potenciālās aizdomas par tām: „Mazs jau nenozīmē „netīrs un šmucīgs”. Mazs nozīmē, ka tiek ražots tikpat kvalitatīvs produkts, kādu ražo lielais, tikai mazais to dara daudz mazākā apjomā.”⁹³⁴ Tādējādi pragmatiskā diskursa ietvaros mazo saimniecību pārstāvji attaisnojas par savām nelielajām saimniecībām, jo tās nespēj piepildīt gaidas – palielināt ražošanas apjomu un tādējādi veicināt ekonomikas izaugsmi. Savukārt aizstāvības argumentos izskan to tuvums saknēm jeb identitātei. Šajās uzskatu pretrunās arī izpaužas lauku un lauksaimniecības atšķirīgā, pat dihotomiskā reprezentācija, kas nosaka pragmatisma un lauku reromantizācijas diskursu līdzāspastāvēšanu.

⁹²⁹ Tomsone, I. (2004, 11. sept.). Roze: Kāpēc mums piekāpties... *Latvijas Avīze*. 5.–6. lpp.

⁹³⁰ Tomsone, I. (2005, 25. okt.). Apvieno spēkus ražošanai. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹³¹ Tomsone, I. (2006, 26. jūn.). Piena kvotas zaudē mazākie. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.; Graudiņš, U. (2004, 8. janv.). Govju arvien mazāk. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹³² Tomsone, I. (2007, 25. sept.). Sākt ražot un celt algas. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.

⁹³³ Tomsone, I. (2006, 8. jūn.). Mazo ražotāju pārtiku tikai vietējam tirgum. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

⁹³⁴ Tomsone, I. (2007, 25. sept.). Sākt ražot un celt algas. 11.–12. lpp.

„Latvijas Avīze” lauksaimniecību uzlūko (1) no ekonomiskā skatu punkta un dēvē par uzņēmējdarbību, bet reizē arī (2) akcentē kā hobiju jeb nodarbošanos, kas nenes peļņu, taču rada prieku. Tādējādi vienlaikus avīzes saturā pastāv šīs abas lauku diskursa daļas, liecinot par pārmaiņu procesa turpināšanos. Lauksaimniecības atveidojumu laikrakstā apkopoju 9.1. tabulā. Visi lauksaimniecības apzīmējumi ir atrodamī intervēto cilvēku citātos vai to pārstāstā. Žurnālisti ir atturējušies paust savas lauksaimniecībai piešķirtās nozīmes, lietojot neitrālo apzīmējumu „lauksaimniecība”. Toties var skaidri saskatīt avīzes nostāju, ka Latvija ir piemērota valsts zemniekošanai klimatisko un citu apstākļu dēļ. Piemēram, komentētājs Egils Līcītis raksta, ka Latvijā „var nepadoties žņņšņa vai arbūzu raža, taču labības klētis vienmēr būs pilnas līdz malām”⁹³⁵.

9.1. tabula

Lauksaimniecības reprezentācija „Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Lauksaimniecības nosaukšana	Argumentācija
“Bizness, ar ko uzturēt ģimeni.” ⁹³⁶	nav
“Lauksaimniecība ir un būs bizness.”	“Sapnis ar lauksaimniecību kā ģimenes ienākuma avotu ir izsapņots.” ⁹³⁷
“Katra zemnieku saimniecība, lai cik neliela, ir arī uzņēmums.” ⁹³⁸	nav
“Lauksaimniecība nav dzīvesveids, bet gan tikpat normāls bizness kā jebkurš cits.” ⁹³⁹	nav
“Uzņēmējdarbība.” ⁹⁴⁰	nav
“Ne jau valdība lika man nodarboties ar šo biznesu.” ⁹⁴¹	
“Hobijs.”	“Ja nebūtu blakus nozares – mežizstrādes, dārza veidošanu atļauties nevarētu.” ⁹⁴²
“Bagātu cilvēku hobijs.”	“Lai veiksmīgi apdarītu visus rudens darbus, paņēmu bezalgas atvaļinājumu. [...] Ja es tik ļoti nemīlētu zemi, laukus un visu, kas tur aug, necīnītos gan. Kad esmu nolīcis blakus ieņēmumu un izdevumu ailītes, atliek secināt melnā humora stilā, ka tas ir bagātu cilvēku hobijs.” ⁹⁴³
“Hobijs, veselīga dzīvesveida jautājums papildus tiešajam darbam kādā citā uzņēmumā.” ⁹⁴⁴	nav

⁹³⁵ Līcītis, E. (2007, 7. aug.). Tikai vaboles traucē idilli. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

⁹³⁶ Tomsone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.; Graudiņš, U. (2008, 27. sept.). Ābeļdārzu mazāk, raža lielāka. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.; Galkina, I. (2006, 21. aug.). Katrs pats sava biznesa „kalējs”. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.; Grīnbergs, A. (2008, 30. okt.). Pirmais bauslis: tev nebūs pienu bojāt. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

⁹³⁷ Tomsone, I. (2005, 25. okt.). Apvieno spēkus ražošanai. 11. lpp.

⁹³⁸ Tomsone, I. (2004, 11. sept.). Roze: Kāpēc mums piekāpties... 5.–6. lpp.

⁹³⁹ Lapiņš, A. (2007, 16. aug.). Kompensācijas jānomaina ar lauksaimniecības apdrošināšanas sistēmu. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

⁹⁴⁰ Graudiņš, U. (2007, 3. aug.). Lietus apdraud graudu kvalitāti. *Latvijas Avīze*. 1., 8. lpp.; Graudiņš, U. (2008, 2. okt.). Pienu ražo aizvien lielākos ganāmpulkos. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

⁹⁴¹ Galkina, I. (2006, 21. aug.). Katrs pats sava biznesa „kalējs”. 8. lpp.

⁹⁴² Tomsone, I. (2005, 2. sept.). Briest deserta āboli. *Latvijas Avīze*. 1., 25. lpp.

⁹⁴³ Galkina, I. (2005, 13. sept.). Pagastveča rudens politika kartupelājā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

⁹⁴⁴ Tomsone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. 13. lpp.

9.1. tabulas turpinājums

Lauksaimniecības nosaukšana	Argumentācija
“Dzīvošanu un strādāšanu laukos nevar uztvert vien kā biznesu, jābūt patikšanai un tam jābūt dzīvesveidam.”	“Bez mīlestības šādas lietas nevar darīt.” ⁹⁴⁵
“Prieks.”	“Pats joprojām braucu ar 1988. gadā pirktu mašīnu. Tomēr neko nenožēloju, jo cilvēkam vajadzīgs arī prieks.” ⁹⁴⁶
“No sākuma mūsu vecāku attieksme bija – beidziet ar tām muļķībām nodarboties! Vai nevarat ko citu?” ⁹⁴⁷	nav
“Senseno latviešu nodarbošanās.” ⁹⁴⁸	nav
“Misija, nevis peļņa.” ⁹⁴⁹	nav

Lauksaimniecību par biznesu dēvē politiķi, ierēdņi un citi no reālās lauku vides diezgan attālināti cilvēki. Respektīvi, to var atkodēt kā ziņojumu, ka zemniekam vairs nav svarīga īpašā „zemnieka gēna” esamība, taču priekšplānā izvirzās citas, mūsdienām pietuvinātākas rakstura īpašības, piemēram, uzņēmēja domāšana.

Zīmīgi, ka oficiālajai valdības pārstāvju nostājai „Latvijas Avīzes” reprezentācijā pievienojas arī lielsaimniecību īpašnieki, kuri nepiešķir lauksaimniecībai īpašas nodarbes vērtību. Iespējams, to var skatīt korelācijā ar laukiem piešķirtajām nozīmēm – ja lielsaimnieki apzināti savu zemnieku saimniecību veidojuši ar mērķi pelnīt, tad nereti daudzās sīksaimniecības zemnieki uztur dažādu citu iemeslu dēļ. Piemēram, zemnieki (īpaši nelielu saimniecību īpašnieki) savu darbu raksturo kā hobiju, piešķirot šim vārdam nedaudz ironisku nozīmi ar domu, ka tas prasa tikai izdevumus, bet ieguvums ir vairāk garīgā nekā materiālā ziņā.

Zemnieks Armands Tains saka: „Kad esmu nolīcis blakus ieņēmumu un izdevumu ailītes, atliek secināt melnā humora stilā: zemniecība ir bagātu cilvēku hobijs.”⁹⁵⁰ Avīzes lauku diskursā zemnieki atzīst, ka lauksaimniecībā iegulda savas tiešās darbavietas algu un citus resursus, par kuriem varētu sev nodrošināt daudz pārtikušāku dzīvi.⁹⁵¹ Neskatoties uz lauksaimniecības ekonomisko neizdevīgumu, viņus motivē gandarījums – lauksaimniecība ir dzīvesveids, misija, nevis peļņas avots.⁹⁵² Piemēram, zemnieki apliecina, ka nodarbojoties ar bioloģisko

⁹⁴⁵ Graudiņš, U. (2007, 11. okt.). Ābolu tirgus sāksies pēc sala. *Latvijas Avīze*. 9.–10. lpp.

⁹⁴⁶ Galkina, I. (2005, 3. sept.). Dekoratīvie putni – mode ar biznesa plānu. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

⁹⁴⁷ Banziņa, A. (2005, 22. aug.). Putnu dārzs sirdij un makam. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

⁹⁴⁸ Viļķina, A. (2007, 11. okt.). Govis ar zivīm kopīgās ganībās. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁴⁹ Galkina, I. (2007, 26. sept.). Pārdotas Randu pļavu govīs. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

⁹⁵⁰ Galkina, I. (2005, 13. sept.). Pagastveča rudens politika kartupelājā. 10. lpp.

⁹⁵¹ Vītola, I. (2005, 20. aug.). Visdārgākais hobijs Latvijā. 32. lpp.; Galkina, I. (2005, 3. sept.). Dekoratīvie putni – mode ar biznesa plānu. 10. lpp.

⁹⁵² Galkina, I. (2007, 26. sept.). Pārdotas Randu pļavu govīs. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.; Tomsone, I. (2004, 5. okt.).

Lauku attīstība visiem un ikvienam. 13. lpp.; Graudiņš, U. (2007, 11. okt.). Ābolu tirgus sāksies pēc sala. 9.–10. lpp.

lauksaimniecību, „ieguvums naudas izteiksmē nav dižs, taču mums visiem ir morāls gandarījums. [...] šis ir mūsu dzīvesveids”.⁹⁵³

Lai gan lauksaimniecība prasa smagu darbu, tā reprezentēta arī kā nodarbe, kas sagādā gandarījumu. „Izstaigāju savas saimniecības laukus, priecādamies par kartupeļu ziedu skaistumu, sēžos pie kombaina stūres, jūtu, kā birst graudi [...]. Man patīk,” apstiprina kāds zemnieks.⁹⁵⁴ Šādi argumenti, kuros uzsvērti ne tik daudz praktiskie ieguvumi no lauksaimniecības, bet arī emocionālais gandarījums, veido lauku reromantizācijas diskursu.

Nezemniecības un zemnieku pārstāvju viedokļi atšķiras arī par lauksaimnieku īpatsvaru kopējā ekonomikas struktūrā. Nezemnieku pārstāvji labpatikā konstatē, ka „nodarbināto skaits lauksaimniecībā ir samazinājies” un ir pārliecināti, ka lauksaimniecības jomā būtu jārealizē vēl lielāka nodarbināto samazināšana.⁹⁵⁵ Piemēram, lauksaimniecības tirgus veicināšanas centra direktore I. Gulbe jautā: „Ko šie cilvēki [kas vaimanā par sīkražotāju iznīcināšanu – K. L.] teiktu, ja mēs būtu atpalikusi agrārā valsts, kur katrā pagastā ir septiņas pienotavas un piecas kautuves? [...] Mums vajag, lai laukos būtu pietiekami lielas saimniecības ar labiem ienākumiem, lai notiktu eksports, kas valstī ienes naudu.”⁹⁵⁶ Zemniecība netiek vairs saistīta ar lauku dzīvesveida realizēšanu, bet ar biznesu, apgalvojot, ka “lauksaimniecība un zemnieciskums jāuztver kā vienots kopums. Mums jābūt intensīvai, pasaules standartiem atbilstošai lauksaimniecībai”.⁹⁵⁷

Lauku diskursā spēcīgi iezīmējas arī pretēji apgalvojumi. Piemēram, Latvijas piena ražotāju asociācijas vadītāja Aizsilniece plānus likvidēt sīksaimniecības vērtē bažīgi. Jau bez tiem Eiropas Savienības „prasības var izraisīt sociālās problēmas laukos, jo vēl joprojām ir daudz ģimeņu, kas tur dažas govīs, lai nodrošinātu bērnus gan ar piena produktiem, gan skolas naudu”.⁹⁵⁸ Var pat teikt, ka zemnieku tradicionālais dzīvesveids tiek saistīts ar stabilitāti, tā izjaukšana varētu būt cēlonis sociālajām problēmām, tostarp, lauku iztukšošanos. Tāpēc lauku diskursā ir aicinājums līdzsvarot valsts politiku:

Tā nedrīkst būt orientēta uz ražošanas konkurētspēju priekš dažiem simtiem lauksaimniecību, atstājot bez ievērības vai pat bremzējot desmitiem tūkstošu mazo saimniecību attīstību un tā sekmējot cilvēku aizplūšanu uz pilsētām, citām valstīm un atstājot laukus neapdzīvotus.⁹⁵⁹

⁹⁵³ Galkina, I. (2007, 9. aug.). „Zaļais grozs” kļūst smagāks. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁵⁴ Galkina, I. (2005, 13. sept.). Pagastveča rudens politika kartupelājā. 10. lpp.

⁹⁵⁵ Tomsone, I. (2006, 14. okt.). Nauda laukiem, ne saimniekiem. *Latvijas Avīze*. 7.–8. lpp.

⁹⁵⁶ Tomsone, I. (2006, 2. okt.). Pārtikas ražotājiem jāceļ pieminēklis. *Latvijas Avīze*. 7.–8. lpp.

⁹⁵⁷ Tomsone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. 13. lpp.

⁹⁵⁸ Tomsone, I. (2005, 11. okt.). Piena standarti piebeigs sīkos. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁵⁹ Brunovskis, I. (2007, 23. aug.). Kādu ražošanas struktūru vajag laukiem? *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

Nelielo saimniecību īpašnieki neredz „atšķirību, vai 1000 cilvēku katrs izaudzē vienu tonnu vai viens cilvēks tūkstoš tonnas.”⁹⁶⁰ Un aizstāv sava saimniekošanas veida eksistenci, pat aicinot ekspertus pie sevis ciemos, lai parādītu, ka zemnieku saimniecībām vispiemērotākā zemes platība ir starp 25 un 100 hektāriem, jo „tāpēc jau tā ir zemnieku saimniecība, bet lielākās ir vajadzīgs algots darbaspēks”.⁹⁶¹ Lielās zemnieku saimniecības tiek dēvētas par „lielām muižām ar kalpu slāni”,⁹⁶² kas asociatīvi saistās ar dzimtbūšanas laiku un zemnieku beztiesīgumu.

Šie apgalvojumi pretēji intensīvās lauksaimniecības atbalstītāju teiktajam apliecina lauksaimniecību nevis kā biznesu (jo nepieciešama darbaspēka algošana un liela zemes platība), bet gan kā ģimenes nodarbošanos, kas sniedz ienākumus un nodrošina ar pārtikas produktiem.

Avīzē reprezentētās uzskatu pretrunas ir viena no liecībām tam, ka lauku diskursā ir notikusi lauku tradicionālo vērtību fragmentācija, – sarūk lauku saimniecību skaits, un no tām valsts politikas un ekonomikas griezumā atzinību gūst tikai lielsaimniecības, turpretī mazo saimniecību īpašnieku viedoklis avīzes saturā parādās kā attaisnošanās par to eksistenci un neizpratne par šādu politikas pavērsienu, reizē ar atzinumu par nenovērtēšanu. „Latvijas Avīzes” publikācijā zemniekiem „rodas iespaids, ka Latvijā mērķtiecīgi kāds vēlas iznīcināt visas mazās un vidējās zemnieku saimniecības”.⁹⁶³ Tāpēc reprezentēts satraukums, ka „var izveidoties līdzīga situācija kā „Jelgavas cukurfabrikas” gadījumā, kad ir apdraudēta nozares pastāvēšana”.⁹⁶⁴

Lauku diskursā ieskanas arī skumjas, ka „šobrīd lauksaimniecība gluži vai izmirst. Pārāk daudzi sāk darbību citās nozarēs, un jauni aizgājušo vietā nenāk”.⁹⁶⁵ Šis apgalvojums sasaucas ar lauksaimniecībā nodarbināto skaita straujo samazināšanos Rietumeiropas valstīs pēc Otrā pasaules kara (vairāk par to sk. 1. nodaļā). Līdz ar lauksaimniecības modernizāciju un selekciju, vajadzēja arvien mazāk cilvēku, lai saražotu nepieciešamo. Rietumeiropas pieredze liecina, ka tas ietekmēja nācīgas apziņu un sociālo atmiņu, jo tika izjaukts gadsimtiem ierastais lauku dzīvesveids. Arī „Latvijas Avīzes” veidotajā lauku diskursā nostalgija pēc laika, kad lauksaimniecībā strādājošo skaits bija lielāks, norāda uz reprezentētām ilgām pēc lauku pagātnes.

Zemkopība, kas ir bijusi uzskatīta par vienu no nācīgas stabilitātes balstiem, reprezentēta kā neprognozējama un izmaiņām pakļauta. Piemēram, zudis arī uzskats par lauksaimniecību kā stabilu nozari: „Prognozēt drošu un laimīgu lauksaimniecības nākotni šodien neuzņemas

⁹⁶⁰ Šmits, Dz. (2007, 3. aug.). Pelna arī mazās saimniecības. 8. lpp.

⁹⁶¹ Turpat.

⁹⁶² Jaunbelzere, A. (2006, 3. jūn.). Par baltmaizi un putrainiem. *Latvijas Avīze*. 32. lpp.

⁹⁶³ Šmits, Dz. (2007, 3. aug.). Pelna arī mazās saimniecības. 8. lpp.

⁹⁶⁴ Graudiņš, U. (2006, 14. aug.). Piena kooperatīvi vēlas savu rūpnīcu. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

⁹⁶⁵ Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

neviens.”⁹⁶⁶ Arī publicētā statistika norāda uz lauksaimniecības apjoma lejupslīdi, piemēram, „slaucamo govju skaits ik mēnesi Latvijas laukos samazinās par 1000 dzīvniekiem”.⁹⁶⁷ „Latvijas Avīzes” reprezentācijā šaubas par lauksaimniecības ienesīgumu ir izvērstas ne tikai jautājumos par zemnieku saimniecību lielumu vai prestižu sabiedrībā. Zemnieki uzsver, ka audzē vairākas kultūras, jo „izdzīvot palīdz saimnieciskās darbības sazarotība”.⁹⁶⁸

Paralēli diskusijām par zemnieku saimniecību attīstības perspektīvām viens no lauku diskursa aspektiem ir arī lauksaimniecības nelielais prestižs sabiedrībā kopumā. Lai gan pamatā lauku diskursā lauksaimniecības nozīme ir akcentēta, piemēram, ar apgalvojumu, ka lauksaimniecībā uztur kārtībā laukus,⁹⁶⁹ un nākamajās apakšnodaļās iztirzāšu arī citus lauku un lauksaimniecības nozīmes aspektus, vienlaikus avīzē ir arī reprezentēta ne-lauksaimnieku vīzdegūnīgā attieksme pret tiem, kas strādā zemes darbus. Piemēram, kāda zemnieka vecāki to nosaukuši par „muļķībām, ar ko nodarboties”.⁹⁷⁰ Apzīmējums, visticamāk, izriet no lauksaimniecības nerentabilitātes, jo tā nesniedz ātru rezultātu, lai gan liek ieguldīt daudz resursu un pūļu – tā tad, ir bezjēdzīga. „Latvijas Avīzē” pavīd arī ironisks skatījums uz zemnieka darbu. Piemēram, Aigars Štokenbergs stāsta par savu pieredzi kādā pagasta padomē, „kur uz durvīm piesprausta ziņa, ka pusotru mēnesi tur neviena nebūs. Acīmredzot ir svarīgākas lietas – jāravē zemeņu lauki, jāpļauj un jāvāc siens, drīz būs jārok kartupeļi...”⁹⁷¹ Šāda reprezentācija norāda uz zemes darbu mazsvarīgumu salīdzinājumā ar cilvēku pienākumiem valsts sektorā.

Latvijas mazpulku padomes priekšsēdētāja Ilze Kļava atzīst, ka dažreiz „par tiem bērniem, kas strādā uz lauka un palīdz vecākiem, skolas biedri un paziņas smīkņā”.⁹⁷² Arī tas liecina par reprezentēto lauksaimniecības zemo novērtējumu sabiedrībā. Citu profesiju prioritāti norāda arī avīzē publicētā informācija, ka Rīgas rajonā ir vairāk neapsaimniekotās zemes, jo „cilvēkiem ir pievilcīgi citi biznesa veidi, ne lauksaimniecība”.⁹⁷³ Lai gan lauku diskursā lauksaimniecības nozīmes reprezentācija lielākoties ir pozitīva (un tās nozīmība netiek apšaubīta, ir pieņemta kā pašsaprotama), tomēr ir arī reprezentēta vēršanās pret lauksaimniekiem.

„Kopumā pieaug sabiedrības neiecietība pret lauksaimniekiem. [...] Te nu pienācis laiks sabiedrībai paskaidrot, ka lauksaimnieks nav vainīgs. Laukos cilvēkiem ir jādzīvo, un tur ir jābūt sakoptai videi un ainavai, un tas maksā naudu,” aizstāvot zemniekus un vērtējot sabiedrības

⁹⁶⁶ Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

⁹⁶⁷ Graudiņš, U. (2004, 8. janv.). Govju arvien mazāk. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁶⁸ Viļķina, A. (2007, 23. aug.). Audzē, pievieno vērtību un pārdod. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁶⁹ Veško, D. (2005, 1. sept.). Vidzemnieki parādīja savu es. *Latvijas Avīze*. 18. lpp.

⁹⁷⁰ Banziņa, A. (2005, 22. aug.). Putnu dārzs sirdij un makam. 8. lpp.

⁹⁷¹ Libeka, M. (2007, 27. aug.). Naudu par darbu, nevis deputātiem. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

⁹⁷² Graudiņš, U. (2006, 19. aug.). Pašu audzēts, pašu pelnīts. 1., 7. lpp.

⁹⁷³ Tomsone, I. (2006, 2. maijs). Lauksaimniecībā neizmantojama zeme – 363505 hektāri. 7. lpp.

reakciju saistībā ar kompensācijām lauksaimniekiem, raksta žurnāliste Iveta Tomsone.⁹⁷⁴ Argumentos lauksaimnieku un lauku aizstāvībai ir minēti pragmatiskie aspekti. Laikrakstā publicētais zemkopības ministra Rozes apgalvojums liecina par priekšplānā izvirzītu pārējās sabiedrības noskaņojumu, nevis zemnieku interesēm: „Ja mēs mēģināsim vēl lielākas summas virzīt lauksaimniecībai, [...] tādā gadījumā lielā daļā sabiedrības varētu būt neapmierinātība un attieksmes maiņa pret prestižu, kāds tas patlaban ir lauksaimniecības nozarei.”⁹⁷⁵

Salīdzinājumā ar šāda veida politiku apgalvojumiem kontrastē 2004. gada 2. janvārī komentāru sadaļā publicētā tā laika ministru prezidenta Einara Repšes runa tautai Jaungada naktī. Viņš akcentē tradicionālās lauku vērtības un aicina cilvēkus nodoties lauksaimniecībai un pārcelties dzīvot no pilsētas uz laukiem:

Atcerēsimies, ka mūsu galvenā vērtība ir zeme un tauta. Svēts mantojums šī zeme un tauta. Un kā tāds šis mantojums mums vienmēr ir jāsargā. Tāpēc turēsimies pie zemes, Latvijas ļaudis! Atgriezīsimies pie zemes arī turpmākajos gados! Neturēsimies pie citām pārejošām vērtībām, bet atgriezīsimies pie zemes! Turēsimies pie savas zemes, apdzīvosim to un kopsim to! Lai katram latvietim būtu zeme un sava māja. Dosimies prom no saspīestajām ielām, pārblīvētajiem mikrorajoniem, dosimies uz laukiem, kur ir plašumi, daba un gaiss.⁹⁷⁶

Līdzīgi preses veidotajam lauku diskursam Trešās atmodas laikā un 20. gs. 90. gadu vidū zeme uzlūkota kā stabila vērtība. Publicētās ministru prezidenta runas virsraksts „Turēsimies pie zemes” sasaucas ar 20. gs. 30. gadu pārliecību.⁹⁷⁷ Lai gan aicinājumā ir arī praktiskais aspekts, tomēr to var uzskatīt par lauku reromantizācijas diskursa daļu. Tā ir ļoti spilgta tradicionālo lauku vērtību reprezentācija, kas citos – žurnālistu veidotos rakstos – reti izpaužas tik izteiksmīgā veidā. Latvieša un zemes saikne (vēlējums, lai katram latvietim ir zeme) liecina par latvieša kā lauku lauku cilvēka identitātes izpratni.

Zemes kā svētības reprezentācija ir vērojama arī citās publikācijās, piemēram, apgalvojumā, ka „savu zemi vajag sargāt kā svētumu, nevis par sviestmaižu cenām pārdot. Mums zemes nemaz tik daudz nav. Latvija ir maza.”⁹⁷⁸ Tuvās attieksmes pret zemi izteikšanai lietota arī deminutīva forma – „zemīte”⁹⁷⁹ vai apzīmētāji ar līdzīgu ideju – „mīļais zemes gabaliņš”.⁹⁸⁰

⁹⁷⁴ Tomsone, I. (2006, 3. okt.). Kampaņa pret lauksaimnieku kompensācijām. 7. lpp.

⁹⁷⁵ Tomsone, I. (2005, 15. okt.). Mārtiņš Roze: lauksaimnieciskajai ražošanai jābūt. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.

⁹⁷⁶ Repše, E. (2004, 2. janv.). Turēsimies pie zemes. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

⁹⁷⁷ Turpat.

⁹⁷⁸ Ruska, R. (2004, 26. janv.). Lasītāju balsis. *Latvijas Avīze*. 24. lpp.

⁹⁷⁹ Piemēram, sk.: Galkina, I. (2004, 7. sept.). Radu bizness – graudaudzēšana. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.; Galkina, I. (2004, 21. aug.). Saimnieks sūdzēs tiesā valsti. 10. lpp.

⁹⁸⁰ Rumka, L. (2006, 8. aug.). Nīca – sakoptākā Kurzemē. *Latvijas Avīze*. 1., 9. lpp.

Teikto apkopjot, „Latvijas Avīze” lauksaimniecību reprezentē gan no uzņēmējdarbības, gan tradicionālā dzīvesveida pozīcijām. Valdības un ierēdņu pieprasītā lauku modernizācija un ekonomiskā efektivitāte kontrastē ar zemnieku piešķirtajām nozīmēm lauksaimniecībai, uzsverot tās morālo, nevis materiālo aspektu. Tādējādi lauku reprezentācija veido abus (pragmatisko un lauku lauku reromantizācijas) diskursus. Arī lauku nozīmes un dzīves reprezentācija, ko aplūkošu nākamajā nodaļā, liecina par sociālās atmiņas ietekmi, piemēram, raksturojot laukus kā saknes, kur atgriezties pēc dzīves pilsētā. Taču vienlaikus lauku diskursā iezīmējas drūma lauku tagadnes un nākotnes aina, kurā dominē materiālo resursu trūkums.

9.2. Lauku grimšanas un atdzimšanas diskursi

„Latvijas Avīzes” lauku diskursā ir pretrunīgs lauku vērtējums. Tie ir reprezentēti kā tautas pirmsākuma vieta, veselīgas pārtikas nodrošinātāji un rekreācijas iespēja mierā un klusumā, taču vienlaikus dominē problēmu nosaukšana un apgalvojumi par lauku izmiršanu.

Lauku dzīves reprezentācijā 2004.–2007. gada „Latvijas Avīzē” turpinās 1996. gada tendence. Tie ir pārsvarā pesimisma pilni apgalvojumi par lauku tagadni un nākotni. Izteikumu, kas pauž optimismu par lauku nākotni, ir salīdzinoši maz. Apgalvojumus par laukiem var iedalīt divās pamata grupās: 1) vispārēji spriedumi par laukiem; 2) izteikumi par kādu konkrētu lauku dzīves aspektu – sliktajiem ceļiem, cilvēku aizbraukšanu utt.

Lielākoties lauku tagadnes un nākotnes drūmais raksturojums izriet no trīs veidu reprezentācijas: 1) lauku iedzīvotāju skaita samazināšanās un ar to saistītajiem aspektiem (skolu slēgšana u.c.), 2) sliktā ceļu stāvokļa un 3) gaidāmās administratīvi teritoriālās reformas seku prognozēm. Piemērus apkopāju 9.2. tabulā.

Lauku diskurss 2004.–2007. gada „Latvijas Avīzē” iezīmē tendenci, kas 1996. gada laikrakstā vēl nebija plaši pārstāvēta, – tā ir lauku iedzīvotāju došanās projām – gan uz lielākām pilsētām (vairakkārt kā galamērķis minēta Rīga) vai arī ārpus Latvijas robežām (nereti šīs domas izteikšanai lietots Īrijas vārds). Lauku diskursā ietvertas arī bažas par skolu slēgšanu un lauku izmiršanu, tādējādi atklājot bezcerības noskaņu. „Aizmukt”, „aizbraukt”, „plūst”, „bēgt uz Rīgu vai Īriju”⁹⁸¹ – šādiem vārdiem raksturota iedzīvotāju kustība no laukiem. Lai gan tas nav vienīgais iebraukšanas/izbraukšanas diskurss laukos (nākamajās apakšnodaļās būs arī piemēri par ģimeņu atgriešanos laukos), tas iezīmē atšķirību no 1996. gada un lielu līdzību ar lauku diskursu 2008.–2012. gada presē.

⁹⁸¹ Piemēram, sk.: Galkina, I. (2006, 8. aug.). Ar optimismu par 2013. gadu. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

Lauku tagadnes un nākotnes reprezentācijas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Lauku tagadnes un nākotnes reprezentācija „Latvijas Avīzē” (2004–2007)	
Vispārīga aina	Lauku cilvēku emigrācija / lauku izmiršana
“Nākotne rādoties bēdīga.” ⁹⁸²	“Jānodrošina apstākļi, lai lauku cilvēki nebrauktu uz Īriju.” ⁹⁸³
“Īpaša optimisma man nākotnei nav.” ⁹⁸⁴	“Diemžēl kaimiņu katru gadu paliekot arvien mazāk. Tuvākie – nu jau vairāku kilometru attālumā.” ⁹⁸⁵
“Latviešu jaunatne jāpagriež ar seju pret laukiem. Tas radīs lauku inteliģenci, un būs spēks, kas atgriezīs cerību laukos.” ⁹⁸⁶	“Cilvēkiem darba nav, ienākumi pārsvarā no piemājas saimniecībām. Labi, ka pagastā vismaz ir valsts nozīmes bērnumams – tajā arī visvairāk darbavietu. Daži strādājot Rūjienā, Valmierā, bet 24 jaunieši šogad aizbraukuši uz peļņas vietām Īrijā.” ⁹⁸⁷
“Zēl, ka tā īstā lauksaimnieciskā ražošana, kam laukos būtu jābūt pamatu pamatam, ir diezgan paplāna. Nav fundamenta tādai ražošanai, kas agrāk bija katrā sētā. Bet labi, ka mājām arī patālākos laukos kūp tie dūmeņi, kas arī vienlaik bija apdzisuši.” ⁹⁸⁸	“Mums ir pārāk mazs finansējums, mēs esam norakstīti. Nevar konkurēt, ja par vienu un to pašu darbu viens saņem latu, bet cits – vienpadsmit latus. Notiek ļoti liels spiediens, lai laukiem atvēlētā nauda tiktu samazināta. Valsts uzskata, ka Latvijā un ES var izdzīvot tikai lieli zemnieki, tādēļ arī jaunie aiziet no laukiem, bet vecie šo darba slogu panest nevar.” ⁹⁸⁹
“Dzīve pašā valsts nomalē savu zīmogu ir uzlikusi. Tur pat tūristiem nav nekā ko darīt, līdz ar to atkrīt arī kādi nelieli ieņēmumi.” ⁹⁹⁰	“Kādu redzu pagasta nākotni? Nekādu. Kurš tad gribēs nākt dzīvot uz laukiem.” ⁹⁹¹
Pozitīva lauku tagadnes un nākotnes reprezentācija	Lauku cilvēku emigrācija / lauku izmiršana
““Skaistās” droši vien būtu tikai dažas govīs kā jau daudzās Latgales sētās. Bet kā samierināties ar mazumiņu? Vai tad tāpēc vectēvi Brīvības cīņās lēja asinis, lai mēs te nīkuļotu.” ⁹⁹²	Ekonomikas ministrs Krišjānis Kariņš: “Kamēr mēs te čammājāties ar novadu izveidi, no laukiem uz ārzemēm plūst projām jaunatne [...]. Mēs te strīdēsimies par robežām, kamēr tam vairs nebūs nekādas jēgas, jo tālākajos pagastos būs palikuši tikai pensionāri.” ⁹⁹³
“Lauki pie mums nebūt nav aizauguši, arī iedzīvotāji izteikti nepamet pašvaldību.” ⁹⁹⁴	“Vai neviens neredz, ka lauki ir novecojuši – vecenes vien, veci ir apmiruši.” ⁹⁹⁵
“Nevarības komplekss „ko nu mēs te, krūmos!” ir pārvarēts.” ⁹⁹⁶	“Gluži kā pagājušā gadsimta sākumā, arī šajā vērojama laucinieku masveida aizplūšana uz Rīgu, lai meklētu labāku dzīvi.” ⁹⁹⁷
“Liksnas pagasts raksturīgs ar to, ka te saglabājušās daudzas vecās zemnieku mājas, cilvēki nav tās pametuši, dzīvo un strādā, kopj zemi, audzē lopus.” ⁹⁹⁸	“Tukšojas lauku apvidi, tos pamet jaunā paaudze, draud slēgt mazās lauku skolas, jauni novada rada jaunas nomales, centri attālinās, iedzīvotājiem ciematos arvien mazāk iespēju un iemeslu sapulcēties.” ⁹⁹⁹
“Lielais iesniegto projektu skaits liecina – beidzot pienācis lauku atdzīvošanās brīdis.” ¹⁰⁰⁰	“Paļauties uz to, ka kaut kas nokritis no debesīm, nevaram. Latgalei jau tā ievērojami mazāk tiek iedalīts, tāpēc no šī reģiona iedzīvotāji aizplūst vairāk.” ¹⁰⁰¹

⁹⁸² Tomsone, I. (2007, 21. aug.). Brīdina par krīzi cūkkopībā. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.

⁹⁸³ Graudiņš, U. (2006, 3. jūn.). „Annas” ogas ved uz Eiropu”. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

⁹⁸⁴ Galkina, I. (2004, 18. sept.). Nav slikta gada, ja apkopj. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

⁹⁸⁵ Galkina, I. (2005, 6. aug.). Miera osta Pededzes līkumā. *Latvijas Avīze*. 24. lpp.

⁹⁸⁶ Ruska, R. (2004, 26. janv.). Lasītāju balsis. 24. lpp.

⁹⁸⁷ Galkina, I. (2005, 13. sept.). Pagastveča rudens politika kartupelājā. 10. lpp.

⁹⁸⁸ Līcītis, E. (2004, 29. sept.). Dūmeņi laukos atkal sāk kūpēt. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

⁹⁸⁹ Tomsone, I. (2006, 16. maijs). Lauki bez zemniekošanas nepastāvēs. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁹⁰ Galkina, I. (2005, 13. sept.). Pagastveča rudens politika kartupelājā. 10. lpp.

⁹⁹¹ Veško, D. (2006, 29. maijs). Naudas trūkst, bet vai tāpēc esam nabagi? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

⁹⁹² Grīnbergs, A. (2004, 15. janv.). Saimniekot kopā ar kaimiņiem. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁹³ Vilnītis, J. (2005, 23. aug.). Kā naudu izmānīt ārpus Rīgas. *Latvijas Avīze*. 9–10. lpp.

⁹⁹⁴ Veško, D. (2006, 1. jūn.). Nesūrojas, ka nav zelta kalni. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.

⁹⁹⁵ Bebre, L. (2004, 31. janv.). Vidzemē negrib mest kauliņus kopā. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

⁹⁹⁶ Bušmanis, I. (2005, 20. aug.). Zem frizūras – dvēsele un darbīgums. *Latvijas Avīze*. 9.–10. lpp.

⁹⁹⁷ Vilnītis, J. (2006, 28. sept.). Atkal uz Rīgu plūst laucinieku rindas. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

⁹⁹⁸ Grīnbergs, A. (2004, 15. janv.). Saimniekot kopā ar kaimiņiem. 11. lpp.

⁹⁹⁹ Bušmanis, I. (2004, 27. okt.). Apvienojas lauku atdzīvināšanai. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁰⁰⁰ Tomsone, I. (2004, 19. aug.). Struktūrfondu apguvē jauns rekords. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

9.2. tabulas turpinājums	
Lauku tagadnes un nākotnes reprezentācija „Latvijas Avīzē” (2004–2007)	
Pozitīva lauku tagadnes un nākotnes reprezentācija	Lauku cilvēku emigrācija / lauku izmiršana
“Nepiekrītu, ka esam nabagi. [...] Pagastā darbojas seši kokapstrādes uzņēmumi, ir eksports, bioloģiskās saimniecības, piena lopu turētāji.” ¹⁰⁰²	“Pietiktu valstsvīriem dažas nedēļas padzīvot Liepnā, iekļauties zemnieku problēmās, tad nevajadzētu pēīt, kādēļ latvieši izbrauc uz ārzemēm. Pats nekur negrastos braukt, taču esmu satraucies, ka pagastā dzīvo tikai pensionāri un entuziasti.” ¹⁰⁰³
“Ir jau gan tādi, kas skandina, ka laukos viss iet zem ūdens, bet tie pārsvarā ir čīkstētāji.” ¹⁰⁰⁴	Sliktais ceļu stāvoklis un satiksme “Spriežot pēc ceļu stāvokļa, vēl liela daļa Latvijas nav Eiropas Savienībā.” ¹⁰⁰⁵
Administratīvi teritoriālā reforma	“Pa ceļu bedrēm un „trepi” cilvēkiem jādrebina zobi, pārliecinās arī komisijas dalībnieki, vienalga, pa kādiem ceļiem brauc, – asfaltu vai parastajiem zemes.” ¹⁰⁰⁶
“Tagad virzītais novadu modelis cilvēkus ievēdīs depresijā.” ¹⁰⁰⁷	“Izdangāti ceļi noder vien tam, lai cilvēki pa tiem aizmuktu projām uz lielajām pilsētām, uz Rīgu, uz Īriju. Lai viņi atgrieztos un paliktu savā novadā, ir nepieciešami kvalitatīvi ceļi, attīstīta satiksme, saimnieciska perspektīva, kvalitatīva izglītība viņu bērniem [...]” ¹⁰⁰⁹
“Laukus taču spiež izdarīt pašnāvību.” ¹⁰⁰⁸	“Autobusu satiksme ir tāda, ka ne lielie uz darbu tiek, ne bērni uz skolu. Ja man nebūtu mašīnas, bērniem līdz autobusam būtu jāiet 14 km kājām un, aizbraukuši pilsētā ar šo vienīgo autobusu, viņi mācību stundas būtu jau krietni nokavējuši.” ¹⁰¹²
“Ja novadu centrus izvietosim pilsētās, lauki zaudēs.” ¹⁰¹⁰	
“Reforma notiek, lai palielinātu pilsētu kredītportfeli uz lauku pašvaldību rēķina.” ¹⁰¹¹	

Lauku tagadni raksturojošās problēmas var savietot burvju lokā, kur no vienas problēmas izriet nākamā. Piemēram, „Latvijas Avīzes” atveidojumā veidojas cēloņsakarību ķēde: laukos nav darba vietu, tāpēc cilvēki dodas uz pilsētām. Tā kā iedzīvotāju skaits samazinās, jāslēdz skolas. Savukārt, tas vēl vairāk veicina (gados jaunu) lauku iedzīvotāju izceļošanu utt. Tāpēc nākotnes paredzējumā viens no scenārijiem ir laucinieku kā sociālās grupas pakāpeniska samazināšanās un izzušana pavisam. Lauku diskursā to paspilgtina apgalvojumi, ka laukos vairs nav jaunatnes. Lauku nākotnes nosaukšanā ir izmantoti vārdi „mēs esam norakstīti”, pesimistisku perspektīvu apliecina arī izteikums par „nekādu” lauku nākotni, šajā vārdā iekodējot domu par lauku nākotnes neesamību – vismaz tādu lauku (apdzīvotu), kādi tie bija reprezentētajā laika periodā.

„Latvijas Avīzē” vienādo lauku cilvēkus ar lauku teritorijām, paužot: „Mēs pazaudēsim [...] savas pierobežas un citas lauku teritorijas!”¹⁰¹³ Fiziski no Latvijas tās neatdalīsies, taču nozīmes pārnesums akcentē problēmas būtību – var pienākt diena, kad Latvijā lauku iedzīvotāju

¹⁰⁰¹ Veško, D. (2006, 29. maijs). Naudas trūkst, bet vai tāpēc esam nabagi? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁰⁰² Turpat.

¹⁰⁰³ Galkina, I. (2006, 23. maijs). Liepnā uzplaukst zaļi domājošie. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁰⁰⁴ Grīnbergs, A. (2005, 17. sept.). Telefoniste kļūst par cūkkopi. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁰⁰⁵ Zvingule, A. (2006, 5. sept.). Asfaltējiet ceļus – nāks uz laukiem! *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.

¹⁰⁰⁶ Grīnbergs, A. (2005, 13. aug.). Pēterim nākas glābt vērtētājus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁰⁰⁷ Veško, D. (2007, 30. aug.). Pret lielajiem, ekonomiski nepamatotajiem novadiem. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁰⁰⁸ Grīnbergs, A. (2004, 31. janv.). Kuri argumenti pārliecinošāki? *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹⁰⁰⁹ Kučinskis, M. (2006, 7. aug.). Ieguldījums novadu pārticībā. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁰¹⁰ Grīnbergs, A. (2007, 18. sept.). Aiz novadu kartes – cilvēks. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.

¹⁰¹¹ Veško, D. (2007, 18. aug.). ZZS panāk kompromisu tikai par dažiem novadiem. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

¹⁰¹² Galkina, I. (2005, 20. sept.). Ganu lauksaimniecība gar Gauju. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁰¹³ Grīnbergs, A. (2008, 25. sept.). Plunkšķis pilsētai, laukiem – šļakatas? *Latvijas Avīze*. 12.–13. lpp.

vairs nebūs. Savukārt vārds „pazaudēsim” liek secināt par to, ka tādējādi Latvijai trūks kaut kā ļoti nozīmīga un vērtīga, par kā iespējamu zaudēšanu cilvēki ir savlaicīgi jābrīdina, lai to pagūtu novērst.

9.2.1. Lauku – tautas sakņu – diskurss

Pētījums liecina, ka līdzīgi kā 1996. gadā lauku reprezentācijā ir iekļauta pilsēta. Tā ir pretstats laukiem un līdztekus (atkarībā no aplūkotā aspekta) vērtīgāka / mazvērtīgāka par tiem. Laikrakstā lauku nozīme lielākoties tiek raksturota nevis pati par sevi, bet tie iegūst vērtību tikai pretstatā pilsētai. Jau Trešās atmodas perioda laikrakstos pilsēta bija reprezentēta kā lauku pretpols negatīvā nozīmē. Pēc gadsimtu mijas šī reprezentācija ir pretrunīgāka, taču joprojām vairākos aspektos lauki ir atainoti pārāki par pilsētu – šāda reprezentācija veido lauku reromantizācijas diskursu.

Iespējams, viens no iemesliem, kāpēc lauku diskursā ir žēl „pazaudēt” laukus, ir sociālajā atmiņā saglabātais priekšstats par laukiem kā pirmsākumu, tautas saknēm. Līdzīgi filozofa Jureviča un politiķa Klīves jau minētajiem uzskatiem pirmās Latvijas Republikas laikā arī „Latvijas Avīzē” lauki ir vieta, kur atgriezties pie „īstuma”, jo laikraksts izplata viedokli: „Lai arī kādus kalnus pilsētā gāzis, dvēsele allaž vilkusi atpakaļ uz laukiem, uz dzimto pusi.”¹⁰¹⁴ Vēlmi atgriezties laukos raksturo arī ilgošanās motīvs pēc tiem, piemēram, reprezentētā sieviete „kā jau mežsarga meita un Kārļa Ulmaņa lauku lielsaimnieku mazmeita allaž ilgojusies pēc laukiem”.¹⁰¹⁵ Domu par laukiem kā tautas saknēm pastiprina arī uzsvērums, ka uz laukiem tiecas arī pilsētnieki, piemēram, avīzē ir minēts, ka Dainis „ir dzimis rīdzinieks, bet pilsēta viņam nekad nav patikusi”.¹⁰¹⁶ Tādējādi avīzes lauku diskursā laukos atgriezties ir pašsaprotami, to nosaka instinkti vai „dvēsele”.

„Latvijas Avīzes” reprezentācijā lauku māja un darbs lauksaimniecībā atbilst nozīmei „kaut kas labāks” – vai nu par kolhoza centru vai dzīvi pilsētā. Piemēram, kāds zemnieks laikrakstā stāsta, ka dzīvojis kolhoza centrā trīsistabu dzīvoklī, apstākļi bijuši labi, „visa kā pietika, tomēr gribējām vēl ko labāku”.¹⁰¹⁷ Šāda nozīme, ka laukos ir „kaut kas labāks” nekā pilsētā, izskan arī citos piemēros, kuros reprezentēta pilsētnieku pārceļšanās dzīvot uz lauku mājām. „Kaut kas labāks” ir arī individuālās saimniekošanas iespēja: „Dzīvojam Rīgas centrā, māju un zemi nopirkām, lai klusumā varētu mierīgi atpūsties. Strādājām par tirdzniecības

¹⁰¹⁴ Dzedulis, Z. (2004, 24. aug.). Čiris būvē ciematu. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.

¹⁰¹⁵ Galkina, I. (2006, 5. sept.). Biosaimniecības uzkodās – peintbols. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁰¹⁶ Banziņa, A. (2005, 1. okt.). „Bramaņos” rads radam draugs. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁰¹⁷ Viļķina, A. (2005, 6. sept.). Radīts pamats dzimtas īpašumam. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

pārstāvjiem, tas bija nogurdinošs darbs [...] Gribējās arī pašiem savu saimniekošanu.”¹⁰¹⁸ Cilvēki, kas kādā ziņā vīlušies (galvas)pilsētā – vai tā būtu biznesa neveiksme, vai nespēja pieņemt pilsētas dzīves ritmu, atgriežas laukos.¹⁰¹⁹

Pilsētnieki ir nosaukti kā „nelaimīgie” (it sevišķi tie, kuri dzīvo galvaspilsētā) un „emigranti” (pat ja, iespējams, ir dzimuši pilsētā, nevis laukos. Tādējādi to atstāšana ir uzlūkota simboliskā līmenī): “Neaizmirsīsim, ka pasaulē ir daudz nelaimīgo – tādu, kas dzīvo pilsētās. Vēl briesmīgāk – daži pat Rīgā. Darīsim visu, lai šie emigranti varētu atgriezties laukos!”¹⁰²⁰ „Latvijas Avīzes” atveidojumā lauki ir visa pirmsākums, bet pilsētu iedzīvotāji no tā ir emigrējuši un par šo soli – nelaimīgi. Tādējādi izriet – lai atgūtu laimi, jāpārrodas atpakaļ laukos.

Lauku reromantizācijas diskursu stiprina publikācijas par cilvēkiem, kas 1) pārcēlušies dzīvot laukos un nolēmuši dzīvi saistīt ar lauksaimniecību¹⁰²¹ vai 2) pat nepieļauj iespēju doties no tiem projām, piemēram, kāds vīrietis atzīst: „15 gadus šeit saimniekojam, nemaz nevaru iedomāties, kā būtu, ja vakari jāpavada daudzdzīvokļu mājas dzīvoklī pilsētā.”¹⁰²² Tieši daudzdzīvokļu mājas ir viens no kritizētajiem pilsētas elementiem, piemēram, arī raksta nosaukumā „Nost ar blokmājām, slava laukiem!”¹⁰²³ Šādu uzskatu var atvedināt uz priekšstatiem par viensētu kā latvieša piemērotāko dzīvesvietu, un blokmājām – kā padomju perioda simbolu ciematos un pilsētās.

Pozitīvie piemēri, kad pārceļšanās uz dzīvi laukos ir bijusi veiksmīga, „Latvijas Avīzes” veidotajā lauku diskursā liecina par sociālajā atmiņā saglabātu uzskatu par laukiem – latviešu īsteno un nolemto dzīvesvietu. Atgriešanās pie tiem spētu nodrošināt dzīves stabilitāti un svētību. Šāds nācījas pirmsākumu uzsvērums lauku reprezentācijā norāda uz to nozīmi latviešu identitātē, taču vispārējā avīzes veidotajā lauku diskursā 2004.–2007. gadā tas vienlaikus ir arī kā mēģinājums attaisnot lauku nepieciešamību Latvijai, tāpēc izcelti konkrēti, veiksmīgi piemēri.¹⁰²⁴

¹⁰¹⁸ Banziņa, A. (2005, 22. aug.). Putnu dārzs sirdij un makam. 8. lpp.

¹⁰¹⁹ Piemēram, pārceļšanās no Rīgas uz laukiem reprezentēta arī šādi: „Kad Andrejs Vinovskis, profesionāls juvelieris, arvien vairāk zaudējis importētās un lētās bižutērijas priekšā, abi ar kundzi nolēmuši pārcelties no galvaspilsētas uz laukiem un iestādīt upeņu dārzu.” Sk.: Galkina, I. (2004, 3. aug.). Metālkalis audzē upenes. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

¹⁰²⁰ Bušmanis, I. (2006, 11. sept.). Atkarība no sakoptības promilēm. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹⁰²¹ Piemēram, „Dace Ukše (25 gadi), Jānis Sprīža (25 gadi) un Raitis Mackevičs (23 gadi) pēc studijām augstskolā atgriezušies savu vecāku zemnieku saimniecībās, lai nodarbotos ar lauksaimniecību”. Sk.: Ancītis, T. (2005, 31. aug.). Nost ar blokmājām, slava laukiem! *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁰²² Ancītis, T. (2005, 31. aug.). Nost ar blokmājām, slava laukiem! 15. lpp.

¹⁰²³ Turpat.

¹⁰²⁴ Piemēram, ģimene no Rīgas, kas sākusī dzīvot laukos un izveidojusi mini zoodārzu, kas veiksmīgi darbojas un piesaista tūristus. Sk.: Pabērza, E. (2006, 14. jūn.). Lauku sētā raibu raibais zoodārzs. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.

Sabiedrības neizpratni par pārcelšanos uz laukiem reprezentē žurnālistes komentējošā piebilde rakstā: „Visi taču ļoti labi zina, ka daļa laucinieku meklē laimi pilsētā.”¹⁰²⁵ Gadījumi, kad laukos cerētās gaišās nākotnes vietā ir piedzīvota vilšanās, publicitāti ir ieguvuši daudz retāk:

Pēc prieka asarām par atgūto īpašumu agri vai vēl diemžēl nākuši skumji atklājumi. Pašiem art un sēt vairs nav iespējams gadu nastas un veselības dēļ. Trūkst iemaņu un zināšanu zemes kopšanā. Liela daļa īpašnieku un mantinieku dzīvo un strādā pilsētās, tālu no atgūtajiem īpašumiem. Lai atgrieztos laukos, jāmaina ne tikai dzīves un darba vieta, bet arī dzīvesveids. Pēc šiem atklājumiem nāk loģisks secinājums – zeme jāpārdod. Neies mocīties un par velti maksāt nodokļus.¹⁰²⁶

Motīvs „pārcelšanās no pilsētas uz laukiem” presē ir bijis raksturīgs visiem trim līdz šim aplūkotajiem pētījuma periodiem, nedaudz atšķirušās ir tikai reprezentētās motivācijas. Atmosferas laika presē šādam solim vairāk ir bijis identitātes, tradīciju un patstāvības (saimniekot pašam individuāli, nevis kopsaimniecībā) iemesls, taču jau 1996. gada lauku diskursā dominē reprezentēto cilvēku alkas pēc miera un nesteidzīgas dzīves, t.i. atpūsties no pilsētas, kas saglabājas arī vēlākos gados. Tiesa, arī 21. gs. ir raksturīga pilsētas kā „svešķermeņa” reprezentācija, piemēram, izmantojot atsauces uz blokmājām, pretstatot laukus kā piemērotāku dzīvesvietu.

Pilsētas vājumu pretstatā laukiem apliecina arī pilsētnieku / laucinieku reprezentācija. Lauku diskursā pilsētām piedēvēta degradējoša nozīme, tādējādi pilsētnieki reprezentēti kā neveselīgāki un nelaimīgāki. It sevišķi tas attiecināms uz bērniem, kuru nosaukšana „pilsētas bērns” avīzes atveidojumā ietver negatīvu nozīmju loku – viņam trūkst saskares un zināšanu par dabu, šāds bērns ir slimīgs. Piemēram, sk. 9.3. tabulu.

9.3. tabula

Pilsētnieku bērnu reprezentācijas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Pilsētnieku bērnu reprezentācijas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)
“Lai Rīgas bērni atbrauc uz šejieni, izbauda dažādo augu putekšņus, lai viņiem pēc tam nerodas dažādas alerģijas.” ¹⁰²⁷
“Mūsu sētā ir dzīvnieku un putnu daudzveidība, lai pilsētas bērni var redzēt, kā tie laukos dzīvo!” ¹⁰²⁸
“Mūsu sētā ir dzīvnieku un putnu daudzveidība, lai pilsētas bērni var redzēt, kā tie laukos dzīvo! [...] Daudziem pilsētas bērniem arī kaķa apmīļošana ir liels notikums.” ¹⁰²⁹

¹⁰²⁵ Grīnbergs, A. (2005, 17. sept.). Telefoniste kļūst par cūkkopi. 12. lpp.

¹⁰²⁶ Dzedulis, Z. (2005, 4. aug.). Pārdot vai nepārdot zemi? *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁰²⁷ Lipska, R. (2007, 15. aug.). Pļavas griezēm un tūristiem. *Latvijas Avīze*. 11., 13. lpp.

¹⁰²⁸ Baniņa, A. (2005, 22. aug.). Putnu dārzs sirdij un makam. 8. lpp.

¹⁰²⁹ Turpat.

Tādējādi lauku diskursā vēlreiz tiek apstiprināts jau Trešās atmodas perioda presē paustais par laukiem kā labāko dzīvesvietas izvēli. Lai arī lauki ir reprezentēti kā vieta, kur bērns var būt dabā, izskan arī bažas par lauku izzušanu – kāds pagasta priekšsēdētājs atzīmē, ka daudziem vairs „nav lauku, kur bērniņš varētu mazu cālīti pabarot, kaķīti un trusīti apmīļot, sivēntiņu paglāstīt. No tā mēs esam daudz kur aizgājuši projām”.¹⁰³⁰ Lauku diskursā daļa pilsētnieku ir iemantojuši arī ekspresīvus apzīmējumus un ironiju par viņu aprobežotību, piemēram, tas izskan apgalvojumā: “Vecrīgas bruģa, Jūrmalas un ārzemju ceļojumu fani, kuri nemaz nezina, kur Latvijā lauki un āres atrodas.”¹⁰³¹

Lauku nozīmes reprezentācijā, akcentējot to pārākumu ar pilsētām, ir sociālās atmiņas ietekme. Līdzīgi kā trešās atmodas periodā arī 21. gs. avīzē ir lasāms viedoklis par lauku kā tautai nozīmīgu cilvēku šūpulī. Piemēram, uz to norāda apgalvojums: “Agrāk gan – būtībā visi ģēniji nāca no laukiem. Lauki deva tos gudros vīrus. Tāpēc vien būtu jācīnās par lauku saglabāšanu, eksistēšanu un tālāku attīstīšanu. Uz bruģa prāti neveidojas. Prāti veidojas dabā.”¹⁰³²

Lauku reprezentācijā „Latvijas Avīzē” saduras pretēji diskursi – neraugoties uz lauku reromantizāciju, to nozīme ir vērtēta arī no praktiskā skatupunkta. Tādējādi „Latvijas Avīzes” reprezentācijā lauciniekiem dzīve ar pilsētām jāsaista ekonomisko faktoru dēļ, bet dzīvesvieta joprojām būtu jā saglabā laukos. Žurnālists Zīgfriids Dzedulis spriež, ka, pateicoties elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem, „pieaugs iespējas strādāt, dzīvojot laukos”.¹⁰³³ Lauku diskursā lauku nozīme ir ne tikai kā laucinieku dzīvesvietai, bet arī – kā pilsētnieku atpūtas videi.

9.2.2. Lauku kā pilsētnieku atpūtas vietas diskurss

„Latvijas Avīzē” viena no lauku lomām izriet no to piedāvātajām rekreācijas iespējām (lauku mierā, klusumā un dabas tuvumā). To skatīšu korelācijā ar vēl vienu lauku vērtību – dabas reprezentāciju.

„Pa šiem desmit gadiem izskatāmiem sakoptāki, zeme kļuvusi par tirdzniecības objektu un daudzi tiecas no pilsētām atpakaļ uz laukiem, lai atpūstos,”¹⁰³⁴ šis apgalvojums norāda uz reprezentētu pilsētnieku ieinteresētību laukos, ja ir nosacījums – tie ir sakopti un ir piemērota vide atpūtai. „Latvijas Avīze” piedāvā uzskatu, ka pilsētnieki „meklē klusu un skaistu dabas

¹⁰³⁰ Līcītis, E. (2004, 29. sept.). Dūmeņi laukos atkal sāk kūpēt. 5. lpp

¹⁰³¹ Līcītis, E. (2007, 7. aug.). Tikai vaboles traucē idilli. 3. lpp.

¹⁰³² Līcītis, E. (2004, 29. sept.). Dūmeņi laukos atkal sāk kūpēt. 5. lpp

¹⁰³³ Dzedulis, Z. (2004, 24. aug.). Čiris būvē ciematu. 10.–11. lpp.

¹⁰³⁴ Rācenis, U. (2004, 28. sept.). Pašvaldību reformu burkāns. *Latvijas Avīze*. 13.–14.lpp.

nostūri, lai labi atpūstos”.¹⁰³⁵ „Miers”, „skaistums”, „neskarta daba”, „paradīzes stūrītis” ir vārdi, ar kuriem visbiežāk tiek apzīmēti lauki – tūristu intereses objekti.¹⁰³⁶ Tā kā lauku diskursā pilsētai piedēvēti vārdi ar negatīvu nozīmi – troksnis, steiga, sastrēgumi, burzma u.c. –, lauki ir kā pretstats, kur no tiem patverties. Uz tiem dodas, lai „tiktu ārā no Rīgas”.¹⁰³⁷ Līdzīgi kā publicētais uzsaukums „Nost ar blokmājām!” arī šis izteikums, izmantojot vārdus „tikl ārā”, Rīgu apzīmē, kā vietu, no kuras jādodas projām. Respektīvi, labāk ir ārpus Rīgas.

Daļa lauku iedzīvotāju reprezentēti kā skeptiski par tūrisma attīstību laukos, jo „dzīve pašā valsts nomalē savu zīmogu ir uzlikusi. Tur pat tūristiem nav nekā ko darīt, līdz ar to atkrīt arī kādi nelieli ieņēmumi”.¹⁰³⁸ Turpretī citi lauku tūrismā ir saskatījuši īsto saimniecības attīstības virzienu. Lauku sociologi Barbara Činga (*Ching*) un Džeralds V. Krīds (*Creed*) savā pētījumā raksta, ka, pamazām izzūdot zemniecībai, laukos ražotie produkti un aktivitātes tiek estetizētas „graudu dzintara viļņos” jeb tiek saglabātas „dzīvajā vēsturē” tūristu patēriņam.¹⁰³⁹ Arī „Latvijas Avīze” ir zemniecības garīgo vērtību muzejs, jo tā saglabā un estetizēti reprezentē tradicionālās lauku vērtības piemēram, „savdabīgo lauku sētas mieru”,¹⁰⁴⁰ rudzu aleju, kas ved uz mājām,¹⁰⁴¹ skaisto kartupeļu kravu¹⁰⁴² un citus lauku elementus. Lai gan lauku reprezentācijā par vērtību arvien vairāk tiek atzīta intensīva, modernizēta lauksaimniecība, lauki tūristus vilina tieši ar pirmatnīgumu un dabas skaistumu (piemērus sk. 9.4. tabulā).

Laikrakstā apgalvojumus par skaistajām Latvijas ainavām un dabu kopumā ir izteikuši gan žurnālisti, gan intervētie cilvēki – zemnieki, deputāts, ministrs u.c. Dabas apjūsmošanā ir gan tagadnes vērtējums, gan nākotnes vīzija, piemēram, doma, ka Latvijai jābūt sakoptai kā Andreja Upīša romānā „Zaļā zeme”. Vienlaikus ar dabas reprezentāciju izskan arī aicinājums apceļot Latviju un jo sevišķi – tās laukus. Tiesa, starp skaisto ainavu reprezentāciju ir vērojami arī apgalvojumi par nolaidību – neapstrādātajiem laukiem, latvāņu izplatību u.c.

¹⁰³⁵ Grīnbergs, A. (2005, 30. aug.). „Kazākos”, kur aitas gana...stārķi. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁰³⁶ Skatīt, piemēram, Turpat; Galkina, I. (2006, 24. okt.). Eiropa Alūksnes zemnieksētā. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.; Galkina, I. (2004, 3. aug.). Metālkalis audzē upenes. 13. lpp.; Galkina, I. (2008, 14. aug.). Paradīzes ābeles – romantiķiem un gardēžiem. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

¹⁰³⁷ Ancītis, T. (2004, 14. okt.). Allažu superpagasts. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁰³⁸ Galkina, I. (2005, 13. sept.). Pagastveča rudens politika kartupelājā. 10. lpp.

¹⁰³⁹ Creed, W. G., Ching, B. (1997). Recognizing rusticity. P. 20–21.

¹⁰⁴⁰ Galkina, I. (2004, 3. aug.). Metālkalis audzē upenes. 13. lpp.

¹⁰⁴¹ Grīnbergs, A. (2006, 19. aug.). Kalte rudzu vidū – kā Amerikā. 10. lpp.

¹⁰⁴² Galkina, I. (2004, 18. sept.). Nav slikta gada, ja apkopj. 10. lpp.

Latvijas dabas reprezentācijas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Latvijas dabas un ainavu reprezentācijas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)
Zemnieks: “Latvijas daba ir vienreizēja.” ¹⁰⁴³
Deputāts: “Latvijas galvenā bagātība ir mūsu dabas daudzveidība.” ¹⁰⁴⁴
Žurnāliste: “Pa Trikātu braukt ir patīkami, jo gandrīz visa ceļa garumā skatu priecē labības lauki. Lai nu kā būtu peļama šī karstā vasara, skaistumu gan tā ir radījusi – druvas mirdz īstā zelta krāsā.” ¹⁰⁴⁵
Vides ministrs R. Vējonis: “Latvijai jābūt tīrai, sakoptai, drošai, attīstītai un zaļai. Tādai kā Andreja Upīša “Zaļajai zemei”.” ¹⁰⁴⁶
“No lauku sajūtām profesoram patīk, kā vējš tā maigi miežu ūsiņas viļņo. Jaukas ir kartupeļu talkas rudenī [..]. „Te ir tāda harmonija, tāds miers. Vienvakar sēžu pie mājas, gaidu lietu. Skatos, kas tur tā kūleņo pie akas? Zaķis grauz baltā āboliņa dzinumus.” ¹⁰⁴⁷
“Andris šīs pļavas kopj un izzina ne tikai tāpēc, ka par to maksā, bet gan tāpēc, ka viņš grib saglabāt šīs dabas vērtības un vēlas, lai arī citi apzinās šīs mūsu bagātības.” ¹⁰⁴⁸
Zemnieks: “Dodieties ceļā jau šodien apsekot savu zemi. Es, piemēram, nekādi nevarēju atturēties neizbaudīt brīnišķīgās sarmotās dabas ainavas pie Adamovas ezera, kur ir paugurains reljefs un daudz dažādu koku.” ¹⁰⁴⁹
“Braucot pa Vidzemes un Latgales lielceļiem redzam visai nepievilcīgu ainu: neapstrādātus laukus, ar krūmiem aizaugušas ceļmalas un lauku novadgrāvjus. Gadiem ilgi neapstrādātajās un neplautajās, arī savulaik meliorētajās platībās daudzviet jau kuplo bērziņi, elgītes un citu koku sugas, kā arī latvāņi.” ¹⁰⁵⁰

Kopumā „Latvijas Avīzes” reprezentācijā lauki ir vieta, kur atpūsties, baudīt klusumu un mieru, taču tikai lauksaimnieku aktivitāte, finansējums un izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums nosaka, vai tādējādi ir iespējams arī gūt peļņu. Lauku kā atpūtas vietas reprezentācija veido kā pragmatisko, tā reromantizācijas diskursu. Tomēr apgalvojumi, ka lauki ir interesanti ceļotājiem pārsvarā ar to estetizētajām, tradicionālajām vērtībām, iekļaujas lauku reromantizācijas diskursā.

9.2.3. Lauku – veselīgas pārtikas nodrošinātāju – diskurss

Laikraksts „Latvijas Avīzē” lauku nozīmi pilsētnieku dzīvē reprezentē arī saistībā ar veselīgas pārtikas iegādi. No vienas puses, kā pārtikas ieguvēji ir norādīti visi, piemēram, Eiropas Savienības nauda „ieguldīta tepat Latvijas lauku saimniecībās. Lai mēs visi, Latvijas iedzīvotāji, varētu ēst pašu audzētus un ražotus kvalitatīvus produktus”.¹⁰⁵¹ No otras puses, ir īpaši pretstatīti zemnieki un pilsētnieki, proti, uz bioloģiskās lauksaimniecības produktu tirdziņu „nogaršot un

¹⁰⁴³ Grīnbergs, A. (2005, 30. aug.). „Kazākos”, kur aitas gana...stārķi. 10. lpp.

¹⁰⁴⁴ Rumka, L. (2006, 19. sept.). Zaļā Latvija: smirdēs vai smaržos. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.

¹⁰⁴⁵ Galkina, I. (2006, 1. aug.). Ar pieredzi – pret dabas untumiem. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹⁰⁴⁶ Rumka, L. (2006, 19. sept.). Zaļā Latvija: smirdēs vai smaržos. 11.–12. lpp.

¹⁰⁴⁷ Vītola, I. (2005, 20. aug.). Visdārgākais hobijs Latvijā. 32. lpp.

¹⁰⁴⁸ Lipska, R. (2007, 15. aug.). Pļavas griezēm un tūristiem. 11., 13. lpp.

¹⁰⁴⁹ Grīnbergs, A. (2004, 13. janv.). Zemnieks atklāj tūrisma informācijas centru. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁰⁵⁰ Beļavnieks, J. (2006, 10. aug.). Zemes apsaimniekošana: vai tikai īpašnieku problēma? *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁰⁵¹ Tomsone, I. (2004, 11. sept.). ES nauda bija, ir un būs! *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

arī iegādāties veselīgus, dabiskus un kvalitatīvus pārtikas produktus – dārzeņus, augļus, medu, maizi un žāvējumus – pilsētnieki bija ieradušies veselām ģimenēm”.¹⁰⁵²

Avīzes veidotajā lauku diskursā pārtikas veikalos tirgotie gaļas produkti ir veselībai kaitīgāki nekā tie, kas gatavoti zemnieka sētā”.¹⁰⁵³ Turklāt, Latvijas zemnieku ražotajai pārtikai ir piedēvēti apzīmējumi – noteiktais vietniekvārds „pašu” („pats”) un īpašības vārds „īsts”. Tie abi laikrakstā raksturo kvalitatīvus produktus, jo saimnieki tos ražojuši, it kā, gatavodami paši sev, tāpēc tie ir vērtība pretstatā lielveikalos un citur nopērkamajām pārtikas precēm. Piemēram, zemnieks stāsta: „Kuļam īstu lauku sviestu – dzeltenu, ar brīnišķīgu garšu.”¹⁰⁵⁴ Raksturota ir arī „īsta Latvijas lauku rupjmaize un medus”.¹⁰⁵⁵ Savukārt lauki pastarpināti ir reprezentēti kā vieta, kur šie „īstie” produkti top. Arī savā ziņā – kā pirmsākums, kur rodams patiesās vērtības.

Laukos ražotie pārtikas produkti, to izejvielas nosaukti, izmantojot 1) deminutīvus, piemēram, „rudzu maizīte”¹⁰⁵⁶ vai 2) epitetus, piemēram, „zelta rudzi”,¹⁰⁵⁷ „gardākā maize,” „uz mēles kūstošs siers”¹⁰⁵⁸ u.c. Arī kartupeļi apzīmēti tēlaini („skaisto kartupeļu krava”).¹⁰⁵⁹ Vārds „maize” lietots arī pārnestā nozīmē, piemēram, „audzēt maizīti”.¹⁰⁶⁰ Deminutīvu lietojums nolūkā izteikt īpaši tuvu saikni, mīļumu pret apzīmējamo objektu dažkārt ir raksturīgs arī mājlopu nosaukšanā. Pat, sniedzot statistikas informācijas par ganāmpulkiem, žurnālists raksta „100 gotiņas”.¹⁰⁶¹ Atsaucoties uz Billiga izstrādāto banālā nacionālisma teoriju, šādus lauku reāliju apzīmējumus var arī uzlūkot kā banālā nacionālisma izpausmes veidu, piemēram, par to liecina vārda „Latvija” lietojums tādos ikdienišķos izteikumos kā „īsta Latvijas lauku rupjmaize”.

Lauku produkti – maize un piens – tiek saistīti ar nacionālo identitāti zemnieku, žurnālistu un ekspertu publicētajos viedokļos. Piemēram, Lauksaimniecības tirgus veicināšanas centra direktore Inguna Gulbe uzskata: „Maize Latvijā ir īpašs produkts ar savu filozofiju. Ne velti jau kopš seniem laikiem uztveram, ka audzējam nevis graudus, bet maizi. Maize ir Latvijas tēla sastāvdaļa.”¹⁰⁶² Žurnāliste Iveta Tomsone rudzu maizi nodēvējusi par „Latvijas nacionālo

¹⁰⁵² Olševska, R. (2006, 16. okt.). Rīdzinieki iepērkas Zaļajā tirdziņā. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹⁰⁵³ Jaunbelzere, A. (2007, 2. aug.). Aitkopība – ainaviska un sīksta. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

¹⁰⁵⁴ Grīnbergs, A. (2005, 30. aug.). „Kazākos”, kur aitas gana...stārķi. 10. lpp.

¹⁰⁵⁵ Turpat.

¹⁰⁵⁶ Kuzmina, I., Krustiņš, V. (2007, 21. aug.). Vējonis brīdina: „Kukurūza atgriezīsies.” *Latvijas Avīze*. 5., 6. lpp.;

Galkina, I. (2004, 7. sept.). Radu bizness – graudaudzēšana. 10. pp.

¹⁰⁵⁷ Galkina, I. (2006, 17. okt.). Zelta rudzus novērtē ”Sobieski”, bet pērk igauņi. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁰⁵⁸ Sprūde, V. (2006, 17. aug.). Mieloties ar maizi Lubāna malā. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁰⁵⁹ Galkina, I. (2004, 18. sept.). Nav slikta gada, ja apkopj. 10. lpp.

¹⁰⁶⁰ Galkina, I. (2006, 17. okt.). Zelta rudzus novērtē ”Sobieski”, bet pērk igauņi. 7. lpp.

¹⁰⁶¹ Graudiņš, U. (2006, 11. aug.). Rosina pārmaiņas piensaimniecībā. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁰⁶² Tomsone, I. (2006, 2. okt.). Pārtikas ražotājiem jāceļ piemineklis. 7.–8. lpp.

lepnumu”.¹⁰⁶³ Savukārt kāds zemnieks teicis, ka piens „Latvijai jau kopš senseniem laikiem ir bijis kaut kas vairāk nekā piens”.¹⁰⁶⁴

„Latvijas Avīze” atzīst zemnieku ieguldījumu Latvijas iedzīvotāju nodrošināšanā ar savā zemē augušiem pārtikas produktiem, un lauku diskursā tie nereti raksturoti, izmantojot deminutīvus, epitetus un citus lingvistiski ekspresīvus līdzekļus, tāpat arī izpausts viedoklis par maizes un piena ciešo saikni ar nacionālo identitāti. Lauki – kā tautas pirmsākuma, veselīguma nodrošināšanas, atpūtas un veselīgas pārtikas audzēšanas vieta ir to lauku diskursā reprezentētā stiprā puse un pārkuma iemesls pār pilsētu. Tas stiprina lauku reromantizācijas diskursu.

9.2.4. Pilsētas pārkuma pār laukiem diskurs

Lauku nozīmes reprezentāciju veido arī apgalvojumi, kas tos apzīmē kā mazvērtīgākus par pilsētu. Piemēram, komentējot jaunu cilvēku pārcelšanos uz laukiem, akcentēta viņu draugu neizpratne. Savukārt paši intervētie cenšas atspēkot, ka dzīve laukos nebūt nenozīmē izolētību:

Kad devos uz šejieni strādāt, man gan daudzi izteica līdzjūtību – ai, nabadziņš, tādā tālumā, tādā nostūrī. Man nav raižu par to. Nejūtos šeit ne malā, ne nostūrī. Šeit ir intelektuāli cilvēki, ir televīzija, ir internets ar iespēju iegūt informāciju no visas pasaules.¹⁰⁶⁵

„Latvijas Avīzes” intervētie cilvēki nenozēlo izvēli dzīvot laukos, tomēr viņu teiktajā laukiem tiek piešķirta pasīva aktora nozīme. Piemēram, uz to norāda vārdu savienojums „sēdēt laukos” jaunas zemnieces citātā: „Daži paziņas brīnās: kā? Tu tik jauna un sēdi laukos?”¹⁰⁶⁶ Viņa pati gan piebilst, ka „tas ir muļķīgs stereotips – it kā es, strādājot šeit, būtu kaut kā norobežota no pārējās pasaules”.¹⁰⁶⁷

Redzams, ka laikraksta reprezentācijā atsevišķos gadījumos starp vārdiem „pasaule”, „jauni apvāršņi” un „sabiedrība” var likt vienādības zīmi, jo tie apzīmē jēdzienu „ārpus laukiem” un „ārpus zemnieka sētas” jeb dažādu reāliju kopumu, pēc kura (iespējams) tiecas lauku cilvēks, kas ieslodzīts darbīgajā, bet visai vienmuļajā dzīves ritējumā. Piemēram, lauku viesu mājas īpašniece stāsta, ka, runājot ar ārzemju viesiem, var uzzināt daudz ko jaunu – „paveras citi apvāršņi. Laukos tas ir ļoti svarīgi”.¹⁰⁶⁸ Bet cita zemniece atzīst, ka, strādājot vienīgi savā saimniecībā, jutās „atstumta no sabiedrības: bērni projām skolās vai savos darbos, Ēriks uz lauka,

¹⁰⁶³ Tomšone, I. (2005, 25. aug.). Graudu tirgū – bez katastrofas. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁰⁶⁴ Grīnbergs, A. (2004, 28. sept.). Piena devējas puķu dārzā. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁰⁶⁵ Līcītis, E. (2006, 29. aug.). Priesteris no pierobežas. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁰⁶⁶ Ancītis, T. (2005, 31. aug.). Nost ar blokmājām, slava laukiem! 15. lpp.

¹⁰⁶⁷ Turpat.

¹⁰⁶⁸ Grīnbergs, A. (2004, 10. aug.). Pārvērtības lauku sētā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

cik ilgi ar mājlopiem vien runāsi!”¹⁰⁶⁹ Turpretī pilsētā, kas iemieso „pasaules” un „sabiedrības” nozīmi, „notiek aktīva intelektuālā dzīve, kas, protams, paver jaunus apvēršņus”.¹⁰⁷⁰ Kā pretstati ir reprezentēta „attālā leišmale” un „sabiedrība”: „Esot sabiedrībā, attālās leišmales lauku saimiece ceļ savu pašlepnumu un gūst jaunas idejas.”¹⁰⁷¹ Nereti lauku reprezentācijā ir uzsvērts to attālums no pilsētām, no iedomātā centra, sabiedrības, tāpēc izmantotas vārdu formas „attāls”, „dziļš” (dziļi lauki) u.c.

Pretēji 19. gadsimta lauku sētai mūsdienu lauku cilvēkam visa dzīve nenorit tikai tās un tuvējā ciema robežās. Savā pētījumā arhitekts Pauls Kundziņš tradicionālās latviešu lauku sētas iemītniekus raksturoja kā no apkārtnes neatkarīgus un ieaugušus „savā noslēgtajā dzīves lokā”.¹⁰⁷² Turpretī laikraksta reprezentētās lauku iedzīvotāju prasības ir mainījušās, tāpēc agrākās lauku vērtības (savrupība, noslēgtība) „Latvijas Avīzes” atainojumā vairs nav aktuālas. Jau 1996. gada „Lauku Avīzē” laukiem tika piedēvēta nošķirtības nozīme, piemēram, neattīstītās infrastruktūras (autoceļu sliktais stāvoklis, telefonlīniju neesamība) un arī komunikācijas nelielās intensitātes dēļ („nav ar ko parunāt”). Priekšplānā vairs nav laukos saglabātās tradīcijas un vērtības, bet, mainoties laikam, kā pievilcīgākas ir reprezentētas iespējas pilsētā.

Pilsētas mazvērtība pretstatā laukiem lielākoties sniedzas tikai tiktāl, cik ir runa par mieru un rekreāciju. Piemēram, tā tiek asociēta ar „dzīvi četrās sienās”, „sastrēgumiem”, „troksni”, „steigu”, „burzmu”¹⁰⁷³ u. tml. apzīmējumiem. Jau 1996. gadā lauku diskursā spilgti iezīmējās pilsētas priekšrocības pār laukiem (Trešās atmodas perioda laikrakstos tās netika izceltas). Savukārt tās saglabājas un pat pastiprinās 21. gs. preses veidotajā lauku diskursā.

„Latvijas Avīzes” reprezentācijā redzama lauku un pilsētas lomas maiņa – pilsēta gūst priekšroku ekonomisko garantiju dēļ (pragmatisma diskurss). Izskan pat ierosinājums pilsētai laukus „ņemt savā paspārnē”, kas nozīmē pilnīgi apvērstu lauku-pilsētas lomu maiņu salīdzinājumā ar Trešās atmodas perioda preses veidoto lauku diskursu. Piemēram, laikrakstā publicēts Cēsu pilsētas domes deputāta Raita Sijāta viedoklis, ka Cēsīm, „kas laika gaitā izveidojusies par attīstības centru, zināma atbildība jāuzņemas arī par laukiem”.¹⁰⁷⁴ Politiķis Gints Karlsons skaidro, ka „lauku pašvaldības nemāk tik labi uzrakstīt pieteikuma programmas

¹⁰⁶⁹ Viļķina, A. (2005, 6. sept.). Radīts pamats dzimtas īpašumam. 10. lpp.

¹⁰⁷⁰ Grīnbergs, A. (2008, 25. sept.). Plunkšķis pilsētai, laukiem – šļakatas? 12.–13. lpp.

¹⁰⁷¹ Viļķina, A. (2004, 20. janv.). Mazā platībā – ar vērienu. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁰⁷² Kundziņš, P. (1974). *Latvju sēta*. 376 lpp.

¹⁰⁷³ Skatīt, piemēram, Ancītis, T. (2005, 31. aug.). Nost ar blokmājām, slava laukiem! 15. lpp.; Lipska, R. (2007, 15. aug.). Pļavas griezēm un tūristiem. *Latvijas Avīze*. 11., 13. lpp.; Zvingule, A. (2006, 5. sept.). Asfaltējiet ceļus – nāks uz laukiem! 10.–11. lpp., Grīnbergs, A. (2008, 25. sept.). Plunkšķis pilsētai, laukiem – šļakatas? 12.–13. lpp.

¹⁰⁷⁴ Grīnbergs, A. (2007, 18. sept.). Aiz novadu kartes – cilvēks. 11.–12. lpp.

kā galvaspilsētas juristi un ekonomisti”¹⁰⁷⁵ Arī citā rakstā izskan piedāvājums uz Latgali nosūtīt „Rīgas gudrās galvas” uzņēmējdarbības attīstīšanai.¹⁰⁷⁶ Tā laikrakstā izpaužas lauku – par pilsētām vājākas reālijas – reprezentācija. Lauki tai zaudē tieši pragmatiskā diskursa ietvaros. Pilsētas reprezentētas kā pieredzējušākas, bet lauki – morāli tīrāki un vieglāk ievainojami. Piemēram, kāda zemniece izsakās: „Labi, ka man ir pilsētas – Rīgas – rūdījums.”¹⁰⁷⁷

Neraugoties uz lauku nozīmes pozitīvo izcēlumu, lauku diskursā tiem ir piedēvēta arī nošķirtības no pasaules nozīme (negatīvā ziņā) un pat piedāvāta ideja pilsētām laukus „adoptēt” (tādējādi uzskatot par vājākiem). Rīga, par kuru ir rakstīts, ka no tās „jātiek ārā”, vienlaikus ir arī reprezentēta kā „gudro galvu” dzīvesvieta. Viens no publikāciju apakštematiem, kas jo sevišķi saasina lauku un pilsētas pretstatus, ir administratīvi teritoriālā reforma.

9.2.5. Novadu reformas kā lauku nolemtības diskurs

Lauku un pilsētas interešu krustpunktu ir radījusi arī administratīvi teritoriālā reforma. Laikraksta veidotajā lauku diskursā dominējošie ir intervēto un aptaujāto cilvēku apgalvojumi par tās sagaidāmo negatīvo ietekmi, paredzot lauku attīstībai nelabvēlīgu nākotnes ainu: „Ja paliksim kā nomale, attīstība neturpināsies”,¹⁰⁷⁸ „laukus taču spiež izdarīt pašnāvību”,¹⁰⁷⁹ „reforma notiek, lai palielinātu pilsētu kredītportfeli uz lauku pašvaldību rēķina”,¹⁰⁸⁰ „ja novadu centrus izvietosim pilsētās, lauki zaudēs”¹⁰⁸¹, „novadu modelis cilvēkus ievēdīs depresijā”¹⁰⁸² utt. Kā argumenti tiek izmantotas atsaucis uz statistiku un vēsturi (kolhoziem kā negatīvajiem apvienošanās piemēriem), piemēram, kāds pagasta priekšsēdētājs iebilst reformu realizēšanai, jo „pēdējo gadu dažādas reformas, to skaitā arī lauksaimniecības, novedušas pie tā, ka pagasta iedzīvotāju skaits no 1800 samazinājies uz 1450. Piedodiet, bet vēsture – arī kolhozu apvienošana – pierādīja, ka reformu dēļ cieš nomales”.¹⁰⁸³ Citā viedoklī novads tiek salīdzināts ar lielu kuģi, tāpēc „mūsu iedzīvotāji, kuri atceras kolhoza laikus ir kategoriski pret lielapvienošanos”.¹⁰⁸⁴ Uz piespiedu apvienošanas norāda arī virsraksts „Prasa „jā”, nedrīkst teikt „nē””.¹⁰⁸⁵

¹⁰⁷⁵ Vilnītis, J. (2005, 23. aug.). Kā naudu izmānīt ārpus Rīgas. *Latvijas Avīze*. 9–10. lpp.

¹⁰⁷⁶ Tomsonē, I. (2006, 26. maijs). Nabadzīgākie Latvijā – 140 pagasti. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁰⁷⁷ Galkina, I. (2006, 24. okt.). Eiropa Alūksnes zemnieksētā. 9. lpp.

¹⁰⁷⁸ Veško, D. (2007, 4. sept.). Šodien Latviju sadala novados. *Latvijas Avīze*. 1., 2. lpp.

¹⁰⁷⁹ Grīnbergs, A. (2004, 31. janv.). Kuri argumenti pārliecinošāki? 11. lpp.

¹⁰⁸⁰ Veško, D. (2007, 18. aug.). ZZS panāk kompromisu tikai par dažiem novadiem. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

¹⁰⁸¹ Grīnbergs, A. (2007, 18. sept.). Aiz novadu kartes – cilvēks. 11.–12. lpp.

¹⁰⁸² Skudra, V., Gintere, L., Okmanis, A. (2007, 30. aug.) Pret lielajiem, ekonomiski nepamatotajiem novadiem. 3. lpp.

¹⁰⁸³ Grīnbergs, A. (2004, 31. janv.). Kuri argumenti pārliecinošāki? 11. lpp.

¹⁰⁸⁴ Viļķina, A. (2004, 12. janv.). Sarunas un tvaika nolaišana. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹⁰⁸⁵ Veško, D. (2006, 13. jūn.). Prasa „jā”, nedrīkst teikt „nē”. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

Lauku un pilsētas pozīciju dalīšanas duelī laikraksts pilsētu atveido izteikti negatīvi – tā ir agresors, kas savtīgi mēģina realizēt savas intereses uz lauku cilvēku rēķina. Tikai atsevišķos gadījumos avīzē vērojams pretējs viedoklis, ka administratīvi teritoriālās reformas rezultātā zaudētāja būs tieši pilsēta. Piemēram, citēta Bauskas pilsētas domes priekšsēdētāja Ārija Gaile: „Jebkāda teritorijas „atšķaidīšana” tikai pazeminās pilsētas iedzīvotāju dzīves līmeni.”¹⁰⁸⁶ Tas norāda uz lauku nabadzību un pilsētu pārākumu dzīves līmeņa ziņā.

Tā kā reformas sekas tieši atsaucas uz lauku nākotni, un tā ir saviļņojusi nācijas sociālo atmiņu, uz reprezentāciju var attiecināt nacionālisma pētnieka Billiga novēroto, ka šādos gadījumos tā ir īpaši spilgta un izteiksmīga. To pierāda arī lingvistiski ekspresīvo līdzekļu bagātība reformas atveidojumā. „Pašnāvība”, „ciest”, „zaudēt”, „depresija” ir daži no vārdiem, ar kādiem apzīmētas reformas paredzētās sekas laukos. Tie norāda visbiežāk uz neatgriezenisku procesu, kā rezultātā lauki tiks iznīcināti vai tiks pārveidoti tā, ka tos vairs nebūs iespējams atgūt tādus, kādi tie (vēl) pastāv. Valdošo neziņu apliecina arī jautājumi – „kam tas novads mums vajadzīgs, kas būs labāks?”¹⁰⁸⁷

Reizē ar negatīvu reformas vērtējumu arī ministrijām tiek pārvesta neiedziļināšanās lauku situācijā. Piemēram, Zasas pagasta iedzīvotāja Rasma Brandule salīdzina, ka „ministrijas ar pagastiem spēlējas kā ar rotaļu klucīšiem”.¹⁰⁸⁸ Žargonu, salīdzinājumu, pārspīlējumu lietojums situācijas atveidē liecina par laikraksta reprezentēto personu vēlmi paspilgtināt sacīto.

Līdzīgi kā 1996. gadā laikrakstā laukus apzīmē arī ar vārdiem „uz vietām”¹⁰⁸⁹, kas šādā ironiskā izpausmē par laukiem rada necila objekta iespaidu. Arī citkārt lauki aplūkoti ironiski kā „muļķu gals”¹⁰⁹⁰ vai „eksotiska vieta, kur varētu braukt ārzemnieki un skatīties, kā cilvēki dzīvo un cīnās par savu iztikšanu”.¹⁰⁹¹ Lauku apzīmējumus „Latvijas Avīzē” apkopoju 9.5. tabulā.

9.5. tabula

Lauku nosaukšanas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Lauku nosaukšana „Latvijas Avīzē” (2004–2007)
Nomale, nostūris
Uz zemēm
Uz vietām
Perifērija
Muļķu gals

¹⁰⁸⁶ Viļķina, A. (2004, 12. janv.). Sarunas un tvaika nolaišana. 5. lpp.

¹⁰⁸⁷ Veško, D. (2006, 13. jūn.). Prasa „jā”, nedrīkst teikt „nē”. 9. lpp.

¹⁰⁸⁸ Turpat.

¹⁰⁸⁹ Viļķina, A. (2006, 23. okt.). Veidos vienotu zemes politiku. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁰⁹⁰ Bebre, L. (2004, 31. janv.). Vidzemē negrib mest kauliņus kopā. 11. lpp.

¹⁰⁹¹ Tomsone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. 13. lpp.

Tie uzsver lauku nošķirtību no centra ne tikai fiziskā attāluma izpratnē, bet arī tiem veltītās uzmanības un finansiālo līdzekļu ziņā, piemēram, par to var spriest pēc deputāta Dzintara Zaķa teiktā, ka „esam nodzīvojuši līdz tādām absurdam, ka šobrīd plānojam būvēt Rīgas centrā nozīmīgas kultūras būves, bet līdz vēsturiskam objektam Staburagam par asfaltētu ceļu mēs aizbraukt nevaram”.¹⁰⁹²

Kopumā pētījums izkristalizēja pretrunīgus lauku diskursa apakšdiskursus: vienu, kas atzīst lauku „īstumu” un vērtības ziņā tos novieto augstāk par pilsētām, un otru, kas spilgti uzrāda lauku negatīvās puses un atbalsta uzskatu, ka pilsētām lauki „jāadoptē”, jo tas ir vienīgais lauku nākotnes garants, realizējot modeli, kurā lauki ir dzīvesvieta, bet pilsēta – darba, izglītības un intelektuālas atpūtas vieta. Tādējādi „Latvijas Avīzes” radītajā lauku diskursā notiek meklējumi tradicionālo vērtību aizstāšanai ar jaunām, daļēji saglabājot lauku vismaz kā dzīvesvietas nozīmi.

Par spīti statistikas rādītājiem par dzīves līmeni laukos un citiem dzīves kvalitāti apliecināšiem aspektiem, kas ir zemāki nekā pilsētās, 67–70% lauku iedzīvotāji tomēr nepieļauj iespēju pārcelties dzīvot citur Latvijā vai uz ārzemēm, liecina pētījums par cilvēku piesaisti dzīvesvietai 2007. gadā.¹⁰⁹³ Tas saistīts arī ar lauku iedzīvotāju vecumstruktūru, taču, iespējams, šādi aptaujas rezultāti norāda, ka izvēli dzīvot laukos balsta dažādi sociāli, nevis ekonomiski apstākļi. Taču, analizējot „Latvijas Avīzē” reprezentēto pilsētu pārākumu pār laukiem, jāuzsver, ka tas izriet no praktiskajiem un materiālajiem aspektiem. Turpretī laukiem tradicionāli piedēvētā savrupība ir lauku kā pastāvīgas dzīvesvietas kvalitāte pazeminoša, nevis paaugstinoša iezīme. Tādējādi reprezentētais pilsētu pārākums pār laukiem pilnībā ietilpst pragmatisma diskursā.

Pragmatiskā un lauku reromantizācijas diskursa sadursme (drīzāk – saskarsme) vērojama arī „Latvijas Avīzes” publicētajos apgalvojumos un argumentos par lauku iedzīvotājiem.

9.3. Zemniekam nepieciešamā zemnieka “gēna” un biznesa domāšanas diskursi

Daļa „Latvijas Avīzes” rakstu reprezentē uzskatu, ka lauku lielākā bagātība ir to cilvēki.¹⁰⁹⁴ Laikrakstā vārdos to apliecina politiķi, piemēram, Jānis Ozoliņš: „Mums ir svarīgs katrs cilvēks, kas dzīvo Latvijas laukos. Es negribētu, lai viens liels zemnieks nāktu daudzu mazo zemnieku vietā.”¹⁰⁹⁵ Lauku cilvēku pozitīvās īpašības uzteiktas arī, piemēram, publikācijās par sakoptākajiem lauku pagastiem, par kuriem komisija secinājusi: „Visās konkursa startējušajās

¹⁰⁹² Zvingule, A. (2006, 5. sept.). Asfaltējiet ceļus – nāks uz laukiem! 10.–11. lpp.

¹⁰⁹³ Tuvāk sk. Rasnača, L. (nodaļas vad.). (2007). Visur man labi bija: Piesaiste dzīvesvietai. Grām.: Zobena, A. (galv. red.). (2007). *Latvija: Pārskats par tautas attīstību. Cilvēkkapitāls: Mans zelts ir mana tauta?* Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 52. lpp.

¹⁰⁹⁴ Veško, D. (2007, 18. sept.). Vecumnieku lilijas beidzot uzdziedējušas. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁰⁹⁵ Tomsone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. 13. lpp.

pašvaldībās ir tik daudz brīnišķīgu cilvēku, ka ikviens derētu pagasta „sejai”.¹⁰⁹⁶ „Latvijas Avīzes” lauku diskursā paši lauku iedzīvotāji arī apzinās, ka viņiem „ir laimējies ar cilvēkiem”.¹⁰⁹⁷ Taču lauku cilvēku raksturojumam „Lauku Avīzē” raksturīga arī ironija, piemēram, „regulāri jāklausa: cilvēks laukos nerentabls, slēgsim skolas, pasta nodaļas”.¹⁰⁹⁸ Viens no galvenajiem aktoriem lauku reprezentācijā „Latvijas Avīzē” ir zemnieks.

Publicētajos apgalvojumos par zemniekiem ir divi virzieni – līdzīgi kā reprezentējot lauku nozīmi. Viens uzsver zemnieka pirmatnējo dabu, „zemnieka gēna” un saimnieka apziņas nepieciešamību, kas veido lauku reromantizācijas diskursu. Tikmēr otrs – lauku pragmatiskais diskurss – akcentē nepieciešamību zemniekiem pielāgoties ekonomiskajiem apstākļiem un mainīt konservatīvo domāšanu. Tā ietvaros ietilpst arī apgalvojumi un argumenti par zemnieku pretiniekiem un palīgiem (Eiropas Savienību un modernizāciju).

9.6. tabulā apkopāju „Latvijas Avīzē” zemniekiem piešķirtos apzīmējumus, apgalvojumus un to argumentāciju. Lielākoties „Latvijas Avīzē” ir pašu zemnieku vai citu intervēto personu (nevis žurnālistu) reprezentācijas par zemniekiem. Žurnālistu iesaiste zemnieka nosaukšanā un dažādu apgalvojumu argumentācijā ir minimāla.

9.6. tabula

Zemnieka reprezentācijas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Nosaukšana	Apgalvojums	Argumentācija
“Zemkopis” <i>nav</i>		Kopj bioloģiskos zālājus. ¹⁰⁹⁹
“Zemnieka, lauksaimnieka gēns” <i>nav</i>		Tas liek audzēt kartupeļus. ¹¹⁰⁰
“Zemnieka gēns” <i>nav</i>		Tas mudināja sākt nodarbošanos lauksaimniecībā. ¹¹⁰¹
“Zemnieks”	“Tā limbažniekiem bijis lemts kļūt par zemniekiem”	“1991. gadā Amerikā dzīvojošais Jāņa vectēva brālis atguvis zemi” ¹¹⁰²
“Lauksaimnieki”	“Regulu nomocītie ES lauksaimnieki.” ¹¹⁰³	<i>nav</i>
“Zemnieks”	Zemnieku pazemo	Prasa kartupeļus ne mazākus par 6 cm un sola maksāt tikai 6 santīmus kilogramā. ¹¹⁰⁴
“Zemnieks”	“Esmu mēģinājis atbildēt, kāpēc turpinu graudkopību arvien lielākos apjomos. [...] Zemniekam vienmēr graudi likušies mīļi, skaisti [...]”	“Laikam tā nolemts.” ¹¹⁰⁵

¹⁰⁹⁶ Zīle, M. (2006, 1. aug.). Zemgales lepnums un rota. *Latvijas Avīze*. 1., 8., 9. lpp.

¹⁰⁹⁷ Veško, D. (2006, 19. aug.). Ja ar cilvēkiem laimējas kā Latgalē. *Latvijas Avīze*. 8.–9.lpp.

¹⁰⁹⁸ Grīnbergs, A. (2007, 18. sept.). Aiz novadu kartes – cilvēks. 11.–12.lpp.

¹⁰⁹⁹ Klepers, A. (2005, 1. aug.). Saimniekot un pelnīt var arī dabas liegumos. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.

¹¹⁰⁰ Galkina, I. (2004, 18. sept.). Nav slikta gada, ja apkopj. 10. lpp.

¹¹⁰¹ Galkina, I. (2006, 5. sept.). Biosaimniecības uzkodās – peintbols. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹¹⁰² Galkina, I. (2007, 9. aug.). „Zaļais grozs” kļūst smagāks. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹¹⁰³ Tomsone, I. (2007, 19. okt.). 216 iespējas, kā samazināt ES maksājumus. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹¹⁰⁴ Galkina, I. (2004, 18. sept.). Nav slikta gada, ja apkopj. 10. lpp.

¹¹⁰⁵ Galkina, I. (2006, 8. sept.). Izvērtēs neuzspodrināto kvalitāti. *Latvijas Avīze*. 25. lpp.

9.6. tabulas turpinājums		
Nosaukšana	Apgalvojums	Argumentācija
“Zemnieks”	“Nekādu sevišķu audzēšanas noslēpumu nav.”	“Mums asinīs ir strādāt tā, kā kārtīgiem zemniekiem pienākas.” ¹¹⁰⁶
“Zemnieks”	“Zemniekiem katrs santīms no svara” ¹¹⁰⁷	<i>nav</i>
“Lauku uzņēmēji”	<i>nav</i>	<i>nav</i>
“Klauni”	Viņi samazina kopējās ražas valstī	Zemnieki, kurus interesē tikai platību maksājumi. ¹¹⁰⁸
“Lauksaimnieki”	“Lauksaimnieki paši nekontrolē tirgu.”	“No cenu pieauguma vairāk iegūst citi tirgus spēlētāji, galvenokārt pārtikas produkcijas gala tirgotājs.” ¹¹⁰⁹
“Zemnieks”	“[Eksporta –K.L.] izaugsmes pamatā ir zemnieki.” ¹¹¹⁰	“Dara lielu un svētīgu darbu. Neved naudu ārā, bet nauda nāk pie mums iekšā valstī.” ¹¹¹¹
“Lauku saimnieks, kam jāprot daudzi darbi” ¹¹¹²	<i>nav</i>	<i>nav</i>
“Saimnieks”	“Tādai mazai valstij kā Latvija ir vajadzīgs iespējami lielāks šis saimnieku slānis”	“Jo kārtīgu saimnieku raksturo tādas šodien deficītas īpašības kā atbildība, pašapziņa un patriotisms. [...] ģimenes saimniecības īpašnieks tik ātri savu zemi nepametīs, ja vien valsts dos viņam iespēju uz tās produktīvi saimniekot.” ¹¹¹³
“Zemnieks”	“Zemnieka liktenis tāpat nav no vieglajiem.” ¹¹¹⁴	<i>nav</i>

Vairāki zemnieki nodarbošanās izvēlē ir pamatojuši ar iepriekš noteiktiem, no sevis neatkarīgiem apstākļiem – to nolēmis „zemnieka gēns” vai liktenis. Īpaši bioloģiski sertificētu saimniecību īpašnieki „tādi ir sirdī un pēc pārliecības”.¹¹¹⁵ Tikai tas ir zemnieks, kurš prot „dzirdēt, kā rudzi briest”.¹¹¹⁶ Šāds publicētais uzskats vedina domāt par lauku reromantizāciju un reprezentētu sociālajā atmiņā saglabātu pašidentificēšanos „latvieši – zemnieku tauta”. 20. gs. 90. gadu nogalē toreizējais zemkopības ministrs Andris Rāviņš pauda līdzīgu domu: „Ja cilvēkam piemīt praktiskā vagas gudrība, kūts gudrība un rēķināšanas gudrība, tad panākumi garantēti.”¹¹¹⁷

„Latvijas Avīzes” veidotajā lauku diskursā ir jauns aspekts, kas parādījies līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai, – jautājums par zemniekiem, kas ir viltvārži. Par zemnieka vārda negodīgu piesavināšanos liecina laikrakstā izmantotie ironiskie apzīmējumi šādu zemnieku nosaukšanai – „dīvānzemnieki” un „klauni”, jo viņi zemi nekopj, bet formāli izmanto ienākumu gūšanai, saņemot „Eiropas maksājumus”. Tāpēc avīzes reprezentācijā viņi nav cienīgi tikt

¹¹⁰⁶ Grīnbergs, A. (2006, 26. sept.). Zemgalē labākie rudzi – Kūkās. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹¹⁰⁷ Tomsone, I. (2006, 19. okt.). Atklāj blēdības siera ražotnē. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹¹⁰⁸ Šmits, Dz. (2007, 3. aug.). Pelna arī mazās saimniecības. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹¹⁰⁹ Stīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

¹¹¹⁰ Tomsone, I. (2006, 2. okt.). Pārtikas ražotājiem jāceļ pieminekļi. 7.–8. lpp.

¹¹¹¹ Turpat.

¹¹¹² Grīnbergs, A. (2004, 19. okt.). Struktūrfondu projekts jau strādā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹¹¹³ Brunovskis, I. (2007, 23. aug.). Kādu ražošanas struktūru vajag laukiem? *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

¹¹¹⁴ Licītis, E. (2007, 30. aug.). Lauku gaiss veselīgāks par politisko. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹¹¹⁵ Tomsone, I. (2008, 5. sept.). Zaļo zemnieku būs mazāk, bet kvalitatīvāki. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹¹¹⁶ Galkina, I. (2006, 1. aug.). Ar pieredzi – pret dabas untumiem. 11. lpp.

¹¹¹⁷ Rāviņš, A. (1998). Lauki mainās pretrunās. 3. lpp.

nosaukti par īstiem zemniekiem. Dažkārt intervēto cilvēko izteikumos vērojams nošķīrums, izmantojot vārdus „īsts”, „kārtīgs zemnieks”, lai izceltu zemniekus, kuri iemieso profesijas labākās īpašības no tiem, kas nebūtu cienīgi tikt tā dēvēti. Piemēram, „īsts zemnieks strādā, lai izaudzētu, nevis tādēļ, lai saņemtu ko kompensācijas. Par izkaltušajiem tukšumiem laukā viņam sirds sāpēs jebkurā gadījumā”.¹¹¹⁸ Lauku diskursā „īstie” zemnieki ir idealizēti un arī – romantizēti. Piemēram, bijušais „Tērvetes” kopsaimniecības priekšsēdētājs un Saeimas deputāts Viesturs Gredzens, stāstot par dabas mīlestību, uzsver, ka zemnieks „iebrien miežu laukā un tur neredz naudas tūkstošus. Viņš redz – lūk, tie ir mani mieži, vei, kāda druva....”.¹¹¹⁹

Izskan arī raksturojums, kurā uzsvērtā zemnieka un patriotisma saikne: „Kārtīgu saimnieku raksturo tādas šodien deficītas īpašības kā atbildība, pašapziņa un patriotisms. [...] Ģimenes saimniecības īpašnieks tik ātri savu zemi nepametīs, ja vien valsts dos viņam iespēju uz tās produktīvi saimniekot.”¹¹²⁰ Šajā apgalvojumā un argumentā var saskatīt līdzības ar zemnieku reprezentāciju Trešās atmodas laikā, kad kā nepieciešamība tika uzlūkota algādžu pārtapšana par saimniekiem. Ideja par patriotiskiem saimniekiem, kas neatstās savu zemi, sakņojas jau 20. gs. 20. gadu sākuma agrārajā reformā – jau tolaik valdīja uzskats, ka stabila un plaša zemnieku slāņa izveide sekmē valsts stiprumu un rada desmitiem tūkstošu “pašaižliedzīgu tās sargātāju”.¹¹²¹ Algādža-saimnieka salīdzinājums ir aktuāls arī 2007. gada laikrakstā.¹¹²² To arī izsaka zemnieka apgalvojums: „Te ir mana zeme, mans mūža darbs, ko es gribu atstāt bērniem.”¹¹²³

Līdzīgi zemnieku argumentiem par šūpulī ielikto izvēli strādāt lauksaimniecībā, arī citas (īstenam) zemniekam piedēvētās īpašības „Latvijas Avīze” reprezentē kā dabiski noteiktas, piemēram, čaklumu, kas ir priekšnoteikums peļņas iespējām. „Ja laukos dzīvo, tad ir jāstrādā, un tad arī dabū labumu. Ja kāds saka, ka laukos ir bads, tad viņš ir vienkārši slinks,” publicēts kāda zemnieka viedoklis.¹¹²⁴ Lauku diskursā zemnieks apzinās darba slodzi un prot vairākus darbus – viņš ir agronoms, kalējs, mehāniķis, grāmatvedis u.c. Tomēr, tuvinieku nodēvēts par „darbarūķi”, zemnieks kautrīgi aizbildinās, ka vienkārši ir „lauku saimnieks, kam jāprot daudzi darbi”.¹¹²⁵

¹¹¹⁸ Tomsone, I. (2006, 2. okt.). Pārtikas ražotājiem jāceļ pieminēklis. 7.–8. lpp.

¹¹¹⁹ Līcītis, E. (2004, 20. sept.). Latvijā – stiprākie vīri, stiprākie zirgi. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹¹²⁰ Brunovskis, I. (2007, 23. aug.). Kādu ražošanas struktūru vajag laukiem? 14. lpp.

¹¹²¹ Starcs, P. (2003). Latvijas lauksaimniecība. 273. lpp.

¹¹²² Piemēram, tas „Latvijas Avīzē” lietots šādā kontekstā: „Vai Latvijai šodien ir nepieciešams reanimēt modeli, kurā būs pāris tūkstoši modernu muižu, ko apkalpos liels skaits mūsdienīgu kalpu, tādējādi atkal iedibinot gadsimtiem ilgo vēsturisko nevienlīdzību laukos, un vai mūsu mērķis ir saglabāt padomju kolhozu sistēmas mantojumu, kas lielu daļu cilvēku pārvērtā pavēļu izpildītājos? [...] Kas mūsu laukiem šodien vairāk vajadzīgs: saimnieks vai algādzis?”¹¹²² Sk.: Brunovskis, I. (2007, 23. aug.). Kādu ražošanas struktūru vajag laukiem? 14. lpp.

¹¹²³ Galkina, I. (2004, 21. aug.). Saimnieks sūdzēs tiesā valsti. 10. lpp.

¹¹²⁴ Galkina, I. (2004, 4. sept.). Gaujmalas aizsardzībai – dabiskā noganīšana. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹¹²⁵ Grīnbergs, A. (2004, 19. okt.). Struktūrfondu projekts jau strādā. 10. lpp.

Strādīgums „Latvijas Avīzes” tekstos izpaužas arī kā pašu zemnieku pašrefleksija par savam īpašību kopumam raksturīgu iezīmi kā pretstatu pilsētniekiem un birokrātijai. Zemnieks, raksturodams ierēdņu darbu, saka: „Mēnesi [...] bija jāgaida no Rīgas viens dokuments, bet es taču esmu zemnieks, man ir jāstrādā.”¹¹²⁶ Līdzīgi kā 1996. gada „Lauku Avīzes” reprezentācijā arī 21. gs. zemnieki reprezentēti nemitīgā darbā. Publicēts zemnieces dienas režīms: „Ceļos sešos. Un visu dienu strādāju. [...] Mums visiem strādīgums ir gēnos”.¹¹²⁷ „Pamatīga strādāšana”,¹¹²⁸ „titāniski jāstrādā”,¹¹²⁹ „mēs tikai darbu un darbu vien redzam. Strādājam, lāgā elpu neatvilkdami”¹¹³⁰ – tā raksturota zemnieku ikdienu. Apstākļa vārds „titāniski” ietver atsauci uz sengrieķu mitoloģijas titāna tēlu un raksturo darbu, kura veikšanai nepieciešama milzīga piepūle, un pārspīlējums – „strādāt, neatvelkot elpu” izceļ darba intensitāti.

Saiknē ar čaklumu ir arī reprezentēta zemnieku īpašība – kārtīgums: „Ideāla kārtība! Tā varētu raksturot Edgara Vācера saimniecību, sākot no dzīvojamās mājas un sētas līdz ražošanas bāzei un kopumā 600 ha plašajiem labības un rapša laukiem.”¹¹³¹ Lauku diskursā šīs abas īpašības ir attiecinātas uz zemniekiem jau kopš Trešās atmodas perioda.

„Latvijas Avīzes” reprezentācijā zemnieki joprojām tiek aplūkoti kā stabilitātes garants, kas pārvar problēmas, saglabājot sev (latviešiem?) raksturīgo īpašību kopumu. Izsmelošu zemnieka portretējumu sniedz zemnieks Einārs Lācis: „Zemniekiem jau neaptrūksies spēka, darbus darot. Zemnieki salūzīs neziņas dēļ. Jau kurais gads, un joprojām pavasarī nezinām, ko vajadzētu vairāk iesēt, pēc kādiem graudiem valstij būs vajadzība.”¹¹³² Šī un citu iemeslu dēļ lauksaimniecības reprezentāciju „Latvijas Avīzē” caurvij motīvs, ka „zemnieka liktenis tāpat nav no vieglajiem”.¹¹³³

Zemnieka portretējumu publiskajā diskursā nosaka ne tikai nācijas kolektīvā atmiņa, bet arī izglītība, uzskata pētniece Ilze Boldāne. Darbā par latviešu etnisko identitāti viņa skaidro, ka „Latvijas izglītības sistēmā (arī padomju gados) zināšanas apguvušais latvietis ir dzirdējis par savas tautas darba tikumu, mīlestību pret zemi, saudzīgu attieksmi pret tās dabu un patiku dziedāt”.¹¹³⁴ Pētniece domā, ka selektīvā mācību materiāla, tostarp folkloras, atlase literatūras

¹¹²⁶ Galkina, I. (2006, 14. okt.). Sāk mosties cidoniju laiks. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹¹²⁷ Grīnbergs, A. (2005, 17. sept.). Telefoniste kļūst par cūkkopi. 12. lpp.

¹¹²⁸ Turpat.

¹¹²⁹ Galkina, I. (2004, 21. aug.). Saimnieks sūdzēs tiesā valsti. 10. lpp.

¹¹³⁰ Galkina, I. (2007, 30. aug.). „Zelta tonna” uzmundrināja. Tagad tikai darbs. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹¹³¹ Viļķina, A. (2008, 7. aug.). Vai graudkopjiem atkal izdzīvošanas gads? *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

¹¹³² Galkina, I. (2005, 23. aug.). Graudi birst – neziņa turpinās. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹¹³³ Licītis, E. (2007, 30. aug.). Lauku gaiss veselīgāks par politisko. 5. lpp.

¹¹³⁴ Boldāne, I. (2007). Latviešu etniskā identitāte un tās loma sabiedrības integrācijas procesā Latvijā. Grām.: Dribins, L. (proj. vad.). *Pretestība sabiedrības integrācijai: Cēloņi un sekas*. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts; Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. 72. lpp.

stundās ietekmē latviešu zināšanas „par savu senču dzīvesziņu saturu un kopīgu izpratni par savu tautu”.¹¹³⁵ Jānorāda, ka zemniecības portretējuma avoti (kolektīvā atmiņa, izglītības sistēma un citi) pārsvarā piedāvā pozitīvu un romantizētu lauksaimnieku reprezentāciju, taču „Latvijas Avīzē” redzama arī pretēja tendence.

Līdzīgi kā zemnieku portretējumā 1996. gadā, arī laika periodā no 2004. līdz 2007. gadam avīzē izskan lauksaimnieku kritika. Negatīvi vērtētās īpašības publisku nopelumu iemantojušas līdz ar lauku lomas maiņu un to jaunajām vērtībām, kas izvirzījušās priekšplānā. Piemēram, modernizācija ir noteikusi šo īpašību ierindošanu izteikti negatīvo vai vismaz zemniekam nevēlamu iezīmju lokā. Laikraksta reprezentācijā tās ir traucēklis lauksaimniecības attīstībai, piemēram, ir pamats gausai Eiropas Savienības struktūrfondu līdzekļu apguvei. Politikis Dzintars Jaunžeikars „uzsver, ka daudz kas jāmaina pašu zemnieku domāšanā. Valda neticība, ka no Eiropas Savienības lietām un iespējām nekas nesanāks”.¹¹³⁶

„Latvijas Avīzes” rakstos tiek nosaukta „zemnieku nespēja vai negribēšana domāt un rīkoties perspektīvi.”¹¹³⁷ Turklāt, tas darīts arī ar lingvistiski ekspresīvo līdzekļu palīdzību, piemēram, kāds zemnieks atzīst, ka „mēs [zemnieki – *K. L.*] dzīvu naudu kājām bradājam, nevīžojam pacelt”.¹¹³⁸ Vārdu savienojums „dzīva nauda” un metafora – tās bradāšana ar kājām – vēl vairāk paspilgtina izteikto domu, ņemot vērā, ka lauku diskursā daļai zemnieku “katrs santīms no svara”¹¹³⁹ un „galus savilkt kopā nevar jau sen”.¹¹⁴⁰

Zīmīgi, ka zemnieku pašreprezentācijā izskan secinājums par laika gaitā iegūtām vai zaudētām rakstura šķautnēm. Piemēram, kāds lauksaimnieks domā, ka „zemniekiem kopš kolhozu laikiem traucē tas, ka daudzas lietas nespēj iesākt laikā un pabeigt laikā”.¹¹⁴¹ Argumentācijā atsaukšanas uz padomju perioda negatīvo ietekmi bija izmantota jau Trešās atmodas perioda preses veidotajā lauku diskursā.

„Mēs dzīvojam sabiedrībā, kurā katram indivīdam jābūt gatavam nepārtraukti apšaubīt un „iztaujāt” visu, pie kā mēs esam pieraduši. Pasaule mainās tik strauji, ka laika gaitā izveidojušies ieradumi un rutīnas jau ir novecojušas,” raksta pētnieks Perrti Alasūtari (*Alasuutari*).¹¹⁴² Laikraksts ir uzņēmies iztaujātāja lomu. No lauksaimniecības efektivitātes skatupunkta

¹¹³⁵ Boldāne, I. (2007). Latviešu etniskā identitāte un tās loma sabiedrības integrācijas procesā Latvijā. 72. lpp.

¹¹³⁶ Tomsone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. 13. lpp.

¹¹³⁷ Viļķina, A. (2007, 13. okt.). Savrupā latvietība un kooperatīva gals. *Latvijas Avīze*. 1., 12. lpp.

¹¹³⁸ Līcītis, E. (2004, 20. sept.). Latvijā – stiprākie vīri, stiprākie zirgi. 5. lpp.

¹¹³⁹ Tomsone, I. (2006, 19. okt.). Atklāj blēdības siera ražotnē. 8. lpp.

¹¹⁴⁰ Zuzāne, L. (2007, 23. aug.). Viesstrādnieki laukos – pagaidu risinājums. 14. lpp.

¹¹⁴¹ Grīnbergs, A. (2004, 19. okt.). Struktūrfondu projekts jau strādā. 10. lpp.

¹¹⁴² Alasuutari, P. (2006). Is globalization undermining the sacred principles of modernity. In: White, M., Schwoch, J. (eds.). *Questions of method in cultural studies*. Malden: Blackwell Publishing. P. 223.

priekšplānā izvirzās nevis tradicionālās zemnieku īpašības, bet rakstura iezīmes, kas iederīgas veiksmīga uzņēmēja tēlā. Tādējādi zemnieks – uzņēmējs pragmatiskajā lauku diskursā kontrastē ar romantizēto zemnieku, kurš strādā intuitīvi, saskaņā ar darbu un dzird rudzu briešanas skaņu.

Rezumējot, laikraksts akcentē vairākas tradicionālas pozitīvas zemnieka īpašības, piemēram, čaklumu, kārtību, dabas mīlestību, patriotismu, taču reizē norāda arī uz nespēju rīkoties perspektīvi, pielāgoties tirgus prasībām, ko pieprasa lauku modernizācijas process. „Latvijas Avīze” ar lingvistiski ekspresīvu līdzekļu palīdzību nošķir „īstos” zemniekus no „neīstajiem”, pēdējos apzīmējot vārdos ar negatīvu, ironisku nokrāsu. Savukārt, „īstajiem” zemniekiem laikraksta reprezentācijā nodarbošanās izvēli ir lēmis liktenis. Iezīmējas pretruna starp cieņu pret zemnieku nodarbi un netaisnīgu attieksmi, kad viņi nesaņem pienācīgu darba novērtējumu ne garīgā, ne materiālā ziņā.

Nākamajā nodaļā plašāk raksturošu reprezentētos zemnieka pretiniekus – birokrātiju, politiķus u.c. Tie iekļaujas arī zemnieka raksturojumā kā cēlonis zemnieka upura lomai, piemēram, viņu „nomoka” gan pārlieku sarežģītās Eiropas Savienības regulas,¹¹⁴³ gan „pazemo” lauksaimniecības produkcijas uzpircēji, piedāvājot par to pārāk zemu samaksu u.tml.¹¹⁴⁴

9.4. Lauku palīgu un pretinieku diskursi

„Latvijas Avīzē” ir vislielākās pretrunas starp laucinieku vēlamo lauku attīstības scenāriju un valsts varas pārstāvju piedāvāto koncepciju vai pat tās neesamību. Šī lauku diskursa sadaļa apgalvojumu ziņā ļoti līdzinās politiķu un ierēdņu reprezentācijai 1996. gadā. Teju identiski ir diskursa lingvistiskās realizācijas līdzekļi, piemēram, vārdu savienojuma „Rīgas kungi” lietojums u.tml. Pārmetumi adresēti politiķiem, ierēdņiem, valstij vai birokrātijai kopumā. Tāpat daļēji pie lauku pretiniekiem ierindota Eiropas Savienība (konkrētāk, tās prasības zemniekiem). Kopumā šie apgalvojumi un argumenti veido lauku pragmatisma diskursu, jo lauku palīgi un pretinieki lielākoties reprezentēti kā lauku materiālā stāvokļa uzlabotāji vai tieši otrādi – pasliktinātāji.

Pārsvarā publicēti zemnieku vai citu lauku iedzīvotāju viedokļi, kas pauž neapmierinātību par ierēdņu, valdības vai citu pret laukiem naidīgi noskaņotu spēku rīcību vai gluži otrādi – pasivitāti – lauku problēmu risināšanā (sk. 9.7. tabulu). Laikrakstā tikai reizumis kāds laucinieks oponē vispārējai atveidojuma tendencei par „launo” valdību un citiem nelabvēļiem: „Mēs esam pārāk pieraduši visu atbildību no sevis uzvelt valdībai, jo tā ir vieglāk. Es pat neesmu iedomājies

¹¹⁴³ Tomsons, I. (2007, 19. okt.). 216 iespējas, kā samazināt ES maksājumus. 8. lpp.

¹¹⁴⁴ Galkina, I. (2004, 18. sept.). Nav slikta gada, ja apkopj. 10. lpp.

iet ar izstieptu roku prasīt valdībai, jo ne jau valdība lika man nodarboties ar šo biznesu.”¹¹⁴⁵ Dominē zemnieka – upura un cietēja – loma, kas liek secināt, ka avīzes reprezentācijā valsts varas līmenī lauku vērtība ir minimāla vai pat ieguvusi antivērtības statusu. Arī žurnālists Uldis Graudiņš secina, ka valsts nav definējusi lauksaimniecībai izvirzītās gaidas – vairāk saražoto produktu vai lielāku saimnieku peļņu, efektīvāku saimniekošanu vai nodarbinātību lauku apvidos, pēc iespēja vairāk intensīvi apstrādātas zemes vai ainaviski daudzveidīgu vidi.¹¹⁴⁶

„Latvijas Avīze” divējādas nozīmes ir piešķīrusi Eiropas Savienībai – daļā rakstu tā ir palīgs un cerība lauku augšupejai (piemēram, tās lomu akcentē apgalvojums, ka „bez Eiropas naudas mūsdienās laukos nav ko darīt”, iestāšanās Eiropas Savienībā ir sekmējusi lauku saimniecību modernizāciju).¹¹⁴⁷ Savukārt citās publikācijā to kritizē par pārlietu ciešu Latvijas lauksaimnieku darbības iegrožošanu un kontroli.¹¹⁴⁸ Sk. 10. pielikumu. Tādējādi atkal jāsecina, ka lauku diskursīvo pretinieku reprezentācija ir situatīva un atkarīga no konteksta, kādā par tiem žurnālists vai intervētie cilvēki ir izteikušies.

9.7. tabula

Valsts lauku politikas reprezentācijas piemēri „Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Ierēdņu/birokrātu reprezentācija	Politiku/valdības reprezentācija	Citu lauku pretinieku reprezentācija
“Eiropā ierēdnis strādā, lai ražotājiem palīdzētu, bet pie mums tas grib būt par kungu.” ¹¹⁴⁹	“Mūsu valdībai lauku cilvēku liktenis neinteresē.” ¹¹⁵⁰	“Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā esam kļuvuši atkarīgi no Eiropas Savienības lauksaimniecības politikas un tās mehānismiem.” ¹¹⁵¹
“Zemkopības ministrijas un Lauku atbalsta dienesta ierēdņu domāšanas veids un attieksme esot tāda pati kā PSRS laikā – viss viņiem nesaprotamais esot slikts.” ¹¹⁵²	“Toreiz man šķita, ka Šķēlem un viņa atbalstītājiem Latvija ir vien uz tāfeles uzvilktā tukša kontūra, ko var ar krītu sašvīkāt kā vien Rīgas kungiem ienāk prātā, un noslaucīt ar vienu slapja sūkļa vēzienu. Un šī sajūta nekur nav pagaisusi.” ¹¹⁵³	“Baņķieri pret naudas ieguldīšanu lauksaimniecībā bija noskaņoti skeptiski un nevēlējās riskēt vai arī uzstādīja tādus noteikumus, ko nevarējām izpildīt.” ¹¹⁵⁴
“Pašvaldības darbā birokrātijas dēļ trūkst laika savam tiešajam darbam. Papīru jūras, kas iepļūst pašvaldībā, ir milzīgas. Tas nav normāli, ka šiem cilvēkiem jānes uz mašīnu papīru kaudze, lai iesniegtu projektu.” ¹¹⁵⁵	“Kāpēc mūsu valdība nedomā par to, ka veidojas lielas muižas ar kalpu slāni?” ¹¹⁵⁶ “Lielākās grūtības radījušas valdību un ministru nomaīņas, jo nav iesākot lietu pārmantojamības.” ¹¹⁵⁷	“Eiropas Savienības” atbalsta maksājumiem Latvijai atvēlētā summa ir negodīgi maza, salīdzinot ar citām valstīm. [...] Tādēļ valdības vēlme samazināt arī nacionālu subsīdiu apjomu zemnieku iznīcināšot.” ¹¹⁵⁸

¹¹⁴⁵ Galkina, I. (2006, 21. aug.). Katrs pats sava biznesa „kalējs”. 8. lpp.

¹¹⁴⁶ Graudiņš, U. (2005, 1. aug.). Eiropas nauda ļauj mainīt akcentus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹¹⁴⁷ Grīnbergs, A. (2005, 17. sept.). Telefoniste kļūst par cūkkopi. 12. lpp.

¹¹⁴⁸ Stīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

¹¹⁴⁹ Jaunbelzere, A. (2007, 2. aug.). Aitkopība – ainaviska un sīksta. 14. lpp.

¹¹⁵⁰ Galkina, I. (2007, 1. okt.). Jau trešo gadu joprojām bez elektrības. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.

¹¹⁵¹ Stīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

¹¹⁵² Graudiņš, U. (2004, 6. aug.). Avenes – perspektīvas, zemenes – ienesīgas. *Latvijas Avīze*. 25. lpp.

¹¹⁵³ Lemešonoks, D. (2007, 5. sept.). Novados apromam savu vēsturi. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹¹⁵⁴ Viļķina, A. (2004, 28. aug.). „Poļlauku” uzņēmēji riskē un vinnē. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹¹⁵⁵ Veško, D. (2006, 22. maijs). Aptauja: pilsētas un pagasti slīkst papīros. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

9.7. tabulas turpinājums		
Ierēdņu/birokrātu reprezentācija	Politiku/valdības reprezentācija	Citu lauku pretinieku reprezentācija
“Kādēļ bija uz sanāksmi jāšūta ierēdnis, kurš neko par šo problēmu nezina.” ¹¹⁵⁹	“Toreiz man šķita, ka Šķēlem un viņa atbalstītājiem Latvija ir vien uz tāfeles uzvilktā tukša kontūra, ko var ar krītu sašvīkāt kā vien Rīgas kungiem ienāk prātā, un noslaucīt ar vienu slapja sūkļa vēzienu. Un šī sajūta nekur nav pagaisusi.” ¹¹⁶⁰	“Notiek ļoti liels spiediens, lai laukiem atvēlētā nauda tiktu samazināta. Valsts uzskata, ka Latvijā un ES var izdzīvot tikai lielie zemnieki, tādēļ arī jaunie aiziet no laukiem, bet vecie šo darba slogu panest nevar.” ¹¹⁶¹
“Ražotāji būtībā ir spiesti strādāt pastāvīgās bailēs no sodiem. Ražojot ir jāizpilda vesela virkne birokrātisku prasību, jāveic visdažādākā uzskaitē.” ¹¹⁶²	“Valsts nav formulējusi, ko tā vēlas no lauksaimniecības – piemēram, lielāku ražoto produktu daudzumu vai saimnieku peļņu, efektīvāku saimniekošanu vai nodarbinātību lauku apvidos, intensīvi apsaimniekotas lauksaimniecībā izmantojamās zemes vai ainaviski daudzveidīgu vidi.” ¹¹⁶³	“Mēnesi, piemēram, bija jāgaida no Rīgas viens dokuments.” ¹¹⁶⁴ “Lai iegūtu šķirnes saimniecības statusu, viens no noteikumiem – tik un tik vilnas jānocērpj no vienas aitas. Pēc tam, kad likums izpildīts, liec vilnu, kur gribi – kaut vai ugunskurā.” ¹¹⁶⁵

Kopumā lauku tagadnes un nākotnes jautājums „Latvijas Avīzē” savijas ar lauksaimniecības (precīzāk – sīksaimniecību) turpmāko likteni. „Valsts lauku politikai jābūt līdzsvarotai. Tā nedrīkst būt orientēta uz ražošanas konkurētspēju priekš dažiem simtiem lauksaimniecību, atstājot bez ievērības vai pat bremzējot desmitiem tūkstošu mazo saimniecību attīstību un tā sekmējot cilvēku aizplūšanu uz pilsētām, citām valstīm un atstājot laukus neapdzīvotus,” uzskata zemnieks I. Brunovskis.¹¹⁶⁶ Taču „Latvijas Avīzes” reprezentācijā šiem vēlējuma izteiksmes vārdiem ir tikpat bezsaturīga jēga kā reprezentētajai lauku iedzīvotāju neapmierinātībai ar ierēdņu, valdības un citu spēku īstenoto politiku pret laukiem un lauksaimniecību, jo lauku diskursā salīdzinājumā ar 1996. gadu tās atveidojumā „Latvijas Avīzē” nav notikušas krasas izmaiņas.

Laikraksta reprezentētā lauku cilvēku attieksme ir viņu atgriezeniskā saite valdības un ierēdņu izteiktajam lauku un lauksaimniecības vērtību noliegumam. Tas sasaucas ar laucinieku un lauku ironisko pašdefinējumu. Laucinieki un zemnieki sevi identificē kā latviešu (zemnieku) nācijas daļu, taču valsts varas pārstāvji viņu uztverē ir „citi” un „svešie”, kas šajā nācijā neietilpst, jo rīkojas pretēji lauku interesēm.

¹¹⁵⁶ Jaunbelzere, A. (2006, 3. jūn.). Par baltmaizi un putrainiem. *Latvijas Avīze*. 32. lpp.

¹¹⁵⁷ Tomšone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. 13. lpp.

¹¹⁵⁸ Rūtenberga-Bērziņa, I. (2008, 15. okt.). Lauksaimnieki gatavi tiesāties. *Latvijas Avīze*. 1., 18. lpp.

¹¹⁵⁹ Galkina, I. (2007, 8. okt.). Brīvzemnieku elektrību „stiepj” pa ministrijām. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹¹⁶⁰ Lemešonoks, D. (2007, 5. sept.). Novados aprokam savu vēsturi. 3. lpp.

¹¹⁶¹ Tomšone, I. (2006, 16. maijs). Lauki bez zemniekošanas nepastāvēs. 11. lpp.

¹¹⁶² Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

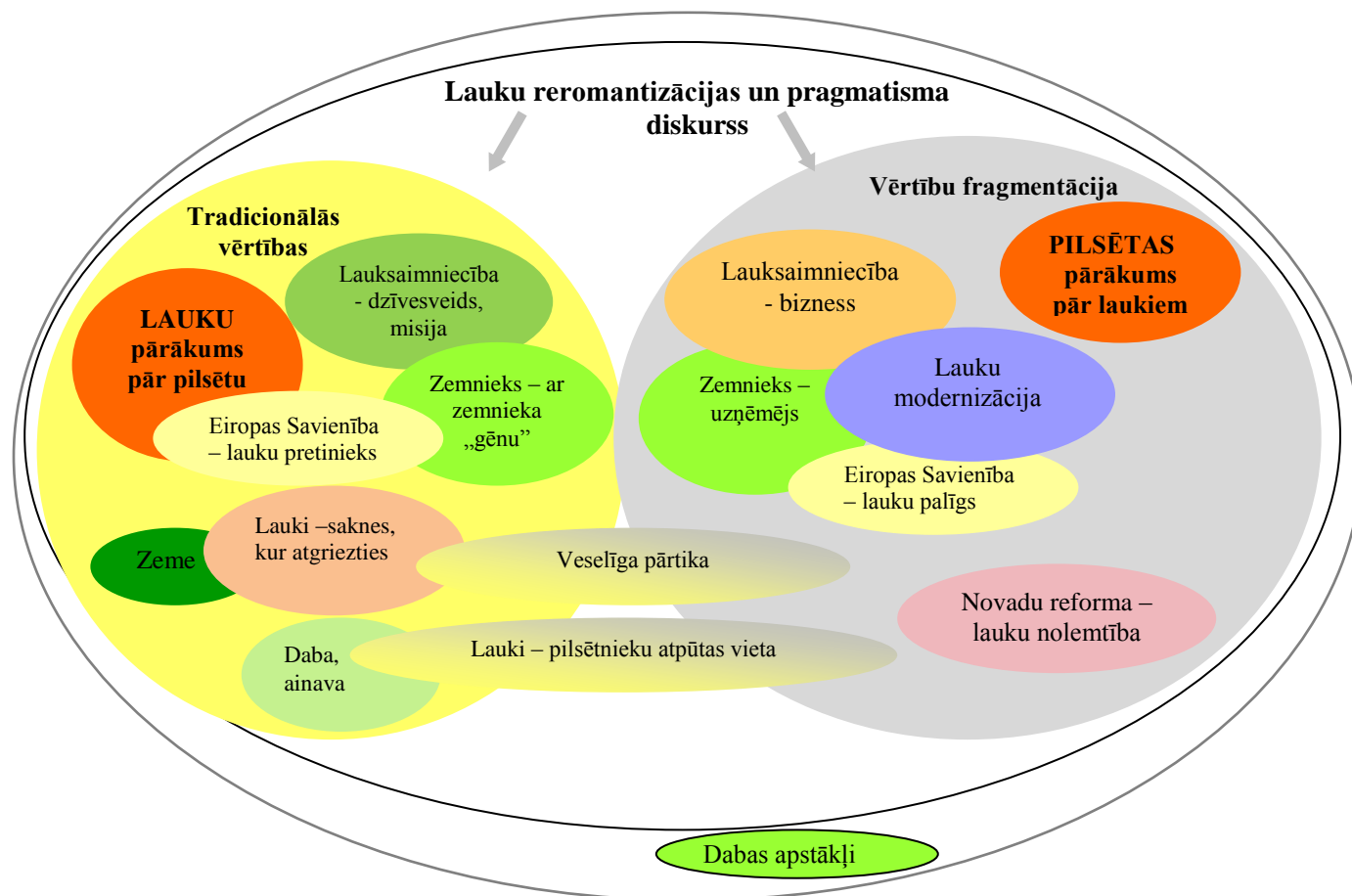
¹¹⁶³ Graudiņš, U. (2005, 1. aug.). Eiropas nauda ļauj mainīt akcentus. 9. lpp.

¹¹⁶⁴ Galkina, I. (2006, 14. okt.). Sāk mosties cidoniju laiks. 10. lpp.

¹¹⁶⁵ Galkina, I. (2004, 21. janv.). Laba griba aītkopībā. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

¹¹⁶⁶ Brunovskis, I. (2007, 23. aug.). Kādu ražošanas struktūru vajag laukiem? 14. lpp.

Kopumā lauku diskurss, kas izriet no 2004.–2007. gada „Latvijas Avīzes” satura, ir vērtējams kā pārejas posms starp 1996. gadu un analizēto periodu no 2008. līdz 2012. gadam (sk. 9.1 att.).



9.1. att. Lauku reromantizācijas un pragmatisma diskurss „Latvijas Avīzē” (2004–2007).
 Reprezentēta vērtību fragmentācija globalizācijas, sociālās un kultūrtransformācijas procesu ietekmē

Salīdzinot ar 1996. gadu, lauku diskurss četros gados pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ir ieguvis papildinājumus jaunu sociālpolitisko apstākļu tendenču ietekmē. Lauku drūmo nākotnes ainu pastiprina apgalvojumi par cilvēku aizbraukšanu no laukiem, skolu slēgšanu utt. Par diskursa aktoru kļūst Eiropas Savienības politika, tās prasības un maksājumi zemniekiem. Taču gandrīz nemainīgas ir saglabājušās lauku diskursa sadaļas, kas skar lauku iedzīvotāju izteikto kritiku valdībai, ierēdņiem utt., kā arī daļēji saglabājies lauku un zemnieku nozīmes uzsvērums tradicionālo vērtību saglabāšanā.

Vārds „daļēji” ļoti labi raksturo arī abas lauku diskursa tendences šajā pētītajā laika periodā – lauku pragmatisma un reromantizācijas diskursus, no kuriem otrs aizstāv tradicionālās

lauku vērtības, bet pirmais – apliecina to fragmentāciju. Spriedums par vienas vai otras tendences prioritāti ir ļoti situatīvs un atkarīgs no dažādiem blakus apstākļiem. Piemēram, laikrakstā izskan gan atbalsts lauku modernizācijai, gan arī mazo (iespējams, neefektīvo) zemnieku saimniecību saglabāšanai. Šāda nenoteikta pozīcija, visticamāk, liecina arī par nenoteiktību pašā sabiedrībā, vienlaikus ilgojoties pēc lauku „īstuma” un autentiskuma, un reizē arī norādot uz laukiem kā attālu „nostūri”.

Pētniece Nīla raksta, ka lauku studijās ir notikusi pāreja no lauku telpas izpratnes pozitīvisma tradīcijās, proti, kvantitatīviem rādītājiem un objektīvām definīcijām, piemēram, iedzīvotāju skaita, zemes izmantošanas veida u.tml. Aizvien vairāk lauku studiju centrā ir jautājumi par laukiem kā kultūras metaforām, tādējādi tiek izmantotas kvalitatīvas pieejas un pieļauta pat zināma subjektivitāte, lai tos saprastu un analizētu. Taču lauku politikas veidotāji joprojām lielā mērā uz laukiem raugās no pozitīvisma skatu punkta.¹¹⁶⁷ Šādu šķērsumu lauku un zemnieku izvērtēšanā apliecina „Latvijas Avīzes” veidotais diskurss, kura pragmatiskā lauku diskursa daļā priekšplānā ir praktiskais ieguvums no laukiem un zemniecības, tās efektivitāte, taču lauku reromantizācijas diskursā lauki un zemniecība vairāk uzlūkoti kā latviešu kultūras un identitātes daļa. Kāds ir lauku diskurss pēdējā pētījuma piecgadē? To skaidrošu nākamajā nodaļā.

¹¹⁶⁷ Neal, S. (2009). *Rural identities*. P. 16–17.

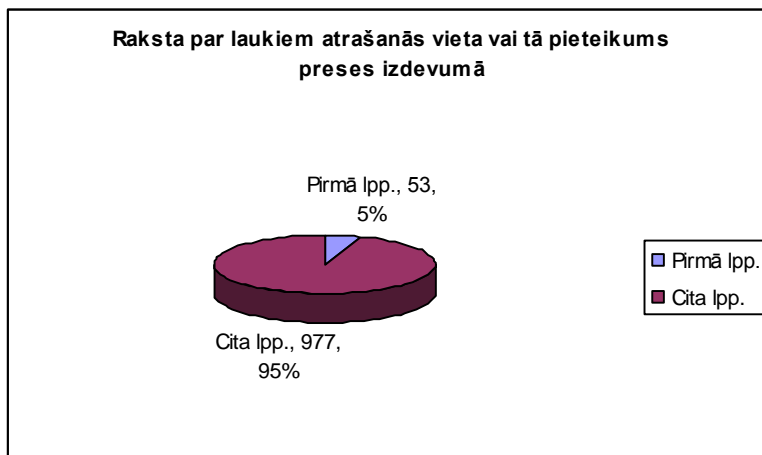
10. LAUKU (D)EVOLŪCIJAS DISKURSS LAIKRAKSTOS “DIENA”, “LAUKU AVĪZE” UN ŽURNĀLĀ “SESTDIENA” (2008–2012)

„Lauki” apzīmē gan Latvijas teritorijas daļu, zemnieku dzīves un darba vietu, pilsētnieku atpūtas braucienu galamērķi, gan arī izmantots kā pretstats pilsētai, dažkārt arī lietojot kā sinonīmu, lai norādītu uz atpalicību, neizglītotību u.tml. Nodaļas sākumā sniegsu vispārīgas ziņas par lauku reprezentāciju, balstoties uz kvantitatīvās kontentanalīzes rezultātiem laikrakstos „Diena”, „Latvijas Avīze” un nedēļas žurnālā „SestDiena”. Savukārt nodaļas turpinājumā raksturošu ar diskursa vēsturiskās analīzes palīdzību iegūtos rezultātus par lauku lejupslīdes un atdzimšanas diskursu presē latviešu valodā laikā no 2008. līdz 2012. gadam (ieskaitot). Šī perioda preses izpēte ar abām pētījuma metodēm ir gadījuma studiju pēdējā – noslēdzošā – daļa.

10.1. Lauku diskursa kvantitatīvie aspekti (2008–2012)

Vārds „lauki” un šīs tematikas publikācijas presē sastopamas bieži tā plašā lietojuma dēļ, piemēram, kultūras, ekonomikas ziņās, aprakstos par personām, mājokļiem, ceļojumiem u.c.

Plašāku lauku reprezentāciju īpaši veicinājušas attiecīgā perioda aktualitātes. Tās ir bijušas pēkšņas un īslaicīgas (piemēram, elektrības padeves traucējumi vētras postījumu dēļ), gan ilglaicīgākas, kas rosināja medijus šai tēmai pievērsties atkārtoti vai pat regulāri visa pētījuma perioda ietvaros (piemēram, administratīvi teritoriālā reforma, lauku skolu slēgšana, cilvēku emigrācija) u.c.



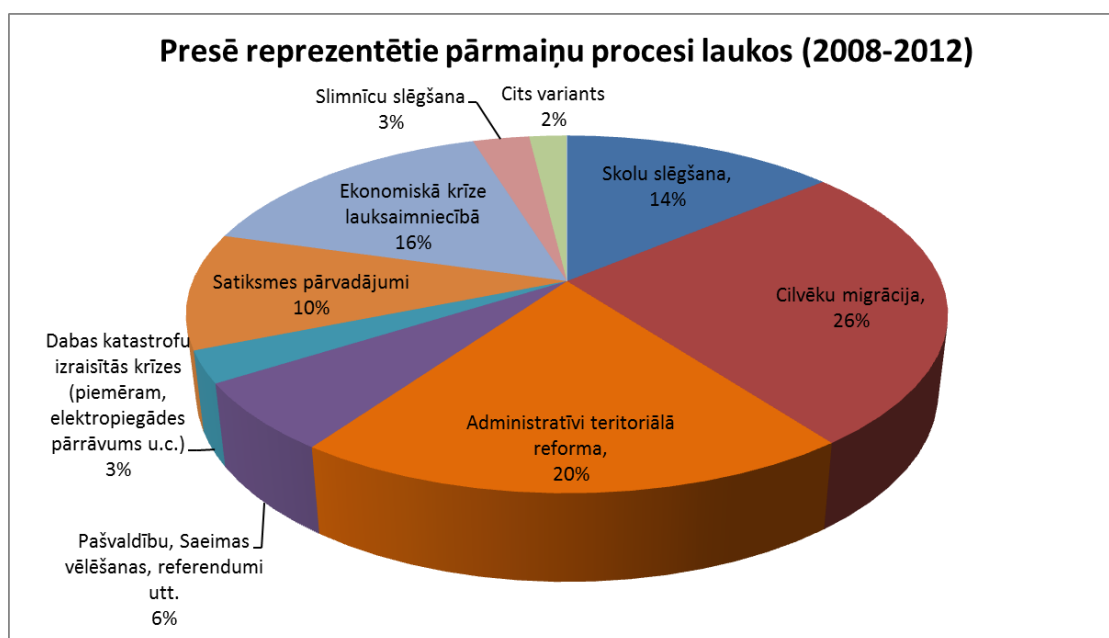
10.1. att. Raksta atrašanās vieta vai tā pieteikums preses izdevumā (2008–2012). N=1030

Apkopojot informāciju par publikācijām, kurās minēti lauki un kuras pašas vai to pieteikumi izvietoti laikrakstu pirmajā lapā, jāsecina, ka tādas ir tikai 5% (53 absolūtos skaitļos) rakstu no 1030 publikāciju izlases kopuma (sk. 10.1. attēlu). Lai gan pārsvarā šie raksti vēstījuši par aktualitātēm laukos, par pirmās lapas publikācijām kļuvušas arī tādas, kas atbilst citām ziņu žurnālistikas vērtībām. Piemēram, spilgts piemērs ir rakstu pieteikumi uz žurnāla „SestDiena” vāka: norāde uz neparasto – avīžnieka Benjamiņa mazdēls būvē pieminekli Melnajam Jānim,¹¹⁶⁸

¹¹⁶⁸ Strautiņš, R. (2011). Pēdējais Jāņabērns. *SestDiena*. 28. maijs. 34.–39.

zobārstniecības klīnikas vadītājs sācis jēru audzēšanas biznesu¹¹⁶⁹. Raksta pieteikums uz žurnāla vāka ir arī atpazīstamas personas viedoklis par laukiem, piemēram, apgalvojums no intervijas ar Ēriku Hānbergu: „Savu zemi atpirksim: Ulmaņlaiki atgriezīsies, paredz rakstnieks” u.c.¹¹⁷⁰

Diagrammā 11. pielikumā ir redzami rakstu tematikas līderi. Tie ir trīs motīvi: **(1)** lauki tekstā norādīti kā intervēto vai rakstā minēto personu dzīves vai darba vieta (285 publikācijas jeb 28%); **(2)** tāpat arī lauki reprezentēti publikācijās par zemniekiem un lauksaimniecību (251 publikācija jeb 24%); **(3)** trešā lielākā publikāciju kopa ir raksti par laukiem kā vietu, kur norit īslaicīgi vai ilglaicīgāki pārmaiņu procesi, kas nezaudē aktualitātes statusu (209 publikācijas jeb 20% no analizētajiem rakstiem).



10.2. att. Presē reprezentētie pārmaiņu procesi laukos (2008–2012). n=209

10.2. attēlā ir detalizētāk paskaidroti reprezentētie pārmaiņu procesi laukos. Vairāk nekā pussimts rakstos (26% no lauku aktualitāšu publikācijām) skarts migrācijas jautājums jeb cilvēku izceļošana no laukiem. Ik gadu presē turpinās diskusija par administratīvi teritoriālo reformu – tās nepieciešamību, prognozēm, pašvaldību viedokļiem, bet pēc tās īstenošanas – sekām (tam veltīta 1/5 daļa jeb 20% no lauku aktualitāšu rakstiem). Ar noteiktu regularitāti mācību gada sākumā un noslēgumā ir aktualizēta problēma – lauku skolu slēgšana (14%). Salīdzinoši īslaicīga aktualitāte (strauji iekļuva preses izdevumu dienaskārtībā un tajā noturējās aptuveni gadu) ir ekonomiskā krīze lauksaimniecībā. Tās ir publikācijas par zemnieku protesta akcijām (piena dalīšana Doma

¹¹⁶⁹ Pilns raksts: Šaitere, T. (2009). Jēru CV. *SestDiena*. 16. maijs. 31.–33.

¹¹⁷⁰ Pilns raksts: Strautiņš, R. (2012). Hānbergs dodas Ulmaņlaikos. *SestDiena*. 29. jūn., 24.–29.

laukumā, braukšana ar smago tehniku Rīgas ielās u.c.), apraksti par saimniecībām uz bankrota sliiekšņa u.tml., kas veido 16% no lauku aktualitāšu materiāliem.

Žurnālisti ir pievērsušies arī satiksmes problēmām – autobusu maršrutu un reisu slēgšanai, biļešu cenu dārdzībai, pārsvarā šo tēmu atvedinot uz lauku iedzīvotāju labklājības un dzīves kvalitātes pasliktināšanos (10% no lauku aktualitāšu rakstiem).

Pie aktualitātēm jānorāda arī Saeimas un pašvaldības vēlēšanas, referendumi, kuriem tuvojoties preses saturā ieplūst arī lauku iedzīvotāju viedokļi gan par gaidāmajiem rezultātiem, gan dzīvi kopumā. Tiesa, daļā no šāda veida rakstiem reprezentēta arī lauku iedzīvotāju vienaldzība par gaidāmo notikumu: „Laucinieki atzīst, ka viņiem ir pārāk maz informācijas un intereses par EP vēlēšanām.”¹¹⁷¹ Šāda reprezentācija savā ziņā paspilgtina citviet presē izskanējušo perifērijas un nomales apzīmējumu piedēvēšanu laukiem. Antropologs Klāvs Sedlenieks izvairīšanos no dalības vēlēšanās un referendumos uzskata par vienu no dzīves „valsts kabatās” pazīmēm.¹¹⁷² Viņš savā pētījumā skaidro, ka

situācija, kad iedzīvotāji izvairās no valsts, nav nesena parādība, bet gan raksturo daudz ilgstošākus procesus, kuru saknes meklējamas nevis Latvijas valstī, bet gan valsts kā tādas īpatnībās Austrumeiropas reģionā [..]. Proti, reaģējot uz pastāvīgi mainīgām politiskajām iekārtām, varām un režīmiem, iedzīvotāji kā vispareizāko attīstības virzienu [..] izvēlas vairāk vai mazāk aktīvu izvairīšanos no iesaistes valsts struktūrās un to darbībās.¹¹⁷³

Mežs, iekopts dārzs, ezers cilvēkiem ļauj iegūt pārtiku un iztikas līdzekļus, arī nestrādājot algotu darbu. Darba līgums, kas slēgts mutiski, nezieta auto tehniskā apskate ir tikai daži no piemēriem, ko Sedlenieks atklājis intervijās ar lauku iedzīvotājiem. Dzīve valsts kabatā nenozīmē, ka valsts klātbūtnes vispār nav, tā ir mazāk jūtama, piemēram, bērni apmeklē skolu, uz ceļa dežūrē policists u.tml. Sedlenieks uzskata, ka šāda dzīves modeļa veidošanos ir veicinājušas nemitīgās pārmaiņas pēdējo 20 gadu laikā, kad „teju vienīgais, kad publiskajā telpā fundamentāli nemainījās, bija parlamentārās demokrātijas princips un orientācija uz brīvā tirgus ekonomiku”. Sava loma ir bijusi arī vēstures ietekmei, kad, mainoties valsts pārvaldei, nosodījumu saņēma cilvēki, kas sadarbojās ar iepriekšējo režīmu.¹¹⁷⁴ Tas savā ziņā arī izskaidro presē reprezentēto lauku iedzīvotāji dzīvi „valsts kabatā”.

¹¹⁷¹ Sloga, G. (2009, 30. maijs). Izlems pēdējā brīdī. *Diena*. 5. lpp.

¹¹⁷² Sedlenieks, K. (2012). Dzīve valsts kabatās. Apzināta izvairīšanās no valsts kā izdzīvošanas (attīstības) stratēģija Latvijas laukos. Grām.: Cimdiņa, A., Raubiško, I. (sast.). *Dzīve, attīstība, labbūtība Latvijas laukos*. Rīga: Zinātne. 88.–89. lpp.

¹¹⁷³ Sedlenieks, K. (2012). Dzīve valsts kabatās. 89. lpp.

¹¹⁷⁴ Turpat. 94.–95., 104.–106., 115. lpp.

Turpinot par reprezentētajiem lauku pārmaiņu procesiem, mediju uzmanības lokā ir arī dabas apstākļu radītās krīzes, piemēram, elektrības piegādes pārtraukums, kura rezultātā mājsaimniecības laukos vairākas dienas pavadīja pie sveču gaismas.¹¹⁷⁵

153 publikācijās lauki un/vai zemnieki reprezentēti tautsaimniecības un ekonomikas griezumā, piemēram, rakstot par graudu/maizes, piena vai augļu, ogu, dārzeņu cenām un prognozējot to svārstības.¹¹⁷⁶ Sevišķi jāizceļ virkne publikāciju par ekonomiskās krīzes ietekmi uz lauksaimniecību, kā arī dažāda veida Eiropas Savienības finanšu līdzekļu izmantojumu.¹¹⁷⁷

Nereti rakstos, kuros lauki norādīti kā kāda pasākuma norises vieta, apdzīvotās vietas nosaukums ir arī vienīgā raksta saikne ar laukiem. Piemēram, 10.1. tabulā iekļautajos piemēros var redzēt, kā lauku pagasti un ciemi ir iekļuvuši preses saturā, taču par tiem nekas vairāk par nosaukumu nav minēts – galvenā uzmanība veltīta attiecīgajam pasākumam.

10.1. tabula

Lauku – notikumu un pasākumu norises vietas – reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Lauku kā dažādu notikumu un pasākumu norises vietas reprezentācijas piemēri
“Nedēļas nogalē Blome kļūs par smagās mūzikas galvaspilsētu. Tur, Jeberlejas estrādē, jau ceturto gadu notiks Latvijas lielākais brīvdabas metāla mūzikas festivāls “Metalshow Open Air.” ¹¹⁷⁸
“Cēsu izstāžu namā un tēlnieku Jansonu dzimtas mājās “Siļķēs” Gaujmalā vairākus mēnešus būs skatāma tēlnieka Kārļa jansona piemiņai veltīta izstāde.” ¹¹⁷⁹
“Aizputē, Tebras krastā, oligarhi glabāti, dedzinot svecītes un aizpeldinot viņu portretus upē. Priekuļu novadā noticis improvizēts bērū gājiens.” ¹¹⁸⁰
“Likteņdārzs būs gan piemiņas vieta, gan tūrisma centrs.” ¹¹⁸¹
“Ķoņos atkal sadosies rokās.” ¹¹⁸²
“Atklās Umurgas restaurētās ērģeles.” ¹¹⁸³
“Latvijas lepnuma 2007. gada balvas saņēmēji Liēna un Edgars Mucenieki šovasar nometnē Mazirbē uzņēm bērņus ar īpašām vajadzībām.” ¹¹⁸⁴
“K. V. Gluka Ķīnietes Rundāles pilī Senās mūzikas festivālā ir projekts, ko diriģents Andris Veismanis vēlējās veidot jau vairākus gadus.” ¹¹⁸⁵
“Atklātas divas jaunas izstādes, restaurēta strūklaka un hercoga ģērbistaba.” ¹¹⁸⁶
“Tāpat kā pirms divdesmit gadiem, 20. jūnijā Burtņieku estrādē uz skatuves kāps Igo, lai dziedātu galveno lomu.” ¹¹⁸⁷

¹¹⁷⁵ Piemēram, [B. a.]. (2011, 12. janv.). Zemnieki saīsina ceļu uz elektrību. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹¹⁷⁶ Tamuleviča, Dž. (2012, 6. sept.). Virtuālās spēles dzen graudu cenas debesīs. *Diena*, 9. lpp.; Novicka, A. (2009, 20. janv.). Piena cenas krīfīsies vēl. *Diena*. 12. lpp.; Rūtenberga-Bērziņa, I. (2010, 1. jūl.). Zemeņu laiks ar augstām cenām. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹¹⁷⁷ Piemēram, sk.: Tomšone, I. (2011, 16. jūn.). Eiropas nauda – graudiem un pienam. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹¹⁷⁸ Tamuleviča, Dž. (2008, 12. jūl.). Pašiem savi dziesmu svētki. *Diena*. 25.–27. lpp.

¹¹⁷⁹ Kušķis, G. (2011, 22. jūn.). Suminot tēlniecības Meistaru. Kārlim Jansonam – 115. 1. lpp.

¹¹⁸⁰ Zvirbulis, Ģ. (2011, 10. jūn.). Daugavmalā meklē „oligarhus sevī”. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

¹¹⁸¹ Krastiņa, I. (2009, 22. aug.). Likteņdārzs būs gan piemiņas vieta, gan tūrisma centrs. *Diena*. 4. lpp.

¹¹⁸² Fīrere, N. I. (2009, 8. aug.). Ķoņos atkal sadosies rokās. 5. lpp.

¹¹⁸³ Lūsiņa, I. (2008, 8. maijs). Atklās Umurgas restaurētās ērģeles. *Diena*. 20. lpp.

¹¹⁸⁴ Trops, J. (2008, 16. aug.). Ar ratiņkrēslu labestības jūrā. *Diena*. 6. lpp.

¹¹⁸⁵ Lūsiņa, I. (2008, 19. jūl.). Ieskanas mūzika, un esmu citā laikmetā. *Diena*. 15. lpp.

¹¹⁸⁶ Novicka, A. (2008, 31. maijs). Piena kari turpinās. *Diena*. 8. lpp.

¹¹⁸⁷ Burve-Rozīte, A. (2008, 19. jūn.). Stingri uz kājām. 25. lpp.

Piemēram, tās ir publikācijas par vēsturnieku konferenci Litenē,¹¹⁸⁸ vairākos rakstos pieminēts Likteņdārzs,¹¹⁸⁹ Ķoņi preses saturā minēti, jo tur plānots uzstādīt Baltijas ceļas atceres zīmi¹¹⁹⁰ u.c. Kādu brīdi preses uzmanības centrā bija nokļuvis Sēļu pagasts viltus „Mazsalacas meteorīta” dēļ.¹¹⁹¹ Kopumā lauku teritoriju vārds izskan informācijā par gaidāmiem vai jau notikušiem koncertiem,¹¹⁹² izstādēm,¹¹⁹³ konkursiem, piemēram, čempionātu zāles pļaušanā ar izkapti¹¹⁹⁴ vai kādiem citiem notikumiem, kas noritējuši laukos un/vai kuros iesaistīti lauku iedzīvotāji.¹¹⁹⁵ Lai gan lauki šajās publikācijās ir tikai fona informācija, tomēr arī šāda reprezentācija, pirmkārt, apliecina kultūras un cita veida pasākumu norisi laukos, un, otrkārt, arī plašākā nozīmē atgādina par attiecīgo apdzīvoto vietu eksistenci Latvijas teritorijā.

Lauki presē pieminēti arī tad, ja pats kultūras pasākums tur nenotiek, bet tie ir sižeta darbības vide (šādā aspektā analizētajā periodā lauki reprezentēti 22 rakstos). Tās ir publikācijas par televīzijas raidījumiem un teātra izrādēm Latvijā: piemēram Latvijas televīzijas seriālu „Likteņa līdumnieki”,¹¹⁹⁶ Valmieras drāmas teātra izrādēm „Atvari”,¹¹⁹⁷ „Plūdi un Saulgrieži Straumēnu skaņās”,¹¹⁹⁸ un „Advents Silmačos”,¹¹⁹⁹ Latvijas Nacionālās operas iestudētā latviešu

¹¹⁸⁸ Sprūde, V. (2011, 15. jūn.). Litenē runā par vēsturi un politiku. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.; Sprūde, V. (2011, 16. jūn.). Pretoties varēja, uzvarēt – ne. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

¹¹⁸⁹ Krastiņa, I. (2009, 22. aug.). Likteņdārzs būs gan piemiņas vieta, gan tūrisma centrs. *Diena*. 4. lpp.; Egle, I. (2009, 24. aug.). Kopības izjūtu iedot bērniem. *Diena*. 3. lpp.; Kokareviča, D. (2011, 30. jūn.). Vilis Vītols: „Tas ir Likteņdārza patrona skaists žests”. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

¹¹⁹⁰ Firere, N. I. (2009, 8. aug.). Ķoņos atkal sadosies rokās. *Diena*. 5. lpp.; Egle, I. (2009, 22. aug.). Tie bija vienotības svētki. *Diena*. 4. lpp.; Zirnis, E., Šupstika, L., Rodins, A. (2009). Atkal sadoties rokās. *SestDiena*, 15. aug., 8.–15.

¹¹⁹¹ Līcītis, E. (2009, 27. okt.). Skafandrā vai frakā? *Latvijas Avīze*. 3. lpp.; Galkina, I. (2009, 27. okt.). Sēļu meteorīts kā joks. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹¹⁹² Piemēram, tādas ir publikācijas par par Mazajām Kalniņa dienām Inešos, grupas „Otra puse” koncertu Ēdoles pilī, vairāki raksti veltīti rokoperas „Lāčplēšis” izrādei Burtniekos u.c. Sk.:

Griškeviča, U. (2009, 1. aug.). Atgriezties pie saknēm. *Diena*. 16. lpp.; Burve-Rozīte, A. (2008, 19. jūn.). Stingri uz kājām. *Diena*. 25. lpp.; Tamuļviča, Dž. (2008, 20. jūn.). Lāčplēša cīņa joprojām aktuāla. *Diena*. 3. lpp.; Griškeviča, U. (2009, 29. aug.). Otra puse punktu pieliek pilī. *Diena*. 15. lpp.

¹¹⁹³ Piemēram, laikraksts informē, ka mūziķa Igo rīkotā mākslinieku plenēra laikā tapušie darbi būs skatāmi Jūrkalnes krogos. Sk.: Pujēna, S. (2010, 23. jūl.). No „Rīvas” līdz „Zaķu krogam”. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*. 13. lpp., sk. arī Kušķis, G. (2011, 22. jūn.). Suminot tēlniecības Meistaru. Kārlim Jansonam – 115. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*. 1. lpp. u.c.

¹¹⁹⁴ Kokareviča, D. (2010, 13. jūl.). „Pļāvēji, atbalsfītāji, līdzjutēji – jūs bijāt lieliski!” *Latvijas Avīze*. 1., 12.–13. lpp.

¹¹⁹⁵ Piemēram, nacionālo partizānu un latviešu leģionāru salidojums Mežotnes pagastā, zemūdens arheoloģijas ekspedīcija Sēļu pagastā, Slampes „Cinevilla” kā filmas „Rūdolfas mantojums” uzņemšanas vieta, „3x3” nometni, kas noritējuši Kazdangā, Unguru baznīcas atjaunošanu u.c. Sk.: Drēziņš, A. (2010, 27. jūl.). Leģionārus pagodina augstas amatpersonas. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.; Sprūde, V. (2010, 15. jūn.). Akmens laikmets Latvijas upēs. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp.; Naumanis, N. (2009, 11. aug.). Situācijas ķīlnieki. *Diena*. 5. lpp.; Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 25. jūl.). „3x3 nometne kā akmeņi iecirsta”. *Diena*. 12. lpp.; Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 7. jūl.). Dievnamu glābj no sabrukšanas. *Diena*. 8. lpp.

¹¹⁹⁶ Vītola, I. (2011, 4. jūn.). „Likteņa līdumniekiem” desmit gadu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹¹⁹⁷ Adamaite, U. (2009, 18. aug.). Vēsture cukurgraudiņā. *Diena*. 16. lpp.

¹¹⁹⁸ Kaukule, A. (2010, 4. jūn.). Meklē zudušo latvietību „Straumēnos”. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*. 15. lpp.; Struka, I. (2010, 10. jūn.). Poēma par viņiem – latviešiem. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹¹⁹⁹ Adamaite, U. (2012, 27. janv.). Bluķi te neviens nevelk. *Diena: pielikums „Kultūras Diena”*. 3. lpp.

operu „Vilkaču mantinieci”,¹²⁰⁰ Dailes teātra izrādi „Priekules Ikars”,¹²⁰¹ Jaunā Rīgas teātra iestudējumu „Melnais piens”¹²⁰² u.c. Piemērus esmu apkopojusi 10.2. tabulā.

10.2. tabula

**Lauku – kultūras pasākumu satura daļas – reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā
Latvijā (2008–2012)**

Piemēri lauku reprezentācijai presē saistībā ar kultūras pasākumu saturu
“Tautā iemīļoti ir Nārбуli, īstajā dzīvē Liezēres pagasta “Kalna Jaunzemi”. Liezēres pagasta pārvaldes sekretāre Līga Kauliņa savulaik filmējusies “Likteņa līdumniekos” masu skatos. Un par teju piecu gadu rosību pagastā tikai priecājas: Pārsteidzoši daudzi zvana uz pagastu un jautā, kur atrodas “Nārбуļu” mājas, kur „Likteņa līdumniekus” filmēja, vai vērts tur piebraukt. Skaidrs, ka vērts!” ¹²⁰³
Tas ir pēc katra izpratnes atšķirīgi “nolasāms stāsts par latviešu lauku mājas cilvēku, lopu kopīgo dzīves ritumu viena kalendārā gada garumā no pavasara līdz pavasarim. Kas vieniem būs Māra, otriem latviešu tautumeita smagiem zemnieka soļiem, trešiem Latvijas simbols”. Autore izsaka cerību, ka, ievēdis Straumēnu pagalmā aktierus un skatītājus, Meikšāns “būs izdarījis svētīgu darbu”. [...] “Gluži kā pēdējo desmit gadu grāmatu grāmatā J. Lejiņa “Zīmogs sarkanā vaskā”, atgādinot latviešiem, ka viņu asinīs nav tikai organiski mantota iekšēja pretestība svešiem dieviem, bet arī zemes garša, kas liek pavasarī meklēt vagu, dobi vai lauku un strādāt. Ka Dievs ir daba un ka Dievs ir arī darbs.” ¹²⁰⁴
“Kādās lauku mājās risinās attiecības starp dziedāšanas skolotāju Veltu un viņas klasesbiedru, pagasta milici Juri.” ¹²⁰⁵
A. Hermanis iecerējis četras izrādes, kurām pirmizrādes plānotas 2010. gadā. Jau divus gadus aktrises vāc materiālus par Latvijas lauku tēmu izrādei “Vecmāmiņa”. Tika meklētas viensētas ar govīm, secinot, Latvija būs aizgājusi bojā tad, kad pēdējā latviešu vecmāmiņa būs atdevusi savu pēdējo govī. A. Hermanis: “Man sanāca runāt ar vienu vecu māmiņu, kura teica, kad tad, kad viņa pieceļas piecos no rīta un 30 grādu salā iet slaukt govīs, caur tiem tesmeņiem viņa pieslēdzas Visumam. It kā par govīm, it kā vecmāmiņām, patiesībā – par visu, visu...” ¹²⁰⁶
Undīnes Adamaites komentārs par izrādi “Advents Silmačos”: “Kā lauku sieviete šķiet pārāk pļāpīga un jūtīga.” ¹²⁰⁷
Par operas “Vilkaču mantinieci” pirmizrādi: “Stāsts par aizliegto mīlestību uz divu latviešu viensētu naida fona.” ¹²⁰⁸

Daļā no šīm publikācijām lauki ir tikai nosaukti, taču dažkārt ir reprezentēta arī lauku nozīme (piemēram, rakstos par teātra izrādēm „Melnais piens” un „Plūdi un saulgrieži straumēnu skaņās”. Ņemot vērā izrāžu saturu, tiek skarts arī nacionālās identitātes un lauku nozīmes nacionālajā identitātē aspekts). Lauki aplūkoti kā latviešu identitātes pamats un esamības garants, mūžības apsolījums.¹²⁰⁹

Līdzīga publikāciju daļa, kurā lauki ir bijuši tikai pasākuma norises vieta, ir rakstu kopa, kuros reprezentētas sadzīves norises laukos. Pie tām pieder, piemēram, žurnālistu viesošanās

¹²⁰⁰ Kaukule, A. (2011, 3. jūn.). Bez kaislībām neiztikt. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabačā”*. 2. lpp.

¹²⁰¹ Naumanis, N. (2009, 15. maijs). Civilizācijas (un izrādes) drupas. *Diena*. 16. lpp.

¹²⁰² Adamaite, U. (2009, 18. aug.). Nepazemos ar dumjām izrādēm. *Diena*. 14. lpp.

¹²⁰³ Vītola, I. (2011, 4. jūn.). „Likteņa līdumniekiem” desmit gadu. 9. lpp.

¹²⁰⁴ Struka, I. (2010, 10. jūn.). Poēma par viņiem – latviešiem. 8. lpp.

¹²⁰⁵ Adamaite, U. (2009, 18. aug.). Vēsture cukurgraudiņā. 16. lpp.

¹²⁰⁶ Adamaite, U. (2009, 18. aug.). Nepazemos ar dumjām izrādēm. 14. lpp.

¹²⁰⁷ Adamaite, U. (2012, 27. janv.). Bluķi te neviens nevelk. 3. lpp.

¹²⁰⁸ Kaukule, A. (2011, 3. jūn.). Bez kaislībām neiztikt. 2. lpp.

¹²⁰⁹ Zelče, V. (2006). Lauku vērtība. 254.–255. lpp.

interesantos, sakoptos māju dārzos,¹²¹⁰ stāsti par kādām dzīvnieku šķirnēm, kuru pārstāvji un to saimnieki mīt ārpus pilsētas.¹²¹¹ Dažkārt publikāciju pamatā ir arī sadzīviski strīdi, piemēram, par kāda pagasta ģimenes naidu mantas dēļ.¹²¹²

Presē ietverti arī raksti, kuros iztirzāts kāds lauku pašvaldības jautājums, kas nav tiešā veidā attiecināms uz administratīvi teritoriālo reformu un tās sekām.¹²¹³ Taču šādu publikāciju skaits bija neliels – 8.

Aplūkojot publikācijas par laukiem žanru griezumā, plašāku lauku raksturojumu, apgalvojumus un argumentus, kā arī daudzveidīgāku valodu lauku raksturojumā piedāvā publikācijas, kas veidotas apraksta un interviju žanrā. Savukārt ziņas lingvistiski krāšņāki lauku apzīmējumi sastopami ietvertajos lauku iedzīvotāju citātos vai to pārstāstā. Turpmākajās nodaļās aplūkošu ar kvalitatīvās pētniecības metodes palīdzību iegūtos rezultātus jeb raksturošu lauku lejupslīdes un atdzimšanas diskursu 2008.–2012. gada presē.

10.2. Lauku lejupslīdes un atdzimšanas diskurss presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

No visiem pētījuma ietvaros analizētajiem periodiem šis ir vistuvāk mūsdienām – šai laikā ir realizēta administratīvi teritoriālā reforma, lauksaimniecību smagi skārusi ekonomiskā krīze, izskanējušas ziņas par ciemiem, kuros vairs nav neviena iedzīvotāja. Taču netrūkst arī veiksmīgas saimniekošanas piemēru.

Sociālantropoloģes Agnese Cimdiņa un Ieva Raubiško savā pētījumā raksta, ka mūsdienās laukos „rit dzīve mainīgos un sarežģītos apstākļos, kad zuduši iepriekšējie stabilie eksistences modeļi un to vietā bieži vien neparedzamā veidā rodas un attīstās jauni. Dzīve laukos ietver gan tukšumu, gan sairumu, gan sociālekonomisko vitalitāti, gan bezdarbu, gan veiksmīgu saimniekošanu, gan nabadzību, gan jēgpilnu iztikšanu un turību”.¹²¹⁴ Arī sociālantropoloģe Dace

¹²¹⁰ Rancāne, A. (2008, 21. maijs). Sapņu dārzi. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto”*. 8. lpp.; Rancāne, A. (2009, 2. sept.). Puķes un māls sadzīvo kopā. *Diena*. 12. lpp. u.c.

¹²¹¹ Šaitere, T. (2012, 13. jūl.). Ulli savu iecerēto atrada Austrijā. *Diena*. 16.–17. lpp.

¹²¹² Sk., piemēram, Ratseps, R. (2009, 28. okt.). Dēls slēdz ceļu savai mātei. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.; Par konfliktu starp Abavas rumbas apsaimniekotāju un pašvaldību sk.: Ancītis, T. (2011, 30. jūn.). Ja nedos naudu, liks priekšā mietu. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹²¹³ Piemēram, kāda pašvaldība meklē izmantojumu kredītā iegādātajai viesnīcai vai citas pašvaldības priekšsēdētāja nokavējusi termiņu teritoriālā plānojuma iesniegšanai. Sk.: Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 14. janv.). Meklē izmantojumu iegādātajai ēkai. *Diena*. 9. lpp.; Rancāne, A. (2009, 27. janv.). Plānojuma izstrādāšanu neuztvēra nopietni. *Diena*. 9. lpp.

¹²¹⁴ Cimdiņa, A., Raubiško, I. (2012). *Cilvēks un darbs Latvijas laukos*. 7. lpp.

Dzenovska ir atzīmējusi šīs (šķietamās) pretrunas laukos – „vienlaicīgi pastāvošu bēdu leju un uzņēmīgu cilvēku veiksmi, izturību un tradīciju reģenerāciju”.¹²¹⁵

Tās vērojamas arī lauku diskursā presē, ko veido lauku reprezentācija laikrakstos „Diena”, „Latvijas Avīze” un žurnālā „SestDiena” (2008–2012). Visos iepriekšējos pētījuma posmos laikrakstu veidotajā lauku diskursā ir bijusi vieta arī identitātei – tās saiknei ar laukiem. Vai un kā tā reprezentēta šajā piecgadē – vistuvāk pašreizējam brīdim? Vispārīgi lauku diskursu šajā periodā var nosaukt kā lejupslīdes un atdzimšanas diskursu, kuru pamato presē ietvertie apgalvojumi, argumenti par laukiem (un to lingvistiskā realizācija). Tie daļēji līdzinās rezultātiem iepriekšējos pētījuma periodos, taču vienlaikus arī iezīmē jaunas lauku reprezentācijas tendences.

10.2.1. Lauku lejupslīdes diskurss

Preses veidoto lauku lejupslīdes diskursu veido publikācijas, to fragmenti, apgalvojumi un argumenti par dzīves līmeņa pasliktināšanos laukos, skolu slēgšanu, medicīniskās palīdzības nepieejamību, cilvēku aizbraukšanu jeb, īsāk sakot, lauku izmiršanu. Pirmkārt, tie ir vispārīgi apgalvojumi par dzīves līmeņa lejupslīdi. Piemēram, par to liecina aptaujas dati, ka „puse cilvēku laukos jūt apstākļu pasliktināšanos”.¹²¹⁶ Visbiežāk šāds apgalvojums izskan intervēto cilvēku teiktajā vai žurnālistu tekstā kā secinājums saviem vērojumiem. Lejupslīdes raksturošanai ir izmantoti vārdi „bezcerība”,¹²¹⁷ „bezcerīgā dzīve”,¹²¹⁸ „pesimistiskas perspektīvas”,¹²¹⁹ atbilžu meklējumi uz jautājumu „kā tad lai nodrošina apdzīvotus laukus?”¹²²⁰ utt. Otrkārt, presē ir reprezentēti konkrēti argumenti apgalvojumiem par dzīves līmeņa laukos pasliktināšanos.

10.2.1.1. Lauku (a)izmiršanas diskurss

Analizējot lauku izmiršanas diskursu, veidojas vārdu spēle, jo tas daļēji pārklājas ar reprezentēto lauku „aizmiršanu”. Lauku diskursā izmirušie jeb tukšie lauki kļūst aizmirsti – par to liecina pašu lauku iedzīvotāju apgalvojumi, piemēram, „lauku ceļi pavisam aizmirsti”.¹²²¹ To pauž arī bažas par nākotni – centieni jaunajā novada domē ievēlēt vismaz kādu pagasta pārstāvi, citādi „novadā par mums vispār aizmirsīs”.¹²²² Aizmirstību laukiem piedēvē arī raksta autore,

¹²¹⁵ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 21. lpp.

¹²¹⁶ Tomsone, I. (2011, 30. jūn.). Laukos prasa ceļus un darbu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹²¹⁷ Strautiņš, R. (2012). Laukos kā citā kosmosā. *SestDiena*, 22. jūn., 16.–22.

¹²¹⁸ Egle, I., Eriņa, A. (2012, 12. janv.). Kolkā kā dzīvē. Vai to rādīt kino? *Diena*. 10. lpp.

¹²¹⁹ Grīnvalde-Iruka, A. (2012, 26. janv.). Pensionāri ir zelta vērtē. Regulāri ienākumi garantēti. *Diena*. 12.–13. lpp.

¹²²⁰ Tomsone, I. (2008, 28. aug.). ES fondi: lieliem projektiem lielākas iespējas. 20.–21. lpp.

¹²²¹ Graudiņš, U. (2011, 2. jūn.). Lauku ceļi pavisam aizmirsti. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹²²² Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 9. jūn.). Bailes par pārstāvniecības trūkumu nepiepildās. *Diena*. 4. lpp.

nodēvējot kādu apdzīvotu vietu laukos ar trim iedzīvotājiem par „visu aizmirstu kaktu”.¹²²³ Šāda reprezentācija norāda, pirmkārt, uz pašu laucinieku sajūtām par lauku nevajadzību, neatzīšanu un, otrkārt, arī uz žurnālistu secinājumiem par attiecīgo teritoriju (lauku (a)izmiršanas un tukšuma reprezentācijas piemērus sk. 12. pielikuma).

Lauku iedzīvotāju skaita, dažādu pakalpojumu pieejamības samazināšanās un dzīves līmeņa pazemināšanās publikācijās nosaukta par lauku izmiršanu. Teju kā sinonīms laukos notiekošo procesu raksturojumam ir arī vārds „tukšums”. Šie vārdi attiecināti gan uz tagadni, gan uz nākotni, kopumā veidojot pesimistisku lauku perspektīvu. Piemēram, laikrakstā ir publicēts Valsts prezidenta Andra Bērziņa viedoklis: „Ja mēs paši neko neizveidosim iekšējo resursu – zemes un meža – izmantošanā, lauki paliks tukši jo tukši.”¹²²⁴

Teju visām apdzīvotajām teritorijām, par kurām presē tiek rakstīts kā par gandrīz/jau izmirušām, reprezentētais dzīvesstāsts ir līdzīgs. Pirmkārt, uzsvērta to apdzīvotība pagātnē:

Vilciņi, Pļuškova, Notra, Eglaine, Kovaļova, Subate, Endzeļi... [...] Kādreiz tur bijuši blīvi apdzīvoti ciemi un sādžas. Tagad labi ja pāris māju, bet dažviet vairs nav par to. Palikuši tikai nosaukumi un baznīcas. [...] Pat ja līdzās atrodas pa kādai mājai, tajās dzīvo tik cienījama vecuma cilvēki, ka nekādi baznīcas sargi no tiem nesanāks.¹²²⁵

Otrkārt, intervētie cilvēki vai raksta autors pats ir uzsvēris pretstatu – kādreizējo „dzīvību” šajās apdzīvotajās vietās un tagadnes klusumu. Dažkārt arī plašāk reprezentēts ciema liktenis – „ļaudis apmiruši, bērni izklīduši. Kas dzīvojot Ludzā, kas – Rīgā” – paskaidrots, ka cilvēki paši pamazām pārcēlušies dzīvot uz centru, jo „tur jau veikals un viss pārējais”.¹²²⁶ Sadzīves ērtības un komforts ir reprezentēts kā lauku iedzīvotāju vilinājums doties centra virzienā. Ciematu centru pārākums pār viensētām dzīves līmeņa ziņā sasaucas ar padomju periodā veicināto uzskatu, piemēram, pat bērnu grāmatā skaidrojot nepieciešamību pārcelties no tālajām lauku mājām uz centru, kur tuvumā ir skola, ēdnīca, kultūras nams utt.¹²²⁷

Tiesa, transformācijas lauku vidē nav tikai 21. gs. process. Arī padomju gados lauki piedzīvoja deportācijas uz Sibīriju, kolektivizāciju, ciema centru izveidi, meliorāciju u.c. Pasaules karu ietekmē daļa viensētu kļuva neapdzīvotas vai izzuda pavisam. Taču, kā norāda Dzenovska, šajos pret lauku vidi vardarbīgajos procesos ir būtiska atšķirība no mūsdienām – pagātnē šīs

¹²²³ Roze, G. (2011). 101. kilometrs. Padomju tuvā trimda. *SestDiena*, 29. okt., 32.–36. lpp.

¹²²⁴ Līcītis, E. (2011, 1. jūn.). Bērziņš teic, ka zina situāciju. *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.

¹²²⁵ Kļavis, A. (2012). Apzagtie dievnamī. *SestDiena*, 31. aug., 18.–23.

¹²²⁶ Sprūde, V. (2010, 11. jūn.). Mazo Batu vairs nav. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹²²⁷ Piemēram, Ziedonis, I. (1983). *Kas tas ir – kolhozs?* Rīga: Liesma. 11.–13. lpp.

pārkārtošanās bija konkrētu varas iestāžu iniciēta (tai bija atrodams „vainīgais”), bet pēc neatkarības atjaunošanas došanās projām no laukiem ir cilvēku brīvprātīga izvēle.

Tas arī ir viens no iemesliem pēcpadomju transformācijas radītajai nedrošībai, jo padomju laikā bija cerība, ka, mainoties režīmam, izdosies atjaunot lauku vidi tādu, kāda tā ir bijusi. Taču mūsdienās lauku (neatgriezeniska) tukšošanās „šķietami notiek netveramu procesu – globālās ekonomiskās aprites, „kārtības” rezultātā, tukšuma sajūta ir vajājoša un nesaprotama. Tā norāda uz nākotni, kas ir nezināma. Dzīves iršanai, šķiet, nav risinājuma.”¹²²⁸ Šāds viedoklis ir arī lauku lejupslīdes diskursa pamatā.

Cilvēku emigrācija no laukiem uz Latvijas pilsētām vai ārzemēm ir reprezentēta kā viens no to iztukšošanās cēloņiem (preses reprezentācijas piemērus sk. 10.3. tabulā).

10.3. tabula

Laucinieku izceļošanas no laukiem reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Laucinieku izceļošanas no laukiem reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā (2008–2012)
“Lilija Ozola gandrīz visu mūžu tepat vien aizvadījusi, strādājusi lopkopībā, slaukusi govīs, bet nu fermas stāv tukšas. Agrāk viss bijis smukāk un labāk, atceras kundze, bet tagad jaunieši un cilvēki spēka gados darba meklējumos devušies vai nu tuvāk lielajām pilsētām, vai uz ārzemēm. Gandrīz visi mājas iedzīvotāji veci pensionāri, tikai trīs ģimenēs esot jaunāki iedzīvotāji.” ¹²²⁹
“Te nu gan nav par ko priecāties – lielsaimnieki savus plašumus apstrādā, bet cilvēku nav. Kas tad būs, lieli lauki, bet tukši novadi? Kāpēc mērķtiecīgi tiek iznīdētas mazās saimniecības? Lai laukos nav cilvēku... Jauniešiem arī nav kur atgriezties, jo lielsaimnieki līdz viņu vectēvu māju sliekšnim piesējuši kviešus. Paliks uz novadu līdz pieciem lielsaimniekiem, pārējie būs Īrijā, Anglijā, Vācijā utt.” ¹²³⁰
Mazo skolu slēgšana, neįēdzīgi aizliegumi ražotājiem, cilvēku aizplūšana, valsts parāds – tas viss nīcina laukus un nevar atstāt vienaldzīgu arī tur dzīvojošo rakstnieku.” ¹²³¹
“Diemžēl skolas tukšojas un ģimenes aizbrauc. Tā ir tik būtiska tēma, un es nesaprotu, kā mēs varam to uztvert tā – starp citu.” ¹²³²
“Darba nav. Jaunieši bezdarbnieki. Ja vēl nebūtu krīzes, tad jau pilsētās kaut ko sameklētu, bet tagad sēž bez darba. Brauc uz ārzemēm. Kādi 50 no Goliševas ir aizbraukuši. Uz Norvēģiju, Angliju, Īriju. Daži pat ar visām ģimenēm. Mums pagastā bezdarbnieku pāri 100 iznāks,” zina stāstīt Svetlana. Vai aizbraucēji atgriezīsies? Dzīvokļi un mājas viņiem te vēl esot un mājokļus pārdot neviens vēl netaisoties. Cerība ir.” ¹²³³
“Izvalta, Cibla, Subate un citas vietas audzina, skolo, attīsta jauniešus, lai viņi pēc tam dotos uz Rīgu, Ventspili, Liepāju. Turpinātu skoloties, strādātu, veido šo pilsētu budžetus.” „Kamēr Rīgas maratonskrējēji un Puzes mednieki savā domāšanā nepacelsies kaut pakāpienu augstāk, dzīve beigsies pārdesmit kilometru aiz lielpilsētu robežām. Bet ar laiku arī tām var sākt aprūkties „donoru” no Ciblas, Izvaltas vai Subates.” ¹²³⁴
“No bērniem laukos atgriezies tikai dēls.” ¹²³⁵

¹²²⁸ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 118., 136. lpp.

¹²²⁹ Ruska, R. (2010, 7. jūl.). Salacgrīvas mobilā brigāde – ceļā. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

¹²³⁰ Latgola. (2011, 20. maijs). Atsauksmes par Ivetas Tomsones rakstu „Saimniecību mazāk, bet lielākas”. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹²³¹ Pujēna, S. (2010, 28. jūl.). Tuvāk kailajai dvēselei. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹²³² Lūsiņa, I. (2011, 28. janv.). „Dzīvojiet nesteidzīgi!” *Diena: pielikums „Kultūras Diena”*. 2.–3. lpp.

¹²³³ Sprūde, V. (2010, 11. jūn.). Mazo Batu vairs nav. 6. lpp.

¹²³⁴ Vaiders, A. (2012, 11. janv.). Izvaltas sveiciens „donoriem”. *Diena*. 4. lpp.

¹²³⁵ Tamuleviča, Dž. (2012, 26. jūl.). Kādu nākotni Neretai paredz valsts attīstības stratēģijas? *Diena*. 8.–9. lpp.

10.3. tabulas turpinājums

Laucinieku izceļošanas no laukiem reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā (2008–2012)

“Dzīvoju Rīgā jau piecus gadus un nedomāju atgriezties Stāmerienā. To sapratu tad, kad sāku strādāt un studēt galvaspilsētā. Ja arī Stāmerienā uzceltu milzīgu izklaides kompleksu, es neatgrieztos, jo neredzu tur perspektīvas un izaugsmes iespējas savā jomā. Uzskatu, ka tad, kad Latvijā attīstīsies reģioni, arī jaunieši atgriezīsies mazajās pilsētās.”¹²³⁶

“Pēc vidusskolas braukšu mācīties uz Rīgu, ne nav iespēju apgūt to, ko vēlos. Arī pēc studijām neatgriezīšos, jo nebūs kur strādāt. Pašlaik dzīvoju piecus kilometrus no Sabiles – Abavciemā, kur nav ne veikala, ne pasta, tikai pamatskola, ko arī laikam slēgs, un bibliotēka, kurā trīs reizes nedēļā pieejams internets. Sabilē ir bibliotēka, skola un pāris veikalu, bet tas arī viss. Sporta halli ceļ jau 12 gadu.”¹²³⁷

“Par darbaspēka aizplūšanu tolaik neviens īsti nedomāja. Bija bažas par kvalificēto darbaspēku, taču izrādījās, ka Rīga attīstījās, cilvēkiem ir darbs un lielākas algas, tādēļ nebija iemesla braukt prom. Savukārt province stagnēja un stagnē arī tagad. Cilvēkiem nebija darba, un viņi aizbrauca.”¹²³⁸

“Cilvēki brauc prom no Latgales! Mums iesaka – attīstiet Latgalē tūrismu. Paši redzat, kādi Latgalē ir ceļi.”¹²³⁹

“Cilvēki no šejienes bēg: spējīgākie bērni uz Valmieras un Rīgas skolām, viņu vecāki – uz Valmieru, Rīgu, Īriju.”¹²⁴⁰

Politoloģe Rasma Kārklīņa raksta, ka aizbraukšanas sekas var uzlūkot divējādi: „No lauku kopienas un visas nācijas viedokļa cilvēku aizceļošana uz ārzemēm bieži vien ir vērtēta kā zaudējums, toties no individuāla izbraucēja viedokļa ir ieguvums.”¹²⁴¹ Preses reprezentācijā lauku cilvēku aizbraukšana lielākoties reprezentēta kā negatīvs iznākums lauku kopienai.

Avīzes īpaši pievērsušās jauniešu emigrācijas no laukiem reprezentācijai. Lauku diskursā liela daļa jauniešu, kuri, devušies uz pilsētu studiju nolūkā, vairs nevēlas atgriezties dzimtajā vietā un sauc to par neperspektīvu. Šajos argumentos kā lauku trūkumi tiek uzskatīta pilsētā pieejamo iespēju neesamība. Tādējādi lauki reprezentēti kā nespējīgi konkurēt ar pilsētām:

Arī pēc studijām neatgriezīšos, jo nebūs kur strādāt. Pašlaik dzīvoju piecus kilometrus no Sabiles – Abavciemā, kur nav ne veikala, ne pasta, tikai pamatskola, ko arī laikam slēgs, un bibliotēka, kurā trīs reizes nedēļā pieejams internets. Sabilē ir bibliotēka, skola un pāris veikalu, bet tas arī viss. Sporta halli ceļ jau 12 gadu.¹²⁴²

Preses publikācijās cilvēku emigrāciju apliecina ne tikai konkrēti nosaukta cilvēku izceļošana, bet arī lauku iedzīvotāju apraksts, piemēram, „četrdesmitgadnieki, uz kuriem, šķiet, arī visi lauki turas”¹²⁴³ vai secinājums, ka „gandrīz visi mājas iedzīvotāji ir veci pensionāri, tikai trīs ģimenēs esot jaunāki iedzīvotāji”.¹²⁴⁴

¹²³⁶ Rozentāle, L., Rancāne, A., Trops, J., Riekstiņa, A., Orlovskis, E. (2008, 31. janv.). Dzimtajā sētā jaunieši atgriežas tikai kā ciemiņi. *Diena*. 1. lpp.

¹²³⁷ Turpat.

¹²³⁸ Vēvers, J. (2008, 20. sept.). Pieci gadi pēc „jā” ES. *Diena*. 6. lpp.

¹²³⁹ Vītola, I. (2008, 9. okt.). Latgale ir centrs, nevis nomale! *Latvijas Avīze*. 9.–10. lpp.

¹²⁴⁰ Sadovska, K. (2011). Nerimtīgā burtiece. *SestDiena*, 16. jūl., 30.–35.

¹²⁴¹ Kārklīņa, R. (2011/2012). Starpdisciplinārs skats uz Latvijas lauku vidi. *Akadēmiskā Dzīve*, 48, 85.

¹²⁴² Rozentāle, L., Rancāne, A., Trops, J., Riekstiņa, A., Orlovskis, E. (2008, 31. janv.). Dzimtajā sētā jaunieši atgriežas tikai kā ciemiņi. 1. lpp.

¹²⁴³ Odiņš, K. (2011). Apēst jēra aci. *SestDiena*, 1. okt., 6.

¹²⁴⁴ Ruska, R. (2010, 7. jūl.). Salacgrīvas mobilā brigāde – ceļā. 14. lpp.

Cilvēku aizbraukšanas nosaukšanai izmantoti līdzīgi vārdi kā iepriekšējos pētījuma periodos – aizbraukt, aizplūst, bēgt. Starp „aizbēgšanas” galamērķiem ir minētas pilsētas, tostarp, Rīga, bet ārzemes nereti apzīmē vārds „Īrija”. Piemēram: ”Cilvēki no šejienes bēg: spējīgākie bērni uz Valmieras un Rīgas skolām, viņu vecāki – uz Valmieru, Rīgu, Īriju.”¹²⁴⁵ Vārda „bēgt” lietojums laukus apzīmē kā vietu, no kurienes jādodas projām pēc iespējas ātrāk – t.i. bēgot.

Cilvēku emigrācija no Latvijas sevišķi pastiprinājās pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, taču mediji lielāku uzmanību tam veltīja dažus gadus vēlāk, kad „Latvijā sāka pietrūkt darba spēks un kad aizbraukšanas sekas kļuva jūtamas katrā pilsētā, ciemā un ģimenē”.¹²⁴⁶ Dzenovska pētījumā par emigrāciju no laukiem novērojusi, ka cilvēku sarunās un arī dzian mediju saturā reprezentētā cilvēku emigrācija raksturota kā „lielā aizbraukšana” – masveida sociāla parādība.¹²⁴⁷ Viņa norāda, ka publiskajā telpā pastāv vairākas reprezentācijas par laukos notiekošo, no kurām īpaši viņa izceļ divas. Viena no tām popularizē uzskatu, ka laukos un pilsētās notiek depopulācija un tāpēc ir apdraudēta tautas pastāvēšana (ir samazinājies reprodūktīvo cilvēku skaits). Viņas pētījuma ietvaros piemērs šādai reprezentācijai ir kādas lauku pašvaldības vadītāja teiktais, ka laukos „vairs nebūs asinis, ar ko atjaunot tautu pilsētās”.¹²⁴⁸

Piemērs šāda veida lauku reprezentācijai ir arī manis analizētajās preses publikācijās, piemēram, komentārā žurnālists Artūrs Vaiders nodēvējis laukus par pilsētu „donoriem” cilvēku resursu ziņā: „Kamēr Rīgas maratonskrējēji un Puzes mednieki savā domāšanā nepacelsies kaut pakāpienu augstāk, dzīve beigsies pārdesmit kilometru aiz lielpilsētu robežām. Bet ar laiku arī tām var sākt aprūkties „donoru” no Ciblas, Izvaltas vai Subates.”¹²⁴⁹ Lai gan komentārs veidots traģiskās Jaungada autoavārijas kontekstā, arī tajā ir skarta laucinieku pārcelšanās uz pilsētām.

Kā otru publiskajā telpā esošo lauku diskursīvo reprezentāciju Dzenovska norāda tā dēvēto transitoloģijas naraīvu, kura piekritēji uzskata, ka „migrācija no laukiem uz pilsētām un/vai no Latvijas uz ārzemēm ir dabiska parādība ceļā uz attīstību, attīstības posms, kuru Eiropā pieredzēja 20. gs. 70. gados”.¹²⁵⁰ Analizētajā presē šādu lauku reprezentāciju veido tikai dažas publikācijas, turklāt to avots ir ārzemju pārstāvju teiktais. Vācijas demogrāfs Štefens Krēnerts intervijā, kurai dots nosaukums „Jūsu ciems drīz izzudīs”, apgalvo, ka „lauku izaugsme nav reālistiska” un aicina subsīdijas vairāk koncentrēt pilsētā un tās apkaimē. Viņaprāt, par lauku teritorijām jādomā tikai tiktāl, kā „apgādāt ar precēm un pakalpojumiem tur novecojošo

¹²⁴⁵ Sadovska, K. (2011). Nerimtīgā burtiece. 30.–35. lpp

¹²⁴⁶ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 15. lpp.

¹²⁴⁷ Turpat. 16. lpp.

¹²⁴⁸ Turpat. 110. lpp.

¹²⁴⁹ Vaiders, A. (2012, 11. janv.). Izvaltas sveiciens „donoriem”. 4. lpp.

¹²⁵⁰ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 110. lpp.

sabiedrību”.¹²⁵¹ „Dienas” žurnālists uz šādu paziņojumu ir reagējis ar repliku: „Tā ir slikta ziņa Latvijai, kur daudzi savu identitāti saista ar zemi un laukiem.”¹²⁵²

Šī publikācija ilustrē iespējamo lauku nākotnes vīziju. Franču sociālās atmiņas un identitātes pētnieks Pjērs Norā par ekonomisko un sociālo apstākļu ietekmētām pārmaiņām laukos Francijā 20. gs. 70. gados rakstīja, ka tās atbalsojās un radīja pārmaiņas arī „nācijas kopīgās apziņas dziļumos”. Lauku tradicionālās izpratnes gals Francijā skāra ne tikai zemniekus, bet visu nāciju, jo tika izjaukta gadu tūkstošiem ilgusī dzīves kārtība.¹²⁵³ Sarūkot lauksaimnieku skaitam līdz aptuveni 10% no visiem Francijas iedzīvotājiem, nācijai nācās apjaust, ka tā ir zaudējusi savu tradicionālo agrāro dzīves modeli un ar to saistīto stabilo pasaules izjūtu.¹²⁵⁴

Ņemot vērā kontekstu (zemnieku saimniecību un lauksaimniecībā nodarbināto skaita sarukumu desmit gadu laikā¹²⁵⁵) un valdības atbalstu lauksaimniecības intensifikācijai, Norā aprakstītais Francijas gadījums, visticamāk, līdzīgā veidā ir skāris arī Latviju. Par šāda procesa norisi liecina arī lauku reprezentācija – nelabvēlīgi dzīves apstākļi lauku lejupslīdes diskursā un vienlaikus norāde uz laukiem kā latviešu identitātes saknēm lauku atdzimšanas diskursā.

Lauku (a)izmiršanas diskursu paspilgtina arī pats **lauku vides apraksts**, kurā akcentēta ēku lēna sabrukšana, nesakoptība. Piemēram:

Visa šodienas Bridagas godība ir vecā kroga ēka, pāris guļbūvju un divas sabrukušas barakas. Trešā vēl turas – tā pieder pagastam. Ir arī pirms dažiem gadiem atjaunotais lūgšanu nams. Nez kam, jo Bridagā mīt vairs tikai trīs sievietes gados. [...] Tagad te nātres pāraugušas palodzes, Zojas lievenis draud sabrukt, krūmi lien istabās un saknes drīz uzlauzīs grīdas. [...] Tā trīs pēdējās mohikānes vada savas dienas visu aizmirstā kaktā. Pat norāde no galvenā ceļa vēstī nevis „Bridaga”, bet „Bridagas kapi”.¹²⁵⁶

Raksta autore pēdējās ciema iedzīvotājas nodēvējusi par „pēdējām mohikānēm”, vēl vairāk izceļot lauku izmiršanas tēmu. Arī piemērs ar ceļa norādi uz kapiem atkodējams kā vēl viena liecība lauku iedzīvotāju skaita sarukumam. Rodas iespaids, ka dažkārt par laukiem publikācijas apzināti veidotas kā par (a)izmiršanas objektiem. Nolūki varētu

¹²⁵¹ Meļķis, D. (2011, 13. janv.). Jūsu ciems izzudīs tuvākajos gados. *Diena*. 1., 6. lpp.

¹²⁵² Turpat.

¹²⁵³ Nora, P. (1998/1992). The era of commemoration. P. 621–622.

¹²⁵⁴ Turpat. 622. lpp.

¹²⁵⁵ Laikā no 2000. līdz 2010. gadam saimniecību skaits Latvijā samazinājies par 53%, taču ir palielinājies to vidējais lielums. Sarūk arī lauksaimniecībā nodarbināto īpatsvars kopējā nodarbināto struktūrā. „Ja 2000. gadā lauksaimniecības nozare ar darbu nodrošināja ap 14% Latvijas darbspējīgos iedzīvotājus, tad 2010. gadā – 6%. Iemesli: iedzīvotāju skaita samazinājums valstī, lauksaimniecības sektora pārstrukturēšanās, tehniskā modernizācija, salīdzinoši zema ieņēmumu līmenis nozarē. Nozares darbaspēka pievēršanās citām, labāk atalgotām, nozarēm,” raksta pētnieces Agnese Radzele-Šulce, Agnese Krieviņa, Linda Siliņa. Sk.: Radzele-Šulce, A., Krieviņa, A., Siliņa, L. (2012). *Agrārā sfēra un tās galveno nozaru attīstība Latvijā: Zinātniska monogrāfija*. Jelagava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte Ekonomikas fakultāte. 5. lpp.

¹²⁵⁶ Roze, G. (2011). 101. kilometrs. Padomju tuvā trimda. *SestDiena*, 29. okt., 32.–36.

būt dažādi, taču viens no tiem arī itin vienkāršs – pavēstīt un parādīt (šos rakstus ilustrē arī aizmirstību apliecinošas fotogrāfijas) par aizejošo pagātni. Par lauku likteni rakstīts tāpat kā par cilvēka mūžu, ar nostalgiju atceroties „vecos, labos laikus”, kad apstākļi kādā apdzīvotajā vietā vai sētā (kas ir raksta fokusā) ir bijuši daudz labāki:

Mājas fasādi bojā gan izbirušie logu stikli, gan satrunējušas ārdurvis, kas sen vairs netaisās ciet, gan dadži sētsvidū. Aiz mājas, par džungļiem pārvērties, vēl kuplo vecais muižas parks, romantiskajā, zaļi aizaugušajā dīķī gulbju vietā peldas treknas zosis [...] Tagad muiža viņas [Leokādijas – K. L.] acu priekšā pamazām grūst.¹²⁵⁷

„Eksistenciāls nelabums” – tā savā pētījumā sajūtas par sociālās dzīves sairšanu raksturo pētniece Dzenovska, kas kopā ar lauku cilvēkiem ir apceļojusi lauku teritorijas:

Šāda lauku aina – brūkoša cilvēku un ēkas savienība – rada bažas un nemieru tajos, kas tur dzīvo, kā arī tajos, kuri tikai brauc cauri. „Mēs izmirstam, mēs lēnām mirstam,” saka Inta. Man arī radās sajūta, ka ciems lēni mirst kopā ar vecajiem, viņu mājām un viņu dārziem. Pirms divdesmit gadiem līdz ar Latvijas neatkarības atgūšanu un kolhozu un sovhozu likvidēšanu tika radikāli mainītas cilvēku, ēku un apkārtnes attiecības. Taču toreiz šis process netika uzskatīts par miršanu, bet gan par jaunas un labākas dzīves sākumu, dzīves, kurā valda privātīpašums un pašnoteikšanās. [...] Šodienas eksistenciālais nelabums liecina, ka šis sapnis, sapnis par nacionālu, taču eiropiešu valsti, sapnis par kapitālismu un nezūdošajiem Latvijas laukiem, var neizdoties. [...] Mājas ir tukšas un zeme netiek apstrādāta. Apkārt valda privatizēts un nacionāls tukšums. Sociālā dzīve irst. Tas izraisa eksistenciālu nelabumu.”¹²⁵⁸

Lauku iedzīvotāji šo tukšumu ne tikai ik dienu redz savā pieredzē, bet papildus arī to izdzīvo reprezentācijās publiskajā telpā. Žurnālisti un tūristi uz laukiem dodas meklēt „tukšumu kā eksotisku parādību, kurš vienlaicīgi pievelk un biedē”, vēlas to tvert „kā nākotnes horizontu, kurā vēl manāmas pēdas no gaistošās tagadnes”.¹²⁵⁹ Arī manis analizētajos preses izdevumos ir pamanāmi šādi žurnālistu centieni. Par to liecina krāšņie bijuši un nu jau pussabrukušo muižu vai ciemu apraksti, uzsverot kā pagātni, tā tik tikko jūtamam tās vietas tagadni, kuras nākotnes perspektīva ir tukšums.

Aizmirstības vārds iekļauts arī lauku nosaukšanā. Paralēli iepriekšējo pētījuma periodu presē izmantotajiem apzīmējumiem „perifērija”,¹²⁶⁰ „provinces”,¹²⁶¹ pati lauku iedzīvotāja savu apdzīvoto vietu ir nodēvējusi par „Dieva aizmirstu stūri”.¹²⁶² Šo domu izsaka arī lauku

¹²⁵⁷ Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. *SestDiena*. 9. aug., 19.–20.

¹²⁵⁸ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 125. lpp.

¹²⁵⁹ Turpat. 126., 128. lpp.

¹²⁶⁰ Dzērve, L. (2012, 18. jūl.). Circene: trūkst, jo daudzi nemaz negrib dzīvot laukos. *Diena*. 1., 6.–7. lpp.

¹²⁶¹ Vēvers, J. (2008, 20. sept.). Pieci gadi pēc „jā” ES. 6. lpp.

¹²⁶² Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. *Latvijas Avīze*. 12.–13. lpp.

apzīmējums – „visu aizmirsts kakts”.¹²⁶³ Pēdējie divi lauku nosaukšanas gadījumi ir sevišķi interesanti to lingvistiskā izpildījuma ziņā. Pirmkārt, izmantotie vārdi „stūris” un „kakts” norāda uz lauku atrašanos ne-centrā, uz to nepretendēšanu būt galvenajā vietā. Otrkārt, lauku vientulību pastiprina arī vārdi „Dieva aizmirsts” un „visu aizmirsts”, tādējādi akcentējot lauku pamestību un sajūtu, ka tie nav vajadzīgi.

Jāpiebilst, ka lauku reprezentācijā var izšķirt vairākus lauku līmeņus, proti, lauku diskursā sevišķi depresīva lauku tagadne un nākotne ir pierobežā un Latgalē, turklāt nereti šie apzīmējumi pārklājas. Piemēram, norādot, ka īpaša uzmanība jāpievērš „Latgales pierobežai”.¹²⁶⁴ Tiesa, rakstot par pierobežu arī citviet Latvijā, secinājums ir viens: “Pierobeža kļūst tukšāka.”¹²⁶⁵ Dažkārt vārds „pierobeža” ir lietots neitrāli, taču publikācijās ir arī prakse šo vārdu rakstīt kā papildinājumu kādas apdzīvotas vietas apzīmēšanai – vai nu lai precizētu tās atrašanās vietu vai arī, lai šo apdzīvoto vietu diskursīvi reprezentētu kā sevišķi marginālu. Piemēram, tas izpaužas apgalvojumā par Eiropas Savienības naudas izlietojumu: „Iecere rīkot lāzeršovus pierobežas Kombuļos nebūt nav vienīgais struktūrfondu klupšanas akmens.”¹²⁶⁶ Attāluma no centra (Rīgas?) uzsvēršanai ir lietots arī apzīmējums „pašā Latvijas pierobežā”.¹²⁶⁷

Latgale visvairāk no visiem reģioniem reprezentēta kā depresīva vide, kur pastāv arī ēnu ekonomika, piemēram, “Latgales pierobežas ciemos pēc Krievijas smēķiem dodas kā uz darbu”.¹²⁶⁸ Tiesa, rakstā par ziemas depresiju reprezentēta arī pašu Latgales iedzīvotāju spēja par to jokot: “Kāda depresija?! Nav bijis laika par to domāt, – te nav elektrības, te ceļus netīra,” smejas Latgales viesu mājas saimniece Ina Svilāne.”¹²⁶⁹ Latgales kā marginālas vietas reprezentāciju var raksturot arī kā stigmatizāciju publiskajā telpā.¹²⁷⁰ Un šāda reprezentācija labi apliecina pētnieces Sāras Nīlas secinājumu par lauku divējādu izpratni – no rurālās idilles un šajā gadījumā – no rurālās krīzes skatu punkta.¹²⁷¹

No „Latvijas Avīzes” publikācijās izmantotajiem reģionu apzīmējumiem vien var saveidot katra reģiona portretu. Proti, lauku diskursā Latgale ir nosaukta kā pierobežas reģions,¹²⁷² Zemgale – par Latvijas maizes, labības klēti,¹²⁷³ bet Vidzemei piedēvēta piena

¹²⁶³ Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. 12.–13. lpp.

¹²⁶⁴ Egle, I. (2012, 25. janv.). Glābt Latgali, dot darbu. *Diena*. 6.–7. lpp.

¹²⁶⁵ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. *Diena*. 8. lpp.

¹²⁶⁶ Fīrere, N. I. (2009, 19. aug.). Uz iezāģēta būvnieku zara. *Diena*. 6. lpp.

¹²⁶⁷ Rancāne, A. (2009, 23. maijs). Vallijas laimes segas Latvijā cienu. *Diena*. 6. lpp.

¹²⁶⁸ Leitāns, I. (2009, 8. aug.). Camel maina pret dārzeniņiem. *Diena*. 6. lpp.

¹²⁶⁹ Rancāne, A. (2011, 13. janv.). Ar gaismu uzvar skumjas. *Diena*. 16. lpp.

¹²⁷⁰ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 128. lpp.

¹²⁷¹ Neal, S. (2009). *Rural identities*. P. 5.

¹²⁷² Vītola, I. (2008, 9. okt.). Latgale ir centrs, nevis nomale! 9.-10. lpp.

¹²⁷³ Dziedulis, Z. (2008, 16. okt.). „Maizes klēti” zemes cenas augstas. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

reģiona slava.¹²⁷⁴ Tādējādi vispārējā lauku lejupslīdes diskursā var izdalīt atsevišķus reģionus, kuros lejupslīde reprezentēta visizteiktāk. Vairāk pierobežas un Latgales reprezentācijas piemērus esmu apkopojusi 10.4. tabulā.

10.4. tabula

Pierobežas un Latgales reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Pierobežas un Latgales reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)

“Līdz Krāslavai 30 kilometru, pagasts līdz šim nav spējis nodrošināt kaut dažus autobusa reusus, lai pat attālākās pierobežas iedzīvotāji varētu nokļūt rajona centrā. “Nezinu, kā būs tālāk. Novads liels, 11 pašvaldību. Vai valdīšanai sāpēs sirds par mūsu vecīšiem? Pie varas raujas gan daugavpilieši, gan rīdzinieki, kuriem te ir kāds īpašums. Tas, kā te turpmāk dzīvosim, atkarīgs tikai no tā, vai novada domē būs kāds mūsu pārstāvis.”¹²⁷⁵

“Ja uz Latviju skatās no Rīgas, tad Krāslavas novada Kaplava šķiet pasaules malu mala. Pierobeža. Depresīvais rajons. Ko tur meklēt? Taču cilvēki, kas pabijuši zirgu sētā “Klajumi”, ilgojas tur nokļūt atkal”.¹²⁷⁶

“Vēl daudzus gadus ģērbsies tikai “humpalās”, rausies savā pierobežas saimniecībā no rīta līdz vakaram, taču meita studēs par ārsti.”¹²⁷⁷

Valsts prezidenta un Saeimas partiju sarunās galvenie jautājumi bija “jaunu darbavietu radīšana, lai mazinātu cilvēku aizbraukšanu no valsts, īpašu uzmanību pievēršot Latgales pierobežai”.¹²⁷⁸

“Daudzi Latgales jaunieši aizbraukuši meklēt labāku darbu un peļņu ārzemēs.”¹²⁷⁹

“Pie vainas ir saimnieku vecuma struktūra – lielākā daļa saimnieku, jo īpaši Latgalē, ir pensijas vecumā. Šie saimnieki vairs netaisīs lielus varoņdarbus, viņiem pietiek ar to, kas jau ir. Bet kas nāks viņu vietā? Tās ir sliktas prognozes.”¹²⁸⁰

“Beidzot Latgales lauki, par kuriem pierasts bieži dzirdēt nievājošus vārdus, visbiežāk, ka tie ir atpalikuši un depresīvi, ar lielu gribasspēku un neatlaidīgu darbu spēj piesaistīt arī pasaulē pašas labākās tehnoloģijas.”¹²⁸¹

“Latgales pierobežas ciemos pēc Krievijas smēķiem dodas kā uz darbu.”¹²⁸²

“Kāda depresija?! Nav bijis laika par to domāt, – te nav elektrības, te ceļus netīra,” smejas Latgales viesu mājas saimniece Ina Svilāne.”¹²⁸³

“Jauna latgaliešu ģimene devusies uz laukiem, lai uzturētu, saglabātu savu senču mājas. Jaunā ģimene cer, ka kādreiz nebūs jākratās un jālauž mašīna pa ilgi neremontētiem Latgales ceļiem.”¹²⁸⁴

“Pierobeža kļūst tukšāka.”¹²⁸⁵

Viens no indikatoriem kādas apdzīvotās vietas dzīvotspējai preses veidotajā lauku diskursā ir **skola**. Tā reprezentēta kā visvērtīgākais domino kauliņš, kuram krītot (proti, ja skola tiek slēgta), sākas neapturama savstarpēji saistītu procesu ķēde, kas neatgriezeniski izraisa lauku lejupslīdi. Piemēram publicēts Viļakas novada priekšsēdētāja Sergeja Maksimova novērojums: „Tiklīdz nav skolu un bērnu dārzu, nav šo bērnu vecāku, nav pircēju veikalā, nav pašu veikalu, un beigās vispār nav nekā.”¹²⁸⁶ Šāds nākotnes paredzējums (kad laukos „vispār nav nekā”)

¹²⁷⁴ Tomsone, I. (2008, 2. okt.). Lielākie piena ražotāji – Vidzemē. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹²⁷⁵ Rancāne, A. (2009, 27. maijs). Pagasts bērniem un vecīšiem. *Diena*. 9. lpp.

¹²⁷⁶ Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. 12.–13. lpp.

¹²⁷⁷ Rancāne, A. (2009, 26. janv.). Bērni brauc mājās. *Diena*. 8. lpp.

¹²⁷⁸ Egle, I. (2012, 25. janv.). Glābt Latgali, dot darbu. 6.–7. lpp.

¹²⁷⁹ Rancāne, A. (2008 14. janv.). Taiseits Latgolā jeb Made in Latgola. *Diena*. 10. lpp.

¹²⁸⁰ Tomsone, I. (2011, 2. jūn.). Nebarosim svešus, barosim sevi. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹²⁸¹ Grīnbergs, A. (2010, 24. jūl.). Baltijā lielākā kokogļu ražotne. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹²⁸² Leitāns, I. (2009, 8. aug.). Camel maina pret dārzeni. 6. lpp.

¹²⁸³ Rancāne, A. (2011, 13. janv.). Ar gaismu uzvar skumjas. 16. lpp.

¹²⁸⁴ Jermaks, A. (2011, 13. aug.). „Andrīšos” varot pasapņot arī nomodā. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹²⁸⁵ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. *Diena*. 8. lpp.

¹²⁸⁶ Zalāne, E. (2012, 5. jūl.). Izlaidumā vien četri skolēni. *Diena*. 10. lpp.

izteikti kontrastē ar Trešās atmodas perioda preses veidoto lauku diskursu, kurā lauki bija reprezentēti kā tautas gara bagātību un arī tautsaimniecības attīstības garantus. Līdzīgu domu par lauku dzīvības izzušanu ilustrē arī šis laikrakstā „Diena” publicētais piemērs par Ipiķu pagastu:

Ar demogrāfisko situāciju Ipiķos pavisam bēdīgi – pēdējā gadā te nav reģistrēts neviens jaundzimušais, kāzas dzertas pirms pieciem gadiem. Pagastā jau vairāk nekā divdesmit gadu nav skolas, kā dēļ savulaik cilvēki pameta Ipiķus. Visu šo laiku Ipiķu bērni ar pagasta autobusu brauc uz skolu citur. Tie, kas dodas mācīties tālāk, dzimtajā pagastā neatgriežas. Arī tie, kuri atraduši darbu tuvējās pilsētās, Ipiķos pavada vien nedēļas nogales un brīvdienas. Un kur gan iņķietis, kuram nav sava auto, var aizbraukt, ja sabiedriskais transports te kursē tikai divas reizes nedēļā?¹²⁸⁷

Lauku iztukšošanās diskursam piederīgos rakstos ierasta ir laukiem (kādreiz) piederīgo cilvēku atgriešanās laukos nedēļas nogalē vai brīvdienās. Taču arī tā ir reprezentēta kā lauku izmiršanas pazīme. Lauku tukšošanās nav tikai cilvēku aizbraukšana vai ēku sabrukšana, tā ir arī „tveramu sociālu un materiālu attiecību transformācija”.¹²⁸⁸ Viens no spilgtākajiem piemēriem ir lauku skolu slēgšana, kas reprezentēta kā izšķirošs lauku apdzīvotības elements. „Laukos skola ne vien izglīto, bet kalpo arī kā kultūras centrs,” publikācijā uzsvērta arī skolas sociālā funkcija – rūpes par riska ģimeņu bērniem.¹²⁸⁹

Ik pavasari un rudeni preses izdevumos lauku lejupslīdes diskursā ienāk raksti par skolu slēgšanas plāniem un to realizāciju. Reprezentētā skolas slēgšana ir tikai lejupslīdes diskursa viens aspekts. Šī tēma tālāk izgaismo citas problēmas un parāda situāciju laukos jo īpaši skaudri. Piemēram, vispārīgais apgalvojums, ka „mazo lauku skolu slēgšana Latgalē draud palielināt skolotāju bezdarbnieku skaitu” ir papildināts ar emocionāli spēcīgu pretstatu: „Vienīgā perspektīva – iet uz gateri. Mūsu spējas un izglītība nevienam nav nepieciešamas, ar rūgtumu saka Sokolku pagasta Dilmaņu pamatskolas angļu un krievu valodas skolotāja.”¹²⁹⁰ Tāpat arī lejupslīdes diskursu izteikti raksturo apgalvojums, ka „Latgalē ir 210 skolotāju bezdarbnieku un tikai viena vakance”.¹²⁹¹ Turklāt arī skolu reformas kontekstā lauku diskursā Latgalē problēmas ir rādītas kā vissamīlzušākās.

Paralēli lejupslīdes diskursam atsevišķās publikācijās ir arī pirmie atdzimšanas diskursa dzinumi, ko var raksturot publikācijas vārdiem „izdzīvos, kas pārvērtīsies. Mazajām skolām

¹²⁸⁷ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. 8. lpp.

¹²⁸⁸ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 129. lpp.

¹²⁸⁹ Dreijere, V. (2008, 16. maijs). Sāpīgais 100 skolēnu sliekšnis. *Diena*. 9. lpp.

¹²⁹⁰ Rancāne, A. (2008, 3. jūn.). Negrib palikt bez skolas. *Diena*. 9. lpp.

¹²⁹¹ Turpat.

nāksies pildīt jaunas funkcijas”.¹²⁹² Tie ir piemēri, kad slēgtajās skolās ierīko ģimenes ārsta pieņemšanas vietu,¹²⁹³ vai arī pamatskola tiek apvienota ar bērnudārzu u.c.¹²⁹⁴ Tādējādi preses izdevumi reprezentē ne tikai depresīvo ainu, bet arī žurnālisti ir meklējuši pozitīvos (vismaz daļēji) piemērus dzīves pārorganizēšanai laukos, lai pēc skolas slēgšanas būtu mazāk zaudējumu.

Vēl viens lauku diskursa indikators apdzīvotās vietas dzīvīguma vai izmiršanas konstatēšanai ir **sabiedriskā transporta satiksme**. Autobusu maršrutu un reisu slēgšana, biļešu cenu dārdzība – tie ir biežākie šīs tēmas reprezentācijas cēloņi, to atvedinot uz lauku iedzīvotāju labklājības un dzīves kvalitātes pasliktināšanos. Tās sekas raksturotas gan vispārīgā veidā, norādot, ka „maršrutu samazināšana vēl vairāk padziļinās lauku iedzīvotāju atstumtību”,¹²⁹⁵ gan, atsaucoties uz konkrētiem gadījumiem. To reprezentācijas piemērus apkopojū 10.5. tabulā.

10.5. tabula

Sabiedriskā transporta satiksmes problēmu reprezentācijas piemēri preses izdevumos latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Sabiedriskā transporta satiksmes problēmu reprezentācijas piemēri preses izdevumos (2008–2012)
“Lai codiete Olga Kaņepa aizbrauktu uz darbu Bauskā un viņas divi bērni tiktu uz skolu un treniņu pilsētā, dienā vajag vismaz desmit latu.” ¹²⁹⁶
“Par visiem to gan nevar teikt. Autotransporta direkcijas ierēdņi, starp citu, pat nepapūlējās noskaidrot, kā šogad uz mājām no skolas tiks Krāslavas rajona Kalniešu pagasta bērni, aizliedzot mazajās pieturās apstāties starptautiskā reisa autobusam Rīga-Verhņedvinska. Līdz šim tas bija atļauts, bērni brauca, un nekāda starptautiska diversija starp Latviju un Baltkrieviju nenotika. Tagad vairs nedrīkst. Bet cita autobusa viņiem vienkārši nav!” ¹²⁹⁷
“Uz centru pie friziera vairs tik vienkārši neizbraukāt – autobusi tikpat kā nekursē, turklāt biļetes maksa kļuvusi tik augsta, ka nevar vairs atļauties.” ¹²⁹⁸
“Līdz Krāslavai 30 kilometru, pagasts līdz šim nav spējis nodrošināt kaut dažus autobusa reisu, lai pat attālākās pierobežas iedzīvotāji varētu nokļūt rajona centrā.” „Nezinu, kā būs tālāk. Novads liels, 11 pašvaldību. Vai valdīšanai sāpēs sirds par mūsu vecīšiem? Pie varas raujas gan daugavpilieši, gan rīdzinieki, kuriem te ir kāds īpašums. Tas, kā te turpmāk dzīvosim, atkarīgs tikai no tā, vai novada domē būs kāds mūsu pārstāvis.” ¹²⁹⁹
“Latvijas nomales tagad palikušas vēl nomaļākas – uz manu ciemu svētdienās autobuss vairs nekursē, bet biļetes cena par pārdesmit kilometru braucieni pa neasfaltētu, grambainu ceļu jau tuvojas diviem latiem uz vienu pusi. Nu jā, nerentablie maršruti, nerentablās nomales. Bet cilvēki jau vēl tur dzīvo, arvien vairāk novēcodami un saraudamies, kā tās vecās ābeles. Ne pie viņiem autoveikals atbrauc, ne vēlēšanu urna. Nu, netiek viņu tiesības pārstāvētas ne Rēzeknē, ne Rīgā, ne arī Briselē.” ¹³⁰⁰
“Jau patlaban ir skaidrs, ka visvairāk reisu samazinājumu pēc diviem trim mēnešiem izjutīs lauku teritorijās dzīvojošie cilvēki.” ¹³⁰¹

¹²⁹² Zalāne, E. (2012, 5. jūl.). Izlaidumā vien četri skolēni. *Diena*. 10. lpp.

¹²⁹³ Turpat.

¹²⁹⁴ Dreijere, V. (2009, 15. aug.). Bērnudārzi izglābj skolu. *Diena*. 5. lpp.

¹²⁹⁵ Rancāne, A. (2008, 20. aug.). Autobuss atcelts. Vai būs rīt? *Diena*. 4. lpp.

¹²⁹⁶ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 8. janv.). Pārvadātāji pasažieriem Bauskā piedāvā alternatīvu. *Diena*. 9. lpp.

¹²⁹⁷ Rancāne, A. (2009, 26. janv.). Bērni brauc mājās. 8. lpp.

¹²⁹⁸ Ruska, R. (2010, 7. jūl.). Salacgrīvas mobilā brigāde – ceļā. 14. lpp.

¹²⁹⁹ Rancāne, A. (2009, 27. maijs). Pagasts bērniem un vecīšiem. 9. lpp.

¹³⁰⁰ Rancāne, A. (2009, 1. jūn.). Neizsalušais ābeļdārzs. *Diena*. 6. lpp.

¹³⁰¹ Graudiņš, U. (2011, 8. jūn.). Būs mazāk autobusu reisu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

10.5. tabulas turpinājums

Sabiedriskā transporta satiksmes problēmu reprezentācijas piemēri preses izdevumos (2008–2012)

“Visu slēdz, slēdz un slēdz! [...] Bet tad lai vismaz piestāj un pagaida, kamēr tagadējos vecos iedzīvotājus saliek pa zārkiem. [...] Tai večiņai ir iekšā sirds un dvēsele, jātiek līdz kapiņiem, līdz pilsētai un kāds radagabals jāapciemo [...] Es saprotu, ka statistiski vienā ministrijā visu varēs saskaitīt un pierādīt, bet tas, vai večiņa varēs tikt, kur viņai jātiek, viņiem allaž būs pie vienas vietas. [...] Mīlīt, ņem iekāpšanas nodokli 40 santīmus starppilsētu autobusā, kad tantuškai jāpabrauc no viena stūra līdz otram! Dažviet nekur netiec pat ar santīmiem ķešā, jo reisu atceļ. [...] Atliek tikai mājās sēdēšana un gala gaidīšana.”¹³⁰²

“Kā mēs varam runāt par informācijas piegādi, ja cilvēkam ir grūti nokļūt līdz bibliotēkai? Labi, ja var reizi mēnesī uz turieni tikt, ja autobusa biļete maksā divus latus,” teica E. Hiršsons – Kraukļa fonda vadītājs.¹³⁰³

““Latgalē jau patlaban ir vietas, kur sabiedriskais transports nekursē. Ludzas maršrutu tīklā ir palikuši 20 maršruti, tostarp, četros ir viens reiss nedēļā. Līdzīga situācija ir Balvu maršrutu tīklā,” norāda pārstāvis no Latgales plānošanas reģiona.”¹³⁰⁴

“Transporta problēmas un daudzu ģimeņu nelabvēlīgais stāvoklis, viņasprāt, novestu līdz situācijai, ka daži pagasta bērni vispār nevarētu izglītoties, pedagogi kļūtu par bezdarbniekiem, līdz ar skolas likvidāciju izzustu arī tās kultūras centra funkcija.”¹³⁰⁵

“Autobusā un uz kaimiņu pagastiem! Tas nekas, ka gan līdz vienai, gan otrai tuvākajai skolai ceļš ir kalnains un neasfaltēts, ka ik ziemu tieši Ilzeskalna ceļi ir tie, kur grāvjos slīd satiksmes autobusi, ka mazajiem būs jāceļas jau tumsā un jāskrien uz autobusu tā vietā, lai atnāktu savā gaišajā, jaunajā skolā. [...] Šis būs skumjākais pirmais septembris pēdējos gadu desmitos, vismaz Rēzeknes novadā, kur tumši logi būs sešās skolās: Strūžānu, Ilzeskalna, Daugaviešu, Lūznavas, Vītoli...”¹³⁰⁶

Reprezentējot satiksmes problēmas, īpaši uzsvērtas divas vecuma grupas, kuras tās skar/skars jo sevišķi. Viena ir skolēni, kuru ceļu līdz skolai ietekmē biļešu dārdzība vai vispār ir apgrūtināta/ilga nokļūšana līdz izglītības iestādei slēgto transporta reisu vai bedraino ceļu dēļ.¹³⁰⁷ Otra ir veci cilvēki, piemēram, publicēts īpaši ekspresīvs pagasta priekšsēdētāja apgalvojums:

Visu slēdz, slēdz un slēdz! [...] Bet tad lai vismaz piestāj un pagaida, kamēr tagadējos vecos iedzīvotājus saliek pa zārkiem. [...] Tai večiņai ir iekšā sirds un dvēsele, jātiek līdz kapiņiem, līdz pilsētai un kāds radagabals jāapciemo [...] Es saprotu, ka statistiski vienā ministrijā visu varēs saskaitīt un pierādīt, bet tas, vai večiņa varēs tikt, kur viņai jātiek, viņiem allaž būs pie vienas vietas.¹³⁰⁸

Sabiedriskās transporta satiksmes problēmas ir rādītas kā iemesls dažādu pakalpojumu nepieejamībai, piemēram, cilvēkiem ir grūtības nokļūt līdz bibliotēkai: „Labi, ja var reizi mēnesī uz turieni tikt, ja autobusa biļete maksā divus latus.”¹³⁰⁹ Lauku diskursā satiksmes problēmas ne tikai pazemina laucinieku dzīves un iespēju kvalitāti, bet arī ir kā sava veida zīmogs lauku

¹³⁰² Līcītis, E. (2008, 20. sept.). Apalups: „Jūtamies kā apjāti”. *Latvijas Avīze*. 5.–6. lpp.

¹³⁰³ Vikmanis, Ģ. (2010, 26. jūn.). Jāmazina kūtrums, palīdzot krīzes skartajiem. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹³⁰⁴ Turpat.

¹³⁰⁵ Dreijere, V. (2008, 16. maijs). Sāpīgais 100 skolēnu sliekšnis. 9. lpp.

¹³⁰⁶ Rancāne, A. (2009, 24. aug.). Kur paliks Gara gaismā? *Diena*. 6. lpp.

¹³⁰⁷ Piemēram: „Nevajadzētu reformēt, liekot bērnam caurām dienām mērot stundām garu ceļu turp un atpakaļ, prom no vietas, kur viņš dzimis un pirmos gadus uzaudzis.” Sk.: Līcītis, E. (2010, 30. jūn.). „Drusku vairāk uzdrīkstēties... Aiziet!” *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹³⁰⁸ Līcītis, E. (2008, 20. sept.). Apalups: „Jūtamies kā apjāti”. 5.–6. lpp.

¹³⁰⁹ Vikmanis, Ģ. (2010, 26. jūn.). Jāmazina kūtrums, palīdzot krīzes skartajiem. 11. lpp.

aizmiršanai un vēl lielākai atsvešinātībai no pārējās teritorijas, par ko liecina piemēram, žurnālistes Annas Rancānes vērojums:

Latvijas nomales tagad palikušas vēl nomaļākas – uz manu ciemu svētdienās autobuss vairs nekursē, bet biļetes cena par pārdesmit kilometru braucienu pa neasfaltētu, grambainu ceļu jau tuvojas diviem latiem uz vienu pusi. Nu jā, nerentablie maršruti, nerentablās nomales. Bet cilvēki jau vēl tur dzīvo, arvien vairāk novecodami un saraudamies, kā tās vecās ābeles. Ne pie viņiem autoveikals atbrauc, ne vēlēšanu urna. Nu, netiek viņu tiesības pārstāvētas ne Rēzeknē, ne Rīgā, ne arī Briselē.¹³¹⁰

Nereti situācijas raksturošanai tiek izmantoti laucinieku izteikti salīdzinājumi, piemēram, „satiksmes autobusi garām brauc divreiz nedēļā [...] Padomju laikos uz Limbažiem gājuši septiņi autobusi pa dienu”.¹³¹¹ Tādējādi ilustrēta arī daļas lauku iedzīvotāju nostalgija pēc aizgājušajiem laikiem, kad laukos bija blīvāka apdzīvotība, intensīvāka satiksme un sadzīve kopumā.

Socioloģes Aija Zobena un Ilze Lāce skaidro, ka pakalpojumu nepieejamība savā dzīvesvietā un transporta infrastruktūras problēmas, kas liedz tiem būt pieejamiem dzīvesvietas tuvumā, nereti cilvēkiem liek pieņemt lēmumu pārcelties citur, jo „laba dzīve laukos nav iedomājama bez dažādu sociālo pakalpojumu pieejamības un iespējām iegūt iztikas līdzekļus”. Taču pašvaldībām kļūst arvien grūtāk to nodrošināt, jo laukos samazinās iedzīvotāju skaits un esošā kopiena noveco.¹³¹² Socioloģes atgādina, ka „cilvēkresursu – pastāvīgo iedzīvotāju – piesaiste, neapšaubāmi, ir centrālā problēma Latvijas lauku attīstībā”.¹³¹³

Taču lauku diskursā lauku teritoriju problēmām no ne-laucinieku puses liela uzmanība netiek veltīta. Piemēram, pesimistisku nākotnes ainu un „miestu” (šis vārds izteikumā lietots ironiskā nozīmē) mazvērtību iezīmē Autotransporta direkcijas pārstāvja apgalvojums: „Braucienu no katra miesta uz teātri un atpakaļ mēs nevarēsim garantēt.”¹³¹⁴ Tādējādi Zobena un Lāce norāda: „Uzņēmīgākie cilvēki dodas prom no laukiem, bet atlikušajiem nav ideju uzņēmējdarbībai.”¹³¹⁵ Taču tas savukārt saskan ar reprezentēto lauku tukšošanos un aizmirstību.

Zemos dzīves apstākļus apliecina arī reprezentētā **medicīnas pakalpojumu nepieejamība**. Nelielā daļā publikāciju (3% no rakstiem par aktualitātēm laukos) uzmanība veltīta mazo slimnīcu slēgšanas un apvienošanas iecerei (piemēram, „Ērgļu slimnīca ir vienīgā ārstniecības iestāde 50 kilometru rādiusā. [...] „Lai Godmanis apžēlojas un atstāj mums slimnīcu,”

¹³¹⁰ Rancāne, A. (2009, 1. jūn.). Neizsalušais ābeļdārzs. 6. lpp.

¹³¹¹ Roze, G. (2011). 101. kilometrs. Padomju tuvā trimda. 29. okt., 32.–36.

¹³¹² Zobena, A., Lāce, I. (2012). Pakalpojumu nozīme Latvijas lauku iedzīvotāju ikdienas dzīves telpā un mobilitātē. Grām.: Cimdiņa, A., Raubiško, I. (sast.). *Dzīve, attīstība, labbūtība Latvijas laukos*. Rīga: Zinātne. 177. lpp.

¹³¹³ Turpat.

¹³¹⁴ Novicka, A. (2008, 22. jūl.). Sabiedriskais transports uz teātri neaizvedīs. *Diena*. 11. lpp.

¹³¹⁵ Zobena, A., Lāce, I. (2012). Pakalpojumu nozīme Latvijas lauku iedzīvotāju ikdienas dzīves telpā un mobilitātē. 178. lpp.

līdz Ērgļu slimnīcas pacienti, guļot slimības gultā.”).¹³¹⁶ Publikācijā izmantoti intervēto iedzīvotāju argumenti par lauku cilvēku nākotni – „slēdzot mazās slimnīcas, pacientu veselības stāvoklis laukos pasliktināsies, jo ne visi lauku cilvēki varēs atļauties ārstēšanos lielajās slimnīcās”.¹³¹⁷ Turklāt teikumā, kad pacienti slimības gultā lūdz politiķi slimnīcu neslēgt, lauku iedzīvotāji reprezentēti kā atkarīgi no politiķu lēmumiem.

Lauku diskursā paši laucinieki ironiski vērtē savas iespējas saņemt medicīnisko palīdzību:

Mēs pat necenšamies izsaukt neatliekamo palīdzību, jo, kamēr atbrauks, tikmēr cilvēks vai nu izdzīvos, ja dzīvotājs, ja ne, tad kapu kalniņš tepat netālu. Vieglāk būs tiem, kas tuvāk pilsētai. Diezgan nicīgas iespējas izdzīvot tiem, kam dzīvesvieta atrodas pie robežas novados.¹³¹⁸

Domas izteikšanai izmantota arī emocionāli spēcīga metafora „kapu kalniņš”, un arī šajā piemērā ir uzsvērtā pierobeža (novada robeža), kur pakalpojumu pieejamība ir vēl zemāka nekā citviet laukos. Par divējādām lietām – medicīnas pakalpojumu nepieejamību lauku iedzīvotājiem un pašas lauku vides nepievilcību potenciālajiem medicīnas darbiniekiem tajos – liecina publikācijas, kurās aktualizēta lauku pagastu problēma atrast ģimenes ārstu: „Latvijas izmiršana „sit” pa veselības aprūpi. Kamēr uz praksēm pilsētā ģimenes ārsti stāv rindā, gribētājus strādāt laukos meklē kā ar uguni.”¹³¹⁹

Pakalpojumu nepieejamību laukos akcentē arī žurnāliste, rakstot, ka „ārstam aizejot no laukiem, pagasts būtu liels zaudētājs, jo bieži vien tieši ģimenes ārsts ir tas, kurš pirmais pamana problēmas kādā ģimenē. Vietējais dakteris pilda arī psihoterapeita, sociālā darbinieka un policista funkcijas”.¹³²⁰ Lauku reprezentācijā uzsvērts attālums, cik tālu no kādas apdzīvotas vietas atrodas pilsēta, kurā cilvēki var saņemt medicīniskos pakalpojumus, – ar domu, ka „daudziem tas ir nepārvarams attālums”¹³²¹ jeb „ir cilvēki, kuri nevar aizbraukt līdz ārstam”.¹³²²

Laukus kā dzīvei mazāk piemērotu vietu salīdzinājumā ar pilsētām norāda arī ģimenes ārste, kura salīdzina – ja pilsētnieks ir saslimis, viņš sabiedriskajā transportā dodas uz poliklīniku, bet „lauku pacientam līdz ģimenes ārsta praksei jānoiet 10 kilometri”. Tāpēc nereti laukos ģimenes ārstu uz mājām sauc tieši tāpēc, ka cilvēkam nav iespēju nokļūt pie mediķa centrā.¹³²³

¹³¹⁶ Piemēram, Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 14. janv.). Nesaprot, kā var atstāt tukšu vietu. *Diena*. 8. lpp.

¹³¹⁷ Dzērve, L. (2009, 12. janv.). Priekšā smaga operācija. *Diena*. 6. lpp.

¹³¹⁸ [B. a.]. (2010, 24. jūl.). Vai parakstīsiet Eiropas pacientu ombudam adresēto sūdzību? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹³¹⁹ Dzērve, L. (2012, 18. jūl.). Lūdzu, lūdzu, ārstējiet mūs! Vismaz kāds. *Diena*. 6.–7. lpp.

¹³²⁰ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 7. janv.). Ja grib strādāt laukos, izvēles praktiski nav. *Diena*. 8. lpp.

¹³²¹ Turpat.

¹³²² Zalāne, E. (2012, 5. jūl.). Izlaidumā vien četri skolēni. 10. lpp.

¹³²³ Olševska, R. (2011, 14. maijs). Lauku ārsti veido komandu. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

Preses veidotajā lauku diskursā vairāki lauku „izmiršanas” indikatori ir savstarpēji saistīti, piemēram, slikti ceļi vai reta sabiedriskā transporta kustība kavē savlaicīgi saņemt medicīnisko palīdzību. Avīzē publicēts kāda iedzīvotāja vērojums, ka „no attālākiem pagastiem cilvēki jau tagad vairs nebrauc pie ārsta pārbaudīties, [...] vakarā jādomā, kā tikt atpakaļ”.¹³²⁴ Reizē tiek arī aktualizēta slikto lauku ceļu problēma: „Ne laukos transporta, ne salabotu ceļu, lai piekļūtu slimniekam.”¹³²⁵ Tādējādi šajā aspektā lauki ir reprezentēti kā vieta, kur nebūtu vēlams dzīvot nepieejamo pakalpojumu dēļ. Norādīts ne tikai medicīnas pakalpojumu, bet citu dzīvībai vitāli svarīgo dienestu attālums no laukiem:

Kamēr „pažarnieki” pa sliktajiem ceļiem atkuļas, māja nodeg. Glābieties, kā gribat! Brieniet pa dubļiem, kratieties pa bedrēm! Tāda sajūta, ka mūsu valstī lauku iedzīvotāji ir otrās šķiras. Labi sanāk – otrās šķiras ceļi, otrās šķiras cilvēki.¹³²⁶

Reizē ar pakalpojumu nepieejamības reprezentāciju, izskan arī pašu lauku iedzīvotāju ironiska sevis nosaukšana par „otrās šķiras cilvēkiem” – tātad, ne tik pilnvērtīgiem salīdzinājumā ar centru (pilsētu). Šāda laucinieku pašpozicionēšanās lauku lejupslīdes diskursā ir raksturīga. Piemēram, par to liecina arī ironiskais salīdzinājums: „Pagastam atvēlētie 200 000 latu – tā ir eksprezidentes vienas istabas remonta nauda.”¹³²⁷

Par zemā dzīves līmeņa laukos reprezentāciju liecina arī atgādinājumi par laukos valdošo **bezdarbu**. Tas reprezentēts 1) raksturojot situāciju kādā apdzīvotā vietā kopumā, piemēram, „trūcīgākajā Latvijas novadā Ciblā katrs ceturtais bez darba, katrs trešais – trūcīgs”.¹³²⁸ 2) Bezdarba problēma atklāta, atsaucoties uz konkrētu cilvēku pieredzi: „Zinaīdas vīrs Viktors iet gadījuma darbos, pārējiem jaunajiem muižas iedzīvotājiem nekāda darba neesot, vienīgi, ja kās paprasot palīgā sienu grābt, paravēt.”¹³²⁹ Kā lauku cilvēku piepelnišanās iespēja reprezentēta ogu un sēņu vākšana: „Rubas pagasts – Saldus rajona tālākais punkts – ir mežu ieskauts, un arī tas ir viens no vietēji ienākumu avotiem – cilvēkus baro sēnes un ogas.”¹³³⁰ Lauku diskursā šī nodarbe nereti ir vienīgais lauku iedzīvotāju ienākumu avots: „Zalvē, kur atrast darbu ir gandrīz neiespējami, nupat slēgta skola, un arī vietējā pašvaldībā pēc apvienošanās Neretas novadā palikuši daži darbinieki, daudziem no jūlija līdz pat novembrim šis ir vienīgais iztikas avots”.¹³³¹

¹³²⁴ Olševska, R. (2011, 14. maijs). Lauku ārsti veido komandu. 14. lpp.

¹³²⁵ Krustiņš, V., Līcītis, E. (2011, 15. jūn.). „Ko viņa iedomājas!” *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.

¹³²⁶ Grīnbergs, A. (2008, 16. sept.). Uz novadiem – pa sliktiem ceļiem? *Latvijas Avīze*. 13.–14. lpp.

¹³²⁷ Līcītis, E. (2008, 28. okt.). Ja nemāk pārliecināt par savu taisnību. *Latvijas Avīze*. 7.–8. lpp.

¹³²⁸ Grīnvalde-Iruka, A. (2012, 26. janv.). Pensionāri ir zelta vērtē. Regulāri ienākumi garantēti. 12.–13. lpp.

¹³²⁹ Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. 19.–20. lpp.

¹³³⁰ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 17. jūn.). Ne ar glanci, bet izdzīvos. *Diena*. 8. lpp.

¹³³¹ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 13. jūl.). Mežs palīdz gādāt par ģimenes iztikšanu. *Diena*. 6. lpp.

Tas vairo lauku kā depresīvas vietas reprezentāciju, jo kopumā lejupslīdes diskursā laukos nav iespējams saņemt pakalpojumus un arī gūt kādus ienākumus, tādējādi patstāvīgai dzīvei tie nav piemēroti. Pakalpojumu saņemšanas būtiskumu uzsver arī preses publikācijas, piemēram, rakstot par pašvaldību kongresa debatēm, pieminētas

bažas, ka lauku ceļu stāvoklis un sabiedriskais transports ir tik sliktā situācijā, ka nedrīkst tagadējo pagastu teritorijās likvidēt skolas, feldšeru punktus un citas iestādes, lai cilvēkiem, kam nebūs iespējas nokļūt līdz centram, netiktu liegti pamatpakalpojumi.¹³³²

Lauku diskursā uzskatu par pakalpojumu nepieejamību uzsver ne vien paši laucinieki, bet arī politiķi, apgalvojot, ka „lauku cilvēkiem ir nesalīdzināmi mazāk iespēju kā pilsētniekiem, un pie šīs disproporcijas vainojami sliktie lauku ceļi, interneta neapmierinošā pieejamība, tas, ka daudz grūtāk ir tikt pie ārsta, nav bērnudārzu un tamlīdzīgi”.¹³³³ Šāda lauku reprezentācija savā ziņā saskan ar lauku kā atpūtas vietas reprezentāciju (par to vairāk sk. lauku atdzimšanas diskursa aprakstā), kas laukos saskata mierpilnas atpūtas potenciālu, taču ne patstāvīgas dzīves vietu.

Kopumā lauku lejupslīdes diskursu veido publikācijas un to fragmenti no visiem analizētajiem preses izdevumiem, turklāt šādai lauku reprezentācijai nav tendences laika gaitā sarukt vai pieaugt, taču ir atsevišķi brīži, kad šis diskurss kļūst dominējošs, piemēram, mācību gada sākumā/beigās saistībā ar lauku skolu slēgšanu, dažādām aktualitātēm valstī, piemēram, ekonomiskās krīzes ietekmē samazināto kompensāciju sabiedriskajam transportam, samazināto finansējumu veselības aprūpes nozarē un līdz ar to – plāniem slēgt vai optimizēt ārstniecības iestādes utt. Preses veidoto lauku izmiršanas diskursu vizuāli var attēlot kā apli, kurā diskursa aspekti ir savstarpēji saistīti, jo nereti arī publikācijās uzsvērta to kopsakarība.

Vēl viens rakstu temats, kura reprezentācija uztur lauku lejupslīdes diskursu, ir **administratīvi teritoriālā reforma**. Līdzīgi kā „Latvijas Avīzē” no 2004. līdz 2007. gadam arī šajā pētījuma periodā (2008–2012) intervēto cilvēku citātos apgalvojumi un argumenti par reformu izteikti ar ekspresīvas valodas palīdzību, kas arī lielā mērā veido pesimistisko lauku diskursa noskaņu. Var pat teikt – ja analizē tikai laucinieku uzskatu reprezentāciju, tad no 2004. līdz 2012. gadam administratīvi teritoriālās reformas diskursā izmaiņu praktiski nav. Atšķirīgs aspekts ir solījumi pirms reformas un vilšanās par to neīstenošanu pēc pagastu apvienošanas novados. Uz to norāda, piemēram, secinājums, ka „nepietiek naudas novadu

¹³³² Egle, I. (2008, 17. maijs). Pašvaldības jūt atbildību par reformas rezultātu. *Diena*. 10. lpp.

¹³³³ Grīnbergs, A. (2008, 25. sept.). Plunkšķis pilsētai, laukiem – šlakatas? 12.–13. lpp.

reformas dotācijām”,¹³³⁴ un plāni par pagastu vēlmi atdalīties no novada. Komentējot Mērsraga vēlmi kļūt patstāvīgiem no Rojas novada, laikrakstā iekļauts Saeimas deputātes aicinājums: „To piekēdēto Mērsraga suni vajag palaist vaļā, lai izskrienas, pēc tam piesiet no jauna.”¹³³⁵

Šāda lauku pagastu un novadu reprezentācija liecina par varas dominanci, lauku pagastus uztverot kā dzīvniekus, ko kontrolēt pēc sava prāta. Netiek uzklautas arī laucinieku vēlnes, piemēram, Lapmežciema novada domas priekšsēdētājs kritizējis, ka pārkārtojumi tiek veikti bez vajadzīgajiem aprēķiniem: „Ministrija pasaka – apvienojieties, un tad mēs domāsim.”¹³³⁶

Līdzīgi kā laikā no 2004. līdz 2007. gadam reformas kontekstā spilgti izceļas pilsētu un lauku interešu konflikts. Turpinās uzskata, ka no pārmaiņām ieguvējas būs pilsētas, bet lauki – zaudētāji, reprezentācija vairāku savstarpēji līdzīgu apgalvojumu veidā: „Tā ir bijis vienmēr, ka centrs attīstās, bet perifērija tikai izlīdzinās,”¹³³⁷ „pilsētas cenšas izplesties uz labu un strādājošu pagastu rēķina” utt.¹³³⁸ Pirmajā apgalvojumā ietverts arī arguments – atsauce uz pagātni, perifērijas pieredzēto. Savukārt Rīgai piešķirta „ūdensgalvas” nozīme, tādējādi norādot uz pilsētas interešu realizēšanu un nesamērīgi liela finansējuma piešķiršanu pretstatā laukiem:

Rīga – mūsu ūdensgalva, valsts budžeta autoceļu fonda naudas sadalījumā salīdzinājumā ar laukiem ir saņēmusi ļoti lielu finansējumu. Un tas ir laikā, kad valdība deklarē, ka valsts attīstās vienmērīgi visā teritorijā. [...] Uz jūras piekrasti, kur nozīmīgākie valsts cilvēki iekārtojuši sev rezidences, vasaras mājas, atpūtas mājas, ved plata, skaista šoseja, kas patiesībā naudu nepelna, bet mūsu ceļi, kas naudu pelna, ir smagi slimi.¹³³⁹

Laucinieki (Stāmerienas pagasta padomes priekšsēdētājs Raitis Apalups) par administratīvās reformas realizēšanas gaitu un sekām laikrakstam saka: „Jūtamies kā apjāti.”¹³⁴⁰

Lauku diskursā ir mēģinājumi pilsētas un laukus apvienot kopējam mērķim. Latvijas Avīzē” reprezentētais lauku nākotnes ideāls ir lauku un pilsētas „harmoniska attīstība”, kad „pilsētu un lauku spēki tiks apvienoti”.¹³⁴¹ Toreizējais reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrs Māris Kučinskis laikrakstā piedāvā modeli, kurā lauki kļūst par dzīves telpu, bet pilsēta

¹³³⁴ Egle, I. (2009, 24. janv.). Nepietiek naudas novadu reformas dotācijām. *Diena*. 4. lpp.

¹³³⁵ Drēziņš, A. (2010, 1. jūl.). Jārāda, kā dzīvot šķirti. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹³³⁶ Bojārs, G., Vorobjovs, A. (2008, 21. maijs). Ja būs lemts, tad noņems. *Diena*. 8. lpp.

¹³³⁷ Veško, D. (2008, 17. aug.). Cīnīsies par neatkarību. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

¹³³⁸ Rumka, L. (2008, 1. okt.). Reformas nekad nenotiek pavisam brīvprātīgi. *Latvijas Avīze*. 18.–19. lpp.; Reģionālās reformas diskursu presē salīdzinājumam sk.: Brikše, I., Zelče, V. (2006). Reconfiguration of place and space: A case study relates to coverage of regional reforms in Latvia. In: Ozoliņa, Ž. (ed.). *Expanding borders: Communities and identities. Proceeding of international conference. Riga, November 9-12, 2005*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. P. 77–92.

¹³³⁹ Grīnbergs, A. (2008, 16. sept.). Uz novadiem – pa sliktiem ceļiem? 13.–14. lpp.

¹³⁴⁰ Licītis, E. (2008, 20. sept.). Apalups: „Jūtamies kā apjāti”. 5.–6. lpp.

¹³⁴¹ Grīnbergs, A. (2008, 25. sept.). Plunkšķis pilsētai, laukiem – šlakatas? 12.–13. lpp.; Rumka, L. (2008, 1. okt.). Reformas nekad nenotiek pavisam brīvprātīgi. 18.–19. lpp.

– par darba vidi, jo ne visi var būt zemnieki vai nodarboties ar lauku tūrismu.¹³⁴² Arī Jēkabpils pilsētas domes priekšsēdētājs uzskata: „Lauksaimniecība, tūrisms, atpūtas mājas – tas viss, protams, jāattīsta. Bet vēl svarīgāk ir radīt tādus apstākļus, lai lauku cilvēkiem, kuri laukos neatrod sev darbu, būtu iespēja strādāt pilsētā un pelnīt labu algu.” Viņaprāt, modelis „dzīve laukos, darbs – pilsētā” ir labs risinājums, lai lauki nepaliktu tukši un arī laucinieki varētu „celt savu dzīves līmeni – skolot bērnus, baudīt kultūru, saņemt pakalpojumus”.¹³⁴³

Prese arī ziņo, ka „Gulbenes pašvaldības darbinieki izgudrojuši pat devīzi: „Pilsēta bez laukiem un lauki bez pilsētas nevarēs iztikt.””¹³⁴⁴ Taču tālāk publicēts pagasta padomes priekšsēdētāja atzinums, ka viņu „baida zemūdens akmeņi, ka var notikt lauku teritoriju noplicināšana uz Gulbenes rēķina. Daudz naudas novadu reformai iztērēts. Reforma – tā tomēr bagātnieku izprieca”.¹³⁴⁵ Šī varētu būt viena no preses veidotā lauku diskursa atslēgas frāzēm, kritizējot reformas nepārdomātību. Proti, vārda „izprieca” lietojums norāda, ka pārmaiņas nav vajadzība, bet iegriba. Savukārt vārda „bagātnieku” ietvērums teikumā ir kā atsauce uz valsts pārvaldītājiem un tiem novadu reformas pakļautajiem, kuru ir finansiāli veiksmīgāki nekā mazi pagasti tālu no ceļu maģistrālēm vai lielām pilsētām.

Lai gan administratīvi teritoriālās reformas mērķis ir uzlabot situāciju laukos, tās reprezentācija veido nevis optimistisku nākotnes ainu, bet gan lauku lejupslīdes diskursu, jo reforma tiek skatīta kā dzīves līmeņa, ērtību pazeminātāja lauku iedzīvotājiem. Šis process reprezentēts gan privātā līmenī (kāda Balvu iedzīvotāja norāda, ka agrāk dejojusi senioru deju kolektīvā Rugāju pagastā, taču „tagad diemžēl, novadam veidojoties, pagasts no šī kolektīva atteicās”),¹³⁴⁶ gan reformas nelabvēlīgā ietekme raksturota vispārīgi. Proti, to veido reprezentētie apgalvojumi par pakalpojumu nepieejamību lauku cilvēkiem pagastos uz vietas un arī pilsētās, kur cilvēkiem ir apgrūtināta nokļūšana slikto ceļu, slēgto sabiedriskā transporta reisu un citu iemeslu dēļ. Piemēram, to apliecina secinājums, ka „daudzviet [...] uz pilsētu var aizbraukt vien reizi nedēļā”.¹³⁴⁷ Neziņu par pagastu nākotni novadu sastāvā pauž arī konkrēti piemēri:

Nītaurieši uz savu plānoto novada centru – Cēsīm – var tikt tikai ceturtdienās agri no rīta. Sešos vakarā busiņš visu ved atpakaļ. Lielākā maršruta daļa jāpavada, braucot pa grantētu un bedrainu ceļu. Vai te kādreiz būs asfalts un vai autobusi kursēs biežāk, tas būs atkarīgs no tā, ko teiks nākamgad ievēlētā Cēsu novada dome un kāda būs tās rocība.¹³⁴⁸

¹³⁴² Grīnbergs, A. (2008, 25. sept.). Plunkšķis pilsētai, laukiem – šļakatas? 12.–13. lpp.

¹³⁴³ Turpat.

¹³⁴⁴ Drēziņš, A. (2009, 23. maijs). Reforma – bagātnieku izprieca? *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹³⁴⁵ Turpat.

¹³⁴⁶ Rancāne, A. (2009, 21. maijs). Ar studentes un pensionāres apliecību. *Diena*. 18. lpp.

¹³⁴⁷ Rozentāle, L. (2008, 13. jūn.). Cik labi cilvēki dzīvos, atkarīgs no pašiem novadiem. *Diena*. 1., 4. lpp.

¹³⁴⁸ Turpat.

Lauku lejupslīdes diskursā transporta satiksme un skola ir reprezentēti kā svarīgi un nereti – arī savstarpēji saistīti problēmjautājumi, piemēram, skolas direktoru „uztrauc skolas liktenis pēc rajona padomes reorganizācijas, kad to no rajona pašvaldības pārņems novads, kas, viņaprāt, „skolu nespēs pavilkt”¹³⁴⁹. Tiesa, ir arī publicēti apgalvojumi, ka laukiem „nav nākotnes” nevienā no turpmākajiem attīstības virzieniem, piemēram, Ipiķu pagasta padomes priekšsēdētāja atzīst:

Godīgi? Skumji, bet mums nav nākotnes ne saglabājot patstāvību, ne iekļaujoties Rūjienas novadā. Iedzīvotāju skaits samazinās, darbavietu kļūst arvien mazāk. Pēdējā gada laikā esam diezgan daudz paveikuši – sakārtojuši dzīvojamo fondu, kultūras centram uzklājām jaunu jumtu, mums tur ir trenāžieri, var spēlēt galda spēles. Darām visu, lai cilvēkiem brīvajā laikā būtu ar ko nodarboties.¹³⁵⁰

Lauku marginalizācijas reprezentāciju norāda lauku iedzīvotāja apgalvojums: „Nav pārliecības, ka novada centrā kādam interesēs, kā klājas pierobežā. Un apgalvojums, ka autoceļš, kas savieno Rūjienu un Valmieru, ir izdevīga transporta maģistrāle Latvijas-Igaunijas tirdzniecības sakaru nodrošināšanai un pierobežas attīstīšanai, labi izskatās tikai uz papīra.”¹³⁵¹ Tas vēl vairāk apliecina lauku kā „visu aizmirsta kaktu” un perifērijas reprezentāciju un liecina par vairāklīmeņu lauku atainojumu. Jau iepriekš rakstīju, ka valsts pierobeža reprezentēta kā margināla lauku vieta. Šāda reprezentācija tiek attiecināta arī uz novadu pierobežu, uzsverot centra un nomaļu kontrastu.

Laucinieku dzīves „valsts kabatā” (viena no tās izpausmēm ir, piemēram, vēlēšanu ignorēšana) reprezentācija vērojama arī novadu reformas kontekstā. Piemēram, žurnālisti raksta: „Daudzi nezina, kurā novadā kartē iezīmēts viņa ciems vai arī viņam ir neprecīza informācija. Par to, kas mainīsies viņu dzīvē, uzrunātie zina vēl jo mazāk. Citi tā arī atjautā – novadu reforma? Kas tā tāda?”¹³⁵² Lai gan preses saturā iekļauti arī tādu cilvēku viedokļi, kuros paustas zināšanas par gaidāmo reformu un analizēti tās ieguvumi/zaudējumi, piemērā redzamā lauku iedzīvotāju reprezentācija apzīmē tos kā mazāk izglītotus Latvijas iedzīvotājus. Turklāt ir arī izmantota piebilde „daudzi nezina”, kaut gan nav precizēts, cik cilvēki tie ir. Kā jau norādīju iepriekš, daļa laucinieku reprezentēti kā „valsts kabatas” iedzīvotāji (neinteresējas par valsts un pašvaldības mēroga notikumiem), tomēr, neraugoties uz šādu atsvešinātību no valsts, viņi tomēr gaida, ka tā nodrošinās skolu pastāvēšanu, transporta satiksmi un citus pakalpojumus. Taču jāpiebilst, ka

¹³⁴⁹ Egle, I. (2008, 24. jūl.). Antūžu bērnu vajadzības nesaista ar politiku. *Diena*. 7. lpp.

¹³⁵⁰ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. *Diena*. 8. lpp.

¹³⁵¹ Turpat.

¹³⁵² Rozentāle, L. (2008, 13. jūn.). Cik labi cilvēki dzīvos, atkarīgs no pašiem novadiem. 1., 4. lpp.

šāds atainojums attiecas tikai uz daļu no reprezentētajiem lauciniekiem. Vairāk lauku reprezentācijas piemērus administratīvi teritoriālās reformas kontekstā sk. 10.6. tabulā.

10.6. tabula

Lauku reprezentācijas piemēri administratīvi teritoriālās reformas kontekstā presē latviešu valodā (2008–2012)

Lauku reprezentācijas piemēri administratīvi teritoriālās reformas kontekstā presē latviešu valodā (2008–2012)
“Gulbenes pašvaldības darbinieki izgudrojuši pat tādu devīzi: “Pilsēta bez laukiem un lauki bez pilsētas nevarēs iztikt.” Pagasta padomes priekšsēdētājs: “Mani baida zemūdens akmeņi, ka var notikt lauku teritoriju noplicināšana uz Gulbenes rēķina. Daudz naudas novadu reformai iztērēts. Reforma – tā tomēr bagātnieku izprieca.” ¹³⁵³
Alsungas pagasta padomes priekšsēdētājs: “Slikti, ka pašvaldību izlīdzināšana ir lielo pilsētu labā, apgrieztas valsts naudas ceļu uzturēšanai. [...] Ar kultūrvēsturi vien neizdzīvosi, ja neskaita tās dažas dziedošās suitu sievas (sirsnīgi pasmaida).” ¹³⁵⁴
Toreizējais reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrs Edgars Zalāns: “Man liekas, tā politika vairāk jāskatās pilsētas un lauku attiecībās. Kas ir reforma no politiski teritoriālā viedokļa? Tā ir divu dažādu teritoriju – pilsētas un lauku – pārvaldes apvienošana. Ir tā, ka pilsēta un lauki šur tur ir ļoti pretstatījušies. Laucinieki baidās no pilsētniekiem, pilsētnieki no tā, ka kāds no laukiem ir nācis pie varas. Mans aicinājums ir bijis, ka novadā tomēr būs jāsaimnieko tā, ka abas teritorijas izlīdzsvarojas, jo katram ir savs resurss. [...] Šobrīd ir bailes, ka pilsēta sāks dominēt. [...] Tāpēc ir vēlme lauku teritorijas, tās lietas padarīt par pilsētas lietām. Dzīve rādīs – gads būs grūts.” “Nav jau tā, ka pagastā ir nekompetenti cilvēki, taču līdzšinējā pieredze pagastā atšķiras no pieredzes pilsētā.” ¹³⁵⁵
Bijušais pašvaldību lietu ministrs Māri Kučinskis: “Latvijā patiesībā ir grūti novilkt robežu, kur sākas pilsēta un beidzas lauki. Diez vai Mārupe ar savu Rīgas ietekmi ir piederīga laukiem. Tāpat var atrast pilsētu ar lielu lauku teritoriju, kur dominē neveselīgs uzskats, ka „pilsēta visu noņem”. Ir jāatrod mehānisms, kā varētu apiet tās robežas, kuras šobrīd ir iezīmējusi administratīvā reforma. [...] Ģeogrāfija diezgan skaidri parāda, kur un kāda uzņēmējdarbība var notikt. Un, protams, ka pirmās atbildes ir Rīga un Pierīga, kur kāds vēlas attīstīt uzņēmumu. Pēc tam lielās pilsētas. Un diez vai kādu varēs iedabūt mazajā pašvaldībā. Dzīves realitāte dara savu. Un viena no lielākajām problēmām ir tāda, ka cilvēki ir savā veidā tikuši mānīti, sakot, ka būs attīstība tur, kur potenciāla attīstībai nav.” ¹³⁵⁶
Lasītāja Nora: “Ja lauku māja paliks 80 m ² , tad laucinieki dzīvos kā krievu ģerevņā 19. gs. – vienādās nelielās pussabrukušās būdelēs. Tantiņas laukos, gatavojiet savus liesos naudas makus, lai samaksātu nodokļus par vēl pagājušajā gadsimtā celtajām mājām, kuru platība visām ir pāri 80 kv.m! Latvijas šedevri! Teritoriālā Latvijas iznīcināšanas reforma turpinās! Izmisuma sprādziens tuvojas...” ¹³⁵⁷
Žurnāliste: “Lauku vēlētāji baidās palikt mazākumā iepretim balsotājiem pilsētās ar lielāku iedzīvotāju skaitu un ir nobažījušies, ka jaunās domes veidos pilsētas deputāti, pat ja katra partija vēlētāju pievilināšanai centusies iekļaut pārstāvjus no visiem pagastiem.” ¹³⁵⁸
Mērsrags vēlas atdalīties no Rojas novada. Deputāte Anna Seile: “To pieķēdēto Mērsraga suni vajag palaist vaļā, lai izskrienas, pēc tam piesiet no jauna.” ¹³⁵⁹
“Nepietiek naudas novadu reformas dotācijām.” ¹³⁶⁰
“Uģi vienīgi mās bažas, kāda būs dzīve, iekļaujoties Rūjienas novadā. Nav pārlicības, ka novada centrā kādam interesēs, kā klājas pierobežā. Un apgalvojums, ka autoceļš, kas savieno Rūjienu un Valmieru, ir izdevīga transporta maģistrāle Latvijas-Igaunijas tirdzniecības sakaru nodrošināšanai un pierobežas attīstīšanai, labi izskatās tikai uz papīra.” ¹³⁶¹
Skolas direktoru Ziedoni Ozoliņu “vairāk uztrauc skolas liktenis pēc rajona padomes reorganizācijas, kad to no rajona pašvaldības pārņems novads, kas, viņaprāt, “skolu nespēs pavilkt”.” ¹³⁶²

¹³⁵³ Drēziņš, A. (2009, 23. maijs). Reforma – bagātnieku izprieca? 10. lpp.

¹³⁵⁴ Turpat. 10. lpp.

¹³⁵⁵ Brauna, A., Egle, I. (2009, 2. jūl.). Novadu karte vēl var mainīties. *Diena*. 9. lpp.

¹³⁵⁶ Točs, S. (2012, 3. jūl.). Ja katra pašvaldība cīnīsies par sevi, naudu izšķiedīs. *Diena*. 3. lpp.

¹³⁵⁷ Nora. (2009, 22. maijs). Vecā mājiņa nav Beverlihilsas greznība...*Latvijas Avīze*. 16. lpp.

¹³⁵⁸ Egle, I. (2009, 1. jūn.). Vēlēt novadus nav tas pats, kas vēlēt pagastus. *Diena*. 5. lpp.

¹³⁵⁹ Drēziņš, A. (2010, 1. jūl.). Jārāda, kā dzīvos šķirti. 5. lpp.

¹³⁶⁰ Egle, I. (2009, 24. janv.). Nepietiek naudas novadu reformas dotācijām. 4. lpp.

¹³⁶¹ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. 8. lpp.

¹³⁶² Egle, I. (2008, 24. jūl.). Antūžu bērnu vajadzības nesaista ar politiku. *Diena*. 7. lpp.

10.6. tabulas turpinājums
Lauku reprezentācijas piemēri administratīvi teritoriālās reformas kontekstā presē latviešu valodā (2008–2012)
“Pilsētu lauku teritorijās jāveido pagasti, vai tās jāpievieno jau esošajiem pagastiem.” “Ikšķiles novadā atkal būs Tīnūžu pagasts, ko 90. gadu otrajā pusē pievienoja Ikšķiles pilsētai, izveidojot novadu. Talsu novadā, no Valdemārpils nodalot lauku teritoriju, atjaunos agrāko Ārlavas pagastu.” ¹³⁶³
“Mazajiem novadiem ir griba, nav spēka.” ¹³⁶⁴
Žurnālists Askolds Rodins: “Teritoriālā reforma bija nepieciešama, jo Latvijā bija stipri daudz nikuļojošu administratīvu veidojumu, kuriem patiesībā nebija attīstības perspektīvu un kuru budžetā nozīmīgu vietu ieņēma dotācijas. Taču krīzes dēļ teritoriālās reformas pozitīvās izpausmes varētu nākt jūtamas ne tik drīz, kā to varētu gaidīt reformai labvēlīgākā situācijā. [...] Teritoriālā reforma pabeigta, taču no tā nebūt neizriet, ka visus novadus sagaida līdzsvarota attīstība. Iespējas ir, garantiju nav.” ¹³⁶⁵
Lapmežciema novada domes priekšsēdētājs: “Vai, apvienojot trīs mazturīgās pašvaldības, iegūs vienu lielu, turīgu? Pievienojot pilsētām apkārtējās mazturīgās pašvaldības, reforma pasliktinās pilsētas iedzīvotāju labklājības līmeni.” Ka “šis jautājums nav sakārtots. Ja taista reformu, tad ar visiem aprēķiniem. [...] Ministrija pasaka – apvienojieties, un tad mēs domāsim. Tam jābūt precīzi atrunātam likumos.” ¹³⁶⁶
Balvu iedzīvotāja: “Agrāk dejuju Rugāju pagasta senioru deju kolektīvā, taču tagad diemžēl, novadam veidojoties, pagasts no šī kolektīva atteicās.” ¹³⁶⁷
“Nītaurieši uz savu plānoto novada centru – Cēsīm – var tikt tikai ceturtdienās agri no rīta. Sešos vakarā busiņš visu ved atpakaļ. Lielākā maršruta daļa jāpavada, braucot pa grantētu un bedrainu ceļu. Vai te kādreiz būs asfalts un vai autobusi kursēs biežāk, tas būs atkarīgs no tā, ko teiks nākamgad ievēlētā Cēsu novada dome un kāda būs tās rocība.” ¹³⁶⁸
“Patlaban ir skaidrs, ka pagastos uz vietas paliks divas spēcīgas iestādes – modernizētās un ar internetu aprīkotās bibliotēkas un pakalpojumu centri.” ¹³⁶⁹
“Daudzviet [...] uz pilsētu var aizbraukt vien reizi nedēļā.” ¹³⁷⁰

Lauku lejupslīdes diskursu veido reprezentētā laucinieku dzīves apstākļu pasliktināšanās, taču svarīgs aspekts ir arī pašu laucinieku reprezentācija, kurā vērsta uzmanība uz zemnieku grūtībām (ekonomiskās krīzes laikā) un lauku iedzīvotāju morāles degradāciju kopumā. Plašāk šo lauku diskursa sadaļau aplūkošu turpmākajās nodaļās.

10.2.1.2. Zemnieku saimniecību iznīkšanas diskurss

Lauku lejupslīdes diskursā iekļaujas publikācijas vai to fragmenti par zemnieku problēmām un saimniecību iznīkšanu. 10.3. attēlā var redzēt reprezentētos zemnieku apdraudējumus. Liela daļa no tiem (laika apstākļi, ierēdņi, politiķi, ražotāji) saskan ar iepriekšējo pētījuma periodu rezultātiem, taču laikā no 2008. līdz 2012. gadam iezīmējas arī jauni zemnieku saimniecību pretinieki – Eiropas Savienība, kas Latvijas zemniekiem piešķir mazākus

¹³⁶³ Egle, I. (2009, 13. aug.). Novados veido jaunus pagastus. *Diena*. 4. lpp.

¹³⁶⁴ Egle, I. (2012, 13. aug.). Mazajiem novadiem ir griba, nav spēka. *Diena*. 6.–7. lpp.

¹³⁶⁵ Rodins, A. (2009, 1. jūl.). Jauni laiki klāt. *Diena*. 2. lpp.

¹³⁶⁶ Bojārs, G., Vorobjovs, A. (2008, 21. maijs). Ja būs lemsts, tad noņems. 8. lpp.

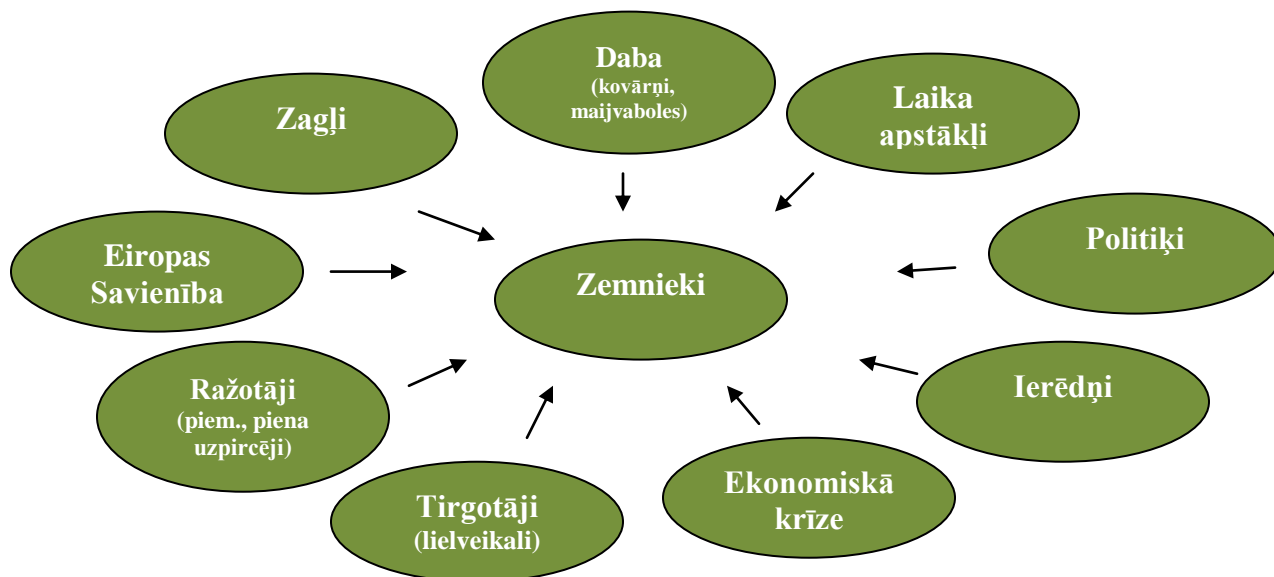
¹³⁶⁷ Rancāne, A. (2009, 21. maijs). Ar studentes un pensionāres apliecību. *Diena*. 18. lpp.

¹³⁶⁸ Rozentāle, L. (2008, 13. jūn.). Cik labi cilvēki dzīvos, atkarīgs no pašiem novadiem. *Diena*. 1., 4. lpp.

¹³⁶⁹ Turpat.

¹³⁷⁰ Turpat.

tiešmaksājumus nekā citu dalībvalstu lauksaimniekiem, un ekonomiskā krīze. Lauksaimniecības lejupslīdes un atdzimšanas reprezentācijas piemērus sk. 13. pielikumā.



10.3. att. Presē reprezentētie zemnieku apdraudējumi (2008–2012)

Preses izdevumos (pārsvarā dienas laikrakstos) ir reprezentēta saimniecību skaita samazināšanās – šis fakts izteikts vairāk kā neitrāla statistikas informācija, piemēram: „Lauksaimniecībā notiek pakāpeniskas pārmaiņas – vidējo un lielo saimniecību īpašnieki savas apsaimniekotās zemes platības paplašina, pārpērkot vai nomājot zemes no tiem, kuriem nav vēlmes un iespēju turpināt saimniekošanu.”¹³⁷¹ Taču valodas ekspresivitāte saglabāta intervēto cilvēku teiktā publicējumos. Iespējams, tie ir ekspresīvāki sociālās atmiņas ietekmē:

Te nu gan nav par ko priecāties – lielsaimnieki savus plašumus apstrādā, bet cilvēku nav. Kas tad būs, lieli lauki, bet tukši novadi? Kāpēc mērķtiecīgi tiek iznīdētas mazās saimniecības? Lai laukos nav cilvēku... Jauniešiem arī nav kur atgriezties, jo lielsaimnieki līdz viņu vectēvu māju sliekšnim piesējuši kviešus. Paliks uz novadu līdz pieciem lielsaimniekiem, pārējie būs Īrijā, Anglijā, Vācijā utt.¹³⁷²

Tāpat kā „Latvijas Avīzē” no 2004. līdz 2007. gadam arī šajā analizētajā laika posmā lauku diskursā ir reprezentēti pretēji uzskati par zemnieku saimniecību skaita mazināšanos. Kamēr intervētie „vienkāršie” iedzīvotāji pārsvarā ar ekspresīvas valodas palīdzību aizstāv zemnieku saimniecību skaita saglabāšanu, tikmēr eksperti un lauksaimniecības politikas veidotāji

¹³⁷¹ Tomsone, I. (2010, 19. jūn.). Eiropas atbalstam piesakās mazāk. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹³⁷² Latgola. (2011, 20. maijs). Atsauksmes par Ivetas Tomsones rakstu „Saimniecību mazāk, bet lielākas”. 15. lpp.

to uzskata par vēlamu tendenci, piemēram, kādreizējā Lauku atbalsta dienesta direktore norāda: „Pozitīvi ir tas, ka nodarbināto skaits lauksaimniecībā ir samazinājies.”¹³⁷³

Saimniecību iznīkšanas reprezentācija loma ir arī intervēto cilvēku atzinumam par to, ka lauksaimniekiem ir vilinājums pārdot savas veiksmīgās saimniecības, jo „viņu bērni nav izvēlējušies turpināt iesāktu biznesu” – ir zudusi motivācija attīstīt saimniecību. Kā iespējamais iemesls šādai bērnu nostājam minētas problēmas, kas valda lauksaimniecības sektorā.¹³⁷⁴ Piemēram, reprezentēts zemnieka viedoklis, ka dēli viņa biznesu varētu turpināt tikai tad, „ja piensaimniecība kļūs ienesīga”. Tādējādi tā raksturota kā neizdevīgs saimniekošanas virziens.¹³⁷⁵

Ārzemnieki, kas iegādājas Latvijā zemi, reprezentēti kā daļējs Latvijas zemnieku apdraudējums. Zemnieku neapmierinātība ar ārzemniekiem kā viņu konkurentiem lauku diskursā izpaužas divējādi – gan kaitējuma nodarīšanas dēļ (piemēram, kāds dāņu uzņēmums, pārkāpdams noteikumus, miglo rapšus un noindē kāda latviešu zemnieka bišu dravu),¹³⁷⁶ gan tālab, ka viņiem reprezentēti izdevīgāki darbības nosacījumi, piemēram, astoņus gadus Latvijas zemniekiem vairs neesot valsts atbalsta programmas, lai iegūtu līdzekļus zemes iegādei.¹³⁷⁷

Lauku diskursā zemnieku saimniecību iznīkšanu, pirmkārt, apliecina vispārīgi apgalvojumi par to, ka konkrētā saimniecība neatmaksājas: „Pagaidām esam pa nullītēm”¹³⁷⁸ vai „ar pūlēm varam savilkt galus kopā”.¹³⁷⁹ Otrkārt, tie ir apgalvojumi par saimniecību tuvojošos bankrotu vai neperspektīvu skatu nākotnē, piemēram, „daudzi saimnieki kartupeļus audzē pēdējo gadu”¹³⁸⁰ vai „visgrūtākais būs agrs pavasaris, kad zemniekiem vajadzēs apgrozāmos līdzekļus, lai gan ir saimniecības, kurām jau tuvākās nedēļas būs izšķirošas”.¹³⁸¹

Izteikumi par zemnieku saimniecību grūtībām sevišķi publicēti ekonomiskās krīzes kontekstā, rādot zemnieka atkarību no uzpircējiem, tirgotājiem u.c. Publicēts kāda iedzīvotāja stāsts, ka Mālpils zemniekiem „tos pašus nožēlojamos grašus piensaimnieki neizmaksā vai izmaksā ar aizkavēšanos par vairākiem mēnešiem”. Tā nosaukta par „bandītisku” rīcību un „zemnieku aplaupīšanu”.¹³⁸²

¹³⁷³ Tomsone, I. (2006, 14. okt.). Nauda laukiem, ne saimniekiem. *Latvijas Avīze*. 7.–8. lpp.

¹³⁷⁴ Tomsone, I. (2011, 12. maijs). Saimnieki uz azartspēļu takas. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

¹³⁷⁵ Trops, J. (2009, 17. aug.). Sierotava turpat blakus fermam. *Diena*. 6. lpp.

¹³⁷⁶ Tomsone, I. (2010, 9. jūn.). Štrunts par bitēm, ka tik rapsis. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp.

¹³⁷⁷ Tomsone, I. (2011, 12. maijs). Saimnieki uz azartspēļu takas. 13. lpp.

¹³⁷⁸ Šaitere, T. (2009). Jēru CV. 31.–33.

¹³⁷⁹ Trops, J. (2009, 17. aug.). Sierotava turpat blakus fermam. 6. lpp.

¹³⁸⁰ Rūtenberga – Bērziņa, I. (2008, 18. sept.). Kartupeļu nozare nīkuļo. *Latvijas Avīze*. 13.–14. lpp.

¹³⁸¹ Rulle, B. (2009, 10. janv.). Valdības burkāns vēl jāgaida. *Diena*. 3. lpp.

¹³⁸² Pareģis. (2008, 10. janv.). Tautas balss. *Diena*. 9. lpp.

Lauku lejupslīdes diskursā zemnieku problēmas ir savijušās kopā, padarot viņu situāciju sarežģītu un teju neatrisināmu, piemēram, banka kavējas ar kredīta piešķiršanu, pēc tam savukārt zemniekam ir grūtības kredītu atmaksāt:

Vissmagākā šajā situācijā ir bezspēcība: „Es nevaru vienkārši pacelt cepuri un aiziet, jo tā ir visa mana dzīve. Nevar vārdos aprakstīt to, cik es un mana ģimene te ir ieguldījusi. Mēs dodam darbu arī 20 cilvēkiem, esam ievērojami nodokļu maksātāji, un, ja mums to visu nāksies zaudēt, bez darba paliks gan mūsu strādnieki un mēs paši, gan tie, kas mums piegādā, lopbarību, izejvielas, apkalpo iekārtas. Tas sagraus to, ko 16 gados esam lēnām un cītīgi būvējuši, attīstot savu saimniecību. [...] Mēs jau neprasām, lai mums kaut ko uzdāvina, tikai – lai dod iespēju strādāt.”¹³⁸³

Ekonomiskās krīzes radītos nelabvēlīgos apstākļus zemkopības attīstībai raksturo žurnālistu izraudzītais ekspresīvais valodas lietojums, piemēram, tās ir dažādas metaforas: „Diēta piensaimnieku kūtīs ieilgusi,”¹³⁸⁴ „zemniekiem pavasaris izskatās salnots,”¹³⁸⁵ „zemnieki patlaban ir pārslēguši fermas izdzīvošanas režīmā”¹³⁸⁶ u.c. Arī pašu zemnieku izteikumi ir lingvistiski spēcīgi: „Esam bezdibeņa malā,”¹³⁸⁷ „šobrīd mēs tiekam pakļauti lēnai un mokošai nāvei”¹³⁸⁸ u.tml. Turklāt šāda veida apgalvojumus pamato arī argumenti, par to, cik lielus zaudējumus viņu saimniecībām sagādās fakts, ka pienotava no viņiem ekonomisko grūtību dēļ pārtrauks piena iepirkumus, un citi neparedzēti pavērsieni. Šādi argumenti rakstos izmantoti arī kā pamatojums zemnieku motivācijai piedalīties protesta akcijās:

Visu šo laiku solīts un mudināts, lai darbojamies, būs labi. Bet nu esam bezdibeņa malā. Un zemkopības ministram vēl nav kauna teikt, ka situācija nav tik traģiska. Tā ir dramatiska! Taču zemnieku ir daudz, un es ceru, ka mūs vismaz kāds sadzirdēs,” apņēmības pilns ir Āris, kurš pabijis gan Valmieras protesta akcijā, gan grasās doties uz protestiem Rīgā.”¹³⁸⁹

Lauku diskursā zemniekiem ir grūti atteikties no saimniecības – ir vēlme strādāt, tajās ir ieguldīti līdzekļi, tāpēc zemnieks reprezentēts kā „apņēmības pilns” doties protestos, lai situāciju uzlabotu.

Vēl viens ar krīzi tiešā veidā nesaistīts saimniecību iznīkšanas iemesls ir reprezentēta **netaisnīgā Eiropas Savienības atbalsta maksājumu sadale**, kas Latvijas zemniekiem ir paredzējusi mazāk līdzekļu nekā citu savienības dalībvalstu lauksaimniekiem. Turklāt, runa ir ne tikai par Eiropas Savienības negodīgo attieksmi pret zemniekiem, bet arī par pašas Latvijas atbalsta piešķiršanu, piemēram, publicēts šāds komentārs:

¹³⁸³ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 29. janv.). Atklāj lielāko fermu reģionā. *Diena*. 9. lpp.

¹³⁸⁴ Fīrere, N. I. (2009, 3. sept.). Diēta piensaimnieku kūtīs ieilgusi. *Diena*. 7. lpp.

¹³⁸⁵ Fīrere, N. I. (2009, 19. janv.). Lauksaimniecība – ne business, bet laimes spēle. *Diena*. 1. 6.–7. lpp.

¹³⁸⁶ Turpat.

¹³⁸⁷ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 26. janv.). Zeltalejas vietā bēdu ieleja. *Diena*. 4. lpp.

¹³⁸⁸ Turpat.

¹³⁸⁹ Turpat.

Klaigājam par negodīgu subsīdiju sadali starp vecajām un jaunajām ES dalībvalstīm, bet cik godīgi dalām valsts atbalstu pašu zemniekiem? Piena ražošanā ciltisdarbā atbalstu dodam tikai tiem zemniekiem, kuriem ir kūti vismaz sešas slaucamas, pārraudzībā esošas govīs, bet pārējās ap 10 tūkstošiem ražojošu saimniecību no šā atbalsta izslēdzam. Vai tad tām kūtīm nav augstāzīgu govju? Tā ir tieša nelielo ražotāju diskriminācija! Pirms runām par godīgumu ES vispirms ieviesīsim kārtību pašu mājās.¹³⁹⁰

Eiropas Savienības reprezentācija ir divējāda – tā ir gan zemnieku pretinieks (jo Latvijas zemnieki saņem mazākus tiešmaksājumus nekā citu dalībvalstu lauksaimnieki), gan palīgs (par fondu līdzekļiem zemnieki var modernizēt saimniecības). Ekonomiskās krīzes kontekstā arī šie netaisnīgie maksājumi tomēr ir uzlūkoti kā glābējs: „Zemnieki ar atvieglojumu raugās uz to, ka šogad krīzes dēļ ES tiešos maksājumus paredzēts izmaksāt mēnesi ātrāk nekā parasti. Tas būšot laiks, kad daudzi atdos parādus par degvielu un citu līdz šim uz krīta izmantoto.”¹³⁹¹

Reprezentēta zemnieku atkarība no viņu **produkcijas uzpircējiem** – gan tiem, kas kavējas ar samaksas veikšanu, piemēram, „Bauskas piens” jau gadiem ilgi kavē piena naudas maksājumus saimniekiem,¹³⁹² gan tiem, kas zemnieku produkciju vispār neiepērk. Piemēram, publicēta kāda lauku iedzīvotāja pieredze: „Reiz iestādījām augļu dārzu. Vai lielveikalu ķēdes pirks mūsu ābolus? Nē, jo mūsu tīrā vidē augušie bojājas, tie jāpārļasa. Bet poļu āboli nebojājas divus gadus.”¹³⁹³ Zemnieka produkcijas realizēšanas problēmas lielveikalos ir tēma, kas attīstīta vairākās publikācijās. Tajās lielveikali ir zemnieka pretinieks un „dārzkopis dusmojas uz lielveikaliem, nezinot, kur likt bagātīgo augļu ražu”.¹³⁹⁴ Žurnāliste raksta:

Lieli sulīgi, dažādu šķirņu āboli un bumbieri šoruden aumaļām birst no zariem [...] zemnieku saimniecības „Jaunbirzes” īpašnieka Jāņa Krievāna desmit hektāru lielajā dārzā. Viņa, kā arī pārējo Latgales dārzkopju izaudzētie ekoloģiski tīrie un garšīgie āboli ārēji ne ar ko neatšķiras no importa augļiem, taču lielveikalu plauktos vietēji āboli ienāk gausi. Kaut arī tirdzniecības tīklu pārstāvji apgalvo, ka Latvijas zemnieku izaudzētais netiekot atraidīts, tomēr arī viņi spiesti atzīt, ka vietējiem augļiem cenas ziņā pagaidām ir grūti konkurēt ar importa produkciju. Savukārt zemnieki ir pārliecināti, ka šo cenu sadārdzina starpnieku pakalpojumi. „Āboli lauž žarus, tagad būtu īstais laiks ņemt nost, bet nezinu, ko ar tiem darīt? Zvanīju uz Bauskas ceļu, tur vairs sulai neņem, jo Eiropā sulas koncentrātam neesot noieta. Kādreiz Daugavpilī bija konservu cehs, tad nebija problēmu. Lūk, no šiem āboliem varēja izspiest labu sulu, tagad pūst kaudzē!”¹³⁹⁵

Lauku diskursā šķērslis zemnieku produkcijas noietam lielveikalos ir tirgotāju un starpnieku savtīgā rīcība, turklāt zemniekiem ir iespējas savu produkciju ieraudzīt lielveikalu

¹³⁹⁰ Vilcāne, V. (2010, 4. jūn.). Ko iegūstat no ES kopējās lauksaimniecības politikas un kas tajā jāmaina? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹³⁹¹ Firere, N. I. (2009, 3. sept.). Diēta piensaimnieku kūtīs ieilgusi. 7. lpp.

¹³⁹² Graudiņš, U. (2008, 19. aug.). Piena ražotāji pirkuma meklējumos. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹³⁹³ Vītola, I. (2008, 9. okt.). Latgale ir centrs, nevis nomale! 9.-10. lpp.

¹³⁹⁴ Rancāne, A. (2008, 27. sept.). Skaisti un bez ķīmijas. *Diena*. 6. lpp.

¹³⁹⁵ Turpat.

plauktos pārsvarā tikai tad, ja viņi savas saimniecības ir apvienojuši: „Kamēr dārzeni no Latvijas zemnieku saimniecībām nonāk līdz lielveikalu plauktiem, to cena pieaug gandrīz trīs reizes.”¹³⁹⁶

Preses izdevumos zemnieki reprezentēti arī ar ironiju, akcentējot atrunas neveiksmīgās saimniekošanas argumentācijai. Proti, žurnāliste norāda: „Latvijas sabiedrība jau pieradusi, ka lauksaimnieki piedzīvo četras dabas katastrofas gadā – ziemu, rudeni, pavasari un vasaru.”¹³⁹⁷

Taču, rakstot par zemnieku finansiālajām grūtībām, viņa nostājas zemnieku pusē:

ne mazāk svarīgi Latvijā ir panākt visas sabiedrības vienotu atbalstu lauksaimniekiem un lauku videi. Beidzot pienācis laiks beigt žēloties, ka „viņiem tāpat tiek daudz”. Ja tā būtu, no laukiem neviens prom nedotos un katrs zemes pleķītis būtu akurāti apstrādāts. Nepietiek, ka taisnīgu ES atbalstu laukiem prasa tikai laucinieki, daudz lielāku motivāciju strādāt valsts interesēs politiķi sajūtīs, ja to prasīs visa sabiedrība.¹³⁹⁸

Kopumā lauku lejupslīdes diskursā sarežģīti dzīves apstākļi reprezentēti gan lauku iedzīvotājiem kopumā, gan arī to slānim – zemniekiem. Ekonomiskās krīzes kontekstā zemnieku saimniecību nākotne iezīmēta bez perspektīvas, izmantojot gan bezdibeņa, gan nāves metaforas. Tas sabalsojas ar publicētajiem lauku iedzīvotāju apgalvojumiem par administratīvi teritoriālās reformas gaidāmajām sekām un lauku (a)izmiršanu kopumā. Lai gan zemnieki pārsvarā reprezentēti kā strādīgi, daļa citu lauku iedzīvotāju preses saturā ir apzīmēti par „dīkdieņiem”. Laucinieku morālās degradācijas aspektu lauku diskursā plašāk analizēšu nākamajā nodaļā.

10.2.1.3. Laucinieku morālās degradācijas diskurs

Lauku diskursa veidošanā liela loma ir lauku iedzīvotāju raksturojumam, īpašībām, rīcībām, kas arī lielā mērā rada izpratni par lauku vidi un procesiem tajā. Lauku iedzīvotāju reprezentācija presē sastāv, pirmkārt, no vispārējiem apgalvojumiem par lauciniekiem, tos apzīmējot ar noteiktiem jēdzieniem. Otrkārt, lauku iedzīvotāju diskursā jāaplūko arī individuālo cilvēku raksturojums, kas kopumā arī rāda noteiktas tendences, kā publikāciju autori ir izvēlējušies parādīt šos cilvēkus un kādu izpratni par lauciniekiem lasītājs gūst kopumā.

Kontentanalīzes rezultāti liecina, ka 28% no analizētajiem rakstiem lauki ir intervēto cilvēku dzīves vai darba vieta. Lauku cilvēku raksturojums nav vienveidīgs un tas iekļaujas kā lejupslīdes, tā arī lauku atdzimšanas apakšdiskursos. Šova „Lauku sēta” režisors A. Mizišs intervijā stāsta: „Kad braukājām apkārt pa Kurzemi, meklējot filmēšanas vietu, ievēroju, ka cilvēki dzīvo divās galējībās – vai nu nezāles pāri jumtam, vai labi. Paņēmām cerīgāko variantu –

¹³⁹⁶ Vorobjovs, A. (2008, 26. jūl.). Audzēts Latvijā. *Diena*. 4.–5. lpp.

¹³⁹⁷ Tomsone, I. (2011, 12. maijs). Saimnieki uz azartspēļu takas. 13. lpp.

¹³⁹⁸ Tomsone, I. (2010, 10. jūl.). Kāda būs taisnība pēc 2013. gada. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

sakošanas mājas ar lopiem un arī lauku tūrisma iespējām.”¹³⁹⁹ Šajā apakšnodaļā skaidrošu, kā lauku lejupslīdes diskursā izpaužas laucinieku morālās degradācijas reprezentācija.

Pirmkārt, lauku cilvēki reprezentēti rakstos par laukiem kā **deviances un margināliju** vietu, piemēram, vairāku rakstu sērijā attīstīta tēma par kādu nepilngadīgo māmiņu no lauku pagasta,¹⁴⁰⁰ rakstot par „Latvijas lepnuma” balvas saņēmēju – audžumammu –, minēta kāda cita māte, kas lietoja alkoholu un nerūpējās par dēlu.¹⁴⁰¹ Presē iztirzāta arī siernīcas īpašniekam no Elejas pagasta izvirzītā apsūdzība četru meiteņu pavešanu netiklībā.¹⁴⁰² Bauskas novada Ceraukstes pagasts presē iekļūvis slepkavību sērijas dēļ u.tml.¹⁴⁰³

Otrkārt, reprezentēta lauku iedzīvotāju **morālā regresija kopumā**. Šāda lauku iedzīvotāju atainojuma tendence jau bija vērojama 1996. gada „Lauku Avīzes” veidotajā (de)romantizācijas lauku diskursā. Reprezentēta daļas laucinieku nevēlēšanās strādāt nedz patstāvīgā algotā darbā, nedz pie apkārtnes zemniekiem sezonas/pagaidu darbos. Problēma izvērstā arī plašāk – aplūkojot to kā veselas paaudzes vēlmi pārtikt tikai no valsts un pašvaldību pabalstiem un tos pieprasīt. Dažkārt šo cilvēku raksturojumā uzsvērta arī alkohola lietošana. Viens no šā apakšdiskursa piemēriem ir krīzes laika ziņas par tā dēvētajiem sociālajiem dārziem – pašvaldību/zemnieku iniciatīvu, par pašvaldības līdzekļiem ierīkojot mazdārziņus, kur izaudzēt dārzeņus, taču „pašvaldība zemi uzara, sastrādāja, sadzina vagas, bet neviens neko neiestādīja”.¹⁴⁰⁴

Šo apakšdiskursu uztur arī publicētie zemnieku viedokļi, ka laukos trūkst darbaspēka, un citu sabiedrības locekļu (piemēram, pensionāru) apgalvojumi, kuros salīdzināti savi un pabalstu saņēmēju dzīves apstākļi, līdz secināts, ka otri dzīvo bezrūpīgāk. Raksturīga tendence ir pensijas vecuma cilvēku norādes, ka tieši gados jauniem/pusmūža cilvēkiem darbs nav vērtību skalas augšpusē, un ir izaugusi jau otrā paaudze, kas iztikas līdzekļus iegūst no pabalstiem. Šie cilvēki nosaukti par dīkdieņiem.¹⁴⁰⁵ Šo un citus reprezentācijas piemērus sk. 10.7. tabulā. Šāds laucinieku apzīmējums izteikti kontrastē ar laucinieku reprezentāciju Trešās atmodas periodā. Lai gan arī tolaik presē bija aktualizēts jautājums par saimnieka un algādža tipa zemniekiem, tā tomēr bija reprezentēta kā cita līmeņa (nevis vienkārši (ne)strādāšanas) problēma.

¹³⁹⁹ Odiņš, K. (2011). Apēst jēra aci. *SestDiena*, 1. okt., 6.

¹⁴⁰⁰ Dzērve, L. (2008, 11. jūl.). Liktenīgā pirmā nakts. *Diena*. 3. lpp.; Dzērve, L. (2008, 21. aug.). Policija sāk izmeklēšanu. *Diena*. 4. lpp.

¹⁴⁰¹ Nagle, G. (2008, 26. aug.). Mīlestībā radies brīnumš. *Diena*. 16. lpp.

¹⁴⁰² Bojārs, G. (2008, 18. jūn.). Iespējams, izdevies aizturēt Daugavpils šosejas seksuālo maniaku. *Diena*. 8. lpp.; Zālīte, Z. (2011). Elejas seksskandāls nav galā. *SestDiena*. 11. jūn., 34.–39.

¹⁴⁰³ Dzērve, L., Bojārs, G. (2008). Pagriezieni uz slepkavību. *SestDiena*, 27. sept. 10.–17.; Dzērve, L., Leitāns, I. (2008, 19. sept.). Manu meitu apbedīs. *Diena*. 3. lpp.; Dzērve, L. (2008, 28. aug.). Mazmeitu atradusi nedzīvu. *Diena*. 3. lpp.; Dzērve, L. (2008, 20. sept.). Dainu, iespējams, varēja glābt. *Diena*. 5. lpp. u.c.

¹⁴⁰⁴ Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹⁴⁰⁵ Ruska, R. (2010, 30. jūn.). Pabalsts kabatā, pats uz ezermalu makšķerēt. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.

**Lauku cilvēku morālās degradācijas reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā
(2008–2012)**

Lauku cilvēku morālās degradācijas reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)

Zemnieks: “Pacērt krūmus, palasa papīrus gar ceļmalām, un nauda rokā. Dzīvo labāk nekā mēs. Lopus netur, jo tas ir fiziski grūts darbs, rokās tulznas, agri jāceļas. Bet pabalstu saņēmējam par rītdienu nav jāuztraucas – paēdis, apģērbts esi un arī pudelei pietiek.”¹⁴⁰⁶

Slampes pagastā “zemi kopj pārsvarā gados vecākā paaudze. Mammītei, kas tikko no slimnīcas, pirmais gājiens, kaut ar grūtībām, esot uz dārzu. Bet par jaunākiem runājot, nācies sastapt daudz bērnu ģimenes, kas sev neizaudzē ne dilli, ne sīpolu, vispār neko.”¹⁴⁰⁷

Raksta autore: “Jau pirmajā vasarā neviens tā īsti nav gribējis kartupeļus ravēt. No tiem, kurus uzrunājuši, nācies dzirdēt dažādas atrunas – vai nu lauks par tālu no paša mājām, vai par tuvu kāda cita mājām. Arī pagājušajā gadā zemes gabals uzarts, bet neviens neko neiestādīja.”¹⁴⁰⁸

Pensionāre: “Es jums teikšu – arī pašiem vajag kārtīgāk dzīvot. Paskaties, kā ciematā pie mājām puķītes sastādītas, bet te nav nekā! Strādāt negrib. Trīs bērni, paši divi, zemes, cik uziet, ar lāpstu var kaut nelielu gabaliņu uzrakt, dadžus noplaut. Bet negrib strādāt. Es biju maziņa, jau kalpoju, puķes nācu kundzei apliet, istabas uzkopt.”¹⁴⁰⁹

“V. Purlīce dusmojas arī par sociālo pabalstu izmaksu. Apkārtnē dažs gados jauns cilvēks nevīžo sev ne tomātus, ne salātus izaudzēt, nāk un prasa pensionāram.”¹⁴¹⁰

“Bet ir iedzīvotāji, kuri nav nopietni strādājuši kopš kolhozu laikiem. Esam sprieduši – ja mūsu pagastā ierastos kāds investors, uzceltu kādu ražotni, vai viņam būtu ko pieņemt darbā? Uz vienas rokas pirkstiem saskaitāmi cilvēki, kuriem var uzticēt darba instrumentus. Citi var veikt tikai vismazāk kvalificētos darbus, un, jāatzīst, viņi nav ieinteresēti mainīties. Par to esam īpaši noraizējušies, jo bērni redz, ka vecāki gluži kā algas dienā dodas uz pagastu pēc pabalstiem. Pierod un saka: man pienākas. Kaut kas ir jāmaina šajā sistēmā.”¹⁴¹¹

“Uzskatu, ja dzīvo laukos, ja rokas un kājas veselas, nabadzībai nevajadzētu būt.” “Ja, dzīvojot laukos, ģimene nevar sev izaudzēt kartupeļus, dārzeņus, sarūpēt sev pienu un gaļu – un nemaz necenšas to darīt – tad par kādu līdzdarbību var būt runa?”¹⁴¹²

“Pirmajā mājā durvis atver kaut kas tikai attālu līdzīgs cilvēkam. Izģindusi vecenīte ģērbusies skrandās, pelēku, izmocītu seju. Dēls dzerot, atņemot pensiju.”¹⁴¹³

10.7. tabulā ietvertie lauku cilvēku morālās degradācijas piemēri ir pretrunā ar lauku diskursu Trešās atmodas perioda presē, kurā tieši lauku iedzīvotāji bija raksturoti kā paši strādīgākie. 1996. gada (de)romantizācijas diskursā šī reprezentācija jau bija izmainījies – avīzes saturā bija vērojami tabulā iekļautajiem līdzīgi laucinieku reprezentācijas piemēri. Kopumā lauku lejupslīdes diskursu veido ne tikai pašu lauku un dažādu sociālekonomisko apstākļu reprezentācija, bet arī tas, kā preses izdevumi ir atainojuši daļu lauku iedzīvotāju, piedēvējot tiem slinkumu un vēlmi pārtikt no pabalstiem, tāpat arī – alkohola lietošanu.

Sociālantropoloģes Agnese Cimdiņa un Ieva Raubiško rosina uz darbu skatīties plašākā izpratnē – ne tikai algota darba jēdzieniskajās robežās. Viņas raksta par „neredzamo” darbu

¹⁴⁰⁶ Ruska, R. (2009, 20. okt.). Labi strādnieki rokas klēpī netur. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁴⁰⁷ Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. 5. lpp.

¹⁴⁰⁸ Turpat.

¹⁴⁰⁹ Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. 19.–20.

¹⁴¹⁰ Ruska, R. (2011, 7. maijs). Gotiņa, 50 vistas un Kalifornijas sliemas. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁴¹¹ Ruska, R. (2011, 9. jūn.). Simtlatnieki – algotā pagaidu darbā. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.

¹⁴¹² Ruska, R. (2010, 30. jūn.). Pabalsts kabatā, pats uz ezer malu maksājerēt. 1., 5. lpp.

¹⁴¹³ Rancāne, A., Alberte, I. (2008). Kā viņi dzīvo? Divi stāsti. *SestDiena*, 20. sept., 16.–21.

Latvijas laukos – lai gan cilvēkiem nav algota darba, tas neļauj uzreiz apgalvot, ka viņi nestrādā. Tas ir darbs mājās, piemājas saimniecībā, arī ogu un sēņu lasīšana.¹⁴¹⁴ Analizējot preses veidoto lauku diskursu, jāatzīmē, ka tajā arī šis „neredzamais” darbs ir uzskatīts par darbu, jo kritika adresēta cilvēkiem, kas nevēlas strādāt vispār („dīkdieņiem”) un labprātāt izvēlas pārtikt no pabalstiem, neko nedarot (tostarp, nekopt arī piemājas dārzu). Tiesa, cilvēku nevēlēšanās strādāt nav tikai mūsdienu unikāla iezīme. Tādi cilvēki bijuši arī kolhozos un sovhozos, taču toreiz situācija bija cita – nodrošinātas darba vietas un piespiešana strādāt no vadības puses. Taču „tagad grūtāk, jo pašam par visu jādomā”.¹⁴¹⁵

Kopumā lauku diskurss presē nav atraujams no konteksta, kas, visticamāk, lielā mērā ir arī noteicis lejupslīdes diskursa saturu. Augsts bezdarba līmenis, samazinātas algas un pabalsti, slēgtas iestādes, cilvēku izceļošana no laukiem ir tikai dažas no ekonomiskās krīzes sekām. Turklāt šīs tendences nav tikai krīzes gadus raksturojošas – Latvijas laukos lejupslīdes process aizsākās jau 20. gs. 90. gados. Tādējādi šī ilgstošā dzīves līmeņa pasliktināšanās par laukiem rada iespaidu kā par „nomāktības un bezcerības telpu”. To pavada arī „krīzes izjūta”, kas izpaužas gan pašu iedzīvotāju izteikumos, gan publicistikā. Tā rodas no divējādiem avotiem – zudušā un lauku īstuma, spēka un potenciāla uzsvēršanas.¹⁴¹⁶ Spilgts piemērs ir arī analizētais lauku diskurss presē, kurā lauki reprezentēti gan kā bēdu ieleja, gan tiem piedēvētas arī pozitīvas nozīmes un cerības uz lauku atdzimšanu.

10.2.2. Lauku atdzimšanas diskurss

Neraugoties uz lauku lejupslīdes diskursu, analizētie preses izdevumi liecina, ka nozīmīga lauku diskursa daļa ir arī apgalvojumi un argumenti par lauku dzīvotspēju, vērtībām laukos – uzņēmīgiem, čakliem lauku cilvēkiem (pretstatā „dīkdieņiem”), saglabātajām tradīcijām, kultūras pasākumiem un dabas bagātībām – veselīgu pārtiku, tīru gaisu, skaistām lauku ainavām u.c. Šāda lauku reprezentācija veido lauku atdzimšanas diskursu.

10.2.2.1. Lauku cilvēku morāles koda diskurss

Presē reprezentētie lauku cilvēki iedalāmi divās samērā polarizētās kategorijās – tie ir ļaudis, kuri tiek nosodīti, piemēram, par slinkumu, alkohola lietošanu, un pretstatā – paraugi citiem – čakli, uzņēmīgi, dzīvespriecīgi u.c. Piemēram, izvēlētie interviju varoņi ir neparastas un

¹⁴¹⁴ Cimdiņa, A., Raubiško, I. (2012). *Cilvēks un darbs Latvijas laukos*. 25. lpp.

¹⁴¹⁵ Turpat. 43. lpp.

¹⁴¹⁶ Turpat. 9.–10. lpp.

darbīgas personības. Žurnālā „SestDiena” (2011. gadā vien) publikāciju ievadā, iepazīstinot ar aprakstu varoņiem, ir definēta viņu atšķirība no citiem sabiedrības locekļiem. Piemēram,

- “Plašajā Burtnieku novadā ir Ēveles pagasts ar bibliotēku, kur saimnieko apbrīnojami dzīvīga Aelita Punkstiņa. Viņa var visu kā skolotājs Jāps, par grūtībām smeļ un slikto laiž garām.”¹⁴¹⁷
- “Pēc gadu desmitiem, kas pavadīti trimdā Beļģijā, nīprā pensionāre Anna Paklone (84) ar pašas nopelnītu džipu atgrieziesies Latgalē, atjaunina dzimtas mājas un uzmundrina līdzcilvēkus.”¹⁴¹⁸

Tās ir personas, kuru iekļūšana žurnāla lappusēs saistāma ar viņu izcelšanos uz pārējo lauku iedzīvotāju fona. Tiesa, tas dažkārt bijis arī savdabīgā, taču nebūt negatīvā nozīmē.¹⁴¹⁹ Neparastais, interesantais allaž ir saistījies žurnālistu uzmanību. Starp pozitīvi raksturotiem cilvēkiem ir zemnieki, folkloras kopējas, citu profesiju pārstāvji, strādīgas lauku sieviņas u.c. Daļa lauku cilvēku preses izdevumu saturā ir iekļuvuši, pateicoties vairākām laikrakstu rubrikām un akcijām. Piemēram, laikrakstā „Diena” tādas ir „Latvijas lepnums”, „Meklējam sirdsmāsiņu”, apraksti „Lattelcom” akcijas „1+1=90” ietvaros par ļaudīm, kas ieguvuši jaunu datoru u.c. Savukārt „Latvijas Avīze” vairākus gadus rīko konkursu „Sieviete Latvijai” un rakstu sērijā iepazīstina ar tā dalībniecēm. Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemērus sk. 14. pielikumā.

Preses veidotajā lauku atdzimšanas diskursā lauku iedzīvotājus raksturo kautrība, pieticība, samierināšanās ar likteni (un vienlaikus spītība pārvarēt šķēršļus), reliģiozitāte, čaklums,¹⁴²⁰ kaimiņu satiecība un savstarpējā izpalīdzība.¹⁴²¹ Akcentēta arī lauku iedzīvotāju viesmīlība,¹⁴²² satiecība ģimenes lokā, stabilitāte un dzīves ritms saskaņā ar dabu.¹⁴²³ Vēl viena liecība lauku kā perifērijas reprezentācijai ir rakstā iekļautais lauku iedzīvotāju pašraksturojums, piemēram, sliktā orientēšanās lielpilsētās (piemēram, kāda intervētā lauku sieviņa iesaukusies: „Es že tur [Rīgā – K.L.], kā vucins no gradusnīka!”)¹⁴²⁴

Līdzīgi kā preses izdevumi Trešās atmodas laikā arī nesenaļā piecgadē tie reprezentē laucinieku un pilsētnieku pretstatus. Taču šie jēdzieni – „laucinieki”, „pilsētnieki” – nav viegli definējami vai izmērāmi lielumi: „Drīzāk tās ir domāšanas kategorijas vai rīki, kas ietver

¹⁴¹⁷ Sadovska, K. (2011). Nerimtīgā burtniece. 30.–35. lpp.

¹⁴¹⁸ Sadovska, K. (2011). Vitamīns vārdā Anna. *SestDiena*, 3. sept., 39.–42.

¹⁴¹⁹ Piemēram, žurnālā „SestDiena” ir arī šāds raksta pieteikums: “Slavenās avīžnieku dzimtas pēctecis Antons Benjamiņš Burtnieku pagastā pie Braslavas uzcēlis templi latviešu pirtēvam Melnajam Jānim, pieminot Latvijas izcirstos mežus.” Sk.: Strautiņš, R. (2011). Pēdējais Jāņabērns. *SestDiena*, 28. maijs, 34.–39.

¹⁴²⁰ Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. *SestDiena*, 12. apr., 34.–38.

¹⁴²¹ Turpat.

¹⁴²² Alberte, I. (2008). Par teļiem, kaķēniem un prieku. *SestDiena*, 24. maijs, 16.–23.

¹⁴²³ Rancāne, A. (2011). Ikdienas apstaroti. *SestDiena*, 2. apr., 36.–39.

¹⁴²⁴ Turpat.

mijiedarbē esošus ideālus un materiālus aspektus, subjektīvus un objektīvus dotumus, novērojumus, apsvērumus un rīcības.”¹⁴²⁵

Pētījuma rezultāti liecina, ka laucinieku un pilsētnieku reprezentācija preses izdevumos ir ļoti polarizēta. Uzņēmīgi, čakli, veiksmīgi laucinieki kontrastē ar lauku iedzīvotājiem, kas ir slinki un pārmērīgi lieto alkoholu. Taču tālāk izklāstītie pētījuma rezultāti liecina, ka kopumā (izņemot „dīkdieņus”) lauku cilvēki reprezentēti kā ļaudis ar tādu īpašību kopumu, kam būtu jāpiemīt visiem latviešiem.

Ir uzsvērti lauku iedzīvotāju sirsnība – kāda intervētā seniore atdzīst, ka laukos viņai „kaimiņi labāki par radiem – ja kaut ko vajag, saskrien, izdara, atved. Vislabāk ir tur, kur cilvēks iedzīvojies. Rīgā kaimiņi viens otru pat nepazīst. Ar ko tad runāšu – ar akmeņiem, vai?”¹⁴²⁶ Līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma periodos presē ir akcentētas sirsnīgās kaimiņu attiecības, pretstatot Rīgai (tāpat kā savulaik Hānberga publicistikā). Turklāt, Rīga ir asociēta ar nedzīviem (tādējādi – arī nejūtīgiem) akmeņiem, atrauciem no to dabiskās vides. Laucinieku un pilsētnieku salīdzinājums izpaužas arī citās savstarpējo attiecību situācijās, piemēram, rakstot, ka skolas izlaidumā „sirsnības bija pārpārēm”, pretstatā pasākumam pilsētas izglītības iestādē.¹⁴²⁷

Vēl viens savstarpējo attiecību veids, kura reprezentācijā laucinieki atklājas kā sirsnīgi un jūtīgi cilvēki, ir viņu attieksme pret mājdzīvniekiem, piemēram, sarunāšanās ar tiem. Žurnāliste secina: „Nu, skaisti, veselīgi teļi! Laikam jau tāpēc, ka Briežu mājā dzīvniekus ārkārtīgi mīl. Kā kaķi, tā teļi. Saimniece Ilze ar dzīvniekiem aprunājas, paglāsta, pacienā ar kārumu. Lopiņi pateicas, nolaizot roku un pabakstot ar purnu.”¹⁴²⁸ Harmonisku, cieņpilnu attieksmi pret dabu (un tās personifikāciju) apliecina arī raksta nosaukums: „Ar bitēm aprunājos”¹⁴²⁹ utt. Šādas attieksmes uzsvērumi lauku diskursā izceļ jau Trešās atmodas perioda laikrakstos reprezentēto lauku iedzīvotāju sirsnību un tuvumu dabai, tas saskan arī ar zemniekiem piedēvētajām intuitīvajām zināšanām un „iedzimto” ieklausīšanos dabā.

Īpaši pievērsīšos lauku sieviešu reprezentācijas analīzei, jo dzimtes aspekts atklāj vairākus secinājumus par presē veidoto lauku iedzīvotāju diskursu (un tā galvenajām – lauku lejupslīdes un atdzimšanas – sadaļām). Pirmajā gadījumā tie ir raksti, kuros sievietes ir upuru lomā – slepkavību, izvarošanas gadījumos vai arī ikdienā, piemēram, žurnālistes vērojumā: „Durvis atver kaut kas tikai attālu līdzīgs cilvēkam. Izģindusi vecenīte gērbusies skrandās, pelēku, izmocītu

¹⁴²⁵ Cimdīņa, A., Raubiško, I. (2012). *Cilvēks un darbs Latvijas laukos*. 10. lpp.

¹⁴²⁶ Vilcāne, V. (2010, 30. jūl.). Katrā vietā savs labums. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁴²⁷ Rancāne, A. (2009, 20. maijs). Asara acs kaktiņā. *Diena*. 18. lpp.

¹⁴²⁸ Alberte, I. (2008). Par teļiem, kaķēniem un prieku. 16.–23. lpp.

¹⁴²⁹ Hailova, A. (2011, 11. jūn.). Ar bitēm aprunājos. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

seju. Dēls dzerot, atņemot pensiju.”¹⁴³⁰ Tāpat arī sieviešu reprezentācija lejupeļļu diskursā saistāma ar pašu sieviešu deviantu uzvedību, piemēram, grūtniecību pusaudžu gados.

Taču atdzimšanas diskursa ietvaros reprezentētās sievietes ir raksturotas pozitīvi. Viņas ir sociāli aktīvas (piemēram, piedalās zemnieku protestos Doma laukumā),¹⁴³¹ un iestaistās vai pat organizē vietējās kopienas kultūras dzīvi: ir rosīga bibliotekāre,¹⁴³² dzied korī un ansamblī,¹⁴³³ darbojas Rožkalnu kultūras nama dāmu klubīnā un dejo Eiropas senioru balles dejas.¹⁴³⁴ Tāpat sievietes laukos atainotas kā čaklas, izmantojot gan salīdzinājumus, gan vairākus apzīmējumus, kas liecina par darbīgumu, piemēram:

- Viņas mūžam ir čaklas kā bites. Mazliet salīkušas, vēlīgas un sastrādātām rokām. Viņu dārzos krāšņi zied puķes. Viņas ir lieliskas saimnieces un rokdarbnieces. Tic Dievam un dzied tautasdziesmas līdz rītam. Iet un netaisās apstāties. Katram no mums noteikti ir tāda brīnišķīga tante. Man arī ir! Vera.”¹⁴³⁵
- „Saimnieci Ingrīdu Vīķi sastopam skrejošu un darbīgu.”¹⁴³⁶

Jāpiebilst, ka lauku diskursā sievietēm darba tikums ir ieaudzināts kopš bērnības un turpinās visa mūža garumā, piemēram, tie ir atmiņu fragmenti: „Es biju maziņa, jau kalpoju, puķes nācu kundzei apliet, istabas uzkopt.”¹⁴³⁷ Savukārt publicētais tobrīd 95 gadus vecās kundzes apgalvojums norāda uz nemitīgu darbu: „Visu mūžu esmu smagi strādājusi, kopu lopiņus un zemi.”¹⁴³⁸ Uzsvērts arī čaklums par spīti šķēršļiem, piemēram: „Mammītei, kas tikko no slimnīcas, pirmais gājiens, kaut ar grūtībām, esot uz dārzu. Bet par jaunākiem runājot, nācies sastapt daudz bērnu ģimenes, kas sev neizaudzē ne dilli, ne sīpolloku, vispār neko.”¹⁴³⁹

Laukos pārsvarā sievietes ir reprezentētas kā tautisko tradīciju kopējas (par to vairāk sk. 10.2.2.2. nodaļā). Dzimtes perspektīva lauku diskursā liecina arī par lauku sieviešu vientulību, kas ir transformējusies pašpietiekamībā. Vientulība šajā ziņā tiek izprasta nevis kā sociālā izolētība, bet dzīve bez vīriešu klātbūtnes.

To var analizēt divos līmeņos – sociālajā un privātajā. Sociālajā līmenī tā tiek reprezentēta kā situācija vīriešu morālā pagrimuma dēļ: „Vietējie to sauc par sieviešu gateri. Tas tāpēc, ka

¹⁴³⁰ Rancāne, A., Alberte, I. (2008). Kā viņi dzīvo? Divi stāsti. 16.–21. lpp.

¹⁴³¹ Zālīte, I. (2008, 18. jūn.). Dumpīgā paraugzemiece. *Diena*. 19. lpp.; Zālīte-Kļaviņa, Z. (2008, 29. sept.). Mājās pie saimnieces mācās prieku par darbu. *Diena*. 6. lpp.

¹⁴³² Sadovska, K. (2011). Nerimtīgā burtiece. 30.–35. lpp.

¹⁴³³ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzālīte. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.

¹⁴³⁴ Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. 12.–13. lpp.

¹⁴³⁵ Muktupāvela, L. (2008). Veras prieks. *SestDiena*, 13. sept., 32.–35. lpp.

¹⁴³⁶ Jermaks, A. (2011, 18. jūn.). Ar siera un medus smaržu. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.

¹⁴³⁷ Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. 19.–20. lpp.

¹⁴³⁸ Grīnbergs, A. (2010, 2. jūn.). Es nenoguršu no dzīves. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

¹⁴³⁹ Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. 5. lpp.

dzērājus darbā netur. Dēļus garina Agrita Vītoliņa un Sarmīte Dzenīte. Glītas, elegantas dāmas. Vai viņām tur vieta? Bet ko lai dara, ja veči dzer.”¹⁴⁴⁰

Savukārt privātajā līmenī par vientulību liecina: 1) raksti, kuros uzsvērts, ka sieviete dzīvo viena (kopā ar bērnu un/vai saviem vecākiem),¹⁴⁴¹ 2) publikācijas, kurās reprezentēts, ka sieviete spēj tikt galā ar visiem lauku dzīves pienākumiem. Piemēram, žurnāliste raksta: „Kad palikusi bez vīra, visus vīrieša darbus uzvēlusi saviem trauslajiem pleciem.”¹⁴⁴² Nereti šādu sievietes reprezentāciju pavada raksta autora vai intervēto cilvēku piebilde, ka viņa šos darbus veic prasmīgāk nekā dažs labs apkārtnes vīrietis. 3) Lauku sieviešu vientulība romantiskā aspektā reprezentēta rakstos, kuru centrā ir iepazīšanās ar sludinājumu starpniecību. Piemēram, „Dienā” bija publicēta divu rakstu sērija par kādu pusmūža sievieti, kurai ir lauku saimniecība un nepieciešams kāds palīgs. Šajos rakstos interesantā veidā ir izklāstīta sievietes pieredze pēc iepazīšanās sludinājuma ieviešanas. Šīs publikācijas arī atklāj, kā iepriekš reprezentētā sieviešu pašpietiekamība (prasme visus darbus izdarīt pašām) saskaras ar lauku sievietes zemo pašvērtējumu:

„Viņš tāds inteligēnts pilsētas kungs, bet es paskatījos uz savām rokām, mati arī sen nebija frizieri redzējuši. Domāju, ko es te, „ģeravņas buoba”. Cēlos un skrēju uz autobusu, raudienu aizturējusi. [...] Kas būs tālāk, nezinu. Tikai govīs gan laikam viņš man neslauks,” nosaka Emīlija.¹⁴⁴³

Šo atainoto situāciju daļēji var arī attiecināt uz lauku–pilsētas izpratni kopumā. Atgriežoties pie sieviešu vientulības reprezentācijas, tā ir visai loģiska, ja ņem vērā statistiku par sieviešu un vīriešu skaitu (sk. 10.4. att.).

Sieviešu un vīriešu skaits Latvijā 2012. gadā



10.4. att. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits pēc dzimuma 2012. gadā Latvijā absolūtos skaitļos un procentos¹⁴⁴⁴

¹⁴⁴⁰ Liepiņš, A. (2008). Viena diena Krapē: Fotostāsts. *SestDiena*, 7. jūn., 33.–39. lpp.

¹⁴⁴¹ Jermaks, A. (2011, 18. jūn.). Ar siera un medus smaržu. 16. lpp.

¹⁴⁴² Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. 34.–38. lpp.

¹⁴⁴³ Rancāne, A. (2009, 3. sept.). Govīs savu glābēju nesagaida. *Diena*. 12. lpp.

Tādējādi lauku diskursā nepilnas ģimenes ir lauku realitātes reprezentācija. Līdzīgi kā lauku (a)izmiršanas diskursā ir arī akcentēta jaunu sieviešu došanās no laukiem uz pilsētu studiju nolūkā, un pēc tam – palikšana pilsētā pavisam.¹⁴⁴⁵ Taču intervētās sievietes (kas ir palikušas laukos) savu izvēli uzlūko ar pašcieņas un pat pārākuma apziņu: „Es lepojos, ka esmu lauciniece, ka man ir tīrs gaiss un tīrs ūdens.”¹⁴⁴⁶

Reprezentētās lauku sievietes savā ziņā iemieso arī lauku garīgo stiprumu – ne tikai, kopjot tradīcijas, bet arī ikdienas rituālos stiprinot ģimeni, piemēram: „Akminišu pagalmā sabiezē tumsa, virtuvē iedegas gaismiņa un Evijas malkas plīts cepeškrāsnī cep baltus kviešu plācenīšus. Ap galdu saspiežas trīs bērni, četri kaķi, un tad Akminiši tik tiešām atgādina stipru cietoksni šajā nemierīgajā pasaulē.”¹⁴⁴⁷ Tāpat šī labsirdība attiecināta arī attieksmē pret svešiniekiem. Piemēram, rakstot par piektdienas vakariem, kad „daudzās Latgales mājās” no pilsētas pārbrauc studējošie bērni, žurnāliste norāda:

Latgalē mātes ir gluži kā zaķenes mežā – tām arī vienalga, savs vai svešs zaķēns, ja tikai grib ēst, pabaros, apčubinās. Ja redzēs, ka puisis par daudz alu ieķēris, nelaidīs ārā nakts laikā, lai labāk izguļas turpat. Ir vēl dvēseles ūdeņi, kurus krīze nav saduļļojusi un saindējusi.¹⁴⁴⁸

Tādējādi ir likts uzsvars, ka tieši lauku cilvēku rakstura iezīmes ir morālās tīrības paraugs. Presē reprezentētas arī tādas lauku sieviešu īpašības kā viesmīlība un izpalīdzība, tuvums dabai, garīgs stiprums un citas, kas lielā mērā pārklājas ar vispārējo laucinieku raksturojumu.

Kopumā lauku sieviešu reprezentācija lielākoties ir pozitīva, taču vienlaikus tā atklāj arī sociālās un demogrāfiskās problēmas laukos. Sievietes rādītas kā latviešu identitāres sargi un kultūras dzīves uzturētājas – šos lauku diskursa aspektus plašāk raksturošu nākamajās apakšnodaļās.

10.2.2.2. Lauku – tradīciju krātuves – diskurss

No 2008. līdz 2012. gadam līdzīgi kā Trešās atmodas periodā preses saturā īpaši jāuzsver lauku kā tradīciju glabātavas nozīme. Lauku diskursa reromantizācija bija vērojama jau 2004.–2007. gada „Latvijas Avīzē”. Tradīciju atdzimšana pretstatā patērniecības un globalizācijas

¹⁴⁴⁴ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. [B. g.]. Matrica IS0021. *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits pēc dzimuma gada sākumā. Sk. 22. okt. 2013: www.csb.lv

¹⁴⁴⁵ Rancāne, A. (2009, 27. aug.). Vajag vīrieti. Jāglābj govīs. *Diena*. 12. lpp.

¹⁴⁴⁶ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzāļīte. 10.–11. lpp.

¹⁴⁴⁷ Rancāne, A. (2011). Ikdienas apstaroti. 36.–39. lpp.

¹⁴⁴⁸ Rancāne, A. (2009, 26. janv.). Bērni brauc mājās. 8. lpp.

tendencēm tiek reprezentēta kā visa īstā un dabiskā (kā latvietim visatbilstošākā) iznākšana priekšplānā.

Tieši laucinieki lielā daļā rakstu norādīti kā latviešu tradīciju uzturētāji un kopēji (kopumā lauki kā tradīciju un identitātes avots minēti nepilnos 6% analizēto rakstu). Pētījumi liecina, ka ir lauku sētas prakses, kas „nepakļaujas tirgus ekonomikas loģikai”, piemēram, „alus darīšana savā saimniecībā un latviešu pirts rituāls”.¹⁴⁴⁹

Tāpēc racionālā saimniekošanas izpratne, kad mērķis ir tikai lauku modernizācija un standartu ieviešana, nevar tikt uzskatīta par vienīgo lauku attīstības mērauklu. Iederīgs ir kultūrsociālās iesakņotības jēdziens, kas ņem vērā lokālo vietu kontekstu, sociālo vidi un ļauj labāk izprast lauksaimnieku prakses un lēmumus: „Ekonomiskās darbības un saimniekošanas veidus vada kultūrkonstruētās pārliecības par savu un citu identitātēm, par noteiktām vērtībām, par apkārtējo sociālo vidi un dabu, par dzīvesvietu, par pēctecību, par veidu, kā saimniekot, un par to, ko nozīmē laba dzīve.”¹⁴⁵⁰

Tas vērojams arī preses veidotajā lauku diskursā, tostarp, lauku sētā saglabāto tradīciju reprezentācijā. Piemēram, presē ir raksts par kādu zemnieku, kurš „ar ģimeni uztur netradicionālu ekoloģisko lauku saimniecību un viesu namu, kurā piedāvā Latgales tradicionālos un senlaicīgos ēdienus, kā arī „*slow food*” – ēdienus un dzērienus, kuru garšas nianšes atklājas, tos lēni baudot, pretēji ātrēdināšanas uzņēmuma tradīcijām”.¹⁴⁵¹ Īpaša vērtība tiek piešķirta tam, kas top pēc senām receptēm, piemēram, kādas pienotavas siers tiek vērtēts atzinīgi, jo tā pamatā ir paaudzēs mantota recepte un garša kā vecmāmiņas gatavotajam produktam.¹⁴⁵²

Lauku diskursā tradīcijas tiek pretstatītas patērniecībai un straujajam dzīvesveidam. Tostarp, tās ir dažādas reprezentētās prasmes (kalēja arods u.c.).¹⁴⁵³ Nemainīgs tradīciju simbols ir tradicionālo ēdienu gatavošana. Piemēram, pirms Līgo svētkiem mediji sniedz pamācības Jāņu siera siešanā, atklājot lauku saimnieču pieredzi un publicējot receptes fotostāstu veidā.¹⁴⁵⁴

¹⁴⁴⁹ Cimdiņa, A. (2011/2012). Lauku dzīves racionalitāte un kultūrsociālā iesakņotība. *Akadēmiskā Dzīve*, 48, 36.

¹⁴⁵⁰ Turpat. 36.–37. lpp.

¹⁴⁵¹ Avišāne, S. (2010, 2. jūn.). Pēc pieredzes – uz ārzemēm. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁴⁵² Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 1. jūn.). Rindā pēc karaliskā ķimeņu siera. *Diena*. 6. lpp.

¹⁴⁵³ Tēva un dēla – metālkalēju – reprezentācijā jau raksta ievadā ir norāde, ka viņi smēdē „savu darbu galvenokārt dara ar rokām, kā vecos laikos”. Sk.: Kārklīņa, D. (2008). Kalēji. *SestDiena*, 4. okt., 27.–29.

¹⁴⁵⁴ Nagle, G., Cālēna, M. (2009). Kā pagatavot Jāņu sieru. *SestDiena*. 20. jūn. 20. lpp.; Šaitere, T. (2008). Sienam! *SestDiena*, 21. jūn., 28.–31.

Tāpat reprezentēts laukos uzturētais folkloras un plašākā mērā – kultūras – mantojums. Piemēram, žurnāliste Anna Rancāne raksta par Latgali, „kur saglabājušās unikālas ermoņiku spēles tradīcijas”.¹⁴⁵⁵ Publikāciju centrā ir arī folkloras vācējas un kopējas:

Tik pat maza un trausla savā baltajā Abrenes novada tautas tērpā, gluži kā Eiridīke pa gaismas staru, viņa pagājušā gada martā gāja pāri Latvijas Nacionālās operas skatuvei. „Kiukoj uora dzagiuzeite...”, skaistāko un filozofiski dziļāko no Ziemeļlatgales bolsīm, komponists Juris Karlsons ir iekļāvis savā simfoniskajā vīzijā „Vakarblāzma, izvēlēdamies par teicēju Valentīnu Keišu.”¹⁴⁵⁶

Vērtības statuss piešķirts pašautajiem Abrenes novada tautastērpiem, ko divas sievas bija saglabājušas un pēc kuriem savus tautastērpus šuvušas arī pārējās,¹⁴⁵⁷ „latviskās pirts” tradīciju pārzināšanai, tostarp, zināšanām, kā „vislabāk pirtī izmantot dažādus augus”.¹⁴⁵⁸ Arī zāļu tēju vākšana ir reprezentēta kā tradīciju saglabāšana. Lauku iedzīvotāja norāda, ka šāda vaļasprieka nolūks ir „lai mūsu bērni neaizmirst, kā garšo raudeņu tēja, un lai mēs par daudz nerijam tās zāles, ko farmācijas firmas mums bāž mutē pie katras sīkākās kaites. Mums dabā ir milzu bagātības, un ar tām jālepojas!”¹⁴⁵⁹ Uzskaitījumā jānorāda arī Jāņu nakts rituāli („pie mājām kur saulgriežu rituālos ugunskurus”)¹⁴⁶⁰ un dzīve pēc etnogrāfiskajām ierašām kopumā.¹⁴⁶¹

Vairākās publikācijās reprezentēta viensēta, kas moderni uzbūvēta uz vecās mājas pamatiem, izmantojot dabisko materiālu. Visticamāk, publicitāte ir iemantota tāpēc, ka šis veikums ir uzvarējis Latvijas Arhitektu savienības rīkotajā gada skatē. Taču žurnāliste atzīmē, ka „jaunās arhitektes radījušas harmonisku ēku kompleksu latvju viensētas tradīcijās”.¹⁴⁶²

Presē kā atgriešanās pie tradīcijām vērtējama arī pirmās Latvijas Republikas perioda ainavu un arhitektūras atjaunotne. Piemēram, „dzejnieka Edvarta Virzas pēcteči dzimtas mājās Billītēs kopj 30. gadu dārzu ar dievkociņiem un flokšiem. [...] Dārza vērtība ir tradīcijās – dievkociņu dzīvžogs durvju priekšā mijas ar vairākrāsu flokšu spilveniem”.¹⁴⁶³ Tas tiek apzīmēts ar vārdiem „nenolaizītais dabiskums”.¹⁴⁶⁴ Tendence dabiskumu pretstatīt mūsdienu modei ir vairākās publikācijās, piemēram, grāmbraucēji „brīnās par klasisko lauku sētas dārzu. Latgalē tādi vēl ir! Tajā nemana modernos dārzniecības kanonus, kurus ievieš vai katrā dārzā:

¹⁴⁵⁵ Rancāne, A. (2010). Ar garmošku Dievam pa rokai. *SestDiena*, 26. jūn. 38.–41.

¹⁴⁵⁶ Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. 34.–38. lpp.

¹⁴⁵⁷ Turpat.

¹⁴⁵⁸ Ozoliņa, I. (2010, 10. jūl.). Sievai liepa, vīram – ozols. *Latvijas Avīze*. 15.–16. lpp.

¹⁴⁵⁹ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzāļīte. 10.–11. lpp.

¹⁴⁶⁰ Turpat.

¹⁴⁶¹ Sk., piemēram, Šaitere, T. (2008). Sienam! 28.–31. lpp.

¹⁴⁶² Ērgle, A. (2008, 10. maijs). Labākā – mūsdienu viensēta. *Diena*. 19. lpp.

¹⁴⁶³ Ērgle, A. (2008, 13. aug.). Iegriež laiku vecās sliedēs. *Diena*. 16.–17. lpp.

¹⁴⁶⁴ Turpat.

plašs zāliens, skujeņi un stūrī kāda dekoratīva ziemciete.” Vera uzskatot, ka „pučeites vajag duorzā!”¹⁴⁶⁵ Tādējādi lauki parādīti kā vieta, kur dārzus vēl kopj pēc tradīcijām, nevis jaunākās modes. Šāda reprezentācija sasaucas ar 1936. gadā filozofa Paula Jureviča rakstīto par laukiem kā tradīciju saglabāšanas vietu iepretim pilsētai, kas viegli pakļaujas ārpasaules ietekmēm.¹⁴⁶⁶

Preses izdevumi ir kā tradīciju muzejs, kas reprezentē laukos vēl saglabātās un joprojām dzīvās tradīcijas. Lai gan laucinieki atainoti kā šo tradīciju glabātāji, politoloģe Rasma Kārklīņa raksta, ka tradīciju pastāvēšana laukos ir diezgan apdraudēta, piemēram, pārvietošanās no viena lauku pagasta uz otru ilglaicīgā perspektīvā nozīmē vietējā dialekta, talku tradīcijas un citu tikai kādai noteiktai lokālai vietai raksturīgu rituālu zaudējumu.¹⁴⁶⁷ Atšķirībā no 1996. gada lauku diskursa, kurā līdztekus lepnumam par saglabātajām tradīcijām pavīdēja arī sāpes par to zaudēšanu un nenovērtēšanu, analizētajā presē no 2008. līdz 2012. gadam tradīciju aizmiršanas aspekts vairs nav tik aktuāls. Iespējams, to var skaidrot kā preses veidotā lauku diskursa secīgu pāreju – vispirms no romantizācijas diskursa Trešās atmodas periodā uz (de)romantizāciju 1996. gadā, pēc kuras atkal sekoja lauku reromantizācija, kuras priekšplānā ir lepnums par tradīcijām, nevis bažas par to iznīkšanu.

Lauku romantizācijas tendenci apliecina arī veids, kā preses izdevumos reprezentētas dabas bagātības laukos.

10.2.2.3. Lauku dabas bagātību diskurss

Lauku atdzimšanas diskursā īpaši izpaužas lauku un pilsētas pretstats, taču diskursa ietvaros lauki reprezentēti kā pārāki miera un harmonijas dēļ. Pilsēta raksturota ar vārdiem “stress”, “sastrēgumi”, “skriešana”, kamēr lauki reprezentēti kā miera un atpūtas vieta, kur var izaudzēt veselīgu pārtiku, elpot svaigu gaisu utt. Īpaši šīs vērtības akcentētas mazu bērnu audzināšanas kontekstā. Piemēram, presē šādu viedokli pauž jaunās māmiņas, argumentējot, ka pārcēlušās uz dzīvi laukos, jo vēlas, lai bērns rotaļājas nevis plastmasas rotaļu pilsētiņā, bet pļavā, un peldas dīķī, nevis hlorētā baseina udenī. Reprezentētas arī šo jauno ģimeņu draugu bažas, ka

„netiksim galā ar sadzīvi, veikali un ārsti tālu... Tik tālu nemaz nav!” Bet tagad draugi braucot ciemos, jo daudz vietas viesiem. [...] „Blakus stādīsim birzi, tur būs dabiskā pļava ar lauku puķēm. Apkārt staigās daudz dzīvnieku – stirnas, lapsas, zaķi, uz laukiem pulcējas irbes, vārnas, kraukļi, kovārņi, strazdi, pat kaijas, dzērvju un zosu kāši virs galvas. Meža ciemiņi atlido uz vilkābeļu augļiem. Stādīsim aroniju dzīvžogu, rudenī tas būs krāsains, un putnu būs vēl vairāk.”¹⁴⁶⁸

¹⁴⁶⁵ Muktopāvela, L. (2008). Veras prieks. 32.–35. lpp.

¹⁴⁶⁶ Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. 153. lpp.

¹⁴⁶⁷ Kārklīņa, R. (2011/2012). Starpdisciplinārs skats uz Latvijas lauku vidi. *Akadēmiskā Dzīve*, 48, 85.

¹⁴⁶⁸ Ērgle, A. (2008, 14. maijs). Dzīvo pasakā. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto”*. 6. lpp.

Tīra vide ir arguments, kāpēc ģimenes dzīvesvietu izvēlējušās laukos, tostarp, arī mazpilsētās kā diskursīvajā lauku vidē. Piemēram, „Mežule stāsta, ka Rīga nav viņas pilsēta, Balvos ar to pašu naudu var dzīvot bez bēdām, vide ekoloģiski tīrāka, radi, draugi tuvāk un var dabūt lauku produktus”.¹⁴⁶⁹ Starp reprezentētajām dabas bagātībām jānorāda arī pašu dārzā izaudzētā pārtika. Piemēram, žurnāliste Ieva Alberte raksturo lauku saimniecību:

Iebraucot Cielaviņu saimniecībā, atrodam saimnieci Anitu Rijkuri darbos.[..] Virtuves galds nokrauts ar lieliem gaļas gabaliem, jo nesen nokauts teļš. Gaļa ātri tiek pastumta malā, un uz galda parādās bļoda ar kartupeļiem, liellopa ragū, karbonādes, salāti ar krējumu, koši dzeltena rulete ar rabarberu ievārtījumu. „Nebūsiet taču ēduši, sēdieties, lūdzu! Ēdiet, re, kur salātiņi! Došu, kas ir pusdienās pašiem mājas kārtībā,” Cielaviņu saimniece liek šķīvjus. Viss tik garšīgs, kartupelis garšo pēc kartupeļa. To nesagaidīt no pilsētas veikalu produktiem, un jāpiekrīt pavāram Mārtiņam Sirmajam, ka tie ir pilni ar dažādiem E un Mendeļejeva tabulas elementiem.¹⁴⁷⁰

Piebilde, ka „kartupelis garšo pēc kartupeļa” ir kā norāde, ka tieši laukos ir atrodamas īstās vērtības pretstatā pilsētai, kas piedāvā „viltojumu” – produktus, kas ir „neīsti”. Tieši zemnieka piedāvātas produkcijas „īstumu” lauku diskursā apliecina virsraksts – apgalvojums „Zemnieks piedāvā īstu lauku mantu” un tā pamatojums:

Akmeņkalnu krējums gandrīz ar nazi griežams, karote stāvus turas. To dažās minūtēs var sakult sviestā, bet no lielveikalā pirktā tāds vispār neiznāk,” atšķirību kvalitātē skaidro ar prāvu trauku pie tirgotavas sastaptā pensionāre Velta. Viņas vienaudzi Staņislavu Brokānu uz veikalu no pilsētas otras malas „komandējumā” atsūtījusi dzīvesbiedre, sakot, ka tikai te nopērkama īsta lauku manta.¹⁴⁷¹

Pretēji reprezentētajam ekspertu uzskatam par lauksaimniecības intensifikācijas nepieciešamību, dabas bagātību diskursā vērtības nozīme ir tam, kas audzēts dārzā, dabiskos apstākļos, piemēram, „kartupeļi un gurķi – tieši no dobes”.¹⁴⁷² Tieši laukos iegūstamā izpratne par dabas likumiem ir reprezentēta kā arguments izvēlei dzīvot laukos: „Veselīga pārtika, un tu redzi, kur tā rodas. Kur rodas piens!”¹⁴⁷³ Vēlme mācīt bērniem dabas izjūtu ir uzsvēta arī jauno māmiņu teiktajā: „Lai bērns redz, kā no sēklas izaug puķe. Pagaidām tas ir svarīgākais.”¹⁴⁷⁴ Norāde par nepieciešamību bērnībā ieaudzināt izpratni par norisēm dabā liecina par lauku nozīmes uzsvērumu, jo lauku diskursā pilsētā to nav iespējams izdarīt.

¹⁴⁶⁹ Rancāne, A. (2009, 23. maijs). Rīgas vietā izvēlas dzīvi un darbu provincē. *Diena*. 4. lpp.

¹⁴⁷⁰ Alberte, I. (2008). Par teļiem, kaķēniem un prieku. 16.–23. lpp.

¹⁴⁷¹ Trops, J. (2009, 19. janv.). Zemnieks piedāvā īstu lauku mantu. *Diena*. 9. lpp.

¹⁴⁷² Ozoliņa, L. (2008, 27. aug.). Kartupeļi un gurķi – tieši no dobes. *Diena*. 7. lpp.

¹⁴⁷³ Puķe, I. (2009). Tīrzmales ekomūzika. *SestDiena*, 19. sept, 8.–11.

¹⁴⁷⁴ Smiļģe, S. (2008). Pretējā virzienā. *SestDiena*. 16. aug., 16.–17.

Tāpat preses publikācijās lauku nozīme saskatīta veselīgajā pārtikā. Piemēram, zaļais siers ar sierāboliņa lapām atainots kā „caurcaurēm ekoloģisks. Tā teikt, izaudzis dārzā. Un tur – ne miglošanas, ne minerālvielu. Āboliņa laukā rudenī tiek uzarti kūtsmēsli, tas viss”.¹⁴⁷⁵ Zemnieka audzēti āboli jau virsrakstā nosaukti kā „skaisti un bez ķīmijas”.¹⁴⁷⁶ Intervētā zemnieka teiktajā ir pretstatīta „ķīmiska sula no tetrapakām” un ķīmiski apstrādātie importa augļi pretēji vietējo lauksaimnieku izaudzētajai produkcijai.¹⁴⁷⁷ Lauku dabas bagātību diskursā vārdam „ķīmija” ir negatīva nozīme, ko piedēvē neveselīgiem produktiem, kas nav audzēti dabiski vai ir apstrādāti to ilgākai uzlabošanai. Savukārt Latvijas zemnieku ražotā pārtika tiek apzīmēta ar vārdiem „pašu, bez ķīmikālijām audzēta”¹⁴⁷⁸, „ekoloģiski tīra”¹⁴⁷⁹, „tiešām garda un veselīga”¹⁴⁸⁰, „īsti lauku labumi”¹⁴⁸¹ u.tml.

Lauku diskursā laukos izaudzētajai pārtikai ir aizstāvji – sabiedrībā zināmi cilvēki. Viens no tiem – restorāna „Vincents” šefpavārs Mārtiņš Rītiņš, kurš publikācijā norāda:

Mana prioritāte ir viss, ko audzē Latvijas zemnieki, un viss, kas ir sezonāls. Zinu, ka šādi pārtikas produkti ir svaigi un tīri. Ja tie vesti no ārzemēm, jāērķinās, ka tie nezin cik ilgi stāvējuši noliktavās, pēc tam vesti automašīnu furgonos un tie virsū plūdušas izplūdes gāzes. [..] Lielveikalos vispār ieeju tikai salvetes nopirkt, [..] tur pārdoto gaļu vispār neaiztieku, jo neesmu drošs, ka tajā nav hormonu un antibiotiku.¹⁴⁸²

Kā arguments šim apgalvojumam ir publicēta Rītiņa personīgā pieredze: „Šodien pat man brokastīs bija mūsu pašu tomāti ar ķiplokiem. Dievīgi!”¹⁴⁸³ Citā rakstā žurnāliste savas sajūtas, ēdot laukos ražotu produktu, ir raksturojusi: „Ekstāze!”¹⁴⁸⁴ Tādējādi laukos audzētie pārtikas produkti ir reprezentēti ne tikai kā veselīgi, bet arī ļoti garšīgi. Zemnieku audzētie augļi, dārzeņi un cita saražotā produkcija lauku diskursā tiek pretstatīta pārtikai, ko var iegādāties lielveikalos, īpaši importa precēm. Žurnālisti izplata viedokli, ka cilvēks izvēlas ēst piemājas siltumnīcā augušu, nevis lielveikalā atrodamu tomātu,¹⁴⁸⁵ turklāt „no Latvijā izaugušās ražas gatavotie pārtikas produkti ļoti labvēlīgi ietekmē cilvēku veselību”.¹⁴⁸⁶

¹⁴⁷⁵ Puķe, I. (2009). Siers ar brīnumzālīti. *SestDiena*, 3. okt., 29.–30.

¹⁴⁷⁶ Rancāne, A. (2008, 27. sept.). Skaisti un bez ķīmijas. 6. lpp.

¹⁴⁷⁷ Turpat.

¹⁴⁷⁸ Rūtenberga-Bērziņa, I. (2008, 12. aug.). Īsta pārtika labākai dzīvei. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁴⁷⁹ Turpat.

¹⁴⁸⁰ Turpat.

¹⁴⁸¹ Šūlmeistere, L. (2008, 15. aug.). No sapņa līdz biznesam. *Latvijas Avīze*. 7., 10. lpp.

¹⁴⁸² Nagle, G. (2009). Neēdu, un viss. *SestDiena*, 31. okt., 29.–31.

¹⁴⁸³ Turpat.

¹⁴⁸⁴ Puķe, I. (2009). Siers ar brīnumzālīti. 29.–30. lpp.

¹⁴⁸⁵ Rūtenberga-Bērziņa, I. (2008, 12. aug.). Īsta pārtika labākai dzīvei. 9. lpp.

¹⁴⁸⁶ Graudiņš, U. (2008, 12. sept.). Latvijā astotā labvēlīgākā vide. *Latvijas Avīze*. 1., 26. lpp.

Latvijas laukos ražotā pārtika ir arī nacionālā pašlepnuma jautājums. Piemēram, vienā no „Latvijas Avīzes” reprezentētajām diskusijām publicēts jautājums: „Kādēļ man Rīgā, ieejot veikalā, tiek piedāvāti holandiešu kartupeļi? Mēs taču varam saražot paši.”¹⁴⁸⁷ Vārda „paši” lietojumā jautātājs sevi identificē ar plašāku sabiedrības grupu – latviešu kartupeļu ražotājiem (tātad, zemniekiem), lai gan, iespējams, pašam zemnieku saimniecība nemaz nepieder.

Iespējams, lauku bagātību diskursa transformācija, tajā arvien vairāk izceļot ekoloģiskus produktus, ir saistāma ir vispārēju sabiedrības dzīvesveida maiņu, kurā vērtības statusu iegūst viss dabiskais pretstatā patērniecības, globalizācijas un citu procesu rosinātajai masveida produkcijai un ātrajai ēdināšanai. Pašu audzētās produkcijas atzinīgs vērtējums bija vērojams jau 2004.–2007. gada „Latvijas Avīzē”, taču pēdējo gadu laikā šī tendence ir pieaugusi. Tādējādi arī laukiem – vietai, kur pieejamas šādas dabas bagātības –, lauku diskursā ir atdzimšanas potenciāls.

Pie dabas vērtībām jānorāda arī savvaļas dzīvnieki un savā ziņā – arī māju sajūta. Piemēram, publicēta intervija ar vīrieti, kurš no Īrijas atgriezies Ērgļos, jo „māju sajūtu svešumā nenopirkt”. Kā vienu no argamentiem viņš norāda: „Izej laukā – tur stirnas ganās, ezis pāriet pāri ceļam, no rīta var aizbraukt pamakšķerēt. Ekonomiski izdevīgāk būtu strādāt Īrijā, bet nevar visu pārrēķināt naudā.”¹⁴⁸⁸

Lauku diskursā dabas bagātības novērtē gan paši laucinieki, gan tūristi – vietējie un ārzemju. Par to liecina, piemēram, nīderlandietes Margaritas, kura Latvijā iegādājusies lauku īpašumu, apgalvojums, ka „Latvijas daba ir skaista. Tādas dabas bagātības. Absolūts miers. Kad zvanu draugiem uz Rīgu un prasu, kad varam satikties, viņi atbild: nav laika, varbūt pēc nedēļas. Man ir laiks. Katru dienu”.¹⁴⁸⁹ Turklāt „reiz šurp atbraukuši nīderlandiešu mākslinieki un sajūsmā noelsušies – nesačakarēta ainava, nu tik jāglezno!” Žurnāliste arī pārstāsta, ka „kāda Nīderlandes tūristu grupa Vecjaužos apraudājusies. No klusuma, no atslābuma, brīvības. Bērni pirmoreiz redzējuši, kā šūnās bites uzkrāj medu”.¹⁴⁹⁰

Lauku diskursā lauki ir vieta, kur būt tuvāk dabai. Šo aspektu laucinieki izmanto arī tūrisma biznesa attīstīšanai. Taču tādējādi lauku diskursā vienlaikus lauku pozitīvajai reprezentācijai, uzsverot mieru un atpūtas iespējas, tie rādīti arī kā vieta, kas piemērota atpūtai, nevis pastāvīgai dzīvošanai. Šos pētījuma rezultātus skaidrošu nākamajā apakšnodaļā.

¹⁴⁸⁷ Tomšone, I. (2008, 28. aug.). ES fondi: lieliem projektiem lielākas iespējas. 20.–21. lpp.

¹⁴⁸⁸ Egle, I. (2012, 11. sept.). Īrijā ir vieglāk, bet māju sajūtu svešumā nenopirkt. *Diena*. 6. lpp.

¹⁴⁸⁹ Alberte, I. (2008). Kas ir rabarberi? *SestDiena*, 7. jūn., 22.–25. lpp.

¹⁴⁹⁰ Turpat.

10.2.2.4. Lauku – atpūtas vietas – diskurss

Līdzīgi kā lauku diskursā no 2004. līdz 2008. gadam lauki ir reprezentēti kā atpūtas vieta dabas bagātību, miera, klusuma un saglabāto tradīciju dēļ. Lai gan pārsvarā atpūta laukos akcentēta saistībā ar pilsētnieku rekreāciju, dārza darbus kā relaksāciju norāda arī tie, kam ir pašiem savs dārzs: „Man dārzs ir priekam. No rīta kā ceļos, tā veļos dārzā. Pēc darba vakarā no noguruma kaut četrpāpus, un pārņem tāāāds gandarījums!”¹⁴⁹¹ Publicētais arī teiktā turpinājums, kas laukus rāda kā vietu, kur atgriezties pie dabas noteiktā dzīves ritma: „Aina labprāt dzīvotu laukos un uzturētu naturālo saimniecību. „Cilvēki mūsdienās skrien pakaļ laikam, nevar to panākt, streso, apkrāmējas ar darbiem, jo nevar izdzīvot. Nu kam tas!”¹⁴⁹²

Tieši pilsētnieki, kuri atsvešinājušies no dabas, ir reprezentēti kā tādi, kuriem nepieciešams lauku miers un atpūta. Piemēram, žurnāliste raksta: „Codes pagasta Vaidelošu māju saimniece Daira Jātniece (42) sien jāņusieru un domā, kā veldzēt Rīgas nomocītos ļaudis.”¹⁴⁹³ Rakstā iekļauts arī intervētās sievietes teiktais: „Mēs ceram, ka te uz vienu dienu atbrauks Rīgas nomocītie ļaudis, atpūtiesies, pamielosies ar mājās gatavotu ēdienu, kas no dobes līdz galdam nācis.”¹⁴⁹⁴ Šis lauku-pilsētas pretstatījumus saskan ar lauku romantizācijas diskursu iepriekšējo pētījuma periodos – Rīga „nomoka”, bet lauki „veldzē”. Tāpat arī akcentēts pašu dārzā audzēts un mājās gatavots ēdiens. Arī šajā gadījumā to var atkodēt kā izpratni par laukiem kā pirmsākumu, kur kā mājās var atgriezties, lai atgūtu spēkus.

Lauku diskursā laucinieki cenšas tūristiem nodrošināt (uzburt) autentiskuma sajūtu, piemēram, žurnāliste Dace Kokareviča raksturo kādu tūrisma piedāvājumu, kurā pilsētnieku izpratnē laukiem ir piedēvēta „sen nebaudītas eksotikas” nozīme:

Ja piedāvā pakalpojumu ar etnogrāfisku akcentu, piemēram, noskatīties uzvedumu, kā Latgalē svin kāzas, tad ciemiņi uz Malnavas viesu namu brauc ne vien no Rīgas, bet arī no citu Eiropas valstu lielpilsētām. Un gulēšana sienaugšā uz siena matračiem pilsētniekiem patīk kā sen nebaudīta eksotika.¹⁴⁹⁵

Ne tikai tūristi dodas uz laukiem atpūsties. Lauku diskursa apakštemats ir arī lauku (vasaras) mājas. To reprezentācija līdzinās lauku kā pirmsākuma vietas atainojumam, piemēram, publicēts Latvijas radio diktores Sandras Glāzupes izteikums: „Spēkus krāju savās lauku mājās aiz Rūjienas uz pašas Igaunijas robežas.”¹⁴⁹⁶ Vairākās intervijās ar sabiedrībā zināmiem

¹⁴⁹¹ Alberte, I. (2008, 10. sept.). Dārzs, kur izdot meitu pie vīra. *Diena*. 20.–21. lpp.

¹⁴⁹² Turpat.

¹⁴⁹³ Šaitere, T. (2008). Sienam! 28.–31. lpp.

¹⁴⁹⁴ Turpat.

¹⁴⁹⁵ Kokareviča, D. (2008, 16. aug.). Pi cīši lobim cylvākim jeb „Vasals Latgolā!”. *Latvijas Avīze*. 24.–25. lpp.

¹⁴⁹⁶ Šaitere, T. (2008). Runā Rīga! *SestDiena*, 16. aug., 4.

cilvēkiem ir veltīts kāds fragments viņu ārpuspilsētas īpašumiem, piemēram, žurnālā „SestDiena” 2011. gadā vien lauku mājas pieminētas intervijās ar rakstniecēm Laimu Kotu (Muktupāvelu) un Gundegu Repši, toreizējo LTV Ziņu dienesta vadītāju Dzintri Kolātu u.c. Intervijā uz jautājumu “Neesat rīdzinieks līdz kaulam?” Kolāts uzsver: “Nebūt ne! Esmu deklarējis savā dzimtajā pusē, nevis Rīgā. Cenšos katru nedēļas nogali tur aizbraukt, nākas bieži vien atteikt kāda pasākuma rīkotājiem, kas ielūguši mani piektdienas vakarā.”¹⁴⁹⁷ Šeit redzama prioritātes piešķiršana atpūtai lauku mājās, nevis pilsētas pasākumos, laukus apzīmējot ar vārdiem “dzimtā puse”.

Lauku diskursā viesu mājām piedēvēts lauku atdzimšanas potenciāls – ekonomiskā krīze ir likusi tām sasparoties un domāt par to, kā sevi labāk parādīt internetā, samazināt cenas vai kā citādi piesaistīt tūristus. Tostarp, kā veicinošs faktors minēta valsts pretimnākšana: „Tā kā valsts atmaigusi pret mājražotājiem, tostarp vīna darītājiem, Laucienā var nobaudīt 40 veidu vīnu.”¹⁴⁹⁸ Presē nereti ietverta informācija par dažādiem pasākumiem ārpus pilsētām, piemēram, aicinājumu pēcējānu nedēļas nogalē doties “pa dzimtenes ārēm”. Lai gan publikācijās ir pārstāvēts uzskats, ka „cilvēku atpūtā vislielākais ieguldījums ir jādod tieši laukiem”, reprezentēts arī viedoklis, ka trūkst finansējuma un iespēju nodrošināt šīs lauku iespējas pilnvērtīgu izpaušmi.¹⁴⁹⁹ Tostarp, paši lauku iedzīvotāji ir teikuši, ka tūrisms nav panaceja lauku attīstībai, jo „nav normālu ceļu”: „Kas vienreiz pa slikto ceļu atbraucis, otru reizi vairs nebrauks.”¹⁵⁰⁰ Šajā ziņā lauku (a)izmiršanas apakšdiskurss saskaras ar lauku atdzimšanas diskursu.

Kopumā lauku kā atpūtas vietas reprezentācija apliecina to atdzimšanas potenciālu, bet vienlaikus vēl spilgtāk iezīmē kā pastāvīgai dzīvošanai nepiemērotu vietu (kur cilvēki atbrauc tikai vasarā vai nedēļas nogalē). Šāda reprezentācija saskan ar lauku sociologu Barbaras Čingas un Džeralda V. Krīda rakstīto, ka pilsētnieku uztverē lauki ir vieta, kur ciemoties, nevis dzīvot pastāvīgi.¹⁵⁰¹ Tiesa, lauku atdzimšanas diskursā lauki kā atpūtas vieta reprezentēta ne tikai viesu, bet arī pašu lauku iedzīvotāju uzskatos, piemēram, publicēts kāda Latgales iedzīvotāja teiktais: „Vakarā, kaut arī noguris, atnāku te uz akmeņiem pasēžu, nogurumu kā ar roku noņem, tāda enerģija rodas, ka visu nakti nenāk miegs, lasu grāmatas un kaļu plānus, kā dārzu tālāk ierīkot.”¹⁵⁰² Tādējādi lauku atdzimšanas diskursā dabas bagātības ir tās, kas laukos ļauj izbaudīt mieru arī pašiem lauku iedzīvotājiem, lai gan ikdienā viņi reprezentēti, strādājam smagu darbu.

¹⁴⁹⁷ Odiņš, K. (2011). Vinnēsim Gagarina kausu! *SestDiena*, 22. okt., 24.–28.

¹⁴⁹⁸ Tomsonē, I. (2010, 10. jūn.). Tūristus vilina ar cenu un izklaidēm. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁴⁹⁹ Grīnbergs, A. (2008, 11. sept.). Lauku dzīve – arī kūlenis gaisā. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁵⁰⁰ Grīnbergs, A. (2008, 16. sept.). Uz novadiem – pa sliktiem ceļiem? *Latvijas Avīze* 13.–14. lpp.

¹⁵⁰¹ Creed, W. G., Ching, B. (1997). Recognizing rusticity. P. 1–38.

¹⁵⁰² Rancāne, A. (2008, 6. aug.). Liliju un akmeņu iedvesmotie. *Diena*. 18.–19. lpp.

10.2.2.5. Lauku pamatīguma diskurss

„Pamatīgi” – šāds lauku raksturojums izriet no publikācijām, kas veido lauku atdzimšanas diskursu. Tiem piedēvētais pamatīgums laukus atšķir no pilsētām, kur tā trūkst. Šāds apgalvojums ir izteikts gan tiešā veidā (rakstot „te viss ir pamatīgs”), gan pastarpināti – reprezentējot lauku dzīves stabilitāti un nesatricināmību palīdzību (piemērus sk. 10.8. tabulā).

10.8. tabula

Lauku pamatīguma reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Lauku pamatīguma reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)
“Kā jau laukos – viņiem ir arī savs piemājas dārzs, kurā izaug saknes, ogas un augļi pašu vajadzībām.” ¹⁵⁰³
Policista “ģimenē aug trīs bērni, jaunākajam ir gads un astoņi mēneši, sieva palikusi bez darba. Ar algu vien, protams, neiztiktu, nākas kopt savu lauku saimniecību”. ¹⁵⁰⁴
“Ja dzīvo laukos, ja rokas un kājas veselas, nabadzībai nevajadzētu būt.” “Ja, dzīvojot laikos, ģimene nevar sev izaudzēt kartupeļus, dārzeņus, sarūpēt sev pienu un gaļu – un nemaz necenšas to darīt – tad par kādu līdzdarbību var būt runa?”
“Tagad pensionāriem jāskatās, kā izdzīvot. Mums laukos jau ir vieglāk – ir dobes, kas dzīvi atvieglo. Tās prasa milzīgu darbu, bet jākustas ir.” ¹⁵⁰⁵
“Mums klēti ir viss, bads nebaida. Nav kā Eiropas Savienībā, kur nelabā laikā uzkrājumu pietiktu tikai trim dienām.” ¹⁵⁰⁶
“Pirms 15 gadiem pārcēlies uz laukiem, kur vismaz „zeme, dārzs, iztikot varot labāk”. Sieviete atklāj, ka gribētu, lai vismaz viens bērns “paliktu šeit, pie zemes, jo aizskriet projām un izstudēt augstskolās jau ir labi, taču svarīgi, lai būtu arī zemes darba darītāji, apgūtu laukos noderīgu arodu.” ¹⁵⁰⁷
“Akmeņkalnu krējums gandrīz ar nazi griežams, karote stāvus turas. To dažās minūtēs var sakult sviestā, bet no lielveikalā pirtā tads vispār neiznāk.” “Staņislavu Brokānu uz veikalu no pilsētas otras malas “komandējumā” atsūtījusi dzīvesbiedre, sakot, ka tikai te nopērkama īsta lauku manta.” ¹⁵⁰⁸
“Toties Zentai ir govys un katru vasaru galvassāpes, vai sagādās lopiņam sienu.” ¹⁵⁰⁹
Kartupeļu tīrumā “izaudzē visu, kas vajadzīgs”. ¹⁵¹⁰
“Domās redzu, ka mēs kādreiz dzīvosim Latvijā, noteikti laukos, noteikti savā mājā ar pēc iespējas lielāku zemīti apkārt. Šie lauki varētu būt Aizputes pievārtē, tas būtu jauki.” Abi ar vīru ilgojoties pēc zemes darbiem.” ¹⁵¹¹
“Pēc kara vēl gaidījām, ka Rietumvalstis nāks Baltijai palīgā. Kad tomēr sapratām, ka nenāks ne angļi, ne amerikāņi, mans tēvs teica: tad mums ir jāturas vagā, lai būtu ko likt uz galda un lai varētu izskolot bērnus! Un šī tēze manī ir vēl joprojām caur visiem kolhozu laikiem – ir jāstāsta, kā un ko darīja, lai turētos vagā un lai nācija būtu spēcīga un tautsaimnieciski pārtikusī.” ¹⁵¹²

Reprezentējot lauku pamatīgumu tiešā veidā, šajā piemērā ir valodas mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem bagātīgs lauku sētas apraksts:

Skaidrais Zemgales vējš, ieskrējies plašajos līdzenumos, Vaidelotēs apstulbst. Sapinas tūkstošgadīgā ozola kuplajā zarotnē, vectēva stādītajos meženos pie dīķa un balti ziedošajos jasmīnkūrmos [...]. Te viss ir pamatīgs – gan saimniecības ēkas, gan zaļumos ieauguši dzīvojamā māja, gan šopavasār pabeigtā pirtiņa.¹⁵¹³

¹⁵⁰³ Znotiņa, M. (2011, 29. janv.). Ko mēs ēdam. *Diena*. 18.–19. lpp.

¹⁵⁰⁴ Rancāne, A., Alberte, I. (2008). Kā viņi dzīvo? Divi stāsti. 16.–21. lpp.

¹⁵⁰⁵ Vīkmanis, G. (2011, 16. jūn.). Ne tikai sekoju, bet arī pārdzīvoju par politiku. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

¹⁵⁰⁶ Šaitere, T. (2008). Sienam! 28.–31. lpp.

¹⁵⁰⁷ Grīnvalde-Iruka, A. (2012, 26. janv.). Pensionāri ir zelta vērtē. Regulāri ienākumi garantēti. 12.–13. lpp.

¹⁵⁰⁸ Trops, J. (2009, 19. janv.). Zemnieks piedāvā īstu lauku mantu. *Diena*. 9. lpp.

¹⁵⁰⁹ Ruska, R. (2010, 7. jūl.). Salacgrīvas mobilā brigāde – ceļā. 14. lpp.

¹⁵¹⁰ Turpat.

¹⁵¹¹ Dzērve, L. (2012, 26. sept.). Īrijas latviešu atbilde Latvijas cerībām. *Diena*. 6.–7. lpp.

¹⁵¹² Strautiņš, E. (2012). Hānbergs dodas Ulmaņlaikos. 24.–29. lpp.

¹⁵¹³ Šaitere, T. (2008). Sienam! 28.–31. lpp.

Savukārt lauku pamatīguma pastarpināta reprezentācija balstās dažādos argumentos par piemājas saimniecībā sarūpēto pārtiku: „Kā jau laukos – viņiem ir arī savs piemājas dārzs, kurā izaug saknes, ogas un augļi pašu vajadzībām.”¹⁵¹⁴ Šeit redzams, ka sava sava dārza esamība laukos žurnālista tekstā tiek uzskatīta par pašsaprotamu. Laucinieku kā paēdušu cilvēku reprezentē arī publicētais sociālās darbinieces viedoklis: „Ja dzīvo laukos, ja rokas un kājas veselas, nabadzībai nevajadzētu būt”.¹⁵¹⁵ Uz lauku dzīves pašpietiekamību norāda arī apgalvojums, ka kāda sieviete kartupeļu tīrumā „izaudzē visu, kas vajadzīgs”.¹⁵¹⁶ Tas gan ir pretrunā lauku (a)izmiršanas diskursam, kurā reprezentēta dažādu pakalpojumu nepieejamība lauku iedzīvotājiem. Taču uztura nodrošināšanas ziņā lauki ir reprezentēti pārticīgāki par pilsētām – vieta, kuru neskar(s) bads. To arī apliecina lauku kā „devēju” atainojums līdzīgi kā Trešās atmodas periodā. Piemēram, publikācijas ir minēts, ka atgriežoties pilsētā, līdzī ir soma ar “lauku labumiem” vai arī kāda pilsētnieku ģimene atzīst, ka tiek „lutināti ar vecvecāku lauku labumiem”¹⁵¹⁷ u.tml.

Lai gan lauku (a)izmiršanas diskursā lielas daļas laucinieku dzīves apstākļi raksturoti kā finansiāli smagi, tomēr lauku atdzimšanas diskursā lauki ir pat pārticīgāki nekā pilsētas. Piemēram, publicēts lauku iedzīvotājs apgalvojums: „Mums klētī ir viss, bads nebaida. Nav kā Eiropas Savienībā, kur nelabā laikā uzkrājumu pietiktu tikai trim dienām.”¹⁵¹⁸ Arī par citu lauku iedzīvotāju ģimeni rakstīts, ka arī ziemā viņi „nejūtoties atšķirti no pasaules vai bezcerīgi ieputināti. Ja vajag, nedēļu varot nodzīvot, nekustot no mājas.”¹⁵¹⁹ Laucinieku dzīves pašpietiekamību (vai arī tās pieticīgās prasības) apliecina viņu apgalvojumi, ka visu nepieciešamo sagādā savā pagastā vai tuvējā mazpilsētā, piemēram, „Miša piebilst, ka pats Rīgā desmit gadu neesot bijis. Visu, ko vajag, varot dabūt Bauskā, bet hidraulisko tērpju viņa hobijs – makšķerēšanai ar harpūnu – no Rīgas atvedis radinieks”.¹⁵²⁰

Uz piemājas saimniecību kā papildus ienākumu avotu norāda arī publikācija par kādu policista ģimeni, kurā aug mazi bērni, sieva zaudējusi darbu, tāpēc „ar algu vien, protams, neiztiktu, nākas kopt savu lauku saimniecību”.¹⁵²¹ Jāpiebilst, ka šajos piemēros, kuros uzsvērta lauku dzīves pārticība pašu izaudzēto pārtikas produktu ziņā, galvenā koncentrēšanās ir uz pašu faktu – iegūto ražu. Darbs vai naudas izdevumi, kas jāiegulda dārza kopšanā un uzturēšanā,

¹⁵¹⁴ Znotiņa, M. (2011, 29. janv.). Ko mēs ēdam. *Diena*. 18.–19. lpp.

¹⁵¹⁵ Ruska, R. (2010, 30. jūn.). Pabalsts kabatā, pats uz ezermalu makšķerēt. 1., 5. lpp.

¹⁵¹⁶ Ruska, R. (2010, 7. jūl.). Salacgrīvas mobilā brigāde – ceļā. 14. lpp.

¹⁵¹⁷ Znotiņa, M. (2011, 8. janv.). Ko mēs ēdam. 20.–21. lpp.

¹⁵¹⁸ Šaitere, T. (2008). Sienam! 28.–31. lpp.

¹⁵¹⁹ Puķe, I. (2011, 24. janv.). Meža muzeja saimniece. *Diena*. 10.–11. lpp.

¹⁵²⁰ Firere, N. I. (2009). Milzis. *SestDiena*, 19. sept., 12.–15.

¹⁵²¹ Rancāne, A., Alberte, I. (2008). Kā viņi dzīvo? Divi stāsti. 16.–21. lpp.

paliek otrajā plānā. Piemēram, publicēts pensionāra apgalvojums: „Tagad pensionāriem jāskatās, kā izdzīvot. Mums laukos jau ir vieglāk – ir dobes, kas dzīvi atvieglo. Tās prasa milzīgu darbu, bet jākustas ir.”¹⁵²² Grūtības nereti reprezentētas tikai kā sekundāras, lai gan ir arī norādes uz „pārticības” iegūšanas nebūt tik vienkāršajiem apstākļiem, piemēram, „Zentai ir govys un katru vasaru galvassāpes, vai sagādās lopiņam sienu.”¹⁵²³

Viens no reprezentētā lauku pamatīguma iemesliem ir arī zeme un sava lauku māja, kas kopumā veido ideālās dzīvesvietas nozīmi. Piemēram, publicēta kādas Īrijā dzīvojošas latviešu ģimenes nākotnes vīzija: „Domās redzu, ka mēs kādreiz dzīvosim Latvijā, noteikti laukos, noteikti savā mājā ar pēc iespējas lielāku zemīti apkārt. [...] Tas būtu jauki.”¹⁵²⁴ Līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma periodos zeme ir reprezentēta kā iztikšanas garants – intervētais vīrietis, kas pirms 15 gadiem pārcēlies uz laukiem, norāda, ka vismaz ir „zeme, dārzs, iztikēt varot labāk”.¹⁵²⁵ Domu par zemes pamatīgumu apstiprina arī kādas mātes teiktais, ka gribētu, lai vismaz viens bērns „paliktu šeit, pie zemes, jo aizskriet projām un izstudēt augstskolās jau ir labi, taču svarīgi, lai būtu arī zemes darbu darītāji, apgūtu laukos noderīgu arodu”.¹⁵²⁶

Tādējādi, lai arī pilsētas reprezentētas kā darba vieta, kur var nopelnīt un kur „paveras apvāršņi”, lauku pamatīguma reprezentācija liecina par lauku diskursā sociālās atmiņas ietekmē saglabātu uzskatu par laukiem kā vietu, kur arī bada laikā cilvēks būs paēdis. Uz sociālās atmiņas ietekmi norāda arī žurnālā publicētās intervijas fragments ar Ēriku Hānbergu, kurā viņš atceras bērnībā tēva doto padomu par situāciju pēc Otrā pasaules kara, kad gaidījuši, ka Rietumvalstis Baltijai palīdzēs. Kad bija skaidrs, ka tā nenotiks tēvs viņam teicis: „Tad mums ir jāturas vagā, lai būtu ko likt uz galda un lai varētu izskolot bērnus! Un šī tēze manī ir vēl joprojām caur visiem kolhozu laikiem – ir jāstāsta, kā un ko darīja, lai turētos vagā un lai nācija būtu spēcīga un tautsaimnieciski pārtikusi.”¹⁵²⁷

Pētnieki Činga un Krīds skaidro, ka cilvēki rurālās/urbānās atšķirības izpauž ikdienišķās aktivitātēs, piemēram, izvēloties mūziku, ēdienu, kopjot mazdārziņu, par ja tam nav ekonomiska pamatojuma u.c. Pētnieku uzskatos šādas izvēles veido cilvēku identitāti.¹⁵²⁸ Preses veidotajā lauku atdzimšanas diskursā priekšroka ir nevis lielveikalu plauktos atrodamiem, bet lauku piemājas dārzā izaudzētiem produktiem. Tādējādi ēdiena izvēlē identifikācija ir ar lauku

¹⁵²² Vikmanis, Ģ. (2011, 16. jūn.). Ne tikai sekoju, bet arī pārdzīvoju par politiku. 20. lpp.

¹⁵²³ Ruska, R. (2010, 7. jūl.). Salacgrīvas mobilā brigāde – ceļā. 14. lpp.

¹⁵²⁴ Dzērve, L. (2012, 26. sept.). Īrijas latviešu atbilde Latvijas cerībām. 6.–7. lpp.

¹⁵²⁵ Grīnvalde-Iruka, A. (2012, 26. janv.). Pensionāri ir zelta vērtē. Regulāri ienākumi garantēti. 12.–13. lpp.

¹⁵²⁶ Turpat.

¹⁵²⁷ Strautiņš, E. (2012). Hānbergs dodas Ulmaņlaikos. 24.–29. lpp.

¹⁵²⁸ Creed, W. G., Ching, B. (1997). Recognizing rusticity. P. 3.

produktiem un lauciniekiem. Tas liecina par reprezentēto lauku identitātes pārākumu pār urbāno identitāti un pilsētnieku vēlmi daļēji pie tās atgriezties.

Atdzimšanas diskursā lauki reprezentēti kā saknes, kas nodrošina primārās vajadzības, turklāt arī sniedz „īstuma”, dabiskuma sajūtu – ar pašu audzētiem produktiem, atpūtu mierā un klusumā u.tml. To var uzskatīt arī par nacionālās identitātes un lauku saiknes reprezentācijas aspektu. To vairāk analizēšu turpmākajās nodaļās, tostarp, zemnieka nozīmes reprezentāciju.

10.2.2.6. Zemnieka – tautas pamata – diskurs

Lauku lejupslīdes diskursā zemnieki reprezentēti laikapstākļu, dabas, zagļu, tirgotāju un ražotāju upura lomā, tāpat arī atainoti kā teju iznīkstošas nodarbes pārstāvji, cerīgāku nākotnes perspektīvu iezīmējot vien lielsaimniekiem. Turpretī lauku atdzimšanas diskursā zemnieks ir portretēts pozitīvi, tostarp, saiknē ar nacionālo identitāti (piemērus sk. 13. pielikumā).

Zīmīgi, ka lauku diskursā vērojama Trešās atmodas perioda presei līdzīga zemnieka reprezentācija, kurā zemnieks ir Latvijas (vai vismaz Rīgas) glābējs un palīgs. Iespējams, to ir noteikuši attiecīgo gadu laika apstākļi. Preses publikācijām ir, piemēram, šādi nosaukumi: „Rīgā slavē lauksaimniekus”, „Rīga cer uz zemniekiem”, „Zemnieki saīsina ceļu uz elektrību”.

Publikācijās atainota zemnieku palīdzība sniega izvešanā Rīgā, elektroenerģijas līniju un ceļu no kritušajiem kokiem attīrīšanā, lai apkārtnes iedzīvotājiem varētu atjaunot elektroenerģijas padevi. Ir arī piemēri par zemnieku individuāliem labdarības gadījumiem (sk. 10.9. tabulu).

10.9. tabula

Zemnieka – palīga – reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Zemnieka – palīga – reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)
Zinātnieks veido produktu sirds veselībai no biešu sulas. Zemnieks sagādā bietes bez maksas. ¹⁵²⁹
“Sniegs vēl nebija nokusis, kad Durbes novada zemnieks Māris Petrēvics iecerēja labu darbu, nolemdams atvēlēt lauku savas puses trūcīgo ļaužu kartupeļu vagām – protams, kopā ar tūruma apstrādāšanas tehniku, mēslojumu un sēklu. No pašiem mazuļiem vajadzēja tikai atsaucību pie stādīšanas un vēlāk nedaudz pielikt roku, stādījumus kopjot.” ¹⁵³⁰
“Rīga cer uz zemniekiem.” Lauksaimniekus aicina palīgā izvest sniegu no galvaspilsētas. ¹⁵³¹
“Rīgā slavē lauksaimniekus.” „Lauksaimnieki no Rīgas izveduši 12 000 m ³ sniega un turpina strādāt.” ¹⁵³²
“Pirmo reizi Rīgā ar tehniku ierados, lai aizstāvētu valsti. Otro reizi ar traktoru biju atbraucis, lai aizstāvētu lopkopju intereses. Tagad esmu trešo reizi, lai pelnītu naudu savai saimniecībai.” ¹⁵³³
“Lauksaimnieki pošas uz Rīgu.” Sāks sniega izvešanu no Rīgas. Zemnieks saka: “Mēs nekad neko līdzīgu neesam darījuši, tikai zinām, kā izslaukt pienu no govīm un novākt ražu.” “Lauksaimnieki vērsa uzmanību, ka viņi saņem mazāk nekā tās sniega tīrīšanas firmas, kas slēdz līgumus ar Rīgas domi.” ¹⁵³⁴
“Zemnieki saīsina ceļu uz elektrību.” Zemnieki ar motorzāģiem attīrīja līnijas, iztīrīja ceļus no kritušiem kokiem. ¹⁵³⁵

¹⁵²⁹ Graudiņš, U. (2011, 20. janv.). 25 reizes iedarbīgāks par biešu sulu. *Latvijas Avīze*. 1., 12. lpp.

¹⁵³⁰ Zīle, M. (2010, 8. jūn.). Glābējcilpa. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁵³¹ Rūtenberga-Bērziņa, I. (2011, 6. janv.). Rīga cer uz zemniekiem. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁵³² Graudiņš, U. (2011, 12. janv.). Rīgā slavē lauksaimniekus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁵³³ Graudiņš, U. (2011, 13. janv.). Ar tehniku Rīgā jau trešo reizi. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁵³⁴ Graudiņš, U. (2011, 8. janv.). Lauksaimnieki pošas uz Rīgu. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp.

Virsraksti par Rīgas cerībām uz lauksaimnieku palīdzību sasaucas ar Trešās atmodas perioda presē reprezentētajiem zemniekiem – barikāžu aizstāvjiem. Šāds aspekts ir arī vienā no mūsdienu publikācijām, kurā intervētais zemnieks stāsta: „Pirmo reizi Rīgā ar tehniku ierados, lai aizstāvētu valsti. Otro reizi ar traktoru biju atbraucis, lai aizstāvētu lopkopju intereses. Tagad esmu trešo reizi, lai pelnītu naudu savai saimniecībai.”¹⁵³⁶ Tiesa, reprezentēta arī zemnieku kā otršķirīgu uztvere no pilsētas vadības puses – par to liecina apgalvojums, ka lauksaimnieki „saņem mazāk nekā tās sniega tīrīšanas firmas, kas slēdz līgumus ar Rīgas domi”.¹⁵³⁷

Zemnieku reprezentācija, kas akcentē tos kā sabiedrības daļu, uz kuru var paļauties satricinājumos un neparedzētās situācijās, sasaucas ar pirmās Latvijas Republikas laikā publicētajiem darbiem par zemniecības raksturojumu, piemēram, filozofa Jureviča domām, ka zemnieki „vislabāki pārcieš visādas krīzes un revolūcijas” un to ietekmē maz mainījuši savus ieradumus.¹⁵³⁸ Lauku diskursā līdzīgu domu izsaka arī biedrības „Zemnieku saeima” direktore Rīta Seile. Viņa apgalvo, ka „kopumā lauku saimnieki ir ļoti izturīgi un prasmīgi uzņēmēji. Viņi vienmēr ir mācējuši grūtos laikus pārdzīvot, piemēram, ar zemes gabala vai meža pārdošanu”.¹⁵³⁹

Zemnieks kā stabils balsts ir arī pašu zemnieku pašreprezentācijā, piemēram, kāds lauksaimnieks norāda, ka pat krīzes laikā „zemnieks tādu panisku domāšu vienkārši nevar atļauties, ir jāstrādā”.¹⁵⁴⁰ Par sīkstumu un neatlaidību liecina cita lauksaimnieka teiktais, ka viņam šķiet – „mūs nīdē, nīdē, bet mēs nepadodamies un nepadodamies.”¹⁵⁴¹ Žurnāliste izvirza retoriskus jautājumus: „Zvejnieku laivas Engures piekrastē tiek sazāģētas. Vai padosies arī Latgales zemnieki? Vai varbūt ir jau daļēji padevušies, neaudzējot ne linus, ne cukurbietes?”¹⁵⁴² Šajos jautājumus vērojama agrāk tradicionālo lauksaimniecības kultūru nosaukšana kā sava veida nostalgija pēc laika, kad Latvijas laukos ligojās linu druvas vai pletās cukurbiešu tīrumi.

Preses veidotajā lauku diskursā zemnieku loma akcentēta arī saistībā ar Latvijas apdzīvotības tēmu. Īpaši tās reprezentācijā izgaismota ir nelielo zemnieku saimniecību nozīme, piemēram, ir publicēti apgalvojumi, ka „mazie saimnieki ir galvenie lauku apdzīvotības uzturētāji”.¹⁵⁴³ Kāda

¹⁵³⁵ [B. a.]. (2011, 12. janv.). Zemnieki saīsina ceļu uz elektrību. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁵³⁶ Graudiņš, U. (2011, 13. janv.). Ar tehniku Rīgā jau trešo reizi. 7. lpp.

¹⁵³⁷ Graudiņš, U. (2011, 8. janv.). Lauksaimnieki pošas uz Rīgu. 1., 4. lpp.

¹⁵³⁸ Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. 152.–153. lpp.

¹⁵³⁹ Graudiņš, U. (2008, 31. okt.). Lauksaimnieki parādu priekšā. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁵⁴⁰ Rancāne, A., Dzērvel L., Trops, J. (2008, 7. jūn.). Lauki un dārzi brēc pēc lietusgāzēm. *Diena*. 10. lpp.

¹⁵⁴¹ Rancāne, A. (2009, 27. jūl.). Pirms Annas dienas. *Diena*. 6. lpp.

¹⁵⁴² Turpat.

¹⁵⁴³ Tomsone, I. (2011, 25. jūn.). ES nauda dalāma taisnīgi. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

zemniece arī argumentē: „Mūsu pusē ir daudz saimnieku ar nelielu govju pulciņu, vidēji piecas sešas. Šādām saimniecībām Latvijā ir jāpaliek kaut vai tāpēc vien, lai nezustu Latvijas lauki.”¹⁵⁴⁴

Līdzīgi kā lauku diskursā (2004–2007) presē ir reprezentēta pretruna par zemniecību kā nodarbošanos, kura, no vienas puses, ir vērtā tikai tad, ja atmaksājas, un, no otras puses, ir dzīvesveids, neraugoties uz finansiālo izdevīgumu. Arī no 2008. līdz 2012. gadam intervēto cilvēku teiktajā zemniecība ir nosaukta kā dzīves aicinājums¹⁵⁴⁵ un dzīvesveids.¹⁵⁴⁶ Šķērslis nav arī smagais darbs, kas reprezentēts līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma periodos, piemēram, žurnāliste raksta, ka „traktorista darbadiena ilgst 12 stundu katru dienu, bez brīvdienām”.¹⁵⁴⁷

Lai gan lauku lejupslīdes diskursā iekļauti apgalvojumi, ka zemnieki šādu darbu saviem bērniem nenovēl, lauku atdzimšanas diskursu savukārt balsta tieši pretēji apgalvojumi par zemnieka darba turpinājumu nākotnē:

Atšķirībā no daudziem jauniešiem, kuri nespējot saredzēt saimniekošanas perspektīvu, vecākiem atzīst, ka neturpinās rauties laukos, Reinhardu dēli Toms un Nauris pateikuši, ka vecāki nedrīkst apstāties, jo viņu darbam būs turpinātāji. Nauris svilpodams lec traktorā, lai strādātu lauku darbus, un saka, ka nav nekā labāka par tikko uzartas zemes smaržu.¹⁵⁴⁸

Tādējādi lauku atdzimšanas diskursā reprezentēta zemnieku emocionālā piesaiste savam darbam, kas sasaucas ar lauku romantizācijas diskursu iepriekšējos pētījuma periodos. Piemēram, zemnieks Ilmārs Baunis atzīst, ka paradīzes ābelīšu audzēšanā viņa mērķis nav finansiālie apsvērumi, bet „romantiskais virziens”.¹⁵⁴⁹ Arī šajā piemērā redzams, ka tieši iracionālais (emocionālais) aspekts ir primārais arguments darbam zemniecībā. Uz zemnieku īpašo saikni ar savu nodarbošanos norāda arī šis piemērs, kas apliecina viņu intuitīvo zināšanu pārākumu pār zinātnes pētījumiem:

Latviešu zemniekiem jau pirms daudziem gadsimtiem bija skaidrs, ka „sadarbība” ar govīm ir produktīvāka, ka raibaļas uztver kā ģimenes locekļus un katrai iedod vārdu. Nu šī atziņa nonākusi līdz britiem un novērtēta arī zinātnes aprindās. [...] Govis, kurām piešķirts vārds, dod vairāk piena.¹⁵⁵⁰

Lauksaimnieki savā pašreprezentācijā ir uzsvēruši neatlaidību, izturību, „lielu dūšu” jeb drosmi un pārliecību, ka viņi dara to, „kas nes svētību”.¹⁵⁵¹ Nemaz netiek pieļauts, ka zemnieks

¹⁵⁴⁴ Vilcāne, V. (2010, 4. jūn.). Ko iegūstat no ES kopējās lauksaimniecības politikas un kas tajā jāmaina? 2. lpp.

¹⁵⁴⁵ Zvingule, A. (2008, 28. aug.). Medicīnu nomaina pret stādu audzēšanu. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁵⁴⁶ Rancāne, A. (2009, 24. aug.). Darina lietas visam zirga mūžam. *Diena*. 6. lpp.

¹⁵⁴⁷ Fīrere, N. I. (2009). Milzis. 12.–15. lpp.

¹⁵⁴⁸ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 3. aug.). Pircēji piesakās palīdzēt vākt ražu. *Diena*. 6. lpp.

¹⁵⁴⁹ Galkina, I. (2008, 14. aug.). Paradīzes ābeles – romantikiem un gardēžiem. 13. lpp.

¹⁵⁵⁰ Vēvers, J. (2009). Bē...*SestDiena*, 10. okt., 25.–26.

¹⁵⁵¹ Grīnbergs, A. (2008, 30. okt.). Pirmais bauslis: tev nebūs pienu bojāt. 13. lpp.; Grīnbergs, A. (2005, 17. sept.). Telefoniste kļūst par cūkkopi. 12. lpp.

varētu būt slinks. Piemēram, zemniece norāda: „Neba slinkuma dēļ saimnieki precī neražo.”¹⁵⁵² Zemnieku rakstura reprezentācijā ir arī ietverts kārtīgums. „Ideāla kārtība! Tā varētu raksturot Edgara Vācera saimniecību, sākot no dzīvojamās mājas un sētas līdz ražošanas bāzei un kopumā 600 ha plašajiem labības un rapša laukiem,” žurnāliste Ausma Viļķina apraksta lauku sētu.¹⁵⁵³ Vārds „kārtīgs” tiek lietots arī ar nozīmēm „pamatīgs” un „īsts”. Piemēram, ainavu arhitekta stāsta, ka kādu uzņēmumu vada kārtīgas latviešu sievas, kas skaisti kopj puķu dobes”.¹⁵⁵⁴

13. pielikuma sadaļā „Modernizācija” apkopotie publikāciju fragmenti liecina, ka presē plaši reprezentēta gan modernas lauksaimniecības tehnikas iegāde/lietošana, gan pašas lauksaimniecības prakses izvērsums, papildinot tradicionālās lauksaimniecības nozares ar tādiem jauniem virzieniem kā gliemežu, slieku, šitake sēņu audzēšana u.c. Ir arī itin tieša norāde uz lauksaimniecības attīstību:

Mūsdienās būt par zemnieku nepavisam nenožīmē katru dienu strādāt mēslos līdz ausīm ar lāpstu rokās, kā daudzi pilsētnieki maldīgi domā. Daudzi zemnieki saņem Eiropas naudu, īsteno visdažādākās biznesa idejas. Mums ar katru gadu ir aizvien vairāk modernu zemnieku saimniecību, kas atradušas dažādus peļņas avotus, sākot no lauku tūrisma un labības audzēšanas un beidzot ar strausu olu ražošanu.¹⁵⁵⁵

Vienlaikus pozitīvi reprezentēti gan tie, kas strādā pēc tradicionālām metodēm (piemēram, „viss tiek darīts pašu rokām”),¹⁵⁵⁶ gan saimniecības, kas spēj modernizēties. Kāda zemnieku saimniecība, kurā top zirglietas, ir speciāli nosaukta kā „amatnieku darbnīca, nevis ražotne”.¹⁵⁵⁷ Iespējams, to var uzlūkot saiknē ar laukos saglabāto tradīciju reprezentāciju un lauku romantizāciju kopumā. Atdzimšanas diskursa ietvaros līdztekus modernizācijai kā vērtībai reprezentēta tradīciju saglabāšana, dabiski gatavots ēdiens un lietas utt. Taču, iespējams, tas ir arī jāskata kā preses reprezentētais apjukums par lauku vērtībām. Piemēram, sociālantropoloģe Cimdiņa savā pētījumā ir saskārusies ar laucinieku uzskatu, ka Eiropas Savienība neņem vērā katras valsts īpatnības un, viņu vārdiem,

visus iebāž standartā, un projekti rosina saimniekot tā, kā Latvijas apstākļos nekad nav saimniekots.. maksā vairāk tam, kurš audzē Kalifornijas sliemas, nevis tam, kurš tur piena lopus. Un tad vēl tādas netradicionālas kultūras kā austersēnes. Cik tonnas mēs tās austersēnes apēdīsim? Bet tās esot jaunas iespējas Latvijas laukos. Tās ir svešas lietas, par viņām tiek iztērēti līdzekļi, bet viņas neiedzīvojas, jo mums ir savas tradīcijas, sava mentalitāte, savas klimata īpatnības.¹⁵⁵⁸

¹⁵⁵² Tomsone, I. (2008, 5. sept.). Zaļo zemnieku būs mazāk, bet kvalitatīvāki. 8. lpp.

¹⁵⁵³ Viļķina, A. (2008, 7. aug.). Vai graudkopjiem atkal izdzīvošanas gads? 13. lpp.

¹⁵⁵⁴ Graudiņš, U. (2008, 24. sept.). Siera ražotņu apkārtnes ainava – aizvien sakārtotāka. *Latvijas Avīze*. 16.–17. lpp.

¹⁵⁵⁵ Lietiņa, A. (2008, 16. aug.). Iepazīstas ar modernām saimniecībām. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.

¹⁵⁵⁶ Jermaks, A. (2011, 22. jūn.). Dabas viducī kā Dieva ausī. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁵⁵⁷ Rancāne, A. (2009, 24. aug.). Darina lietas visam zirga mūžam. 6. lpp.

¹⁵⁵⁸ Cimdiņa, A. (2011/2012). Lauku dzīves racionalitāte un kultūrsociālā iesakņotība. 40. lpp.

No tā izriet, ka ne visi lauku iedzīvotāji atzīst dažādus jaunus zemniekošanas virzienus, kas savukārt gūst visai plašu publicitāti presē. Iespējams, tieši sava neparastuma (kā vienas no žurnālistikas vērtībām) dēļ. Piemēram, „Latvijas Avīzē” publicēts apraksts par kādu lauku iedzīvotāju, kurš tradicionālo saimniekošanu aizstājis ar neparastu biznesu – no tālām zemēm ieved, sagatavo un pārdod Zimbabves krokodilu fileju, Francijas zosu pastēti un citas delikateses.¹⁵⁵⁹ Taču kopumā preses saturā ir publikācijas, kas gan izceļ tradīciju aspektu saimniekošanā, gan reprezentē modernas saimniecības, kas savukārt atbilst lauksaimniecības politikas vīzijai par lauku attīstību un saimniekošanas efektivitāti.

Pretēji lauku lejupslīdes diskursam, kuru veido reprezentētās lauksaimnieku problēmas (arī zemnieku saimniecību skaita sarukums), lauku atdzimšanas diskursa centrā ir apgalvojumi, ka „lauksaimniecība – Latvijas eksportspējīgākā nozare”¹⁵⁶⁰ un „Latvijas lauki mūsu tautas dzīvībai spēka avots, identitātes saglabātāja. Zeme ir Latvijas galvenā vērtība”.¹⁵⁶¹ Tie, visticamāk, sakņojas pirmās Latvijas Republikas laika izpratnē un Trešās atmodas perioda presē reaktualizētajā izpratnē par tautsaimniecības prioritārajām nozarēm un identitātes vērtībām.

Lai gan lauku atdzimšanas diskursā lauku nākotne ir optimistiska, tomēr netiešā veidā ir arī reprezentēta mazvērtība. Līdzīgi kā 1996. gadā arī šā pētījuma perioda presei ir raksturīga tendence, ka ārzemnieki ir zemnieku/lauku iedzīvotāju darba rezultāta novērtētāji, piemēram, kāds lauksaimnieks stāsta, ka ārzemnieki, lai iegādātos bērzu sulas, ir ar mieru šķirties no ievērojamas naudas summas.¹⁵⁶² Kāda aitu audzēšanas saimniecība savas nodarbes kvalitāti izceļ, pamatojot, ka „ārvalstu pircēji par „Latvijas tumšgalvi” ir gatavi maksāt lielu naudu, un vai tad nav jauki, ka mēs, aitkopji, arī spēsim dot savu artavu valsts ekonomikas labā”.¹⁵⁶³ Publicētais zemnieku arguments, ka arī zemniecība var palīdzēt valsts ekonomikas augšupejai, ir norāde uz zemnieku mazvērtības sajūtas reprezentāciju. Līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma periodos lauku diskursā zemnieki mēģina pierādīt un vēlreiz apstiprināt sava darba lietderību.

Kopumā lauku atdzimšanas diskursa saturam ir līdzības ar Trešās atmodas perioda preses veidoto romantizācijas diskursu, piemēram, to apliecina zemnieku lomas uzsvērums. Laika gaitā preses publikācijās saglabājusies reprezentētās zemnieku iezīmes – stabilitāte un nesatricināmība. Lai gan lauku lejupslīdes diskursā ekonomiskās krīzes ietekme uz saimniecībām bija nosaukta kā „dramatiska”, lauku atdzimšanas diskursā zemnieki ir apņēmības pilni turpināt saimniekošanu, to

¹⁵⁵⁹ Viļķina, A. (2008, 16. okt.). Liellopu vietā – krokodilu fileja. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹⁵⁶⁰ Tomsone, I. (2009, 11. maijs). Degviela zemniekiem – par pilnu cenu? *Latvijas Avīze*. 1., 6. lpp.

¹⁵⁶¹ Mozgirs, H. (2011, 9. jūn.). Demogrāfija un nodarbinātība laukos. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.

¹⁵⁶² Alberte, I. (2009). Bērzi vairs nav dārzeni. *SestDiena*, 18. apr., 31.–33.

¹⁵⁶³ Galkina, I. (2010, 29. jūn.). Tautās aiziet elitārie teķi. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

modernizēt un ir pārliecināti, ka viņu darbu nākotnē turpinās bērni. Daļējas līdzības starp Trešās atmodas perioda un 2008.–2012. gada preses veidoto lauku diskursu ir arī nacionālās identitātes reprezentācijā.

10.2.2.7. Lauku – nacionālās identitātes vērtības – diskurss

Aplūkojot visu pētījuma periodu kopumā (1989–2012) analizētajos preses izdevumos visintensīvākā lauku un latviešu identitātes saiknes reprezentācija bija Trešās atmodas gados. Taču arī laikā no 2008. līdz 2012. gadam presē ir publicēti gan vispārēji spriedumi par latviešu un lauku saistību, gan reprezentēta individuālo cilvēku pieredze, kurā viņi atzīst emocionālo saikni ar lauku vidi (reprezentācijas piemērus sk. 10.10. tabulā).

10.10. tabula

Lauku un latviešu identitātes saiknes reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Lauku un latviešu identitātes saiknes reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)
“Ja mēs paši neko neizveidosim iekšējo resursu – zemes un meža – izmantošanā, lauki paliks tukši jo tukši. [...] Nav vienas atbildes un viena paņēmiena, kā saglabāt nacionālo identitāti.” ¹⁵⁶⁴
Viņa pati saka, ka dzimusi Rīgā, bet ilgu laiku dzīvoju pie vecvecākiem Lielvārdes “Lāčplēša” kopsaimniecībā. “Laikam arī manī iedzimts latviešu lauku cilvēka sīkstums. No agrām dienām esmu gājusi garajās kolhoza biešu vagās, palīdzējusi mājas un dārza darbos. Tā esmu audzināta – ja ko sāc, tad noved līdz galam.” ¹⁵⁶⁵
“Latvijas lauki mūsu tautas dzīvī bija spēka avots, identitātes saglabātāji. Zeme ir Latvijas galvenā vērtība.” ¹⁵⁶⁶
“Vai latvieši ir zemnieku tauta?” Hānbergs: “Jā! Visi no laukiem esam nākuši, un no laikiem nāk arī mūsu ētika. Pilsētā mēs tā nekomunicējam. Laukos katrs par katru visu zina, un sabiedrība izfiltrē viedokļus. Ja gribu cilvēku acīs būt labāks, man arī labāk jāuzvedas, jāsakopj savs lauks, sēta, dobe.”
Žurnālists: “Mēs jau negribam sevi pozicionēt kā zemnieku tauta. Mums ir senas kultūras tradīcijas, izcili mūziķi, mākslinieki.” Hānbergs: “Ideālā zemnieku sēta “Rožkalni” – tur jau ir šī kultūra. Zemnieka inteliģentums neizpaužas tikai kulturālās izpausmēs tradicionālā izpratnē, kordziedāšanā un teātra spēlēšanā, zemnieka inteliģentums ir – kā velēna piegulst pie velēnas, kā ir pakaisīts lopiņam, lai viņš būtu siltumā un sausumā.” ¹⁵⁶⁷
“Acīmredzot no lauku senčiem ģenētiski mantotā atmiņa liek daudziem izkapti un sirpi tikai muzejā redzējušiem pilsētniekiem pēc Līgo nakts priekiem atmosties ar skumju meldiņu lūpās: ak, Jāņi, jau garām!...”
“Domāju, lai gan pārsvarā neesam vairs zemnieki un retais pēc Līgo svētkiem apstaigā savus rudzu laukus, vasaras saulgrieži pēc būtības ir tā pati atelpa pirms nopietna cēliena.” ¹⁵⁶⁸
“Jācer, ka ievēdis Straumēnu pagalmā aktierus un skatītājus, Meikšāns “būs izdarījis svētīgu darbu”. [...] Gluži kā pēdējo desmit gadu grāmatu grāmatā J. Lejiņa “Zīmogs sarkanā vaskā”, atgādinot latviešiem, ka viņu asinīs nav tikai organiski mantota iekšēja pretestība svešiem dieviem, bet arī zemes garša, kas liek pavasarī meklēt vagu, dobi vai lauku un strādāt. Ka Dievs ir daba un ka Dievs ir arī darbs.” ¹⁵⁶⁹
“Kopā ar Virzu meklētas visdziļākās, zudušās latviešu dzīves uztveres, mentalitātes saknes.” ¹⁵⁷⁰
“Laikam nepietiek ar pusotru gadsimtu, lai no kārtīga viensētnieka uztaisītu sabiedrisku būtni.” ¹⁵⁷¹

¹⁵⁶⁴ Līcītis, E. (2011, 1. jūn.). Bērziņš teic, ka zina situāciju. 6.–7. lpp.

¹⁵⁶⁵ Krustiņš, V., Līcītis, E. (2011, 15. jūn.). „Ko viņa iedomājas!” *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.

¹⁵⁶⁶ Mozgīrs, H. (2011, 9. jūn.). Demogrāfija un nodarbinātība laukos. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.

¹⁵⁶⁷ Strautiņš, E. (2012). Hānbergs dodas Ulmaņlaikos. 24.–29. lpp.

¹⁵⁶⁸ Zīle, M. (2010, 22. jūn.). Kā spēka maize. 3. lpp.

¹⁵⁶⁹ Struka, I. (2010, 10. jūn.). Poēma par viņiem – latviešiem. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁵⁷⁰ Kaukule, A. (2010, 4. jūn.). Meklē zudušo latvietību „Straumēnos”. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*.

15. lpp.

¹⁵⁷¹ Kusiņa, L. (2009, 24. okt.). Viensētnieki. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

10.10. tabulas turpinājums

Lauku un latviešu identitātes saiknes reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)

“Pētnieki cilvēku gēnu vidū atklāj gan par ilgdzīvošanu, gan optimismu vai imunitāti atbildīgus gēnus. Varbūt latvietim ir no senčiem mantots „azartiska pļāvēja gēns”?” Pļaušanas svētki apzīmēti kā “skaisti latviski svētki”.¹⁵⁷²

“Bruģa, daudzdzīvokļu māju rindu, dūmu, trokšņa vietā man tagad ir zaļa pļava, upe un lauku cilvēku mierpilnā filozofija. Te es jūtos tuvāk tautas kailajai dvēselei...”¹⁵⁷³

“Pēc 1. Pasaules kara neatkarīgā Latvijā izdalīja tūkstošiem zemes gabalu. Latvietis vagas galā ieraudzīja mērķi savai dzīvei – te viņš sāks art, kopt zemi un tiks pie pārticības. Es uzskatu, ka šodien mūsu valsts ir ļoti bagāta. Te dzīvo pāri par diviem miljoniem cilvēku, un katra galvā lai nostiprinās apziņa par šo apamamo zemes gabalu.”¹⁵⁷⁴

“Bet vērtības ir! Tās ir tepat blakus, un mēs tās esam likuši pat uz naudas zīmēm un monētām. Vienlatnieks – lasis, divlatnieks – govys, pieclatnieks – ozols. Zvejniecība, lauksaimniecība, meži. Desmitnieka zīmē ir upes, mūsu enerģija, divdesmit latiem virsū ir viensēta, mūsu dzīvesveids.”¹⁵⁷⁵

Publicētais Anatolija Gorbunova apgalvojums ir pirmā lauku nozīmes reprezentācijas veida piemērs: „Bez latviešiem laukos un mazpilsētās jau nav Latvijas.”¹⁵⁷⁶ Tāds ir arī cita intervētā spriedums, ka „Latvijas lauki mūsu tautas dzīvē bija spēka avots, identitātes saglabātāji”.¹⁵⁷⁷ Uz to norāda arī Valsts prezidenta izteikums, sasaistot nepieciešamību novērst tukšumu laukos un saglabāt nacionālo identitāti.¹⁵⁷⁸

Savukārt individuālās cilvēku saites ar laukiem reprezentē, piemēram, šāds publicētais atzinums: „Esmu lauku cilvēks,” Ilze skaidro, kāpēc plašajā dzīvoklī Rīgas centrā jutusies kā no kontakta atvienota.”¹⁵⁷⁹ Kāds cilvēks savu sajūtu izteikšanai lietojis arī poētismu „tautas dvēsele”, kas, viņaprāt, mīt laukos: „Bruģa, daudzdzīvokļu māju rindu, dūmu, trokšņa vietā man tagad ir zaļa pļava, upe un lauku cilvēku mierpilnā filozofija. Te es jūtos tuvāk tautas kailajai dvēselei...”¹⁵⁸⁰

Zīmīgi, ka norādes uz latviešu identitātes saknēm laukos ir gan pašu žurnālistu, gan intervēto cilvēku, tostarp, politiķu tekstā. Piemēram, žurnāliste pārstāsta Sandras Kalnietes teikto, ka „beidzot arī ES mērogā par laukiem runā kā par katras valsts nacionālās identitātes šūpuli, kas ir cieši saistīta ar kultūras identitātes jautājumu”.¹⁵⁸¹ Tādējādi lauku reprezentācijā tiem arī leģitīmi tiek piešķirta identitātes glabātāja nozīme.

Jau iepriekš minēju, ka publikācijās par lauku tēmu ir iekļauti cilvēku viedokļi, kas savā ziņā uzskatāmi par lauku „vēstnešiem” jeb aizstāvjiem. Viens no tiem ir arī rakstnieks Ēriks

¹⁵⁷² Kokareviča, D. (2010, 13. jūl.). „Pļāvēji, atbalstītāji, līdzjutēji – jūs bijāt lieliski!” *Latvijas Avīze*. 1., 12.–13. lpp.

¹⁵⁷³ Pujēna, S. (2010, 28. jūl.). Tuvāk kailajai dvēselei. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁵⁷⁴ Līcītis, E. (2009, 16. okt.). Ēķis vairs negrib dzīvot pa vecam. *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.

¹⁵⁷⁵ Līcītis, E. (2010, 17. jūl.). Ēķis raidīs atkal – Mudītei un Jāzepam. Kas aiz tā? *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹⁵⁷⁶ Egle, I. (2008, 7. maijs). Gorbunovs: bez latviešiem laukos nav Latvijas. *Diena*. 8. lpp.

¹⁵⁷⁷ Mozgirs, H. (2011, 9. jūn.). Demogrāfija un nodarbinātība laukos. 19. lpp.

¹⁵⁷⁸ Līcītis, E. (2011, 1. jūn.). Bērziņš teic, ka zina situāciju. *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.

¹⁵⁷⁹ Ērgle, A. (2008, 14. maijs). Dzīvo pasakā. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto”*. 6. lpp.

¹⁵⁸⁰ Pujēna, S. (2010, 28. jūl.). Tuvāk kailajai dvēselei. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁵⁸¹ Tomsone, I. (2010, 22. jūl.). Vēlmju saraksts Briselei. *Latvijas Avīze*. 1., 9. lpp.

Hānbergs, kas savā literārajā devumā pamatā pievērsies lauku un no tiem atvasinātai tematikai. Viņš preses saturā apstiprinoši atbild uz jautājumu „vai latvieši zemnieku tauta?”:

„Jā! Visi no laukiem esam nākuši, un no laukiem nāk arī mūsu ētika. Pilsētā mēs tā nekomunicējam. Laukos katrs par katru visu zina, un sabiedrība izfiltrē viedokļus. Ja gribu cilvēku acīs būt labāks, man arī labāk jāuzvedas, jāsakopj savs lauks, sēta, dobe.”¹⁵⁸²

Tālāk publicētajai sarunai ir interesanta attīstība. Žurnālists iebilst un argumentē, ka „mēs jau negribam sevi pozicionēt kā zemnieku tautu. Mums ir senas kultūras tradīcijas, izcili mūziķi, mākslinieki.” Uz to Hānbergs atbild, ka šī kultūra ir arī ideālajā zemnieka sētā: „Zemnieka inteliģentums neizpaužas tikai kulturālās izpausmēs tradicionālā izpratnē, kordziedāšanā un teātra spēlēšanā, zemnieka inteliģentums ir – kā velēna piegulst pie velēnas, kā ir pakaisīts lopiņam, lai viņš būtu siltumā un sausumā.”¹⁵⁸³ Tas saskan ar iepriekš secināto par zemnieka kā „iedzimtas” profesijas reprezentāciju, proti, zemnieka gēna esamību un prasmi saklausīt rudzu briešanas skaņu. Apgalvojuma, ka latvieši ir zemnieku tauta, arguments ir latviešiem piedēvētā zemnieka inteliģence, kas nozīmē praktisko (intuitīvo) zināšanu par zemes, lauku darbiem esamību.

Līdzīgi kā iepriekš analizētajos preses izdevumos, arī šajā periodā lauku diskursā ir aspekts par kādu noteiktu – lauku cilvēkiem raksturīgu – īpašību iedzimtību. Piemēram, publicēts kādas rīdzinieces, kas ilgu laiku pavadījusi pie vecvecākiem laukos, apgalvojums: „Laikam arī manī iedzimts latviešu lauku cilvēka sīkstums”.¹⁵⁸⁴ Rakstos šī „iedzimtība” nosaukta arī kā „no lauku senčiem ģenētiski mantotā atmiņa”,¹⁵⁸⁵ „azartiska pļāvēja gēns”¹⁵⁸⁶ un tamlīdzīgā veidā uzsvērta saiknes ar laukiem dabiskā un iedzimtā esamība.

Latviešu identitātes aspekts skarts arī publikācijās par kultūras pasākumiem, kuri reprezentē lauku vidi. Tāda ir arī Viestura Meikšāna iestudē izrāde „Plūdi un Saulgrieži Straumēnu skaņās”. Rakstiem par to izraudzīti nosaukumi „Meklē zudušo latvietību „Straumēnos””,¹⁵⁸⁷ „Poēma par viņiem – latviešiem”.¹⁵⁸⁸ Otrā no tiem autore vērš uzmanību, ka latviešu „asinīs” ir „arī zemes garša, kas liek pavasarī meklēt vagu, dobi vai lauku un strādāt. Ka Dievs ir daba un ka Dievs ir arī darbs”.¹⁵⁸⁹ Jāatzīmē, ka preses izdevumos kopumā identitātes izteikšanai nereti ir lietots vārds „asinīs”, tādējādi norādot uz ko iedzimtu un dabisku. Tā ir

¹⁵⁸² Strautiņš, E. (2012). Hānbergs dodas Ulmaņlaikos. 24.–29. lpp.

¹⁵⁸³ Turpat.

¹⁵⁸⁴ Krustiņš, V., Licītis, E. (2011, 15. jūn.). „Ko viņa iedomājas!” 6.–7. lpp.

¹⁵⁸⁵ Zīle, M. (2010, 22. jūn.). Kā spēka maize. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁵⁸⁶ Kokareviča, D. (2010, 13. jūl.). „Pļāvēji, atbalstītāji, līdzjutēji – jūs bijāt lieliski!” *Latvijas Avīze*. 1., 12.–13. lpp.

¹⁵⁸⁷ Kaukule, A. (2010, 4. jūn.). Meklē zudušo latvietību „Straumēnos”. 15. lpp.

¹⁵⁸⁸ Struka, I. (2010, 10. jūn.). Poēma par viņiem – latviešiem. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁵⁸⁹ Turpat.

reprezentēti zemnieki, kuri, neraugoties uz dažādiem šķēršļiem vai materiālajiem zaudējumiem, tomēr strādā zemes darbus. Tā arī reprezentēta latvietība, pieņemot, ka latviešiem „asinīs” ir tāda vai citāda iezīme. Lauku diskursā tas liecina par pašsaprotamību un pārliecību, uzsverot tālāk izteiktos apgalvojumus (piemēram, asinīs ir „zemes garša”).

Par latviešu identitātes un lauku sasaisti liecina arī vārda „latvisks” lietojums reizē ar kādu laukiem raksturīgu darbību vai priekšmetu, piemēram, pļaušanas ar izkaptīm čempionāts „Latvijas Avīzē” nosaukts kā “skaisti latviski svētki”.¹⁵⁹⁰ Tādējādi šī zemnieku prasme ir raksturota kā „latviska”, identitātei atbilstoša. Pat ja latviešu un lauku saikne netiek izteikta tiešā veidā, par to liecina arī vērtību reprezentācija. Piemēram, intervētais Andrejs Ēķis norāda, ka

vērtības ir! Tās ir tepat blakus, un mēs tās esam likuši pat uz naudas zīmēm un monētām. Vienlatnieks – lasis, divlatnieks – govys, pieclatnieks – ozols. Zvejniecība, lauksaimniecība, meži. Desmitnieka zīmē ir upes, mūsu enerģija, divdesmit latiem virsū ir viensēta, mūsu dzīvesveids.¹⁵⁹¹

Lai gan lielākā daļa latviešu dzīvo pilsētās, viensētas joprojām izteiktas kā „mūsu dzīvesveids”. To var skaidrot ar pētnieka Terija Gasnjēra pieeju – viņš laukus skatā kā telpu, kurā iekonservēti sentimentu par pagātni.¹⁵⁹² Tas vērojams gan viensētu kā latviešu dzīvesveida nosaukšanā, gan arī aprakstos par izrādi „Plūdi un Saulgrieži Straumēnu skaņās”, gan citviet presē, kad lauku pagātne tiek diskursīvi pārcelta uz mūsdienām, it kā apstākļi nebūtu mainījušies. Iespējams, cēlonis tam ir tradicionālā agrārā saimniekošanas modeļa iziršana. Par zemnieku skaita sarukšanas sekām tautas sociālā atmiņā Norā rakstīja, ka gremdēšanās atmiņās bija vienīgais veids, kā nodrošināt nācijas vēsturisko kontinuitāti un stabilitāti, kas reālajā laikā un telpā izzuda reizē ar tradicionālo lauku vidi un lauksaimniecību.¹⁵⁹³

Ar tiem sabiedrības pārmaiņu procesiem, ko Rietumu valstis piedzīvoja pirms apmēram 40 gadiem, Latvija kā postpadomju valsts, visticamāk, saskaras pēdējās desmitgades laikā. Preses veidotajā lauku diskursā arī vērojama vērtību nestabilitāte un neskaidrība par tām. No vienas puses, reprezentēto lauku un latvieša saikni apstiprina apgalvojumi par latviešiem – zemnieku tautu, bet no otras puses, izskan arī atzinums, ka „pārsvarā neesam vairs zemnieki un retais pēc Līgo svētkiem apstaigā savus rudzu laukus”.¹⁵⁹⁴ Racionālā pretstatījums pārsvarā pagātnē balstītajām emocionālajām atsaucēm uz latviešiem kā lauku cilvēkiem kopumā liecina par reprezentēto neskaidrību un pretrunīgiem sabiedrības uzskatiem.

¹⁵⁹⁰ Kokareviča, D. (2010, 13. jūl.). „Pļāvēji, atbalstītāji, līdzjutēji – jūs bijāt lieliski!” 1., 12.–13. lpp.

¹⁵⁹¹ Līcītis, E. (2010, 17. jūl.). Ēķis raidīs atkal – Mudītei un Jāzepam. Kas aiz tā? *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹⁵⁹² Gasnier, T. (2006/1984). *The local*. P. 245.

¹⁵⁹³ Nora, P. (1998/ 1992). *The era of commemoration*. P. 634, 636, 637.

¹⁵⁹⁴ Zīle, M. (2010, 22. jūn.). *Kā spēka maize*. 3. lpp.

Lauku kā kaut kā svarīga zaudēšanas sajūtu cilvēkos apliecina arī nesenie sociālantropologu pētījumi. Piemēram, Dace Dzenovska norāda, ka

lauki ir problēma arī nacionālajā iztēlē. Šodien lauku loma tautas dzīves līnijās, kā arī tradīciju un ētosa uzturēšanā, šķiet apdraudēta [...]. Mākslā, politikā un medijos lauki aizvien vairāk tiek reprezentēti kā vieta, kur lielākoties mīt pensionāri, kuri nodarbojas ar piemājas saimniecību uzturēšanu, un bezdarbnieki, no kuriem liela daļa nemitīgi dzer. Visi pārējie dodas prom. Pilsētas intelektuāļi brauc uz laukiem meklēt autentiskumu un dzīves spēku, taču vienlaicīgi arī uztraucas, ka lauki radikāli mainās un kaut kas nozīmīgs iet zudumā.¹⁵⁹⁵

Trešās atmodas periodā latviešu identitātes saikne ar laukiem presē tika pamatota kā pašsaprotama, ar atsaucēm uz pirmo Latvijas Republiku vai folkloru. Taču 2008.–2012. gadā vairākos piemēros lauku nozīme latviešu identitātē izkristalizējas lauku pretnostatījumā pilsētai, tās videi. Iespējams, tas liecina par varbūtējām, pakāpeniskām izmaiņām lauku diskursā dzīvesveida un sabiedrības vērtību maiņas rezultātā. Tomēr, ņemot vērā sociālekonomisko situāciju, visticamāk, turpmākajos gados lauku diskursu turpinās veidot pretrunīgi apakšdiskursi (preses veidoto lauku diskursu 2008.–2012. gadā sk. 10.5. attēlā). Tas, cik lielā mērā tajos saglabāsies arī lauku – nacionālās identitātes vērtības – aspekts, būs atkarīgs no valsts lauku politikas, intervētajiem cilvēkiem, perspektīvas, no kādas žurnālisti būs veidojuši rakstus (piemēram, identificējoties ar lauku iedzīvotājiem vai pārstāvētot pilsētnieku pozīciju) u.c.

Starp lauku diskursu ietekmējošajiem faktoriem jānorāda arī kopējās tendences sabiedrībā – cik lielā mērā būs aktualizējusies lauku pagātnes pieminēšana. Cilvēku, kas ilgi dzīvojuši rurālā vidē, bet mūsdienās – urbanizētā, sociālajā atmiņā gleznotas ainavas, ticējumi un dziesmas, kurās pieminēta daba, uzbur sava veida ģimenes pagātņi. Attēliem, portretējot kādreiz tautas pagātnē tuvās vietas, piemīt spēks ilustrēt zaudēto paradīzi, uzskata mākslas vēsturniece Fransoisa Kešāna (*Cachin*). Viņa ainavu gleznu izstādes Francijā 20. gs. 70. un 80. gadu vidū salīdzina ar ģimenes albumiem – apmeklētāji uz tām stāvēja rindā, lai jaunatklātu lauku ainavu – nelielu daļu no viņu visu kopīgās vēstures.¹⁵⁹⁶ Iespējams, šo Francijas piemēru vismaz daļēji var attiecināt arī uz preses veidoto lauku diskursu laikā no 2008. līdz 2012. gadam. Tajā vērtības nozīme piešķirta lauku reālījām – dabai, veselīgai, savā dārzā izaudzētai pārtikai, saglabātajām tradīcijām, lauku dzīves pamatīgumam, cilvēku rakstura īpašībām.

Lai gan lauku lejupslīdes diskursā laukos ir reprezentēta (a)izmiršana un pakalpojumu nepieejamība iedzīvotājiem, atdzimšanas diskursā ir akcentētas tās lauku vērtības, kas cilvēkiem

¹⁵⁹⁵ Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos*. 23.–24. lpp.

¹⁵⁹⁶ Cachin, F. (2006/1984). The painter's landscape. In: Nora, P. (ed.). *Rethinking France: Les Lieux de mémoire*. Vol. 2. Space. Chicago and London: The University of Chicago press. P. 296, 338.

liek tur joprojām dzīvot. Cilvēka izvēli palikt kādā vietā un nepārcelties uz dzīvi citur nosaka ne tikai laukos pieejamās iespējas vai to trūkums, bet arī piederības sajūta:

Vieta nozīmē arī piederību (savai zemei un dzimtai), pēctecību, būšanu dabā un dzīvošanu saskaņā ar dabas ritmiem. Vieta ne tikai sniedz iespējas izdzīvot, bet arī liek justies labi un tādējādi uzskatāma par vienu no pilnvērtīgas dzīves elementiem. Iedziļinoties vietas daudznozīmībā, jēgā, kas tai tiek piešķirta, mēs varam gūt plašāku ieskatu lauku iedzīvotāju labas dzīves izpratnē kopumā.¹⁵⁹⁷

Tas sasaucas ar preses izdevumos reprezentētajām lauku dabas bagātībām, veselīgu pārtiku, tradīcijām, sirsnīgajām attiecībām ar kaimiņiem utt., kas vietu padara par vērtību. Analizētajos rakstos publicētie cilvēku viedokļi par to, ka laukos viņi jūtas labi – kopj savu dārzu, jūt „tikko apartas velēnas smaržu”, māca bērniem, kā no sēklas izaug puķe, norāda, ka lauku atdzimšanas diskursā izvēle dzīvot tur (un just pilnvērtīgu dzīvi) ir saistīta vairāk ar emocionālajiem, nevis racionālajiem argumentiem. Tādējādi arī līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma periodos lauku atdzimšanas diskurss daļēji uzskatāms arī par lauku romantizācijas diskursu.

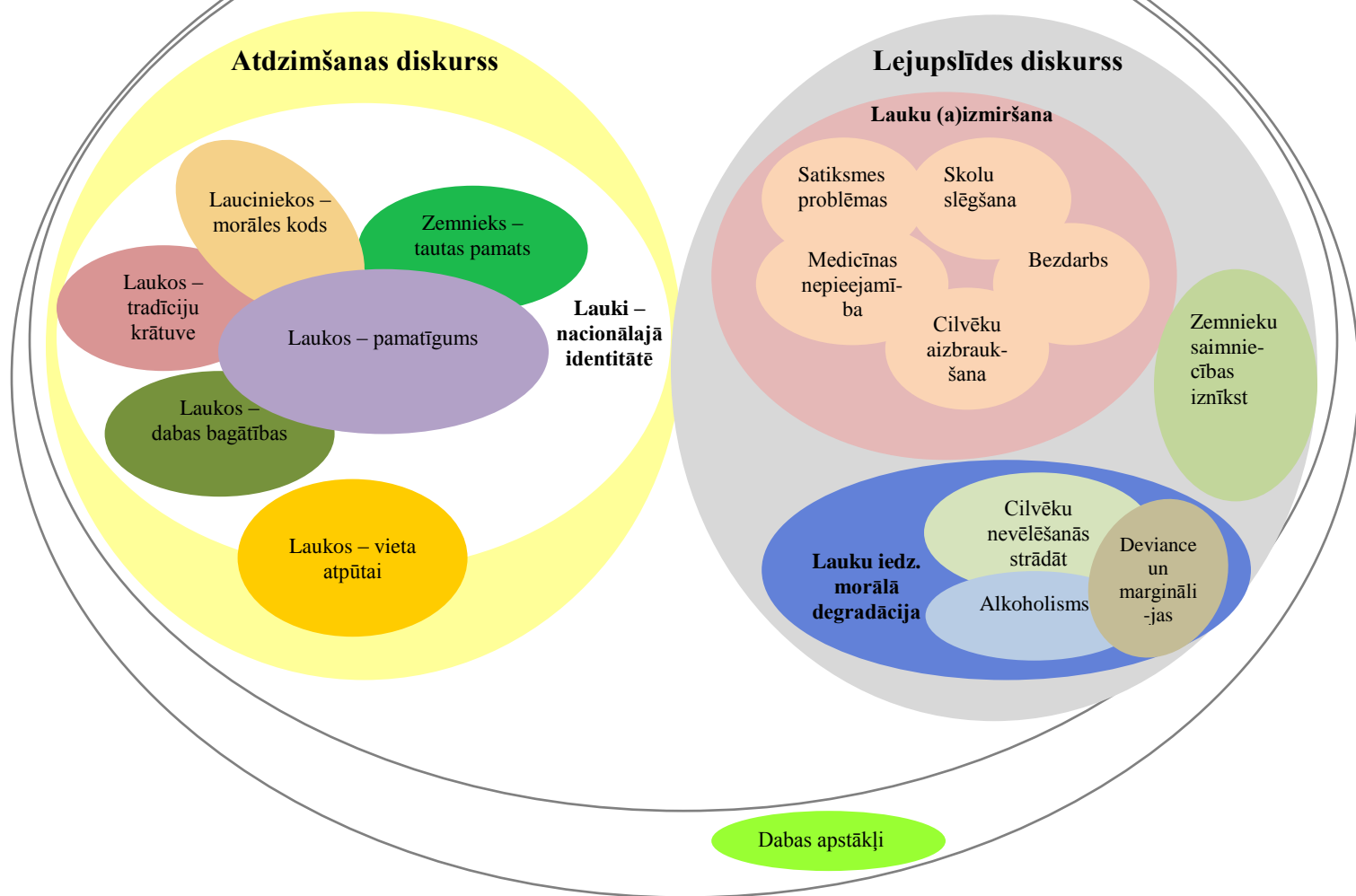
Ar nelielu izņēmumu (reprezentēto daļas laucinieku morālo degradāciju) pārsvarā tieši pragmatiskie apsvērumi – ekonomisko rādītāju pasliktināšanās, bezdarba pieaugums, pakalpojumu nepieejamība – reprezentēti saistībā ar lauku (dzīves līmeņa) lejupslīdi. Turpretī lauku romantizācijas diskursā, kas caurvijas visam pētījuma periodam, lielākoties tieši emocionālie faktori (tostarp, identitātes, sakņu, pirmsākuma sajūta) ir bijuši argumenti lauku nozīmes saskatīšanai.

Pētnieki Valdis Tēraudkalns un Deniss Hanovs raksta, ka „Latvijas sabiedrībā nepastāv nepārprotami noformulēti un noturīgi saliedējoši diskursi (vienots skatījums uz kāda procesa attīstības virzību, kam neatkarīgi no etniskās izcelsmes, sociālās un reģionālās identitātes institucionalizēti vai neformāli būtu piekrituši lielākā sabiedrības daļa)”.¹⁵⁹⁸ Preses veidotais lauku diskurss, iespējams, varētu būt kādas sabiedrības daļas saliedējošais diskurss, kas balstīts sociālajā atmiņā par zemnieka darba un latviešu identitātes savijumu Latvijas pagātnē un izpaužas kā lauku romantizācija, tai gūstot pārsvaru pār dažādiem pragmatiskiem apsvērumiem par dzīvošanas laukos ekonomisko nepamatotību.

¹⁵⁹⁷ Raubiško, I. (2011/2012). Kas ir „labbūtība”, un kāpēc „labbūtība”? Ieskats labas dzīves izpratnē Latvijas laukos. *Akadēmiskā Dzīve*, 48, 33.

¹⁵⁹⁸ Hanovs, D., Tēraudkalns V. (2012). *Laiks, telpa, vadonis*. 17. lpp.

**Lauku (d)evolūcijas diskurss
presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)**



10.5. att. Lauku (d)evolūcijas diskurss presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

SECINĀJUMI

Daudzās valstīs, ņemot vērā to agrāro pagātņi, lauku iedzīvotāju skaita samazināšanās, tradicionālās zemniecības pakāpeniska izzušana nav tikai transformāciju raisīti demogrāfiski un ekonomiski procesi. Nereti tie ar bažām tiek uzlūkoti kā nacionālās identitātes pārmaiņu vēstneši. Arī Latvijā laukiem ir piedēvēta ne tikai ģeogrāfiskas teritorijas, bet arī īpašas kultūrtelpas nozīme. Taču kopš Trešās atmodas gadiem laukos notiek pārmaiņas, kuru rezultātā samazinās lauku iedzīvotāju skaits un notiek izmaiņas lauksaimniecības struktūrā un būtībā – modernas, uz efektīvu ražošanu vērstas lielsaimniecības kā business aizstāj sīksaimniecības un tradicionālo zemniekošanu kā dzīvesveidu.

Mediji ir viens no ietekmīgākajiem avotiem, kas veido lauku diskursu sabiedrībā. Promocijas darba „Lauku diskurss presē latviešu valodā Latvijā (1989–2012)” rezultāti balstās ap 2500 publikāciju analīzē. Tie pirmoreiz Latvijā skaidro, kā lauku reprezentācija presē rada lauku diskursu, kas savukārt ir nozīmīga kopējā lauku diskursa sabiedrībā daļa.

Pētījuma rezultātu ieguvei un analīzei izstrādāju īpašu diskursa vēsturiskās analīzes shēmu, kas var tikt pielāgota turpmākiem lauku diskursa pētījumiem. **Pētījuma rezultātu praktiskais izmantojums** varētu būt saistošs vairāku nozaru pārstāvjiem. Pirmkārt, žurnālistiem, komunikācijas zinātnes un valodas pētniekiem. Analizētie rezultāti atsedz drukāto mediju kā diskursa veidotāju praksi ilglaicīgā periodā, ļaujot izprast (ne)apzinātu diskursu veidošanos/-u, tostarp, atklājot valodas izmantojuma piemērus noteiktu diskursīvo mērķu sasniegšanai.

Otrkārt, darbs atklāj lauku un nācijas saiknes reprezentāciju presē, skaidrojot to korelācijā ar Latvijas pagātņi, kas ietekmējusi laukiem, savai zemei, lauksaimniecībai piešķirtās nozīmes. Tādējādi tas sniedz zināšanas nacionālās identitātes un sociālās atmiņas pētniekiem par lauku un nācijas saiknes vietu lauku diskursā un tās aktualizāciju noteiktos laika periodos.

Treškārt, ņemot vērā pētījuma starpdisciplināritāti, rezultāti par lauku diskursu presē var būt noderīgi sociālantropologiem, vēsturniekiem, politologiem un citu nozaru pārstāvjiem, arī lauku politikas veidotājiem, kas vēlas gūt padziļinātu ieskatu lauku tematikas komunikācijā. Temata aktualitāte rosina domāt, ka darbs varētu saistīt arī citu interesentu uzmanību.

Ne tikai pētījuma rezultāti, bet arī darbā apkopotā plašā konteksta informācija un izvēlētā teorētiskā bāze iezīmē lauku diskursa pētījumu virzienu un sniedz iespējas to attīstīt. Piemēram, viens no **tēmas pētniecības izvērsumiem nākotnē** varētu būt mazpilsētu reprezentācijas analīze jeb „diskursīvo lauku” izpratnes pētniecība. Promocijas darba pētījums uzrādīja tendenci preses saturā mazpilsētām un pat atsevišķām lielpilsētu daļām piedēvēt lauku iezīmes (klusums, miers

u.c.). Šāds pētījums varētu sniegt rezultātus par lauku jēdziena semiotisko izpratni un tā lietojumu ne tikai mediju komunikācijā, bet arī sabiedrībā kopumā.

Tāpat tēmas attīstības iespējas redzu pētījuma bāzes paplašināšanā. Promocijas darba pētījuma centrā ir drukātie mediji latviešu valodā. Tādējādi vēl nepētīts atzars ir prese (un cita veida mediji) krievu valodā, lai varētu spriest, kāds ir lauku diskurss pārsvarā krievvalodīgajiem iedzīvotājiem adresētajos medijos un vai arī tajā ir reprezentēta lauku un nācijas saikne. Tāpat būtu vērtīgi veikt arī dzīvesstila žurnālu analīzi, pētot gan verbālo tekstu, gan fotoattēlus. Tas sniegtu rezultātus par lauku reprezentāciju patēriecības griezumā, turklāt pēdējo piecu gadu tendences preses tirgū rāda dārzam un mājai veltīto žurnālu skaita pieaugumu.¹⁵⁹⁹

Promocijas darba pētījuma galvenie rezultāti ir izklāstīti hronoloģiskā veidā, tos grupējot pa tematiskajiem jeb apakšdiskursu pāriem. Savukārt noslēgumā piedāvāju rezumējumu par visu pētījuma periodu kopumā.

Lauku romantizācijas diskurss Trešās atmodas perioda presē (1989–1991)

Lauki un lauksaimniecība preses saturā ieņēma nozīmīgu vietu pat tajos laikrakstos, kuru uzmanības lokā galvenokārt ir izglītības vai kultūras jautājumi. Pašapziņas diskursu pārsvarā uztur publikācijas 1989. un 1990. gadā. Savukārt 1991. gads izceļ nenoteiktības diskursu. Tas varētu būt skaidrojams ar politiskās situācijas saasināšanos un vispārēju sabiedrības neziņu par notiekošajām pārmaiņām un to iznākumu, tostarp, tām, kas vairāk skāra lauku iedzīvotājus.

Pašapziņas apakšdiskurss

- Tas sakņojas pagātnē – **sociālajā atmiņā saglabātajā uzskatā par latviešiem – zemnieku tautu**. Prese piedāvā lauku nākotnes vīziju, kurā latvietis ir zemnieks un viņam piemērotākā dzīvesvieta – lauki. To var uzskatīt par sociālās atmiņas ietekmētu diskursīvu stratēģiju, pagātnes pozitīvo scenāriju (zemniecības attīstību pirmās Latvijas Republikas laikā) pārceļot kā vēlamu lauku un Latvijas attīstības vīziju Trešās atmodas gados. Prese darbojās kā pašapziņas veicinātāja, to balstot pagātnes izpratnē par latviešiem un viņu vērtībām.

- **Lauki ir latviešu pamats** praktiskā un garīgā ziņā: reprezentēta lauku nozīme nodrošināt tautu ar pārtiku, piedēvēta tautas garīgo vērtību krātuves un stabilitātes garanta loma. Lauki ir atslēga uz patiesās latvieša identitātes izpratni un pamats, kur latvietis neiznīks, ja vien strādās.

¹⁵⁹⁹ Piemēram, aplūkojot žurnāla „Ievas Māja” pieteiktos numuru galvenos rakstus, lauku tematika ir pārstāvēta teju katrā izdevumā. Sk.: <http://www.draugiem.lv/zurnalsieva/news/index/1365>

- **Lauki un zemnieki ir devēji**, bet pilsēta un pilsētnieki – ņēmēji. Izskan aicinājums pārcelties dzīvot uz laukiem (vislabāk – viensētām), kur iespējams būt tuvāk dabai un zemei. Pilsēta reprezentēta kā latvietim nepiemērota dzīvesvieta, kur bērni izaug par „dīkdieņiem”.

- **Laucinieki ir idealizēti** – to reprezentācija pārsvarā balstās pagātnē vai cerībās par nākotni. Lai gan tagadnes grūtības ir nosauktas, dominē entuziasms un cerības to pārvarēšanai.

- Zemniecība ir **latvieša „iedzimtā” nodarbošanās**, ko par spīti dažādām grūtībām rosina izvēlēties sirdsbalss, senču asinsbalss vai gēni. Zemnieku ģimeņu izvēle saimniekot individuāli (tostarp, atjaunot viensētas) lauku pašapziņas diskursā ir reprezentēta kā atgriešanās pie „normalitātes” jeb tradicionālās lietu kārtības un tādējādi – arī pie latviešu identitātes būtības. Tas saskan ar atgriešanos pie starpkaru perioda vērtībām un latviešu identitātes definīcijas meklējumiem, kam nacionālās atmodas kontekstā bija pievērsta sevišķa uzmanība.

- Diskursīvā prakse ir visus lauksaimniecībā (tostarp, kopsaimniecībās) strādājošos **apzīmēt kā zemniekus**, nevis, piemēram, kolhozniekus. Tāpat zemnieki raksturoti kā saimnieki – uzsvērts zemes piederības aspekts.

- Nosodoša ir attieksme pret **padomju laiku** un tā negatīvo ietekmi uz laukiem, to iedzīvotāju rakstura iezīmēm. Prese rosina atjaunot viensētas, vietvārdus u.c., kas ir reprezentēti kā latviešu identitātes sargi. Zemniekiem uzticēta Latvijas „atvесеļošana” pēc padomju okupācijas perioda.

- Kopumā pašapziņas diskursā laucinieku raksturojums ir **ideālā latvieša reprezentācija**. Atsevišķos gadījumos lauku iedzīvotāji preses izdevumos reprezentēti arī negatīvi, taču kā arguments norādīts attaisnojums – padomju gadu negatīvā ietekme.

Nenoteiktības apakšdiskurss

- Pretēji preses veidotajam lauku pašapziņas diskursam, kurā bija raksturīga noteiktība un skaidrība (lauki ir Latvijas pamats, jāatgriežas pa laukos saglabātajām vērtībām utt.), nenoteiktības diskursā **dominē racionālais aspekts** un paustas bažas par pārmaiņām – kolhozu likvidēšanu, zemes atgūšanu, reprezentējot cilvēku neziņu un vilšanos, varas vainošānu dažādās problēmās. Tādējādi presē dominē **drūma tagadnes reprezentācija un nedrošība** par nākotni.

- Individuālā zemniekošana tiek vērtēta no racionālā un ekonomiskā, ne no emocionālā, ar tautas identitāti saistītā skatupunkta.

- Nenoteiktības diskursu pārsvarā veido publikācijas laikrakstos „Diena” un „Lauku Avīze”. Bet visvairāk kritikas pieejai, kas latvietību skaidro tikai kā „iekonservētu” jeb balstītu pagātnes priekšstatos, izskan laikrakstos „Atmoda” un “Padomju/ Latvijas Jaunatne”.

Lauku (de)romantizācijas diskurss „Lauku Avīzē” 1996. gadā

Mazāk izteikts kļuvis lauku pašapziņas diskurss, taču dominē lauku deromantizācija – neapmierinātība ar dzīvi laukos un vilšanās politikos un saimniekošanas apstākļos.

Pašapziņas apakšdiskurss

- Lauku romantizāciju joprojām uztur apgalvojumi un argumenti par **zemi kā vērtību, laukiem un tradīciju ilgtspēju, lauku pārkumu pār pilsētām**. Taču entuziasma vietā ir laucinieku samierināšanās ar lauku dzīves līmeņa lejupslīdi.

- Neskatoties uz dažādu problēmu reprezentāciju laukos, lauki joprojām ir neatņemama (un dažkārt – pat visnozīmīgākā) Latvijas teritorijas daļa. To apliecina apgalvojumi, kuros starp laukiem un Latviju likta vienādības zīme, piemēram, „par **laukiem – tā tad par Latviju**”.

- Atšķirībā no Trešās atmodas gadiem, kad preses izdevumi aicināja atgriezties pie laukos sataupītajām vērtībām (viensētām, vietvārdiem u.c.), 1996. gadā lepnumu pavada arī **bažas**, ka latvieši tās nenovērtē un globalizācijas un patērniecības ietekmē šīs **vērtības iznīks**. Laukos saglabātās tradīcijas ir apzīmētas kā „īstums”, tām pretstatīta „lēta gaume”. Arī pirmās Latvijas Republikas laikā publicistu aicinājumu veidot savu nacionālo kultūru pavadīja bažas, ka ārzemnieciskā ietekme to var iznīdēt.

- Padomju periodā noliegto (laukos rodamo) latviešu vērtību atkalapliecinājumam ir svarīgs ne tikai pašvērtējums, bet arī **atzinība no ārpuses** – reprezentēts ārzemnieku pozitīvais vērtējums laukos saglabātajai latviešu kultūrai. Lauku vērtības akcentēšanai reprezentēta arī pilsēta – kā vieta, kurā šo vērtību nav.

- Lauku diskursā zemnieki smagi strādā. Jaunsaimnieki reprezentēti **kā varoņi**, uzsverot viņu pūles un dažādu šķēršļu pārvarēšanu, lai iekoptu māju, pagalmu un laukus.

- Zemes kā vērtības reprezentācijā nozīmīga loma ir sociālajai atmiņai un pagātnes uzskatam par **zemi kā labklājības garantu**. Rakstot par zemes aizaugšanu, izskan (ne)tieša nožēla par kolhozu sistēmas sabrukumu. Tādējādi iezīmējas nostalgija pēc padomju perioda.

Neapmierinātības ar dzīvi apakšdiskurss

- Salīdzinājumā ar Trešās atmodas perioda apgalvojumiem presē, ka lauki glābs Latviju un ir materiālo un garīgo vērtību devēji, 1996. gadā tie ir reprezentēti kā „izdzīvotāji” un vieta, kur valda **“nošķirtība no pasaules”, vientulība, attālināšanās no kultūras un sabiedriskās dzīves.**
- Lauksaimnieka pārticība tagadnē netiek uzskatīta par labas nākotnes solījumu. Zemnieku sajūtu izteikšanai nereti lietoti vārdi “izmisums” un “haoss”. Tas disonē ar lauku diskursu Trešās atmodas gados, kad tieši zemniecību uzskatīja par Latvijas stabilitātes garantu. Tolaik priekšplānā bija zemnieka nozīmes reprezentācija, tā darba savijums ir latviešu identitāti (pat lauku problēmu reprezentācija lielā mērā bija vērsta uz risinājumu meklēšanu (individuālās) zemniecības attīstībai). Turpretī 1996. gadā lauku reprezentācijā dominē zemnieka **ikdienas darbs un grūtības.**
- Lai gan bērni palīdz vecākiem zemnieku saimniecībā, smagais darbs ir iemesls, kāpēc reprezentētie zemnieki bērnu nākotni labprāt redzētu **citās profesijās**, ne lauksaimniecībā.
- Laucinieki vairs **nav nepārprotams latvieša ideāls.** To reprezentācija ir izteikti pozitīva (piemēram, veiksmīgi zemnieki) vai izteikti negatīva (bezmērķīgi alkoholiķi un sliņķi). Tas sasaucas ar sociālekonomisko situāciju – bezdarbu un sarežģītajiem apstākļiem laukos. Turpinās arī diskursīvā stratēģija laucinieku morālo pagrimumu daļēji pamatot kā padomju mantojumu.
- Zemnieki ir **vīlušies lauksaimniecības politikā, ierēdņos un tirgotājos.** Politikū un ierēdņu pārmetumi par kūtrumu un nevēlēšanos apgūt jaunas zināšanas adresēti arī pašiem zemniekiem. To var apzīmēt kā „mēs-viņi” diskursu izteiktā pretnostatījuma dēļ. Laucinieki preses saturā ir sevi pašpozicionējuši kā politiķu, ierēdņu un tirgotāju upurus.
- Lauku diskursā 1996. gadā ir noticis **mazo / lielo zemnieku saimniecību dalījums**, par svarīgāku izvirzot ne vairs identitātes un tradīciju aspektu, bet ekonomisko faktoru. Mazās saimniecības reprezentētas kā nerentablas un nekonkurētspējīgas. Trešās atmodas perioda presē par latviešu tautai nepieciešamām atzina visas individuālās saimniecības laukos, jo galvenokārt to esamību saistīja ar latviešu tradicionālā dzīvesveida atdzīvināšanu.

Lauku pragmatisma un reromantizācijas diskurss “Latvijas Avīzē” (2004–2007)

Lauku pragmatisma diskursā lauku un lauksaimniecības nozīme skatīta tikai tiktāl, cik tie sniedz praktiskus ieguvumus. Taču lauku reromantizācijas diskursu veido apgalvojumi un argumenti par lauku garīgo vērtību un nozīmi latviešu identitātē. Diskursi savstarpēji konfrontē jautājumos (1) par sīksaimniecību nepieciešamību, (2) administratīvi teritoriālās reformas

ieguvumiem, (3) arī raksturojot citas lauku problēmas, kurās lauku iedzīvotāji lielākoties aizstāv tradicionālu saimniekošanu un valsts atbalsta nepieciešamību laukiem, bet ierēdņi un valdības pārstāvji ir pārliecināti, ka lauksaimniecība jāuztver kā business, nevis dzīvesveids, un galvenais zemnieku saimniecību pastāvēšanas nosacījums ir to ekonomiskā efektivitāte un ieguldījums valsts tautsaimniecības izaugsmē.

Lauku reromantizācijas apakšdiskurss

- Lauku reromantizācijas diskurss aizstāv **tradicionālās lauku vērtības**, lauki un zemniecība uzlūkoti kā latviešu kultūras un identitātes daļa.

- Akcentēta lauksaimnieka „zemnieka gēna” un saimnieka apziņas nepieciešamība. Uzsvērti ne tik daudz praktiskie ieguvumi no lauksaimniecības, bet **emocionālais gandarījums**.

- Lauki ir tautas **pirmsākuma** vieta, uz kuru jāpārceļas pilsētniekiem, lai atgrieztos pie „īstuma”. Lauki nodrošina veselīgu pārtiku un piedāvā rekreācijas iespējas mierā un klusumā.

- Līdzīgi iepriekšējiem pētījuma periodiem **pilsēta ir pretstats laukiem** un vērtīgāka / mazvērtīgāka par tiem. Reromantizācijas diskursa ietvaros kā pašsaprotamas reprezentētas pilsētnieku **ilgas pēc laukiem** – tās nosaka instinkti vai „dvēsele”. Pilsētnieki ir nosaukti kā „nelaimīgie” un „emigranti”. Pilsētas vājumu pretstatā laukiem apliecina arī pilsētnieku – neveselīgāku un nelaimīgāku nekā laucinieki – reprezentācija.

- Lauku un pilsētas pretstatus saasina **administratīvi teritoriālās reformas** reprezentācija. Pilsēta ir kā agresors, kas savtīgi mēģina realizēt savas intereses uz lauku cilvēku rēķina. Reformas sekas laukos apzīmētas ar vārdiem „pašnāvība”, „ciest”, „zaudēt”, „depresija” u.c.

- Lauku diskursā tiek atzīts zemnieku ieguldījums Latvijas iedzīvotāju nodrošināšanā ar savā zemē augušiem pārtikas produktiem, kas nosaukti kā vērtīgāki par lielveikalu produkciju un nereti apzīmēti ar deminutīviem un epitetiem. Maize un piens tiek saistīti ar nacionālo identitāti gan pašu zemnieku, gan žurnālistu, gan ekspertu publicētajos viedokļos. Šādus lauku reāliju apzīmējumus var arī uzlūkot kā **banālā nacionālisma** izpausmes veidu, piemēram, par to liecina vārda „Latvija” lietojums tādos ikdienišķos izteikumos kā „īsta Latvijas lauku rupjmaize”.

- Prese ir **zemniecības garīgo vērtību muzejs**, jo tā saglabā un estetizēti reprezentē tradicionālās lauku vērtības. Lai gan lauku reprezentācijā par vērtību arvien vairāk tiek atzīta intensīva, modernizēta lauksaimniecība, lauki tūristus vilina tieši ar pirmatnīgumu un dabas skaistumu.

Lauku pragmatisma apakšdiskurss

- Lauksaimniecība reprezentēta no **uzņēmējdarbības, nevis tradicionālā dzīvesveida** pozīcijām. Valdības un ierēdņu pieprasītā lauku modernizācija un ekonomiskā efektivitāte kontrastē ar zemnieku piešķirtajām nozīmēm lauksaimniecībai, kurās dominē nevis materiālais, bet emocionālais aspekts. Lauksaimniecību par biznesu dēvē politiķi, ierēdņi un citi no reālās lauku vides diezgan attālināti cilvēki. To var atkodēt kā ziņojumu, ka zemniekam vairs nav svarīga īpašā „zemnieka gēna” esamība, taču priekšplānā izvirzās, piemēram, uzņēmēja domāšana, spēja pielāgoties pārmaiņām.

- Priekšplānā ir praktiskais ieguvums no laukiem un zemniecības, tās efektivitāte, nevis atbalsts zemniecības kā latviešu identitātes daļas pastāvēšanai. Reprezentēta tradicionālo vērtību **fragmentācija**.

- Dominē **lauku problēmu** nosaukšana un apgalvojumi par **lauku izmiršanu**. Lauku tagadnes un nākotnes drūmais raksturojums izriet no trīs veidu reprezentācijas: (1) lauku iedzīvotāju skaita samazināšanās un ar to saistītajiem aspektiem (skolu slēgšana u.c.), (2) sliktā ceļu stāvokļa un (3) gaidāmās administratīvi teritoriālās reformas seku prognozēm.

- Reprezentēta lauku iedzīvotāju **došanās projām** uz lielajām pilsētām vai arī ārpus Latvijas robežām, ko apzīmē ar vārdiem „aizmukt”, „aizbraukt”, „plūst”, „bēgt uz Rīgu vai Īriju”.

- **Lauku mazvērtīgumu** salīdzinājumā ar pilsētām apliecina tiem piešķirtā pasīvā nozīme (“sēdēt laukos”). Vārdi „pasaule”, „jauni apvāršņi” un „sabiedrība” apzīmē „ārpus laukiem” un „ārpus zemnieka sētas”. Nereti lauku reprezentācijā ir uzsvērts to attālums no pilsētām, no iedomātā centra, sabiedrības, tāpēc izmantotas vārdu formas „attāls”, „dziļš” (dziļi lauki) u.c. Priekšplānā vairs nav laukos saglabātās tradīcijas un vērtības, bet kā pievilcīgākas ir reprezentētas iespējas pilsētā.

- Pragmatisma diskursā pilsēta ir vērtīgāka par laukiem **ekonomisko iespēju** dēļ. Izskan arī ierosinājums pilsētai laukus „ņemt savā paspārnē”, kas nozīmē apvērstu lauku-pilsētas lomu maiņu salīdzinājumā ar Trešās atmodas perioda preses veidoto lauku diskursu. Rīga, par kuru ir rakstīts, ka no tās „jātiek ārā”, vienlaikus ir arī reprezentēta kā „gudro galvu” dzīvesvieta.

- Lai gan lauku diskursā pamatota lauksaimniecības nozīme, vienlaikus ir arī reprezentēta ne-lauksaimnieku vīzdegunīgā attieksme pret tiem, kas strādā zemes darbus.

- Lauku **diskursīvo pretinieku** reprezentācija ir situatīva un atkarīga no konteksta, kādā par tiem žurnālists vai intervētie cilvēki ir izteikušies. Daļēji pie lauku pretiniekiem ierindota Eiropas Savienība (konkrētāk, tās prasības zemniekiem), taču politiķu un ierēdņu reprezentācija

līdzinās lauku diskursam 1996. gadā, tostarp, izmantoti teju identiski ir diskursa lingvistiskās realizācijas līdzekļi, piemēram, vārdu savienojums „Rīgas kungi”. Laucinieki un zemnieki sevi identificē kā latviešu (zemnieku) nācijas daļu, taču valsts varas pārstāvji viņu uztverē ir „citi” un „svešie”, jo rīkojas pretēji lauku interesēm.

Lauku (d)evolūcijas diskurss laikrakstos “Diena”, “Lauku Avīze” un žurnālā “SestDiena” (2008–2012)

Lejupslīdes apakšdiskurss

- To veido publikācijas, to fragmenti, apgalvojumi un argumenti par **dzīves līmeņa pasliktināšanos laukos**, skolu slēgšanu, medicīniskās palīdzības nepieejamību, bezdarbu, cilvēku aizbraukšanu jeb lauku izmiršanu. Tos sevišķi aktualizē kādi noteikti apstākļi, piemēram, mācību gada sākums vai beigas – lauku skolu slēgšanu.

- **Lauku (a)izmiršanas** apakšdiskursu pastiprina vārdu “tukšums”, “visu aizmirsts kakts”, “Dieva aizmirsts stūris” lietojums. Tie norāda uz lauku neatrašanos centrā un pamestību.

- Lauki reprezentēti kā **pilsētu donori** cilvēku skaita ziņā. To iztukšošanās reprezentēta kā nenovēršamība, piemēram, ciema pēdējās trīs iedzīvotājas nodēvētas par „pēdējām mohikānēm”. Par lauku likteni rakstīts kā par cilvēka mūžu, ar nostalgiju atceroties „vecos, labos laikus”.

- Sevišķi depresīva lauku tagadne un nākotne ir reprezentēta valsts **pierobežā un Latgalē**, nereti šie apzīmējumi pārklājas („Latgales pierobeža”), vēl vairāk pastiprinot lauku kā marginālas vietas izpratni.

- Laucinieku uzskatu reprezentācijā no 2004. līdz 2012. gadam administratīvi teritoriālās reformas diskursā **izmaiņu nav**. Tas ir viedoklis, ka no pārmaiņām ieguvējas būs pilsētas, bet lauki – zaudētāji. Ar ekspresīvas valodas palīdzību uzsvērts centra un nomaļu kontrasts.

- Turpinās iepriekšējā pētījuma tendence – laucinieki aizstāv zemnieku saimniecību skaita saglabāšanu, tikmēr cilvēki, kas pieder ekspertu, lauksaimniecības politikas veidotāju slānim, kā primāro uzsver saimniecību **efektivitāti, modernizāciju un ilgtspēju**.

- Sarežģīti dzīves apstākļi reprezentēti gan lauku iedzīvotājiem kopumā, gan arī to slānim – zemniekiem. **Ekonomiskās krīzes** radītos nelabvēlīgos apstākļus zemkopības attīstībai raksturo žurnālistu ekspresīvais valodas lietojums, piemēram, metaforās: „Diēta piensaimnieku kūtīs ieilgusi,” „zemniekiem pavasaris izskatās salnots” u.c. Arī publicētie zemnieku izteikumi ir lingvistiski spēcīgi: „Esam bezdibeņa mālā,” „tiekam pakļauti lēnai un mokošai nāvei” u.tml. Tas

sabalsojas ar publicētajiem lauku iedzīvotāju apgalvojumiem par administratīvi teritoriālās reformas gaidāmajām sekām un lauku (a)izmiršanu kopumā.

- Rezentētī zemnieka **apdraudējumi** – daba, laika apstākļi, politiķi, ierēdņi, ekonomiskā krīze, tirgotāji, ražotāji, Eiropas Savienība un zagļi. Zemnieku problēmas ir savijušās kopā, padarot viņu situāciju sarežģītu un teju neatrisināmu.

- **Eiropas Savienības** reprezentācija ir divējāda – tā ir gan zemnieku pretinieks (Latvijas zemnieki saņem mazākus tiešmaksājumus nekā citu dalībvalstu lauksaimnieki), gan palīgs (par fondu līdzekļiem zemnieki var modernizēt saimniecības).

- Lai gan zemnieki pārsvarā rezentētī kā strādīgi, daļa citu lauku iedzīvotāju ir nosaukti par „**dīkdieniem**”, piedēvējot tiem slinkumu, darba tikuma zaudēšanu, alkohola lietošanu un vēlmi pārtikt no pabalstiem. Šāda reprezentācija bija raksturīga lauku (de)romantizācijas diskursam jau 1996. gadā.

- Lauki rezentētī kā **deviances un margināliju** vieta, piemēram, vairāku rakstu sērijā attīstīta tēma par nepilngadīgo māmiņu no lauku pagasta, slepkavību sēriju kādā pagastā u.c.

Atdzimšanas apakšdiskurss

- To veido apgalvojumi un argumenti par lauku **dzīvospēju, vērtībām laukos** – uzņēmīgiem, čakliem lauku cilvēkiem (pretstatā „dīkdieniem”), saglabātajām tradīcijām, kultūras pasākumiem un dabas bagātībām – veselīgu pārtiku, tīru gaisu, lauku ainavām utt.

- Laucinieku un pilsētnieku reprezentācija ir **polarizēta**. Uzņēmīgi, čakli, veiksmīgi laucinieki kontrastē ar lauku iedzīvotājiem – sliņķiem un pārmērīgiem alkohola lietotājiem. Taču pirmie ir rezentētī kā (ideāla) latviešu īpašību kopuma iemiesotāji.

- Lauku atdzimšanas diskursā **lauciniekus raksturo** kautrība, pieticība, samierināšanās ar likteni (un vienlaikus spītība pārvarēt šķēršļus), reliģiozitāte, čaklums, kaimiņu satiecība un savstarpējā izpalīdzība. Akcentēta arī viesmīlība, satiecība ģimenes lokā, stabilitāte un dzīves ritms saskaņā ar dabu. Vēl viens savstarpējo attiecību veids, kura reprezentācijā laucinieki atklājas kā sirsnīgi un jūtīgi cilvēki, ir viņu attieksme pret mājdzīvniekiem.

- **Lauku sievietes** ir latviešu identitātes sargi un kultūras dzīves uzturētājas, sociāli aktīvas. Taču viņu reprezentācija atklāj arī sociālās un demogrāfiskās problēmas laukos, piemēram, sieviešu vientulību un pašpietiekamību, piemēram, darbu gaterī, jo apkārtnes vīriešus – atkarīgos no alkohola – tur darbā nepieņem.

- Tradīcijas (folkloras kopšana, dažādas prasmes (piemēram, kalēja arods), ēdienu receptes, seno gadskārtu rituāli u.c.) tiek **pretstatītas patērniecībai** un straujajam dzīvesveidam un tādējādi uzskatītas par latvieša būtībai atbilstošākām.

- Lauki reprezentēti kā vieta, kur ainava un dārzi vēl tiek kopti pēc tradīcijām, nevis jaunākās modes. Tas sasaucas ar pirmās Latvijas Republikas laika uzskatu par laukiem kā tradīciju saglabāšanas vietu. Atšķirībā no 1996. gada lauku diskursa, kurā pavīdēja arī bažas par tradīciju nenovērtēšanu, lauku diskursā no 2008. līdz 2012. gadam tradīciju aizmiršanas akcents vairs nav tik aktuāls, priekšplānā izvirzot **lepnumu** par tām.

- Lauku un pilsētas pretstatā lauki reprezentēti kā pārāki. Pilsēta raksturota ar vārdiem “stress”, “sastrēgumi”, “skriešana”, kamēr lauki – kā miera un atpūtas vieta, kur izaudzēt veselīgu pārtiku, elpot svaigu gaisu utt. Īpaši šīs vērtības akcentētas mazu bērnu audzināšanas un ģimeņu pārcelšanās dzīvot uz laukiem kontekstā. Kā **diskursīvie lauki** reprezentētas arī mazpilsētas.

- Pretēji reprezentētajam ekspertu uzskatam par lauksaimniecības intensifikācijas nepieciešamību, **dabas bagātību** aspektā vērtības nozīme ir pārtikai, kas audzēta dārzā, dabiskos apstākļos. „Ķīmiska sula” un „ķīmiski apstrādāti augļi” tiek pretstatīti zemnieku izaudzētajai produkcijai, kas apzīmēta ar vārdiem „pašu, bez ķīmikālijām audzēta”, „ekoloģiski tīra”, „īsti lauku labumi”. To var atkodēt kā izpratni par laukiem kā pirmsākumu, kur kā mājās atgūt spēkus.

- **Pašu audzētās produkcijas** atzinīgs vērtējums bija vērojams jau 2004.–2007. gada „Latvijas Avīzē”, taču pēdējo gadu laikā šī tendence ir pieaugusi. Iespējams, lauku bagātību diskursa transformācija, tajā arvien vairāk izceļot ekoloģiskus produktus, ir saistāma ir vispārēju sabiedrības dzīvesveida maiņu, kurā vērtības statusu iegūst viss dabiskais pretstatā patērniecības, globalizācijas un citu procesu rosinātajai masveida produkcijai un ātrajai ēdināšanai.

- Līdzīgi kā lauku diskursā no 2004. līdz 2007. gadam lauki ir reprezentēti kā atpūtas vieta dabas bagātību, miera, klusuma un saglabāto tradīciju dēļ. Vieta, kur atgriezties pie dabas noteiktā dzīves ritma. Lauku un pilsētas pretstatījumus saskan ar lauku romantizācijas diskursu iepriekšējo pētījuma periodos – **Rīga „nomoka”, bet lauki „veldzē”**. Lauku kā atpūtas vietas reprezentācija apliecina to atdzimšanas potenciālu, bet reizē arī tos spilgtāk iezīmē kā pastāvīgai **dzīvošanai nepiemērotu** vietu (kur cilvēki atbrauc tikai vasarā vai nedēļas nogalē).

- Laukiem piedēvēts **pamatīgums**, kura savukārt trūkst pilsētās. Reprezentēta lauku dzīves stabilitāte un nesatricināmība, uzskats, ka laucinieki, kuriem ir piemājas dārzs, – vienmēr būs paēduši. Lai gan lauku (a)izmiršanas diskursā lielas daļas laucinieku dzīves apstākļi raksturoti kā finansiāli smagi, lauku atdzimšanas diskursā lauki ir pārticīgāki nekā pilsētas. Līdzīgi kā

iepriekšējos pētījuma periodos lauki reprezentēti kā „devēji” – pilsētniekiem ir līdzīgi somas ar „lauku labumiem”. Kā lauku pamatīguma iemesls reprezentēta arī sava zeme un lauku māja, kas veido ideālās dzīvesvietas nozīmi.

- Līdzīgi lauku diskursam Trešās atmodas periodā zemnieks ir Rīgas, Latvijas **glābējs un palīgs** – palīdz izvest sniegu no galvaspilsētas, atjaunot elektroenerģijas padevi. Preses reprezentācijā uz zemniekiem var paļauties satricinājumos un neparedzētās situācijās. Tas sasaucas ar pirmās Latvijas Republikas laikā publicētajiem darbiem par viņu raksturojumu.

- Līdzīgi kā lauku reromantizācijas diskursā (2004–2007) zemniecība ir nosaukta kā dzīves **aicinājums un dzīvesveids**. Šķērslis nav arī smagais darbs. Reprezentēta zemnieku emocionālā piesaiste savam darbam, kas sasaucas ar lauku romantizācijas diskursu iepriekšējos pētījuma periodos. Tieši **iracionālais (emocionālais) aspekts** ir primārais arguments darbam zemniecībā (piemēram, svaigi uzartas velēnas smarža).

- Lai gan lauku lejupslīdes apakšdiskursā ir apgalvojumi, ka zemnieki šo darbu bērniem nenovēl, lauku atdzimšanas apakšdiskurss liecina par zemnieka darba **turpinājumu nākotnē**.

- Lauku cilvēkiem raksturīgu **īpašību „iedzimtība”** nosaukta, piemēram, „no lauku senčiem ģenētiski mantotā atmiņa”, „pļāvēja gēns” u.tml. Identitātes izteikšanai nereti ir lietots vārds „asinīs”, norādot uz ko iedzimtu un dabisku. Tā ir reprezentēti zemnieki, kuri, neraugoties uz dažādiem šķēršļiem vai materiālajiem zaudējumiem, tomēr strādā zemes darbus, un arī latvietība, pieņemot, ka latviešiem „asinīs” ir tā vai cita iezīme. Lauku diskursā tas liecina par pašsaprotamību un pārliecību, piemēram rakstot, ka asinīs ir „zemes garša”.

- Par latviešu identitātes un lauku sasaisti liecina arī vārda „**latvisks**” lietojums reizē ar kādu laukiem raksturīgu darbību vai priekšmetu, piemēram, pļaušanas ar izkaptīm čempionāts nosaukts kā “skaisti latviski svētki”. Prasme ir raksturota kā „latviska”, identitātei atbilstoša.

- Atdzimšanas diskursa ietvaros līdztekus modernizācijai kā vērtībai reprezentēta tradīciju saglabāšana, dabiski gatavots ēdiens un priekšmeti. Iespējams, tas ir arī jāskata kā reprezentētais **apjukums par vērtībām**. Visticamāk, tas arī izskaidro, kādēļ arī preses saturā ir vērojamas gan publikācijas, kas izceļ tradīciju aspektu saimniekošanā, gan tādas, kuru centrā ir modernas saimniecības, kas savukārt atbilst lauksaimniecības politikas vīzijai par lauku modernizēšanos un saimniekošanas efektivitāti.

- Racionālā pretstatījums pārsvarā pagātnē balstītajām emocionālajām atsaucēm uz latviešiem kā lauku cilvēkiem kopumā liecina par reprezentēto neskaidrību un pretrunīgiem sabiedrības uzskatiem. **Prese ir kā pagātnes sentimentu glabātāja** – lauku pagātne tiek

diskursīvi pārceļta uz mūsdienām, it kā apstākļi nebūtu mainījušies. Iespējams, cēlonis tam ir tradicionālā agrārā saimniekošanas modeļa iziršana un šā procesa atsaucē nācījas sociālajā atmiņā.

- Lai gan lauku lejupslīdes diskursā laukos ir reprezentēta (a)izmiršana un pakalpojumu nepieejamība iedzīvotājiem, atdzimšanas diskursā ir akcentētas tās lauku vērtības, kuru dēļ cilvēki tur joprojām dzīvo. Reprezentētās lauku dabas bagātības, veselīgā pārtika, tradīcijas, sirsnīgās attiecības ar kaimiņiem vietu padara par vērtību. Publicētie cilvēku viedokļi par to, ka laukos viņi jūtas labi – kopj savu dārzu, jūt „tikko apertas velēnas smaržu”, māca bērniem, kā no sēklas izaug puķe, norāda, ka lauku atdzimšanas diskursā izvēle dzīvot laukos (un just pilnvērtīgu dzīvi) ir saistīta vairāk ar **emocionālajiem, nevis racionālajiem argumentiem**. Tādējādi arī līdzīgi kā iepriekšējos pētījuma periodos lauku atdzimšanas diskurss daļēji uzskatāms arī par lauku romantizācijas diskursu.

Promocijas darba noslēgumā secinu, ka pētījuma mērķi sasniedzu un ieguvu atbildes uz pētījuma jautājumiem, kas lasāmas tēžu veidā darba ievadā. Preses veidotais lauku diskurss nav viendabīgs – ikvienā no analizētajiem gadījumiem (pētījuma periodiem) tas veidojies kā pretrunīgu apakšdiskursu sakausējums. Viens no tiem attiecināms uz lauku romantizāciju – tas balstās emocionālos, sociālās atmiņas ietekmētos apgalvojumos un argumentos par laukiem, zemniekiem un lauksaimniecību un ietver cerības par lauku un zemniecības attīstību. Romantizācijas apakšdiskursa ietvaros arī reprezentēta lauku un nacionālās identitātes saikne – lauki kā pirmsākuma, sakņu vieta, piemērotākā dzīvesvieta latvietim.

Otrs apakšdiskurss saistāms ar deromantizāciju un pragmatismu, un tas atklāj racionālos argumentus par lauku, zemnieku saimniecību lejupslīdi, ikdienas reālijām – bezdarbu, pakalpojumu nepieejamību, laucinieku morālo degradāciju u.c. Tā ietvaros izteikta drūma prognoze par lauku nākotni, un lauku un nācījas saikne nav reprezentēta.

Pētījuma ietvaros visizteiktākā lauku un latviešu identitātes saiknes reprezentācija bija Trešās atmodas periodā, kas skaidrojams ar nacionālās atmodas lauku un centieniem atjaunot pirmās Latvijas Republikas vērtības kā pamatu virzībā uz neatkarību no padomju režīma. Taču arī no 2008. līdz 2012. gadam presē ir publicēti gan vispārēji spriedumi par latviešu un lauku saistību („bez latviešiem laukos un mazpilsētās nav Latvijas”), gan reprezentēta cilvēku pieredze, kurā viņi atzīst emocionālo saikni ar lauku vidi. Tādējādi var secināt par lauku un nācījas saiknes reprezentāciju lauku diskursā visa pētījuma perioda ietvaros, pārsvarā izmantojot sociālajā atmiņā un pagātnē balstītus argumentus. Tie ir pārļaicīgi un neatkarīgi no konkrētā brīža reālajiem

apstākļiem laukos. Tas liecina par par sociālās atmiņas ietekmētu apgalvojumu un argumentu dzīvotspēju un presi kā vienu no kanāliem to reaktualizēšanai sabiedrībā.

Tomēr, neraugoties uz nemainīgo lauku romantizācijas tendenci, lauku diskursu, īpaši abos pēdējos pētījuma periodos, raksturo arvien lielāka fragmentizācija un neskaidrība. Trešās atmodas gados preses veidotajā lauku diskursā bija lielākoties divas tendences, no kurām viena pauda pašapziņu par laukiem un tajos saskatīja Latvijas gaišo nākotni, bet otra – reprezentēja bažas par pārmaiņu procesiem. Taču laika gaitā lauku diskursā pretrunu skaits ir vairojies, pat vienam un tam pašam procesam vai organizācijai piešķirtās nozīmes ir ambivalentas. Tā kā mediji un sabiedrība abpusēji ietekmē pastāvošos diskursus, visticamāk, preses saturā reprezentētās pretrunas par laukiem ir jāskatās arī kā liecība nenoteiktībai, iespējams, pat apjukumam par lauku nozīmi, lomu, tajos notiekošo procesu vērtējumu sabiedrībā kopumā.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Avoti

- “Atmoda” (1989–1991)
“Diena” (1990–1991; 2008–2012)
“Lauku Avīze” / “Latvijas Avīze” (1989–1991; 1996; 2004–2012)
“Literatūra un Māksla” (1989–1991)
“Padomju Jaunatne” / “Latvijas Jaunatne” (1989–1991)
“SestDiena” (2008–2012)
“Skolotāju Avīze” / “Izglītība” (1989–1991)

Promocijas darbā ietvertas atsauces uz šādām preses publikācijām

- Adamaite, U. (2009, 18. aug.). Nepazemos ar dumjām izrādēm. *Diena*. 14. lpp.
- Adamaite, U. (2009, 18. aug.). Vēsture cukurgraudiņā. *Diena*. 16. lpp.
- Adamaite, U. (2012, 27. janv.). Bluķi te neviens nevelk. *Diena: pielikums „Kultūras Diena”*. 3. lpp.
- Alberte, I. (2008). Par teļiem, kaķēniem un prieku. *SestDiena*, 24. maijs, 16.–23.
- Alberte, I. (2008). Kas ir rabarberi? *SestDiena*, 7. jūn., 22.–25. lpp.
- Alberte, I. (2008, 10. sept.). Dārzs, kur izdot meitu pie vīra. *Diena*. 20.–21. lpp.
- Alberte, I. (2009). Bērzi vairs nav dārzeni. *Sestdiena*, 18. apr., 31.–33.
- Alberte, I. (2009). Beidzot iestādīju puķes. *SestDiena*, 13. jūn., 12.–15.
- Ancītis, T. (2004, 14. okt.). Allažu superpagasts. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Ancītis, T. (2005, 31. aug.). Nost ar blokmājām, slava laukiem! *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Ancītis, T. (2011, 30. jūn.). Ja nedos naudu, liks priekšā mietu. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Ancveire, A. (1996, 2. aug.). Administratīvo reformu apspriež klusi. *Lauku Avīze*. 9. lpp.
- Andiņš, I. (1996, 2. aug.). Kandavnieki sāk pirmie un paredz izdošanos. *Lauku Avīze*. 9. lpp.
- Andiņš, I. (1996, 30. aug.). Kurzemes „šveicieši” ceļā starp Kurzemi un Šveici. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Avišāne, S. (2010, 2. jūn.). Pēc pieredzes – uz ārzemēm. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.
- Avots, V. (1989, 13. janv.). „...paliek tautas gods”. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.
- [B. a.]. (1989, 6. okt.). Saimniekus meklējot. *Lauku Avīze*. 1. lpp.
- [B. a.]. (1990, 20. nov.). Vai latvieši spēj būt pilsoņi? *Atmoda*. 3. lpp.
- [B. a.]. (2010, 24. jūl.). Vai parakstīsiet Eiropas pacientu ombudam adresēto sūdzību? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.
- [B. a.]. (2011, 12. janv.). Zemnieki saīsina ceļu uz elektrību. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Banzaņa, A. (2005, 22. aug.). Putnu dārzs sirdij un makam. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Banzaņa, A. (2005, 1. okt.). „Bramaņos” rads radam draugs. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Bebre, L. (2004, 31. janv.). Vidzemē negrib mest kauliņus kopā. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Beļavnieks, J. (2006, 10. aug.). Zemes apsaimniekošana: vai tikai īpašnieku problēma? *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

- Berķis, A. (1989, 3. nov.). Kā atjaunot tuvību zemei. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Bērziņa, R. (1990, 4. jūl.). Mazliet par mazpulkiem. *Padomju Jaunatne*. 3. lpp.
- Bērziņš, V. (1996, 24. sept.). Ekonomikas doktors zemnieka kārtā. *Lauku Avīze*. 9. lpp.
- BNS. (2004, 6. janv.). Repšes sauklim nav seguma. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Bojārs, G. (2008, 18. jūn.). Iespējams, izdevies aizturēt Daugavpils šosejas seksuālo maniaku. *Diena*. 8. lpp.
- Bojārs, G., Vorobjovs, A. (2008, 21. maijs). Ja būs lemts, tad noņems. *Diena*. 8. lpp.
- Boruks, A. (1996, 17. sept.). Baltijas kopīgais lauksaimniecības tirgus. *Lauku Avīze*. 7. lpp.
- Brauna, A., Egle, I. (2009, 2. jūl.). Novadu karte vēl var mainīties. *Diena*. 9. lpp.
- Briede, Z. (1996, 27. aug.). Visvairāk latvietim kaitē bezdarbība. *Lauku Avīze*. 24. lpp.
- Brikmanis, J. (1989, 13. okt.). Uzdāvinu saulrietu! *Padomju Jaunatne*. 2. lpp.
- Brunovskis, I. (2007, 23. aug.). Kādu ražošanas struktūru vajag laukiem? *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Bunga, E. (1990, 26. okt.). Ko iesākt ar zemnieku saimniecībām? *Lauku Avīze*. 6. lpp.
- Burve-Rozīte, A. (2008, 19. jūn.). Stingri uz kājām. *Diena*. 25. lpp.
- Bušmanis, I. (2004, 27. okt.). Apvienojas lauku atdzīvināšanai. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Bušmanis, I. (2005, 20. aug.). Zem frizūras – dvēsele un darbīgums. *Latvijas Avīze*. 9.–10. lpp.
- Bušmanis, I. (2006, 11. sept.). Atkarība no sakoptības promilēm. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Būmanis, M. (1990, 10. marts). Latvijas kultūras forums. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp.
- Caune, A. (1991, 18. jūn.). Sirdsbalss. *Lauku Avīze*. 14. lpp.
- Ceļmalnieks, J. (1991, 13. apr.). Es reāli cenšos izvērtēt savas iespējas. *SestDiena*. 1. lpp.
- Ceriņa, I. (1989, 17. marts). Spītīgā pastāvēšana. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Čaklā, I. (1989, 4. janv.). Īsi ziņojumi no viņpasaules. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.
- Dreijere, V. (2008, 16. maijs). Sāpīgais 100 skolēnu sliekšnis. *Diena*. 9. lpp.
- Dreijere, V. (2009, 15. aug.). Bērnodārzi izglābj skolu. *Diena*. 5. lpp.
- Drēziņš, A. (2009, 23. maijs). Reforma – bagātnieku izprieca? *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Drēziņš, A. (2010, 1. jūl.). Jārāda, kā dzīvos šķirti. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Drēziņš, A. (2010, 27. jūl.). Leģionārus pagodina augstas amatpersonas. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.
- Dzedulis, Z. (2004, 24. aug.). Čiris būvē ciematu. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.
- Dzedulis, Z. (2005, 4. aug.). Pārdot vai nepārdot zemi? *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Dzedulis, Z. (2008, 16. okt.). „Maizes klētī” zemes cenas augstas. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.
- Dzērve, L. (2008, 11. jūl.). Liktenīgā pirmā nakts. *Diena*. 3. lpp.
- Dzērve, L. (2008, 21. aug.). Policija sāk izmeklēšanu. *Diena*. 4. lpp.
- Dzērve, L. (2008, 28. aug.). Mazmeitu atradusi nedzīvu. *Diena*. 3. lpp.
- Dzērve, L. (2008, 20. sept.). Dainu, iespējams, varēja glābt. *Diena*. 5. lpp.
- Dzērve, L. (2009, 12. janv.). Priekšā smaga operācija. *Diena*. 6. lpp.
- Dzērve, L. (2012, 18. jūl.). Lūdzu, lūdzu, ārstējiet mūs! Vismaz kāds. *Diena*. 6.–7. lpp.
- Dzērve, L. (2012, 18. jūl.). Circene: trūkst, jo daudzi nemaz negrib dzīvot laukos. *Diena*. 1., 6.–7. lpp.
- Dzērve, L. (2012, 26. sept.). Īrijas latviešu atbilde Latvijas cerībām. *Diena*. 6.–7. lpp.

- Dzērve, L., Bojārs, G. (2008). Pagrieziens uz slepkavību. *SestDiena*, 27. sept. 10.–17.
- Dzērve, L., Leitāns, I. (2008, 19. sept.). Manu meitu apbedīs. *Diena*. 3. lpp.
- Egle, I. (2008, 7. maijs). Gorbunovs: bez latviešiem laukos nav Latvijas. *Diena*. 8. lpp.
- Egle, I. (2008, 17. maijs). Pašvaldības jūt atbildību par reformas rezultātu. *Diena*. 10. lpp.
- Egle, I. (2009, 24. janv.). Nepietiek naudas novadu reformas dotācijām. *Diena*. 4. lpp.
- Egle, I. (2008, 24. jūl.). Antūžu bērnu vajadzības nesaista ar politiku. *Diena*. 7. lpp.
- Egle, I. (2009, 1. jūn.). Vēlēt novadus nav tas pats, kas vēlēt pagastus. *Diena*. 5. lpp.
- Egle, I. (2009, 13. aug.). Novados veido jaunus pagastus. *Diena*. 4. lpp.
- Egle, I. (2009, 22. aug.). Tie bija vienotības svētki. *Diena*. 4. lpp.
- Egle, I. (2009, 24. aug.). Kopības izjūtu iedot bērniem. *Diena*. 3. lpp.
- Egle, I. (2012, 25. janv.). Glābt Latgali, dot darbu. *Diena*. 6.–7. lpp.
- Egle, I. (2012, 13. aug.). Mazajiem novadiem ir griba, nav spēka. *Diena*. 6.–7. lpp.
- Egle, I. (2012, 11. sept.). Īrijā ir vieglāk, bet māju sajūtu svešumā nenopirkt. *Diena*. 6. lpp.
- Egle, I., Eriņa, A. (2012, 12. janv.). Kolkā kā dzīvē. Vai to rādīt kino? *Diena*. 10. lpp.
- Eglīte, G. (1996, 16. janv.). Steidzami zemkopības ministra darbi (Lasītāju vēstule). *Lauku Avīze*. 26. lpp.
- Eglīte, S. (1996, 9. janv.). Savs pārstāvis cukurbiešu audzētājiem. *Lauku Avīze*. 11. lpp.
- Eglīte, S., Viļķina, A., Grīnbergs, A., Zilbers, A., Kozlovskā, L. (1996, 23. janv.). Uz ko cer zemsavieši un zemnieki? *Lauku Avīze*. 30. lpp.
- Else, I. (1996, 6. aug.). „Silkalnos” teic baldriānu un raudeni. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Else, I. (1996, 9. aug.). Noskaidroti vissakoptākie pagasti. *Lauku Avīze*. 6. lpp.
- Else, I. (1996, 10. sept.). Pilsētnieku radītais viesu nams laukos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Else, I. (1996, 24. sept.). Pagasta bēdu nogādātājs līdz Rīgai. *Lauku Avīze*. 24. lpp.
- Eniņš, G. (1989, 20. janv.). Arī man Latgale sāp. Mosties Latgale! *Padomju Jaunatne*. 3. lpp.
- Eniņš, G. (1989, 15. apr.). Tavas sētas vietvārdi ir tēvu zemes dārgumi. *Literatūra un Māksla*. 28. lpp.
- Eniņš, G. (1990, 18. janv.). Tēvzemes vietvārdu aizsardzības un saglabāšanas kodekss (projekta tēzes). *Latvijas Jaunatne*. 3. lpp.
- Ērgle, A. (2008, 10. maijs). Labākā – mūsdienu viensēta. *Diena*. 19. lpp.
- Ērgle, A. (2008, 14. maijs). Dzīvo pasakā. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto”*. 6. lpp.
- Ērgle, A. (2008, 13. aug.). Iegriez laiku vecās sliedēs. *Diena*. 16.–17. lpp.
- Feldmanis, G. (1989, 23. sept.). Nedrīkst krist vēl zemāk. *Literatūra un Māksla*. 1.–2. lpp.
- Fīrere, N. I. (2009, 19. janv.). Lauksaimniecība – ne business, bet laimes spēle. *Diena*. 1. 6.–7. lpp.
- Fīrere, N. I. (2009, 8. aug.). Ķoņos atkal sadosies rokās. *Diena*. 5. lpp.
- Fīrere, N. I. (2009, 19. aug.). Uz iezāgēta būvnieku zara. *Diena*. 6. lpp.
- Fīrere, N. I. (2009, 3. sept.). Diēta piensaimnieku kūtīs ieilgusi. *Diena*. 7. lpp.
- Fīrere, N. I. (2009). Milzis. *SestDiena*, 19. sept. 12.–15. lpp.
- Gailītis, P. (1996, 17. sept.). Jārīkojas kā bišu dravā. *Lauku Avīze*. 10. lpp.
- Gailums, I. (1989, 6. marts). Agonijas pagarināšanas teorija. *Atmoda*. 2. lpp.

- Galkina, I. (2004, 21. janv.). Laba griba aitkopībā. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Galkina, I. (2004, 3. aug.). Metālkalis audzē upenes. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.
- Galkina, I. (2004, 21. aug.). Saimnieks sūdzēs tiesā valsti. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2004, 4. sept.). Gaujmalas aizsardzībai – dabiskā noganīšana. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2004, 7. sept.). Radu bizness – graudaudzēšana. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2004, 18. sept.). Nav slikta gada, ja apkopj. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2005, 6. aug.). Miera osta Pededzes līkumā. *Latvijas Avīze*. 24. lpp.
- Galkina, I. (2005, 23. aug.). Graudi birst – neziņa turpinās. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2005, 13. sept.). Pagastveča rudens politika kartupelājā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2005, 3. sept.). Dekoratīvie putni – mode ar biznesa plānu. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2005, 20. sept.). Ganu lauksaimniecība gar Gauju. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2006, 23. maijs). Liepnā uzplaukst zaļi domājošie. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2006, 1. aug.). Ar pieredzi – pret dabas untumiem. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Galkina, I. (2006, 8. aug.). Ar optimismu par 2013. gadu. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2006, 21. aug.). Katrs pats sava biznesa „kalējs”. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Galkina, I. (2006, 5. sept.). Biosaimniecības uzkodās – peintbols. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Galkina, I. (2006, 8. sept.). Izvērtēs neuzspodrināto kvalitāti. *Latvijas Avīze*. 25. lpp.
- Galkina, I. (2006, 14. okt.). Sāk mosties cidoniju laiks. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Galkina, I. (2006, 17. okt.). Zelta rudzus novērtē ”Sobieski”, bet pārēk igauņi. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Galkina, I. (2006, 24. okt.). Eiropa Alūksnes zemnieksētā. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Galkina, I. (2007, 9. aug.). „Zaļais grozs” kļūst smagāks. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Galkina, I. (2007, 30. aug.). „Zelta tonna” uzmundrināja. Tagad tikai darbs. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Galkina, I. (2007, 26. sept.). Pārdotas Randu pļavu govīs. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Galkina, I. (2007, 1. okt.). Jau trešo gadu joprojām bez elektrības. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.
- Galkina, I. (2007, 8. okt.). Brīvzemnieku elektrību „stiepj” pa ministrijām. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Galkina, I. (2008, 14. aug.). Paradīzes ābeles – romantiķiem un gardēžiem. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.
- Galkina, I. (2009, 27. okt.). Sēļu meteorīts kā joks. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.
- Galkina, I. (2010, 29. jūn.). Tautās aiziet elitārie teķi. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Graudiņš, U. (2004, 8. janv.). Govju arvien mazāk. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Graudiņš, U. (2004, 6. aug.). Avenes – perspektīvas, zemenes – ienesīgas. *Latvijas Avīze*. 25. lpp.
- Graudiņš, U. (2005, 1. aug.). Eiropas nauda ļauj mainīt akcentus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Graudiņš, U. (2006, 3. jūn.). „Annas” ogas ved uz Eiropu”. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Graudiņš, U. (2006, 11. aug.). Rosina pārmaiņas piensaimniecībā. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Graudiņš, U. (2006, 14. aug.). Piena kooperatīvi vēlas savu rūpnīcu. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.
- Graudiņš, U. (2006, 19. aug.). Pašu audzēts, pašu pelnīts. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp.
- Graudiņš, U. (2007, 3. aug.). Lietus apdraud graudu kvalitāti. *Latvijas Avīze*. 1., 8. lpp.
- Graudiņš, U. (2007, 11. okt.). Ābolu tirgus sāksies pēc sala. *Latvijas Avīze*. 9.–10. lpp.

- Graudiņš, U. (2008, 19. aug.). Piena ražotāji pirkuma meklējumos. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Graudiņš, U. (2008, 12. sept.). Latvijā astotā labvēlīgākā vide. *Latvijas Avīze*. 1., 26. lpp.
- Graudiņš, U. (2008, 24. sept.). Siera ražotņu apkārtnes ainava – aizvien sakārtotāka. *Latvijas Avīze*. 16.–17. lpp.
- Graudiņš, U. (2008, 27. sept.). Ābeļdārzu mazāk, raža lielāka. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Graudiņš, U. (2008, 2. okt.). Pienu ražo aizvien lielākos ganāmpulkos. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Graudiņš, U. (2008, 31. okt.). Lauksaimnieki parādu priekšā. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Graudiņš, U. (2011, 8. janv.). Lauksaimnieki pošas uz Rīgu. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp.
- Graudiņš, U. (2011, 20. janv.). 25 reizes iedarbīgāks par biešu sulu. *Latvijas Avīze*. 1., 12. lpp.
- Graudiņš, U. (2011, 12. janv.). Rīgā slavē lauksaimniekus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Graudiņš, U. (2011, 13. janv.). Ar tehniku Rīgā jau trešo reizi. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Graudiņš, U. (2011, 2. jūn.). Lauku ceļi pavisam aizmirsti. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Graudiņš, U. (2011, 8. jūn.). Būs mazāk autobusu reisu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Griškeviča, U. (2009, 1. aug.). Atgriezties pie saknēm. *Diena*. 16. lpp.
- Griškeviča, U. (2009, 29. aug.). Otra puse punktu pieliek pilī. *Diena*. 15. lpp.
- Grīnberga, M. (1991, 5. okt.). Ritē jau var saņemt zemi. *Diena*. 7. lpp.
- Grīnbergs, A. (1996, 3. janv.). Jēkabpils “krūmu piens”. *Lauku Avīze*. 13. lpp.
- Grīnbergs, A. (1996, 3. janv.). Septiņi brīnumi vienā sētā. *Lauku Avīze*. 17. lpp.
- Grīnbergs, A. (1996, 9. aug.). Āboli tāpat vien nebriest. *Lauku Avīze*. 6. lpp.
- Grīnbergs, A. (1996, 17. sept.). Putras laiks ir beidzies. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Grīnbergs, A. (1996, 24. sept.). Aizaugušie mērnīeklaiki Sēlpilī. *Lauku Avīze*. 29. lpp.
- Grīnbergs, A. (1996, 24. sept.). Ar ušņu duramo. *Lauku Avīze*. 29. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 13. janv.). Zemnieks atklāj tūrisma informācijas centru. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 15. janv.). Saimniekot kopā ar kaimiņiem. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 31. janv.). Kuri argumenti pārliecinošāki? *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 10. aug.). Pārvērtības lauku sētā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 28. sept.). Piena devējas puķu dārzā. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 19. okt.). Struktūrfondu projekts jau strādā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Grīnbergs, A. (2005, 13. aug.). Pēterim nākas glābt vērtētājus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Grīnbergs, A. (2005, 30. aug.). „Kazākos”, kur aitas gana...stārķi. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Grīnbergs, A. (2005, 17. sept.). Telefoniste kļūst par cūkkopi. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 10. aug.). Pārvērtības lauku sētā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Grīnbergs, A. (2004, 19. okt.). Struktūrfondu projekts jau strādā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Grīnbergs, A. (2006, 19. aug.). Kalte rudzu vidū – kā Amerikā. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Grīnbergs, A. (2006, 26. sept.). Zemgalē labākie rudzi – Kūkās. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Grīnbergs, A. (2007, 18. sept.). Aiz novadu kartes – cilvēks. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.
- Grīnbergs, A. (2008, 11. sept.). Lauku dzīve – arī kūlenis gaisā. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Grīnbergs, A. (2008, 16. sept.). Uz novadiem – pa sliktiem ceļiem? *Latvijas Avīze*. 13.–14. lpp.

- Grīnbergs, A. (2008, 25. sept.). Plunkšķis pilsētai, laukiem – šlakatas? *Latvijas Avīze*. 12.–13. lpp.
- Grīnbergs, A. (2008, 30. okt.). Pirmais bauslis: tev nebūs pienu bojāt. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.
- Grīnbergs, A. (2010, 2. jūn.). Es nenoguršu no dzīves. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.
- Grīnbergs, A. (2010, 24. jūl.). Baltijā lielākā kokogļu ražotne. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 7. janv.). Ja grib strādāt laukos, izvēles praktiski nav. *Diena*. 8. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 8. janv.). Pārvadātāji pasažieriem Bauskā piedāvā alternatīvu. *Diena*. 9. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 14. janv.). Meklē izmantojumu iegādātajai ēkai. *Diena*. 9. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 14. janv.). Nesaprot, kā var atstāt tukšu vietu. *Diena*. 8. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. *Diena*. 8. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 26. janv.). Zeltalejas vietā bēdu ieleja. *Diena*. 4. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 29. janv.). Atklāj lielāko fermu reģionā. *Diena*. 9. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 1. jūn.). Rindā pēc karaliskā ķimeņu siera. *Diena*. 6. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 9. jūn.). Bailes par pārstāvniecības trūkumu nepiepildās. *Diena*. 4. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 17. jūn.). Ne ar glanci, bet izdzīvos. *Diena*. 8. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 7. jūl.). Dievnamu glābj no sabrukšanas. *Diena*. 8. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 13. jūl.). Mežs palīdz gādāt par ģimenes iztikšanu. *Diena*. 6. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 25. jūl.). „3x3 nometne kā akmenī iecirsta”. *Diena*. 12. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 3. aug.). Pircēji piesakās palīdzēt vākt ražu. *Diena*. 6. lpp.
- Grīnvalde-Iruka, A. (2012, 26. janv.). Pensionāri ir zelta vērtē. Regulāri ienākumi garantēti. *Diena*. 12.–13. lpp.
- Ģeģers, D. (1990, 12. okt.). Cienījamie lauku ļaudis! *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Ģeģers, D. (1991, 10. maijā). Mani māc bažas par jaunajām lauku saimniecēm. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Hailova, A. (2011, 11. jūn.). Ar bitēm aprunājos. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Helmane, I. (1990, 22. maijs). “Rozīt’ mana, nātru dārzā...”. *Latvijas Jaunatne*. 4. lpp.
- Igaune, M. (1989, 2. jūn.). Arī mēs nākam uz mājām. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Igaune, M. (1990, 30. marts). Zinātnieks par zemnieku. *Lauku Avīze*. 4. lpp.
- Igaune, M. (1990, 5. okt.). Saglabāt cilvēcību. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Igaune, M. (1991, 25. janv.). Ja stiprs būs zemnieks, stipra būs Latvija. *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Igaune, M. (1991, 25. janv.). Rīgu un Latviju glāba zemnieks. *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Jakaitis, I. (1996, 12. janv.). Nodzīvot priedes mūžu. *Lauku Avīze*. 24. lpp.
- Jansons, F. (1990, 7. sept.). Par zemkopju tradīcijām. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Jansons, G. (1989, 2. jūn.). Deputāts Ilmārs Pilenieks. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Jaunbelzere, A. (2006, 3. jūn.). Par baltmaizi un putrainiem. *Latvijas Avīze*. 32. lpp.
- Jaunbelzere, A. (2007, 2. aug.). Aitkopība – ainaviska un sīksta. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Jermaks, A. (1990, 2. febr.). Jācērt krūmi! *Lauku Avīze*. 1. lpp.
- Jermaks, A. (2011, 18. jūn.). Ar siera un medus smaržu. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.
- Jermaks, A. (2011, 22. jūn.). Dabas viducī kā Dieva ausī. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.
- Jermaks, A. (2011, 13. aug.). „Andrīšos” varot pasapņot arī nomodā. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

- Juris. (1996, 9. janv.). Ko "LA" lasītāji gaida no zemkopības ministra. (Lasītāja vēstule). *Lauku Avīze*. 26. lpp.
- Kalna, B. (1991, 5. jūl.). Lai latvietībai stipras saknes. *Izglītība*. 8. lpp.
- Kalniņa, L. (2011, 1. jūn.). Iekompostrēti uz vienu, diviem bērniem. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.
- Kaukule, A. (2010, 4. jūn.). Meklē zudušo latvietību „Straumēnos”. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*. 15. lpp.
- Kaukule, A. (2011, 3. jūn.). Bez kaislībām neiztikt. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*. 2. lpp.
- Kālis, J. (1996, 23. janv.). “Kalna būriņi” – lauku sēta pilsētā. *Lauku Avīze*. 25. lpp.
- Kālis, J. (1996, 26. janv.). Alberts Kauls aicina izglītēt zemniekus. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Kālis, J. (1996, 13. aug.). Lielgruntnieks Vadonis. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Kārklīņa, D. (2008). Kalēji. *SestDiena*, 4. okt., 27.–29.
- Kārkluvalka, I. (1990, 23. nov.). Uz zemes komisiju – pēc taisnības. *Diena*. 7. lpp.
- Klepers, A. (2005, 1. aug.). Saimniekot un pelnīt var arī dabas liegumos. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.
- Kļavis, A. (2012). Apzagtie dievnami. *SestDiena*, 31. aug., 18.–23.
- Kokareviča, D. (1996, 27. aug.). Rekordkarpa – zviedru tūristam, lauku pirtiņas prieki – ģimenei. *Lauku Avīze*. 23. lpp.
- Kokareviča, D. (2008, 16. aug.). Pi cīši lobim cylvākim jeb „Vasals Latgolā!”. *Latvijas Avīze*. 24.–25. lpp.
- Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. *Latvijas Avīze*. 12.–13. lpp.
- Kokareviča, D. (2010, 13. jūl.). „Pļāvēji, atbalstītāji, līdzjutēji – jūs bijāt lieliski!” *Latvijas Avīze*. 1., 12.–13. lpp.
- Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzālīte. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.
- Kokareviča, D. (2011, 30. jūn.). Vilis Vītols: „Tas ir Likteņdārza patrona skaists žests.”. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.
- Kostanda, O. (1996, 9. janv.). Vai valdība atbalstīs zemniekus? *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Krastiņa, I. (2009, 22. aug.). Likteņdārzs būs gan piemiņas vieta, gan tūrisma centrs. *Diena*. 4. lpp.
- Krastiņš, O. (1991, 6. sept.). Kā dzīvot, lai zemnieks nezaudētu? *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Krauļa, V. (1996, 23. aug.). Vietējā vara: vēlēta, iecelta, lieka? *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Krauļa, V. (1996, 3. sept.). Kas liek šķēršļus latviešu uzņēmējiem Latvijā. *Lauku Avīze*. 21. lpp.
- Krauļa, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. *Lauku Avīze*. 28. lpp.
- Krievkalns, I. (1990, 6. nov.). Kad maizīte būs zelta vērtā. *Atmoda*. 6. lpp.
- Krustiņš, V., Līcītis, E. (2011, 15. jūn.). „Ko viņa iedomājas!” *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.
- Krustiņš, V. (1996, 6. aug.). Diktatūru nevajag, bet kārtību gan. *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Krustiņš, V. (1996, 27. sept.). Netraucējiet lauciniekiem būvēties! *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Kučinskis, M. (2006, 7. aug.). Ieguldījums novadu pārticībā. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Kusiņa, L. (2009, 24. okt.). Viensētnieki. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Kušķis, G. (2011, 22. jūn.). Suminot tēlniecības Meistarū. Kārlim Jansonam – 115. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*. 1. lpp.
- Kuzmina, I., Krustiņš, V. (2007, 21. aug.). Vējonis brīdina: „Kukurūza atgriezīsies.” *Latvijas Avīze*. 5., 6. lpp.
- Laicāns, G. (2008, 23. okt.). No vilka bēgot, var uzskriet lācim. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

- Lapiņa, Z. (1990, 17. janv.). „...man smalkām un dziļāk viss svērts.” *Izglītība* 13. lpp.
- Lapiņš, A. (2007, 16. aug.). Kompensācijas jānomaina ar lauksaimniecības apdrošināšanas sistēmu. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Lapsa, T. (1996, 17. sept.). *Ceiruļi vai Āpšu ala*. *Lauku Avīze*. 25. lpp.
- Laube, E. (1991, 28. jūn.). Kas ir latviskais skaistums. *Izglītība*. Pārpublicējums no 1940. gada žurnāla “Atbalss” un no žurnāla „Senatne un Māksla”. 12. lpp.
- Latgola. (2011, 20. maijs). Atsauksmes par Ivetas Tomsones rakstu „Saimniecību mazāk, bet lielākas”. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Latvijas Zemnieku federācijas valde. (1991, 25. janv.). Latvijas Zemnieku federācijas aicinājums. *Lauku Avīze*. 1. lpp.
- Lācis, V. (1991, 8. febr.). No agrārās reformas līdz zemkopības ministram. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Leiškalsns, P. (1996, 5. janv.). Lauksaimniecības subsidēšanai ielānoti tikai 8,9 miljoni latu. *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Leitāns, I. (2009, 8. aug.). Camel maina pret dārzeņiem. *Diena*. 6. lpp.
- Lemešonoks, D. (2007, 5. sept.). Novados aprokam savu vēsturi. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Libeka, M. (2007, 27. aug.). Naudu par darbu, nevis deputātiem. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Lietiņa, A. (2008, 16. aug.). Iepazīstas ar modernām saimniecībām. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.
- Liepiņa, G. (1990, 23. nov.). Zemnieks grib saimniekot pats. *Diena*. lpp.
- Liepiņa, G. (1991, 18. okt.). Piens lētāks par limonādi. *Diena*. 4. lpp.
- Liepiņš, A. (2008). Viena diena Krapē: Fotostāsts. *SestDiena*, 7. jūn., 33.–39.
- Lipska, R. (2007, 15. aug.). Pļavas griezēm un tūristiem. *Latvijas Avīze*. 11., 13. lpp.
- Līcītis, E. (1989, 4. aug.). Lauciniekiem nevajag kosties. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Līcītis, E. (1989, 22. dec.). Pilsētnieks zemnieka dēls. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Līcītis, E. (1991, 4. okt.). Kā „Lauku Avīze” rakstīs par laukiem. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Līcītis, E. (1996, 19. janv.). Grīgs un zemnieki noliek mēslu dakšas. *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Līcītis, E. (1996, 3. sept.). Darbīgu cilvēku satikšanās 1. septembra svētdienā. *Lauku Avīze*. 21. lpp.
- Līcītis, E. (2004, 20. sept.). Latvijā – stiprākie vīri, stiprākie zirgi. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Līcītis, E. (2004, 29. sept.). Dūmeņi laukos atkal sāk kūpēt. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Līcītis, E. (2006, 29. aug.). Priesteris no pierobežas. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Līcītis, E. (2007, 7. aug.). Tikai vaboles traucē idilli. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Līcītis, E. (2007, 30. aug.). Lauku gaiss veselīgāks par politisko. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Līcītis, E. (2008, 20. sept.). Apalups: „Jūtamies kā apjāti”. *Latvijas Avīze*. 5.–6. lpp.
- Līcītis, E. (2008, 28. okt.). Ja nemāk pārliecināt par savu taisnību. *Latvijas Avīze*. 7.–8. lpp.
- Līcītis, E. (2009, 16. okt.). Ēķis vairs negrib dzīvot pa vecam. *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.
- Līcītis, E. (2009, 27. okt.). Skafandrā vai frakā? *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Līcītis, E. (2010, 30. jūn.). „Drusku vairāk uzdrīkstēties... Aiziet!” *Latvijas Avīze*. 6. lpp.
- Līcītis, E. (2010, 17. jūl.). Ēķis raidīs atkal – Mudītei un Jāzepam. Kas aiz tā? *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

- Līcītis, E. (2011, 1. jūn.). Bērziņš teic, ka zina situāciju. *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.
- LLS Centrālās valdes prezidijs. (1989, 19. dec.). Mūs vieno darbs, zeme un Latvija. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp.
- Lūsiņa, I. (2008, 8. maijs). Atklās Umurgas restaurētās ērģeles. *Diena*. 20. lpp.
- Lūsiņa, I. (2008, 19. jūl.). Ieskanas mūzika, un esmu citā laikmetā. *Diena*. 15. lpp.
- Lūsiņa, I. (2011, 28. janv.). „Dzīvojiet nesteidzīgi!” *Diena: pielikums „Kultūras Diena”*. 2.–3. lpp.
- Ļuta, V. (1996, 16. janv.). Drīz var pietrūkt maizes. *Lauku Avīze*. 14. lpp.
- Ļuta, V. (1996, 9. aug.). Paplašināsies sadarbība ar pasaules lauksaimniekiem. *Lauku Avīze*. 4. lpp.
- Madalāne, V. (1996, 3. sept.). Dviete – sakoptākais Latgales pagasts. *Lauku Avīze*. 6. lpp.
- Madalāne, V. (1996, 24. sept.). Rozes palīdz bulļu audzēšanā. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Mangale, A. (1989, 18. janv.). Tautas gudrības pavēnī. *Skolotāju Avīze*. 11. lpp.
- Mangale, A. (1989, 11. maijs). Jauns mācību priekšmets? *Skolotāju Avīze*. 10. lpp.
- Mangale, A. (1990, 11. apr.). Pagaidām vēl bezsvara stāvoklī. *Izglītība*. 7. lpp.
- Mauliņš, J. (1990, 23. nov.). Zemnieka saimniecība praktiskos apsvērumos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Meļķis, D. (2011, 13. janv.). Jūsu ciems izzudīs tuvākajos gados. *Diena*. 1., 6. lpp.
- Miķelsons, I. (1989, 21. jūn.). Cilvēks un dārzs. *Skolotāju Avīze*. 10. lpp.
- Motivāns, J. (1991, 20. febr.). Starp kolhozu un to, kā vēl nav. *Diena*. 1. lpp.
- Motivāns, J. (1991, 9. okt.). Hoplā, zemnieciņ, hoplā. *Diena*. 2. lpp.
- Motivāns, J. (1996, 30. janv.). Zemes kopējs un prātnieks. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Mozgīrs, H. (2011, 9. jūn.). Demogrāfija un nodarbinātība laukos. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.
- Mozulis, J. (1991, 26. marts). Kolhozs šķērēšanas gaidās. *Diena*. 1.–2. lpp.
- Mozulis, J. (1991, 17. okt.). Zemnieks brēca savas zemes. *Diena*. 2. lpp.
- Mozulis, J. (1991, 27. nov.). Zemnieks slienas protestam. *Diena*. 1. lpp.
- Mozulis, J. (1991, 30. nov.). Cik kolhozam atlicis dzīvot. *Diena*. 2. lpp.
- Mozulis, J., Rozentāls, A. (1991, 13. dec.). “Nemodināsim zemniekā lauvu.” *Diena*. 2. lpp.
- Muktupāvela, L. (1996, 2. aug.). Medņevas muižnieksaime. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Muktupāvela, L. (1996, 9. aug.). Uģa Pužuļa divdesmit piektais ceplis. *Lauku Avīze*. 31. lpp.
- Muktupāvela, L. (1996, 9. aug.). „Vecgulbenē” ar žurku ķeršanu viss mierīgi. *Lauku Avīze*. 6. lpp.
- Muktupāvela, L. (2008). Veras prieks. *SestDiena*, 13. sept., 32.–35. lpp.
- Nagle, G. (2008, 26. aug.). Mīlestībā radies brīnums. *Diena*. 16. lpp.
- Nagle, G. (2009). Neēdu, un viss. *SestDiena*, 31. okt., 29.–31. lpp.
- Nagle, G., Cālēna, M. (2009). Kā pagatavot Jāņu sieru. *SestDiena*, 20. jūn., 20.
- Naumanis, N. (2009, 11. aug.). Situācijas ķīlnieki. *Diena*. 5. lpp.
- Naumanis, N. (2009, 15. maijs). Civilizācijas (un izrādes) drupas. *Diena*. 16. lpp.
- Nollendorfs, V. (1990, 24. marts). Latviešiem pasaulē un dzimtenē. *Literatūra un Māksla*. 12. lpp.
- Nora. (2009, 22. maijs). Vecā mājiņa nav Beverlihilsas greznība...*Latvijas Avīze*. 16. lpp.
- Novicka, A. (2008, 31. maijs). Piena kari turpinās. *Diena*. 8. lpp.
- Novicka, A. (2008, 22. jūl.). Sabiedriskais transports uz teātri neaizvedīs. *Diena*. 11. lpp.

- Novicka, A. (2009, 20. janv.). Piena cenas kritīsies vēl. *Diena*. 12. lpp.
- Odiņš, K. (2011). Apēst jēra aci. *SestDiena*, 1. okt., 6.
- Odiņš, K. (2011). Vinnēsim Gagarina kausu! *SestDiena*, 22. okt., 24.–28.
- Olševska, R. (2006, 16. okt.). Rīdzinieki iepērkas Zaļajā tirdziņā. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.
- Olševska, R. (2011, 14. maijs). Lauku ārsti veido komandu. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Ozoliņa, L. (2008, 27. aug.). Kartupeļi un gurķi – tieši no dobes. *Diena*. 7. lpp.
- Ozoliņa, I. (2010, 10. jūl.). Sievai liepa, vīram – ozols. *Latvijas Avīze*. 15.–16. lpp.
- Ozoliņš, M. (1991, 28. marts). Celtniecība laukos apstāsies. *Diena*. lpp.
- Ozoliņš, M. (1991, 2. maijs). Lauksaimnieki ražo mazāk un mazāk. *Diena*. 1. lpp.
- Pabērza, E. (2006, 14. jūn.). Lauku sētā raibu raibais zoodārzs. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.
- Pareģis. (2008, 10. janv.). Tautas balss. *Diena*. 9. lpp.
- Paula, S. (1989, 5. apr.). Ar seju pret bērnu un latvietību. *Skolotāju Avīze*. 16. lpp.
- Polis, A. (1989, 19. maijs). Aicinām uz konkrētu rīcību. *Lauku Avīze*. 8. lpp.
- Polis, J. (1990, 31. janv.). „Mūsu kopa – atvērta katram”. *Latvijas Jaunatne*. 2. lpp.
- Prēdele, A. (1989, 24. okt.). Manā mīlā, plosītā tauta... *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.
- Pujēna, S. (2010, 23. jūl.). No „Rīvas” līdz „Zaķu krogam”. *Latvijas Avīze: pielikums „Nedēļa Kabatā”*. 13. lpp.
- Pujēna, S. (2010, 28. jūl.). Tuvāk kailajai dvēselei. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Puķe, I. (2009). Tīrzmalas ekomūzika. *SestDiena*, 19. sept, 8.–11. lpp.
- Puķe, I. (2009). Siers ar brīnumzālīti. *SestDiena*, 3. okt., 29.–30.
- Puķe, I. (2011, 24. janv.). Meža muzeja saimniece. *Diena*. 10.–11. lpp.
- Raipulis, J. (1990, 4. apr.). Par latviešu nācijas potenciālu XXI gadsimtā. *Izglītība*. 14. lpp.
- Rancāne, A. (1991, 9. maijs). Zemnieks badā nedomirs. *Diena*. 1.–2. lpp.
- Rancāne, A. (2008 14. janv.). Taiseits Latgolā jeb Made in Latgola. *Diena*. 10. lpp.
- Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. *SestDiena*, 12. apr., 34.–38.
- Rancāne, A. (2008, 21. maijs). Sapņu dārzi. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto”*. 8. lpp.
- Rancāne, A. (2008, 3. jūn.). Negrib palikt bez skolas. *Diena*. 9. lpp.
- Rancāne, A. (2008, 6. aug.). Liliju un akmeņu iedvesmotie. *Diena*. 18.–19. lpp.
- Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. *SestDiena*. 9. aug., 19.–20.
- Rancāne, A. (2008, 20. aug.). Autobuss atcelts. Vai būs rīt? *Diena*. 4. lpp.
- Rancāne, A. (2008, 27. sept.). Skaisti un bez ķīmijas. *Diena*. 6. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 26. janv.). Bērni brauc mājās. *Diena*. 8. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 27. janv.). Plānojuma izstrādāšanu neuztvēra nopietni. *Diena*. 9. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 20. maijs). Asara acs kaktiņā. *Diena*. 18. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 21. maijs). Ar studentes un pensionāres apliecību. *Diena*. 18. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 23. maijs). Rīgas vietā izvēlas dzīvi un darbu provincē. *Diena*. 4. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 23. maijs). Vallijas laimes segas Latvijā ciena. *Diena*. 6. lpp.

- Rancāne, A. (2009, 27. maijs). Pagasts bērniem un vecākiem. *Diena*. 9. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 1. jūn.). Neizsalušais ābeļdārzs. *Diena*. 6. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 27. jūl.). Pirms Annas dienas. *Diena*. 6. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 24. aug.). Darina lietas visam zirga mūžam. *Diena*. 6. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 24. aug.). Kur paliks Gara gaisma? *Diena*. 6. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 27. aug.). Vajag vīrieti. Jāglābj govis. *Diena*. 12. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 2. sept.). Puķes un māls sadzīvo kopā. *Diena*. 12. lpp.
- Rancāne, A. (2009, 3. sept.). Govis savu glābēju nesagaida. *Diena*. 12. lpp.
- Rancāne, A. (2010). Ar garmošku Dievam pa rokai. *SestDiena*, 26. jūn. 38.–41.
- Rancāne, A. (2011, 13. janv.). Ar gaismu uzvar skumjas. *Diena*. 16. lpp.
- Rancāne, A. (2011). Ikdienas apstaroti. *SestDiena*, 2. apr., 36.–39.
- Rancāne, A., Alberte, I. (2008). Kā viņi dzīvo? Divi stāsti. *SestDiena*, 20. sept., 16.–21.
- Rancāne, A., Dzērve, L., Trops, J. (2008, 7. jūn.). Lauki un dārzi brēc pēc lietusegāzēm. *Diena*. 10. lpp.
- Randers, I. (1991, 8. febr.). Mūs var nošaut, bet uz ceļiem nedabūs. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Randers, I. (1991, 9. jūl.). Zemnieka filozofija. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Randers, I. (1996, 23. janv.). Ministrs sola jaunu kameru. *Lauku Avīze*. 11. lpp.
- Randers, I. (1996, 23. janv.). Zemnieki baidās, ka tik Kaulu nepiemeklē Kinnas liktenis. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Randers, I. (1996, 3. sept.). R. Dilba: „Mans pienākums ir radīt iespējas, lai būtu kur pārdot saražoto pienu, gaļu un graudus.” *Lauku Avīze*. 7. lpp.
- Randers, I. (1996, 13. sept.). Lielsaimnieks grib nopelnīt normālu dzīvošanu. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Ratseps, R. (2009, 28. okt.). Dēls slēdz ceļu savai mātei. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Ape – neizmantoto iespēju mazpilsēta. *Lauku Avīze*. 31. lpp.
- Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Premjeru gaidām, premjeru jautājam. *Lauku Avīze*. 31. lpp.
- Rācenis, U. (2004, 28. sept.). Pašvaldību reformu burkāns. *Latvijas Avīze*. 13.–14. lpp.
- Rācenis, U. (2006, 3. jūn.). Paskatīsimies, vai tur aug rudzi vai briķšņi. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.
- Repše, E. (2004, 2. janv.). Turēsimies pie zemes. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Rietuma, I. (1989, 18. marts). [Bez nosaukuma]. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.
- Rodins, A. (2009, 1. jūl.). Jauni laiki klāt. *Diena*. 2. lpp.
- Roze, G. (2011). 101. kilometrs. Padomju tuvā trimda. *SestDiena*, 29. okt., 32.–36.
- Rozentāle, L. (2008, 13. jūn.). Cik labi cilvēki dzīvos, atkarīgs no pašiem novadiem. *Diena*. 1., 4. lpp.
- Rozentāle, L., Rancāne, A., Trops, J., Riekstiņa, A., Orlovskis, E. (2008, 31. janv.). Dzimtajā sētā jaunieši atgriežas tikai kā ciemiņi. *Diena*. 1. lpp.
- Rozentāls, A. (1996, 23. janv.). Par laukiem – tāpat par Latviju. *Lauku Avīze*. 3. lpp.
- Rukšāns, J. (1989, 23. jūn.). Kāpēc es kļūšu par fermeri? *Atmoda*. 3. lpp.
- Rulle, B. (2009, 10. janv.). Valdības burkāns vēl jāgaida. *Diena*. 3. lpp.

- Rumka, L. (2006, 8. aug.). Nīca – sakoptākā Kurzemē. *Latvijas Avīze*. 1., 9. lpp.
- Rumka, L. (2006, 19. sept.). Zaļā Latvija: smirdēs vai smaržos. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.
- Rumka, L. (2008, 1. okt.). Reformas nekad nenotiek pavisam brīvprātīgi. *Latvijas Avīze*. 18.–19. lpp.
- Ruska, R. (1996, 30. aug.). R. Gerkens dāvā lauku skolām. *Lauku Avīze*. 9. lpp.
- Ruska, S. (1996, 24. sept.). Ar labām govīm var pelnīt. *Lauku Avīze*. 11. lpp.
- Ruska, R. (2004, 26. janv.). Lasītāju balsis. *Latvijas Avīze*. 24. lpp.
- Ruska, R. (2009, 20. okt.). Labi strādnieki rokas klēpī netur. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.
- Ruska, R. (2010, 30. jūn.). Pabalsts kabatā, pats uz ezermalu makšķerēt. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.
- Ruska, R. (2010, 7. jūl.). Salacgrīvas mobilā brigāde – ceļā. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Ruska, R. (2011, 7. maijs). Gotiņa, 50 vistas un Kalifornijas sliekas. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Ruska, R. (2011, 9. jūn.). Simtlatnieki – algotā pagaidu darbā. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.
- Rūtenberga-Bērziņa, I. (2008, 12. aug.). Īsta pārtika labākai dzīvei. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Rūtenberga-Bērziņa, I. (2008, 18. sept.). Kartupeļu nozare nīkuļo. *Latvijas Avīze*. 13.–14. lpp.
- Rūtenberga-Bērziņa, I. (2008, 15. okt.). Lauksaimnieki gatavi tiesāties. *Latvijas Avīze*. 1., 18. lpp.
- Rūtenberga-Bērziņa, I. (2010, 1. jūl.). Zemeņu laiks ar augstām cenām. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Rūtenberga-Bērziņa, I. (2011, 6. janv.). Rīga cer uz zemniekiem. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Sadovska, K. (2011). Nerimtīgā burtniece. *SestDiena*, 16. jūl., 30.–35.
- Sadovska, K. (2011). Vitamīns vārdā Anna. *SestDiena*, 3. sept., 39.–42.
- Serdāns, V. (1996, 23. janv.). Šķēle runāja smagi. *Lauku Avīze*. 8.–10. lpp.
- Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? *Latvijas Avīze*. 20. lpp.
- Sloga, G. (2009, 30. maijs). Izlems pēdējā brīdī. *Diena*. 5. lpp.
- Smiļģe, S. (1990, 21. marts). Lai katra izdētā ola piederētu saimniekam. *Izglītība*. 11. lpp.
- Smiļģe, S. (2008). Pretējā virzienā. *SestDiena*. 16. aug., 16.–17. lpp.
- Sprūde, V. (2006, 17. aug.). Mieloties ar maizi Lubāna malā. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Sprūde, V. (2010, 11. jūn.). Mazo Batu vairs nav. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.
- Sprūde, V. (2010, 15. jūn.). Akmens laikmets Latvijas upēs. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp.
- Sprūde, V. (2011, 15. jūn.). Litenē runā par vēsturi un politiku. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.
- Sprūde, V. (2011, 16. jūn.). Pretoties varēja, uzvarēt – ne. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.
- Stīvere, L. (1996, 16. janv.). Aitas audzēt nerentējas. *Lauku Avīze*. 20. lpp.
- Strautiņš, R. (2011). Pēdējais Jāņabērns. *SestDiena*, 28. maijs. 34.–39.
- Strautiņš, R. (2012). Laukos kā citā kosmosā. *SestDiena*, 22. jūn., 16.–22.
- Strautiņš, R. (2012). Hānbergs dodas Ulmaņlaikos. *SestDiena*, 29. jūn., 24.–29.
- Strauts, A. (1988, 6. augusts). Rentnieki un mantinieki. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Struka, I. (2010, 10. jūn.). Poēma par viņiem – latviešiem. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Svars, E. (1989, 21. jūl.). Trāpīt naglai uz galvas. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Šaitere, T. (2008). Sienam! *SestDiena*, 21. jūn., 28.–31.

- Šaitere, T. (2008). Runā Rīga! *SestDiena*, 16. aug., 4. lpp.
- Šaitere, T. (2009). Jēru CV. *SestDiena*, 16. maijs, 31.–33.
- Šaitere, T. (2012, 13. jūl.). Ulli savu iecerēto atrada Austrijā. *Diena*. 16.–17. lpp.
- Šmits, Dz. (2007, 3. aug.). Pelna arī mazās saimniecības. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Šmits, U. (2010, 31. jūl.). Vai Virza atkal ir reakcionārs? *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Šmugā, I. (1996b, 23. janv.). Lopkopības pārraugi Madonā gaida subsīdijas. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Šulmeisterē, L. (2008, 15. aug.). No sapņa līdz biznesam. *Latvijas Avīze*. 7., 10. lpp.
- Tamane, R. [u. c.]. (1991, 2. maijs). Bet saimniecības grimst... *Diena*. 1. lpp.
- Tamuļviča, Dž. (2008, 20. jūn.). Lāčplēša cīņa joprojām aktuāla. *Diena*. 3. lpp.
- Tamuļviča, Dž. (2008, 12. jūl.). Pašiem savi dziesmu svētki. *Diena*. 25.–27. lpp.
- Tamuļviča, Dž. (2012, 26. jūl.). Kādu nākotni Neretai paredz valsts attīstības stratēģijas? *Diena*. 8.–9. lpp.
- Tamuļviča, Dž. (2012, 6. sept.). Virtuālās spēles dzen graudu cenas debesīs. *Diena*, 9. lpp.
- Terzena, D. (1996, 30. aug.). Es vairs malā nestāvēšu! *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Točs, S. (2012, 3. jūl.). Ja katra pašvaldība cīnīsies par sevi, naudu izšķiedīs. *Diena*. 3. lpp.
- Tomsone, I. (2004, 19. aug.). Struktūrfondu apgūvē jauns rekords. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Tomsone, I. (2004, 11. sept.). ES nauda bija, ir un būs! *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Tomsone, I. (2004, 11. sept.). Roze: Kāpēc mums piekāpties... *Latvijas Avīze*. 5.–6. lpp.
- Tomsone, I. (2004, 5. okt.). Lauku attīstība visiem un ikvienam. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.
- Tomsone, I. (2005, 25. aug.). Graudu tirgū – bez katastrofas. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Tomsone, I. (2005, 2. sept.). Briest deserta āboli. *Latvijas Avīze*. 1., 25. lpp.
- Tomsone, I. (2005, 11. okt.). Piena standarti piebeigs sīkos. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Tomsone, I. (2005, 15. okt.). Mārtiņš Roze: lauksaimnieciskajai ražošanai jābūt. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.
- Tomsone, I. (2005, 25. okt.). Apvieno spēkus ražošanai. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 2. maijs). Lauksaimniecībā neizmantotā zeme – 363505 hektāri. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 16. maijs). Lauki bez zemniekošanas nepastāvēs. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 26. maijs). Nabadzīgākie Latvijā – 140 pagasti. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 8. jūn.). Mazo ražotāju pārtiku tikai vietējam tirgum. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 26. jūn.). Piena kvotas zaudē mazākie. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 2. okt.). Pārtikas ražotājiem jāceļ pieminēklis. *Latvijas Avīze*. 7.–8. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 3. okt.). Kampanja pret lauksaimnieku kompensācijām. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 14. okt.). Nauda laukiem, ne saimniekiem. *Latvijas Avīze*. 7.–8. lpp.
- Tomsone, I. (2006, 19. okt.). Atklāj blēdības siera ražotnē. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Tomsone, I. (2007, 21. aug.). Brīdina par krīzi cūkkopībā. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.
- Tomsone, I. (2007, 25. sept.). Sākt ražot un celt algas. *Latvijas Avīze*. 11.–12. lpp.
- Tomsone, I. (2007, 19. okt.). 216 iespējas, kā samazināt ES maksājumus. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Tomsone, I. (2008, 28. aug.). ES fondi: lieliem projektiem lielākas iespējas. *Latvijas Avīze*. 20.–21. lpp.
- Tomsone, I. (2008, 5. sept.). Zaļo zemnieku būs mazāk, bet kvalitatīvāki. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

- Tomsone, I. (2008, 2. okt.). Lielākie piena ražotāji – Vidzemē. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Tomsone, I. (2009, 11. maijs). Degviela zemniekiem – par pilnu cenu? *Latvijas Avīze*. 1., 6. lpp.
- Tomsone, I. (2010, 10. jūl.). Kāda būs taisnība pēc 2013. gada. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Tomsone, I. (2010, 22. jūl.). Vēlmju saraksts Briselei. *Latvijas Avīze*. 1., 9. lpp.
- Tomsone, I. (2011, 16. jūn.). Eiropas nauda – graudiem un pienam. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Tomsone, I. (2011, 25. jūn.). ES nauda dalāma taisnīgi. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.
- Tomsone, I. (2011, 30. jūn.). Laukos prasa ceļus un darbu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Tomsone, I. (2010, 9. jūn.). Štrunts par bitēm, ka tik rapsis. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp.
- Tomsone, I. (2010, 10. jūn.). Tūristus vilina ar cenu un izklaidēm. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Tomsone, I. (2010, 19. jūn.). Eiropas atbalstam piesakās mazāk. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Tomsone, I. (2011, 12. maijs). Saimnieki uz azartspēļu takas. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.
- Tomsone, I. (2011, 2. jūn.). Nebarosim svešus, barosim sevi. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.
- Treijs, B. (1989, 24. febr.). Melns darbs – balta maize. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Trops, J. (2008, 16. aug.). Ar ratiņkrēslu labestības jūrā. *Diena*. 6. lpp.
- Trops, J. (2009, 19. janv.). Zemnieks piedāvā īstu lauku mantu. *Diena*. 9. lpp.
- Trops, J. (2009, 17. aug.). Sierotava turpat blakus ferma. *Diena*. 6. lpp.
- Vaiders, A. (2012, 11. janv.). Izvaltas sveiciens „donoriem”. *Diena*. 4. lpp.
- Valters, Ē. (1989, 1. apr.). Manas skatuves un vakara gaitas. *Literatūra un Māksla*. 6. lpp.
- Vecgrāvis, V. (1989, 25. janv.). Kas glābs mirstošās mājas? *Skolotāju Avīze*. 14. lpp.
- Veško, D. (2005, 1. sept.). Vidzemnieki parādīja savu es. *Latvijas Avīze*. 18. lpp.
- Veško, D. (2006, 22. maijs). Aptauja: pilsētas un pagasti slīkst papīros. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.
- Veško, D. (2006, 29. maijs). Naudas trūkst, bet vai tāpēc esam nabagi? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.
- Veško, D. (2006, 1. jūn.). Nesūrojas, ka nav zelta kalni. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.
- Veško, D. (2006, 13. jūn.). Prasa „jā”, nedrīkst teikt „nē”. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Veško, D. (2006, 19. aug.). Ja ar cilvēkiem laimējas kā Latgalē. *Latvijas Avīze*. 8.–9. lpp.
- Veško, D. (2007, 18. aug.). ZZS panāk kompromisu tikai par dažiem novadiem. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.
- Veško, D. (2007, 30. aug.). Pret lielajiem, ekonomiski nepamatotajiem novadiem. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Veško, D. (2007, 4. sept.). Šodien Latviju sadala novados. *Latvijas Avīze*. 1., 2. lpp.
- Veško, D. (2007, 18. sept.). Vecumnieku lilijas beidzot uzziedējušas. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.
- Veško, D. (2008, 17. aug.). Cīnīsies par neatkarību. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.
- Vēvers, J. (2008, 20. sept.). Pieci gadi pēc „jā” ES. *Diena*. 6. lpp.
- Vēvers, J. (2009). Bē...*SestDiena*, 10. okt., 25.–26.
- Vikmanis, Ģ. (2010, 26. jūn.). Jāmazina kūtrums, palīdzot krīzes skartajiem. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Vikmanis, Ģ. (2011, 16. jūn.). Ne tikai sekoju, bet arī pārdzīvoju par politiku. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.
- Vilcāne, V. (2010, 4. jūn.). Ko iegūstat no ES kopējās lauksaimniecības politikas un kas tajā jāmaina? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.
- Vilcāne, V. (2010, 30. jūl.). Katrā vietā savs labums. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

- Vilciņš, J. (1990, 1. jūn.). Skats Latvijas lauku ainavā. *Lauku Avīze*. 8.–9. lpp.
- Vilnītis, J. (1991, 7. marts). Lauksaimniecības stāvoklis ir kritisks. *Diena*. 4. lpp.
- Vilnītis, J. (1991, 25. apr.). Cēsu puses saimniecības bankrota priekšā. *Diena*. 1. lpp.
- Vilnītis, J. (1991, 7. dec.). Lauksaimniekus traucē likuma nepilnības. *Diena*. lpp.
- Vilnītis, J. (2005, 23. aug.). Kā naudu izmānīt ārpus Rīgas. *Latvijas Avīze*. 9–10. lpp.
- Vilnītis, J. (2006, 28. sept.). Atkal uz Rīgu plūst laucinieku rindas. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Vilsons, K. (1989, 13. okt.). Lauksaimniecības atjaunošanās Latvijā. *Lauku Avīze*. 8. lpp.
- Viļķina, A. (1996, 9. janv.). ...un kad kājāmgājējs autobusā tiek. *Lauku Avīze*. 25. lpp.
- Viļķina, A. (1996, 9. janv.). Zemnieks nestrādā tikai strādāšanas dēļ. *Lauku Avīze*. 3. lpp.;
- Viļķina, A. (1996, 27. aug.). Alsungā autobusu aizvieto ar tukšiem solījumiem. *Lauku Avīze*. 6. lpp.
- Viļķina, A. (1996, 20. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Viļķina, A. (1996, 23. aug.). Ja pagasts naudu nedos, bērnus uz skolu nelaidīsim. *Lauku Avīze*. 28. lpp.
- Viļķina, A. (2004, 12. janv.). Sarunas un tvaika nolaišana. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.
- Viļķina, A. (2004, 20. janv.). Mazā platībā – ar vērienu. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Viļķina, A. (2004, 28. aug.). „Poļlauku” uzņēmēji riskē un vinnē. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Viļķina, A. (2005, 6. sept.). Radīts pamats dzimtas īpašumam. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.
- Viļķina, A. (2006, 23. okt.). Veidos vienotu zemes politiku. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Viļķina, A. (2006, 23. okt.). Veidos vienotu zemes politiku. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.
- Viļķina, A. (2007, 11. okt.). Govis ar zivīm kopīgās ganībās. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Viļķina, A. (2007, 13. okt.). Savrupā latvietība un kooperatīva gals. *Latvijas Avīze*. 1., 12. lpp.
- Viļķina, A. (2007, 23. aug.). Audzē, pievieno vērtību un pārdod. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Viļķina, A. (2008, 7. aug.). Vai graudkopjiem atkal izdzīvošanas gads? *Latvijas Avīze*. 13. lpp.
- Viļķina, A. (2008, 16. okt.). Liellopu vietā – krokodilu fileja. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.
- Viļums, U. (1989, 13. janv.). Tautas nākotne – laukos. *Lauku Avīze*. 5. lpp.
- Viņķelis, U. (1991, 2. nov.). Sadala kopsaimniecības mantu. *Diena*. 7. lpp.
- Virbicka, I. (1996, 16. janv.). Vissiltākā ir mūsu pašu lauku dzija. *Lauku Avīze*. 29. lpp.
- Virza, E. (1989, 18. janv.). Laukos. *Skolotāju Avīze*. 13. lpp.
- Vītola, I. (2005, 20. aug.). Visdārgākais hobijs Latvijā. *Latvijas Avīze*. 32. lpp.
- Vītola, I. (2008, 9. okt.). Latgale ir centrs, nevis nomale! *Latvijas Avīze*. 9.–10. lpp.
- Vītola, I. (2011, 4. jūn.). „Likteņa līdumniekiem” desmit gadu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.
- Vladimirovs, A., Mellēns, M., Grandavs, E. (1990, 6. marts). Gulbenes rajona 126. Lizuma vēlēšanu apgabalā
Sarmis Mednis: „Latviju var “izvilkt” tikai lauki.” *Atmoda*. 4. lpp.
- Vorobjovs, A. (2008, 26. jūl.). Audzēts Latvijā. *Diena*. 4.–5. lpp.
- Zalāne, E. (2012, 5. jūl.). Izlaidumā vien četri skolēni. *Diena*. 10. lpp.
- Zalāne, P. (1989, 22. marts). Celsim savu valodiņu. *Skolotāju Avīze*. 8.–9. lpp.
- Zālīte, I. (2008, 18. jūn.). Dumpīgā paraugzemniece. *Diena*. 19. lpp.
- Zālīte-Kļaviņa, Z. (2008, 29. sept.). Mājās pie saimnieces mācās prieku par darbu. *Diena*. 6. lpp.

- Zālīte, Z. (2011). Elejas seksskandāls nav galā. *SestDiena*. 11. jūnijs, 34.–39.
- Zālīte, Z. (2011). Ne viss ir tik melns kā Otello. *SestDiena*, 19. nov., 20.–25.
- Ziedonis, I. (1990, 28. apr.). Vienas paaudzes laikā mēs atdzīvosiemies. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp.
- Zilbers, A. (1991, 26. okt.). Zemnieki devuši miljonu. *Diena*. 7. lpp.
- Zilbers, A. (1991, 23. nov.). Ziedojums zemniekiem. *Diena*. 4. lpp.
- Zilbers, A. (1996, 2. aug.). Ar pagastiem nevar kā ar bumbiņām – aizgrūst un pieripināt. *Lauku Avīze*. 9. lpp.
- Zilbers, A. (1996, 27. sept.). Uzņēmējiem pašiem jāveido valsts saimnieciskā politika. *Lauku Avīze*. 2. lpp.
- Zinkovska, I. (1989, 6. dec.). Iestājos par lauku sētu. *Skolotāju Avīze*. 7. lpp.
- Zīle, M. (2006, 1. aug.). Zemgales lepnums un rota. *Latvijas Avīze*. 1., 8., 9. lpp.
- Zīle, M. (2010, 8. jūn.). Glābējcilpa. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Zīle, M. (2010, 22. jūn.). Kā spēka maize. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.
- Zirnis, E., Šupstika, L., Rodins, A. (2009). Atkal sadoties rokās. *SestDiena*, 15. aug., 8.–15.
- Znotiņa, M. (2011, 29. janv.). Ko mēs ēdam. *Diena*. 18.–19. lpp.
- Zone, I. (1991, 20. dec.). Mācās jaunsaimnieki. *Diena*. 4. lpp.
- Zuzāne, L. (2007, 23. aug.). Viesstrādnieki laukos – pagaidu risinājums. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.
- Zvingule, A. (2006, 5. sept.). Asfaltējiet ceļus – nāks uz laukiem! *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.
- Zvingule, A. (2008, 28. aug.). Medicīnu nomaina pret stādu audzēšanu. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.
- Zvirbule, D. (1991, 13. marts). Docenti kļūst par zemniekiem. *Diena*. 4. lpp.
- Zvirbulis, A. (1989, 3. marts). Lai mūsu lauki neaizaug. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.
- Zvirbulis, Ģ. (2011, 10. jūn.). Daugavmalā meklē „oligarhus sevī”. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

Literatūra

- Adamovičs, P. (1936). Ievadam. Īss pārskats par Latvijas ģeogrāfiju. Grām.: Balodis, F., Šmits, P. (red.). *Latvieši*. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. apgāds. 7.–44. lpp.
- Ainsworth, S., Hardy, S. (2004). Critical Discourse Analysis and Identity: Why Bother? *Critical Discourse Studies*, Vol. 1, No. 2: 225–259.
- Aizsilnieks, A. (1968). *Latvijas saimniecības vēsture: 1914–1945*. [Stokholma]: Daugava.
- Alasuutari, P. (2006). Is globalization undermining the sacred principles of modernity. In: White, M., Schwoch, J. (eds.). *Questions of method in cultural studies*. Malden: Blackwell Publishing. P. 221–240.
- Ancāne, V. (sakārtotāja). (2008). *Maizes grāmata*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Anderson, B. (2004). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. In: Grosby, S. A., Leoussi, S. (ed.). *Nationality and nationalism*. London: I. B. Tauris. P. 293–297.
- Anderson, B. (2006/1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalim*. London, New York: Verso.
- Andiņš, I. (2003, 3. dec.). „Latvijas Avīze” pret donu Lopesu. *Latvijas Avīze*. 12.–13. lpp.
- Apals, G. (1998). Jaunlatviešu iespaids uz latviešu nācijas tapšanas procesu. *Latvijas Arhīvi*, 2, 23–30.

- Apine, A. [u.c.]. (1980). *Latviešu literārās valodas vārdnīca: 4. sējums: J–L*. Rīga: Zinātne.
- Apine, I. (2001). *Politoloģija: Ievads etnopsiholoģijā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Asheim, L. (1952). Content Analysis in Communication Research by Bernard Berelson. *The Library Quarterly*, Vol. 22, No. 4, 356–357.
- Assman, J. (1995). Collective memory and cultural identity. *New German Critique*, 65, 125–133.
- [B. a.] [B. g.]. SestDiena. *Dienas Mediji*. Sk. 2013. 15. okt.: <http://www.dienasmediji.lv/produkti/zurnali/sestdiena>
- [B. a.]. (2010). Vēsture. *Radošā studija „Savaizemītei”*. Sk. 2013. 15. okt.: <http://savaizemitei.lv/vesture/>
- [B. a.]. (2010). Laikraksta "5min" izdošanu varētu atsākt, kad uzlabosies situācija reklāmas tirgū. *7 GURU*. Sk.: 29. jūn. 2013: <http://www.7guru.lv/zinas/laikraksta-5min-izdosanu-varetu-atsakt-kad-uzlabosies-situacija-reklamas-tirgu>
- [B. a.] [B. g.]. Dienas Mediji vēsture. *Dienas Mediji*. Sk. 29. jūn. 2013: <http://www.dienasmediji.lv/par-mums/vesture/dienas-mediji-vesture>
- [B. a.] [B. g.]. Melnais piens. *Jaunais Rīgas teātris*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://www.jrt.lv/melnais-piens>
- [B. a.] [B. g.]. Viensētu stāsti. *Latvijasradio.lv* Sk. 2012. 16. aug.: <http://lr1.latvijasradio.lv/zinas/g00025.htm>
- [B. a.] [B. g.]. (2010). Es zinu, ka kādreiz man dārziņš būs. *Rakstniecības un mūzikas muzejs*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://rmm.lv/?p=1745>
- [B. a.]. (2010). Izvēle – govs vai brīvība. *Rakstniecības un mūzikas muzejs*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://rmm.lv/?p=1878>
- [B. a.]. (2010). Izstāde par zemi un mīlestību. *Rakstniecības un mūzikas muzejs*. Sk. 2012, 15. aug.: <http://rmm.lv/?p=2871>
- [B. a.]. (1983). Cienījamie lasītāji! *Karogs*, 9, vāka 3. lpp.
- Bāliņa, R. [u.c.]. (1998/1987). *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots.
- Barkāns, J. (sast.). (1977). *Padomju Latvija: Albums*. Rīga: Liesma.
- Bauman, Z. (2002). Identity: Then, now, what for? In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 19–31.
- Beck, U. (2011). Cosmopolitanism as Imagined Communities of Global Risk. *American Behavioral Scientist*, 55 (10), 1346–1361.
- Beitnere, D. (2012). *Mēs, zemnieku tauta? Pašreferēnce latviešu kultūras paradigmā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Beitnere, D. (2003). *Pašreferēnce latviešu kultūras paradigmā (20. gadsimta 20.–40. gadi un 90. gadi līdz mūsdienām)*. *Disertācija socioloģijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, Rīgas Stradiņa universitāte.
- Beļavnieks, J. (2011). *...bet tā bija!* Rīga: Trīsdesmit seši.
- Benfelde, S. (2005). Mediji – tautas balss un atbalss. Masu mediji – neatkarības atgūšanas procesā: Normunda Beļska, Sarmītes Ēlertes, Ilmāra Latkovska, Kārļa Streipa saruna. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Baltijas*

- brīvības ceļš: Baltijas valstu nevardarbīgās cīņas pieredze pasaules kontekstā.* Rīga: Zelta grauds. 146.–154. lpp.
- Berelis, G. (1999). *Latviešu literatūras vēsture: No pirmajiem rakstiem līdz 1999. gadam.* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Berger, A. A. (1998). *Media analysis techniques.* 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Berger, P., Luckmann, T. (1991/1966) *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge.* London, [etc.]: Penguin Books.
- Berķis, A., Bruņiniece, D., Hānbergs, Ē. (2007). *100 lauku sētas Latvijā.* Rīga: Jumava.
- Berķis, A. (2006). *Likteņbērzi: Izjūtās, ainavā, naudā, birtalā, mantojumā, finierī, mežā, mēbelēs, atmiņās.* Rīga: Jumava.
- Berķis, A., Hānbergs, Ē., Ziedonis, I. (2001). *Lauku sēta ir gudra.* Rīga: Jumava.
- Bertrand, I., Hughes, P. (2005). *Media research methods.* Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Bērks, P. (1998/1989). Vēsture kā sociālā atmiņa. Grām.: Ķīlis, R. (sast.). *Atmiņa un vēsture: No antropoloģijas līdz psiholoģijai.* Rīga: N.I.M.S. 30.–44. lpp.
- Bērsens, I. (1988). Piemineklis laukiem. *Karogs*, 8, 56, 56–64.
- Bērziņš, V. (atb. red.). (2003). *20. gadsimta Latvijas vēsture. 2. sēj.: Neatkarīgā valsts. 1918–1940.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 380.–395. lpp
- Bhabha, K. H. (2006/1990). DissemiNation: time, narrative, and the margins of the modern nation. In: Bhabha, K. H. (ed.). *Nation and narration.* London, New York: Routledge. P. 291–322.
- Bhatia, A. (2006). Critical discourse analysis of political press conferences. *Discourse & Society*, Vol 17(2): 173–203.
- Bicēna B. [2010]. *Barikāžu laiks. Apvērsums: 1991. gada pieraksti.* Rīga: Zvaigzne.
- Bietti, M. L. (2010). Sharing memories, family conversation and interaction. *Discourse and Society*, 21 (5), 499–523.
- Billig, M. (2006/1995). *Banal nationalism.* London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications.
- Billman, D. (1999/1998). Representations. In: Bechtel, W., Graham, G. (eds.). *A companion to cognitive science.* Malden [etc.]: Blackwell Publishing. P. 649–659.
- Bībere, L. (sast.). (1986.). *Maize aug: Dzejoļu izlase.* Rīga: Liesma.
- Blanks, E. (1932). *Latviešu demokrātija un viņas vadoņi.* Rīga: Rīgas Latviešu biedrības Nac. polit. nodaļas izdevums.
- Blanks, E. (1926). *Nācija un valsts*. 2. izd. Jelgava: grāmatu spiestuve Ed. Lācis, Ž. Šulcs un biedri.
- Bleiere, D. (2007). Zemniecības pretošanās padomju režīma politikai Latvijā (1945–1953). Grām.: Ērglis, Dz. (sast.). *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti.* 10. sēj.: Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1959. gadā. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2002. gada pētījumi. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 509.–553. lpp.
- Bleiere, D. (2005). Latvija PSRS sastāvā (1945–1990). Grām.: Bleiere, D. [u.c.]. *Latvijas vēsture: 20. gadsimts.* Rīga: Jumava. 285.–382. lpp.

- Bleiere, D. (2005). Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana un nostiprināšana (1991–2004). Grām.: Bleiere, D. [etc.]. *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 383.–429. lpp.
- Blūzma, V. (1998). Politisko partiju veidošanās Latvijā pirmsākumi. Grām.: Blūzma, V., Celle, O., Jundzis, T., Lēbers, A. D., Levits, E., Zīle, Ļ. (1998). *Latvijas valsts atjaunošana: 1986–1993*. Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs. 258.–277. lpp.
- Boldāne, I. (2007). Latviešu etniskā identitāte un tās loma sabiedrības integrācijas procesā Latvijā. Grām.: Dribins, L. (proj. vad.). *Pretestība sabiedrības integrācijai: Cēloņi un sekas*. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts; Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. 65.–86. lpp.
- Boruks, A. (1995). *Zemnieks, zeme un zemkopība Latvijā: No senākiem laikiem līdz mūsdienām*. Rīga: Grāmatvedis.
- Brežņevs, L. (1982). Par PSRS Pārtikas programmu laika posmam līdz 1990. gadam un tās realizēšanas pasākumiem. Grām.: PSKP CK. Plēnums. *PSRS Pārtikas programma laika posmam līdz 1990. gadam un tās realizēšanas pasākumi: PSKP CK 1982. gada maija plēnuma materiāli*. Rīga: Avots. 5.–26. lpp.
- Briča, L. (2008). 2008. gada pavasarī palielinājies žurnālu lasītāju skaits. *TNS*. Sk. 2013. 13. okt.: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2790>
- Briča, L. (2008). Dienas laikrakstu un reģionālās preses izdevumu lasīšana rudenī saglabājas stabila. *TNS*. Sk. 2013. 13. okt.: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2865>
- Brikše, I., Zelče, V. (2006). Reconfiguration of place and space: A case study relates to coverage of regional reforms in Latvia. In: Ozoliņa, Ž. (ed.). *Expanding borders: Communities and identities. Proceeding of international conference. Riga, November 9-12, 2005*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. P. 77–92.
- Brikše, I., Zelče, V. (2008). The Latvian media in the new millennium: Trends in development, content and usage and the emergence of a community of media users. *Informācijas Mokslai/Information Sciences*. 47, 87–111.
- Brikše, I. (2002). Publiskās sfēras attīstība Latvijā: Individā un interneta aspekts. Grām.: Brikše, I. (galv. red.). *Komunikācija: Kultūra, sabiedrība, mediji*. Rīga: Zinātne. 88.–98. lpp.
- Brikše, I. (2005). Publiskās sfēras demokratizācijas iespējas: *Perestroikas un glasnostj* aspekts Latvijā (1985–1990). Grām.: Brikše, I. (galv. red.). *Latvijas Universitātes raksti: 683. sēj.: Komunikācija*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 192.–209. lpp.
- Brikše, I. (zin. red.). (2006). *Informācijas vide Latvijā: 21. gadsimta sākums*. Rīga: Zinātne.
- Brikše, I., Dūze, D., Šulmane, I. (1993). Latvia: From the singing revolution to the 1993 elections. In: Hoyer, S., Lauk, E., Vihalemm, P. (eds.). *Towards a civic society: The Baltic media's long road to freedom*. Tartu: Baltic Association for Media Research, Nota Baltica Ltd. P. 227–252.
- Brown, D., Schafft, A. K. (2012/2011). *Rural people & communities in the 21st century: Resilience & transformation*. Cambridge: Polity Press.
- Bruņiniece, D. (2001). *Ticot, cerot un mīlot*. Rīga: Avots.

- Bryman, A., Teevan, J. J. (2005). *Social research methods: Canadian edition*. Oxford [etc.]: Oxford University Press.
- Bunkše, V. E. (1998). *Sirēnu balsis: Ģeogrāfija kā cilvēcīga erudīcija: Bērklīja ainavu skola*. Rīga: Norden.
- Bula, D. (2000). *Dziedātājtauta: Folklorā un nacionālā ideoloģijā*. Rīga: Zinātne.
- Burke, J. P., Stets, E. J. (2009). *Identity theory*. USA: Oxford University Press.
- Bušs, O., Ernstsone, V. (2009). *Latviešu valodas slenga vārdnīca*. Zvaigzne ABC.
- Butulis, I. (1999, 17. jūl.). Vadonis nāk! *Sestdiena*. 7., 19. lpp.
- Cachin, F. (2006/1984). The painter's landscape. In: Nora, P. (ed.). *Rethinking France: Les Lieux de mémoire*. Vol. 2. Space. Chicago and London: The University of Chicago press. P. 295–342.
- Castelló, E. (2007). The Production of Television Fiction and Nation Building: The Catalan Case. *European Journal of Communication*, 22 (49), 49–68.
- Cimdiņa, A. (2011/2012). Lauku dzīves racionalitāte un kultūrsociālā iesakņotība. *Akadēmiskā Dzīve*, 48, 35.–45.
- Cimdiņa, A., Raubiško, I. (2012). *Cilvēks un darbs Latvijas laukos: Sociālantropoloģisks skatījums*. Rīga: Zinātne.
- Clippinger, H. J. (2007). *A crowd of one: The future of individual identity*. New York: Public Affairs.
- Condit, M. C. (2004). The meaning and effects of discourse about genetics: methodological variations in studies of discourse and social change. *Discourse & Society*, Vol 15(4): 391–407.
- Connerton, P. (2009). *How modernity forgets*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Couldry, N. (2000). *The place of media power: Pilgrims and witnesses of the media age*. London; New York : Routledge.
- Cox, S. R. [etc.]. (2008). Sequestering of Suffering: Critical Discourse Analysis of Natural Disaster Media Coverage. *Journal of Health Psychology*, Vol 13(4): 469–480.
- Creed, W. G., Ching, B. (1997). Recognizing rusticity: Identity and the power of place. In: Creed, W. G., Ching, B. (eds.). *Knowing your place: Rural identity and cultural hierarchy*. New York; London: Routledge. P. 1–38.
- Čekstere, I. (2004). *Mūsu maize: Maizes cepšanas tradīcijas Latvijā*. Rīga: A/S “Hanzas Maiznīca” sadarbībā ar Latvijas Etnogrāfisko brīvdabas muzeju.
- Damianu, L., Ziedonis, I. (1982). *Maize*. Rīga: Liesma.
- Daugmalis, V. (1991, 23. nov.). Mūsu jubilejas reizē. *Diena*. 1. lpp.
- Delanty, G., Wodak, R., Jones, P. (2008). Introduction: Migration, Discrimination and Belonging in Europe. In: Delanty, G., Wodak, R., Jones, P. (eds.). *Identity, belonging and migration*. Liverpool: Liverpool University Press. P. 1–20.
- Deutsch, W. K. (1966/1953). *Nationalism and social communication: An inquiry into the foundations of nationality*. Cambridge; London: The M.I.T. Press.
- Dijk, van A. T. (2011). Discourse studies and hermeneutics. *Discourse Studies*, 13(5): 609–621.
- Dijk, van A. T. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. London ; Thousand Oaks ; New Delhi: SAGE.

- Dripe, A. (1981). Sākas ar skabargu... *Karogs*, 1, 129.–132.
- Dripe, A. (1981). *Vēstules no kolhoza: Apraksti*. Rīga: Avots.
- Durkheim, E. (1979/1897). *Suicide: A study in sociology*. New York [etc.]: The Free Press.
- Durkheim, E. (1965/1915). *The elementary forms of the religious life*. New York [etc.]: The Free Press.
- Dzenovska, D. (2012). *Aizbraukšana un tukšums Latvijas laukos: Starp zudušām un iespējamām nākotnēm*. Rīga: Biznesa augstskola „Turība”.
- Džads, T. (2007/2005). *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. Rīga: Dienas Grāmata.
- Ederson, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. Oxford; New York: Berg.
- Edles, D. L. (2002). *Cultural sociology in practice*. Malden: Blackwell Publishers.
- Edy, A. J. (2006). *Troubled pasts: News and the collective memory of social unrest*. Philadelphia: Temple University Press.
- Ekšteins, M. (2002/1999). *Ceļā kopš rītausmas*. Rīga: Atēna.
- Ellemers, N., Spears, R., Doosje, B. (1999). Introduction. In: Ellemers, N., Spears, R., Doosje, B. (eds.). *Social identity*. P. 1–5.
- Elliot, A., Gay du P. (2009). Editors' introduction. In: Elliot, A., Gay du P. (eds.). *Identity in question*. Los Angeles [etc.]: Sage. P. xi–xxi.
- Endzelīns, J. (red.). (1925–1927). *K. Mülenbacha latviešu valodas vārdnīca: II sējums*. Rīga: Kultūras fonda izdevums.
- Erl, A. (2011/2005). *Memory in culture*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Plagrove Macmillan.
- Eše, M. (1932). Mākslas rūpniecības sekcija. Grām.: *Latvju sieviešu nacionālā līga. Desmit gadu darbības pārskats*. Rīga: E. Pīpiņa un J. Upmaņa grāmatu un nošu spiestuve.
- EUROPA. (2006). Eiropas iedzīvotāji darbā. *EUROPA*. Sk. 2009. 7. jūn.: http://europa.eu/abc/keyfigures/work/index_lv.htm
- Ēriksens, H. T. (2010). *Saknes un pēdas: Identitāte mainīgā laikā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Arnold.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London; New York: Routledge.
- Fentress, J. J. (1992). *Social memory: New perspectives on the past*. Oxford and Cambridge: Blackwell.
- Fina, de A. (2006). Group identity, narrative and self-representations. In: In: Fina, de A., Schiffrin, D., Bamberg, M. (eds.). *Discourse and identity*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press. P. 351–375.
- Fīrere, I., Ālīte, B., Rutule, E. (2009, 3. febr.). Zemnieki daļēji apmierināti; turpina prasīt Rozes demisiju. *Diena.lv*. Sk. 2012. 16. aug.: <http://www.diena.lv/sabiedriba/politika/zemnieki-daleji-apmierinati-turpina-prasit-rozes-demisiju-649812>
- Foster, R. (1999). The Commercial Construction of 'New Nations'. *Journal of Material Culture*, 4, 263–282.
- Fredēns, P. L. (2007/2004). *Baltijas brīvības ceļš un Zviedrijas diplomātija 1989–1991*. Rīga, Atēna.
- Freimanis, A. (1990). *Grundzāle*. Rīga: Avots.

- Frémont, A. (1997/1992). The Land. In: Nora, P. (ed.). *Realms of memory: The construction of the French past. Volume II: Traditions*. New York: Columbia University Press. P. 3–35.
- Gasnier, T. (2006/1984). The local. In: Nora, P. (ed.). *Rethinking France: Les Lieux de mémoire*. Vol. 2. Space. Chicago and London: The University of Chicago press. P. 231–294.
- Gaugere, K. (2003). *Latvijas lauksaimniecība un lauku attīstība Eiropas Savienības kontekstā: problēmas un risinājumi*. Rīga: Nordik.
- Gellner, E. (2006). *Nations and nationalism*. 2nd ed. Malden: Blackwell Publishing.
- Gellners, E. (2000/1988). *Arkls, zobens un grāmata: Cilvēces vēstures struktūra*. Rīga: Madris.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- Giddens, A. (1992/1985). *The nation-state and violence: Volume two of a contemporary critique of historical materialism*. Cambridge: Polity Press.
- Gillis, R. J. (1996/1994). Memory and identity: The history of a relationship. In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The politics of national identity*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. P. 3–24.
- Goba, A. (1935). *Latvju tautas gods*. Rīga: Pagalma izdevums.
- Granta, K., Pampe, E. (1996). *Vācu-latviešu vārdnīca: Ap 52 000 vārdu*. Rīga: Avots.
- Grīnbergs, A. (red.). (2002). *Lauki – Latvijas sirds*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte.
- Grossberg, L. (2007/1996). Identity and cultural studies: Is that all there is? In: Hall, S., Gay, du P. (eds.). *Questions of cultural identity*. London; Thousand Oaks; New Delhi. P. 87–107.
- Guibernau, M. (2010/2007). *The identity of nations*. Cambridge: Polity.
- Ģērmanis, U. (1995). Pretestība okupantiem ir cildena lieta. Grām.: Kalvāns, A. (sast.). *Uz ežiņas galvu liku*. 2. grām. Rīga: Daugava. 14.–16. lpp.
- Hagendoorn, L., Pepels, J. European nations and nationalisms: an introductory analysis. In: Hagendoorn, L., Csepeli, G., Dekker, H., Farnen, R. (eds.). *European nations and nationalism*. Aldershot: Ashgate. P. 1–35.
- Halbwachs, M. (1992/1950). *On Collective Memory*. Chicago: University Of Chicago Press.
- Hall, S. (2006/1996). The question of cultural identity. In: Hall, S., Held, D., Hubert, D., Thompson, K. (eds.). *Modernity: An introduction to modern societies*. Malden, MA: Blackwell Publishing. P. 595–634.
- Hall, S. (1997). The work of representation. In: Hall, S. (ed.). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: SAGE Publications. P. 13–73.
- Handler, R. (1996/1994). Is “identity” a useful cross-cultural concept? In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The politics of national identity*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. P. 27–40.
- Hanovs, D., Tēraudkalns, V. (2012). *Laiks, telpa, vadonis: Autoritārisma kultūra Latvijā: 1934–1940*. Rīga: Zinātne.

- Harding, N. (1992). Legitimations, nationalities and the deep structure of ideology. In: Motyl, J. A. (ed.). *The post-Soviet nations: Perspectives on the demise of the USSR*. New York: Columbia University Press. P. 79–95.
- Hausmanis, V. (zin. vad.). (2001). *Latviešu literatūras vēsture. 3. sēj.: 1940–1941, 1945–1999*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Häbermäss, J. (2012/1998). *Postnacionālā konstelācija un demokrātijas nākotne*. Rīga: Zinātne.
- Hānbergs, Ē. (grāmatas sakārtotājs) (2010). *Alberts Kauls triumfā un tragismā*. Rīga: Jumava.
- Hānbergs, Ē. (2008). *Mūžīgais piens: Latvijas piensaimniecība no sendienām līdz mūsdienām*. [Rīga]: Vecais piensaimnieks.
- Hānbergs, Ē. (1991). *Klētiņa: Turības un mazturības rēķinu grāmata*. Rīga: Avots.
- Hānbergs, Ē. (1989). *Kartupeļu stāsti: Publicistisks romāns*. Rīga: Liesma.
- Hānbergs, Ē. (1989). *Tepat līdzās un ļoti, ļoti tālu: Komandējumu atskati*. Rīga: Avots.
- Hānbergs, Ē. (1988). *Kukuržņi: Publicista skatījumā: 1982–1986*. Rīga: Avots.
- Hānbergs, Ē. (1986). *Un atskrēja melns teļš*. Rīga: Avots.
- Hānbergs, Ē. (1985). Plūsmas. *Karogs*, 10, 121.–127.
- Hānbergs, Ē. (1985). *Uzrakstīto pārlasot*. Rīga: Avots.
- Hānbergs, Ē. (1982). Parastie un piedauzības akmeņi. *Karogs*, 11, 127.–133.
- Hānbergs, Ē. (1980). Stārķis apmetas elektrības stabā. *Karogs*, 10, 122.–130.
- Heer, H., Manoschek, W., Pollak, A., Wodak, R. (eds.). (2008). *The discursive constructions of history. Remembering the Wehrmacht's war of annihilation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (1999). *Global transformations: Politics, economics and culture*. Cambridge: Polity Press.
- Hobsbawm, E. (1984). Introduction: Invention traditions. In: Hobsbawm, E., Ranger, T. (eds.). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 1–14.
- Hogg, A. M., Abrams, D. (1999). Social identity and social cognition: Historical background and current trends. In: Hogg, A. M., Abrams, D. (eds.). *Social identity and social cognition*. Oxford: Blackwell publishers. P. 1–25.
- Hunt, C. N. (2010). *Memory, war and trauma*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Indrāne, I. (1984). *Zemesvēzi dzirdēt*. Rīga: Liesma.
- Irvin-Zarecka, I. (1994). *Frames of remembrance: The dynamics of collective memory*. New Brunswick, London: Transaction Publishers.
- ISG02. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits pēc dzīvesvietas gada sākumā. *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Sk. 2012. 15. aug.: <http://data.csb.gov.lv>
- Jansons, R. (2004). Bruņotās pretošanās kustības apspiešana pirms Latvijas iedzīvotāju deportācijas 1949. gadā. Grām.: Ērglis, Dz. (sast.). *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 10. sēj.: *Okupācijas režīmi Latvijā 1940.–1959. gadā*. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2002. gaa pētījumi. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 483.–508. lpp.

- James, P. (1996). *Nation formation: Toward a theory of abstract community*. London [etc.]: Sage Publications.
- Janelis, I. M. (2011). Par latviešu ciemu laikā un ainavā. Grām.: Cimermanis, S. (sast.). *Kultūrvēstures avoti un Latvijas ainava*. Rīga: apgāds „Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis”. 108.–125. lpp.
- Jenkins, R. (2002/1996). *Social identity*. Londond [etc.]: Routledge.
- Jērāns, P. (galv. red.). (1985). *Latvijas padomju enciklopēdija*. 6. sējums. Rīga: Galvenā Enciklopēdiju redakcija.
- Joye, S. (2010). News discourses on distant suffering: a Critical Discourse Analysis of the 2003 SARS outbreak. *Discourse & Society*, 21(5): 586–601.
- Johnson, C. G. (2006). The discursive construction of teacher identities in a research interview. In: Fina, de A., Schiffrin, D., Bamberg, M. (eds.). *Discourse and identity*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press. P. 213–252.
- Jovchelovitch, S. (2007). *Knowledge in context: Representations, community and culture*. London: Routledge.
- Jubulis, A. M. (2007). The persistence of the Baltic nations under Soviet rule: An ethno-symbolist critique of modernist perspectives on the breakup of the USSR. In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: The persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 179–197.
- Jundzis, T. (2000). Vēsturiski politiskā situācija laikā, kad tapa 4. maija Deklarācija (1990. g. marts-maijs). Grām.: Jundzis, T. (red.). *4. maijs*. Rīga: Fonds Latvijas vēsture. 32.–43. lpp.
- Jurevičs, P. (1936). *Nacionālās dzīves problēmas*. Rīga: Valtera un Rapas apgāds.
- Karulis, K. (1992). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 1. sējums. Rīga: Avots.
- Kasabova A. (2008). Memory, memorials, and commemoration. *History and Theory*, 3 (47), 331–350.
- Kārkliņa, R. (2011/2012). Starpdisciplinārs skats uz Latvijas lauku vidi. *Akadēmiskā Dzīve*, 48, 82–90.
- Kempny, M. (2002). Introduction: On “identity,” fixity, and change in social theory and social life under globalized conditions. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 1–16.
- Kitch, K. (2005). *Pages from the past: History and memory in American magazines*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Kitch, C. (2008). Placing journalism inside memory – and memory studies. *Memory Studies*, 1 (3), P. 311–320.
- Kitch, K., Hume, J. (2008). *Journalism in a cultura of grief*. New York, London: Routledge.
- Klīve, A. (1931). *Zemnieks un politika: Referāts Latv. Zemnieku Savienības XV. Kongresā 1931*. Rīga: Latv. Zemn. Savienības izdevums.
- Koller, V. (2005). Critical discourse analysis and social cognition: evidence from business media discourse. *Discourse & Society*, Vol 16(2): 199–224.
- Kroders, A. (1921). *Domās par latvju kultūru*. Rīga: Leta.
- Krūmiņš, G. (2009). Lauksaimniecības politika Latvijā: 1985–1989. Grām.: Ērglis, Dz. (sast.). *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 24. sēj.: Baltijas reģiona vēsture 20. gs. 40.–80. gados. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2007. gada pētījumi un starptautiskās konferences „Baltija Otrajā pasaules karā

- (1939–1945) materiāli, 2007. gada 6.–7. novembris, Rīga. (Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 242.–268. lpp.
- Krūze, E. (2005). Preses auditorijas pētījuma rezultāti: Ziemā 2004 –2005. *TNS*. Sk. 2013. 14. okt: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2117>
- Kundziņš, P. (1974). *Latvju sēta*. [Stokholma]: Daugava. 3. lpp.
- Kuzmina, G. (2010). 20 neatkarības gadi statistikas kaleidoskolā. *LR Centrālā statistikas pārvalde*. Sk.: 2013. 29. okt.: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/20-neatkaribas-gadi-statistikas-kaleidoskopa-25894.html>
- Kūle, M. (2011). Sociālo un kultūras vērtību transformācija pēc Latvijas neatkarības atgūšanas. Grām.: Feldmanis, I., Taurēns, J. (red.). *1990. gada 4. maija Latvijas Neatkarības deklarācija: Starptautiskie un iekšpolitiskie aspekti: Starptautiskas zinātniskas konferences rakstu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 227.–244. lpp.
- Ķīlis, R. (1998). Sociālā atmiņa un nacionālā identitāte Latvijā. Grām.: Ķīlis, R. (sast.). *Atmiņa un vēsture: No antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga: N.I.M.S. 113.–130. lpp.
- Laar, M. (2010). *The power of freedom: Central and Eastern Europe after 1945*. Tallinn: Sihtasutus Unitas.
- Laitin, D. D. (1998). *Identity in formation: The Russian-speaking populations in the near abroad*. Ithaca and London: Cornell University press.
- Lamb, C. E. (2013). Power and resistance: New methods for analysis across genres in critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 24(3), 334–360.
- Latvijas Pasts. (2006). *Laikrakstu un žurnālu katalogs 2007*. [B. p.]: [Bez. izd. v.].
- Latvijas Pasts. (2007). *Preses izdevumu abonēšanas katalogs 2008. gadam*. [B. p.]: [Bez. izd. v.].
- Latvijas Pasts. (2013). 2013. gada katalogs. *Latvijas Pasts*. Sk.: 12. sept. 2013: <https://abone.pasts.lv/lv/katalogs/>
- Latvijas Pasts. (2013). 2013. gada katalogs. *Latvijas Pasts*. Sk.: 12. sept. 2013: <https://abone.pasts.lv/lv/katalogs/>
- Latvijas preses izdevēju asociācija. (2008). TOP 10 – nacionālo laikrakstu abonēšanā 1. septembrī. *Latvijas preses izdevēju asociācija*. Sk. 2009. 26. janv.: <http://www.lpia.lv/?id=792>
- Latvijas preses izdevēju asociācija (2009). Industrijas informācija, abonēšana, dati. *Latvijas preses izdevēju asociācija*. Sk. 2009. 23. marts: <http://www.lpia.lv/?id=217>
- Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. [B. g.]. ISG191. Pastāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs reģionos un republikas pilsētās gada sākumā. Sk.: 2013, 28. okt.: <http://data.csb.gov.lv/>
- Latvijas Rrepublikas Centrālā statistikas pārvalde. [B. g.]. Matrica IS0021. *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits pēc dzimuma gada sākumā. Sk. 22. okt. 2013: www.csb.lv
- Latvijas Republikas Augstākā Padome. “Latvijas Republikas likums “Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos””. *Likumi.lv* Sk. 2012. gada 25. martā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=72849>
- Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. (1998). *Latvijas lauksaimniecība: Statistisko datu krājums*. Rīga: [Bez izd. v.].

- Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. (1997). *Latvijas lauksaimniecība: Statistisko datu krājums*. Rīga: [Bez izd. v.].
- Latvijas Republikas Lauksaimniecības ministrija, Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts. (1991). *Latvijas lauksaimniecība skaitļos*. Rīga: Latvijas Republikas Lauksaimniecības ministrijas Zinātniski tehniskās informācijas un propagandas centrs.
- Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. (1993). *Latvija šodien: 1992–1993: Īss sociālekonomisks apskats*. Rīga: Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja.
- Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja. (1992). *Iedzīvotāju dabiskā kustība un migrācija Latvijas Republikā 1991. gadā: Statistikas biļetens*. Rīga: Latvijas Republikas Valsts statistikas komiteja.
- Latvijas Zinātņu akadēmijas Latviešu valodas institūts. (1996). *Latviešu literārās valodas vārdnīca. 8. sējums T–Ž*. Rīga: Zinātne.
- Lechner, J. F. (2008). *The Netherlands: Globalization and national identity*. New York; London: Routledge.
- Leta. (2009, 4. febr.). Roze plāno atgriezties Saeimā. *TVNET*. Sk. 2012. 16. aug.: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/219758-roze_plano_atgriezties_saeima
- Liepiņa, I. (2004). Mīts par Latvijas sakārtošanu. Tradicionālisms pirmsvēlēšanu kampaņu politiskajā diskursā. Grām.: Kruks, S. (proj. vad.). *Agora 1: Identitāte: Nācija, sociālā grupa*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 48.–73. lpp.
- Ločmele, K. (2009). *Latviešu nacionālās identitātes vērtību – lauku un lauksaimniecības – reprezentācija laikrakstā „Latvijas Avīze” (2004–2008)*. Maģistra darbs. Rīga: LU Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļa.
- Ločmele, K. (2011). *(Ne)izstāstītā vēsture: Skola. Mājas. Atmiņa*. Rīga: LU SZF SPPI.
- Ločmele, K. (2013). Maizes atainojums presē latviešu valodā (2011). Grām.: Lāms, E. (atb. red.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: rakstu krājums*, 18. Liepāja: LiePA. 215.–223. lpp.
- Ločmele, K., Procevska, O., Zelče, V. (2010). Media Landscape – Latvia. *European Journalism Centre*. Sk.: 29. jūn. 2013: http://ejc.net/media_landscapes/latvia#link_482
- Ločmele, K., Ziemele, E. (2012). Nacionālās identitātes (pār)adījums preses izdevumos trešās Atmodas periodā Latvijā. Grām.: Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Nacionālās identitātes meklējumi Baltijas literatūrā un kultūrā: Stabilais, mainīgais, zaudētais*. 17. sēj. Liepāja: LiePA. 210.–220. lpp.
- Lowenthal, D. (1996/1994). Identity, heritage, and history. In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The politics of national identity*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. P. 41–57.
- Lull, J. (2000/1995). *Media, communication, culture: A global approach*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press.
- Lūse, M., Jākobsone, A. (1990). Priekšstatu attīstība par lauku ciematiem. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (516), 87.–97.
- Maalej, A. Z. (2012). The ‘Jasmine Revolt’ has made the ‘Arab Spring’: A critical discourse analysis of the last three political speeches of the ousted president of Tunisia. *Discourse & Society*, 23(6): 679–700.
- Mangale, A. (1995). *Latvijas skolu jaunatnes VII dziesmu un deju svētki: Māja. Sēta. Latvija*. Rīga: Izglītība.

- Martin, J. R., Wodak, R. (eds.). (2003). *Re/reading the past. Critical and funkcional perspectives on time and value*. Amsterdam: Johna Benjamins Publishing Company.
- Mautner, G. (2008). Analyzing newspapers, magazines and other print media. In: Wodak, E., Krzyzanowski, M. (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. Houndmills, Basingtoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. P. 30–53.
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), Art. 20, Retrieved May 19 2013: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089>
- McCracken, G. (2008). *Transformations: Identity construction in contemporary culture*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Mead, G. H. (1929). The Nature of the Past. In: Coss, J. (ed.). *Essays in honor of John Dewey*. New York: Henry Holt & Co.
- Melucci, A. (1995). The process of collective identity. In: Johnston, H., Klandermans B. (eds.). *Social movements and culture*. P. 41–63.
- Melosik, Z. (2002). Identity and difference in postmodern culture. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 73–86.
- Merķelis, G. ([1999]/1796). *Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimteņa beigās*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Mieriņa, A. (2000). Zemnieki un lauksaimniecība. Grām.: Bērziņš Jānis u.c. (red.). *Latvija 19. gadsimtā: Vēstures apceres*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 72.–129. lpp.
- Migļavs, A. (2000). *Latvijas lauksaimniecība un lauki 1999: Politika un attīstība*. Rīga: Latvijas Valsts Agrārās ekonomikas institūts.
- Migļavs, A. (1998). Par dažiem mītiem Latvijas laukos. Grām.: *Latvijas lauki un meži šodien un rītdienas skatījumā: Latvijas inteliģences XV konference 1997. gada 8. novembrī*. Rīga: [Bez izd.v.]. 60.–67. lpp.
- Miller, D. (1999/1975). *On nationality*. Oxford: Clarendon Press.
- Morley, D., Robins, K. (1995). *Spaces of identity: Global media, electronic landscapes and cultural boundaries*. London and New York: Routledge.
- Moscovici, S. (2000). *Social representations: Explorations in social psychology*. Cambridge: Polity Press.
- Moskovici, S. (2001). Why a theory of social representations? In: Philogene, G., Deaux, K. (eds.). *Representations of the social: Bridging theoretical traditions*. Oxford: Blackwell Publishers. P. 8–35.
- Muižniece, L. (2005). Nacionālā identitāte globalizācijas kontekstā. Grām.: Ignatāne, G. (zin. red.). *Globalizācija un globālā politika*. Zinātne. Zinātniski pētnieciskie raksti 5(6)/2005. Stratēģiskās analīzes komisija. 43.–59. lpp.
- Müller, J. W. (2002). Introduction: The power of memory, the memory of power and the power over memory. In: Müller, J. W. (ed.). *Memory & power in post-war Europe: Studies in the presence of the past*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 1–35.

- Naglinska, E. (2007). Mīts par Kārli Ulmani latviešu presē (1989–2004). Grām.: Grām.: Zelče, V. (galv. red.). *Agora*. 6. sēj.: *Reiz dzīvoja Kārlis Ulmanis*. Rīga: Zinātne. 30.–97. lpp.
- Neal, S. (2009). *Rural identities: Ethnicity and community in the contemporary English countryside*. Farnham: Ashgate.
- NBG02. Ekonomiskās aktivitātes, nodarbinātības līmenis, darba meklētāju īpatsvars (%). *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Sk. 2013. 29. okt.: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/nodarbinatiba-un-bezdarbs-datubaze-30033.html>
- NBG08. Nodarbināto iedzīvotāju skaits sadalījumā pa ekonomiskās darbības veidiem un pēc dzimuma, 1996.–2007.g. *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes*. Sk. 2012. 15. aug.: <http://data.csb.gov.lv/>
- Nederveen Pieterse, J. (2002). Europe, traveling light: Europeanization and Globalization. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 128–144.
- Nora, P. (1998/1992). The era of commemoration. In: Nora, P. ed.). *Realms of memory: The construction of the french past. Volume III: Symbols*. New York: Columbia University Press. P. 609–638.
- Nora, P. (1997/1992). Introduction to „Realms of Memory” Volume II. In: Nora, P. (ed.). *Realms of memory: The construction of the French past. Volume II: Traditions*. New York: Columbia University Press. P. IX–XII.
- O’Brien, M. (2002). An essay on the fluidity of identity. In: Kempny, M., Jawłowska, A. (eds.). *Identity in transformation: Postmodernity, postcommunism, and globalization*. Westport; Connecticut; London: Praeger. P. 33–40.
- O’Halloran, K. (2003). *Critical discourse analysis and language cognition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Olick, K. J., Robbins, J. (1998). Social memory studies: From „Collective memory” to the historical sociology of mnemonic practices. *Annual Reviews*. 24: 105–140.
- Olick, K. J. (2007). *The politics of regret: On collective memory and historical responsibility*. New York, London: Routledge.
- Philips, L., Jørgensen, W. M. (2002). *Discourse analysis: Investigating processes of social construction*. London: Sage Publications.
- Phillips, T. (2002). Imagined Communities and Self-identity: An Exploratory Quantitative Analysis. *Sociology*, 3 (36), 597–617.
- Philogene, G., Deaux, K. (2001). Introduction. In: Philogene, G., Deaux, K. (eds.). *Representations of the social: Bridging theoretical traditions*. Oxford: Blackwell Publishers. P. 3–7.
- Plakans, A. (1981). The Latvians. In: Thaden, E. C. (ed.). *Russification in the Baltic Provinces and Finland, 1855–1914*. Princeton: Princeton University Press. P. 207–284.
- Plakans, A. (1974). Peasants, intellectuals and nationalism in the Russian Baltic Provinces, 1820–1890. *Journal of Modern History*, 46, 445–475.

- Postill, J. (2008/2006). *Media and nationbuilding: How the Iban became Malaysian*. New York, Oxford: Berghahn Books.
- Potter, J. (2005/1996). *Representing reality: Discourse, rhetoric and social construction*. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage Publications.
- Puķe, I. (2001, 23. nov.). Kur palika paradīze. *Diena.lv*. Sk.: 2012, 14. aug.: <http://www.diena.lv/arhivs/kur-palika-paradize-11183036>
- Puriņu Klāvs. (1901). *Latvieši 20. gadu simtenim atnākot: Kritisks pārskats par latviešu tautas dzīvi mūsu laikos*. Rīga: Kalniņš un Doičmans.
- Radžele-Šulce, A., Krieviņa, A., Siliņa, L. (2012). *Agrārā sfēra un tās galveno nozaru attīstība Latvijā: Zinātniska monogrāfija*. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte Ekonomikas fakultāte.
- Raubiško, I. (2011/2012). Kas ir „labbūtība”, un kāpēc „labbūtība”? Ieskats labas dzīves izpratnē Latvijas laukos. *Akadēmiskā Dzīve*, 48, 25–34.
- Rasa, L. (2003, 1. dec.). Mēs ceļā pie lasītāja. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.
- Rasnača, L. (nodaļas vad.). (2007). Visur man labi bija: piesaiste dzīvesvietai. Grām.: Zobena, A. (galv. red.). (2007). *Latvija: Pārskats par tautas attīstību. Cilvēkkapitāls: Mans zelts ir mana tauta?* Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 52.–53. lpp.
- Rāviņš, A. (1998). Lauki mainās pretrunās. Grām.: *Latvijas lauki un meži šodien un rītdienas skatījumā: Latvijas inteliģences XV konference 1997. gada 8. novembrī*. Rīga: [Bez izd.v.]. 3.–8.lpp.
- Reading, A. (2009). The global: Towards an understanding of globalised memories in the digital age. In: Maj, A., Riha, D. (eds.). *Digital memories: Exploring critical issues*. Oxford: Inter-Disciplinary Press. P. 31–40.
- Redakcija. (1982). “Karogs” 1983. gadā. *Karogs*, 11, vāka 3. lpp.
- Reijnders, S. (2007). Media Rituals and Festive Culture: Imagining the Nation in Dutch Television Entertainment. *International Journal of Cultural Studies*, 10 (225), 225–242.
- Riekstiņš, J. (2007). 1949. gada 25. marta deportācija. Grām.: Āboliņa, A. [u. c.]. (sagat.). *Aizvestie: 1949. gada 25. marts*. 1. sēj. 9.–31. lpp.
- Riekstiņš, J. (2001). 1941. gada 14. jūnija deportācija. Grām.: Šķiņķe, I. (proj. vad.). *Aizvestie: 1941. gada 14. jūnijs*. Rīga: Latvijas Valsts Arhīvs; Nordik. 9.–25. lpp.
- Riley, P. (2007). *Language, culture and identity: An ethnolinguistic perspective*. London: Continuum.
- Rivža, B. (1998). Situācija laukos un lauku attīstības iespējas. Grām.: *Latvijas lauki un meži šodien un rītdienas skatījumā: Latvijas inteliģences XV konference 1997. gada 8. novembrī*. Rīga: [Bez izd.v.]. 9.–14. lpp.
- Robins, K. (2003). Beyond imagined community? Transnational media and Turkish migrants in Europe. In: Hjarvard, S. (ed.). *Media in a globalized society*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. P. 187–205.
- Rodríguez, J., Fortier, T. (2007). *Cultural memory: Resistance, faith and identity*. Austin: University of Texas Press.

- Rogers, R. [etc.]. (2005). Critical Discourse Analysis in Education: A Review of the Literature. *Review of Educational Research*. Vol. 75, No. 3: 365–416.
- Roze, M. (2004). Ievads. Grām.: *Latvijas lauksaimniecība un lauki*. Latvijas Republikas Zemkopības ministrija.
- Rumka, L. (2003, 1. dec.). „Latvijas Avīzes” krusttēvs. *Latvijas Avīze*. 1., 31. lpp.
- Savčenko, V. (1973). Padomju Latvijas lauki šodien un rīt. Grām.: Savčenko, V. (atb. red.). *Padomju Latvijas lauki: Darbs un dzīve*. Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas vēstures institūts. Rīga: Zinātne. 9.–45. lpp.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. London: SAGE.
- Schwartz, S. Z. K. (2006). *Nature and national identity after communism: Globalizing the ethnoscape*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Schwartz, B. (1982). The social context of commemoration: A study in collective memory. *Social Forces*. 2 (61), 374–402.
- Schwartz, B. P. (1991). Social change and collective memory: The democratization of George Washington. *American Sociological Review*, 2 (56), 221–236.
- Sedlenieks, K. (2012). Dzīve valsts kabatās. Apzināta izvairīšanās no valsts kā izdzīvošanas (attīstības) stratēģija Latvijas laukos. Grām.: Cimdiņa, A., Raubiško, I. (sast.). *Dzīve, attīstība, labbūtība Latvijas laukos*. Rīga: Zinātne. 88.–117. lpp.
- Sila, I. (2012). Drosme uzdrošināties. *Ievas Māja*, 10. aug., 1. lpp.
- SKDS (2010). *Nacionālā identitāte: Dimensijas. Vēsturiskā atmiņa*. LU SZF pasūtīts pētījums valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte” ietvaros.
- Skudra, O. (2010). Vēstures pelni sociālās atmiņas formācijās un strukturās: terminoloģijas aspekti. *Pagātnes pelni jeb Latvijas Otrā pasaules kara sociālā atmiņa un identitāte*. Sk. 2014. 24. maijs: http://szf-old.lu.lv/files/petnieciba/pelni/pirmie_10/Ojars_Skudra.pdf
- Skujenieks, M. (1938). *Latvijas statistikas atlases*. Rīga: Valsts Statistiskā pārvalde.
- Skujenieks, M. (1928). *Latvija 1918.–1928. gados*. Rīga: Valsts Statistiskās pārvaldes izdevums.
- Smith, D. A. (1998). *Nationalism and modernity*. London; New York: Routledge.
- Smith, D. A. (2007). Nations in decline? The erosion and persistence of modern national identities. In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: The persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 17–32.
- Smith, D. A. (2009/2001). *Nationalism: Theory, ideology, history*. Cambridge: Polity.
- Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. Rīga: AGB.
- Søndergaard, H. (2003). Globalization and national identity in Danish television: The return to the nation. In: Hjarvard, S. (ed.). *Media in a globalized society*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. P. 91–127.
- Spears, R. (2001). The interaction between the individual and the collective self: Self-categorization in context. In: Sedikides, C., Brewer, B. M. (eds.). *Individual self, relational self, collective self*. Philadelphia: Psychology Press. P. 171–198.

- Starcs, P. (2003). Latvijas lauksaimniecība. Grām.: Grīnberga, H., Auns, M. (sast.). *Latvieši: XX gadsimta 20.–30. gadu autoru rakstu krājums*. Rīga: Valērija Belokoņa izdevniecība. 255.–290. lpp.
- Stradiņš, J. (1990). Prezidenta Kārļa Ulmaņa piemiņai. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (521), 116.–120.
- Stradiņš, J. (1998). *Latvijas Zinātņu akadēmijas izcelsme, vēsture, pārvērtības*. Rīga: Zinātne.
- Stranga, A. (2005). Ekonomiskā un sociālā attīstība. Grām.: Bleiere, D. [u.c.]. (2005). *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 171.–185. lpp.
- Stranga, A. (2005). Latvijas okupācija un iekļaušana PSRS (1940–1941). Grām.: Bleiere, D. [u.c.]. *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*. Rīga: Jumava. 214.–230. lpp.
- Straube, G. [1999]. Garlībs Merķelis un viņa laiks. Grām.: Merķelis, G. *Latvieši, sevišķi Vidzemē, filozofiskā gadsimtena beigās*. Rīga: Zvaigzne ABC. 3.–14. lpp.
- Strauts, A. (1987). Putekļi uz grauda. *Karogs*, 7, 131.–138.
- Stråth B. (2007). Preface. In: Mithander, T., Sundholm, J., Troj Holmgren, M. (eds.). Bruxelles [u.c.]: P.I.E. Peter Lang. P. 11–12.
- Stråth, B. (2008). Belonging and European identity. In: Delanty, G., Wodak, R., Jones, P. (eds.). *Identity, belonging and migration*. Liverpool: Liverpool University Press. P. 21–37.
- Stukuls-Eglitis, D. (2002). *Imagining the nation: History, modernity and revolution in Latvia*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Strods, Ē. (1982). Maizes ceļš. *Karogs*, 9, 124.–130.
- Strods, H. (1995). *Latvijas Zemnieku savienības vēsture*. Rīga: Preses nams.
- Strods, H. (2006). Nacionālie un padomju partizāni Baltijā 1941.–1956. gadā: Kopējais un atšķirīgais. Grām.: Vīksne, R. (sast.). *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 17. sēj.: *Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 19.–35. lpp.
- Svīre, M. (1986). *No cīruļiem līdz griezei*. Rīga: Liesma.
- Svīre, M. (1980). Vecās mājas monologs. *Karogs*, 9, 84.–94.
- Švābe, A., Būmanis, A., Dišlērs, K. (1935). *Latviešu konversācijas vārdnīca*. 12. sējums. Rīga: A. Gulbja apgādībā.
- Tiryakian, A. E. (2007). When is the nation no longer? In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: The persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 55–74.
- Tisenkopfs, T. (1999, 27. nov.). Latviskā identitāte gadsimta izskaņā. Es, citi, mēs. *Sestdiena*. 9.–10. lpp.
- Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., Vetter, E. (2007/2000). *Methods of text and discourse analysis*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore: SAGE Publications.
- TNS. (2012). TNS Latvijas mediju pētījumu gadagrāmata 2011 / 2012. *TNS*. Sk.: 2013. 15. okt.: http://www.tns.lv/wwwtnslv_resources/images/Mediju_petijumu_gadagramata/2011-2012/07_Preses_auditorijas_petijums.pdf
- Turner, C. J. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories. In: Ellemers, N., Spears, R., Doosje, B. (eds.). *Social identity*. P. 6–34.

- Tsaliki, L. (1995). The Media and the Construction of an 'Imagined Community': The Role of Media Events on Greek Television. *European Journal of Communication*, 10 (345), 345–370.
- Tynes, R. (2007). Nation-building and the Diaspora on Leonenet: A case of Sierra Leone in Cyberspace. *New Media Society*, 9 (3), 497–518.
- Ulmanis, G. (1995). *No tevis jau neprasa daudz...* Rīga: Likteņstāsti.
- Uzule, L. (2012). Kurzemes reģionālie laikraksti – novada identitātes veidotāji: laikraksta "Saldus Zeme" piemērs. Grām.: Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē. Nacionālās identitātes meklējumi Baltijas literatūrā un kultūrā: Stabilais, mainīgais, zaudētais (17. rakstu krājums)*. Liepāja: LiePA. 284.–291. lpp.
- Ūdris, J. (2009). *Gunta Ulmaņa vertikāle*. Rīga: Jumava.
- Vanadžiņš, Z. (sast.). (1970). *Padomju Latvija: [Fotoalbums]*. Rīga: Liesma.
- Valeinis, V. (1994). *Ievads literatūrzinātnē*. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Veilands, V. (red.). [2013]. *Latvijas Avīzei 25*. Rīga: Latvijas Avīze.
- Vendele, L. (2011). 72 % Latvijas iedzīvotāju pēdējo 7 dienu laikā ir lasījuši kādu Latvijā izdotu drukāto preses izdevumu. *TNS. Sk. 2013. 29. jūnijs*: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=3475>
- Vilks, A. (galv. red.). (1991). *Enciklopēdiskā vārdnīca*. 1. sējums. Rīga: Latvijas Enciklopēdiju redakcija.
- Vilsons, K. (1989, 13. okt.). Lauksaimniecības atjaunošanās Latvijā. *Lauku Avīze*. 8. lpp.
- Walter, P. (2003). Literacy, Imagined Nations, and Imperialism: Frontier College and the Construction of British Canada, 1899–1933. *Adult Education Quarterly*, 42–58.
- Webb, J. (2009). *Understanding representation*. Los Angeles; London [etc.]: SAGE.
- Weber, J. J. (2002). The critical practices of Henry Widdowson. *Language and Literature*, 11 (2): 153–160.
- Wodak, R. (ed.). (1997). *Gender and discourse*. London: Sage Publications.
- Wodak, R. [etc.]. (1999). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of critical discourse analysis*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications. P. 63–94.
- Wodak, R. (2006). Mediation between discourse and society: assessing cognitive approaches in CDA. *Discourse Studies*, 8 (1), 182.
- Wodak, R. (2008). Introduction: Discourse studies – important concepts and terms. In: Wodak, E., Krzyżanowski, M. (eds.). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. Houndmills, Basingtoke, Hampshire: Palgrave Macmillan. P. 1–29.
- Wodak, R., Meyer, M. (2009). Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology. In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of critical discourse analysis*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications. P. 1–33.

- Wodak, R., Reisigl, M. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In: Wodak, R., Meyer, M. (eds.). *Methods of critical discourse analysis*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications. P. 87–121.
- Wogan, P. (2001). Imagined Communities Reconsidered: Is Print-capitalism what We Think it is? *Anthropological Theory*, 1 (4), 403–418.
- Wood, A. L., Kroger, O. R. (2000). *Doing discourse analysis*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Woodside, G. A. (2010). *Case study research: Theory. Methods. Practice*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Yin, K. R. (2003). *Case study research: Design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Zelče, V. (2000). Latvijas prese 19. gs. otrajā pusē. Grām.: Bērziņš, J. (atb. red.). *Latvija 19. gadsimtā. Vēstures apceres*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. 352.–376. lpp.
- Zelče, V. (2006). Lauku vērtība: Krāšana un tērēšana. Grām.: Lasmane, S. (red.). *Agora 5: Patērniecība Latvijā: Tendences un alternatīvas*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 254.–269. lpp.
- Zelče, V. (2007). The Establishment and Early Operations of the Weekly “*Mājas Viesis*” in the Second Half of the 1850s: A Declaration of Latvian Nationalism. *Latvijas Arhīvi*. 1: 139–162.
- Zelče, V. (2007). Ievads: Reiz dzīvoja/reiz bija... Grām.: Zelče, V. (galv. red.). *Agora*. 6. sēj.: *Reiz dzīvoja Kārlis Ulmanis*. Rīga: Zinātne. 7.–18. lpp.
- Zelče, V. (2009). *Latviešu avīžniecība. Laikraksti savā laikmetā un sabiedrībā. 1822–1865*. Rīga: Zinātne.
- Zelče, V. (2011). Migrācijas lielākās plūsmas: 19. gs. sākums – 1991. gads. Grām.: Zepa, B., Kļave, E. (galv. red.). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību: 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 49.–63. lpp.
- Zelizer, B. (2008). Why memory’s work on journalism does not reflect journalism’s work on memory. *Memory Studies*, 1 (1), 79–87.
- Zelizer, B. (2010). Journalism’s memory work. In: Erll, A., Nünning, A. (eds.). *A companion to cultural memory studies*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. P. 379–387.
- Zellis, K. (2012). *Ilūziju un baiļu mašīnērija: Propaganda nacistu okupētajā Latvijā: vara, mediji un sabiedrība (1941–1945)*. Rīga: Mansards.
- Zemkopības ministrija. (2008). *Latvijas lauksaimniecība un lauki 2008*. Rīga: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija.
- Zemkopības ministrija. (2004). *Latvijas lauksaimniecība un lauki*. Rīga: Latvijas Republikas Zemkopības ministrija.
- Ziedonis, I. (1983). *Kas tas ir – kolhozs?* Rīga: Liesma.
- Ziedonis, I. (1998/1992). No kalna uz kalnu jeb saglabāšanas instinkts. Grām.: Ziedonis, I. *Tutepatās*. Rīga: Nordik. 9.–15. lpp.
- Zīle, M. (1989). *Kāds manā logā kļauvē*. Rīga: Avots.
- Zīle, M. (1982). Rolanda Leimanta stratēģija. *Karogs*, 1, 122–126.

- Zobena, A., Lāce, I. (2012). Pakalpojumu nozīme Latvijas lauku iedzīvotāju ikdienas dzīves telpā un mobilitātē. Grām.: Cimdiņa, A., Raubiško, I. (sast.). *Dzīve, attīstība, labbūtība Latvijas laukos*. Rīga: Zinātne. 177.–202. lpp.
- Zuelow, E., Young, M., Sturm, A. (2007). The owl's early flight. In: Young, M., Zuelow, E., Sturm, A. (eds.). *Nationalism in a global era: The persistence of nations*. London; New York: Routledge. P. 1.–13.
- Žurnāls „Ieva”. (2013). Sajūta, kas gaida tikai mājās. *Ieva*, 47 (838), vāka 4. lpp.
- Игрицкий, Ю. (2013). Предисловие. В. кн.: Игрицкий, Ю. (отв. ред.). *Крестьянство в странах Восточной Европы. 1990–2010 гг.* Москва: ИНИОН РАН. С. 4–6.
- Лыкошина, С. Л. (2013). Закат польского крестьянства? В. кн.: Игрицкий, Ю. (отв. ред.). *Крестьянство в странах Восточной Европы. 1990–2010 гг.* Москва: ИНИОН РАН. С. 7–25.
- Хальбвакс, М. (2007/1925). *Социальные рамки памяти*. Москва : Новое издательство.

PIELIKUMI

Promocijas darba rezultātus atspoguļojoši referāti konferencēs un zinātniskas publikācijas

Zinātniskas publikācijas

- 1) Ločmele, K. (2014). Diskursa vēsturiskā analīze: Zemnieka reprezentācijas „Lauku Avīzē”/„Latvijas Avīzē” piemēri. Grām.: Zuģicka, I. (sast.). *Daugavpils Universitātes 55. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums: Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Daugavpils: Daugavpils Universitāte; akadēmiskais apgāds „Saule”. 1036.–1042. lpp.
http://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf
- 2) Ločmele, K. (2013). Lauki žurnālā “Sestdiena”: (a)izmiršana un citi temati 2011. gadā. Grām.: Medveckis, A. (atb. red.). *Sabiedrība un kultūra*. Rakstu krājums, XV. Liepāja: LiePA. 358.–365. lpp.
- 3) Ločmele, K. (2013). Maizes atainojums presē latviešu valodā (2011). Grām.: Lāms, E. (atb. red.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: rakstu krājums*, 18. Liepāja: LiePA. (ISSN 1407-4729). 215.–223. lpp.
- 4) Ločmele, K. (2013). Latvijas zemnieki un lauki trešās Atmodas periodā: diskursi laikrakstā “Diena” (1990–1991). Grām.: Saleniece, I. (atb. red.). *Vēsture: Avoti un cilvēki. XXII zinātniskie lasījumi. Vēsture XVI*. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”. 211.–220. lpp.
- 5) Ločmele, K. (2012). Lauki un lauksaimniecība latviešu nacionālajā identitātē pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā: laikraksta “Latvijas Avīze” analīze. Grām.: Medveckis, A. (atb. red.). *Sabiedrība un kultūra*. Rakstu krājums, XIV. Liepāja: LiePA. 287.–297. lpp.
- 6) Ločmele, K., Ziemele, E. (2012). Nacionālās identitātes (pār)adījums preses izdevumos trešās Atmodas periodā Latvijā. Grām.: Lāms, E. (sast.). *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Nacionālās identitātes meklējumi Baltijas literatūrā un kultūrā: Stabils, mainīgais, zaudētais*. 17. sēj. Liepāja: LiePA. 210.–220. lpp.
- 7) Ločmelē, K. (2011). Kaimo ir žemės ūkio kaip latvių tautinės tapatybės vertybių vaizdavimas dienraštyje LATVIJAS AVĪZE (2004–2008). In: *Nacionalinis tapatumas medijų kultūroje (National Identity in the Media Culture)* [Ed. by Žilvinė Gaižutytė-Filipavičienė, Vytautas Rubavičius]. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas. P. 223–234. ISBN 978-609-427-062-8
- 8) Ločmele, K. (2010). Lauku un lauksaimniecības vērtība un loma mūsdienās: laikraksta “Latvijas Avīze” analīze (2004–2008). Grām.: Lasmane, S., Šķilters, J. (red.). *Nacionālās identitātes komunikācija Latvijas kultūras telpā*. Rīga: LU SZF SPPI. Sk.: <http://academia.lndb.lv/xmlui/handle/123456789/4> 30.–47. lpp.

Referāti starptautiskās konferencēs

- 1) Referāts “Laucinieku reprezentācija presē latviešu valodā Latvijā (1989–2012)” Liepājas 20. starptautiskā zinātniskā konferencē “Aktuālas problēmas literatūras zinātnē” Liepājas Universitātē 2014. gada 27. martā
- 2) Referāts “*The representation of countryside women in newspapers “Diena”, “Latvijas Avīze” and magazine “SestDiena” (2008–2012)*” starptautiskā zinātniskā konferencē “*Media, Gender and Transition. Formation of Gender Identities*” 2013. gada 22. novembrī Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātē

- 3) Referāts "Lauku diskurss latviešu presē (2008–2012)" Letonikas V kongresā 2013. gada 29. oktobrī LU SZF
- 4) Referāts 10. Baltijas studiju konferencē Eiropā "*Cultures, Crises, Consolidations in the Baltic World*" Tallinas Universitātē ar referātu "*Farmers' construction in press in Latvian (1989–2011): A challenge in the times of change*" 2013. gada 16.–17. jūnijā
- 5) Referāts "Diskursa vēsturiskā analīze: preses tekstu analīzes piemērs" 2. starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Autors. Teksts. Laikmets" 2013. gada 26. aprīlī Rēzeknes Augstskolā
- 6) Referāts "Zemnieka reprezentācija "Lauku Avīzē"/ "Latvijas Avīzē": diskursa vēsturiskās analīzes lietošanas piemērs" Daugavpils Universitātes 55. starptautiskajā zinātniskajā konferencē 2013. gada 11. aprīlī Daugavpils Universitātē
- 7) Referāts "Lauku tematikas komunikācija Latvijas kultūrā (2000–2012): daži pieturas punkti" Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes, Kurzemes Humanitārā institūta un Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta organizētajā Liepājas 19. starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Aktuālas problēmas literatūras zinātnē" 2013. gada 22. martā Liepājas Universitātē
- 8) Referāts "Lauki Latvijas pagātnē: refleksijas presē latviešu valodā" Daugavpils Universitātes rīkotās starptautiskās konferences "Zinātniskie lasījumi XXIII" sekcijā "Vēsture: avoti un cilvēki" 2013. gada 25. janvārī Daugavpils Universitātē
- 9) Referāts "*Soviet-induced changes in countryside: the echo in Latvian journalistic materials of the 1980s*" starptautiskā simpozija "*Coming to Terms with the Traumatic Experience of the 1940s in the Baltic States*" sesijā "*Dynamics of historical representation*" Rīgā, Latvijas Univeristātes Muzeja zālē 2012. gada 19. oktobrī
- 10) Referāts "*Behind constructed borders: media representations of countryside in Latvia*" starptautiskajā zinātniskajā konferencē "*In, Out and In Between: Dynamics of Cultural Borders*" Igaunijā (Tallinā), 2012. gada 17.–19. oktobrī
- 11) Referāts "Lauki žurnālā "Sestdiena": (a)izmiršana un citi temati 2011. gadā" 15. starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Sabiedrība un kultūra: Mainīgais un nemainīgais cikliskumā" Liepājas Universitātē 2012. gada 17. maijā
- 12) Referāts "Lauku garīgās vērtības diskurss 20. gs. 80. gadu otrajā pusē" starptautiskajā zinātniskajā konferencē "Baltijas valstis PSRS sastāvā: No poststaļinisma līdz pārbūvei. 1953–1990" 2012. gada 19. aprīlī Rīgā Latvijas Zinātņu akadēmijā
- 13) Referāts "*Media representations of countryside and agriculture in Latvia*" Centrālās un Austrumeiropas Mediju un komunikācijas konferencē (*Central and Eastern European Communication and Media Conference*) 2012. gada 27.–28. aprīlī Čehijā (Prāgā)
- 14) Referāts "Maizes reprezentācija presē latviešu valodā (2011)" Liepājas 18. starptautiskā zinātniskā konferencē "Aktuālas problēmas literatūras zinātnē" Liepājas Universitātē 2012. gada 1.–2. martā
- 15) Referāts "Latvijas zemnieki un lauki trešās Atmodas periodā: diskursi latviešu valodā izdotajā presē (1988–1991)" (tēmas sašaurinājums: "Latvijas zemnieki un lauki trešās Atmodas periodā: diskursi laikrakstā "Diena" (1990–1991)") Daugavpils Universitātes starptautiskajā zinātniskajā konferencē "XXII Zinātniskie lasījumi" 2012. gada 26.–27. janvārī
- 16) Referāts "Lauki un lauksaimniecība latviešu nacionālajā identitātē pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā: laikraksta "Latvijas Avīze" analīze" 14. starptautiskā zinātniskā konferencē "Sabiedrība un kultūra: Robežas un jauni apvāršņi" 2011. gada 19. maijā Liepājas Universitātē

- 17) Referāts “Nacionālās identitātes (pār)adījums preses izdevumos trešās Atmodas periodā Latvijā” (līdzautore Evija Ziemele) Liepājas 17. starptautiskajā zinātniskajā konferencē “Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Nacionālās identitātes meklējumi Baltijas literatūrā un kultūrā: Stabils, mainīgais un zaudētais” 2011. gada 3.–4. martā Liepājas Universitātē
- 18) Referāts “*Representation of the countryside and agriculture as values in the Latvian national identity in the newspaper Latvijas Avīze (2004-2008)*” starptautiskā zinātniskā konference “*Lithuanian Euro-integration, National Identity and Collective Historical Memory*” 2009. gada 20.–21. novembrī Viļņā, Kultūras, filozofijas un mākslas institūtā

Referāti vietēja mēroga konferencēs

- 1) Referāts “Vai pavērsiens lauku reprezentācijā? “Lauku Avīzes” 1996. gada janvāra numuru analīze” LU 71. zinātniskās konferences Komunikācijas studiju nodaļas sekcijā “Notikumi, mediji un sociālā atmiņa” 2013. gada 5. februārī LU SZF
- 2) Referāts “Lauku reprezentācija žurnālā “Sestdiena” 2011. gadā” Latvijas Universitātes 70. konferencē Komunikācijas zinātnes sekcijā 2012. gada 7. februārī LU SZF
- 3) Ziņojums “Latviskais latgaliskums vai latgaliskais latviskums: Nacionālā teātra izrāde “latgola.lv”” LU HZF Teātra un kino vēstures un teorijas katedras organizētajā konferencē “Māksla un nacionālisms” 2011. gada 24.–25. februārī (prezentācija 25. datumā) LU Humanitāro zinātņu fakultātē
- 4) Referāts “Latviešu nacionālās identitātes vērtības Atmodas periodā: laikrakstu “Atmoda”, “Lauku Avīze”, “Skolotāju Avīze”/ “Izglītība” analīze (1989–1991)” LU 68. zinātniskās konferences Komunikācijas zinātnes sesijā “Sociālā atmiņa, identitāte un komemorācija: komunikācijas aspekti” 2010. gada 10. februārī LU SZF

Žurnāla "Ievas Māja" reklāma

2013. gada 22. novembra žurnālā "Ieva" Nr. 47 (838)

Sajūta, kas gaida tikai mājās

Vienīgais Latvijas lauku dzīvesstila žurnāls!

Abonē! Ls 10,99 € 15,64

Abonē gadam un dāvanā saņem IEVAS Lasītāju Kluba karti, kas dod iespēju saņemt ielūgumus un atlaides lielākajiem kultūras pasākumiem visā Latvijā, koncertiem, kino un grāmatām, kā arī citas privilēģijas!

IEVAS MĀJA BIODER
Lasītāju Kluba karti 2014

VISĒRTĀK ABONĒT **manizurnali.lv**

The advertisement features a close-up of a hand holding a wooden knife, slicing a large, round, dark brown loaf of bread. In the background, a magazine cover for 'Ievas Māja' is visible, showing a woman and various headlines. The overall theme is rural life and home cooking.

Preses sistēmas raksturojums 20. gs. 90. gados (1991–1999)

Preses izdevumi, kas beidza pastāvēt 20. gs. 90. gados		Preses izdevumi, kas turpināja iznākt 20. gs. 90. gados			Preses izdevumi, kas sāka iznākt 20. gs. 90. gados		
Iznāca ilgus gadus padomju laikā	Radās un lielu lomu veica Atmodas laikā	Padomju laikā dibinātie preses izdevumi, kas iznāk joprojām	Padomju laikā dibinātie preses izdevumi, kas pēc neatkarības atjaunošanas iznāca vismaz 15 gadus	Atmodas periodā dibinātie preses izdevumi	Rodas salīdzinoši īslaicīgi preses izdevumi	Jauni preses izdevumi, kas iznāca vairāk nekā 5 gadus, bet vairs nepastāv	Rodas preses izdevumi, kas turpina iznākt arī mūsdienās
<ul style="list-style-type: none"> • “Latvijas Jaunatne” (1993) • “Zvaigzne” un “Literatūra un Māksla” (1994) • “Dadzis” un “Liesma” (1995), • “Draugs” (1997) • “Lauku Dzīve” (1998) • “Skola un Ģimene” (2000) 	<p>“Atmoda” (1994), bet Latvijas Tautas frontes izdotā “Atmoda Atpūtai” pārstāja iznākt 1996. gadā</p>	<ul style="list-style-type: none"> • “Neatkarīgā Rīta Avīze” (ar šādu nosaukumu kopš 1995) • “Rīgas Viļņi” (kopš 1957) • “Sporta Avīze” (ar pārtraukumiem kopš) • “Zīlīte” (kopš 1958) 	<ul style="list-style-type: none"> • “Rīgas Balss” (līdz 2009) • “Sieviete” (ar šo nos. kopš 1990–2009) • Reģionālie preses izdevumi (to nosaukumu maiņa) 	<ul style="list-style-type: none"> • “Lauku Avīze” (kopš 1988, no 2003. gada kā “Latvijas Avīze”) • “Diena” (kopš 1990) 	<ul style="list-style-type: none"> • “Nakts” (1992–1995) • “Labrīt” (1993–1995) • “СМ-реклама” (1994–1997) • “Rīta Ziņas” (1996–1998) • “Fokuss” (1997–1999) • “Jaunā Avīze” (1998–2002) • “Spogulis”: (1998–1999) • “Aija” (1999–2002) • “Business&Baltija” (1996–1998) • “Санта” (1993–1998) • “Tīņu Stils” (1996–1998) • “Mickey Mouse” (1992–1997) • “Donalds Daks” (1994–1998) • “Barbie” (1994–1995) • “Rozā Pantera” (1994–1995) 	<ul style="list-style-type: none"> • “Zeltene” (1991–1999) • “Vakara Ziņas” (1993–2006) • “SM-Reklāma” (1993–2009) • “Панорама Латвии :ежедневная газета” (1991–2003) • “Диена” (1990–1999) • “LABA” (1991–2003) • “Mazā LABA” (1997–1998) • “Mana” (1995–2002) • “Mana Parx” (1997–2001) 	<p>Latviešu valodā:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Santa” (kopš 1991) • “Dienas Bizness” (kopš 1992) • “Rīgas Laiks” (kopš 1993) • “Mūsmājas” (kopš 1993) • “Klubs” (kopš 1994) • “Mans Mazais” (kopš 1994) • “Ieva” (kopš 1997) • “Una” (kopš 1997) • “Privātā Dzīve” (kopš 1999) • “Deko” (kopš 2000) u.c. • “Dambo” (kopš 1994) • “Spicā Avīze” (kopš 1998) <p>Krievu valodā:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žurnāls “Лилит” (kopš 1992) • “Суббота” (kopš 1994) • Avīze “Час” (kopš 1997) • Žurnāls “Люблю” (kopš 1998) • Avīze “Вести Сегодня” (kopš 1999) • “Телеграф” (kopš 2001)

Lauku tematikas izpētes piemēri humanitārajās un sociālajās zinātnēs padomju periodā

Viena no publikāciju platformām padomju periodā bija akadēmiskais izdevums “Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis”, kas iznāca kopš 1947. gada. Pēc žurnāla analīzes var secināt, ka tajā lauku tematikas rakstu publicēti dažādu zinātnes nozaru sadaļās.¹⁶⁰⁰

Dabas un eksakto zinātņu pētnieku publikācijās aplūkoti specifiski jautājumi – dzīvnieku slimības, lopbarības kultūras, augu minerālā barošana u.tml.¹⁶⁰¹ Nereti šie raksti ietverti rubrikā “Zinātne – praksē”, to tematiskā daudzveidība – ļoti plaša. Taču turpmāk vairāk raksturošu zinātnieku devumu lauku tematikas izpētē tieši sociālo un humanitāro zinātņu griezumā.

„Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis” plaši pārstāvēti lauku vēstures pētījumi. Tos var grupēt vismaz divās daļās. **Pirmā** ir attiecināma uz 18. un 19. gs., retākos gadījumos – uz laika posma līdz Pirmajam pasaules karam – izpēti. Vēsturnieku uzmanības lokā bijuši notikumi un fakti teju visos Latvijas vēsturiskajos novados – zemnieku un muižu saimniecības, zemnieku nemieri, lauksaimniecības produkcijas tirdzniecība un eksports, kalpu ekonomiskais stāvoklis¹⁶⁰²

¹⁶⁰⁰ Publikāciju grupēšanā ņemta vērā arī to atrašanās tās vai citas zinātnes nozares sadaļā žurnālā “Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis”. Jānorāda, ka daļas publikāciju starpdisciplinārā rakstura dēļ rakstu grupējums varētu būt arī nedaudz atšķirīgs. Atsaucēs kā piemēri zinātnisko publikāciju tematiskajam sagrupējumam ir uzskaitīta liela daļa attiecīgo žurnāla “Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis” zinātnisko rakstu, kas aptver lauku un lauksaimniecības tematikas izpēti sociālajās un humanitārajās zinātnēs.

¹⁶⁰¹ Piemēram, Valdmanis, A., Dvinska, L. (1985). Lauksaimniecības dzīvnieku vitamīnizētas barošanas bioloģiskie aspekti. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3 (452), 76–81.; Eihe, E. (1977). Novērojumi jauno lopbarības kultūru audzēšanā kūdras augsnēs Latvijas PSR apstākļos. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 8 (361), 34–43.; Eihe, E., Beļikova, A. (1961). Daži novērojumi kukurūzas jaukto sējumu audzēšanā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4 (165), 109–118.

¹⁶⁰² Piemēram, šādas publikācijas: Gore, I. (1988). Zemnieku saimniecības sociāli ekonomiskās struktūras modelis Pirmā pasaules kara priekšvakarā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (487), 27–35.; Strods, H. (1984). Latvijas zemnieku apmetnes feodālisma beigu posmā (18. gs. otrā–19. gs. pirmā puse). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (439), 57–65.; Balevica, L. (1984). Māju pirkšanas pārdošanas dokumentācija – neizmantots avots Vidzemes zemniecības vēstures pētniecībā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 8 (445), 27–37.; Svarāne, M. (1981). Prāvas par zemnieku bēgļiem Rīgas tiesās 18. gadsimtā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 11 (412), 26–41.; Grasmane, I. (1979). Rīgas tirgotāju attiecības ar zemniekiem 18. gs. otrajā un 19. gs. pirmajā pusē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 11 (388), 42–54.; Strods, H. (1976). Latvijas muižu un zemnieku saimniecību budžeti XVIII gs. beigu un XIX gs. pirmajā pusē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10 (351), 36–57.; Balevica, L. (1975). Vidzemes muižnieku kredīt biedrības fonds – plašs avots Vidzemes muižu un zemnieku saimniecību pētīšanai XIX gs. beigās un XX gs. sākumā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4 (333), 61–71.; Jefremova, L. (1974). Par zemnieku ģimeni Latgalē pēc Krievijas impērijas iedzīvotāju 1897. gada pirmās vispārējās skaitīšanas datiem. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 8 (325), 91–107.; Jefremova, L. (1971). Latgales zemnieku ģimene pēc 1847.–1849. gadu inventāru datiem. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10 (291), 66–80.; Strods, H. (1971). Kļaušu rente Latvijā XVIII gs. beigās un XIX gs. pirmajā pusē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (286), 92–108.; Strods, H. (1968). Ludzas stārstijas zemnieku nemieru cēloņi (1832. –1841). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4 (249), 3–18.; Strods, H. (1970). Ģilžu tirdzniecība un tirgotāji zemnieki Latvijā XVIII gs. beigās un XIX gs. I pusē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (281), 38–50.; Balevica, L. (1971). 1916. gada lauksaimniecības skaitīšanas pirmmaterālu izmantošana Vidzemes zemniecības vēstures pētīšanai. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10 (291), 57–65.; Kozins, M. (1968). Latvijas specializēšanās

Iespējams, lielo interesi par šo salīdzinoši tālo vēstures posmu var skaidrot ar pētnieku vēlmi distancēties no vēstures periodiem, kurus daudz vairāk bija skārusi vēstures “pārrakstīšana” atbilstoši padomju ideoloģijai.

Saistībā ar to jānorāda **otrā** lauku vēstures rakstu sadaļa. Tajā iekļaujās publikācijas par laika posmu, sākot ar pirmo Latvijas Republiku. Daļa no tām – izteikti saskanīgas ar valdošo ideoloģiju, piemēram, kritizēta “buržuāziskās Latvijas” agrārā sistēma vai jau raksta nosaukumā izceltas Latvijas Kompartijas rūpes par padomju Latvijas lauksaimniecības elektrifikāciju.¹⁶⁰³

Jāatzīmē arī ievērojama daļa žurnāla publikāciju, kurās lauki un lauksaimniecība pētīti no ekonomikas perspektīvas. Tie ir raksti, piemēram, par nodarbinātību lauksaimniecībā, darba ražīgumu, ražošanas izmaksām u.tml.¹⁶⁰⁴ Retāk pārstāvēts bija skatījums uz laukiem un

piensaimniecībā (1860–1914). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (252), 3–18.; Dumpe, L. (1969). Kopdarba tradīciju pēdas Latgales lopkopībā XIX–XX gs. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3 (260), 51–61.; Bīrons, A. (1967). Lauksaimniecības produkcijas eksports no Latvijas ostām (1901.–1913. g.). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (239), 13–23.; Strods, H. (1967). Latgales lauksaimniecība XIX gs. 60. gados. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10 (243), 37–49.; Balevica, L. (1966). Muižu saimniecības Vidzemē un Kurzemē Pirmā pasaules kara priekšvakarā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (222), 31–44.; Svarāne, M. (1965). Kurzemes un Vidzemes kalpu ekonomiskais stāvoklis XIX gs. 40.–50. gados. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 9 (218), 11–26.; Strods, H. (1963). Zemnieku nemieri Austrumlatvijā 1863. gadā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (191), 3–14.; Babris, G. (1961). 1861. gada 19. februāra reforma un zemnieku nemieri Latgalē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (167), 3–14.; Steprāne, I. (1960). Vidzemes zemnieku – saimnieku ekonomiskais stāvoklis 19. gs. 30., 40. gados. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (155), 29–36.

¹⁶⁰³ Piemēram, šādi raksti: Jefremova, L. (1987). Pusaudzū ganu darba līgumu noteikumi zemnieku saimniecībās buržuāziskās diktatūras periodā (pēc Kurzemes materiāliem). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (485), 23–34.; Kuzņecova, T. (1986). Latviešu zemnieku savienības reakcionārā loma buržuāziskās Latvijas politiskajā sistēmā (1920–1934). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (473), 84–93.; Karaļuns, V., Bērziņš, I. (1986). Latvijas Komunistiskās partijas rūpes par republikas lauksaimniecības pacēlumu (1966–1970). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (462), 16–24.; Golovčika, A. (1984). Lauksaimniecības mehanizatoru kadru gatavošana Latvijas PSR (1944–1980). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (438), 21–36.; Sviķis, A. (1981). Agrārās attiecības buržuāziskajā Latvijā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (406), 64–80.; Golovčika, A. (1980). Augstākās un vidējās kvalifikācijas lauksaimniecības kadru sagatavošana Latvijas PSR (1945–1975). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 74–91.; Anspoks, K. (1979). Lauksaimniecības stāvoklis republikā un uzdevumi XI piegadei. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (382), 39–47.; Golovčika, A. (1978). Zemes izmantošanas problēmas Latvijas PSR padomju saimniecību izaugsmē 50.–60. gados. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10 (375), 44–60.; Karaļuns, V. (1976). Latvijas Kompartijas rūpes par Padomju Latvijas lauksaimniecības elektrifikāciju 50. gados. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 8 (349), 6–18.; Karaļuns, V. (1975). Lauksaimniecības kooperācija Padomju Latvijā pirmajos pēckara gados (1945–1949). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (336), 15–28.; Žagars, E. (1970). Mašīnu un traktoru staciju un mašīnu un zirgu iznomāšanas punktu organizēšana un darbība Latvijas PSR 1940. un 1941. gadā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (275), 41–64.; Albiņš, V. (1970). Latvijas PSR kolhozu tehniskā apgādātība no 1946. gada līdz 1958. gadam (vēsturisks apskats). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 12 (281), 28–37.; Žagars, E. (1968). Padomju saimniecību organizēšana Latvijas PSR (1940–1941). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (252), 19–31.; Karaļuns, V. (1963). Ražošanas sakari starp lauku saimniecībām mūsu zemē – faktors, kas paātrina virzību uz komunismu. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (192), 29–42.

¹⁶⁰⁴ Piemēram, raksti: Krūzmētra, M., Rivža, B. (1986). Speciālistu sieviešu nodarbinātība lauksaimnieciskajā ražošanā Latvijas PSR. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (466), 83–90.; Rivža, B., Krūzmētra, M. (1983). Speciālists – praktiķis republikas lauksaimnieciskajā ražošanā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 9 (434), 20–26.; Sproģis, A. (1979). Lauksaimniecības ražošanas izvietošana rajona agrāri rūpnieciskajās apvienībās, pielietojot ekonomiski matemātiskās metodes. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 11 (388), 25–34.; Kļaviņš, D., Sproģis, A. (1978). Lauksaimniecisko kultūru audzēšanas tiešo izdevumu noteikšana optimizētā ražošanā. *Latvijas PSR*

lauksaimniecību no tiesību zinātnes skatupunkta. Piemēram, iztirzāta kolhoza īpašuma būtība un tiesiskā aizsardzība.¹⁶⁰⁵

Jāuzsver arī socioloģijas atzars lauku un lauksaimniecības pētniecībā padomju gados. Pirmās publikācijas šajā zinātnes nozarē “Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis” parādījās 20. gs. 60. gadu vidū, turpmāk arvien pārliecinošāk piesakot socioloģisko pieeju kā interesantu un vērtīgu datu un rezultātu ieguves veidu. Viens no pirmajiem šo pētījumu veicējiem bija vēsturnieks Tālivaldis Vilciņš. Lauku tēma šajos rakstos bijusi gan priekšplānā (piemēram, izpētot lauku iedzīvotāju vērtējumu par nodarbošanās veidiem), gan sekundāra (piemēram, noskaidrojot profesiju prestižu un izvēles motīvus, iegūts arī cilvēku viedoklis par darbu laukos). Citi pētnieki (piemēram, E. Mūrnieks, K. Mamajeva) rakstījuši par sociālistisko dzīvesveidu laukos, lauku inteliģences veidošanos u.tml.¹⁶⁰⁶ Jāpiebilst, ka E. Mūrnieka raksts par lauku dzīvesveidu žurnālā publicēts filozofijas sadaļā.¹⁶⁰⁷

Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 12 (377), 27–31.; Bondars, A. (1978). Galvenie agrokompleksu organizēšanas un vadīšanas principi. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10 (375), 8–17.; Kalniņš, A. (1978). Lauksaimniecības uzņēmumu attīstība ražošanas industrializācijas apstākļos. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (372), 16–26.; Turčins, J. (1968). Zemes ekonomiskais novērtējums un maksa par zemi. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (251), 28–38.; Kalniņš, A. (1968). Jautājumā par darba ražīguma noteikšanu sakarā ar darba samaksas fonda veidošanu lauksaimniecības uzņēmumos. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (252), 32–40.; Porietis, J. (1964). Būtisko atšķirību starp pilsētām un laukiem ekonomiskais saturs. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 8 (205), 3–13.; Mincs, H. (1965). Par iespējām iesaistīt sabiedriskajā ražošanā personas, kas nodarbojas mājsaimniecībā un piemājas saimniecībā dažās Latvijas PSR pilsētām un lauku apvidos. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (210), 43–50.; Cipe, K. (1962). Darbaspēka resursu izmantošana Latvijas PSR kolhozos. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (175), 33–42.; Bluķis, G. (1962). Zemes vērtēšanas kritēriji sociālistiskajā saimniecībā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (179), 29–38.;

¹⁶⁰⁵ Živitere, M. (1977). Kolhozu īpašuma būtība, tā attīstības tendences un virzība. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (355), 40–54.; Strautmanis, J. (1960). Kolhoza īpašuma civiltiesiskās aizsardzības loma kolhozu iekārtas tālākā nostiprināšanā Latvijas PSR. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2 (151), 31–40.; Strautmanis, J. (1960). Jautājumā par kolhozu īpašuma tiesiskās aizsardzības sistēmu. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 3 (152), 51–56.

¹⁶⁰⁶ Sk., piemēram: Krūzmētra, M., Rivža, B. (1982). Lauksaimniecības inteliģence kā sociālekonomiska pētījuma objekts. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 9 (422), 21–32.; Mūrnieks, E. (1979). Sociālistiskais dzīvesveids: attīstības tendences laukos (izmantojot Latvijas PSR materiālus). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4 (381), 62–73.; Apsītis, A. (1974). Daži etnosocioloģiskā pētījuma organizācijas un metodikas jautājumi Latvijas PSR laukos. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 85–99.; Vilciņš, T., Jemeljanova, S. (1971). Socioloģiskā ekspedīcija kolhozā: organizācijas un metodikas jautājumi. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (286), 109–118.; ; Mamajeva, K., Tihonova, I. (1970). Lauku darbaļaužu sociālās un politiskās aktivitātes attīstība padomju demokrātijas apstākļos. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1 (270), 76–88.; Vilciņš, T. (1969). Nodarbošanās veidi lauku iedzīvotāju vērtējumā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6 (263), 22–31.; Vilciņš, T. (1967). Profesiju prestižs un daži tā veidošanās faktori mūsdienās. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 9 (242), 42–58.; Vilciņš, T. (1967). Profesiju izvēles motīvi, to veidošanās īpatnības un likumsakarības. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 11 (244), 67–83.; Mamajeva, K. (1966). Lauku inteliģences nozīme kolhozu un sovhozu attīstības ekonomiskā pamata nostiprināšanā. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (226), 3–15.; Mamajeva, K. (1965). Lauku inteliģences veidošanās un attīstība. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 7 (216), 105–114.

¹⁶⁰⁷ Mūrnieks, E. (1986). Lauku dzīvesveids kā zinātniskās vadības objekts. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 5 (466), 63–74.

Daļa publikāciju, kuru saturā vērojama vismaz daļēja atbilstība lauku tematikai, ierindojama citu nozaru (dažkārt starpdisciplināru) pētījumu grupā. Piemēram, analīze par ciematu veidošanos padomju saimniecībās.¹⁶⁰⁸

Ja saraksts tiktu veidots pēc tematikas, ne zinātnes nozarēm, un ņemot vērā arī citur publicētos zinātniskos rakstus par lauku tematiku (ne tikai “Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis”), tam būtu jāpievieno arī kultūras sadaļa, lai gan pētījumi tajā veikti dažādās zinātnes nozarēs. Piemēram, 20. gs. 70. gadu vidū veikta izpēte par grāmatu un periodikas lasīšanu laukos.¹⁶⁰⁹ 20. gs. 80. gadu vidū rakstu krājums “Padomju Latvijas lauku iedzīvotāji un viņu kultūra mūsdienās” iepazīstina ar lauku iedzīvotāju sociāli demogrāfisko aprakstu, raksturo sabiedrisko un kultūras dzīvi laukos, tur svinētos padomju svētkus un rituālus.¹⁶¹⁰

Kopumā sākotnēji (20. gs. 50. gados) pētījumi par laukiem un lauksaimniecību žurnāla “Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis” saturā bija publicēti retāk nekā pēc 20. gs. 60. gadus vidus. Tad tie ieguva izvērsumu rakstu biežuma un arī tematiskās daudzveidības ziņā.

¹⁶⁰⁸ Krastiņš, A. (1974). Ciematu veidošanās Latvijas PSR padomju saimniecībās (1948–1970). *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4 (321), 96–108.

¹⁶⁰⁹ Sk. rakstu krājumu: Vilciņa, S. (red.). *Grāmata un lasīšana laukos: Zinātniska konference: Referātu tēzes*. Rīga: V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēkas rotaprints.

¹⁶¹⁰ Mežgailis, B., Cimermanis, S., Podnieks, V., Alsupe, A., Jefremova, L., Dumpe, L., Brēde, A. (1985). *Padomju Latvijas lauku iedzīvotāji un viņu kultūra mūsdienās*. Rīga: Zinātne.

Preses kvantitatīvās kontentanalīzes kategorijas

1. Raksta par laukiem (tostarp, zemniekiem un lauksaimniekiem) atrašanās vieta preses izdevumā:

- 1.1. pirmajā lapā (publicēts raksts, tā daļa, ar rakstu saistīts vāka attēls vai raksta pieteikums)
- 1.2. citās lapās

2. **Kā rakstā reprezentēti lauki?** *Ar vārdu „lauki” šā pētījuma ietvaros tiek saprasts: (1) vārds „lauki”, (2) kāda no apdzīvotajām vietām, kurām nav piešķirts pilsētas statuss, (3) mazpilsēta, ja tai piešķirta lauku diskursīvā nozīme, (4) kāda ar lauku dzīvi saistīta reālija (pagasts, zemnieks, ciems, sādža u.c. Iespējams atzīmēt vairākus variantus, kas atbilst tekstam:*

- 2.1. Lauki kā kultūras/izklaides/sporta pasākuma norises vieta (tostarp, arī diskusiju vieta, ja politiķi dodas pie iedzīvotājiem)
- 2.2. Lauki kā kultūras/izklaides produktā reprezentētā vide (piemēram, raksts par izrādi „Melnais piens”)
- 2.3. Lauki kā vieta, kur risinājušies vēsturiski svarīgi notikumi (piemēram, Litene, Mazo Batu sādža)
- 2.4. Lauki kā rakstā minēto personu esošā, kādreizējā vai nākamā dzīves un/vai darba/ izglītības vieta vai arī viens no darba pienākumu jautājumiem (piemēram, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministram)
- 2.5. Apdzīvota vieta laukos kā raksta galvenā tēma (tās „portrets”)
- 2.6. Lauki kā tautsaimniecības darbību vieta (piemēram, raksti par graudu ražu)
- 2.7. Lauki kā sadzīvīsku norišu vieta (piemēram, publikācijas par kaimiņu strīdu saistībā ar zemes robežām, par skaisti iekārtotu dārzu u.tml.)
- 2.8. Lauki kā deviances un margināliju vieta, tostarp, raksti par nelegālām darbībām, to veicējiem, ja rakstā norādīta to saikne ar laukiem. Jāpiebilst, ka netiek skatītas īsās kriminālziņas.
- 2.9. Lauki – dabas bagātību vieta
- 2.10. Lauki – tradīciju, identitātes avots
- 2.11. Lauki kā vieta, kur notiek īslaicīgi un ilglaicīgi pārmaiņu procesi:
 - 2.11.1. skolu slēgšana,
 - 2.11.2. cilvēku migrācija, skaita samazinājums
 - 2.11.3. administratīvi teritoriālā reforma,
 - 2.11.4. pašvaldību, Saeimas vēlēšanas, referendumu utt.
 - 2.11.5. dabas katastrofu izraisītās krīzes (piemēram, elektropiegādes pārrāvums)
 - 2.11.6. Satiksmes pārvadājumi
 - 2.11.7. Ekonomiskā krīze lauksaimniecībā
 - 2.11.8. Slimnīcu slēgšana
 - 2.11.9. Cits variants_____
- 2.12. Raksts ir par pilsētu, bet tā raksturota kā lauki (proti, diskursīvo lauku nozīmē)
- 2.13. Lauki – vārdu savienojumos, piemēram, lauku ceļš, lauku sēta
- 2.14. Lauki – specifisku un/vai smagu darbu vieta (piemēram, rakstā minēta govju slaukšana, sienu vākšana u.tml.)
- 2.15. Lauki – depresīva vide (norādīts, ka ir bezdarbs, alkoholisms, liels mazturīgo īpatsvars, lauki izmirst u.tml.)
- 2.16. Lauki vispārīgi kā Latvijas teritorijas daļa

- 2.17. Zemnieki
- 2.18. ES finansējums, maksājumi un prasības
- 2.19. Pašvaldības (neskarot administratīvi teritoriālo reformu, bet koncentrējoties uz kādiem konkrētu pašvaldību jautājumu)
- 2.20. Lauki kā atpūtas vieta
- 2.21. Lauku politika
- 2.22. Lauki – svaigs gaiss, veselīga pārtika un izkustēšanās
- 2.23. Grūti noteikt
- 2.24. Cits variants_____

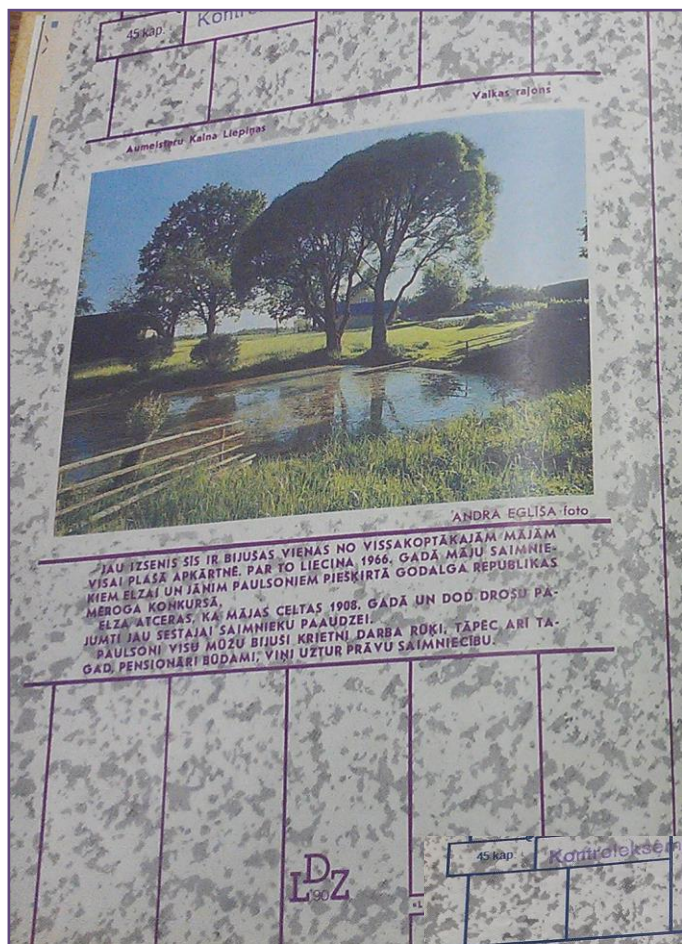
3. Rakstā saistībā ar dzīvi laukos ietverta atsauce uz vēstures posmu (raksta ietvaros iespējami vairāki varianti, kā arī laika periods var nebūt nosaukts tieši, taču ir dota norāde uz kādu notikumu, personu vai faktu, kas ļauj spriest par attiecīgo laika periodu, piemēram, „banka „Baltija””)

- 3.1. 19. gs. vidus līdz 19. gs. beigām
- 3.2. 1905. gads
- 3.3. Pirmā Latvijas Republika
 - 3.3.1. Pirmā Latvijas Republika parlamentārisma periodā (1918. gada 18. novembris–1934. 14. maijs)
 - 3.3.2. K. Ulmaņa autoritārā režīma laikā (1934. gada 15. maijs–1940. gada 17. jūnijs)
 - 3.3.3. Ir lietots vispārīgs apzīmējums (pirmās Latvijas laikā u.tml.)
- 3.4. Vācu okupācijas laikā (1941–1945)
- 3.5. Pirmās un otrās padomju okupācijas laikā līdz Trešajai atmodai (1940 – 1941; 1945 – 1985) (abi periodi nav atdalīti, jo tekstā visbiežāk lietots vispārīgs apzīmējums, nekonkretizējot gadus, izņemot deportāciju datumus)
- 3.6. Trešā atmoda (1985–1991)
- 3.7. Neatkarīgā Latvijas Republika (1992–2012)
 - 3.7.1. Lietots vispārīgs apzīmējums (piemēram, „tagad – jau neatkarīgās Latvijas gados” vai tamlīdzīgs)
 - 3.7.2. Īpaši izcelti 20. gs. 90. gadi
 - 3.7.3. Īpaši izcelta Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā
 - 3.7.4. Izcelts cits periods šajā laikā.
- 3.8. Cits variants_____

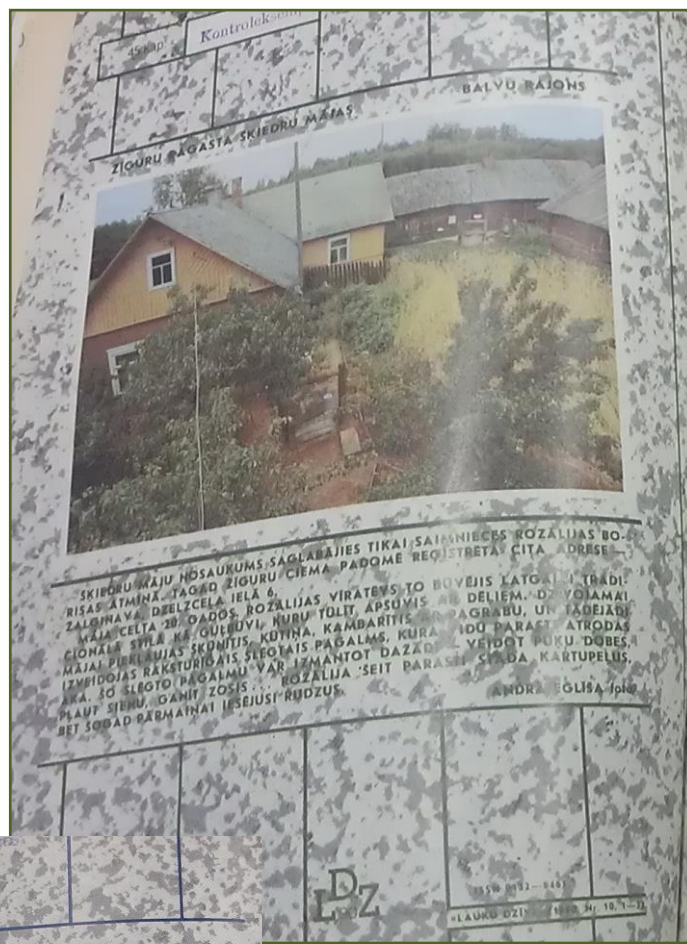
4. Rakstā reprezentēta pilsēta/pilsētnieki salīdzinājumā ar laukiem/lauciniekiem (rakstot vispārīgi par pilsētu vai pilsētniekiem kā tādiem vai arī salīdzinot konkrētus piemērus vai arī teikums: „mēs dzīvojam kā laukos” vai arī norādot uz atšķirībām)

- 4.1. Jā
- 4.2. Nē

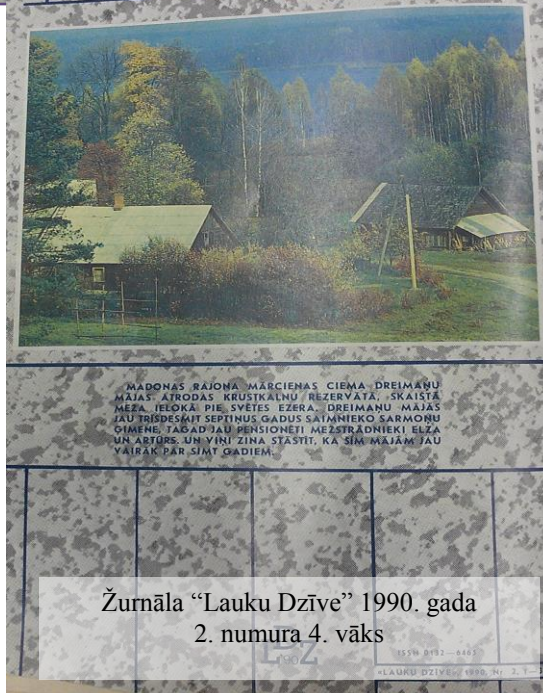
12. att. Žurnāla “Lauku Dzīve” pēdējo vāku noformējuma ar viensētu attēliem piemēri



Žurnāla “Lauku Dzīve” 1990. gada 8. numura 4. vāks



Žurnāla “Lauku Dzīve” 1990. gada 10. numura 4. vāks



Žurnāla “Lauku Dzīve” 1990. gada 2. numura 4. vāks

Lauku un zemnieku saimniecību attīstības reprezentācijas “Lauku Avīzē” 1996. gadā

Lauku attīstība	Zemnieku saimniecību attīstība
<p>“Pērn no Mērsraga uz aizjūras zemēm ar kokmateriālu kravām aizgājuši 60 kuģi, drīz caur šejieni eksportam transportēs arī kūdru. Pagastā faktiski nav bezdarba, bet gan vīriešu darbaroku trūkums, tādēļ eksportdeļu šķirošanā piepelnās pat vidusskolas puīši.”¹⁶¹¹</p>	<p>“Katru gadu kaut ko uzceļam vai radām no jauna. Dārzniecībā ir piebūves korpuss, uzstādījām kalti, varam apstrādāt arvien vairāk zemes. Nākotnē domājam tālāk paplašināt kartupeļu un graudu sēklas materiāla audzēšanu. Tāda ir mūsu stratēģija – paplašināšana un attīstība.”¹⁶¹²</p>
<p>“Padomjlaikā šejienes kolhozs, kas laukos aizvien noteica apkaimes labklājības līmeni, bija vājākais visā Kurzemes līča piekrastē, bet tagad ostas gada tāmes plāns pārsniedz simttūstošus latus jeb ir tikpat liels kā viss pašvaldības budžets un vai ik nedēļu Mērsraga krodziņos zilzaļi sviķo zviedru, krievu, somu un citi jūrnieki.”¹⁶¹³</p>	<p>“Šogad kartupeļi izaudzēti desmit hektāru platībā, bet nākamgad tie aizņems jau divdesmit hektārus.” Autors: “Var tikai apbrīnot ar kādu mērķtiecību saimnieko Ina un Jurijs. Vēl pirms gada nopirka zemi. Daudzi teica: trākie, ko viņi dara, lauki aizauguši kā mežs ar usnēm, balandām, vārpatu, kumelītēm un citām nezālēm, bet šie pārējie... Taču viņi zināja, ko darīja. [...] Tagad jau 35 hektāri zemes atbrīvoti no Latvijas “kokvilnas”, šoruden sēs jau 20 hektārus ziemas kviešu. Ina kopā ar brāli nopirka Holandes smidzinātāju – uzreiz herbicīdus izsmidzina 12 metru platumā.” Jurijs: “Dienžēl daudzi zemnieki vēl sēj nezāļainos laukos. [...] Nupat biju liecinieks traģiskam brīdim: kāda zemniece 10 hektāru lielā nezāļainā laukā, stāvēja starp nezālēm, kur bija grūti pamanīt kādu vārpu, un raudāja...”¹⁶¹⁴</p>
<p>Viens no skaistākajiem Rucavas dabas stūrīšiem neapšaubāmi ir Svētavots ievu pudura paēnā, kurš ir lieliski iekārtots. Ir uzstādītas nepieciešamās informācijas zīmes, jūras krastā Papē uzbūvēta tualete, izveidots oriģināls putni novērošanas tornis Papes ezera krastā, kuru izmanto ne tikai ornitologi, bet arī jebkurš interesents. Tieši tāpēc rucavnieku centieni pēc “savas Abrenes” ir visai pamatoti: ja darīt, tad līdz galam!”¹⁶¹⁵</p>	<p>“Šo tehnoloģisko sliedi Arvis Mikāls noskatījies Vācijā, tur arī pats mācījies ar attiecīgu tehniku un tehnoloģiju strādāt. Tehnoloģisko sliedi izmanto visi Eiropas lauksaimniecisko attīstīto zemju fermeri. [...] Viens šāds komplekts ar Mikāla jaunākā starpniecību nonācis arī “Upeskalnos”. Saimniekiem sevišķs prieks par moderno sējmašīnu. [...] Kaimiņi ar padomju sējmašīnu uz hektāra izsēj ap 230 kilogramiem, bet Mikāli ar “Amazoni” tikai 180 kg.”¹⁶¹⁶</p>

¹⁶¹¹ Andiņš, I. (1996, 6. aug.). Burlakova dara gudrāk nekā kuršu burlaki. *Lauku Avīze*. 24. lpp.

¹⁶¹² Zilbers, A. (1996, 27. sept.). Uzņēmējiem pašiem jāveido valsts saimnieciskā politika. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

¹⁶¹³ Andiņš, I. (1996, 6. aug.). Burlakova dara gudrāk nekā kuršu burlaki. *Lauku Avīze*. 24. lpp.

¹⁶¹⁴ Grīnbergs, A. (1996, 17. sept.). Putras laiks ir beidzies. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

¹⁶¹⁵ Jākobsons, U. (1996, 2. aug.). Rucava vēlas atgūt „savu Abreni”. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

¹⁶¹⁶ Viļķina, A. (1996, 20. sept.). Saimnieka prieks „līdz kauliem. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

**Lauku iedzīvotāju neapmierinātības ar politiķu un ierēdņu darbu reprezentācija “Lauku Avīzē”
1996. gadā**

Politīķi	Ierēdņi	Citi
<p>“Laikā, kad lauku atdzimšanas veicināšanai trūkstot naudas (un acīmredzot arī gribas), to negrib atbalstīt pat netieši caur atbildīgi regulētiem nodokļiem. Tā ir NEJĒDZĪBA [izcēlums oriģ. – K. L.], klaji ciniska nospļaušanās uz zemniecības interesēm. Laikā, kad lauku ļaudis ar lielām pūlēm atjaunot savu dzīvi, tiem neparāda nekādu pretimnākšanu, nekādi <i>šā labā</i> daudzpartiju valdība negrib atvieglināt nodokļu nastu, veicināt lauku dzīvojamo un ražošanas ēku celtniecību un līdz ar to lauksaimnieciskās ražošanas atdzīvināšanos.”¹⁶¹⁷</p>	<p>Finanšu ministrijā bijusi preses konference, kurā apsardzei dotajā uzdevumā par žurnālistu ielaišanu bija teikts, ka nelaist zemniekus. „Turklāt vārds „zemnieki” divkārt pasvītrots!”. Žurnālists ar ironiju: „Svešiem tur patiešām nav ko maisīties. Un kaut kādiem laukiem ne tik. Ko viņi tur var saprast...” „Ierēdņi gan gribētu, lai valsts iestādes prieks „tiem citiem”, sevišķi zemniekiem, vērtos tik smagi kā ar dzelzu durvīm.”¹⁶¹⁸</p>	<p>“Tie daudzie Rīgas gudrinieki, kuri tagad tēvišķi pamāca, ka nevajadzējis naivi cerēt uz lielajiem procentiem, lai tur muti ciet, tāpēc, ka daudzviet laukos – arī Ape ir viena no tām – citu banku nemaz nebija! [...] Mēs te, apakšā, vēl kādu laiku arī varētu paciesties, bet neviens jau nav akls, redzot, kā augšas dzīvo pa Rīgu, kur un kā apkārt braukā un ballējas – nudien, pacietības mērs iet pāri. Ja paciesties, tad visiem – bet kur paliek tie latu miljoni?”¹⁶¹⁹</p>
<p>“Ne Saeima un valdība, ne Ministru prezidents Šķēle, ne zemkopības ministrs Dilba neīsteno tādu agrāro politiku, kura veicinātu zemnieku un lauku iedzīvotāju ekonomiskā un sociālā stāvokļa radikālu uzlabošanu.”¹⁶²⁰</p>	<p>“Ierēdņu rekets.”¹⁶²¹</p>	<p>“Pagasta ieinteresētās amatpersonas nesteidzas ar atbildes sniegšanu tāpēc, lai varētu paspēt „prihvatizēt” labāko zemi un labākos mežus.”¹⁶²²</p>
<p>“Birokrātijas aparāts un tā darbība mūsu mazajā valstī jo dienas, jo vairāk pieņemas spēkā. [...] Zivs pūst no galvas. Vēroju Saeimas deputātu sēdes, kuras izvērsas par neauglīgiem un smieklīgiem strīdiem starp partijām un frakcijām elementāru jautājumu izlemšanā. [...] Bet viņi taču tērē budžeta līdzekļus. Nesamērīgi lielais deputātu skaits, visdažādākās partijas, frakcijas, komitejas, komisijas un apakškomisijas, departamenti un kameras [...] Tas viss taču maksās kolosālus līdzekļus. Tur aizplūdis nauda, kuru mūsu valdībai gaišā dienas laikā ar uguni nesameklēt, lai finansētu medicīnu, izglītību, lauksaimniecību, kultūru.”¹⁶²³</p>	<p>“Ne jau tikai par vietējā Vides veselības centra darbu ir jābļauj, ne jau viņi vien diktē noteikumus un kā ierēdņi mūs spaida. To visu taču izdomā kāds tur „augšā” – Rīgā. [...] Ja nobendēs darītāju, ražotāju, tad būs cauri arī kontrolētājiem un ierēdņiem. Izskatās jau, ka mēs te, apakšā palikušie – valsts ierēdņi uz vietām un uzņēmēji - , laikam esam tāpēc, lai viens otram rīkli pārgrieztu. Vai arī viens no otra bēgam un viens otru ķeram.”¹⁶²⁵</p>	<p>“Šķēle, re, grib ekonomēt. Lūdzu! Lai pastkatās, kā aizrāvušies ar tām vieglām automašīnām, mēbeļu iekārtām un kabinetu remontiem. Nesaukšu vārdā, bet ne sevišķi lepna valsts kantorīša direktoriņš nupat savu kabinetu izremontēja par 40 tūkstošiem latu! Manuprāt, būtu pieticis ar vienu tūkstoši. Nu tagad pie mums kā brīvvalstī pēc brīvlaišanas – tie paši priekšnieki pārkrāsojušies par īpašniekiem. [...] [...] Cilvēks pagasta varas priekšā ir bezspēcīgs.”¹⁶²⁶</p>
<p>“Tik izdeva kasetes un kompaktdiskus, rīkoja saviesīgus pasākumus Mežaparkā, slavināja sevi dārgos reklāmraakstos. Zemniecei “uz nerviem kritušas” Berķa un Rozentāla kungu runas par uzvalkiem un žaketēm, ko nu viņi varēs pirkt par deputātu algu, it kā viņi galīgi plīki uz Saeimu atnākuši”¹⁶²⁴</p>		<p>“Neteiksim arī, ka visi rajonu vīri pār vienu kārti metami. Ir, kam valsts lietas rūp.”¹⁶²⁷</p>

¹⁶¹⁷ Krustiņš, V. (1996, 27. sept.). Netraucējiet lauciniekiem būvēties! *Lauku Avīze*. 3. lpp.

¹⁶¹⁸ Līcītis, E. (1996, 13. sept.). Ierēdņi baidās no zemniekiem. *Lauku Avīze*. 27. lpp.

¹⁶¹⁹ Ratseps, R., Igaune, M., Jermaks, A. (1996, 12. janv.). Ape – neizmantoto iespēju mazpilsēta. *Lauku Avīze*. 31. lpp.

¹⁶²⁰ Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. *Lauku Avīze*. 28. lpp.

¹⁶²¹ Muktupāvela, L. (1996, 9. aug.). „Vecgulbenē” ar žurku ķeršanu viss mierīgi. *Lauku Avīze*. 6. lpp.

¹⁶²² Grīnbergs, A. (1996, 24. sept.). Aizaugušie mērnieklaiki Sēlpilī. *Lauku Avīze*. 29. lpp.

¹⁶²³ Gailītis, P. (1996, 17. sept.). Jārīkojas kā bišu dravā. *Lauku Avīze*. 10. lpp.

¹⁶²⁴ Eglīte, S., Viļķina, A., Grīnbergs, A., Zilbers, A., Kozlovska, L. (1996, 23. janv.). Uz ko cer zemsavieši un zemnieki? *Lauku Avīze*. 30. lpp.

13. tabulas turpinājums

Politīki	Ierēdņi	Citi
<p>“Mums draud tukšas telpas liktenis – tuvākajā nākotnē iespējams migrantu pieplūdums vispirms no biezi apdzīvotās ES, tālākā nākotnē – no visas pasaules. To pastiprina mūsu valdību absolūtā bezatbildīgā nostāja pret dzimstību un pašas iedzīvotāju skaitlisko attīstību.”¹⁶²⁸</p>	<p>“Jau tagad no Labklājības ministrijas esmu dzirdējis tādus izteikumus – jums tur, tajā rajonā, dakteru par daudz, feldšeru punkti nespēj sevi uzturēt... Ja rajona padomes vietā būs valdības ierēdnis, vai viņš iestāsies par rajona cilvēku interesēm?”¹⁶²⁹</p>	<p>“Ja Jūs zinātu, cik daudz mums te visādu vajadzību, varbūt arī mati saceltos stāvus! Bet kāda jēga no žēlošanās? Rīga mūsu problēmas neatrisinās. Ja gribam izdzīvot, viss jādara pašiem, un mēs izdzīvosim!”¹⁶³⁰</p>
<p>“Aira ir vienubrīd ne pa jokam dusmīga, jo politiķi sāpīgi aizskāruši „Grīvu” un daudzu citu rosīgu saimnieku zelta pamatprincipu – uz ekonomisko aprēķinu balstīto mērķtiecību. Proti, tikko tapis zināms par jaunajām izmaiņām subsidēšanas kārtībā, kuras atceļ piemaksas par gaļas bulļu audzēšanu un nosaka, ka dotāciju par ciltsdarbu saņems tikai tās saimniecības, kurās vairāk par piecām govīm.”¹⁶³¹</p>	<p>“Cik cilvēkiem nav jābraukā pa iestādēm, taisnību meklējot, ierēdņu slaištīšanās un pat patvaļu redzot? Kāpēc pilsoņus allaž sūta pie tiesām, kāpēc neatbild priekšnieki? Kam mums vajadzīgs uzturēt bezvaras iestādes un priekšnieku barus, kas tevi sūta no Poncija pie Pilāta? Vēl jo vairāk tādus, kas no iedzīvotājiem slēpj taisnību, velk tiem naudu no kabatas ārā un notrallina nodokļu naudu, braukādami pa ārzemēm, pasūtīdami sevi slavējošas televīzijas pārraides?”¹⁶³²</p>	<p>“Jānis Lācis un Jānis Subatiņš, kuri vārdos tik ļoti aizstāv vēlētu rajonu pašvaldību nepieciešamību, atsaucoties uz to, ka, lūk, esot jāievēro vēlētaļu intereses, savos darbos – gluži pretēji! – šīs vēlētaļu intereses nobīda pēdējā vietā.”¹⁶³³</p>
<p>“Šeit Saeimā zūd man adresētā korespondence. Un ne jau tikai kādu „kolchoznieku” vēstules. [Izcēlums – oriģināls – K. L.]¹⁶³⁴</p>		<p>“Par lietu faktisko stāvokli laukos Rīgas kungi nezina.”¹⁶³⁵</p>
<p>“Ja nu šī <i>mīlā valdība</i> tomēr neatlaižas no lauku Srpīdīša pirkstiņa kā Sīkstulis no tauku piles [...]. Toties valdība var ieviest greznības nodokli par torņu būvi jaunbagātnieku namiem.”¹⁶³⁶</p>		<p>“Vai mūsu Ministru prezidentam nebūtu jārikojas ar birokrātijas tranu pūli līdzīgi kā bijušu dravā?”¹⁶³⁸</p>
<p>“Valdība neieredz bulļus vai zemniekus?” uz šo retorisko jautājumu saņemta Zemkopības ministrijas ciltslietu nodaļas atbilde, no kuras izriet, ka saimnieks savu darbu var plānot tikai pusgadu uz priekšu. [izcēlums oriģ. – K. L.]¹⁶³⁷</p>		<p>“Pasaules tirdzniecības organizācija: jauns bieds Latvijas lauksaimniekiem?” [...], Tas nu ir skaidrs, ka ar atsevišķi ražotiem gaļas un sviesta kilogramiem mēs tirgoties uz ārpusi nekad vairs nevarēsīm.”¹⁶³⁹</p>
<p>“Stāvokli pasliktina neskaidrības valdības politikā un no tā izrietošā neziņa par nākotni. Pēdējā laikā gan daļēji ir pārvarēti pusizglītoto ultraliberāļu neapvaldītie uzbrukumi lauksaimniecībai, izstrādāts lauksaimniecības likuma projekts un sākusies valsts atbalsta nepieciešamības lauksaimniecībai atzīšana.”¹⁶⁴⁰</p>		<p>“Šādā situācijā kā ņirgāšanās par lauku cilvēku likstām skan apgalvojumi pat no augstām tribīnēm, ka tik traki nemaz neesot, ka vēl jau badā nemirstot un bariem izputējuši laucinieki Rīgā nenākot. Un, galu galā, varot būt vēl sliktāk.”¹⁶⁴¹</p>

¹⁶²⁵ Muktupāvela, L. (1996, 9. aug.). „Vecgulbenē” ar žurku ķeršanu viss mierīgi. *Lauku Avīze*. 6. lpp.

¹⁶²⁶ Krauja, V. (1996, 23. aug.). Vietējā vara: vēlēta, iecelta, lieka? *Lauku Avīze*. 5. lpp.

¹⁶²⁷ Krustiņš, V. (1996, 6. aug.). Diktatūru nevajag, bet kārtību gan. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

¹⁶²⁸ Boruks, A. (1996, 17. sept.). Baltijas kopīgais lauksaimniecības tirgus. *Lauku Avīze*. 7. lpp.

¹⁶²⁹ Krauja, V. (1996, 2. aug.). Nāks valsts ierēdņi. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

¹⁶³⁰ Randers, I. (1996, 24. sept.). Pusedina kopā ar zemkopības ministru. *Lauku Avīze*. 10. lpp.

¹⁶³¹ Andīņš, I. (1996, 30. aug.). Kurzemes „šveicieši” ceļā starp Kurzemi un Šveici. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

¹⁶³² Krustiņš, V. (1996, 6. aug.). Diktatūru nevajag, bet kārtību gan. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

¹⁶³³ Grīnbergs, A. (1996, 6. aug.). Ar ko nav apmierināti kungi galda galā? *Lauku Avīze*. 6. lpp.

¹⁶³⁴ Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. *Lauku Avīze*. 28. lpp.

¹⁶³⁵ Else, I. (1996, 24. sept.). Pagasta bēdu nogādātājs līdz Rīgai. *Lauku Avīze*. 24. lpp.

¹⁶³⁶ Krustiņš, V. (1996, 27. sept.). Netraucējiet lauciniekiem būvēties! *Lauku Avīze*. 3. lpp.

¹⁶³⁷ [B. a.]. (1996, 6. sept.). Vai valdība neieredz bulļus? *Lauku Avīze*. 15. lpp.

¹⁶³⁸ Gailītis, P. (1996, 17. sept.). Jārikojas kā bišu dravā. *Lauku Avīze*. 10. lpp.

¹⁶³⁹ Randers, I. (1996, 2. aug.). Pasaules tirdzniecības organizācija: jauns bieds Latvijas lauksaimniekiem? *Lauku Avīze*. 7. lpp.

¹⁶⁴⁰ Boruks, A. (1996, 17. sept.). Baltijas kopīgais lauksaimniecības tirgus. *Lauku Avīze*. 7. lpp.

¹⁶⁴¹ Rozenāls, A. (1996, 23. janv.). Par laukiem – tādat par Latviju. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

Lauku pagātnes reprezentācijas piemēri laikrakstā "Lauku Avīze" 1996. gadā

1905. gada revolūcija
"Mani vecāki tajās mājās strādāja par kalpiem pie "Lejaslīciešu" saimnieka, kurš bija ļoti progresīvs cilvēks tam laikam. Viņš abus savus kalpus sūtīja piensaimnieku kursus, kurus vadīja vēlākais profesors Kirhenšteins. [...] Kad nāca "melnā sotņa" dedzināt visas mājas nost un apšaut revolucionārus, mūsu māja bija paredzēta nodedzināšanai. Es biju tikko piedzimis tajā brīdī, vīri mežā aizgājuši, mājās, pēc nostāstiem, tikai sievietes, un mana mamma ar mani gultā tūlīt pēc dzemdībām. Sprieduši, vai nu pacelsies roka tādā reizē dedzināt māju? Tomēr kazaku virsnieks pavēlējis gultu ar bērnu iznest ārā, ielikt malkas šķūnītī, un māju nodedzināja." ¹⁶⁴²
Pirmās Latvijas Republikas laiks
"Par muitas politiku Kārļa Ulmaņa pieredzi mums vajadzētu pārņemt. Mūsu āboli taču konkurē ar citronu, mandarīnu, apelsīnu. Ābolu laikā šiem ārvalstu saldumiem – maitu augšā, kad pašu raža galā – maitu lejā, lai pārķ lētus Marokas apelsīnus." ¹⁶⁴³
"Latvijas pirmās brīvvalsts laikā bija zemes īpašnieki, kuri to iznomāja! Un vai tāpēc Latvijas lauksaimniecība gāja uz leju?" ¹⁶⁴⁴
"Trīsdesmito gadu sākumā muižu zemi sadalīja bez vilcināšanās, bez papīru un atļauju kalniem. Vienīgā licence – zemes īpašnieka patiesa vēlēšanās to godprātīgi apstrādāt." ¹⁶⁴⁵
"Divdesmito gadu beigās un trīsdesmito gadu sākumā sakarā ar viensētu straujo rašanos Latgalē tām tika mēģināts dot nosaukumus. Taču šis process bieži vien noritēja sasteigti, bez vietējo iedzīvotāju līdzdalības. [...] Tā masveidā radās bezpersoniski, vietējiem apstākļiem un valodas tradīcijām neatbilstošo nosaukumi – Puķītes, Saulstrari, Rozītes, Puķulejas utt." ¹⁶⁴⁶
"Tāds novadu sadalījums bijis arī trīsdesmito gadu Latvijā, taču [...] toreiz bijis arī citāds iedzīvotāju blīvums, bet pagastmājās strādājušas augstākais trīs amatpersonas, parasti gan bijuši divi – pagasta vecākais un skrīveris." ¹⁶⁴⁷
"Ņemsim vērā arī Skandināvijas valstu un pirmskara Latvijas laika pieredzi. Līdz 1934. gadam bija vēlēti gan pagastu vecākie, gan apriņķu priekšniecība. Pēc tam gan visus iecēla direktīvā kārtā." ¹⁶⁴⁸
"1936. gada pasākuma kulminācija bija 13. septembrī – II Pļaujas svētki, ko ar savu klātbūtni pagodināja Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, kara ministrs J. Balodis, zemkopības ministrs J. Birznieks, [...] u.c. augstas amatpersonas, tajos piedalījās ne mazāk kā 150 000 cilvēku." ¹⁶⁴⁹
"Ziedi" atrodas netālu no Kārļa Ulmaņa dzimtajām mājām "Pikšām" un izveidoti viņa dzimtas īpašumos, kur Latvijas pirmās brīvvalsts laikā saimniekojis K. Ulmaņa brālis Jānis." ¹⁶⁵⁰
Padomju periods
"Padomju laikā šejienes kolhozs, kas laukos aizvien noteica apkaimes labklājības līmeni, bija vājākais visā Kurzemes līča piekrastē, bet tagad ostas gada tāmes plāns pārsniedz simttūstošus latus jeb ir tikpat liels kā viss pašvaldības budžets un vai ik nedēļu Mērsraga krodziņos zilzaļi sviķo zviedru, krievu, somu un citi jūrnīki." ¹⁶⁵¹
"Rucavnieki grib atgūt sava pagasta vēsturiskās robežas, kādas tās bija līdz 1940. gada 21. jūlijam un kuras „pārregulēja” rajona darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteja 1974. gadā." ¹⁶⁵²
"Vēl sociālisma laikos sākām ar trīs hektāriem zemes. "Ziedus" nodibināju ar 30 hektāriem zemes, bet tā īsti saimniekot sāku tikai pērnā, kad sāku izpirkt visus 70 šai vecsaimniecībai kādreiz piederošos hektārus. Saimniecību [...] pirku no Kārļa Ulmaņa brāļa mazdēla." ¹⁶⁵³

¹⁶⁴² Jakaitis, I. (1996, 12. janv.). Nodzīvot priedes mūžu. *Lauku Avīze*. 24. lpp.

¹⁶⁴³ Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. *Lauku Avīze*. 28. lpp.

¹⁶⁴⁴ Turpat.

¹⁶⁴⁵ Gailītis, P. (1996, 17. sept.). Jārīkojas kā bišu dravā. *Lauku Avīze*. 10. lpp.

¹⁶⁴⁶ Lapsa, T. (1996, 17. sept.). *Ceiruļi vai Āpšu ala*. *Lauku Avīze*. 25. lpp.

¹⁶⁴⁷ Zilbers, A. (1996, 2. aug.). Ar pagastiem nevar kā ar bumbiņām – aizgrūst un pieripināt. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

¹⁶⁴⁸ Krauja, V. (1996, 23. aug.). Vietējā vara: vēlēta, iecelta, lieka? *Lauku Avīze*. 5. lpp.

¹⁶⁴⁹ Madalāne, V. (1996, 6. sept.). Rēzeknē notiek Pļaujas svētku atceres nedēļa. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

¹⁶⁵⁰ Viļķina, A. (1996, 19. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

¹⁶⁵¹ Andiņš, I. (1996, 6. aug.). Burlakova dara gudrāk nekā kuršu burlaki. *Lauku Avīze*. 24. lpp.

¹⁶⁵² Jākobsons, U. (1996, 2. aug.). Rucava vēlas atgūt „savu Abreni”. *Lauku Avīze*. 9. lpp.

¹⁶⁵³ Viļķina, A. (1996, 20. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. 2. lpp.

14. tabulas turpinājums

Padomju periods

“Padomju laikā “Kalna Būriņi” skaitījās bezsaimnieku māja, līdz beidzot tai sapuva jumts. Toreizējā izpildkomiteja neņēmas to remontēt. Teica: ja gribat, tad pērciet nost. Un mamma nopirka par 200 rubļiem.”¹⁶⁵⁴

“Arī sociālisma laikos mūsu ģimene ir turējusi cūkas, pēdējā laikā pat trīsdesmit, un visu gaļu esmu pārdevusi tirgos. Toreiz to gan mēdza saukt par spekulāciju, bet mani tas nekādi neaizskāra, jo apzinājos, ka pārdodu tikai pašas un ģimenes darba augļus. Tagad saprotu – visa tāda veida saimniekošana un “spekulācija” ir devusi pieredzi un izpratni darbam kapitālisma un brīvā tirgus apstākļos.”¹⁶⁵⁵

“Kādreiz Rendas kolhozs bija slavens ne tikai ar lauksaimniecisko ražošanu, te darbojās arī varena dīksaimniecība. Nu kolhoza vairs nav, taču karpas Rendā audzē joprojām.”¹⁶⁵⁶

“1983. gadā, kad pāri gāja lielā meliorācija, Ārijai Ozoliņai pavēlēja vākties ārā no ēkas otras daļas [...]. Pamatojums – šī māja esot ierakstīta nojaucamo ēku sarakstā. Ekskavatorists izraka lielu bedri, kurā buldozers taisījis māju sagrūst. Saimniece kļiedza, ka neļaus māju aiztikt, ja rokot, tad tikai kopā ar viņu. Vīri piekāpušies un bedrē sastūmuši vienīgi mūra kūti, pirti un šķūni. Un tā gadiem ilgi Zasā valdījusi nevēlēšanās: cilvēks dzīvojis mājā, kas skaitījies aprakta.”¹⁶⁵⁷

Trešās atmodas periods

“Zemes reformā nemeklējām saimniekus, bet meklējām īpašniekus! Un atradām otrās un trešās paaudzes mantiniekus, kuri nepazīst zemi, kuri tajā caur renti vai pārdošanu redz vienīgi naudas āderi. Atbrauc pie manis tāds potenciāls jauns zemes īpašnieks. Es viņam prasu, nu cik tad tas hektārs liels. Simts reiz simts metri, vai ne? Bet viņš to nezina. Pat nojēgas nav, kas ir hektārs...”¹⁶⁵⁸

“Tagad 30 gadus jaunā saimniece Ina Laba ar skumju smaidu atceras neseno pagātni, kad viņa bija cūkkope toreizējā padomju saimniecībā “Līdums”, vēlāk – paju sabiedrībā un kad no lielfermas “Tabakkalns” mēsli pāri ceļam tecēja. Kopus saimniecība beidzot izčibēja, un tas jaunajā sievietē vēl vairāk nostiprināja apņēmību izmēģināt spēkus savā saimniecībā. Par pajām privatizētajā fermā iepirka liellopus, sāka pelmeņu ražošanu un, lai varētu iegādāties saldējamo kameru, 1993. gadā Iršu pagasta centrā atvēra pirmo privātveikalu, kurā tirgoja visu ko, sākot ar maizi, gurķiem, tomātiem, zirnīšiem un beidzot ar konserviem, ziepēm un veļas pulveri.”¹⁶⁵⁹

“Vēl divas vasaras, un būs aizritējis pirmais gadu desmits, kopš Jelgavas rajona Lielplatonas pagastā izveidojās viena no pirmajām zemnieku saimniecībām šajā pusē – “Zemzari”. Tās īpašnieks Andris Vadonis rajonā tiek ierindots lielgruntnieku pulkā.”¹⁶⁶⁰

A. Šķēle: “Nedzīvosim ar ilūziju, ka kādreiz Latvijā vēl arvien pārtikas produktus ražos 30 procenti iedzīvotāju. Tad mums nekad neizdosies tik dārgu pārtiku pārdot. [...] Kolhozs no cilvēka, no darba ņēmēja viedokļa bija labs iestādījums. Bet no brīvas valsts pozīcijām [...] 30 procenti iedzīvotāju lauksaimniecībā ir absolūti neražīga lieta. Kādā veidā efektīvi izmantot zemi un piespiest zemes īpašnieku pietiekami ātri izlemt, ko darīt ar savu zemi? Domāju, ka mēs ar Zemkopības ministriju šā gada laikā izdomāsim un radīsim šo mehānismu. [...] Es tomēr atzīstu, ka kolhozs kā saimniekošanas veids tika likvidēts un zeme atdota privātās rokās. Kad es pirms gadiem trim biju Gaujienā [...], tad man tur vairāki visnotaļ cienījami cilvēki, kolhozu priekšsēdētāji, sakrita virsū par šo lietu, un tad es zālei prasīju: paceliet roku, kurš savu zemi grib atdot atpakaļ kolhozam. Zālē neviens roku nepacēla. Taisnība ir kaut kur pa vidu. Starp to, ka ikvienam ir tiesības uz savu zemi, un atziņu, ka sistēmai jāstrādā tā, lai zeme tiek efektīvi izmantota.”¹⁶⁶¹

¹⁶⁵⁴ Kālis, J. (1996, 23. janv.). “Kalna būriņi” – lauku sēta pilsētā. *Lauku Avīze*. 25. lpp.

¹⁶⁵⁵ Viļķina, A. (1996, 19. aug.). Eju, klausos un joprojām mācos. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

¹⁶⁵⁶ Jermaks, A. (1996, 6. aug.). Rendas karpas. *Lauku Avīze*. 7. lpp.

¹⁶⁵⁷ Grīnbergs, A. (1996, 3. janv.). Septiņi brīnumi vienā sētā. *Lauku Avīze*. 17. lpp.

¹⁶⁵⁸ Krauja, V. (1996, 13. sept.). Grinovskis: Esmu par tiešu sarunu ar zemniekiem. *Lauku Avīze*. 28. lpp.

¹⁶⁵⁹ Grīnbergs, A. (1996, 17. sept.). Putras laiks ir beidzies. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

¹⁶⁶⁰ Kālis, J. (1996, 13. aug.). Lielgruntnieks Vadonis. *Lauku Avīze*. 2. lpp.

¹⁶⁶¹ Serdāns, V. (1996, 23. janv.). Šķēle runāja smagi. *Lauku Avīze*. 8.–10. lpp.

Eiropas Savienības reprezentācijas piemēri laikrakstā "Latvijas Avīze" (2004–2007)

Eiropas Savienība – palīgs	Eiropas Savienība – pretinieks
"Bez Eiropas naudas mūsdienās laukos nav ko darīt. Es nesaprotu tos, kuri teic, ka iestāšanās ES laukiem neko nedod. Man pat grūti iedomāties, kā mēs šobrīd saimniekotu, ja mums nebūtu, piemēram, modernās elektriskās dzirnavas." ¹⁶⁶²	"Zemnieki sevi nodarbina ar kalpošanu birokrātijai – piesakās uz atbalsta shēmām, veic bezgalīgās uzskaites un gatavo atskaites." „Mūsu saimnieku lēmumus izstāties no sektora citās valstīs uztvers tikai ar prieku." ¹⁶⁶³
"Biedrība rīko mācības par lauksaimniecības tehnikas izmantošanu. Tās paredzētas zemnieku izglītošanai, kvalifikācijas celšanai. Projekta īstenošanai piesaistīta ES nauda" ¹⁶⁶⁴	"Runājot par tā saucamo Eiropas periodu, kad Latvijas lauksaimniecību ietekmē un regulē Eiropas direktīvas, Juris atzīst, ka [...] ir stipri jāstrādā un jārēķina, lai nepaliktu zaudētājos." ¹⁶⁶⁵
"Premjers solīja, ka tagad būs Eiropas nauda un treknie gadi. Kur šī naudiņa aizies? Kā to izdalīs Latvijā. Mēs taču nedzīvojam visi centros – ir jāattīsta pārējā Latvija." ¹⁶⁶⁶	"Kolkas un Rojas pagastos lielās platībās izcērt kadiķus, lai varētu saņemt ES maksājumus. Izcirstājās zemēs, kas jau nonākušas brīvajā zemes tirgū, jau notiek privātmāju būvniecība." ¹⁶⁶⁷
"Produkciju pārdod Zviedrijā, Francijā, Itālijā. Latgales lauku uzņēmums ir veicis lielus ieguldījumus tehnoloģiju iegādē, ES prasībām atbilstošu ēku būvē. Saimnieks uzskata, ka jānodrošina apstākļi, lai lauku cilvēki nebrauktu uz Īriju." ¹⁶⁶⁸	"Latvijas piemērošanās Eiropas Savienībai mazos lauksaimniekus spiež likvidēt savas saimniecības." ¹⁶⁶⁹ "Ir tāda sajūta, ka Eiropas Savienība ar savām direktīvām un atbalsta maksājumu noteikumiem tik spiež mūs ražot mazāk." ¹⁶⁷⁰
"Lai attīstītu lauku iedzīvotājiem nepieciešamo infrastruktūru, vajadzīgs līdzfinansējums no Eiropas Savienības un valsts budžeta." ¹⁶⁷¹	"Pēc iestāšanās ES esam kļuvuši atkarīgi no ES lauksaimniecības politikas un tās mehānismiem." ¹⁶⁷² "Regulu nomocītie ES lauksaimnieki" ¹⁶⁷³
"Pašvaldībā esam ieguvuši ES naudu, sadarbojamies reģiona projektos, piemēram, „Trīs stīgas Vidzemē”. Tāpat uzņēmēji ir saņēmuši ES naudu, lai iegādātos lauksaimniecības tehniku, šķeldotāju. Savu labumu devuši hektārmaksājumi, jo nu ir apļautas pat tās vietas, kur to lūdz šim tik aktīvi nedarīja." ¹⁶⁷⁴	"ES prasības var izraisīt sociālās problēmas laukos, jo vēl joprojām ir daudz ģimeņu, kas tur dažas govīs, lai nodrošinātu bērnus gan ar piena produktiem, gan skolas naudu." ¹⁶⁷⁵ "Mēs cenšamies nepazaudēt sevi, jo jebkura savienība [ES – K. L.] mazliet velk uz globalizāciju." ¹⁶⁷⁶
"Pie mums pagastā ir mazākas iespējas nodarboties ar laukiem tradicionālo graudkopību, jo ir kalnains apvidus, taču zemes ir sakoptas, cilvēki cenšas saņemt ES maksājumus. Pagastā vairāk ir netradicionālās saimniecības, kur audzē šinšillas, foreles." ¹⁶⁷⁷	"Ar ES lauksaimniecības politiku īsti apmierināts nav neviens." Ražotāji būtībā ir spiesti strādāt pastāvīgās bailēs no sodiem. Ražojot ir jāizpilda vesela virkne birokrātisku prasību, jāveic visdažādākā uzskaitē." ¹⁶⁷⁸

¹⁶⁶² Grīnbergs, A. (2005, 17. sept.). Telefoniste kļūst par cūkkopi. 12. lpp.

¹⁶⁶³ Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

¹⁶⁶⁴ Graudiņš, U. (2006, 15. jūn.). Zemnieku Saeimai būs mācību centrs. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

¹⁶⁶⁵ Viļķina, A. (2005, 4. okt.). Ražai atkaro Zvārdes poligona zemi. 10. lpp.

¹⁶⁶⁶ Veško, D. (2006, 23. maijs). Lai treknie gadi tiek katram pagastam. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁶⁶⁷ Tomsone, I. (2006, 16. jūn.). Eiropas naudas dēļ izcērt kadiķus. *Latvijas Avīze*. 26. lpp.

¹⁶⁶⁸ Graudiņš, U. (2006, 3. jūn.). „Annas” ogas ved uz Eiropu. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁶⁶⁹ Veško, D. (2006, 29. maijs). Zeme izslīd no latviešu rokām. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁶⁷⁰ Viļķina, A. (2005, 4. okt.). Ražai atkaro Zvārdes poligona zemi. 10. lpp.

¹⁶⁷¹ Laicāns, G. (2006, 15. aug.). Lai nepalīelinātos atšķirības starp pilsētām un laukiem. 3. lpp.

¹⁶⁷² Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

¹⁶⁷³ Tomsone, I. (2007, 19. okt.). 216 iespējas, kā samazināt ES maksājumus. 8. lpp.

¹⁶⁷⁴ Veško, D. (2005, 1. sept.). Vidzemnieki parādīja savu es. 18. lpp.

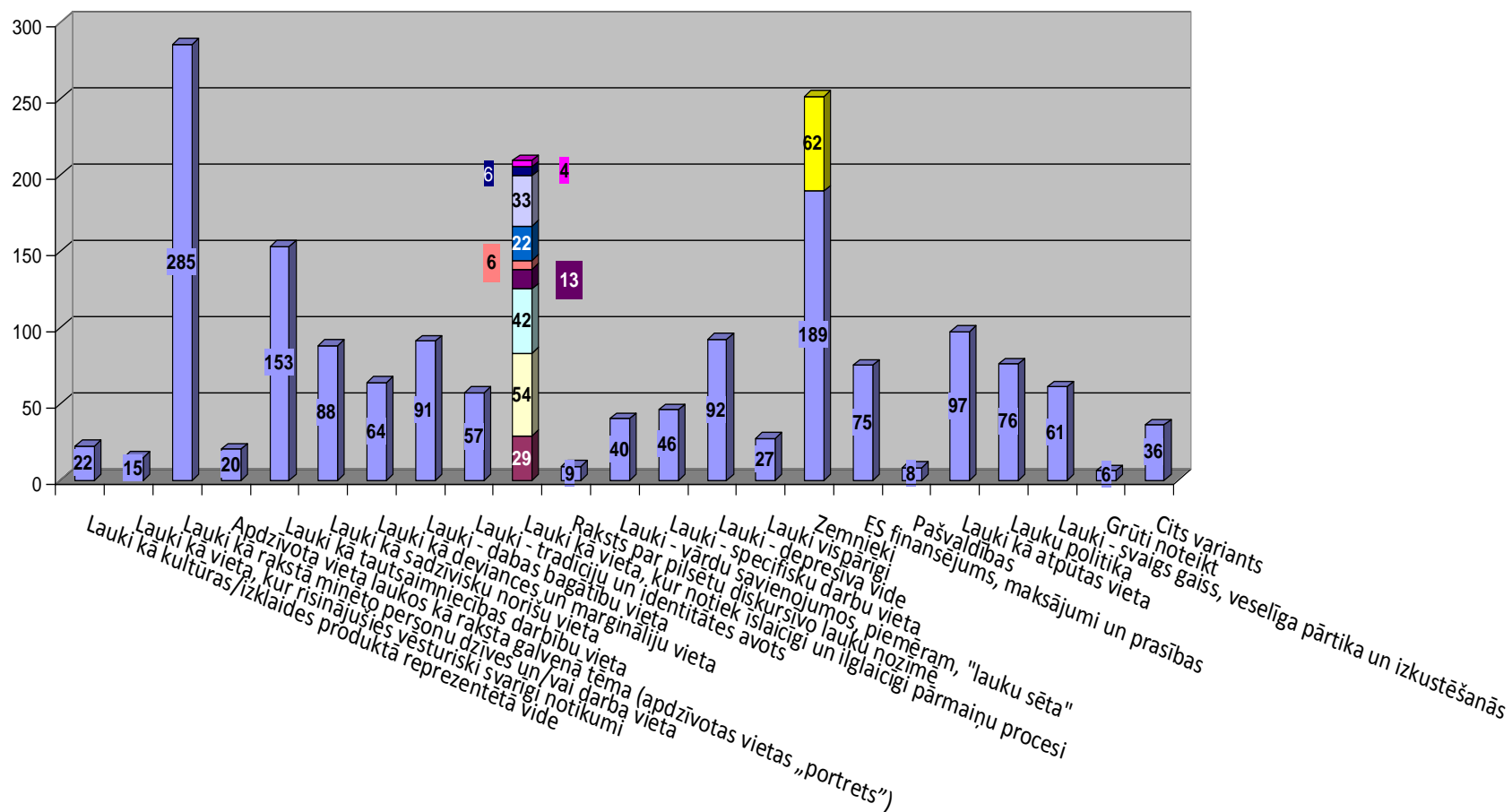
¹⁶⁷⁵ Tomsone, I. (2005, 11. okt.). Piena standarti piebeigs sīkos. 11. lpp.

¹⁶⁷⁶ Veško, D. (2005, 1. sept.). Vidzemnieki parādīja savu es. 18. lpp.

¹⁶⁷⁷ Veško, D. (2006, 1. jūn.). Nesūrojas, ka nav zelta kalni. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁶⁷⁸ Sīle, R. (2007, 25. okt.). Lauksaimniecība – šodien eiforija – rītdien šoks? 20. lpp.

13. att. Lauku reprezentācija presē (2008–2012)



- | | |
|--|---|
| ■ Skolu slēgšana, | ■ Cilvēku migrācija, |
| ■ Administratīvi teritoriālā reforma, | ■ Pašvaldību, Saeimas vēlēšanas, referendumu utt. |
| ■ Dabas katastrofu izraisītās krīzes (piemēram, elektroapgādes pārrāvums u.c.) | ■ Satiksmes pārvadājumi |
| ■ Ekonomiskā krīze lauksaimniecībā | ■ Slimnīcu slēgšana |
| ■ Cits variants | ■ Noteikta z/s |

Lauku (a)izmiršanas un tukšuma reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)

Lauku (a)izmiršana	Tukšums laukos
“Tā trīs pēdējās mohikānes vada savas dienas visu aizmirstā kaktā. Pat norāde no galvenā ceļa vēstī nevis „Bridaga”, bet „Bridagas kapi.” ¹⁶⁷⁹	“Nauda sekos skolēnam” – tam bērnam, kurš kopā ar mammu un tēti pārcelsies uz pilsētu, aiz sevis atstājot aizvien tukšākus un neapdzīvotākus laukus.” ¹⁶⁸⁰
“Vismaz vienam mūsējam jaunajā domē vajadzētu būt, citādi tajā novadā par mums vispār aizmirsīs,” saka Rita no Ķeipenes, vēlot jauno Ogres novada domi.” ¹⁶⁸¹	“Ja mēs paši neko neizveidosim iekšējo resursu – zemes un meža – izmantošanā, lauki paliks tukši jo tukši. [...] Nav vienas atbildes un viena paņēmiena, kā saglabāt nacionālo identitāti.” ¹⁶⁸²
“Lauku ceļi pavisam aizmirsti” ¹⁶⁸³	“Skolu slēgšana ir tukšuma sekas. Tāpat kā ar katru gadu pieaugošais kūlas ugunsgrēku skaits. Krievija dabūja Abreni, taču vai tikai nesanāk, ka pamazām, bet konsekventi tukšumam no Latvijas teritorijas ir atdots daudz vairāk. Un bez īpašām diskusijām, par aizstāvēšanu nemaz nerunājot.” ¹⁶⁸⁴
“Vāne ir iekļauta Kandavas novadā, kur, zināms, skaita latus. Taču, dienasvidū iebraucot pagastā, skolu redzam kā vienīgo dzīvo vietu, kur ir rosība un nav izmirums. Bieži vien tā ir pēdējā vieta, kur saglabājas dzīvība, jēlkāda cerība uz attīstību.” ¹⁶⁸⁵	“Skolu slēgšana ir tukšuma sekas. Tāpat kā ar katru gadu pieaugošais kūlas ugunsgrēku skaits. Krievija dabūja Abreni, taču vai tikai nesanāk, ka pamazām, bet konsekventi tukšumam no Latvijas teritorijas ir atdots daudz vairāk. Un bez īpašām diskusijām, par aizstāvēšanu nemaz nerunājot.” ¹⁶⁸⁷
“Latvijas izmiršana „sit” pa veselības aprūpi. Kamēr uz praksēm pilsētā ģimenes ārsti stāv rindā, gribētājus strādāt laukos meklē kā ar uguni.” ¹⁶⁸⁶	“Skolu slēgšana ir tukšuma sekas. Tāpat kā ar katru gadu pieaugošais kūlas ugunsgrēku skaits. Krievija dabūja Abreni, taču vai tikai nesanāk, ka pamazām, bet konsekventi tukšumam no Latvijas teritorijas ir atdots daudz vairāk. Un bez īpašām diskusijām, par aizstāvēšanu nemaz nerunājot.” ¹⁶⁸⁷
“Vecticībnieku sādžas te vairs nav, palikušas divas mājas, katra savā dzelzceļa pusē, un vienā no tām savdabīgu, senatnīgu modernu vidi izveidojuši jaunie Ušpeļi un viņu dēls Jumis.” ¹⁶⁸⁸	“Lauki palikuši tukši ne aiz patriotisma trūkuma. Daudzviet pa visu pagastu ir daži saimnieki, kuri apsaimnieko tūkstošiem hektāru lielas platības un tikai tad kaut kā savēl galus kopā, maksājot bankām kredītus. Bet ko lai dara zemnieks, kam ir daži desmiti hektāru? Par septiņiem santīmiem litrā pienu ražot neatmaksājas. Par nodoto gaļu uzpircēji maksā smieklīgi maz. Tīrgus ir tālu, un arī tur zemniekam nav laika stāvēt. Pensionārs iztiek ar to, ko dod paša audzēta vai kaimiņa gotiņa un aizgaldā kviec sivēntiņš. Maizei naudu vienreiz mēnesī saņem pastā. Un ko darīt jaunam cilvēkam? Vai viņam pietiek ar to, ka pilns vēders un kāds apģērba gabals „humpalā” pirkt...” ¹⁶⁹⁰
“Akminīšu sādžā pirms Otrā pasaules kara ir bijušas 38 sētas, tagad pastāvīgi, arī pa ziemu, apdzīvotas ir tikai divas. Tomēr ne par kādu nostūri to uzskatīt gan nevar, tepat lielais ceļš Rēzekne – Dagda, par kuru vismaz pāris reižu dienā iet autobusi, sezonā podus skatīties brauc tūristi, bet augusta sākumā, kad ūdens Rāznā būs silts kā piens, sabrauks kārtējā plenēra dalībnieki.” ¹⁶⁸⁹	“Lauki palikuši tukši ne aiz patriotisma trūkuma. Daudzviet pa visu pagastu ir daži saimnieki, kuri apsaimnieko tūkstošiem hektāru lielas platības un tikai tad kaut kā savēl galus kopā, maksājot bankām kredītus. Bet ko lai dara zemnieks, kam ir daži desmiti hektāru? Par septiņiem santīmiem litrā pienu ražot neatmaksājas. Par nodoto gaļu uzpircēji maksā smieklīgi maz. Tīrgus ir tālu, un arī tur zemniekam nav laika stāvēt. Pensionārs iztiek ar to, ko dod paša audzēta vai kaimiņa gotiņa un aizgaldā kviec sivēntiņš. Maizei naudu vienreiz mēnesī saņem pastā. Un ko darīt jaunam cilvēkam? Vai viņam pietiek ar to, ka pilns vēders un kāds apģērba gabals „humpalā” pirkt...” ¹⁶⁹⁰
“Ja rajonā, kur mirstības līmenis trīsreiz pārsniedz dzimstību, slēgs skolas, tad lauki izmirs”. ¹⁶⁹¹	“Nav jau tā, ka tukšajām mājām nebūtu saimnieku. Ir, bet Rīgā. Viņi labāk izvēlas tiesāties par kompensācijām, nevis kaut ko reāli darīt,” saka Uģis.” ¹⁶⁹⁴
“Aiz Janopoles ciema Kalniņiem vairs neviens sētas nav, viss izmiris, tālāk Krievijas pierobeža.” ¹⁶⁹²	“Nav jau tā, ka tukšajām mājām nebūtu saimnieku. Ir, bet Rīgā. Viņi labāk izvēlas tiesāties par kompensācijām, nevis kaut ko reāli darīt,” saka Uģis.” ¹⁶⁹⁴
“Ja par finansējumu mazajām pašvaldībām lems centros, pēc pāris gadiem, lidojot pāri leišmalei, gaismiņu būs maz.” ¹⁶⁹³	“Nav jau tā, ka tukšajām mājām nebūtu saimnieku. Ir, bet Rīgā. Viņi labāk izvēlas tiesāties par kompensācijām, nevis kaut ko reāli darīt,” saka Uģis.” ¹⁶⁹⁴

¹⁶⁷⁹ Roze, G. (2011). 101. kilometrs. Padomju tuvā trimda. *SestDiena*, 29. okt., 32.–36. lpp.

¹⁶⁸⁰ Līcītis, E. (2010, 30. jūn.). „Drusku vairāk uzdrīkstēties... Aiziet!” *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹⁶⁸¹ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 9. jūn.). Bailes par pārstāvēniecības trūkumu nepiepildās. *Diena*. 4. lpp.

¹⁶⁸² Līcītis, E. (2011, 1. jūn.). Bērziņš teic, ka zina situāciju. *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.

¹⁶⁸³ Graudiņš, U. (2011, 2. jūn.). Lauku ceļi pavisam aizmirsti. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹⁶⁸⁴ Pakalniņa, L. (2009, 22. jūl.). Kanna kalnos. *Diena*. 2. lpp.

¹⁶⁸⁵ Līcītis, E. (2010, 30. jūn.). „Drusku vairāk uzdrīkstēties... Aiziet!” *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹⁶⁸⁶ Dzērve, L. (2012, 18. jūl.). Circene: trūkst, jo daudzi nemaz negrib dzīvot laukos. *Diena*. 1., 6.–7. lpp.

¹⁶⁸⁷ Pakalniņa, L. (2009, 22. jūl.). Kanna kalnos. *Diena*. 2. lpp.

¹⁶⁸⁸ Rancāne, A. (2008, 14. maijs). Māja ar viduslaikiem. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto.”*. 4. lpp.

¹⁶⁸⁹ Rancāne, A. (2011). Ikdienu apstaroti. *SestDiena*, 2. apr., 36.–39. lpp.

¹⁶⁹⁰ Smelters, E. (2010, 10. jūl.). Nav vaina patriotisma trūkumā...*Latvijas Avīze*. 22. lpp.

¹⁶⁹¹ Dreijere, V. (2008, 16. maijs). Sāpīgais 100 skolēnu sliekšnis. *Diena*. 9. lpp.

¹⁶⁹² Rancāne, A. (2010). Latgales līgavu rota. *SestDiena*, 17. jūl. 40.–43. lpp.

¹⁶⁹³ Tamuleviča, Dž. (2012, 26. jūl.). Kādu nākotni Neretai paredz valsts attīstības stratēģijas? *Diena*. 8.–9. lpp.

¹⁶⁹⁴ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. *Diena*. 8. lpp.

16. tabulas turpinājums

Lauku (a)izmiršana	Tukšums laukos
<p>“Vilciņi, Pļuškova, Notra, Eglaine, Kovaļova, Subate, Endzeļi... Tās ir tikai dažas no vietām, kur šovasar apzagtas vecticībnieku baznīcas. Kādreiz tur bijuši blīvi apdzīvoti ciemi un sādžas. Tagad labi ja pāris māju, bet dažviet vairs nav par to. Palikuši tikai nosaukumi un baznīcas. [...] Pat ja līdzās atrodas pa kādai mājai, tajās dzīvo tik cienījama vecuma cilvēki, ka nekādi baznīcas sargi no tiem nesanāks.”</p> <p>„Pa labi pussabrukusi koka ēka, pa kreisi it kā dārzs, tālāk autobusa pietura. Tikai tad ieraugu brauciena galamērķi – zilu, dēļiem apšūtu baznīcu.”¹⁶⁹⁵</p>	<p>“Stārķu bari un sienāžu sisināšana, siltā migla novakaros, rasainas upenes tieši no krūma un ezera tīrie ūdeņi. Un vienlaikus arī putekļaini un grūti izbraucami ceļi, nav pieejas internetam, mazpilsētas ieliņas vakaros tik tukšas, ka pa tām klaiņo vien mazdārziņu flokšu smarža – tādu skaistu un pretrunīgu lauku dzīvi Dagdā jūlija beigās bija iespēja iepazīt Latvijas Universitātes Atturības un veselības izglītības veicināšanas biedrības rīkotās „Lauku skolas” dalībniekiem.”¹⁶⁹⁶</p>
<p>Vācijas demogrāfijas pētnieks Dr. Štefens Krēnerts intervijā Didzim Meļķim: „Subsīdijām vajadzētu vairāk koncentrēties pilsētās un to apkaimē. Par lauku apvidiem jādomā, kā apgādāt ar precēm un pakalpojumiem tur novecojošo sabiedrību. Lauku izaugsme nav reāla.” Meļķis: „Tā ir slikta ziņa Latvijai, kur daudzi savu identitāti saista ar zemi un laukiem.”¹⁶⁹⁷</p>	<p>“Pierobeža kļūst tukšāka”. “Ipiķi nākotni nesaskata ne novadā, ne saglabājot patstāvību.” Tuvojoties Ipiķiem “arvien sliktāks ceļš un vairāk tukšu māju. Valmieras rajona Ipiķos sastopami ļaudis, kuri ar nožēlu atzīst – pagastam nav nākotnes ne saglabājot patstāvību, ne iekļaujoties Rūjienas novadā. Šeit labi jūtas tikai tie, kuri kāro pēc rāma lauku miera.”¹⁶⁹⁸</p>
<p>“Nelielā māja Kalupes pagasta Peršakos ir pašā meža malā. Kā stāsta vecmāmiņa, no kādreiz darbīgā ciema palikušas tikai divas apdzīvotas mājas un nesen izlaupīts Vecticībnieku dievnams.”¹⁶⁹⁹</p>	<p>“Tukšumu Latgalē nevar novērst ar to, ka miljonāri sapērkas īpašumus skaistāko ezeru krastos un viņšos palaiž šūpoties baltus kuterus, bet, piemēram, visas Vidzemes lauku sētas nevar piepildīt ar kamieļiem.”¹⁷⁰⁰</p>
<p>“Nemaz neiztirzāšu dažu attālāko Latgales vietu – pierobežas vispārīgās problēmas ar cilvēku klātbūtni, jo faktiski būtu jāapbrīno tie, kuri tur atrodas un, mēģinot izdzīvot vēl arī cenšas kaut ko sniegt tūristam, lai arī krievu valodā.”¹⁷⁰¹</p>	<p>“1997. gadā Dignājas pagastā dzīvoja astoņi simti cilvēku, tagad – seši simti četri. Samazinās dzimstība, nav darbavietu, cilvēki brauc projām, atrod darbu Īrijā, Zviedrijā, galu galā – Rīgā.”¹⁷⁰²</p>
<p>““Iedzīvotāju skaits mums sarūk, latvāņu skaits pieaug,” skumji joko Svāriņu pagasta padomes priekšsēdētājs Donāts Golubs.</p>	
<p>“Mājas fasādī bojā gan izbirušie logu stikli, gan satrunējušas ārdurvis, kas sen vairs netaisās ciet, gan dadži sētsvidū. Aiz mājas, par džungļiem pārvērties, vēl kuplo vecais muižas parks, romantiskajā, zaļi aizaugušajā dīķī gulbju vietā peldas treknas zosis.”</p> <p>„Tagad muiža viņas [Leokādijas – K.L.] acu priekšā pamazām grūst.”¹⁷⁰³</p>	
<p>Vārkavas prāvests: “Kalpoju šajā draudzē trīsdesmit trīs gadus, bet tos laikus, kad te pie komūnijas vienā svētdienā nāca pusotra tūkstoša cilvēku, laikam vairs nepiedzīvošu...”¹⁷⁰⁴</p>	

¹⁶⁹⁵ Kļavis, A. (2012). Apzagtie dievnami. *SestDiena*, 31. aug., 18.–23.

¹⁶⁹⁶ Rancāne, A. (2008, 5. aug.). Kā ir zirgu bučot un govi slaukt. *Diena*. 16. lpp.

¹⁶⁹⁷ Meļķis, D. (2011, 13. janv.). Jūsu ciems izzudīs tuvākajos gados. *Diena*. 1., 6. lpp.

¹⁶⁹⁸ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 21. janv.). Pierobeža kļūst tukšāka. *Diena*. 8. lpp.

¹⁶⁹⁹ Rancāne, A. (2008, 24. okt.). Viens pats mežā. *Diena*. 19. lpp.

¹⁷⁰⁰ Pakalniņa, L. (2009, 22. jūl.). Kanna kalnos. *Diena*. 2. lpp.

¹⁷⁰¹ Rutka, J. (2008, 17. jūn.). Ne tādēļ, lai atriebtos. *Diena*. 17. lpp.

¹⁷⁰² Šaitere, T. (2008, 15. okt.). Droši ņem Eiropas naudu. *Diena*. 7. lpp.

¹⁷⁰³ Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. *Sestdiena*. 9. augusts. 19.–20. lpp.

¹⁷⁰⁴ Muktupāvela, L. (2008). Izlūdzot 1x2 metrus šaisaules. *SestDiena*, 23. aug., 26.–31. lpp.

Zemnieku un lauksaimniecības reprezentācijas piemēri presē (2008–2012)

Saimniecība neatmaksājas
<p>““Muižgaļos”, atgūstot vecāsmātes mantoto īpašumu, pirms 20 gadiem sākām saimniekot ar 10 Latvijas brūnajām govīm.” Taču tagad „piena ražošana kļūst nerentabla, ar pūlēm varam savilkt galus kopā. Tā kā zemniekošanu pamest negrastos, nācās izšķirties par radikālu soli – savas siera ražotnes veidošanu.” Tas viss izdarīts bez ES naudas, ar savu un bankas naudu. „Vai dēli ar laiku varētu turpināt vecāku biznesu? Andis piesardzīgi bilst, ka tas notiks tikai tad, ja piensaimniecība kļūs ienesīga.”¹⁷⁰⁵</p>
<p>“Kādreiz es uz tā [balkona – K.L.] no rīta dzeršu kafiju un pārraudzīšu saimniecību. Pagaidām esam pa nullītēm, bet atpakaļceļa nav, pārāk daudz laika un naudas te ielikts.”¹⁷⁰⁶</p>
<p>“Rēķināties ar to, ka arī graudkopībā būs jāiztiek bez peļņas, izdzīvošanas režīmā.” “Situācija ir vairāk nekā dramatiskā.”¹⁷⁰⁷</p>
Netaisnīgi Eiropas Savienības maksājumi
<p>Latvijā “ES atbalsta maksājumi [...] patlaban Latvijā ir zemākie starp 25 ES valstīm”.¹⁷⁰⁸</p>
<p>Eiropas lauksaimniecības parlamenta komiteja ņems vērā S. Kalnietes priekšlikumu – vienlīdzīgu atbalsta maksājumu kārtību.¹⁷⁰⁹</p>
<p>“Klaigājam par negodīgu subsīdiju sadali starp vecajām un jaunajām ES dalībvalstīm, bet cik godīgi dalām valsts atbalstu pašu zemniekiem? Piena ražošanā ciltisdarbā atbalstu dodam tikai tiem zemniekiem, kuriem ir kūti vismaz sešas slaucamas, pārraudzībā esošas govīs, bet pārējās ap 10 tūkstošiem ražojošu saimniecību no šā atbalsta izslēdzam. Vai tad tām kūti nav augstāzīgu govju? Tā ir tieša nelielo ražotāju diskriminācija! Pirms runām par godīgumu ES vispirms ieviesīsim kārtību pašu mājās.”¹⁷¹⁰</p>
<p>“Ne mazāk svarīgi Latvijā ir panākt visas sabiedrības vienotu atbalstu lauksaimniekiem un lauku videi. Beidzot pienācis laiks beigt žēloties, ka “viņiem tāpat tiek daudz”. Ja tā būtu, no laukiem neviens prom nedotos un katrs zemes pleķītis būtu akurāti apstrādāts. Nepietiek, ka taisnīgu ES atbalstu laukiem prasa tikai laucinieki, daudz lielāku motivāciju strādāt valsts interesēs politiķi sajūtīs, ja to prasīs visa sabiedrība.”¹⁷¹¹</p>
<p>“Vienādu atbalstu ar Grieķijas un Holandes lauksaimniekiem, kas saņem gandrīz desmit reizes vairāk nekā mēs, mūsu zemnieki varētu nesaņemt. Jo EP, kur deputāti pārsvarā nāk no tām valstīm, kur lauksaimnieki saņem piecas, sešas un desmit reizes lielāku atbalstu, neapšaubāmi pastāvēs, lai maksājumi saglabājas tādi kā pašlaik. [...] Neesmu izpratis, kādēļ savulaik izveidojās situācija, ka mūsu zemnieki saņem mazākos maksājumus ES.”¹⁷¹²</p>
Samazinās saimniecību skaits
<p>“Lauksaimniecībā notiek pakāpeniskas pārmaiņas – vidējo un lielo saimniecību īpašnieki savas apsaimniekotās zemes platības paplašina, pārpērkot vai nomājot zemes no tiem, kuriem nav vēlmes un iespēju turpināt saimniekošanu.” Par apmēram 2000 mazāk iesniegumu LAD platībmaksājumiem.¹⁷¹³</p>
<p>“Te nu gan nav par ko priecāties – lielsaimnieki savus plašumus apstrādā, bet cilvēku nav. Kas tad būs, lieli lauki, bet tukši novadi? Kāpēc mērķtiecīgi tiek iznīdētas mazās saimniecības? Lai laukos nav cilvēku... Jauniešiem arī nav kur atgriezties, jo lielsaimnieki līdz viņu vectēvu māju sliekšnim piesējuši kviešus. Paliks uz novadu līdz pieciem lielsaimniekiem, pārējie būs Īrijā, Anglijā, Vācijā utt.”¹⁷¹⁴</p>
<p>“Latvijā aizvien mazāk paliek saimniecību ar nelielu slaucamo govju skaitu.” Ganāmpulku kļuvis mazāk, bet tajos ir vairāk govju. Saimnieki likvidē mazās saimniecības ar nelielu govju un cūku skaitu.¹⁷¹⁵</p>

¹⁷⁰⁵ Trops, J. (2009, 17. aug.). Sierotava turpat blakus ferma. *Diena*. 6. lpp.

¹⁷⁰⁶ Šaitere, T. (2009). Jēru CV. *Sestdiena*, 16. maijs, 31.–33.

¹⁷⁰⁷ Rancāne, A., Dzērvel L., Trops, J. (2008, 7. jūn.). Lauki un dārzi brēc pēc lietugāzēm. *Diena*. 10. lpp.

¹⁷⁰⁸ Rutule, E. (2008, 19. jūn.). Zemnieki teļus uz Saeimu nevedīs. *Diena*. 14. lpp.

¹⁷⁰⁹ Tomšone, I. (2010, 17. jūn.). Ņem vērā Latvijas viedokli. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹⁷¹⁰ Vilcāne, V. (2010, 4. jūn.). Ko iegūst no ES kopējās lauksaimniecības politikas un kas tajā jāmaina? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁷¹¹ Tomšone, I. (2010, 10. jūl.). Kāda būs taisnība pēc 2013. gada. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁷¹² Tomšone, I. (2010, 22. jūl.). Laiks rēķināt taisnīgumu? Kas to rēķinās? *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁷¹³ Tomšone, I. (2010, 19. jūn.). Eiropas atbalstam piesakās mazāk. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁷¹⁴ Latgola. (2011, 20. maijs). Atsauksmes par Ivetas Tomšones rakstu „Saimniecību mazāk, bet lielākas”. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁷¹⁵ Graudiņš, U. (2008, 2. okt.). Pienu ražo aizvien lielākos ganāmpulkos. 15. lpp.

17. tabulas turpinājums

Samazinās saimniecību skaits
<p>“Tas, ka Latvijā samazinās zemnieku saimniecību skaits, ir valsts saimnieciskās politikas rezultāts, jo vienmēr ir ticis uzskatīts, ka mazās saimniecības nav dzīvotspējīgas. Tas novedis pie tā, ka laukos trūkst tehnikas zemes apstrādei, cilvēki spiesti doties prom svešumā darba meklējumos vai lūgt pabalstus!”¹⁷¹⁶</p>
<p>“Saimniecību mazāk, bet lielākas. [...] Triju gadu laikā saimniecību skaits sarūk par 26,5%. [...] Lauksaimnieki konsolidējas – tā īsumā var raksturot pēdējo gadu izmaiņas lauksaimniecībā, ko fiksējusi Centrālā statistikas pārvalde (CSP) Saimniecības kļuvušas lielākas un ekonomiski dzīvotspējīgākas, tajās pieaug sējumu platības, kā arī vidējais govju un citu mājlopu skaits. Taču to kopskaits ir krietni mazāks nekā 2007. gadā. CSP lauksaimniecības skaitīšanas rezultāti liecina, ka ekonomiski aktīvo lauku saimniecību skaits kopš 2007. gada samazinājies no 113,4 tūkstošiem līdz 83,1 tūkstotim jeb par 26,5%.” “Kopumā 5,5 tūkstoši saimniecību no ekonomiskās aprites aizgājuši, savu zemi iznomājot vai pārdodot aktīvākiem ļaudīm vai zemes uzpircējiem.”¹⁷¹⁷</p>
<p>“Pērn beigās Latvijā bija 355 tūkstoši cūku jeb par 25% mazāk nekā pirms gada.”¹⁷¹⁸</p>
<p>Biedrības „Zemnieku saeima” priekšsēdētājs Juris Lazdiņš: “Mums ir skumji, ka uzņēmumus pārdod. Tā ārvalstu investoru rokās nonāk Latvijas lauksaimniecības un pārtikas sektoram atvēlētā ES fondu nauda.” Žurnāliste: “Vai arī lauksaimniekiem ir vilinājums pārdot savas modernizētās un veiksmīgi strādājošās saimniecības?” J. Lazdiņš: “Patiesībā, jā. Šobrīd ir izveidots daudz lielu uzņēmumu, kas pieder vietējiem lauksaimniekiem, bet viņu bērni nav izvēlējušies turpināt iesākt biznesu. [...] Kāpēc mūsu bērni nevēlas turpināt šo biznesu, man ir grūti pateikt. Iespējams, viņi ir saskatījuši pārāk daudz problēmu šajā sektorā.”¹⁷¹⁹</p>
Zemnieki – tirgotāju, ražotāju, zagļu upuri
<p>Mālpils zemniekiem “tos pašus nožēlojamus grašu piensaimnieki neizmaksā vai izmaksā ar aizkavēšanos par vairākiem mēnešiem. Tas ir bandītisks un zemnieku aplaupīšana”.¹⁷²⁰ “Tā vietā, lai attīstītu lauksaimniecību, ražotu vairāk pienu, gaļu, graudus, uz lauksaimniecības zemēm nevis aug labība, ganās govīs, bet izaug pļavu ciemati, kuros dzīvojošie, kad gribēsies ēst, varēs grauzt māju pamatus.”¹⁷²¹</p>
<p>“Bauskas piens” jau gadiem ilgi kavē piena naudas maksājumus saimniekiem.¹⁷²²</p>
<p>“Konstantīns no Madonas rajona Murmastienes pagasta stāsta, ka „Preiļu siers” par nodoto pienu nemaksājot jau vairākus mēnešus, tāpēc nākas pašiem siet sieru.” Stādu audzētavas īpašniece Zaiga Graudiņa no Sakstagala pagasta: “Latvietis jau laikam ir tērēts tai smukuma virzienā, labāk nenopirks kādu kārumu, bet puķi dārzam.”¹⁷²³</p>
<p>“No sākuma kā jau visi nolēmām turēt govīs. Nopirkām fermu, izveidojām ganāmpulku. Bet tad sākās ķibeles ar piena naudām – te maksā, te nemaksā.”¹⁷²⁴</p>
<p>“Kamēr vēl raža nav izaugusi, nokulta un redzams, cik liela būs vajadzība lūgt banku pretimnākšanu, zemnieki krīzi izjūtot galvenokārt tādējādi, ka laukos augusi noziedzība. Gadījumu, kad apzog zemnieku saimniecības, sevišķi pierobežā, kļūst arvien vairāk.”¹⁷²⁵</p>
<p>Darba devējs Ēriks Kondrāts: “Reiz iestādījām augļu dārzus. Vai lielveikalu ķēdes pirks mūsu ābolus? Nē, jo mūsu tīrā vidē augušie bojājas, tie jāpārļasa. Bet poļu āboli nebojājas divus gadus.”¹⁷²⁶</p>
<p>“Kamēr dārzeni no Latvijas zemnieku saimniecībām nonāk līdz lielveikalu plauktiem, to cena pieaug gandrīz trīs reizes.” „Taču veikalu pārstāvji arī norāda, ka vietējiem zemniekiem vēl pastāv neizmantotas iespējas, kā palielināt savu sortimentu. Tiesa, kā rāda līdzšinējā prakse, lielveikalu plauktos vietējie ražotāji var iekļūt, tikai apvienojot spēkus vairāku zemnieku saimniecību kooperatīvā. Savrupajām saimniecībām iespējas pārdot savu produkciju patlaban piedāvā zemnieku nakts tirgus.”¹⁷²⁷</p>
<p>“Pagrabā rindojas simtiem trīslitru burku kvalitatīvas, tīras sulas, taču zemnieks šaubās, vai arī tā kādam būs vajadzīga.” „Tā vien liekas, ka Latvijā kādam ir izdevīgāk, ka bērni dzer ķīmisku sulu no tetrapakām, ēd ķīmiski apstrādātus ievestos augļus, banānus un apelsīnus, bet vietējo dārzkopju izaudzētā produkcija ir nevēlama,” sašutis saka zemnieks.”¹⁷²⁸</p>

¹⁷¹⁶ Mazais laucinieks. (2011, 20. maijs). Atsauksmes par Ivetas Tomsones rakstu „Saimniecību mazāk, bet lielākas”. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁷¹⁷ Tomšone, I. (2011, 19. maijs). Saimniecību mazāk, bet lielākas. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁷¹⁸ Zālīte, I. (2009, 10. janv.). Lētas cūkgaļas beigas. *Diena*. 12. lpp.

¹⁷¹⁹ Tomšone, I. (2011, 12. maijs). Saimnieki uz azartspēļu takas. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

¹⁷²⁰ Pareģis. (2008, 10. janv.). Tautas balss. *Diena*. 9. lpp.

¹⁷²¹ Viesis. (2008, 10. janv.). Tautas balss. *Diena*. 9. lpp.

¹⁷²² Graudiņš, U. (2008, 19. aug.). Piens ražotāji pirkuma meklējumos. 10. lpp.

¹⁷²³ Rancāne, A. (2009, 13. maijs). Tirgus pārveido pilsētas dzīvi. *Diena*. 9. lpp.

¹⁷²⁴ Rancāne, A. (2009, 23. maijs). Vallijas laimes segas Latvijā ciena. *Diena*. 6. lpp.

¹⁷²⁵ Firere, N. I. (2009, 21. maijs). Pavasaris zemniekiem iegriezis. *Diena*. 7. lpp.

¹⁷²⁶ Vītola, I. (2008, 9. okt.). Latgale ir centrs, nevis nomale! 9.-10. lpp.

¹⁷²⁷ Vorobjovs, A. (2008, 26. jūl.). Audzēts Latvijā. *Diena*. 4.-5. lpp.

¹⁷²⁸ Rancāne, A. (2008, 27. sept.). Skaisti un bez ķīmijas. *Diena*. 6. lpp.

17. tabulas turpinājums

<p style="text-align: center;">Zemnieki – tirgotāju, ražotāju, zagļu upuri</p> <p>“Lieli sulīgi, dažādu šķirņu āboli un bumbieri šoruden aumaļām birst no zariem Daugavpils rajona Kalkūnu pagasta zemnieku saimniecības „Jaunbirzes” īpašnieka Jāņa Krievāna desmit hektāru lielajā dārzā. Viņa, kā arī pārējo Latgales dārzkopju izaudzētie ekoloģiski tīrie un garšīgie āboli ārēji ne ar ko neatšķiras no importa augļiem, taču lielveikalu plauktos vietēji āboli ienāk gausi. Kaut arī tirdzniecības tīklu pārstāvji apgalvo, ka Latvijas zemnieku izaudzētais netiekot atraidīts, tomēr arī viņi spiesti atzīt, ka vietējiem augļiem cenas ziņā pagaidām ir grūti konkurēt ar importa produkciju. Savukārt zemnieki ir pārliecināti, ka šo cenu sadārdzina starpnieku pakalpojumi. „Latvijā diemžēl nav sakārtota sistēma, lai prioritāte būtu vietējam audzētājam. Ja zemnieks ir juridiska persona, sertificēts dārzkopis un spēj sarīkot ne mazāk kā 10 tonnu produkcijas, kāpēc viņš nevarētu pats slēgt līgumu un ieiet jebkurā tirdzniecības tīklā un nodrošināt pircējus ar kvalitatīviem, turklāt lētiem vietējiem āboliem?” jautā J. Krievāns.” „Āboli lauž žarus, tagad būtu īstais laiks ņemt nost, bet nezinu, ko ar tiem darīt? Zvanīju uz Bauskas ceļu, tur vairs sulai neņem, jo Eiropā sulas koncentrātam neesot noieta. Kādreiz Daugavpilī bija konservu cehs, tad nebija problēmu. Lūk, no šiem āboliem varēja izspiest labu sulu, tagad pūst kaudzē!”¹⁷²⁹</p>
<p style="text-align: center;">Zemnieks – dabas upuris</p> <p>“Lauksaimniekiem maijvaboles rada ciešanas – kad apgrauzušas ozolus, tās metas grauzt augļkoku lapas.” Ābelēm, plūmēm ražas tajā gadā nebūs.¹⁷³⁰</p>
<p>“Zemnieku saimniecību terorizē kovārņu bari. [...] Jau kuru gadu pēc kārtas melni pelēkie putni bez sirdsapziņas pārmetumiem mielojoties zemnieku sējumis, pagājušajā vasarā pa divām dienām tika galā ar Gabrusānu saimniecības ķiršu ražu.”¹⁷³¹</p>
<p style="text-align: center;">Zemnieks – laika apstākļu upuris</p> <p>“Lauksaimnieku labo noskaņojumu par gaidāmo labo ražu pēdējās dienās gan stipri pabojāja spēcīgais vējš, lietusgāzes un kurša, kas daudzviet Zemgalē zemē noguldīja lielas sējumu platības.”¹⁷³²</p>
<p style="text-align: center;">Zemnieks – politiķu un ierēdņu upuris</p> <p>“Valdībai viņi [zemnieki – K. L.] tagad ir devuši vienu nedēļu laika izstrādāt konkrētus pasākumus, kā palīdzēt piena ražotājiem. [...] Latvija šobrīd piedzīvo „nasing spešl” politikas bankrota drāmu. Piemēram, piensaimniecība Latvijā netika nolaista pa burbuli vienā dienā vai vienā mēnesī, bet Roze ieraudzīja zemniekus tikai tad, kad viņi ar traktoriem brauca bloķēt ceļus, kas, optimistiski izsakoties, bija pārāk vēlu.”¹⁷³³</p>
<p style="text-align: center;">Citu zemnieka problēmu reprezentācija</p> <p>Anatolijs Gorbunovs: “Lauki iekrita tirgus attiecībās, kam pilnīgi nebija gatavi, un pārējas periodā ir cietuši visvairāk. Taču – bez latviešiem laukos un mazpilsētās jau nav Latvijas. Man ļoti sāp, ka lauku cilvēki nevar skolot savus bērnus pienācīgi, jo viņiem vienkārši nav līdzekļu. To, kas var veidot biznesu laukos, nemaz nav tik daudz. Tas ir bezizejas stāvoklis, kāpēc daudzi dodas uz Īriju. Un man tas ļoti sāp... Iestājoties Eiropas Savienībā, bija zināma eiforija. Saņēmām pirmo ES naudiņu, un cilvēki kļuva priecīgāki. Taču izrādījās, ka, stājoties ES, nebijām pietiekami stingri.” “Tagad izrādās, ka ražojam divreiz vairāk piena, nekā Latvijai vajag, kas ir mūsu potenciāls, bet tas piens nevar konkurēt Eiropā, jo to valstu piens ir vairāk subsidēts. Zemniekiem vai nu jāizput, vai – ja gribam, lai mūsu zemnieki ir konkurētspējīgi, valdībai viņi ir jāsubsidē līdz Eiropas līmenim. Tas ir prioritāšu jautājums. Mums ir jābūt daudz lielākām diskusijām par prioritātēm. Vajadzību ir ļoti daudz.”¹⁷³⁴</p>
<p>“Kādreiz zemnieki sūdzējās, ka Centrāltirgū viņiem ierādītas pašas tālākās un neizdevīgākās vietas. Nu viņiem atvēlēts laukums tieši starp piena un gaļas paviljonu. Tomēr no teju pussimta zemniekiem atvēlētajām tirdzniecības vietām aizņemtas nav pat desmit.” Tīrgus pārstāvis: „Tādēļ, ja kāds zemnieks atnāks un stāstīs, ka tas ir slikti un šis nav labi, aizbāzīšu muti piecās sekundēs – redz, kur ir vieta tirdzniecībai! Aiz rokas aizvedīšu, parādīšu brīvās vietas un pavaicāšu – kāpēc tevis šeit nav?”¹⁷³⁵</p>
<p>“Zemes nodokļa paaugstināšana līdz 1,5% palielinās slogu zemniekiem. [...] Nodokļa celšana samazinās mūsu lauksaimniecības produktu konkurētspēju. Tas neizbēgami būs uz mūsu zemnieku rēķina.”¹⁷³⁶</p>
<p>“Ātrāk par pavasari taustāma labuma uzņēmējiem, lauksaimniekiem un, mājsaimniecībām no ārvalstu donoru valdībai apsolītā 7,5 miljardu eiro (ap 5,25 milj. Latu) aizdevuma nebūs.” “Visgrūtākais būs agrs pavasaris, kad zemniekiem vajadzēs apgrozāmos līdzekļus, lai gan ir saimniecības, kurām jau tuvākās nedēļas būs izšķirošas. Vislielākajās grūtībās ir 100-200 govju saimniecības ar struktūrfondu projektiem. Mazie vēl var izdzīvot.”¹⁷³⁷</p>

¹⁷²⁹ Rancāne, A. (2008, 27. sept.). Skaisti un bez ķīmijas. *Diena*. 6. lpp.

¹⁷³⁰ Dzērve, L. (2009, 2. jūn.). Vienaldzīgu viņa neatstāj. *Diena*. 13. lpp.

¹⁷³¹ Rancāne, A. (2008, 11. jūn.). Zemnieku saimniecību terorizē kovārņu bari. *Diena*. 8. lpp.

¹⁷³² Graudiņš, U. (2010, 29. jūl.). Graudu kulšana sākas ar raizēm. *Latvijas Avīze*. 1., 9. lpp.

¹⁷³³ Pakalniņa, L. (2009, 29. janv.). Steiga. *Diena*. 2. lpp.

¹⁷³⁴ Egle, I. (2008, 7. maijs). Gorbunovs: bez latviešiem laukos nav Latvijas. *Diena*. 8. lpp.

¹⁷³⁵ Rūtenberga-Bērziņa, I. (2010, 1. jūl.). Tirgus mainās lēni. *Latvijas Avīze*. 1., 9. lpp.

¹⁷³⁶ Dzedulis, Z. (2009, 6. okt.). Cērp aitas, kas vairs nav cērpamas. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁷³⁷ Rulle, B. (2009, 10. janv.). Valdības burkāns vēl jāgaida. *Diena*. 3. lpp.

17. tabulas turpinājums

Smags darbs un/vai moderna tehnika
“Pieprasījums esot labs, tikai darbs gan smags. Mugura no lasīšanas līka.” ¹⁷³⁸
“Lauku saimniecības atsāk modernizēšanos”. LAD ziņo, ka ir sākusies projektu pieteikšana lauku saimniecību modernizēšanai. Visiem atbalsta prasītājiem naudas nepietiks, notiek projektu izvērtēšana. Zemgalē zemnieki – visaktīvākie, Latgalē – piesardzīgākie. “Vairumā projektu paredz tehnikas iegādi. Krīze zemniekus ir izārstējusi no lielummānijas.” ¹⁷³⁹
Žurnāliste: “Traktorista darbadiena ilgst 12 stundu katru dienu, bez brīvdienām. Intervējamais: “Tā mēs te, laukos, strādājam.” Autore: “Miša piebilst, ka pats Rīgā desmit gadu neesot bijis. Visu, ko vajag, varot dabūt Bauskā, bet hidraulisko tēru viņa hobijs – makšķerēšanai ar harpūnu – no Rīgas atvedis radnieks. Vasarā un rudenī gan brīvā laika nesanāk nemaz.” Traktorā ir kondicionētājs, elektroniska navigācija, var klausīties mūziku.” ¹⁷⁴⁰
“Pašu piens, pašu siers, pašu nauda”. “Dimanti” ir modernākā lielferma Vidzemē ar govju nepiesieto turēšanu, slaukšanas robotu un dažādām citām ekstrām. Meita atvērusi veikalu – mājražošana “bijis izmisuma sperts solis: “Arvien zemākā piena iepirkuma cena, izejvielu un resursu sadārdzināšanās bija galvenais, kādēļ izvēlējos sākt mājražošana. Nedrīkstēju pieļaut, ka vecākiem iet tik smagi un viņu ieguldītais milzīgais darbs aizietu postā.” ¹⁷⁴¹
Lai gan ir gandrīz rūpnieciski pamati, “viss tiek darīts pašu rokām”. ¹⁷⁴²
Gadsimtos senas amata prasmes: “Latviešu zemniekiem jau pirms daudziem gadsimtiem bija skaidrs, ka “sadarbība” ar govīm ir produktīvāka, ka raibaļas uztver kā ģimenes locekļus un katrai iedod vārdu. Nu šī atziņa nonākusi līdz britiem un novērtēta arī zinātnes aprindās. [...] ir izpētījusi, ka govīs, kurām piešķirts vārds, dod vairāk piena.” ¹⁷⁴³
Zemnieki neizmanto iespējas
SEB bankas galvenais ekonomists Andris Vilks uzsver, ka “gan zemnieki, gan pārstrādātāji pēdējos gados ir pieraduši strādāt labos apstākļos – cenas bijušas augstas, pieprasījums audzis un bijis ES un Latvijas valdības atbalsts. Tāpēc uzņēmumi ir “zaudējuši modrību”, nav pievērsuši pietiekami daudz uzmanības savas darbības efektīvizēšanai un tagad, viņaprāt, nepieciešama valdības iejaukšanās, jo tā ir “valstiski svarīga nozare”. Zemkopības ministrija uzskata, ka arī šī brīža pārdošanas iespējas zemnieki neizmanto.” ¹⁷⁴⁴
Eksports
Par ģimeni, kas “pirms divpadsmit gadiem pameta piena lopkopību un Babītes pagasta Rubeņos pievērsās Šarolē šķirnes lopu audzēšanai.” Ka sāka ar 3, tagad jau 67. Bet ka Latvijas restorāni nepasūta. Lopus pārdod vešanai uz ārzemēm, tur nobaro un nokauj.” ¹⁷⁴⁵
“Pāris gados SIA “Iecavnieks” sadarbībā ar Latvijas zemniekiem izveidojis jaunus un pieprasītus eksporta produktus – dabisko pernicu, beices un krāsas. Veiksmīgi atrastā tirgus niša dod jaunu sparpu eļļas linu audzēšanai Latvijā.” ¹⁷⁴⁶
Modernizācija
“Saimniecībā lietojam sonogrāfu un šogad ar Eiropas Savienības atbalstu iegādāsimies paši savu. Tad caurskatīsim visas grūsnās aitu mātes.” ¹⁷⁴⁷
“Zemnieku saimniecībā “Dobuļi” acis priecē jauni, eksotiski mājdzīvnieki, kas atvesti no Čehijas.” ¹⁷⁴⁸
“Jērcēnu pagasta “Veckūkuru” saimniece Ilvija Jakovina atceras, ka vispirms domājusi par siera ražošanu, taču tehnologs no Šveices ieteicis pamēģināt garšīgus jogurtus.” ¹⁷⁴⁹
Kuldīgas rajona Vārmes biozemnieks Dainis Āboliņš “ķēries pie gliemežu audzēšanas, ko iecerējis kā papildu ienākumu avotu savam galvenajam biznesam – graudkopībai.” Pēc padoma ir vērsušies „daudzi zemnieki, kas gribētu to kā papildu rūpalu, ko pamatā pieskatītu bērni un arī ienākumi rudenī nosegtu bērnu skolā palaišanas izdevumus.” ¹⁷⁵⁰

¹⁷³⁸ Alberte, I. (2009). Bērzi vairs nav dārzeni. *SestDiena*, 18. apr., 31.–33.

¹⁷³⁹ Tomšone, I. (2010, 1. jūl.). Lauku saimniecības atsāk modernizēšanos. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁷⁴⁰ Fīrere, N. I. (2009). Milzis. *SestDiena*. 19. sept., 12.–15. lpp.

¹⁷⁴¹ Galkina, I. (2010, 22. jūn.). Pašu piens, pašu siers, pašu nauda. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁷⁴² Jermaks, A. (2011, 22. jūn.). Dabas viducī kā Dieva ausī. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁷⁴³ Vēvers, J. (2009). Bē...*SestDiena*, 10. okt., 25.–26.

¹⁷⁴⁴ Procevska, O. (2008, 15. maijs). Pienu dalīs un eksportēs. *Diena*. 13. lpp.

¹⁷⁴⁵ Puķe, I. (2009). Meklēju steiku! *SestDiena*, 27. jūn., 23.–25.

¹⁷⁴⁶ Būmane, I. (2011, 30. jūn.). Ar liniem uz Eiropu. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁷⁴⁷ Šaitere, T. (2009). Jēru CV. *SestDiena*, 16. maijs, 31.–33.

¹⁷⁴⁸ Šaitere, T. (2008, 22. maijs). Gribi mīloties? Dodies uz Dobuļiem! *Diena*. 23. lpp.

¹⁷⁴⁹ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzālīte. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.

¹⁷⁵⁰ Fīrere, N. I. (2009, 12. maijs). Apgādā dienvīdu gardēžus. *Diena*. 7. lpp.

17. tabulas turpinājums

Modernizācija
“Latvieši kaņepes ēduši kopš seniem laikiem. Padomju gados šis ieradums bija zudis, taču tagad pieprasījums pēc kaņepju aizdara [...] – apgrauzdētām un maltām kaņepju sēkliņām – atkal pieaudzis. Šo gardumu piedāvā arī Dzidra un Jānis Grīnbergi Burtnieku pagasta “Adzelvešos”, kur kaņepes audzē 12 hektāru platībā.” ¹⁷⁵¹
“Imats Urpens ir Latvijā lielākās šitakē sēņu audzēšanas saimniecības īpašnieks.” ¹⁷⁵²
“Saimniece Modra Puisīte uzdrīkstēšanos sākt tik netradicionālu saimniekošanu [vīngliemežu audzēšana – K.L.] pamato ar vēlmi sekot visam jaunajam, kam garantēta ne vien attīstība, bet – visbūtiskākais latviešu zemniekam – reti izdevīgs eksporta tirgus.” ¹⁷⁵³
Latvijā ar vīngliemežu audzēšanu nodarbojas 80 zemnieku saimniecības. ¹⁷⁵⁴
Slieku audzēšanas bizness Ķeguma novadā. ¹⁷⁵⁵
“Smiltsērķšķu plantācijas sākušas nest augļus, ieziņējot nopietnu lauksaimniecības nišu.” “Pagaidām plānus bremzē pircēju maciņu plānums, tomēr perspektīvu Paparinski saredz gan savai ražošanas līnijai, gan lielākai saldētavai, lai gan patlaban krīzes dēļ “iesaluši” paši plāni.” “Plāni jaunas produkcijas virzienā esot jau šim rudenim.” ¹⁷⁵⁶
Kazangas piena produktu ražotājs “Elpa” un piena sūkalu izmantošana kosmētikā (Pien – sērija). ¹⁷⁵⁷
“Lauksaimniecības praktikantiem piedāvā moderno tehnoloģiju prakses vietas.” ¹⁷⁵⁸
“Dēls saimnieko citādi. Ja tēvs kā normu uzskatīja dzīvošanu nelielā būdiņā, gulēja ārā, lai dzirdētu, vai tikai govīs nav izmukušas laukā no elektriskā gana sargātās robežas un govīs uzmanītu, tad dēls nokomentē – tas nemaz nav bijis vajadzīgs.” Skatoties pēc šīsdienas situācijas, es domāju, ka mēs dzīvojam labāk nekā radi pilsētā.” Dēls saimniecību no tēva pārņēma, „nevis kā nolemtību, bet kā izdevīgu biznesa projektu”. Pirms tam strādāja Anglijā. ¹⁷⁵⁹
“Jaudīgākais traktors Latvijā meklējams Zemgalē.” Traktorā ir kondicionētājs, elektroniska navigācija, var klausīties mūziku. ¹⁷⁶⁰
“Turpmāk zemnieki par kvotu izpildi un darījumiem ar tām centru varēs informēt, nosūtot mobilā telefona īsziņu, elektroniskā pasta vēstuli, sazinoties telefoniski vai arī informējot speciālistus reģionos.” ¹⁷⁶¹
Zemnieki – Latvijas apdzīvotības pamats
“Latvijai par labu nāk EP ziņojuma uzstādījums par īpašas vienkāršotas atbalsta shēmas radīšanu mazo saimniecību īpašniekiem. Tāda nepieciešamība, jo mazie saimnieki ir galvenie lauku apdzīvotības uzturētāji.” ¹⁷⁶²
“Mūsu pusē ir daudz saimnieku ar nelielu govju pulciņu, vidēji piecas sešas. Šādām saimniecībām Latvijā ir jāpaliek kaut vai tāpēc vien, lai nezustu Latvijas lauki. Tāpēc mani interesē sakarīgas kooperācijas iespējas. Lai varam ražot un arī nopelnīt. Lauksaimniekam būtiska ir iepirkumu cenu stabilitāte.” ¹⁷⁶³
Tradīcijas
“Prakse nostiprinājusi Jāņa pārliecību par profesijas izvēli, [...] pašlaik viņš ar ģimeni uztur netradicionālu ekoloģisko lauku saimniecību un viesu namu, kurā piedāvā Latgales tradicionālos un senlaicīgos ēdienus, kā arī “slow food” – ēdienus un dzērienus, kuru garšas nianse atklājas, tos lēni baudot, pretēji ātrēdināšanas uzņēmuma tradīcijām.” ¹⁷⁶⁴
Nepadošanās
Zemnieks: “Klausoties ziņas, rodas sajūta, ka mūs nīdē, nīdē, bet mēs nepadodamies un nepadodamies.” ¹⁷⁶⁵
“Visa nopelnītā nauda galvenokārt ir jātērē bankas aizdevumu maksāšanai. Šā iemesla un arī zemās piena cenas dēļ bija jāmeklē jaunas peļņišanas iespējas. Mēs vieni no pirmajiem Latgalē ar savu īpašu pieeju sākām svaigpienu pārdot mazumtirdzniecībā.” “Mēs jau cīnāmies tāpat kā visi citi saimnieki.” “Saimnieki kopš 1988. gada kopā ar trīs dēliem no drupām atjaunojuši mājas un pusmuižas parku Tarnavas sādžā.” ¹⁷⁶⁶

¹⁷⁵¹ Ozoliņa, I. (2012, 31. janv.). Senču gardums – kaņepes. *Diena*. 9., 15. lpp.

¹⁷⁵² Misiņa, I. (2011, 1. jūn.). Ar prasmī un izdomu. *Latvijas Avīze*. 17. lpp.

¹⁷⁵³ Galkina, I. (2010, 24. jūl.). Vīngliemeži aug Limbažos. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁷⁵⁴ Vincevs, A. (2009, 23. maijs). Seši gliemeži aizvieto milzīgu gabalu gaļas. *Latvijas Avīze*. 23. lpp.

¹⁷⁵⁵ Patmalniece, I. (2012, 25. janv.). Sarkanās aug kā sēnes pēc lietus. *Diena*. 12.–13. lpp.

¹⁷⁵⁶ Fīrere, N. I. (2009, 28. maijs). Ērkšķains, bet bizness. *Diena*. 7. lpp.

¹⁷⁵⁷ Graudiņš, U. (2010, 10. jūl.). Pārspēt Ameriku un Japānu. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁷⁵⁸ Tomšone, I. (2011, 26. maijs). Zināšanas apgūs 17 saimniecībās. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁷⁵⁹ Muktupāvela, L. (2011, 25. janv.). Drošā piena nauda Lietuvā. *Diena*. 16.–17. lpp.

¹⁷⁶⁰ Fīrere, N. I. (2009). Milzis. *SestDiena*. 19. sept., 12.–15. lpp.

¹⁷⁶¹ Tomšone, I. (2010, 8. jūl.). Glābj valsts piena kvotas izpildi. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁷⁶² Tomšone, I. (2011, 25. jūn.). ES nauda dalāma taīsnīgi. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹⁷⁶³ Vilcāne, V. (2010, 4. jūn.). Ko iegūstat no ES kopējās lauksaimniecības politikas un kas tajā jāmaina? *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁷⁶⁴ Avišāne, S. (2010, 2. jūn.). Pēc pieredzes – uz ārzemēm. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁷⁶⁵ Rancāne, A. (2009, 27. jūl.). Pirms Annas dienas. *Diena*. 6. lpp.

¹⁷⁶⁶ Graudiņš, U. (2009, 17. okt.). „Sējējs” peticīgs, bet ar prestižu. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

17. tabulas turpinājums

Nepadošanās
Viensētas saimniece un saimnieks “abi pārstāv uzņēmumus “Gerkens un partneri”, kur ir viņu maizes darbs, un ienākumi no tā tiek ieguldīti saimniecībā”. ¹⁷⁶⁷
Zemnieka darbam būs turpinātāji
“Skaidrs, ka tam zemniekam, kas loka muguru tīrumā, nav laika stāvēt tirgū, bet atdot visu izaudzēto nakts tirgū par kapeikām un pēc tam vainot visu pasauli arī ir muļķīgi. Ir jādāmā kaut kas cits.” “Atšķirībā no daudziem jauniešiem, kuri nespējot saredzēt saimniekošanas perspektīvu, vecākiem atzīst, ka neturpinās rauties laukos, Reinhardu dēli Toms un Nauris pateikuši, ka vecāki nedrīkst apstāties, jo viņu darbam būs turpinātāji. Nauris svilpodams lec traktorā, lai strādātu lauku darbus, un saka, ka nav nekā labāka par tikko uzartas zemes smaržu.” ¹⁷⁶⁸
Zemnieki palīdz
Zinātnieks veido produktu sirds veselībai no biešu sulas. Zemnieks sagādā bietes bez maksas.” ¹⁷⁶⁹
“Durbes novada zemnieks Māris Petrēvics iecerēja labu darbu, nolemdams atvēlēt lauku savas puses trūcīgo ļaužu kartupeļu vagām – protams, kopā ar tīruma apstrādāšanas tehniku, mēslojumu un sēklu. No pašiem mazturīgajiem vajadzēja tikai atsaucību pie stādīšanas un vēlāk nedaudz pielikt roku, stādījumus kopjot.” ¹⁷⁷⁰
“Rīgā slavē lauksaimniekus”. „Lauksaimnieki no Rīgas izveduši 12 000 m ³ sniega un turpina strādāt.” ¹⁷⁷¹
“Pirmo reizi Rīgā ar tehniku ierados, lai aizstāvētu valsti. Otro reizi ar traktorū biju atbraucis, lai aizstāvētu lopkopju intereses. Tagad esmu trešo reizi, lai pelnītu naudu savai saimniecībai.” ¹⁷⁷²
“Lauksaimnieki pošas uz Rīgu”. Sāks sniega izvešanu no Rīgas. Zemnieks saka: “Mēs nekad neko līdzīgu neesam darījuši, tikai zinām, kā izslaukt pienu no govīs un novākt ražu.” “Lauksaimnieki vērsa uzmanību, ka viņi saņem mazāk nekā tās sniega tīrīšanas firmas, kas slēdz līgumus ar Rīgas domi.” ¹⁷⁷³
“Zemnieki saīsina ceļu uz elektrību”. Rēzeknes, Ludzas, Preiļu, Jēkabpils apkaimē nebija elektrības 2300 saimn. Zemnieki ar motorzāģiem attīrīja līnijas, iztīrīja ceļus no kritušiem kokiem.” ¹⁷⁷⁴
“Rīga cer uz zemniekiem”. Lauksaimniekus aicina palīgā izvest sniegu no galvaspilsētas.” ¹⁷⁷⁵
Dzīvnieku lutināšana
“Katru dienu no pašu dziļurbuma tiek sūknēts tīrs ūdens, kuru aukstā ziemā vēl arī silda. Pat Eiropā aitas tā nelutina!” “Tumšgalves izskatās kā nupat frizētas – gludas un sakoptas.” Autore: “Ar aitu frizēšanu nodarbojas meistari no Jaunzēlandes”. ¹⁷⁷⁶

¹⁷⁶⁷ Poikāns, A. (2011, 7. maijs). Tur filmēja „Tumšos briežus”. *Latvijas Avīze*. 19. lpp.

¹⁷⁶⁸ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 3. aug.). Pircēji piesakās palīdzēt vākt ražu. *Diena*. 6. lpp.

¹⁷⁶⁹ Graudiņš, U. (2011, 20. janv.). 25 reizes iedarbīgāks par biešu sulu. *Latvijas Avīze*. 1., 12. lpp.

¹⁷⁷⁰ Zīle, M. (2010, 8. jūn.). Glābējcilpa. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁷⁷¹ Graudiņš, U. (2011, 12. janv.). Rīgā slavē lauksaimniekus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁷⁷² Graudiņš, U. (2011, 13. janv.). Ar tehniku Rīgā jau trešo reizi. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁷⁷³ Graudiņš, U. (2011, 8. janv.). Lauksaimnieki pošas uz Rīgu. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp.

¹⁷⁷⁴ [B. a.]. (2011, 12. janv.). Zemnieki saīsina ceļu uz elektrību. *Latvijas Avīze*. 8. lpp.

¹⁷⁷⁵ Rūtenberga-Bērziņa, I. (2011, 6. janv.). Rīga cer uz zemniekiem. *Latvijas Avīze*. 7. lpp.

¹⁷⁷⁶ Šaitere, T. (2009). Jēru CV. *SestDiena*, 16. maijs, 31.–33.

Lauku iedzīvotāju reprezentācijas piemēri presē latviešu valodā Latvijā (2008–2012)

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstītais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
<p>“Vestienē ir fantastiski cilvēki! Lai tā dzīve murdētu tā kā pie mums patlaban, vajag komandu, bez tās nekā nenotiktu!”¹⁷⁷⁷</p> <p>“Lolita vērtē, ka Lēdmane ilgu laiku diemžēl bijis tāds „Dieva aizmirsts stūris”, bet, kopš Lēdmanē uzbūvēta un pirms trim gadiem atvērta katoļu baznīca esot manāma izkustēšanās uz labo pusi.”¹⁷⁷⁸</p>	<p>“Kad braukājām apkārt pa Kurzemi, meklējot filmēšanas vietu, ievēroju, ka cilvēki dzīvo divās galējībās – vai nu nezāles pāri jumtam, vai labi. Paņēmām cerīgāko variantu – sakoptas mājas ar lopiem un arī lauku tūrisma iespējām. Saimnieki – četrdesmitgadnieki, uz kuriem, šķiet, arī visi lauki turas.”¹⁷⁷⁹</p>	<p>“Plašajā Burtnieku novadā ir Ēveles pagasts ar bibliotēku, kur saimnieko apbrīnojami dzīvīga Aelita Punkstiņa. Viņa var visu kā skolotājs Jāps, par grūtībām smeļ un slikto laiž garām.”¹⁷⁸⁰</p> <p>“Pie mums pamestību nejut”, [...] „no mūsu pagasta ļaudis īpaši prom nemūk”.¹⁷⁸¹</p>
<p>Slampes pagastā „zemi kopj pārsvarā gados vecākā paaudze. Mammītei, kas tikko no slimnīcas, pirmais gājiens, kaut ar grūtībām, esot uz dārzu. Bet par jaunākiem runājot, nācies sastapt daudz bērnu ģimenes, kas sev neizaudzē ne dilli, ne sīpolloku, vispār neko.” Pašreizējie likumi vairojot tikai patērētāju sabiedrību un pārtikšanu no pabalstiem.¹⁷⁸²</p>	<p>“Tur [Mazirbē – K. L.] ir tik kolorīti cilvēki! Tādu vērtību vienkārši nevar laist vējā, par to jātaisa filma. [...] Jā, bet tajos Kurzemes ciematos ir – kaušanās tur ir aktuāla. Pats trešdaļu dzīves pavadu Jaunpilī, kas ir uz Kurzemes un Zemgales robežas. Tur cilvēki sēž garāžās, pļāpā un iedzer, bet par kaušanos dzirdēts ļoti reti. Atšķirībā no Kolkas, kur dūres pa gaisu iet nepārtraukti! Cita mentalitāte, citas tradīcijas.”¹⁷⁸³</p>	<p>“Pēc gadu desmitiem, kas pavadīti trimdā Beļģijā, nīprā pensionāre Anna Paklone (84) ar pašas nopelnītu džipu atgrieziesies Latgalē, atjaunina dzimtas mājas un uzmundrina līdzcilvēkus.”¹⁷⁸⁴</p> <p>“Jērcēnu pagasta „Veckūkuru” saimniece Ilvija Jakovina atceras, ka vispirms domājusi par siera ražošanu, taču tehnologs no Šveices ieteicis pamēģināt garšīgus jogurtus.”¹⁷⁸⁵</p>
<p>“Esmu vienmēr bijusi un arī tagad esmu stila cilvēks. Pilsētā dzīvoju kā pilsētiece, laukos jūtos kā lauciniece. Mums visiem te ļoti patīk. No mājas logiem vērojām dabas ritmu, kā mainās gadalaiki, gaismas, ēnas, krāsas. Vienotība pret dabu rodas pamazām, jānācās aprast ar visu dzīvo radību – mušām, kniņšiem, gliemežiem, meža dzīvniekiem, čūskām. Laukos, sevišķi viensētās, var izdzīvot tikai garīgi stipri cilvēki, un tādi jūtamies,” stāsta Brigita.¹⁷⁸⁶</p>	<p>“Vēl sāpīgāka transporta problēma ir ģimenēm laukos, ja attiecīgajā dzīvesvietā sabiedriskais transports nemaz nekursē, kursē pārāk reti vai biļetes visiem kopā izmaksā pārāk dārgi. Tad tuvējo cilvēku atbalsts var būt izšķirošs.” Stāsts par kādu ģimeni, kurai muzicējot kaut kur izdevies aizbraukt, ja kaimiņu zemnieks ļāva izmantot savu transportu. „Līdzīgā situācijā šodien ir ģimenes, kurām ir vairāki mazi bērni patlaban un kuras sāpīgi pārdzīvo gan sabiedriskā transporta nepieejamību, gan degvielas cenu kāpumu un nodokļu politiku.”¹⁷⁸⁷</p>	<p>“Tik pat maza un trausla savā baltajā Abrenes novada tautas tērpā, gluži kā Eiridīke pa gaismas staru, viņa pagājušā gada martā gāja pāri Latvijas Nacionālās operas skatuvei. “Kiukoj uora dzagiuzeite...”, skaistāko un filozofiski dziļāko no Ziemeļlatgales bolšism, komponists Juris Karlsons ir iekļāvis savā simfoniskajā vīzijā “Vakarblāzma, izvēlēdamies par teicēju Valentīnu Keišu.”¹⁷⁸⁸</p>

¹⁷⁷⁷ Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. *Latvijas Avīze*. 12.–13. lpp.

¹⁷⁷⁸ Turpat. 12.–13. lpp.

¹⁷⁷⁹ Odiņš, K. (2011). Apēst jēra aci. *SestDiena*, 1. okt., 6. lpp.

¹⁷⁸⁰ Sadovska, K. (2011). Nerimtīgā burtniece. *SestDiena*, 16. jūl., 30.–35. lpp.

¹⁷⁸¹ Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. 12.–13. lpp.

¹⁷⁸² Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. 5. lpp.

¹⁷⁸³ Zālīte, Z. (2011). Ne viss ir tik melns kā Otello. *SestDiena*, 19. nov., 20.–25. lpp.

¹⁷⁸⁴ Sadovska, K. (2011). Vitamīns vārdā Anna. *SestDiena*, 3. sept., 39.–42. lpp.

¹⁷⁸⁵ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzālīte. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.

¹⁷⁸⁶ Jermaks, A. (2011, 22. jūn.). Dabas viducī kā Dieva ausī. *Latvijas Avīze*. 12. lpp.

¹⁷⁸⁷ Kalniņa, L. (2011, 1. jūn.). Iekompostrēti uz vienu, diviem bērniem. *Latvijas Avīze*. 10.–11. lpp.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstītais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
„Kurzemi projektā pārstāv Egitas Sudakovas „Kurzemieki”: „Tēva – Breša zemnieka – iekoptais ābeļdārzs ir mūsu aprūpē, un projektā pieteicāmie, lai mācītos saglabāt dabas vērtības, reizē arī saimniekojot.” ¹⁷⁸⁹	„Svētdienās laucinieki paagrāk pārdden lopņus mājās, Latgales podnieki vakarpusē izdzēs cepli [...], lai nenokavētu pārraidi „Ar Jums runā Aivars Lembergs”. ¹⁷⁹⁰	“Slavenās avīžnieku dzimtas pēctecis Antons Benjamiņš Burtņieku pagastā pie Braslavas uzcēlis templi latviešu pirmtēvam Melnajam Jānim, pieminot Latvijas izcirstos mežus.” ¹⁷⁹¹
„Lai gan dzīvoju Rīgā, daļēji sevi uzskatu arī par laucinieku. Nāku no Ziemeļvidzemes, tēvs bija skolotājs, mamma – mājsaimniece, bet vectēvs labs kalējs. Lauku dzīves problēmas mani interesējušas vienmēr, pašam pieder trīs zemes īpašumi. Vienīgi žēl, ka ne uz viena no tiem nav mājas, tāpēc zemi iznomāju vietējiem ļaudīm. Lai nezaudētu saikni ar laukiem un uzzinātu valstī svarīgāko, regulāri lasu ne vien „Latvijas Avīzi”, bet arī žurnālu „Praktiskais Latvietis”, teic pensionārs Miervaldis Kaņeps.” ¹⁷⁹²	„Daudziem četrdesmitgadniekiem un piecdesmitgadniekiem laukos datorzināšanas irniecīgas. „Kā mēs varam runāt par informācijas piegādi, ja cilvēkam ir grūti nokļūt līdz bibliotēkai? Labi, ja var reizi mēnesī uz turieni tikt, ja autobusa biļete maksā divus latus,” teica E. Hiršsons – Kraukļa fonda vadītājs. ¹⁷⁹³	„2002. gadā Kristaps un viņa dzīvesbiedre Kristiana nolēma pievērsties lauku tūrismam, par pamatu izmantojot 6,4 ha zemi gleznainajā Gaujas Nacionālā parka teritorijā.” Audzē lamas un alpakas, kamieļus un gvanako. Autore: „Kristaps Blaus ir pārliecināts, ka dzīvniekiem viņa saimniecībā patīk, jo šeit piedzimuši jau pieci veselīgi un skaisti lamu mazuļi.” Kristaps: „Atbrauc pilsētas bērni – kamieļus pazīst, alpakas un lamas arī, bet tad rāda uz aitām un prasa – kas tās tādas?” Viņa meita Elisone „zina katra lopiņa vārdu, ar katru var ilgi mīļoties. Arī Kristapam patīk visi viņa dzīvnieki.” ¹⁷⁹⁵
„Sirsnīgi un izpalīdzīgi kaimiņi”. ¹⁷⁹⁶	Ir ģimenes, kur jau otrā paaudze iztikas līdzekļus pieradusi iegūt no pabalstiem. Lielāks labums no simtlatnieku programmas būtu, ja tos līdzekļus novirzītu lauku uzņēmējdarbībai. ¹⁷⁹⁷	„Vērojot zemnieka rosību, bija jaušams, ka Raimonds ir mērķtiecīgs un zinīgs saimnieks.” ¹⁸⁰⁰
„Kad aizbrauca, ilgi nevarēju nomierināties, gāju pie gotiņām parunāties.” Par citu līgavaini – „Viņš tāds inteligēnts pilsētas kungs, bet es paskatījos uz savām rokām, mati arī sen nebija frizieri redzējuši. Domāju, ko es te, „ģeravņas buoba”. Cēlos un skrēju uz autobusu, raudieņu aizturējuši.” „Kas būs tālāk, nezinu. Tikai govīs gan laikam viņš man neslauks,” nosaka Emīlija. ¹⁷⁹⁸	Autore: „Tā kā lauki nav iedomājami bez lauksaimniecības, ar lielāku cieņu jāizturas pret neliešām ģimenes saimniecībām, kurām nevajag lielu skaitu strādnieku, bet kas spēj nodrošināt sevi ar iztiku un saražot vēl precī tirgum.” „Ir jācieņa katrs cilvēks, kurš palicis laukos,” saka Silvija, norādot, ka nav labi dot priekšroku tikai lielajām saimniecībām. Jo īpaši, ja mērķis ir veicināt lauku apdzīvotību.” ¹⁷⁹⁹	„Gandrīz pusgadsimtu Hēlēna Vaivode ir nokalpojusi par saimnieci Stirnieces baznīcas prāvestiem.” ¹⁸⁰¹

¹⁷⁸⁸ Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. *SestDiena*, 12. apr., 34.–38.

¹⁷⁸⁹ Galkina, I. (2010, 28. jūl.). „Demo Farm” slavēs dabisko. *Latvijas Avīze*. 13. lpp.

¹⁷⁹⁰ Līcītis, E. (2011, 21. jūn.). Aivaru gaidot! *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁷⁹¹ Strautiņš, R. (2011). Pēdējais Jāņabērns. *SestDiena*, 28. maijs, 34.–39. lpp.

¹⁷⁹² Tiļļa, A. (2011, 9. jūn.). Mūsu lasītājs. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

¹⁷⁹³ Vikmanis, Ģ. (2010, 26. jūn.). Jāmazina kūtrums, palīdzot krīzes skartajiem. *Latvijas Avīze*. 11. lpp.

¹⁷⁹⁴ Rumka, L. (2009, 28. okt.). Iedzīvotāji alkst sociālā taisnīguma. *Latvijas Avīze*. 18. lpp.

¹⁷⁹⁵ Šaitere, T. (2009). Latvijas pilsonē Tabita. *SestDiena*, 5. sept., 14.–17.

¹⁷⁹⁶ Šaitere, T. (2008, 21. maijs). Pie Ineša spoguļa. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto”*. 1., 4.–5. lpp.

¹⁷⁹⁷ Zīle, M. (2010, 8. jūn.). Glābējcilpa. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁷⁹⁸ Rancāne, A. (2009, 3. sept.). Govīs savu glābēju nesagaida. *Diena*. 12. lpp.

¹⁷⁹⁹ Tomsone, I. (2011, 30. jūn.). Laukos prasa ceļus un darbu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁸⁰⁰ Tiļļa, A. (2009, 20. maijs). Pašiem vien jācīnās. *Latvijas Avīze*. 24. lpp.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstītais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
<p>„Aivars stāsts, ka laucinieks no govns neatteikšoties, ja arī vecumā vairs paiet nevarēšot. Pienu veikalā nepirkšot. Lopi ir arī viņa rituāls. „Un, kā man reiz teica divi pensionāri, ko gan citu mēs darīsim: skatīsimies griestos un gaidīsim nāvi?”¹⁸⁰²</p>	<p>„Mainījies tikai lekciju saturs, pārējais viss tāds pats kā pirms gadiem divdesmit trīsdesmit – tikai padzīvojot pāris mēnešu kopmītnēs, sāc pa istam novērtēt kartupeli, speķa šķēli un mammas vārīto zapti. Studenta rīciens neko treknāks nav palicis, tieši otrādi – lauku bērni tomēr studē. Aizņemas naudu no radiem, ņem studiju kredītus, skrien uz autobusiem, brauc ar stopiem, neko daudz nebēdā arī par aukstajām auditorijām un paaugstināto maksu kopmītnēm, pamanās iztikt ar tādu naudas summu nedēļā, kādu ministrs notriec vienās vakariņās.”</p>	<p>„Līga Katvaru pagastā ir izveidojusi lauku iniciatīvu biedrību „Braslas sākums”. Pagasta iedzīvotāji ir ieguvuši ceļa norādes ar māju nosaukumiem, Pociema kultūras nama sporta centrs – trenāžierus, novusa, tenisa galdus un citu sporta inventāru, kā arī videoprojektoru un ekrānu. [...] Bērni redz, ka laukos viss ir iespējams, vajadzīga tikai uzņēmība.”¹⁸⁰⁴</p>
<p>Salas novada lauksaimnieku konsultante Līgita Kadžule: „Četru gadu laikā, kopš strādāju par konsultanti, tikai daži Salas pagasta cilvēki sadūšojušies nodibināt savu uzņēmumu. Taču cerība nav zudusi, īpaši tāpēc, ka pēdējos mēnešos ļoti aktīvi tiek diskutēts par atbalsta formām mikrouzņēmējdarbībai.” Ka Salas novada iedzīvotāja, nespējot konkurēt lauksaimniecībā, atvērusi savu kosmētisko kabinetu. Autors „pirmie nelieli uzņēmumi atvērti arī vairākos citos Jēkabpils puses pagastos.”¹⁸⁰⁶</p>	<p>„Pēc skata paplucis lauku vīrs, acīmredzot kuplas ģimenes tēvs, krieviski stāstīja ārstei, ka nu jau visi bērni mācoties skolā, bet audzumeita beigšot divpadsmito klasi un sapņojot kļūt par ārsti.” Tālāk fragments, ka ārste atrunā, ka dārgi un jātiek budžetā. Vīrs „Nekas, ja arī netiks tajā budžeta grupā, tāpat palīdzēsim, nesatricināmā apņēmībā atteica vīrs. Un es skaidri sapratu – jā, viņš to darīs, viņš nebēdās, ka vēl daudzus gadus ģērbsies tikai „humpalās”, rausies savā pierobežas saimniecībā no rīta līdz vakaram, taču meita studēs par ārsti.”</p>	<p>„Nu, skaisti, veselīgi teļi! Laikam jau tāpēc, ka Briežu mājā dzīvniekus ārkārtīgi mīl. Kā kaķi, tā teļi. Saimniece Ilze ar dzīvniekiem aprunājas, paglāsta, pacienā ar kārumu. Lopiņi pateicas, nolaižot roku un pabakstot ar purnu.”¹⁸⁰⁸</p>
<p>Autore pārstāsta Krāslavas kultūras nama direktora teikto, ka „nu tas esot ārprātīgs ārprāts, cik tie vīrieši Latgalē esot slinki uz dejošanu un dziedāšanu. Ka tik pie televizora un skatīties <i>bojeviku!</i> Tieši tāpēc viņam esot grūti man ieteikt kādu gruntīgu Latgales pāri, kas varētu pastāstīt, ko nozīmē tikt uz svētkiem.” Autore: „Lai tiktu uz mēģinājumiem, skatēm un svētku koncertiem, jāpieveic sējas un siena laiks un jāpierunā kaimiņš pieskatīt lopus.”¹⁸⁰⁷</p>	<p>„Piektdienu vakari ir svētki daudzās Latgales mājās, kur pārrodas studējošie bērni. [...] Latgalē mātes ir gluži kā zaķenes mežā – tām arī vienalga, savs vai svešs zaķēns, ja tikai grib ēst, pabaros, apčubinās. Ja redzēs, ka puisis par daudz alu iekēris, nelaidīs ārā nakts laikā, lai labāk izguļas turpat. Ir vēl dvēseles ūdeņi, kurus krīze nav saduļļojusi un saindējusi.”¹⁸⁰³</p>	<p>„Vītolu ģimene vairāk nekā pirms 20 gadiem ar trim maziem bērniem devās dzīvot uz laukiem. Tur izauklētā dvēseles harmonija pārsteigusi Latviju.”</p> <p>„Uz laukiem Vītoli pārcēlušies lielā ideālismā.”¹⁸⁰⁹</p> <p>„Pirmajā mājā durvis atver kaut kas tikai attālu līdzīgs cilvēkam. Izģindusi vecenīte ģērbusies skrandās, pelēku, izmocītu seju. Dēls dzerot, atņemot pensiju.”¹⁸¹⁰</p>

¹⁸⁰¹ Rancāne, A. (2009). Baznīckunga saimniece. *SestDiena*, 29. aug., 16.–19.

¹⁸⁰² Alberte, I. (2008). Par teļiem, kaķēniem un prieku. *SestDiena*, 24. maijs, 16.–23.

¹⁸⁰³ Rancāne, A. (2009, 26. janv.). Bērni brauc mājās. *Diena*. 8. lpp.

¹⁸⁰⁴ Kokareviča, D. (2010, 15. jūn.). „Viņas zina, kāpēc”. 12.–13. lpp.

¹⁸⁰⁵ Alberte, I. (2008). Neaizstājami. *SestDiena*, 5. jūl., 21.–23.

¹⁸⁰⁶ Grīnbergs, A. (2009, 29. okt.). No bezdarba līdz savam biznesam. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

¹⁸⁰⁷ Alberte, I. (2008). Neaizstājami. *SestDiena*, 5. jūl., 21.–23.

¹⁸⁰⁸ Alberte, I. (2008). Par teļiem, kaķēniem un prieku. 16.–23. lpp.

¹⁸⁰⁹ Puķe, I. (2009). Tīrmaļas ekomūzika. *SestDiena*, 19. sept., 8.–11. lpp.

¹⁸¹⁰ Rancāne, A., Alberte, I. (2008). Kā viņi dzīvo? Divi stāsti. *SestDiena*, 20. sept., 16.–21.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstūtais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
„Vienkāršāk ir nodot pienu pārstrādes uzņēmumam un pašam nedomāt neko. Bet krīzes dēļ bija jāsāk spriest, ko darīt! Kopš 2008. gada veikalos ir mūsu ražotais svaigpiens, no 2009. gada – jogurti, nu jau ir desmit veidi. Pavisam drīz būs arī trīs sāļie jogurti.” „Nodarbojamies arī ar lauku tūrismu. Man būtu vajadzīgs gudrs tūrisma gids, jo cilvēkiem ir liela interese par gastronomisko tūrismu. Labprāt pieņemtu tādu speciālistu, bet vēl neesmu atradusi.” ¹⁸¹¹	„Pašdarbnieku vienīgā alga bijusi un būs atrasties uz skatuves. Taču viņi kopā ar saviem vadītājiem uztur teātra mākslas nepieciešamību valstī, audzina skatītājus Operai, Nacionālajam un Alvja Hermaņa brālībai, līdztekus sarūpējot to gara gaismas tiesu, kuras pietiek sava pagasta starojuma uzturēšanai un pievilcībai.” ¹⁸¹²	Mežkope Zaiga Graudiņa. Stādu audzētavas „Sakstagals” īpašniece „par katru stādu stāsta gluži kā par savu bērnu, ar tādu mīlestību un prieku, ka neviļus gribas to visu stādīt savā dārzā.” „Viss padarīts pašas, divu pusaugu bērnu un viņu draugu spēkiem. [...] Nekādas tehnikas ģimenei nav, tikai lāpsta un ķerra.” ¹⁸¹³
„Līga Lieplapa rūpējas, lai mums netrūkst zāļu tēju, ar ko uzņemt Latvijas plāvu un mežu spēku.” Līga: „mans pamatdarbs saistīts ar vides projektiem; zāļu tēju vākšana ir vaļasprieks, ar domu – palīdzēt citiem. Lai mūsu bērni neaizmirst, kā garšo raudeņu tēja, un lai mēs par daudz nerijam tās zāles, ko farmācijas firmas mums bāž mutē pie katras sīkākās kaites. Mums dabā ir milzu bagātības, un ar tām jālepojas! Es lepojos, ka esmu lauciniece, ka man ir tīrs gaiss un tīrs ūdens.” ¹⁸¹⁴	„Preiļu lauksaimnieku apvienības vadītāja nav vienīgā, kas lauku cilvēku vajadzības – ceļi, darbs, skolas – nosaucot tieši šādā secībā, piebilstot, ka šobrīd lauku vide cilvēkiem kļūst arvien nepievilcīgāka un lielais cilvēku aizbraukšanas process neapstājas.” Aptauja rāda – ka puse cilvēku laukos jūt apstākļu pasliktināšanos. ¹⁸¹⁵	„Lazdiņu saime domā, ko darīt ar divdesmit deviņus gadus veco zirgu Guni, kurš vairs nav strādātājs un dzīvotājs.” ¹⁸¹⁶ Vaboles pagasta pārvaldes sociālā darbiniece rūpējas par neredzīgu kundzi. ¹⁸¹⁷ „Mežvidos iegājām pie vīra, kurš ceļ mazas baznīciņas, dārzā – koka putniņi, zied puķes. Kopā ar sievu nodzīvojuši 55 gadus.”
„Nu, mēs jau lauku kolektīvs,” nosaka Sveta. (Pieticība, stāsta, ka ir 2. Pakāpes diploms, C klase – iesācēji). ¹⁸¹⁸	Undīnes Adamaites komentārs: „Kā lauku sieviete šķiet pārāk pļāpīga un jūtīga.” ¹⁸¹⁹	„Jēkabpils rajona Zasas pagastā Benita Kalniņa glabā laika un likteņu pierakstus.” ¹⁸²⁰
Valsts prezidents Andris Bērziņš: „Dzīvoju laukos un zinu, ka vecāka gadagājuma cilvēki izbrauca ar automašīnu četreiz gadā, taču, nu, pēc transporta nodokļa palielināšanas auto ir nolikts garāžā pavisam. Viņi nespēj par to samaksāt! [...] Ja mēs paši neko neizveidosim iekšējo resursu – zemes un meža – izmantošanā, lauki paliks tukši jo tukši. [...] Nav vienas atbildes un viena paņēmiena, kā saglabāt nacionālo identitāti.” ¹⁸²¹	„Tik daudz ļaužu kā šoruden ogās sen nav gājis. Desmit kilometru rādiusā ap Ugāli meži jau ir no mellenēm izslaucīti.” „Ļoti daudziem šovasar tas ir veids, kā piepelnīties.” [...] Ogu un sēņu vākšana „daudziem bez darba palikušajiem tā ir iespēja bez liekām formalitātēm un bailēm no darba inspekcijas nopelnīt kādu latiņu.” ¹⁸²²	„Degoles pagasta pensionāre Velta Purlīce pārsteidz – viņa tagad audzēšot Kalifornijas sliekas!” [...] Izdevīgāk nopirkt no lielsaimniekiem, „paziņo Velta.” „Arī sivēnus sen vairs savā kūtiņā nebaro. Gaļu pērk, bet ne jau veikalā, kur baigie uzcenojumi, turklāt beigās nemaz nezini, ko īsti esi pārnesis mājās.” ¹⁸²³

¹⁸¹¹ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzālīte. 10.–11. lpp.

¹⁸¹² Zīle, M. (2010, 23. jūl.). Personības gaisma Balvos un citās vietās. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

¹⁸¹³ Rancāne, A. (2008, 21. maijs). Sapņu dārzi. *Diena: pielikums „Mājoklis. Auto”*. 8. lpp.

¹⁸¹⁴ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzālīte. 10.–11. lpp.

¹⁸¹⁵ Tomšone, I. (2011, 30. jūn.). Laukos prasa ceļus un darbu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁸¹⁶ Alberte, I. (2008, 10. jūl.). Runā Gunis un citi zvēri. *Diena*. 18.–19. lpp.

¹⁸¹⁷ Ruska, R. (2010, 9. jūn.). Jebkurš darbs jādara ar mīlestību – tad dzīvē veiksies. *Latvijas Avīze*. 10. lpp.

¹⁸¹⁸ Alberte, I. (2008). Neaizstājami. *SestDiena*, 5. jūl., 21.–23.

¹⁸¹⁹ Adamaitē, U. (2012, 27. janv.). Bluķi te neviens nevelk. *Diena: pielikums „Kultūras Diena”*. 3. lpp.

¹⁸²⁰ Rancāne, A. (2008, 28. aug.). Ļaužu likteņu glabātāja. *Diena*. 7. lpp.

¹⁸²¹ Licītis, E. (2011, 1. jūn.). Bērziņš teic, ka zina situāciju. *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstītais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
„Tilžēniete Inese Krīma, 30 hektāru lielas zemnieku saimniecības saimniece, teic, ka šī sestdiena viņai ir kā atpūtas diena no dārza un citiem darbiem.” ¹⁸²⁴	„Latviešu lauku cilvēki ir pamatīgi būvēti, viņu apgērbam jābūt ērtam un labam, lai var braukt ar auto, ravēt vagas un iet uz vecāku sapulci skolā, secina veikala saimniece.” ¹⁸²⁵	„Viņas mūžam ir čaklas kā bites. Mazliet salikušas, vēlīgas un sastrādātām rokām. Viņu dārzos krāšņi zied puķes. Viņas ir lieliskas saimnieces un rokdarbnieces. Tic Dievam un dzied tautasdziesmas līdz rītam. Iet un netaisās apstāties. Katram no mums noteikti ir tāda brīnišķīga tante. Man arī ir! Vera.” „Rozes cilvēka augumā. Veras Zeimules dārzs ir ne tikai pašas priekam, bet arī pagastam. Šogad pagasta svētkos ar viņas puķēm izpušķoja visu stadionu.” ¹⁸²⁶
„Piezvana, brauks Karlsons. Es saku, vai Dieviņ,, ko viņš te brauks uz manu melno māju. Ruta kliez prefī, kam tavas sienas vajadzīgas, neviens uz tām neskatīsies, tu pati esi vajadzīga. [...] Kā viņi mani iedrošināja, pa to Rīgu vadāja! Es že tur, kā vucins no gradusnīka! Pie rociņas mani vadāja, ar tādu pretimnākšanu, mīlestību, smaidu!” Citur „kautrīgi saka Valentīna. Baltā Ziemeļlatgales karaliene.”	„Patīkami ir tas, ka puķu dobes pie skolas un ciemata centrā ne reizi nav izpostītas. Laikam jau esam kļuvuši par eiropiešiem.” Smejas Maija. „Meitenes spriež, ka laucinieki izdzīvos arī tagad, jo ir sīksti un pieraduši pie taupīšanas, taču pēdējā laikā parādījusies skumja tendence, ka uz dzimto pusi nāk pilsētnieki, kas nav varējuši samaksāt apkures parādus, atgriežas jaunieši, kas zaudējuši labi atalgotu darbu galvaspilsētā.” ¹⁸²⁸	„Atšķirībā no daudziem jauniešiem, kuri nespējot saredzēt saimniekošanas perspektīvu, vecākiem atzīst, ka neturpinās rauties laukos, Reinhardu dēli Toms un Nauris pateikuši, ka vecāki nedrīkst apstāties, jo viņu darbam būs turpinātāji. Nauris svilpodams lec traktorā, lai strādātu lauku darbus, un saka, ka nav nekā labāka par tikko uzartas zemes smaržu.” ¹⁸²⁷
Ezernieku pagasta priekšsēdētājs: „Kā jūs domājat, vai pagasts izdauzīja muižas logiem stiklus vai pagasts atnāks un nopļaus muižas apkārtni vai uzraks dārziņus? Nē, taču! Te dzīvo darbspējīgi, spēcīgi cilvēki.” ¹⁸²⁹	Pieminēti Sises atsaucīgie ļaudis un Sēļu pagasts, kas palīdzējis ar izmitināšanu un ēdināšanu. ¹⁸³⁰ „Pašvaldība zemi uzara, sastrādāja, sadzina vagas, bet neviens neko neiestādīja.” ¹⁸³¹	
„Jāzeps stāsta, ka Šķaunē, mazā miestīņā pie Baltkrievijas robežas, deju kopa <i>Dancari</i> savākta ar milzu pūlēm. Dejojāji esot pēdējo klašu skolēni un studenti, kuri nedēļas nogalēs atbrauc mājās, vadītāja atrasta Rēzeknē, un viņai nākas regulāri braukāt. Kāds lepnums – <i>Dancaros</i> piekritis dejojot arī priesteris Aivars!” ¹⁸³²	„Laikam jau tikai Latgalē tā mīl savus dzejniekus, gan dzīvos, gan mirušos. Nav naudas svētkiem? Vai tad mīlestībai vajadzīga liela nauda?” „Svētki nozīmē apstāšanos un parunāšanos. Tāpat kā lauku kapusvētkos katrs apstājas pie savējiem, sasveicinās, parunājas. Domās samīļojas ar tiem, kuri tepat vien blakus. Atceras, kā baznīcā dziedājusi Anna, kādi zirgi bijuši Antonam. Paskatās uz mazzērnēm, jā, ir vecvecāku vaibsti, kaut vai galvas pagrieziena, kaut vai acu skatienā.” ¹⁸³³	„Apkārtnē dažs gados jauns cilvēks neviņo sev ne tomātus, ne salātus izaudzēt, nāk un prasa pie pensionāra. Pagasta centra daudzdzīvokļu mājās pensionāriem piešķir pabalstu komunālo pabalstu apmaksai. [...] Bet vai tādām pašām pensionāram lauku sētā atbalsts nepienākas? Malka arī katru gadu maksā dārgāk un dārgāk.” „Purīču ģimene spītīgi neatsakās no savas gotiņas, kaut gan siena laikā katru reizi nākas panervozēt.” ¹⁸³⁴

¹⁸²² Trops, J. (2009). Melleņu laika latiņi. *SestDiena*, 8. aug., 29.–31.

¹⁸²³ Ruska, R. (2011, 7. maijs). Gotiņa, 50 vistas un Kalifornijas sliekas. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁸²⁴ Kokareviča, D. (2010, 13. jūl.). „Pļāvēji, atbalstītāji, līdzjutēji – jūs bijāt lieliski!” *Latvijas Avīze*. 1., 12.–13. lpp.

¹⁸²⁵ Ērgle, A. (2009, 18. maijs). Iepirkties brauc no kaimiņu pilsētām. *Diena*. 6. lpp.

¹⁸²⁶ Muktupāvela, L. (2008). Veras prieks. *SestDiena*, 13. sept., 32.–35.

¹⁸²⁷ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 3. aug.). Pircēji piesakās palīdzēt vākt ražu. *Diena*. 6. lpp.

¹⁸²⁸ Rancāne, A. (2009, 1. jūl.). Pēterdiena Rogovkā dzīvos. *Diena*. 8. lpp.

¹⁸²⁹ Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. *Sestdiena*. 9. augusts. 19.–20. lpp.

¹⁸³⁰ Sprūde, V. 92010, 15. jūn.). Akmens laikmets Latvijas upēs. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp.

¹⁸³¹ Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹⁸³² Alberte, I. (2008). Neaizstājami. 21.–23. lpp.

¹⁸³³ Rancāne, A. (2009, 29. jūn.). Apstāties, lai parunātos. *Diena*. 6. lpp.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstītais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
<p>Rasa pusaudžu laikā domājusi, ka citiem ballītes – „ko mēs tādā mežā dzīvojam”. (bija laiks, kad mācījās mājās un vecāki ar riteni veda uz skolu atrādīties), bet tagad „skatos uz bērniem, kas aug pilsētas dzīvokļos, un jūtos privilēģēta – man tiešām bija iespēja izskraidīties uz nebēdu. Veselīga pārtika, un tu redzi, kur tā rodas. Kur rodas piens!” Argumenti, ka bērni nebija ieslodzīti kā mežā – Cāļa un Spieta koncerti, viesojās pie Rīgas vecmāmiņas – aktrises, lasīja Hariju Poteru.¹⁸³⁵</p>	<p>„Laucinieki bažījās par to, ka vagās pūst kartupeļi, ka labība aizlijusi. Tomēr par trūkumu vēl nesūdzas un pastaro dienu negaida.” Ilzeskalnā tiek slēgta skola un ceļi ir slikti. „Autobusā uz kaimiņu pagastiem! Tas nekas, ka gan līdz vienai, gan otrai tuvākajai skolai ceļš ir kalnains un neasfaltēts, ka ik ziemu tieši Ilzeskalna ceļi ir tie, kur grāvjos slīd satiksmes autobusi, ka mazajiem būs jāceļas jau tumsā un jāskrien uz autobusu tā vietā, lai atnāktu savā gaišajā, jaunajā skolā.” (jo renovēta bija). „Šis būs skumjākais pirmais septembris pēdējos gadu desmitos, vismaz Rēzeknes novadā, kur tumši logi būs sešās skolās: Strūžānu, Ilzeskalna, Daugaviešu, Lūznavas, Vītolu...”¹⁸³⁶</p>	<p>Tad, kad salauza kāju, vedekla „ar mazmeitu palīdzēja, ravēja līdz vēlai naktij. Strādīga, žēlo mūs, vecīšus. Biju jau dārzus divas reizes izravējusi, bet nezāles aug vēl... Es ar pusķāju pa dārzu.”¹⁸³⁷</p> <hr/> <p>„Lielība Vaidelotēs nav ciena”¹⁸³⁸</p> <p>Par 95 gadus veco kundzi no Pļaviņu novada Klintaines pagasta. Vai interesē pasaules lietas? „Tagad vairāk nekā jebkad agrāk. Visu mūžu esmu smagi strādājusi, kopu lopiņus un zemi, nu varu ilgāk pasēdēt ar avīzi vai žurnālu.”¹⁸³⁹</p>
<p>„Latgaļiem ir šī žēlastība svētceļniekus satikt, baudīt viesmīlību. Zinājāt, ka caur viesmīlību saimnieki pieņem eņģeļus? Dažreiz draudze bija izgājusi sagaidīt svētceļniekus ar karogiem, baznīcā zvanīja zvani, tipiski Latgalei saklāti galdi. Dod līdz ievārījuma burkas, tikko kā sviestu mediju, cienā ar gurķīšiem. Vai gardumi traucēja svētceļojuma garam? Nē-e! Jāprot pieņemt dāvanas.”¹⁸⁴⁰</p>	<p>„Kad pirmo reizi tirdzniecības centrā Rīgā runāju par iespēju tirgot savu produkciju, uz mani raudzījās kā uz provinciāli,” atceras R. Krasovskis.” Autore – ka produkts „tas viss ir garšīgs un veselīgs” „ekoloģiski tīri augļi, ogas un dārzeņi” „Nopērku kaltētas dilles, atveru paciņu – nekāda aromāta. Pasktos uz etiķetes – johaidī, <i>Made in China!</i> Ķīnā, kur dzīvo trijos stāvos, var izaudzēt dilles Latvijai, bet mēs paši nevaram!” saka Raivis un ir pārliecināts, ka viņa produkcijai noiets būs.”¹⁸⁴¹</p>	<p>„Valentīna Roziņa dod mājas un darbu tiem, kuriem to nav” „Lai gan arī Valentīnas pašas meitas savulaik palīdzējušas darbā fermā, viņas to neesot darījušas ar tādu dedzību kā Sintija.” „Sintija iemācījusi Valentīnai apieties ar datoru – Valentīna, kura allaž bijusi sabiedriski aktīva un, būdama piensaimniece, piedalījies arī šā gada piena nemieros Rīgā, Doma laukumā, tagad kļuvusi par aktīvu komentāru rakstītāju interneta portālos.”¹⁸⁴²</p>
<p>„Kad palikusi bez vīra, visus vīriešu darbus uzvēlusi saviem trauslajiem pleciem. Labi, ka Pakašovā cilvēki draudzīgi, kaimiņi izlīdzējuši. „Te mēs dzīvojam roka rokā. Viss vieno, gan prieki, gan bēdas.”¹⁸⁴³ Valentīna: Bet pie tiem krustiem jau es laikam esmu pieradusi. Dievs mums dod tikai tādas krustus, kādus mēs esam spējīgi iznest. Jānes, ko padarīsi, dziedī vai raudi.”¹⁸⁴⁴</p>	<p>„Šobrīd no lauciniekiem daudzkārt dzirdēts, ka turēt saimniecību neatmaksājoties. Turklāt piena pārstrādes uzņēmumi nelabprāt sadarbojoties ar mazo saimniecību īpašniekiem, izvēloties pienu iepirkt no lielfermām.” – tas ir viedokļu apkopotāja pārstāsts. Emigrējušās ģimenes varētu atgriezt Latvijā, ja piešķirtu tām mežu un zemi.”¹⁸⁴⁵</p>	<p>„Virgas Kumpju dārza revidente” Liliju dārzs Liepājas rajona Virgas pagasta Kumpjos. Ka dārzā vienmēr ir kas jauns un „pārmaiņu rosinātāja ir saimniece, bet viņas plānus palīdz īstenot vīrs Laimonis un bērni Ilze un Guntars.”¹⁸⁴⁶</p>

¹⁸³⁴ Ruska, R. (2011, 7. maijs). Gotiņa, 50 vistas un Kalifornijas sliekas. *Latvijas Avīze*. 15. lpp.

¹⁸³⁵ Puķe, I. (2009). Tirmalas ekomūzika. 8.–11. lpp.

¹⁸³⁶ Rancāne, A. (2009, 24. aug.). Kur paliks Gara gaismā? *Diena*. 6. lpp.

¹⁸³⁷ Muktupāvela, L. (2008). Veras prieks. 32.–35. lpp.

¹⁸³⁸ Šaitere, T. (2008). Sienam! *SestDiena*, 21. jūn., 28.–31.

¹⁸³⁹ Grīnbergs, A. (2010, 2. jūn.). Es nenoguršu no dzīves. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

¹⁸⁴⁰ Muktupāvela, L. (2010). Lai Kristus nogrābstās! *SestDiena*, 14. aug., 34.–38.

¹⁸⁴¹ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 26. janv.). Čipsu vietā piedāvā latviešu aprikozes. *Diena*. 8. lpp.

¹⁸⁴² Zālīte-Kļaviņa, Z. (2008, 29. sept.). Mājās pie saimnieces mācās prieku par darbu. *Diena*. 6. lpp.

¹⁸⁴³ Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. 34.–38. lpp.

¹⁸⁴⁴ Turpat.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstūtais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
Salas novadā sociālo dārzu kustība „turpinās ļoti veiksmīgi. Iekopt savas dobes vēlas arvien vairāk cilvēku un ne tikai trūcīgās ģimenes, bet arī citi iedzīvotāji, kuri līdz šim paši neko neaudzēja.” ¹⁸⁴⁷	„Laucinieki atzīst, ka viņiem ir pārāk maz informācijas un intereses par EP vēlēšanām.” ¹⁸⁴⁸ „Laukos satikties grūtāk.” „Laukos jaunu sieviešu jau nemaz tik daudz neesot, pārsvarā aizejot mācīties tālāk un paliekot pilsētā. „Kur lai te satiekas un iepazīstas? Visi kā uz delnas, citu citu kopš bērnības pazīst, zina katru sīkumu.” ¹⁸⁵⁰	„Pūču ģimene Zaņas pusē ir iesakņojusies. Inārs visu mūžu bijis šoferis kolhozā, Zigrīda strādājusi par zootehniķi, „sēklotāju”, arī pastā. Tagad viņi tur bariņu cūku, lai pensija lielāka, un dzimtas zemē audzē kviešus, ar ko suķus barot.” ¹⁸⁴⁹
„Kad apsekojam ģimenes, redzam, ka dārzi tiek kopti, ravēti, un ar kādu lepnumu rudenī cilvēki izrāda pilnos pagrabus!” (I. Sproģes citāts). „Arī I. Sproģe novērojusi, ka cilvēki ļoti labprāt vēlas kopt zemi un izaudzēt sev kartupeļus, dārzeņus. Dažam gan vēl jānorāda, ka nepietiek tikai iesēt vai iestādīt, ir jāmāca, ka dārzs ir arī jālaista, jāravē, līdz raža izaugusi.” ¹⁸⁵¹	„Dzīvo mazā lauku ciematā, reizi nedēļā dodas uz darbavietu Rīgā, bet pārējā laikā strādā no mājām. [...] Tā 2030. Gadā varētu izskatīties kāda tipiska Latvijas iedzīvotāju ģimene.” ¹⁸⁵² „Vēl kādam svētki ir iespēja nokļūt Rīgā un izjust patīkamas emocijas, jo citādi uz galvaspilsētu brauc pie ārstiem, uz Diagnostikas centru vai pavadīt bērnus, vecākus uz Īriju.” ¹⁸⁵⁴	Autore: „Kumpji ir īsta zemnieku saimniecība. Divas slaucamas govīs, sivēnmāte, seši teliņi un mājputni arī prasa saimnieku kopšanu.” „Pie viņiem var braukt katrā laikā, vienmēr būs kārtībā un sakoptība,” saka Virgas pagasta padomes sekretāre Andra Valuže.” Sarmīte Eidinta – saimiece. ¹⁸⁵³
Zemnieks: „Pacērt krūmus, palasa papīrus gar ceļmalām, un nauda rokā. Dzīvo labāk nekā mēs. Lopus netur, jo tas ir fiziski grūts darbs, rokās tulznas, agri jāceļas. Bet pabalstu saņēmējam par rītdienu nav jāuztraucas – paēdis, apģērbts esi un arī pudelei pietiek.” ¹⁸⁵⁵	„Fotomāksliniece Baiba Aprāne šovasar devās ceļojumā gar Latvijas robežu, kopumā nobraucot aptuveni 3000 kilometru. Cita starpā viņas uzmanību piesaistīja sausās mazmājiņas – izrādās, tās var būt tik dažādas. To naglošanā cilvēki ielikuši patiešām plašu fantāziju.” ¹⁸⁵⁷	„Visu mūžu esmu pavadījusi laukos. Tagad, vecumdienās, mazbērni aicina braukt uz Rīgu, bet kā lai es pametu mājas – te katrs kociņš gluži kā tuvinieks. [...] Kaimiņi labāki par radiem – ja kaut ko vajag, saskrien, izdara, atved. Vislabāk ir tur, kur cilvēks iedzīvojas. Rīgā kaimiņi viens otru pat nepazīst. Ar ko tad runāšu – ar akmeņiem, vai?” ¹⁸⁶⁰
„Pašreiz apmēram puse bezdarbnieku jau kļuvuši par dīkdieņiem.” ¹⁸⁵⁶	„Ir daudzas lauku sieviņas ar pieciem hektāriem zemes, un viņas nevar vairs šo zemi apstrādāt.” ¹⁸⁵⁸ „Daudzi atzina, ka Latvijas laukos vēl joprojām pietrūkst šādu pozitīvi noskaņotu cilvēku, kas ar savu aktivitāti iekustinātu pārējos.” ¹⁸⁵⁹	„Lielī palīgi darbiņos ar bitēm ir mazdēli, tādēļ Maruta cer, ka kādam no viņiem biškopība tik ļoti iepatiksies, ka dzimtā būs vēl viens bitenieks.” ¹⁸⁶¹

¹⁸⁴⁵ Vincevs, A. (2010, 3. jūn.). Katram savu zemes pleķīti. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

¹⁸⁴⁶ Štrausa, S. (2008, 24. sept.). Virgas Kumpju dārza revidente. *Diena*. 20.–21. lpp.

¹⁸⁴⁷ Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹⁸⁴⁸ Sloga, G. (2009, 30. maijs). Izlems pēdējā brīdī. *Diena*. 5. lpp.

¹⁸⁴⁹ Kārklīņa, D. (2009, 5. jūn.). Nebūs, kas ravē! *Diena*. 13. lpp.

¹⁸⁵⁰ Rancāne, A. (2009, 27. aug.). Vajag vīrieti. Jāglābj govīs. *Diena*. 12. lpp.

¹⁸⁵¹ Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. *Latvijas Avīze*. 5. lpp.

¹⁸⁵² Rozentāle, L. (2008, 10. okt.). Zaļi, ideju pilni iedzīvotāji. *Diena*. 3. lpp.

¹⁸⁵³ Štrausa, S. (2008, 24. sept.). Virgas Kumpju dārza revidente. *Diena*. 20.–21. lpp.

¹⁸⁵⁴ Alberte, I. (2008). Neaizstājami. 21.–23. lpp.

¹⁸⁵⁵ Ruska, R. (2009, 20. okt.). Labi strādnieki rokās klēpī netur. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁸⁵⁶ Ruska, R. (2010, 30. jūn.). Pabalsts kabatā, pats uz ezermalu maksājerēt. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.

¹⁸⁵⁷ [B. a.]. (2008). Mazas mājiņas. *SestDiena*, 13. sept., 36.–40.

¹⁸⁵⁸ Rumka, L. (2009, 21. okt.). Zivju resursiem – jā, bebrim – nē! *Latvijas Avīze*. 18. lpp.

¹⁸⁵⁹ Rancāne, A. (2009). Dzīvo TĀ! *SestDiena*, 24. okt., 13.–16.

¹⁸⁶⁰ Vilcāne, V. (2010, 30. jūl.). Katrā vietā savs labums. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

¹⁸⁶¹ Hailova, A. (2011, 11. jūn.). Ar bitēm aprunājos. *Latvijas Avīze*. 14. lpp.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstūtais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
<p>„Ir iedzīvotāji, kuri nav nopietni strādājuši kopš kolhozu laikiem. Esam sprieduši – ja mūsu pagastā ierastos kāds investors, uzceltu kādu ražotni, vai viņam būtu ko pieņemt darbā? Uz vienas rokas pirkstiem saskaitāmi cilvēki, kuriem var uzticēt darba instrumentus. Citi var veikt tikai vismazāk kvalificētos darbus, un, jāatzīst, viņi nav ieinteresēti mainīties. Par to esam īpaši noraizējušies, jo bērni redz, ka vecāki gluži kā algas dienā dodas uz pagastu pēc pabalstiem. Pierod un saka: man pienākas. Kaut kas ir jāmaina šajā sistēmā.”¹⁸⁶²</p>	<p>„Mēs ar deputātiem esam runājuši, ka acīmredzot pilsētas straujais attīstības temps būs jāpiebremzē, lai nodrošinātu vienmērīgu un līdzsvarotu novada attīstību. Nebūsim naivi. Atgriezt cilvēkus atpakaļ būs šausmīgi grūti. Gandrīz vai neiespējami. Šodien galvenais ir nepazaudēt to cilvēku resursu, kas vēl tur ir. Cilvēki laukos ir ļoti pieticīgi, bet viņiem vajag dot signālu, ka attīstība būs ne tikai Rīgā, bet arī viņa novadā. Tas signāls varētu būt investīciju atbalsta programmas. Tās nepieciešamas, lai novadu reformu cilvēki varētu izjust kā pozitīvu rīcību. Pretējā gadījumā paredzu tai bēdīgu iznākumu.”¹⁸⁶³</p>	<p>„Mazajai kocēnietei Ievai Oboļevičai šovasar atpūtai būs pavisam maz laika, jo darbi saplānoti visam brīvlaikam – būs jāiet mežā lasīt ogas un sēnes, pļavā – augi zāļu tējām, lai nopelnītu naudu ilgi kārotajam interneta pieslēgumam. Dators ir, tas saņemts saistībā ar projektu „Pieslēdzies, Latvija!”, kurā „Lattelecom” dāvināja datorus 90 cilvēkiem.” „Pat mazā lauku ciematā, kādā dzīvojam, bērni, kuriem mājās nav datora, izjūt mazvērtības kompleksu. Ne viņi var sagatavot tādus skolā uzdotos darbus kā citi bērni, ne arī iegūt tik daudz informācijas.”¹⁸⁶⁴</p>
<p>V. Zaļaiskalna „atzīst, ka situācija nav nemaz tik bezcerīga, jo daudzi cīnās saviem spēkiem. Viņi paņēmuši mazdārziņus, tur izaudzē dārzenus, bet kartupeļus nopelna, strādājot pie apkaimes lielajiem zemniekiem.”¹⁸⁶⁵</p>	<p>„Vietējie to sauc par sieviešu gateri. Tas tāpēc, ka dzērājus darbā netur. Dēļus garina Agrīta Vītoļiņa un Sarmīte Dzenīte. Glītas, elegantas dāmas. Vai viņām tur vieta? Bet ko lai dara, ja veči dzer. Zāģis ir zāģis. Pirkstu ir desmit, rokas divas, bet dzīvība – tikai viena.”¹⁸⁶⁶</p>	<p>„Zemnieks Broņislavs Puzāns ir sašutis par politiku neizdarību un valsts nonākšanu krīzē un pagaidām nezina, par ko atdot savu balsi.” Īvanu ciema sīkzemnieks Kārlis Zapravskis vēlēšanās piedalās vienmēr. Katru reizi viņš balso par citu partiju, jo iepriekšējā ir vīlies.”¹⁸⁶⁷</p>
<p>„Apātija. Šādi, pēc Kalsnavas pagasta zemnieka Broņislava Puzāna vārdiem, visprecīzāk var raksturot laucinieku attieksmi pret nākamajā sestdienā notiekošajām pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanām. Viņš, tāpat kā virkne citu Madonas pusē satiktu lauksaimnieku, pašvaldības darbinieku un skolotāju, vēlēšanās piedalīsies. Taču milzīgā neuzticība politiķiem un viņu spējām turēties pie solītā nemudina interesēties par partiju solījumiem vai programmām. Lielāka skaidrība vēl ir par to, kas dabūs laucinieku balsis vietējās pašvaldībās, taču par sev tīkamākajiem eiroparlamentāriešiem ne viens vien izvēlēšies balsot pēdējā brīdī.”¹⁸⁶⁸</p>	<p>„Lai ko es domātu par tām dzeltenajām maijām ar bārksfīm un puķēm un par solisti bez priekšzoba, vismaz tagad zinu, ka vispār ir tāds Kombuļu pagasts.” Cibulski „arī tagad dzīvo neremontētajā lauku mājā un sapņo par Eirovīziju.” Ēriks kā ilgstošais bezdarbnieks strādā gadījuma darbus (pagastā) un saņem simt latu stipendiju.” Autore: „Koncertturnejā daudzi jautājuši, kur tādi Kombuļi vispār atrodas, jaukuši, vai tie ir Daugavpils vai Krāslavas rajonā.” Pārcēlās no Rīgas – to uzskata „gan par likumsakarību, gan nejaušību. Toreiz Inese gaidījusi ceturto mazuli, pēkšņi jutusies tik slikti, ka ārsti ieteikuši ar steigu mainīt vidi. Mājas atraduši pēc sludinājuma avīzē.”¹⁸⁶⁹</p>	<p>„Pagaidām vienīgais labums, ko K. Zapravska mazā saimniecība guvusi no ES, esot platību maksājumi.” „Ar ko mūsu zemnieks ir sliktāks par vācu zemnieku, kurš saņem vairākas reizes lielāku naudu?” jautā Kalsnavas pamatskolas skolotāja Ilze Stikāne. Redzot, kas notiek tuvējā apkārtnē, viņai neesot nekādu šaubu, ka zemnieki atrodas vissliktākajā situācijā: „Mēs, skolotāji, jau kaut kā izdzīvosim, bet zemnieki gan ne.” „Iznācis no sapulces, kurā tiek lemts par 10% izdevumu apcirpšanu pagasta budžetā...”¹⁸⁷⁰</p>

¹⁸⁶² Ruska, R. (2011, 9. jūn.). Simtlatnieki – algotā pagaidu darbā. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.

¹⁸⁶³ Egle, I. (2008, 27. maijs). Tiem, kam ir, grib dot vēl vairāk. *Diena*. 4. lpp.

¹⁸⁶⁴ Grīnvalde-Iruka, A. (2009, 9. jūn.). Ilgi kārotais. *Diena: pielikums „Karjeras Diena”*. 3. lpp.

¹⁸⁶⁵ Ruska, R. (2011, 4. jūn.). Sociālie dārzi – dažviet zaļo, dažviet nīkst. 5. lpp.

¹⁸⁶⁶ Liepiņš, A. (2008). Viena diena Krapē: Fotostāsts. *SestDiena*, 7. jūn., 33.–39.

¹⁸⁶⁷ Sloga, G. (2009, 30. maijs). Izlems pēdējā brīdī. *Diena*. 5. lpp.

¹⁸⁶⁸ Turpat.

¹⁸⁶⁹ Rancāne, A. (2009). Dzīvo TĀ! *SestDiena*, 24. okt., 13.–16.

¹⁸⁷⁰ Sloga, G. (2009, 30. maijs). Izlems pēdējā brīdī. 5. lpp.

18. tabulas turpinājums

Lauku iedzīvotāju teiktais par sevi / lauciniekiem	Citu teiktais / rakstūtais par lauku iedzīvotājiem	Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
„Sākumā, kad vairākus mēnešus elektrības nebija, bijām lielās pārdomās, vai to vispār gribam. Mums bija labi tāpat! Bet ziemas vakari likās ļoti gari un tumši, un bērniem bija grūti mācīties.” „Aizgājām uz nostūri, kur nav ne ceļa, ne elektrības. Arī tagad mums ir bijis tā, ka trīs dienas nav elektrības. Tad ar svecēm.” ¹⁸⁷¹	„Viņus sauca par pākiem, jo viņi nāca no laukiem, darīja smagus zemes darbus un bija izlēmuši mācīties nevis puikas, bet jau brieduma gadus. Taču izlaiduma bildē jūras krastā viņi stāv pašapzinīgi, stalti un lepni veras nākotnē. Ir 1911. gads, pirmais bulduriešu izlaidums.” ¹⁸⁷³	„Patlaban lauku pagastus apmeklē partijas, taču šos pasākumus apmeklējot maz.” Viena daļa cilvēku ir aprītē – informāciju iegūst, otrai daļai – vienalga, trešie – vēl domā.” Zemniekam „visvairāk sāpot sirds par to, cik nesaimnieciski cilvēki patlaban ir pie varas. „Tas ir nenormāli. Kā šitā var nolaist mūsu Latviju, šitādā krīzē,” lūkodamies sava saules apspīdētā lauka zelmenī” ¹⁸⁷⁵
„Mums ir naturālā saimniecība: zirgs, govys [...]” Kad gādāja iztiku saimei, Jānim no biškopja amata nācās atteikties, bet „tagad, kad pie vecākiem palikušais Kalvis un mazais Jancis daļēji pārņēmuši lauku darbus, viņš atkal ir sācis pievērsties šim rūpalam.” ¹⁸⁷²	„Laukos joprojām ir pircēji „Dzintara” produkcijai, mazgājamiem līdzekļiem u.c. pirmās nepieciešamības precēm.” „Parasti jau pastnieks ir gaidīts cilvēks – lauku mājās jo sevišķi, un mani priecē tas, ka pastnieki atgādina par abonēšanas termiņu.” ¹⁸⁷⁴	
„Es laikam esmu tāds meža un pļavu bērns.” Rasas pirmās atmiņas: „Mēs bijām ļoti maziņi, jau bija jāstrādā, jāiet palīgā. [...] Es dziedāju, ganīju aitas kā mūsu vecmāmiņš. Aizkavējušies vēsturiskie laiki. Nezinu nevienu vienaudzi, kurš arī būtu ganījis.” ¹⁸⁷⁶	Divas sievas vēl bija saglabājušas īstos, pašautos Abrenes novada tautastērpus, pēc tiem šuvušas arī pārējās. Upītes sievas var pazīt pēc karaliski baltajiem, cēlajiem tērpiem.” ¹⁸⁷⁷	
Degoles pagasta pensionāre: „V. Purlīce dusmojas arī par sociālo pabalstu izmaksu. Apkārtņē dažs gadus jauns cilvēks neviņo sev ne tomātus, ne salātus izaudzēt, nāk un prasa pensionāram.” ¹⁸⁷⁹	„Urbanizētiem pākiem” ¹⁸⁷⁸	
	„Blakus rūdītajiem lauciniekiem, kam izkopts ilgus gadus bijusi neaizstājams darbarīks, sacensībās piedalās arī hobbijpļāvēji. Viņi teic, ka šī diena pļavā ir tāda pati atpūta kā citiem, piemēram, makšķerēšana.” ¹⁸⁸⁰	„Jevgēnijas Kauliņas audzētās dālijas ik rudenī priecē gan garāmbraucēju, gan izstādes apmeklētāju acis.” ¹⁸⁸¹
Pensionāre Leokādija: „Es jums teikšu – arī pašiem vajag kārtīgāk dzīvot. Paskaties, kā ciematā pie mājām puķītes sastādītas, bet te nav nekā! Strādāt negrib. Trīs bērni, paši divi, zemes, cik uziet, ar lāpstu var kaut nelielu gabaliņu uzrakt, dadžus nopļaut. Bet negrib strādāt. Es biju maziņa, jau kalpoju, puķes nācu kundzei apliet, istabas uzkopt.” ¹⁸⁸²	„Nočīkst krusta vārtiņi, kad Valentīna tos atver. Soliņi pa ziemu novākti, bet pavasarī un vasarā pakašovieši te bieži nāk lūgties un dziedāt. Ruds kaķis, Valentīnas mīlulis, glaužas pie saulē sasīlūšajiem vārtu stabiem.” ¹⁸⁸³	„Esmu kurzemnieks, kas dzimis Rīgā. Katru vasaru līdz piecpadsmit gadu vecumam pavadīju Priekulē [...]. Dzīvoju pie vecvecākiem, un noteikums bija tikai viens – ierasties laikā uz pusdienām. Mazpilsētas nomales pļavas, ūdeņi, labi draugi. Mana superlaimīgā bērnība.” ¹⁸⁸⁴

¹⁸⁷¹ Puķe, I. (2009). Tīrzmalas ekomūzika. 8.–11. lpp.

¹⁸⁷² Turpat. 8.–11. lpp.

¹⁸⁷³ Bebre, L. (2010, 5. jūn.). Skola, ko cēla par zeltu. *Latvijas Avīze*. 9. lpp.

¹⁸⁷⁴ Serdāns, V, Līcītis, E. (2010, 27. jūl.). Veiss: nepatīkamu pārsteigumu ir mazāk. *Latvijas Avīze*. 6. lpp.

¹⁸⁷⁵ Sloga, G. (2009, 30. maijs). Izlems pēdējā brīdī. 5. lpp.

¹⁸⁷⁶ Puķe, I. (2009). Tīrzmalas ekomūzika. 8.–11. lpp.

¹⁸⁷⁷ Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. 34.–38. lpp.

¹⁸⁷⁸ Bajārs, P. (2009, 6. aug.). Downshifting. *Diena*. 7. lpp.

¹⁸⁷⁹ Ruska, R. (2011, 7. maijs). Gotiņa, 50 vistas un Kalifornijas sliekas. 15. lpp.

¹⁸⁸⁰ Kokareviča, D. (2010, 13. jūl.). „Pļāvēji, atbalstītāji, līdzjutēji – jūs bijāt lieliski!” *Latvijas Avīze*. 1., 12.–13. lpp.

¹⁸⁸¹ Rancāne, A. (2008, 3. sept.). Burkānu un kartupeļu vietā – dālijas. *Diena*. 18.–19. lpp.

¹⁸⁸² Rancāne, A. (2008). Muižas dzīve. *SestDiena*, 9. aug., 19.–20.

18. tabulas turpinājums
Par konkrētu lauku cilvēku / vietu
„Pūres mežstrādniekam Redžinaldam Grikmanim jeb Gvido Dagem iznākusi trešā dzejas – šoreiz haiku izlase.” ¹⁸⁸⁵
„Ilgvars līdz Rožupei mirdzošām acīm stāsta par dzīvniekiem. Par govīm. Par siena talku.” ¹⁸⁸⁶
„Mūs cienā ar sieru un medu, vedina pielasīt cukurīšus.” „Uz Vanagu ceļa iznāk Eleonora, cienā ar medu, ievārījumu, maizi un sieru. Monika iznes kannu ar limonādi, dod maisu ar saknēm! [...] Pirms Arendoles iztek sieva, atnes divas bļodas ar saceptu gaļu un maizi, atnes burku ar marinētiem gurķīšiem.” „Pirmajā mājā, kur ieejam, saimniece pasniedz gan ūdeni, gan sulu. Limonādi! Un tā-ā-ād – viņa iznes špicglāzītes un pašdarītu vīnu.” ¹⁸⁸⁷
“Tāpēc māju iemītnieki pieraduši dzīvot saskaņā ar dabu un pašuties uz saviem spēkiem vien.” ¹⁸⁸⁸ “Kad Akminīšu pagalmā sabiezē tumsa, virtuvē iedegas gaismiņa un Evijas malkas plīts cepeškrāsnī cep baltus kviešu plācenīšus. Ap galdu saspiežas trīs bērni, četri kaķi, un tad Akminīši tik tiešām atgādina stipru cietoksni šajā nemierīgajā pasaulē.” ¹⁸⁸⁹
„Pensionārs Leopolds Artmenkovs. Vienkārši sirsnīgs cilvēks. [...] Atvadoties jūtās tā kā neērti. Teica – nav šņabja, nevarot uzciņāt. Ar naudiņu tā švaki.” ¹⁸⁹⁰
„Nākamajā mājā saimnieks cienā ar konfektnēm, piedāvā kafiju, taču sēdēt nav laika. Te policistiem vēl nekad nav nācies būt, māja uzkopta kā konfekte.” ¹⁸⁹¹
Vīķu ģimene „Raudītēs” klusā meža nostūrī saimnieko bioloģiski. „Saimnieci Ingrīdu Vīķi sastopam skrejošu un darbīgu. Bez Ingrīdas mājās dzīvo viņas mamma Rasma Ķibere un desmitgadīgais dēls Andrejs.” „Ingrīdai lielākais palīgs ir Andrejs, puikam galva laba, skolā ar mācībām veicas. Bet vislielākais prieks, ka zēnam tīk lauku darbi, daba, govīs. Būs „Raudītēs” kam darboties arī nākotnē.” ¹⁸⁹²
„Podnieks Evalds un mākslas maģistre Evija Vasilevski par visskaistāko uzskata vienkāršo lauku dzīvi.” „Mēs ar bērniem esam pārrunājuši to, ka vienkāršā dzīve ir pati labākā, pati skaistākā.” ¹⁸⁹³
„Neparastā trio „Kombuļi” veidotājiem Inesei un Ērikam Cibulskiem ansambļa negaidītā popularitāte šķiet kā sapņa piepildījums, taču dzīves realitāte ir daudz skarbāka.” „Karsti sakurinātās čuguna krāsniņas svelmē mazā lauku mājas istabiņa liekas vēl šaurāka. Pie krāsns kārtīgi salikti mazītiņi veltenīši, augšā, pie griestiem, viens istabas stūris aizkvēpis un bīstami izdrupis. Vienīgā lepnā manta šajā telpā ir kaktā pie loga zem katoļu svētbildēm novietotais sintezators, pie kura aizrautīgi darbojas četri mazi puikas. [...] Mamma Inese sarūpējusi kafiju un pankūkas.”
„Tagad Inese nevar iedomāties, ka varētu dzīvot Rīgā, no koncertiem tā vien ilgojoties atgriezties savos Kombulīšos, kur ir svaigs gaiss, savs dārziņš un vieta, kur augt bērniem. Arī pastarītis Gabriēls, kurš nācis pasaulē jau pēc pārceļšanās uz šejieni, aug veselīgs un ņiprs, kaut arī pēc piedzimšanas ārsti šaubījušies, vai mazulis izdzīvos, jo viņš neelpojīs.” Ka ir parādi – pusgadu nav maksāts par elektrību. ¹⁸⁹⁴
„Ar kuplo Jātnieku ģimeni Bauskas novada Codes pagastā iepazīnāties jau 2000. gadā, kad „LA” rīkotajā 1. zāles pļaušanas čempionātā ar izkaptīm jaunākais dalībnieks Emīls izpelnījās vispārējas simpātijas [...]. Arī citos čempionātos Jātnieki arvien bija labāko vidū un allaž pamanāmi – gan tēvs Arnolds, gan dēli spodri baltos kreklos gluži kā latvju dainās: „Es uzdevu baltu kreklu/ savam siena pļāvējam.” Pie mājām kur arī saulgriežu rituālos ugunskurus. Daina dzied korī un ansambli. ¹⁸⁹⁵
Etnogrāfiskā ansambļa dziedātāja „esot bijusi darbarūķis. Nevieni vīrietis nevarējis tik taisnu vagu nodzīt kā Stepčīte” – autore to raksta. Dzied psalmus „Valentīna pieceļas un aizdedz sveces pie lielas skumja Pestītāja bildes. Tāda svētbilde esot visās apkārtnes mājās”. ¹⁸⁹⁶

¹⁸⁸³ Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. 34.–38. lpp.

¹⁸⁸⁴ [B. a.]. (2012). 7 notikumi, kas mainīja manu dzīvi. *SestDiena*, 25. maijs, 24.–25.

¹⁸⁸⁵ Roze, G. (2012). Vecis ar zāģi trīsriņdē. *SestDiena*, 27. janv., 34.–37.

¹⁸⁸⁶ Muktupāvela, L. (2008). Izlūdzot 1x2 metrus šaisaules. *SestDiena*, 23. aug., 26.–31. lpp.

¹⁸⁸⁷ Turpat.

¹⁸⁸⁸ Rancāne, A. (2011). Ikdienas apstaroti. *SestDiena*, 2. apr., 36.–39. lpp.

¹⁸⁸⁹ Turpat.

¹⁸⁹⁰ Liepiņš, A. (2008). Viena diena Krapē. 33.–39. lpp.

¹⁸⁹¹ Alberte, I., Rancāne, A. (2008). Kā viņi dzīvo? Divi stāsti. *SestDiena*, 20. sept., 16.–21.

¹⁸⁹² Jermaks, A. (2011, 18. jūn.). Ar siera un medus smaržu. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.

¹⁸⁹³ Rancāne, A. (2011). Ikdienas apstaroti. 36.–39. lpp.

¹⁸⁹⁴ Rancāne, A. (2009). Dzīvo TĀ! 13.–16. lpp.

¹⁸⁹⁵ Kokareviča, D. (2011, 14. jūn.). Katrai sava brīnumzālīte. 10.–11. lpp.

¹⁸⁹⁶ Rancāne, A. (2008). Vakarblāzmas gājēja. 34.–38. lpp.